

F

(Folytatás)

fémlik 1. csillog, fénylik; a luci/stráluci; glänzen, schimmern. 1634: latam azt hogy uizza tekintek, hogy femlik uala Peter kouaczy kezében az szerkerze [Mv MvLt 291. 28].

2. villog; a licári; blitzen. 1745: az Szócs András leánya Katalin ijeszteni kezdte, hogy talám sárkány lakik ott, és annak femlik a szeme [Ditró Cs; LLt Litt. D].

fen. E szk-ban; in această construcție; in dieser Wortkonstruktion *fogat* ~ *vkire* fenekedik vkire; a avea pică pe cineva; einen Zahn auf jn haben. 1582: Cathalin Somogy Palne vallia hogy megh erte Igiarto Georg az Rengeo Anna Zowat, Monda Igiarto Georgy, Ieozte Neste kwrwa vgianys kellez vala, sok wdeoteól fentem fogat read, Azonkeozben vonny es verny kezdę [Kv; Tjk IV/1. 53].

fendrik zászlótartó; stegar; Fähnrich. 1595: Kert Zöcz Mihaly Wramis 2 Tyúkot Wendeginek az fő Szalas oszto Nemet Nemeseknek ... küldet Rosas Ianos Tarsom Wram az Nemet külön külön hadj tisztulselőknek, úgy mint Fendrichnek és Leútenantoknak, melyek kesebben érkeztek az többinel [Kv; Szám 6/XVIIa ifj. Heltai Gáspár sp kezével] 1726: ebédre az szamosújvari fendrik jöven hozzám [VasNapl. 532].

fene I. fn 1. ? vmilyen fekélyes betegség; un fel de abces; Art geschwürige Krankheit, Brand | rák; Cancer; Krebs. 1689: azzal is diffamált hogj az Fiamot is megh ötte á Fene magamot is egjen megh [Kovácsna Hsz; HSzjP]. 1765: gr. Bethlen Imre ... Vadászni járván a csizma egy kisség a lábát feltörte ... a fene beleesvén, .. a lábát térden felül elvágták a borbélyok, de meg nem gyógyult, hanem végit érte [RettE 180]. 1844: (Mehalt) Jákótelki 'Sebe Máténé Vas Kata . Főró nyavaja után, a Fene abrázatjába esvén, — e miatt halt meg [Damos K; RAK 119]. 1846: (Mehalt) Kalo Ersébet, Csoka Mártonné 24 éves a fene ette a szemit [Nagykapus K; RAK 12]. — L. még RettE 286.

2. ~ *módjára* rákfeneként; repede, iute; schnell, stürmisch. 1702: Látván azon Malom nagy Gáttjának el szakadasat, hanem ha idejen koran megh Orvosoltattyyk, azon szakadasnak fene modgyara valo terjedeset [Dés; Jk 321a].

3. ~ *természetű* féktelen, veszekedett; desfrinat, zvpáiat; zügellos. 1703: Ardal Sárát ... , hogy olyan hallatlan fene természetű infidelis férfiúnak, szánt szándékkal valo veszedelmére kötöleségéb(en) mégis tovább tarcsuk, ... jo lelkiismerettel nem cselekedhettyük ... , hanem kegyetlen hohér természetű Férjétől divortióllyuk [Szjk 345–6].

? ◇ **Hn.** 1834: a Fene hegy allyán (k) [Korond U; EHA].

II. mn 1. vad, szilaj; buiac, neastimpărat; wild, unbändig. 1737: azon két kanczát kifogattam ... , és az Szűrket estve ketszer derekasint meg hagattám, az pejt pediglen reggel asztis kétszer, mindeniket az vak menlotol meg mutattam az Bironak kertesznek és az Menes Pasztornak hogy ... ha csak 40 kancza volna mind meghágná olyan fene [Nsz; Ap. 4 Székely Elek Apor Péterhez].

2. *becsm* kb. veszett; blestemat, afurisit; heillos, verdammt. 1809: az 1662dik Esztendő táján, a midőn Nemes Hazánk á fene Pogányság markában kegyetlenül hányattatván szintén elviselhetetlen Adozással terheltetnék, á Vármegyékből és Szász Natiokból (!) állokat, bizonyos Summa pénzekkel segítették [Asz; Borb. II].

fenék 1. fund; Boden. 1558 k.: Mikor az kőzsonseges aranyat be tezik az kellaban awagy az tegelben, Minek elotte Megnem p(ro)baltak volna az touel ... Jol fel keuerik az fenekerol es wgy agion p(ro)bat [Nsz; MKsz 1896. 300]. 1588: Az Nagy Pince Palazknak chinalt Lakatos Benedek Egy zart, keet fogantott, es az fenekere egy pantott [Kv; Szám. 4/I. 64]. 1593: Amelj lada-ban a' marha vagion Az feneket fel teortek volt lopastis cheleketek benne, Az fenek zegezesere lecz zeket vettünk p(ro) f — d 1 [Kv; i.h. 5/XX. 172]. 1628: Lęgh alol az lada fenekjn [Bodola Hsz; BLt]. 1672: a Fejeruari lakatosnak az Bőrös láda feneké csináltatására, és az Aszszonyunk cyprus ládája s annak Tokja vasazására Zarostatására haro(m) darab rud vasat 3 [UtI]. 1699: edj fenék nélkül valo hitván kas [Andrásfa U; LLt Inv. 115–6]. 1736: Minekellötte tehát megindultak, az hintót így rakták meg: az tála-kat tették az hintó fenekin az táltartó helyre [MetTr 368]. 1762: Korsot is láttam kettőt, melyi is igen szép volt, á fedele és feneké on volt, á Ládája fenekin dugatta [Oltzem Hsz; Mk RN IX. 109]. 1876: Egy tsupor fenekén, egy kis el savanyodott méz [Varsolc Sz; Born. IV. 41 Bornemisza Krisztina conscr.]. 1843: Egy otska bötső fenék nélkül [Kv; EMLt]. 1862: Az also Tonál lévő malom ... a zugo cserefa oszlopfái és gerendái 's fenyő deszka oldalai és feneké (melyből egy néhány darab deszka hiányzik) használhatok [Mezőbánd MT; TSb 39].

2. vminek a földje (alja); pämint, fund; Grund. 1587: Az Kemence feneket hogy wyolan megh wertek, es az zayat megh chynaltattam attam teole f 1 d. 75 [Kv; Szám. 3/XXXIV. 7]. 1600: Az kiraly Vchabely kemenche feneké chinaltatására kett keo soot Attam [Kv; i.h. 9/XIII. 1]. 1700: Verettem meg az kemencze fenekit fizettem Flor 5 [Kv; i.h. 40/I. 25–6]. 1750: Bölöni Istvánnak Sütő kemencze feneké boritásaért HFlor 1 d 14 [Kv; i.h. 70. VIII. 19].

3. vminek alsó része/alja/vége; partea/capătul de jos; Unterteil, das untere Ende. 1595: Mikor

az sok loat haitottak vala az közép kapúj kö kertben: Ot az nagy lakatnak vaittak ki az feneket: Attzellyat, feneket, czjnalt Lakatos Benedek rea ... d. 10 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 120 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1714: Viola szín barsonnjall borított Tegéz, ... melljb(en) vagjon 25 Nyil ... Nyilak(na)k való futraj melljnek a' feneké aranj fonallal ki varott, szerte széllel penig aranj Skofium virágokkal [Szb/Fog.; REkL II. Apafi Mihály hagy. 51].

4. *asztag ~ e* asztagalj; fundul stogului; Feimenboden. 1595: eöt kalongia tized búzat monda hogj vagio(n) az aztagh fenekébe [UszT 10/59]. 1818: Asztagok fenekére, és fedelére avadékok és régik lévén 1 1/2 kazal [Déva; Ks 103]. 1840: Görgény Marhassai Asztag fenekire ágat hoztak [Born. G. XXIVb]. — L. még RettE 73.

5. *egy ~ kb.* egy kalangyaaljnyi; de o claié; ein Mandelboden viel. 1840: Még széna van három kalongyácska 's egy fenék [A.ilosva SzD; Kf].

6. *fenéklap; placă de fund; Bodenblatt, Dauenboden.* 1578: Az Idege(n) bornak be hozassa felöl eó kegmek Azt wegezték warasul hogy biro vram mingiart egy zanon be hozassa a pelenger ala es az feneket ky wagattassa megis kialtassa hogy ky idege(n) bort be hozna, így lenne dolga [Kv; TanJk V/3. 157b]. 1596: Harom Apro chebert, es egi rako chebernek az fenekiteol, es egi kadat Bernard Jacob hogi megh keoteot, fizettem f — d 40 [Kv; i.h. 6/XXIX~ 71 Bachi Tamas sp kezével]. 1606: Czinaltattam megh az Kiraly vczai Swtő hazban az vedereket az feneket vyan, attam tolle f — d 12 [Kv; i.h. 12a/I. 29]. 1679: Víznek való fa csoboljo, eggyik feneké ki esett, nro 1 [Uzdizstpéter K; TL. Bajomi János lelt. 80]. 1726: harang félre veréssel a Falut öszve gjújték, hogj a hordo fenekit ki vágják [Mezőbánd MT; Berz. XV/14. 3]. 1742: 2 Öreg Kád öszve omolag fenék nélkül [Bh; Told. 25]. 1797: ött száz Hordótskáknak készítettéséhez meg kévántató dongákat, és feneküket Lipovára egyenessen le szállítottak [Déva; Ks 78. 20/20]. 1818: most közelebből 12. Válye Brádi kádár, és a' Dévai Bindér a' Vultsesdi Erdőn Hüttö kádáknak, Lajtereknek, Töltsérnek, csebreknek, fenekének ... készítették: négy száz nyoltzvan darab donga fákot [Vályebrád H; Ks 111 Vegyes ir.]. 1851: Két kád öszve omolva, fenekestől meg vagynak dongái [Erdősztyörgy MT; TSB 34].

Szk: feneket von (hordó)feneket beilleszt. 1797: A Kadarokra itt Nagy szükség lett volna itt egy ember van tsak aki, valamit tud, de ezis egyebet nem tud hanem egy egy Abrontsot tiltul fel ragaszt ha mellette al az ember de hogy feneket vonnyon beleje s jo modal meg kösse nem tud [Banyica K; IB. Gombos István lev.].

7. (ág)fenékdeszkázat; scinduri de pat/pen-tru fundul patului; Bodenbretterwerk. 1701: az Commendans Supollátos ágya fenekére vöttünk két szel apro deszkát [Kv; Szám. 41/II. 44]. 1774: az Urasag Deszkájából Csináltam Tisztartó Csutak Uramnak egy Ágyat három Szál Deszká-

bol, annak fenekire más fel Szál Deszka [Keszű K; KS Conscr]. 1849: Egy rostélyos oltka fenyő gyermek ágy — fenék nélkül [Somkerék SzD; Ks 73. 55].

Szk: ágy fenekébe szegez betegágyba dönt. 1766/— 1800: az Istennek ő Felségének sulyos, és latogato keze emegem az ágy fenekében szegezett [Harasztkerék MT; Told. 30].

8. *dobfenék; fund de tobá; Trommelboden.* 1591: Chynaltottam az Dobra keett feneket fizettem . d 75 [Kv Szám. 5/I. 26]. 1596: Az dob chinalonak attam hogj az Varos dobjanak ket feneket chinalt, es sinort f — d 90 [Kv; i.h. XXIX/6. 83]. 1621: kezittetnenk egy Gialogoknak való Dobot, el kezittetue(n) Tot Martho(n) adot hozzáia a fenekere való pergeot . d 16 [Kv; i.h. 15b/XI. 283].

9. *kenyérenek a feneké* a kenyér alja/aljrésze; partea de jos a püinii; der untere Teil des Brots. 1842: az oláhok Husvéttya második napján kenyeret sütvén .. a cseléd kenyeret is az Urakéval egyszerre kellett sütnöm, a' kementze bé fűttését el nem találva jól, eggyik kenyérenek a' feneké kissé lágyan sületlen maradt midőn a' többit ki szedtem [Dés; DLt 1452a].

10. *gyertyatartónak a feneké* a gyertyatartó talpa; talpa sfeşnicului; Untersatz des Leuchters. 1634: Egy srofos gyertyatartónak az feneké es hoszszo srofia f — ./. 25 [Kv; RDL I. 105].

11. *puskatus; patul puştii; Kolben, Anschlag.* 1759: a' Mehes Kertnel lévő hazunkhoz jöve Borgai Pipa György nevű ember és egy kevés Viaszszat kért azért, hogy ... a' Puskájanak sutuja vagy feneké* ki szakadván abrazattyaiba nagyon meg rontotta, és a' viaszszal annak Vérit akarja meg állítani [Felsőújfalú BN; BK. — *PPB: Schwanzschraube].

12. *mederalj; fundul albiei; Bettsohle, Grundbett.* 1573: Beke gergel vallia hogi ... Eo zeokellet Be az thoba Es vgi vonta ky felesaget es az vyz fenekereol vonta fely egi leankayat Inmár chiak aleg tatog volt [Kv; Tjk III/3. 270]. 1653: Azt mondja az a rab, hogy mostan is ott lábbog a tengerben mind az a sok tajték kő a víz színén, nem mégyen fenékre [ETA I, 154 NSz]. 1772: a' Küköllő fenekében valami nagj kövek száraz időben jól láztattak [Adámos KK; JHb LXVII. 287—8]. 1791: a Kozma Árkánál le folyó Arók fenekéig [Szentlászló TA; EHA].

Hn. 1678: az Too feneken hatul [Fiátíva U]. 1696: az Csorgo fenekében [Alfalu Cs; GyHn 15]. 1736: A Patak fenekében [Rigmány MT]. 1830: hatarpatak nevezetű patak feneké. a meggyes pataka fenekébe [Hídvég Hsz].

13. *holt meder (kiszáradt mederrész); porţiune uscată a albiei; ausgetrockneter Teil des Flußbettes.* 1736: edgy flinta lövésnyire ... a tó fenekében erigálták a' 14dik határ Dombot [K; BfN Zsuki csomó]. 1740: ezen Controversiában forgó Rét, Szamos hely, fenék, és erdős berek volt, mellyet nagy kölcséggel, fárattással irtogattam, tisztítottam ki [Dés; Jk 324a]. 1764

a' mikor arattatott a To fenekit is koszáltatta [Ne; EHA]. 1787: szároz Lábból lehet járnai a fenekin^a [Búrjánosóbuda^b; BHN 43. — *Ti. egy tónak.

^bKésőbb: Bodonkút K]. 1786: A' sok hasznaltalan fűzfais elronta a Sántz gyönyörű fenekét; mind kivágatom ö Kegyemetek (igy!) és a Gátra hordatom; így nem azik el a' Sántz feneké, nem terem tsak gurdalyt mint ez eszteni-döb(en) is [Gernyeszeg MT; TL. Málnási László ref. főkonz-i pap gr. Teleki Józsefhez].

Hn. 1767: egy Csegelj a To Fenékén alol [Komjászeg TA]. 1805: most pedig a' miolta a' viz ki száradott nyilak(na)k osztta fel a' Város ezen Meg nevezett Ergét, mivel ennek előtte Szamos Fenék volt [Dés; DLt az 1825. évi iratok közt]. 1807: Köblös felöll vallo Fordulojában az ugy nevezet Gombásné Gödre fenekében egy darabatska iratvanyak [Páncélcseh SzD].

14. vminek legbelső része/mélye; adinc, fund; Sohle, Tiefe. 1757: Virágos nevezetű Bányász Czimbórák .. Banyajok tórkátol fogva fenékig tilolomb(an) légyen [Torockó; Bosla]. 1767: A Pintze fenekéb(en) két Ferslogban bé petsételve Buteliák(ab) holmi Tokai Borokis vagynak [Vessződ NK; JHb XXIII/31. 28]. 1823 láttam a Sir fenekébe a közepén öszve sorvadott bé esett koporsót [Dés; DLt].

Sz: a pokolnak a fenekéb(e) amandál a pokol mélyére/mélyeséges fenekére küld. 1752: Ngdnakis jobb vóna azon fertelmes asz(szon)t pokolnak ā fenekéb(e), avagy a Tatárok hermetiszijjára(!) amandálni, hogy sem maga ki mondhatatlan nagy kárára bestelenségére, veszedelmére ... manuteneálni [Torja Hsz; Ap. 5 Apor István Apor Józsefhez].

15. vminek hátsó része/vége; partea din dos, capătul din spate; das hintere Ende. 1783: Nanya ... a Földes Ura Gabonássát meg Furta volt a Fenekin, és onnat buzát lopott volt [Faragó K; GyL]. 1803: a ház fenekében edjutt discouráltanak, ... Lärmáztnak [Tyéj H; Ks Vegyes ir.]. 1817: Ezen kertnek fenekében találunk egy puszta Száraz kutatis [Ördöngösfüzes SzD; ÖrmMúz. 6]. 1842: a' Kert fenekében lévő Kert fedél nélkül valo, régi, avatég [Felfalu MT; DE 2].

Hn. 1607: Nagj szegh fenekében (sz) [Makfva MT]. 1657: Az Telek fenekben (sz) [Fejérd K]. 1676: az Murkos ay fenekin [Gyalu K]. 1754: A Szénas aly Fenikben [Vízszilvás SzD]. 1768: A Szigetbe a sziget fenekibe (sz) [Somkerék SzD]. 1780: A Cseh pataka fenekében (e) [Aranyosrákos TA]. 1783: A' Kert fenekibe (sz) [Ádámos KK]. 1788: A Hoszsú-áj fenekében (sz) [Páncélcseh SzD]. 1795/1807: A' Nyires fenékbe (sz) [Kispetri K]. 1802: a' Sugo fenékben (sz) [Mezőbánd MT; Hr 3/14]. 1807: Kúpús fenekibe a patak ... vi(cini)t(ásában) (sz) [Kászonaltíz]. 1849: Száraz völgy fenekibe (k) [Bözödújfal U].

16. a föld ~eből a világ végéről; (si) din fundul pământului; aus dem Erdgrund. 1800: Vennék magam mellé elegedem Segittséget, s a föld fenekiből keresnök fel a kérdett Aszszonyt [Décse SzD; Ks Vegyes ir. 92].

17. ülep, far; szent; Hintere. 1592: Egikor eiel mikor hazamban volnek, es zep hoduilagh jeoue be ablakomon, Egi darab agiagot hirtelenségel az fenekemhez wtenek [Kv; T Jk V/1. 201a]. 1653: oly nagy deszka lapoczzkat csinálának, hogy égtelen volt az, de annak élet és fokot faragtak; avall kilenczet ütöttek rajta^a a laposával de az utolsót az élével vágták oda a fenekére a lapátnak, melyet láttam hogy oly súlyosan esett, hogy a fara csontja mind aprora törött miatta [ETA I, 47 NSz. — *Ti. az elfogott 1596-i székely jöb elégedetlenkedőn]. 1687: valaki pasztor eleiben nem agya marhajált, első megh íntés az lapatt lészen a fenékén [K Gy]. 1753: (A tisztartót) le vonatá az hajánál fogva a földre es meg vereté két Emberivel . ugj verték a mentét fel fordították a fenekéről ugj el verette hogj az Nadragis le szakadazat az fenekéről [Marosostgyörgy MT; Ks 48. 67. 31]. 1779: (A jobbágyot) vitték el Csesztvére az hol miképpen bántak véle a feneké meg bizonyítja, mert mostis olyan mint a fekete vagy a szederjes poszto [M.lapád AF Mk 5/3 Bolha Anniska cons. Tzigány alias Kovács Peti (19) jöb vall.]. 1783: Tisztarto Uram meg tev é a' törvényt 's elis olvastatá fenekém^a oly formán, hogy égygyik égy hétig fekütt belé [EMLT. — *Ti. a jöb-okén]. 1806: egy fütést kaptam a kefe-seprével a fenekemre mert ki téptem belőle egy tsmot [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 178].

Szk: ~kel fordul vkine. 1592: azt mongia vala az felesegenek, Esse kuruaneo, vgi kelle vradat tiztelned, hogi az leant arra tanitod, hogi fenekkel fordullion ream, hallam hogi Niarineis ezt monda az Vranak ha ketelkedel abba, ezennel en magam read fordulok fenekkel [Kv; T Jk V/1. 294].

Sz. 1793: a panaszkodó jobbágyoknak az instantiat a fenekekre tették, a' mint mondják s ott irtak resolutiot, de Mogyorofa pennával Káprár módjára [MNY XXXVI, 270; SzE 386].

18. a dolgokat ~kel felforgató a dolgot feje tetejére állító; care intoarce toate cu susu-n jos; die Sachen auf den Kopf stellend. 1764: hallám ..., hogy amaz nagy híru-névű, minden dolgokat fenékkal felforgató Bukkow generális megholt Szebenben [RettE 166].

19. 1643: fordítok elmenket az zent eszközknek^a Ujolagh való épétesenek go(n)dolkodasara, azonba(n) fordulva(n) előnkben sok akadaliok insig es nyomorusagos ideo, fogiatkozott állapot, es fenekig valo értékelensigh ... boczatottunk Ngodhoz mint gcls Vrunckhoz hiteles bizonios embereket, hogy ez szent Vsuzra Nagod ha amit akarna conferalni [Dés; DLt 408. — *A villám-sújtotta templomnak].

◇ Hn. 1658: Az fenekben (k) [A.csernátón Hsz]. 1670: az Nagj szilas alat az fenékben [Nagy-lak AF]. 1684/XVIII. sz. eleje: Az toh fenekében [Komjászeg TA]. 1716: A Fenékben (st) [Csekelaka AF]. 1725: A Fenék oldalán [Dányán KK]. 1740: Fenék völgyben (sz) [Csekelaka AF]. 1754: A' Fenékben (sz) [Sáromberke MT]. 1758: a'

Too fenékben. Az Ör Domb fenekin (sz) [Sztána K]. 1761: A Fenékben egy darab Erdő cseplész [Náznánfva MT]. 1773: A Fenékben (k) [Ditró Cs] | A Fenekre menő földek között (sz) [Remete Cs]. 1779: A Bese Fenékbe (k). a Fenékben (sz) [Marosztkirály MT]. 1785: fenék Réthben (r) [Nagyfalu Sz]. 1795/1807: A' Csepegő fenékbe (sz) [Kispetri K]. 1801: Az Almás Bükibe a Liget fenéke alatt (A.üvegcsúr Hsz). 1805: A' Komjátza fenékbe (sz) [Fiátfva U]. 1807: a' Bere szurduk fenékén [Fejérd K]. 1821: Az Almás fenékben (sz) [Mikóújfalv Hsz]. 1826/1827: A' Csíkos fenékben (k) [Szamosfva K].

A címszó jelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók. L. még BHn 43, 117 GyHn 46; KHn 228.

fenékbeli kb. völgyfenékbeli; din fundul väii; aus dem Talgrund. Hn. 1691/1824: A Fenékbeli Kender föld [Albis Hsz; EHA]. 1718: Az fenékbeli Erdő [Náznánfva MT; EHA].

fenékeirkalom rudaskörző; compas pentru raze mari; Stangenziinkel. 1778 adtam által Fenék Cirkolmot egyet Abrants vono kapcsot egyet [Agárd MT; Told. 8]. 1786: A Farago szinben Fenék Czirkalom nro 1 [Nagyalmás K; JHbK XXIX/36].

A jel-re nézve l. Frecskay 551.

? **fenék-csapvályú** 1674: Szegődtem megh Orosz Vaszilyal hogy . az mezőben az Czukas nevű el szokot* Tot megh tölcse Malomra valo Valukat, es fenek Czap valukat maga jo modgyával emberül ugy be Czinallya hogy az viz az valuk mellet mindenüt se alol az czap valuk se az molomra szolgáló valuk mellet el ne furja magát a viz [A.szovát K; Törzs. — *Olv. elszókött].

fenékesinálás (kád)fenékkészítés; facere/confecționare de fund pentru putină; (Bottich) Bodenmachen. 1595: Kadar Jakabnak az feredőhazhoz valo mueltetese ... vetettem zámot Kadar jakabai, töt az feredős rouassa és az őnmaga rouassa szerent, mellyet Karaczo(n)tol fogúan oda müelt: feredő kad, kötes, fenek czynalas es Czöber köttes ... f l d 77 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 252 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

fenékdarab fenékdonga; doagă de fund; Bodenlauben. 1598: hordot mastol keolchen kertünk Eottet Azokba chinaltak tizen niolcz wy darabot dongat es fenek darabot f — /22 [Kv; Szám. 7/XVI. 65].

fenékdeszka 1. ágyfenékdeszka; scindură de pat; Bodenbrett. 1671: Csinaltam egy karikas niuzoliat d 80 egy fenek dezkatiss attam bele [Kv; AszCjk 54a]. 1737: Fenyő deszkából valo paraszt ágy hozzá valo fenék deszkaival edgjűt tnro 8 [Csákiigorbó SzD; JHbK XXVI/13. 7].

2. padlódeszka; scindură de dușumea; Dielenbrett. 1830: Ezen kis Szobából ... ajtó nyillik ki a gangra, melynek oldal, és fenék deszkái kopottak és viseltések, de hijánosság nélkül valok [Kv; Somb. II].

3. '?' 1592: Keowetkezik az Waros Towahoz az Siliphez walo fak hordattasa az Meraj Erdőreől Chiapo Balas fodor Janossal eoazwe fogwan 16 Eökeörrel az eöregbik fenek dezkat el hoztak d 80 [Kv; Szám. 5/XIV 168, 171 Eppel Péter sp kezével].

fenékdeszkatat kb. fenék/mederpadolás; podirea fundului/albiei; Boden/Flußbettbeschaltung. 1852: a' zsilipek, és zugo alatt lévő tölgy párna fák, s czövekek rothadtak lévén ez okból nem állják az oldal és fenék deszkázatt; következőleg a' zsilipek és közben lévő zugó, zapor, tartókkal együtt ujjitást kíván [Km; KmUlev 2 malomleírás]. — Vö. a *fenékpaddás* címszóval.

fenekeske kb. boglyaaljnyi; de un polog; eine Feimensohle groß. 1810: egy feneketske széna [K; KLev].

fenekedés agyarkodás; pică, ranchiune (pe cineva) Groll, Grimm. 1593: ertiwk Jstennunknek reank fel geriedet haragiat es Jdegen pogan ellensegwnek megh indulasat, reank valo fenekedest [Kv; TanJk I/1. 218].

fenekedik 1. acsarkodik/agyarkodik vkire; a purta pică, avea pică pe cineva; jn anfeinden. 1652: fenekedek Benedek Janosra Keönce Istvan [F.volál Hsz; HSzJP Mihaj Molnar (30) vall.]. 1699: én bujdosó voltam Török országban, meg peníg oljkor, mikor az idegen Nemzett, nagy erőtt vett és igen elhatalmazott ebben az mi boldogtalan Erdélyi hazánkban és mikor azon idegenek közzül sokak(nak) elméjek ellenem meg kemenjűltek, fenekedtenek és utolsó romlásomra valo tanátsokat forraltak [Mk Macskásy Boldizsár végr.]. 1728: Kozma rám fenekedet, de Bőjte Istok engem oltalmazott [Szemerja Hsz; HSzJP Franciscus Serester de Szemerja (38) pp vall.]. 1780: egy udvari tselegyére is fenekedett volna [Buza SzD; LLt Csáki-per 113. L. 20]. 1794: ezen két Bátor émberek az Exp(onens)re rég fenekednek [Déva; Ks 79. XXVI. 10].

Szk: *vki élete ellen* ~ vkinek életére tör. 1843: ujra életem ellen fenekedik, — vágy törni [Dés; DLt 947].

2. fenyegetőzik; a amenința; (be)drohen. 1740: nehaj Bernad János Uramis fenekedik vala, hogy az ide valo Joszágból reszit Törvény szerént ki venné [A.csernátón Hsz; HSzJP Joannes Barrabas de Markosfalva (68) vall.].

fenekedő acsarkodó, agyarkodó; care poartă pică; (gegen jn) feindselig. 1793: én addig szöllöttem a ... fenekedő személyeknek, hogy megcsendesitém [Feltorja Hsz; HSzJP Gabriel Könzei de Karatna (57) vall.]. 1819: Kretsun Joszva

.. hásártos, ditsekedő és fenekedő ember is volt [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

fenekel. E szk-ban; in această construcție; in dieser Wortkonstruktion *a teher vkin* ~ a teher vkire hárul/nehezedik; a greva/apása cuiva; lasten, jm zufallen. 1840: a fennebbi hat pontok alatti fizetés és praestatiók betöltésére a fenn irt kezesek ezen Contractusnak ehez hasonló párja vételével s élő szóval magokat kötelezven, ugy á felhozott fennebbi pontokbeli akármely hijjány vagy az edgyezés nem tellyesítésebeli minden terüh egészben á kezesekenn fenekelvén edgyütt is, külön különis [Torockó; Bosla].

fenekelés (hordó)fenéktétel/tevés; punerea fundului (unui butoi); Bodenmachen. 172 Hunyadi Imrénék 4 hordó kötésiért és fenekelésiért fizettem d. 68 [Bh; Told. 25].

fenekelhet kb. nehezédhetik; a putea greva (asupra); lasten können. 1846: A tegnapi napon velem közlett irományokat megolvásván .. mulhatatlanul szükségesnek látom azt is belé tenni, hogy .. a Zárgondnok B. Bornemisza János Jovain jóságain semmi felelet és tereh, cautio, vagy jot állás nem fenekelhet [Born. F. Br. Bornemisza Pál kezével].

fenekes 1. fenékkal ellátott; cu fund; mit Boden versehen, (ver)bodmet. 1679: Fenyedő Tonna (: csak egy felől fenekes:) nro 1 vagy(n) ... ket felől fenekes, uj fenyő vanna nro 32. Egj felől fenekes, uj fenyő vanna nro 12 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 65, 101]. 1761: Masocska alkalmas fenekes Hordok külön külön 3 [Branyicska H; JHb XXXV/39. 21]. 1802: hat fenekes Berbenzte bé fenekelve háromba Ettet [Dés; DLt 4].

2. fenékben/mélyedésben fekvő; care se intinde in adincitură; im Grund liegend. 1728: A Nagj uton egj fenekes föld, fecske farku [Uzon Hsz; SVJk]. 1807: egy fenekes bokros keskeny helyjetske [Szentbenedek MT; Told. 37]. 1826: a Szele pataka régi árkától fogva a' Küküllőig a' part magosabb, mint azon kívül ..., a' hol a hely fenekesebb, 's a' kiütéskor a' víz ott elszokott terülni [Msz; GyL].

feneketlen 1. fenék nélküli; fără fund; bodenlos. 1594: Az Somlioy maior hazban. Az felső Majorhaz pituaraban vagio(n) . feneketlen altalgh vagjon No. 1 . Altalgh vagjon No 1 [Somlyó Sz; UC 78/7. 17]. 1628: Egy feier feneketlen Ezwzt Czicze (!) [Gyalu/Kv; JHbK XII/44. 4]. 1646: két feneketlen Altalgh [M.bükös AF; Kcsal 2]. 1656: öt üres feneketlen hordo [Doboka; Mk Inv. 7]. 1736: Jó Szúszékok 5 feneketlen Szúszék 1 [Földvár TA; CU XIII/1. 288]. 1761: Kapasztas feneketlen Kad, melyeknek Fenekel mellették vagyon külön külön 4 [Branyicska H; JHb XXXV/39. 21]. 1783: Székely Szekrény feneketlen [Náznánva MT; Berz. 13.

VII/24]. 1788: egy feneketlen Lfu [Mv; TSb 47]. 1846: hat rozsz feneketlen hordó ... egy feneketlen viz merő vasas veder [Szászkerked K; LLt].

2. ~sár térdig érő sár; noroi pină la genunchi; grundloser Kot. 1855: Két sovány székely fajú lovát egész ut alatt egj szem abrakban sem részeltette, de a feneketlen sarokban mégis soha fenn nem akadtak [Ujfe 153].

3. fără fund (foarte adinc); sehr tief, bodenlos. 1864: Hordoskut .. az ottan lévő feneketlen kutba el, bele sülyedt egy bivalos szekér Hordoal együt [Vista K; KHn 273].

Hn. 1652: Az Falu alat Colosvar feleől egy Czikos Tho ... ezt feneketlen Lapos Thonak hijjak [Kajántó K; GyU 126]. 1731: Feneketlen to alatt (k) [Bh; KHn 13]. 1737: A feneketlen tonál (sz) [Dámos K; KHn 43] | A Feneketlen tón innet [Zentelke K; KHn 139] | A feneketlen Tonal (sz) [Csicsókeresztúr SzD; EHA]. 1740: in Loco a feneketlen kutnal (k) [Boroskrakkó AF; EHA]. 1744: A Feneketlen Tó nevű helylyben (berek) [Aranyospolyán TA; EHA]. 1758: a Feneketlen Tonak a 'folyamja [Bh; BfN]. — L. még KHn Mut.

fenékgátacska kb. csapógátacska (vízterelő.gátacska); prag de fund; kleine Buhne. 1681: Veteményes kert .. az egregi* vizinek sokszori ki áradása ighen el vesztegette es á földét is ighen le szaggatta; eszt eddighis könnyű lőt volna megh orvosolni, ha ellenező fenék gátaczkát bár csak ket helyen vetettek volna [Vh; VhU 372. — *Később: Cserna. Már Arany is így írja a *Both bajnok özvegyében*: Cserna vizén zúg a malom].

fenékhúzó-sróf fenékhúzó, húzóvas; fier cu cirlig de așezat/montat fundul; Auszieher. 1749: Az Korodi kádárnál Merk Iuonnál lévő Kádár miv Szerszámok Egyenes kéz vono nu: 2 Horgas kéz vono nu: 2. Kupás szalu nu: 1 Ontora metző nu: 1 Fenik huzo Soroff nu: 1 [Kóród KK; Ks 18. XCII. 20]. — A jel-re l. Freckay 35, 452.

fenékkert hátsó kerítésrész; gardul de dindărit; hintever Zaunteil. 1680: fellyebb vagyon egy öreg halas To is, melynek körös körül az mellyeke, nagyobb reszént tölgy fa karocskakra rakottya veszővel vagjon fel fonva, alol pedig a vagy az fenék kert felől Sűrűn ültetet fűsz fakkalis vagyon meg erősítve [A.porumbák F; ÁLt Inv. 33-4]. 1817: Az Orbány Ur Istálojától fogva a köz kert végig jo, fedeles Tamaszos ... a fenék kert használható. A Velniczétől fogva valo fenék kert mint egy 12 öl hosszúságra jo fedeles, támaszos, a többi része avatæg rozsz állapotban vagyon [Ördöngösfűzes SzD; ÖrmMúz. 4].

fenékpadiás fenékeszkázat/padolás; dușumeaua de fund; Bodenbeschlag. 1732: (A malom) Viz szerszámi, a Silipje a zápor tarto orráig padlott, mely(ne)k mind oldal mind fenék padlása kötő-

seivel, gerendáival edgyütt igen el sorvadtak [Nagyiklód/Szászsztjakab SzD; TSb 51]. — Vö. a *fenékdesház* címszóval.

fenékpadmaly padmalyfával bélelt sírgödör-rész; cavitate lateralá a mormintului cáptusitá cu lemne; Grundhöhlung, mit Höhlungs Brett beschalter Grabteil. 1823: ha kihányhottják* hányják ki, ha nem pedig tegyék fenék padmollyba | ásonak néki egy fenék padmollyt és tegyék abba [Dés; DLt. — *Ti. a koporsót].

A régi erdélyi temetkezéskor a sírgödör fenékét v. a verem oldalán vágott gödör-részt keményfából (rendszerint tölgyfából) faragott gerendával (padmalyfa) bélelték ki, majd a koporsó behelyezése után — hogy a föld ne kerüljön rá közvetlenül a koporsóra — fölül is padmalyfával fedték be a rekeszt. E temetés mód késői életére jellemzőül megemlíthető, hogy még 1919-ben is Désen, tehát városi környezetben, a szerk. anyai nagypapját kipadmalyozott sírba tették. Ugyanígy temetkeztek még 1940-ben Héjjasfván (NK) is [Cseh Zoltán közlése].

fenékrekész hátsó hambár/rekesz; hambar/ladá de cereale de din dindărăt; hinterer Kornkasten. 1697: Ott lévén egj sendelyes gabonás ház is ... ott az Utza felől való első rekeszb(en) vagjon buza — //Az második rekeszb(en) köles Cub 2// Az fenék rekeszb(en) is köles Cub 7// [Borberek AF; Mk Alvinczi Péter inv. 5].

fenékszéna 1. ? (boglya)aljszéna; fin in polog; (Feimen)Bodenheu | ? vápában (vizenyős mélyedésben) termett széna; fin crescut într-un loc apos; in wässerigem Grund gewachsenes Heu. 1752: A Commendans Retirol ros izopos Fenek szénát el hoztam ... Marha sem ötte meg [Kv; Szám. 69/XXVII. 11].

2. boglyaaljnyi széna; fin de un polog; ein Feimenboden großes Heu. 1810: réá akatt a' ház meget lévő kis kerítésben is egy fenék széna mellett Lovai nyomára [K; KLev.].

fenekű 1. vmilyen fenekes; cu un fund oarecare; mit irgendeinem Boden. 1627: Jstoknak Fa szerszambol Jutott Egj Eoregh lapis fenekw lzkabalt medenche d. 3 [Kv; RDL I. 134]. 1671: Hal tarto. Az Kerlecz vize mellet kettő vago(u) ... mind a' kettőnél hasznosabb volna, ha az malom alatt sövényből font oldalú, deszkas fenekű s fedelű nagj barkat tartananak [Hátszeg; VhU 605]. 1735: Veres, és Aranyos Fenekű szegeletré metztett virágos borotválkozni való tálotska 1 [Mikéfvá KK; CU XIII/1. 157]. 1738: jo oldalú és fenekű gabonának való üres Szűszék [Szászvessződ NK; Born. XX/12]. 1761: On Fedelű fél ejteles szegedi kancso 1 Megint más kék Fenekű Cristály kancso [Kéménd H. JHb XXXV/39. 28]. 1849: Egy fenyő fábol való fél fenekű tonna [Somkerék SzD; Ks 73. 55].

2. vmilyen aljú; cu partea de jos; mit irgendeinem Unterteil. 1847: Édes Anyám lóg ide tova mint az ónozott fenekű buba, bajoskodik Rozával [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina lev.].

3. vmilyen farú/ülepű; cu un șezut oarecare; mit irgendeinem Hinteren. 1593: Borbara, zabo

Jstuan deak zolgaloia vallia: Hallottam hogi Niari Martonne azt mondotta az vranak Niari Martonnak, az te aniad vgimond, az az nagj faru, nagj fenekw bwueos bauos bozorkani kurua az ki az eordeogeokek vendegge hitta [Kv; TJK V/1. 332].

fenékülhet hárulhat vkire, terhelhet vkit; a i se putea imputa cuiva, a greva asupra cuiva; jm zufallen können. 1846: a' jo záros meszárszékéből el oroztatott pénz meg fizetése senki másan nem fenékülhet, mint azon örökön, kik éjjelre a' ns Város piattzán és uttzáin ki rendeltetve valának [Dés; DLt 810].

fenékvás ' 1780: ha valamely Gazda a' kothokban és Verőkben mivelőknek többet, vagy fizetése mellett discretiot, durumbat, fenék vasat rendelne, vagy adna, elsőben flor. 3. másodsor flor. 6 büntetessék [Torockó; TLev. 9a]. 1783: három agas vasból, a' melyet neki három napok alatt szabad volt fel mivelni a' fenék vassal égjutt keszített 33 számból álló vasakat [uo.; Thor. XX/5. 42—3].

Jankó János — Péch Antal bányászati szótárára utalva — torockói bányászszótárában a címszóbeli szót így értelmezi: az izzón tűzes vaskenyérré hintett s azon megolvadt vasnak a pest fenékre szálló kis lepényforma része [Jankó, TAszT 199].

Szk: ~ *csinálás* ' ? 1780: ugyan csak különös reflexioból a' harmincz vas csinálás után, három, a' kevesebb Vas csinálás után, a' proportione, kevesebb, fenék Vas csinálást, meg enged a' Mlgs Familia [uo.; TLev. 3a].

fenékvonó fenékhúzó; fier cu cîrlig de așezat/montat fundul; Auszieher. 1627: Egi sroff fenek vono, Kadarnak valo f. d. 5 [Kv; RDL I. 134]. — A jel-re 1. *fenékhúzó-sróf* al.

fenékvonó fűró ? fenék/köldökfűró; burgiu pentru găuri de cep; Dippelbohrer. 1659: Egi fenek vono furu [Szu; Pf]. — A jel-re 1. *Frecskay* 34. 452.

fenékvonó sróf fenékhúzó, húzóvas; fier cu cîrlig de așezat/montat fundul; Auszieher. 1765: Ontora Metző Nro 1 Fenékvono sroff Nro 1 [Kóród KK; Ks 19/I. 6hoz.]. — A jel-re 1. *fenékhúzó-sróf* al.

fenérál vkinek/vmely testületnek jár, vkit illet; a-i reveni/cuveni unei persoane/comunități; einer Person/Körperschaft zukommen. 1727: Ezen földet ki váltotta Botos Miklos mint vér es az Eccl(esi)anak foeneral a 6 forint [Oltszem Hsz; SVJK]. 1728: Szanto Föld ... vagjon egj fel all, Conferalta Angjalosi Kovacs Györgj Eccl(esi)a szamara, tali conditione hogj mig a verek ki váltjak birja a Praedicator ha ki váltjak a penz adjak ki hadd faenerallyon Eccla szamara, vagj ha el költik, fordítsak templom epittesire [i.h.].

fenés fene okozta; provocat de bube.; vom Brand verursacht. 1829: Surányi Kata czombján is ki ütött fenés fekélyek miatt lassu járásu [DLt 883 nyomt. kl].

fenesség 1819: a gyakor pálinka ivás Siettette halálát, mivel hogy Bora nem volt gyakrabban itta a pálinkát, 's e miatt közelített a Fenességhez [Kv; Pk 2].

Valamilyen betegségre, talán a népi *fené*-re vonatkozhatik az utalás.

fenesi a Szászfenes (K) tn -i képzős szárm.; din Fenes/Florest; mit -i Ableitungssuffix gebildet Form des ON (Szász)fenes; Fenescher. 1603: talállok Palfy Palt az fenessj tere(n), tehát rezegh [Kv; TjK VI/1. 692]. 1625: Az Gubernurator eő naga be érkezve(n) attam Ebedre az konihara .. Wrmeős Bort Eytt: 6 .. Fenessj Bort Eytt: 6 .. Abrak bort Eytt: 16 [Kv; Szám. 16/XXXIV. 124].

fenesztra ablak (utólagos bejegyzésre beíratlanul hagyott iratrész); fereastrá (loc lásat intr-un act pentru note ulterioare); Fenster (für nachträgliche Einschreibung freigelassener Schriftteil). 1759: azon detentioban lévő jezsuiták dolgáról írtak valami pasquillus formát előkerülvén idefom, melyre fenestrát is hagytam [RettE 83].

fenevad 1. vadállat; animal sálbatic; wildes Tier. 1849: Bentze Lajosnak egy fenevad elpusztításáért Koltza András fungens bíró a régi usus szerént fizessen őt rénens forintokat [Zalán Hsz; RSzF 224].

2. szik bestia, vadállat; bestie; Bestie, Biest. 1573: Istwan nehai voida Imre fia, Azt vallia, hogi Nem hallotta soha hogi sem Agoston, sem Kato sem Eyel sem Nappal egimast Zydalmaztak volna, sem zeorferget sem fene vadat nem hallot [Kv TjK III/3. 86].

fenkő kaszakó; cute (piatră de ascuțit coasă); Sensenstein. 1587: veottem egj fén Keouett p(ro) d.6 [Kv; Szám. 3/XXVI. 66]. 1657: Veottem, Egy fen kúnet a' Bereseknek, per f -- //05 [Borberek AF Wass Perc. 26]. 1810: Háram fénkő xr 7 [Mv; MvLev. Trincseni Mihály hagy. 17]. 1848: 2 font vas és 1 kasza vas. fénkő [Szu; Pf]. 1865: Egy kasza verő kalapács és üllő két fen kővel [Szárhegy Cs; LLt].

Hn. 1765: Fénkő (e) [Türe K; KHn 261]. 1768: Fenkő (e) [uo.; EHA]. 1781: A Fénykő völgyibe (sz) [Szucság K; KHn 254].

Hn. 1772: Fénkő [Backamadaras MT; LLt 336. Litt. 5].

Talán a címszó -s képzős származékával alakultnak tekintetű a köv. két lin-i adalék: 1740: Fénkőves nevű Erdőben (Ród K; EHA). 1815: Fénkőves (Lisznyó Hsz; EHA).

fenkőtök kaszakótök; toc de cute; Sensenstein-behälter. 1797: egy fenkő Tok benne lévő fenkővel [Náznánfva MT; Berz. 4. Fasc. 22 Lit. N. 22].

fenn 1. fent; sus; oben. 1569: Midön a 24 hora elközgelgeth es latod, hogy a kemencheben egy sarga Vekony kód kezd fen labny az zayan ky Jöny, az a Jele, hogy Immar az cementh pornak az ereye elkölth es tovab az aranyban semmit Nem cheleközik [Nsz; MKsz 1896. 350-1]. 1572: hywa ... engometh walkay Myklos oda hogy Enys ott lenne Azhol az hatarth feoll wettnek, Es azonban ott feon Megh zaydula az Nep wj kezdenek hagigalny Az Monostorhoz tartozo keossegh, kewekel, Es Egeb hagito zeorzamokalys [Jákótelke K; KP]. 1580: Az mely tarbonczak, assuk, es az tarazk az Colostromba vagion fen, aztis hozatna ky eo Kegmek Biro vra(m) [Kv; TanJk V/3. 227a]. 1589: oth fen az bak Anna agiaban fezkik Matias deak rizegh wala oth aluzik vala [Dés; DLt 226]. 1590: ott fen az Jrtasban adott ket hold feoldett Bernald Balasnak d. 12 [UszT]. 1629: Lattam akkor szerdara virradolagh hogy egi legendy al vala ot az mi kertünk vegelen, fen az lesza(n), latta(m) aztis hogi ki hantak volt ot az mi kertünkett [Mv; MvLt 290. 186b]. 1650: migh mjkos ferencz dugatnj nem kezd bojtokal s ganeval fön az vyz zörte terült az Dam(okos) petor kertjbe [Gagy; U UszT 8/64. 58a]. 1723: Szénás Völgyben vagyon két darab Széna fű fen az hegy alat [Kissolymos U; EHA]. 1789: ez alább specificált Portekák fen a Poltzn találtattak [Mv; ConscrAp. 20]. 1800: ezen Parou Hidsuluj el fogy fenn a tetön [Benedekfva Sz; BfR 58/21].

2. magasan; sus; hoch. 1723: az Ádámosi gat miat hogi igen fen vagyon, az ár viz mingy(ár)t fel tolyul s ott a Dombai határra ... ki vét [Királyfva KK; MbK 162]. 1736: Az övit fen, éppen az csecinél viselte* [MetTr 337. — *A fej.]. 1769/1802: A mutatott keresztés fák .. határt distingváló jegyeknek nem tartathatnak: mind azért hogy azok nem régiek? mind pedig azért hogy azok tsak olyanak, hogy privatus Emberektől vágottanak fenn egy Ember magassagnyira, nem pedig az fa tövében [Torda; TjK III. 38].

3. talpon; in picioare; auf den Beinen. 1740: a' Leanyom meg I(ste)nnek hala fen csikorog de bizony csak gyenge éegességgel vagyon eszik is de eppen nem fog rajta [Hadad Sz; WLt Árva Gálfi Susanna alárásával]. 1773: Bánffi Dénesnek fájosok lévén a lábai leültette, maga* fenn sétált [RettE 303. — *Ti. a kihallgatáson fogadó császár]. 1847: Trézsi még fenn logász*, de nem tudjuk pillanatját, melyben lebetegülendő [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina lev. — *Terhessége utóját járó asszonyról]. 1851: a' Lelkem Anyám fekszik, már 3-ad napja fen huzot valami lopo hideget és nagy kőhögést [Kv; Pk 6 ua.].

Szk: ~ húzva visel betegséget talpon hordja a betegséget. 1765: Tiszteletes tudós, nagy hírfű-nevű kolozsvári püspök s professor Verestói Görgy uram is meghala szegény fennhuzva viselte nyavalyáját [RettE 182].

4. ~ áll ki van tűzve; a fi arborat; ausgesteckt sein. 1580: Az my az vasarbiraknak Instructioiat nezy, szereda nap es chioterteke(n) mig az zallo fen al*, idegen embert ... a Buza keozybe^b

ne hagon be menny hane(m) ki kwlgie onnet [Kv; Tan]k V/3. 223b. — *A vásárázsló/jelvény.
^bTi. a búzapiacra/sorba].

5. ~ van a. fenn áll; a sta; oben stehem. 1590: az melj kerted fen vagion az orszag vta feleol az en vtamban, azt mo(n)dom hogy hatalmassul ker-teltesd oda az en utamat ... az foglalasert az Decretum szerint valo poenat keowetem rajtok [UszT]. 1627: ott a mint állánk a vezér sátoránál — a külső kerítését leszédtek vala; de árboczfái — vagy oszlopainak mondjam — ott fenn valának [Mv; ETA I, 131 NSz]. — b. megvan (ép); a exista; existieren, vorhanden sein. 1760: Láttam a sanctuariumban (melynek boltozása most is fenn van) valami festésen ilyen írást* [RettE 107. — *Köv. a latin felirat]. — c. kb. vmi vhol van; a fi/ exista ceva undeva; (etw. ist irgendwo. 1728: Dombora Simon az Eccl(a)nak to fark nevű helljib(en) epítven egj vinjet es egj kutat a maga kapuja eleib(en) ... ket ket poltra taxat ad az Eccl(a)nak mind addig, mig ott(an) azon epületi es kuttja fenn leszen [Illyefva Hsz; SVJk]. — d. fel/ki van függesztve/tűzve; a fi pus la vedere; ausgehängt sein. 1654: az Thoroczkai Sigmond Ur(am) tizartaia Mosa Andras erőuel ki tetette az Ura Boranak Cigeret az Thoroczkai Lazlone Akzonio(m) Boranak Czigerere Lattamis az Czigereket fen [Torockó; Thor. X/11 „Geóndóly Mihály középező” (32) vall.]. 1799: Páldi Györgynél a’ közelebb mult Karátsoni Szt Innei napokbanis volt bor ’s a’ mint látom mostis a’ Czégér fenn vagyon [Makfva MT; DLev. 5]. — e. *dtv* (változtatlanul) fennáll; a exista (in continuare); (unverändert) bestehen. 1679: az quartálásban az reghi difficoltàsok fen vadnak az Asztagok fedeseben is [Dés; Jk 39a].

Tagadó formában: vmi nincsen fenn vmi nem áll, nincsen; a nu mai exista; nicht vorhanden sein. 1801: ezen Nagy Nyulasi Határon vagyon egy Mánesteria vagy Szarándok (!) valo hely a’ hol volt egy Templom is mellette is a Falu hogy Iskolát építsen el bontotta, tsak elis vesztegették, ma nincsen legkisebb nyoma se fala fenn (Nagynyulas K; DLev. 5).

6. előbb; mai sus/inainte; vorher/hin. 1605: megh kenala ez eorekseggel Molnar Janosne hogy uegie(m) megh az el mult eosen Zab aratas-
 kor ueom en megh, az en meg ueitelem alat ozton mlkor penzem rajta uolt úgy zallita Jobbagiot rah az fen megh irtam wdeobe [UszT 19/1]. 1767: a fehn leirt földnek alsó vagy Dél felől való Borozdáján [Koronka MT; Toold. 26]. 1794: Ezen ... Bóltnak eddig practizált, és az gyakort fenn tisztelt Uradalom által megh határozott Eszteendői Taxáját, Amisát az mostani Exarendatorix Aszszony Boznyák Kata eő Kelme tartozzék Accurate be fizetni [Déva; Ks 73. III. 27]. 1805: D. Nagy Sándor libertinus 55. Esztendő ... felel Varga Joseph azt beszélette, hogy északának idején, hogy a’ fen meg mondott Lovakot ellopták, azután kiment az Esztenára Északának idején [Szarazajta Hsz; HSzjP]. 1865: azokra nézve kik ezen életkort* el nem érték a’ fenn rendelt kezelés maradván meg [Kv; Végr. 4. — *A 24 évet].

Szk: ~ *citált* az előbb idézett. 1805: (A bányák) Köveit vizsgáljak meg s a kik roz meg tisztítatlan Kovet el adni batorkodnak külön külön az fen Citalt Articulus szerint büntessek [Torockó; TLev. 9/38] * ~ *deklarált* az előbb/előzőkben megnevezett. 1674: Banffi Sigmond vr(am) ő kglme maga szokot pecseti es keze irasaval roboralt Testimonialissát küldvén, hogy a fen declaralt személyekkel ezen megh irt dologrol valo Contractust mindenek(en) ... megh allya [Havadtő MT; BLt 11 Isák György kezével]. 1700: fen declaralt Nehai Burullyai Andras Uram edes Fia ... Nemes Burullyai György Uram eo kglme [Ne; DobLev. I/49]. 1735: ammonoaltatvan és az Iket Ő Klket a fen declaralt haz ’s annak minden appertinentiai dualitassanak szamomra valo remissioja iránt [Torda; T]k I. 76] * ~ *említett/emlegetett*. 1719: noha nem pestisben holt meg a fen említett gyermek, megis ma az hurubaját ... fel égeték [Ks 95 Apor Péter Kornis Istvánhoz]. 1739: a’ fenn említett immobile bonumokhoz senki ne nyulhassan [Ne; Incz. IX. 5a]. 1801: ha pedig a fenn említett Contractust elő nem tudom vagy elő nem akarnám mutatni, abban a történetben a most megfizetett 200 vforintal én Contentá-lodgyam [Havad MT; Told. 21]. — L. még RSzF 115 * ~ *érdeklél/érdeklött* az előzőkben említett/érintett. 1825: elég modgya volt azt* a fenn érdeklett keze alatt lévő ket rendbeli Fundusakbol substrahalni [Dés; DLt 1078. — *Az adósságot] egy Darab alold(ialis) Kaszáló vagyon a’ Fenn érdekelt Fogadon egyszerűben alól [Szentdemeter U; Told. Conscr. 48]. 1844: ezen kaput az Uradalomis használya az fen érdeklet deszka raktárhoz [Km; KmULev. 2] * ~ *érintett* ’ua’. 1849: a fenn érintett vagyont, kedves nőmmel kettőztetett iparral ’s fáradsággal együtt szereztem [Km; Végr.] * ~ *irt*. 1782: Procurátor Pápai Uram .. tudta a’ fenn irt vásár dolgát [Torda; KW Vall. 10]. 1841: általadtuk ... a Bük erdőn-kön lévő hammunak való veszendő fákat ... azon fenn irt materiáért mostantól fogva karácsonyig igyérének haszonbért 4 személyre Rft 20 azaz húsz Rforintokot váltóba [Tapolca Cs; RSzF 126] * ~ *kitelt* előbb feltüntetett. 1878: miis ... adjuk ezen Contractualis levelünket igaz hitünk szerént ... a fen ki tett időben [Borb. I] * ~ *megirt*. 1608: ez fen megh irt haznak kezhez ualo ueteleben sok akadaliok uoltanak [Mezőbánd MT; MbK]. 1625: egi Jobagiomnak két taualj baraniat tartota meg az Jnek fen meg Jrt fya, hatalmasúl [UszT 84]. 1650: Rákosi Pal kiis mostan Kolosvaratt fenn megh irt kolegiomban lakik [Martonfa Hsz; HSzjP]. 1684: Ezek Kglmes Urunk az fen megh irt bizonyoknak, es Valloknak hüt szerint valo vallasok [Szentmiklós Cs; Borb. II]. 1790: Mely fen meg irt Punktumokrais magamot obligáalom . En Csérnátóni Péter mp. [Mátisfva Hsz; IB]. 1812: Ezen meg edgvezésis eset meg a fen meg irt Birákok előtt [Görgény-sztimre MT; Born. G. XVI/3] * ~ *megnevezett*. 1623: En soha nem tudom sem nem hallottam hogy az vduarhely zekiek(ne)k az fen megh neuzet

helieken akljos heliek leott volna [Kibéd MT; JHb]. 1729: mindenekeket valamelyeket a fen meg nevezett helyek(én) az eő kigyelme jussán más valaki bir azakatis az ur ő kigyelme, vagy Successori magak(na)k kiválthassák és appropriálhassák [Császári SzD; Wass]. 1841: evictiot is vállalok magamra és Törvényes maradékomra hogy fenn meg nevezett Unoka Atyámfiat azon joknak békeséges birtokába minden legitimus impetitorok ellen meg oltalmazom és oltalmaztatom [M.igen AF; BLev] * ~ nevezett. 1748: azon fen nevezet Gál, alias Lakatos János testvér volt mind az atyámmal, mind pedig az mostan Somlyon életben lévő Lakatosék attyokkal [Hadad Sz; TKI Martinus Lakatos (31) jb vall.]. 1776: Nem tudván az Atyafiságot az Etsém B. Henter Antal Urffi maga, és fen nevezett Kornis Anna Kis Aszszony között deducálni, töllem meg kérdezé, magam deducálám egészen [Szentdemeter U; GyL. St. Henter (37) vall.]. 1825/1826: Instálunk alázatosan a' Tekintetes Nemes Tisztségnek, méltóztassanak ezen fenn már nevezett Csulokáj völgyből lefolyó víz veszedelmeit, kártételeit oculálatni [Msz; GyL] * ~ *specifikált* az előbb megnevezett. 1640: kívánván ... mi tollunk a fenn specificált személyek mindenik részről, hogy ezt az controverziát igazítanak és szállítanak ki közzüllök [Berekeresztúr MT; DLev. 2. XII. B. 1.]. 1677: Salanki János Ur(am) vagi Felesege, sem semminemű posteritassi ne Jmpediálnak ezen fen specificált házakban eo kglmekett [Ne; DobLev. I/25]. 1775: az fén specificált portékákat én loptam el [H; Ks 114 Vegyes ir.].

fennakad 1. elakad; a se impotmoli, a rämíne in drum; stecken bleiben. 1855: Két székely faju lovát egész ut alatt egy szem abrakban sem részeltette, de a feneketlen sarakban mégis soha fenn nem akadtak, sőt rebencességéből néha meg is ragadtak [Újfe 153].

2. megakad; a se opri/intrurpe; aufhören, unterbrechen. 1737: a Nms Városnak kortsomája ... új mint kellett volna nem is folyt, hanem fenn akadt [Dés; Jk 247a]. 1747: félő hogy legközelebbi árviz alkalmával a' szakadás annyira fog nevedkedni miként a hidon valo közösülés tökéletesen fenn fog akadni [Dés; DLt 124].

3. elmarad; a fi lásat deoparte/omis; aus/wegbleiben. 1807: valaki megfogta a kezét, és in circa hat hét betűig alkalmasint vitte a' Tractusokat u.m. Gyarma de mikor a' végét ti kellett volna ki-pingálni, ... az i fen akadt [Dés; DLt 81].

4. megmarad; a rämíne (din ceva); sich erhalten, zurückbleiben. 1786: az Varos is arultatat és az Nép az maga számára Sz Mihály naptol fogva Ujj Esztendőig, ez alatt az üdő alatt pedig az Uraság se szokat vala arulni ha tsak az kortsomán bora nem akadtat fén, ha pedig fen akadtat a Bora aszt el árultatta [Torockó; TLev. 4/13. 45].

5. felakasztatik/köttetik; a fi spínzurat; aufgehängt werden. 1675/1688 u.: Egy szoval minde- nekre oly gondo(d) legyen s, ugi vigiaz hogi kár engemet ne erjen (...va)lamiben talaltatol,

vagi gondot nem viselsz, fejeddel fizecz, ... bizony a hey(a)val fen akacz. Mivel job egi jobbagy(na)k peldaul meg halni, mint sem sok kárt. vallanom [Borb. I. — Petki Janos instr-ja csfkcsicsai jb-bírájához].

fennakadás megakadás; intrerupere; Steckenbleiben. 1876: a munka fennakadásának kikerülése tekintetéből az építés alatt ugy a gyalog, mint a marhas erő család szerint vetessék ki [M.bikal K; RAK 326].

fennakadt megmaradt; rāmas; erhalten/zurückgeblieben. 1783 k.: (A torockóiak) meg semis engedték Szt Mihály-nap után hogy kortsomáikan fen akadt borainkat el árullyák, fenyegetődvén azzal, hogy borainkat ki öntözik [Torockó; TLev.].

fennáll 1. talpon áll; a sta in picioare; auf den Beinen stehen/sein. 1570: Kertes Jmreh, ezt valya hogy mykor ew az korchoma hazhoz jwrtot volna, Latta hogy az Kayantay legen az aztalnal fen al wolt es zekerche volt kezebe fely huzwa, chyuka Lazlo penigh az Tharsaywal al volt az azthal eleot [Kv; T]jk III/2. 54]. 1652/1653: annak előt- tejs annyit hanytak vala be az Tömleczebe hogy fen alvajs aligh tertenek el csak nem meg fulladtak [Dálnok Hsz; BLt.]. 1711: az 4 szegeletire lapos küre kel az oszlopokat tenni, s arra az 4 oszlopra kel eppíteni annak az oszlopnak olyan hosz(sz)uk- nak kell lenni hogy eppen az felső padlás az fejúk felet fen rajta allyon; az deszkázat, s ugy szarvaz- za 4 szegüleg ... az ember fen álva az kezivel el ne érje az felső padlását [Ks 96 Kornis István feleségéhez]. 1772: láttam s tudom hogy a' silipnek vége alá bé álván; az alatt fenn állva el fértem; s a Víz a' Csitsemnél fennebb nem ért [Ádamos KK; JHb XX/27. 32]. 1827: az Erdőken fenn álva imádkozván [DLt 1261 nyomt. k1].

2. (eklézsiát követve) a gyülekezet előtt áll; a sta in fața comunității (cerind iertare de la parohie) (Kirschenbusse tuend) vor der Gemeinde stehen. 1748: Szathmári Györgj nevű ifju ember Balás Ilona nevű Leánnyal ... megestek, követte- (ne)k Ecclát in Templo, Szombaton fen allot(ana)k, vasárnap absolváltatta(na)k [Gyalu K; RAK 171].

3. (fa) levágtatlanul, lábán/lábon áll; a sta nëtăiat/in picioare; ungefällt stehen. 1639: Senkinek ennek utánna búkkfát aszalni szabad ne legyen ha penig levágja, hordgya el onnan; de hogy ugy aszallya meg hogy az fa fennállyon, ne legyen szabad [Szentmihály Cs; SzO VI, 69].

4. áll, fenn van; a sta/fi/persista; bestehen. 1604: Az Zeoch Caspar Vram Mayora el bontasa feleol amint Ultima nouembris vegeztek volt varosul mostannis kwleombet nem vegeznek seot eddigis nehez newen vezyk hogy az vegezes ellen fenn áll annakokaert mostis az vegezes obserual- tassek [Kv; TanJk I/1. 492]. 1616: Az Udvarhaz egy Dombon volt az Maros mellet, kinek az rom- lodozot kwfalaj mostannis fen allanak [Názán- fva MT; EHA]. 1687: Lugas kert ... Ezen kert közepib(en) volt, nyolcz kü lábón álló, 8 szegze

valo filegoria; mostan csak a kú lábak allanak fenn [Vh; VhU 573]. 1718: az említet major ház éjféltajb(an) eget el éppen az közepi táján gyúlt meg az két vége fen állot s az közepi eget, mint ha késsel mezczették volna két felé [Branyicska H; JHb Kászonyi Ferenc (19) ns vall.]. 1744: A Három bóttnak Secessusa fen áll; Bótt hajtási régen be szakadoztanak ruinában valok (Csicsó Cs; Ks 65. 44. 12). 1782: a' Konjhának csak a' Kémennje állat fen, fedele oldalai el hullolag [Dombó K; JHb XIX/22. 19].

5. (per) folyik, folyamatban van; a fi in curs; (Prozeß) im Gange sein. 1646: immar sok ideje hogi ez az ca(us)am fen al, Azert hogi engemet illessen az a Peres szeöleö [Kv; Tjk VIII/4. 167]. 1806: a' Ngöd Perei, Jussai háborittás nélkül fenn allanak, és bátorságban jöttek [Ks 94 Thuroczy Károly lev.].

6. a bíróság ~ a bíró tisztében van; a fi in funcția de judecător; in seinem Richteramt existieren. 1840: Én személyem szeretn akarom, hogy az Erdő szoros őrizett alá tétessék; tsak anyi ki fejezéssel, hogy egész Esztendőbe a mig a Biroság fen ál. — seml szükségre senkiis Biro hire nélkül egy szál fátis nyers fát le ne vágjon [Tarcsafya U; Pf].

7. a bűn vkin ~ a bűn (elkövetésének ténye) vkin rajta marad; comiterea păcatului/păcatul rămîne asupra cuiva; (die Begehung) der Sünde auf jm haften. 1593: Rotweos Andras wadlatik hogi Criminalis caussakat Zarwas bwneokert Jnditottak volna ellene, de eo az vetkeket compositio Altal sopialta volna fedte volna be, de az bwn vgia(n) fen Allana az eo zemelien [Kv; TanJk I/1. 211].

8. fennmarad; a continua să existe; weiterbestehen. 1608: Adosságok mellicet hattanak Volt hogi az Tutor megh Vegie, de fen allanak [Kv RDL I. 83].

9. ereje ~ érvényben van; a fi in vigoare; gültig sein. 1796: a' Jobbágy név el töröltetett ... Földös Urok ellen valo rugoldozásoknak, 's következés képpen ellenek akár mi modon lehetö perlekedéstől valo le mondásnak még mais ereje fenn áll [Mv; TLev. 5/16 Transm. 19 tábl.].

10. a funcționa; funktionieren, wirksam sein. 1762: expresse parancsol öfelsége a collegium iudicium felől, mely is szüntelen fennálljon mint a Királyi Tábla [RettE 141]. 1772 (A románoknak) balázsfalvi gymnasiumuk fennáll [i.h. 263–4]. 1773: Apor István torjai falusi procatorból szörnyű gazdagságra ment ember testált volt 80 ezer forintot azon kolozsvári juzsuitáknak, hogy mig azon szerzet fennáll, az interessébl tanulóyermekeket tartsanak [i.h. 312–3].

fennállás 1. fennlétel; stat (faptul că stă in picioare); Obenssein. 1732: A bé-járo nagj-kapura nyilik edj fekünni készülő sóvény Majorságól melly 'a régi állást meg únta [Erdőszengyel MT Told. 11/67].

2. meglét; existentă; Dasein, Vorhandensein. 1765/1770: Simén András Uram Malma fenn állásakor, Gáttya miatt az Viz fel tojulásával ...

a' nem meszsze lévő Rév meg romlott [Széplak KK; SLt évr. Transm. 171–2].

3. feje ~ áig holtáig, haláláig; pină la moartea sa; bis zu seinem/ihrem Tod. 1597: Mikoron az polgarok az Teolcheres Leorincz hazához ieottek wala az foliam latasara ackoron hallam azt hogy Teolcheres Leorincz monda az polgaroknak kegmtetek it ne igazgasson mert en azt feie(m) fen allasaigh soha megh nem engede(m) hogi erre viz follion altal hane(m) ha teorweny mütatta [Kv; Tjk VI/1. 74]. 1609: Eztendei(n)el teob i(m)mar hogi birom^a, nemis engedem feiem fenn allasaigh [Dés; DLt 312. — *A házat]. 1634: az mely haz maradat czik ebben kerestem modot, hogy bele szalhassak, es ha modot talalok benne fejem fen allasigh (!) megh otalmazom [Mv; MvLt 291. 13b]. 1741: Lakatos Mihály, András, és János ... fenyegetnek Protestatiojokban, hogy ... fejek fenn állásáig tisztességeket, és betsületeket meg keresik annak rendes uttyán [TKl gr. Teleki Ádám tiltakozása Kr előtt]. — L. még ETA I, 55.

fennállású vmilyen növényű; de structură; von irgendeinem Wuchs. 1769: Iffiab Rácz Ferenc ... magos fen állásu furcsa termetű gesztenye színű hátra kötöt hajú száraz hoszszu abrázatu [UszLt XIII/97].

fennállata. E szk-ban; in această construcție; in dieser Wortkonstruktion: feje Lig holtáig, haláláig; pină la moartea lui/ei; bis zu seinem/ihrem Tode. 1588: eo kgmek eghez varosul feyek fen Allattaigh megh Akariak eo kgmet otalmaznj abban [Kv; TanJk I/1. 71]. 1597: Biro Mihalne Magdolna wallia Teolcheres Leorincz azt monda hogi soha nem engedy hogi arra menye(n) az viz feye fen allattaigh hanem ha az teorweny mongia [Kv; Tjk VI/1. 79]. 1600: Azon küülis pedigh valamire minket az Vristen segith minden üdeoben oltalmazni akariuk eo kegyelmeket^a tehetsegünk zerint; minden zükseges dolgokban feiwk fen allottaigh [SzO IV, 141. — * A felkelö nemesség az asz-i székelyeket]. 1666/1681: (Opra Proplan) feje fen allattaigh lüségét tökéletesen megh mutatta, halalat is kész lévén Vérivel megh peczetelni [Vh; VhU 331 Zólyomi Miklós ad. lev.].

fennállhat 1. a putea subzista/dăinui; bestehen/wirksam sein können. 1829: Tsak ilj meg egyezett jo akarattal el tökélet Igyekezzettel érhetjük el, a' mire buzgon törekedünk; hogy a' tavul jövendöben, akkor is fenn állhassan ezen Institutum a' kert Jövedelméből, midön azt semmi Eggyesület nem fogja segitni [BLt 12 a kv-i dologház nyomt. szám.].

2. fenn/megmaradhat; a putea dăinui; sich erhalten bleiben können. 1786: Oly rosz volt ezen Malom ... hogy az ahaz p(rae)tendálo Attyafiak tűznek a' fát fel akarták osztani egy más közt, mellyet azottátul fogva az Exponenns Vr Conservált ... meg támogatván kül felöl három tá-

maszakkal Noha mind ezeket Véghez Vítte tellyességgel tovább fen nem álhat, Valamint az Embernek a Venség miat meg kell halni, ugy ennek is desolalodni kellett régisége miatt [Apahida K; RLt O. 2].

fennálló 1. felfelé álló; care stă ridicat; nach oben stehend, aufragend. 1657: Vagion mas egy fen allo fatiol galler [Mihályfva NK; JHb XXII/42]. 1767: Agyok. Egy Hárs fábol Csinált, a' két véginél, hasonlo Deszkából fenn álló Czirádák [Branyicska H; JHb XXXV/39. 8]. 1803: Egy ... Aradi Bokáj, melynek feneke széllye onba foglaltatott, fülühez p(e)d(i)g On gombos fedele fen álló on soroknál fogva foglaltatott [Dicsó-sztmárton; UnVJk 111].

Szk: ~ orrú pisze (orrú). 1808: Roth Anna .. fenn-álló gödrös Orru [DLt 794 nyomt. k1] * ~ szarvú. 1647: az Buzai hatarrol lopua uezset vala el két fiatalj eökreö, egyik sarga es az másik kek szurke, fen allo szarvuak [Kv; Tjk VIII/4. 237]. 1692: Majorságh Tehén Barmok Száma 1. Öregh, Tehén szöke fenn-álló szaruu. bellyeges [Mezőbodon TA; BK Inv. 21]. 1711: Az Utrumban fel tett marhákb(an) tartottam en is két kék fenn álló szarvu ökrököt [Ditró Cs; WLt]. | En vettem volt újfalvi Kozma Thamástól 2 Sárga Szöke, fenn álló Szarvu ökrököt 25 forinton [Kilyén Hsz; WLt]. 1805: Egy kék szörü ünö Tinó hegyes fenn álló Szarvú [DLt nyomt. k1].

2. lábán/lábon álló; care stă în picioare; auf dem Halme/Stamme. 1633: ennekem oth io fen allo nem le deolt buszam vagion | olj io busza uala nagj feiü fenn allo hogj en Istenteol iob buszat en (így) annal nem keuannek [Mv; MvLt 290. 133b/2]. 1641: az vizek annyira megaradtanak die 30., hogy öreg emberek is hasonló árvizekre nem emlékeznek; károkat felettébb sokat tött ..., fen álló gabonákban is sokat el vesztett [ETA IV, 71 Haller Gábor naplója]. 1748: egy fenn álló ki száradott és meg égett Tölgyfa törsköz vagyis töke találatott [Esztény SzD; Told. 29]. 1783: helyen helyen imit, amat, vagnak fen álló szálos Nagy Tsere Fák [Hosszútelke AF; EHA]. 1824: Köteles a' még fen allo darab erdőben négy száz darab mag fákot ... az aprobb jövevények 's cseplesezken kívül meg hagyni [Körtvélyfája MT; LLt 10/4].

3. létesülő; care ia fiindă; entstehend. 1767: (Barcsai János) Annak utána minden jószágából kipusztítá magát s végtére valami akkor felálló nationalis militiában kapitányságot kapott volt [RettE 118].

4. kb. művelés alatt álló/lévő; care este în exploatare; unter Anbau stehend, in Anbau befindlich. 1780/1804: Belső részei valamelly Bányá(na)k önkéntt vagy töltögetés által bé omladozván, ha másként torkok fen álló, és mások más Torokrol az illyen Bányákba találnának vetődni, mely állapot közönsögesen Törésnek szokott nevezetni ... ha régi ős Gazdáé vagy Czimboráé a magok fenn álló Torkokról bé tisztíthatnák egy-

szersmind arról is hitelesen demonstrálnak, hogy nem magok öntötték töltötték el Bányájokat, hanem önként magától romlott vagy mások által öntetett bé; az illyen helyekről más torkon bé ment Occupánsok excludáltassanak [Torockó; TLev. 2/4bis 5. — A szöveg, ilyen zavaros!].

5. fenn említett; sus-pomenit/amintit; oben erwähnt. 1635: Igy azert az fen allo igazitando dolgok vighben menven eleöttünk, attük mi felüül megh irt Divisorok az mi petsietes leuelwnket keszwnk Irasauul megh ereösitven [Kv; RDL I. 23].

6. meglévő; existent; vorhanden. 1771: (A) Rétiis ... határozttatik Délfelől mostanis fenálló és meg tecző föld Gátlással, vagy is töl-téssel [Burjánosóbuda]; JHbK XLIX. — *Később: Bodonkút K. 1806: a' Béles nevezetü vizen régen fen álló Fűrész Malmán alol [M.valkó K; EHA]. 1823: Báro Dioszegi Ferentznek az úgy nevezett Rév úttzában lévő Telke hosszába fenn álló kő kertye tövében [Dés; Dlt].

7. fennforgó; existent; bestehend. 1629: latuán, az fellyül specificaltt rend es mod szerint, ha mi oly derekas fen álló controversia volna az varga es Czizmazia mesterek között, azt mox et de facto az igasságnac uttya szerint complanálnván, priuilegiumoknak, és réghii szokásoknak tartasa szerint, tarca az egy Cehbeli unio alatt eökeöt [KvLt Céhír. I fejj.]. 1638: Azert keuanák azt, hogy városunknak teoruinie szerint, az keozteok fenn álló dolgot el igazitanok [Kv; RDL I. 114]. 1725: Midön még mind(en) fenn allo gravamennyit el igazittana az B. Chae (!) [Kv; AsztCjk 130].

8. kb. előálló, jelenvaló; existent; vorhanden. 1607: uöt volt Gergeli Keleme(n) egi földet ..., melirol' rellatoriank uagion ha az eleg ne(m) lenne fen allo bizonynalis meg bizonyittuk [Uszt 17/7]. 1775: fenn álló hiteles bizonynsága is egy személyből álló extál [Tapolca Cs; RSzF 247]. 1805: az actor hiteles fennálló bizonynsággal megbizonyította, annyival is inkább hitekkel bizonyítottak, hogy Gáspár József tiltotta el azon lónak becsülésit, és magának megtartotta 41 forinttal [Szarhegy Cs; i.h. 283]. 1832: A' Felséges K: I: Tanáts által kirendelt Comisarius Urakkal ... és ... a' Föld mérő urakkal edgyütt Bögöznek Zetelakával per alatt lévő Havasbéli Differentialis helyen kilentz napig ültünk az holottis a' már meg nevezett Comisarius urak a' két felek fen álló bizonynságai előtt az ennek előtte mint egy hat esztendővel Zetelaka által halmoknak praetendált kő hányások fel hányattak [Bögöz U; IB. Nagy Márton ub kezével].

9. érvényben lévő; în vigoare; geltend. 1815: (A tordai főhadnagy) Konrád Gyorgynek, és Biro Sámulenek, azért hogy Thordán az Uttzán pipáztak, az Ezüst Zsebbeli orajokat Zállogul el vétette .. erre nézve az Urnak kívántam meg hagyni, hogy az el vétetett orait a meg irt Legényeknek oly fenyítették mellett adassa vissza, hogy ha ezen tul a fenn álló Rendeléseket pontosan meg tartani el mulattyák, annál nagyobb bün-

tetésre fognak vonatni [TVL tlen. gub-i rend.]. 1845: (Az) illeten kemény meg kínzások, nem tsak a' mai ki pallerozott világ szellemével, sőt a fenn álló hazai törvényekkel is merőben ellenkezik [Dés; DLt 586. 27]. — L. még RSzF 282; ZFaz. *kallan alá gyújt* al.

10. *ülésező*; care își jene adunarea; tagend, Sitzung abhaltend. 1847: Tapasztalván Hazánkban a' Vadaszatnak minden helységben Uri, Nemesi, Papi, Civilis rend, és parasztoznakis olly közönös szabadságot, hogy már nevezetes Erdőhen, Havasokon is öreg, és kisebb vadak nyomát sem láthatni; arra nevezve a' mostoni fenn álló Dieta alkalmatosságával, több Hazánk közönös javát nező Publicumok között ezen vadaszat állapotjais Consideratioban Vetetődvén, Végzetetett* [TLev. 11/1 ogy-i végzés. — *Köv. a végzés].

11. '2' 1637/1639: Vagjon az első nagy szobában az agy feoteol nagj fenn allo abroz tarto aitos almariuma vagyon [Kv; RDL I. 111]. 1805: Egy zöld négy Lábu Almárium Fiokjával edgyütt Egy Sárga három Fiokos Almarium Egy Nagy Fenn allo Almarium [A.jára TA; BLt 9].

fennállólag felfelé állóan; stind in sus/ridicat; nach oben stehend. 1736: Viseltek kalapot is nyárban* annak az elein csukrosan fennállólag egybenkötött fekete strucz toll állott [MetTr 462. — *Ti. a kiváltságos renden levők].

fennállott 1. felállított; asezat in picioare; aufgestellt. 1764: Ha tsak helyheztetés okáért tette volna eleb a' flintát, s ex casu sült volna el a fenn állott puska a padlásán ment volna ki, és nem találta volna Hints Ersokat [Torda; TJK V. 246].

2. kb. közlekedő, közlekedést lebonyolító; care circulă; verkehrend. 1837: meg vettem azon sötétebb szürke kanczáját, mely a mult esztendőbe fen állot négyes posta czugjába az ostorhegyes volt [Born. F. Iif br. Bornemisza Ignác lev.].

fennebb 1. magasabban, feljebb; mai sus; höher. 1597: Simo Andras Keresztwrfalwy Palfj Andras vram Jobagya hyty zerynth Azt mongya hogy eo feonneb volt: teoleok Az melj fan Az Beor volt es az riakodast hallja es vgy megyen oda [UszT 12/67]. 1733: Vagjon ott fennebb az Ér mellett égj darabocska egy Bugjára valo Retetske [Vaja MT; Sár.]. 1772: a' silipnek vége alá bé álván; az alatt fenn állva el fértem; s a' Víz a Csitsennél fennebb nem ért [Ádámos KK; JHb XX/27. 32 Andonia Gligor (50) jb vall.]. 1794: Vagyan még fennebbis egy Szőlőtske [Mezőbánd MT; MbK XII. 102]. 1801: Az Egetviz felső Sorkának hajlásában fennebb a Bértz ut mellett [Szováta MT; EHA]. — L. még ETA I. 63.

2. magasabbra; mai sus; (nach) höher. 1596: Kokasne Azzoniom hazanal . . . vagatot Biro vira(m) ablakot a gradichnal es az teob ablakokatis fellieb veottek [Kv; Szám. XXIX/6. 71 Bachi

Tamás sp kezével]. 1772: (A) Molnár a' silip Farkát fennebb veté [Ádámos KK; JHb XX/27. 13, 36] | ha a' Kerekék meg kissebbtívén a' silip fennebb emeltetnék, jobban forganának [Dombó KK; i.h. 28].

3. magasabb fórumra; la un for superior; zu höherem Stellen/Behörden. 1823: mostis tartok tőlle, hogy ha még fennebbis visszűk az ezutání költségetis meg itilik [Mv Pk 2].

4. az előbb/előzőkben; mai sus/inainte; in den obigen/vorherigen. 1761: a fennebb meg mondott Ménés Akoly, és Veteményes kert [Spring AF; JHbK LVIII/1. 497]. 1780/1797: minden fennebb elé számlált Conditionak meg állására, s azoknak tellesítésére magamat . . . köteleztem [Vargyas U; MbK X. 5–6]. 1801: A' Dobaianus Successorok Ezeket* is a' fennebb elé számlált 26 Antiquakan kívül, magok részekre antiquatlatni kérték [Dob.; RLt. — *Ti. a felsorolt (nova sessio)kat]. 1842: Ezen Kinyomozás rendén Szűkösnek látván a' Biztosság a' bé panaszoltottra nézve, a' fennebb elő Sorolt Tanuk vallomásaikból ki indultan terhelő pontokat készíteni [Dés; DLt 1452a. 8].

Szk: ~ *említett*. 1763: a' Maros fennebb említett Ágának nem lévén árka mély [Udvarfva MT; EHA]. 1796: az All Peres Báro Thorotzkai Josef Ur ha nyughatatlankodni meg nem szűnnek*, reservalja magának azt a' Just, hogy ellenek a' fennebb említett Itéletek, és magok le kötelezések szerent procedalhasson [Mv; TLev. 5/16 Transm. 15–6. — *A torockói jb-ok]. 1845: a Czéh . . . az idei julius 19-ikén a kérelmeseknek kiadott, 's fennebb is említett engedvényes válassza mellett most is megmarad [Kv; AsztCSzám. 161]. — L. még RSzF 274 * ~ *irt*. 1782. a Kút utzában a fennebb irt mod (így!) hat felé Nyilazvan oszszák a szerint [Zoltán Hsz; Borb. II]. 1806: a' Pásztorokis . . . a' fennebb irt modon kötelezék magokat [F. rákos U; Falujk 15 Sebe János pap-not. kezével]. 1841: a vásárt egyenlővitve által adák egyik a másiknak örökösön fiurol fiura maradvánrol maradvánra Nulumjus (!) mellett a fenneb irt bonifikátziot előttünk leolvassa Kezéhez vevé Illyés András [Bözöd U; Borb. II]. — L. még RSzF 164, 197 * ~ *megirt*. 1669: mely dologban minckett fenneb megh irt szemeleoket megh Biráluan kezeket be adak [Szarhegy Cs; LLt Fasc. 160]. 1700: Egyeb fennebb meg irt mind(en) bonumokot mi assignaltunk es atunk az eo kglme biraja Szabo Mihaly keziben [Csicsó Cs; Bál. 71]. 1843: Mely örökös vásár. hogy mindenkben a' fennebb megirt mod szerent ment légyen véghez azt müis jo lelki ismerettel irtuk meg [Bözöd U; Borb. II] * ~ *specifikált* az előzőkben megirt. 1756: a' fennebb Specificált dologtévő heteken, két nap magok kenyerek mellett, néj nap az Udvarból vagy krájnkatusból czipajok Sub ministráltatik [Mihalyesd H/Déva; Ks 101]. 1830: Ezen fennebb specificált, és Conscribált Vagyonokat, a' Tiszteit Rendelés következésiben, nem tsak Conscribáltuk, hanem egyszersmind az irt Commeta-

néusok Személlyes jelenlétekben Sequestráltak is [Nagyikland TA; TLt Köz. ir. 1748] * ~ való megelőző. 1763: Az Kenderes Kertek végében az fennebb való esztendőkbén fogtanak fel némelly ide való M. Régeni Emberek egy darab heljet és Szöllővel bé üttették [TKhf 50/I. 372].

fennebbecke feljebbecske, fentebbecske, vmicskével feljebb; cu ceva mai sus; ein wenig höher. 1814: Váltó szántok Ugyantsak ott fennebbetske [Borberek AF/Mv; RLt O. 3]. 1775: ezen Jozságokban lakó, már fennebbetskeis meg nevezett Jobbágyok [EMLt].

fennebbi 1. fennebb megnevezett; sus-numit; oben genannt/erwähnt. 1791: Ez előtt mint egy husz esztendőekkel a M Sákodi erdő olj tilalmas volte mint most, vagj pedig akinek tettzet belé mehetett, s azon okból járt oda Tordai Mihálj de a fennebbi jóság ki váltása után ebéli jussától* egészen el esett a Leány ág? [Usz; Borb. vk. — *Ti. az erdőlésbéli részesedéstől]. 1807: a' fennebbi Jozságakat a leg rövidebb utan s közelebről a Mlgs Tutar, es Curátor Báro Ur ó Nsga reha-béálhattya [Mv; Ks 73. 55]. 1840: Igyíre nemes falunk a fenn írt esztendőre a fennebbi személyeknek mint sertéspásztoroknak a következő 1841-dik esztendőre egy-egy sertésre négy krajcárt váltóba és kupa gabonát [Taploca Cs; RSzF 200—1].

2. fennebb megírt/írásba foglalt; scris mai sus; oben geschrieben. 1825: A fennebbi feladások meg bizonyítására nézve az irt Hajtoktul a' Rovást bé is kértük [Dés; DLt 288]. 1840: Tisztán lehet látni Tektés Generalis Szék ezekből, hogy az alperesi kívánságnak helye nintsen, — mint olyan-nak, melyel a' Felperes semmi tekintetben a' fennebbi meg mutatók szerint ... nem tartozik [Dob.; Somb. II]. 1860: halálom után azonban a' fennebbi hagyományozott Hét ezer conventios ezüst forintrol Szollos kötelező Levelet ... általános örökösöm Péchy László öcsém adja ki [Kv; Végr.].

3. fn-i haszn-ban tbsz-ban; la plural in functie de substantiv; in substantivischem Gebrauch in Mz.: fennebb írtak; cele scrise mai sus; die Oblgen. 1812: Ezen tizen négy számból álló Tanuk mindnyájon ... rész szerint requiráltattak nagyobb résznél pedig Törvényesen ideztetvén és meg eskettetvén Hűtők után tett vallomásaikat a fennebbiek szerint írtak meg [Héderfája KK; IB]. 1825: megjelenvén előttem ... Udvari Conventionatus Kováts, Ádám ..., kitis minekutánna ki kérdeztem volna, ugy nyilatkoztatta ki magát, hogy ... * Mellyről a fennebbiek szerint bona fide attestálok ... Rátz Joseff mp. Fogaras vidéke Hűtösse [IB. — *Köv. a nyil.]. 1844: Mely fennebbieket az robotális jegyző könyvből és Számtartai számadásból ki írva tisztelettel be adjuk [Görgény MT; Born. F. VIb] | Melly ki nyomozást hogy mindenekben a' fennebbiek szerint vittünk véghez arról Bona Fide Bizonytságot Tészünk Tulajdon neveink felírásával meg erősítve ki adtuk [Sófva U; DLt 1441].

fennen 1. fennyen

fennforgó 1. szóban forgó; in chestiune; vorliegend, genannt. 1667: Abrugbaniai Nehai Szeoreos Peter Ur(am) Arvai keozeousegesse(n), talalván megh bennünket, alazatos keoneiorgesek által, jelentek, hogy az edes Anyok az fen forgo üdeokbe(n), hűsegedhez menven férhez, az el mult nyáron decedálva(n) edes Atioktól, es Anioktól marat jovokat, boczatotta volna kezekben [Törzs. fej.]. 1678: ezekben az el mult fen forgho változo zenebonas időkben az mi Kgl's Urunk Meltosagos személye ellen valami illetlen szot mondot volt az szek gyüleseb(en) [Szarhegy Cs; LLt Fasc. 120]. 1684: Vekony Janos mostani fen forgo Lopasaert Diaval változzék megh, vagy pedigh az fűle az ország illyenekről írott Articulusa szerent masok peldajara vagatassek ell [Dés; Jk]. 1718: az fen forgo major ház éfel tájb(an) eget él [Branyicska H; JHb Tot András (16) jb vall.]. 1737: a mikor a fen forgo Barázdát csinálták, akkor semmi esküvés és igaz Hit szerent valo examen nem volt [Szentmargita SzD; Ks 14. XXXVIII. 15]. 1781: a' Gutí Kristina Aszszony által a' fenn forgo helyre építetttni szándékozott Háznak meg maradása az ott lévő szőlős Gazdák(na)k Nyilvánságos nagy Kárára lett volna [Perecsen Sz; IB]. 1849: A Kolozsvári tekintetes Rendőrigazgatóság által, Krizsán Máriának Kelemen Bénivel fennforgó egymás elleni követelések tárgyában, ... a jelen ügyet tisztába hozni nem lehet [Kv; Végr. Vall. 1].

2. fennálló, meglévő; existent; bestehend. 1664: Kegmed es nehai Vas Laszlo özvegye között fen forgo villongasoknak, haboruságoknak ell igazítása felöl ennekelőttei (!) parantsoltunk vala, de kegden múlt, hogy végbe nem ment [Wass. fej.]. 1680: ez ott lévő akkori beczületes Divisorok investigálva(n) az dolgot akkor az fen forgo alkoholmatosságh szerent részt íteltenek volt az defunctá(na)k az Zöld familiából [Kv; RDL I. 158]. 1709: Doctor Kolosvari Pal és a Város között az adosságh iránt fenn forgho Controversia ... revidealtatván, es pro et Contra disputaltatvan, determinaltatott* [Nsz; KvLt I/197 gub. — *Köv. a hat.]. 1793: Specificatioja A Vallyebrádi és Patingányi Két Közönségek Között fen forgo Határbéli Differentiálnak ell Látására meg jelent Tkts Arbitrativum Forumra tett Költségek(ne)k [H; Ks LVII/53]. 1804: A Néhai Kováts Sigmund Jozságai iránt fen forgo differentiajaban ma a Hajdu Sándor Ur kérésére terminusul tettem a folyo Honapnak 10ik napját Nagy Daniel mp VK Biró [Mv; MbK 118]. 1846: egy szopornyczás lo miatt fenforgho egyenetlenség [Dés; DLt 361].

3. folyamatban lévő; (care este) in curs; im Gange/Zuge befindlich. 1761: az Ó Tordaj Reformata ecclesiab(an) Papot nem marasztat Ecclesia Tagjaj kepekb(en) Constitualyak* Plenipotentiariussáknak Ifiab Blyenyi Csapo Istv(án) Ur(ama)t a Pappal Tiszt. Abats Márton Urammal fen forgo Causanak akár holtis folytatásáb(an) az nem

marasztás dolga iránt [Torda; T]k V. 32. — *Előbb felsorolva a 19 név].

4. existent; vorhanden, existierend. 1687: Becski András uram ā mostani fenforgo Táborozó és villongó üdöhöz kepest egi jo Táborra való erőss paripára levén Szüksége, szeretete megh Iosika Imre Uram(na)k egy Deres paripáját, ada ötven magjari forintigh Zalob(an) egi darab Kaszáló Rétet [Pókafva AF; JHb 37]. 1699: már sok üdöktől fogva fen forgo hallatlan és példa nélkül való szűk üdőknek miatta ... kért volt feles adosságot [Cskfva MT; Bál. 50]. 1727: Régen az Néhai Rákoczi György Fejedelem Lengyel országban való menetele és hadának oda való veszése alkalmatosságával, és akkor az országban fenn forgo sok egyéb változásokbannis Korod nevű falu^a, igen megh fogyott, és megh pusztult, hogy tsak három vagy négy Gazda emberek ha maradtak benne [Ks 12/III. — *KK].

fennforgott 1. kb. felhozott; invocat; angeführt. 1687: akkor most fen forgot Exceptiojavalis semmit ne elhessen, hanem ad meritum felellyen es maga artatlansagat forgassa [Dés; Jk].

2. említett; amintit; erwähnt. 1717: tartozzek az meg irt kezes Sokszor fen forgatt Váradí Mártont intra quindenam. — Sistolni, es Dominiuma alá reducalni [Kv; Ks 89].

fennforog 1. szóban forog; in chestiune; genannt, erwähnt. 1763: Azis accedal, hogj Boros Miska mikor fen forgat ezen dolog, mindenkor tsak feleig agnoscalta magát bünesnek, s' fele refusiót igért [Torda; T]k V. 154–5]. 1772: semmit sem ujított a' Novizans a Grofne Aszszonj eő Excellentiaja, mert hoszszos iratasiban és ujjabb Leveleiben éppen csak azok az okok allegatnak s találatnak mellyek ezen Novum előttis fáráttig fenn forgattanak [Kük.; JHb LXVII/267]. 1817 k.: minden hibát Nagyságos Groff Ur könyebben ellehet szenvedni, hanem a' hol az Udvar Méltósága meg bántása forog fenn, ott terhesebb, és kétzeres a' büntetés [Héderfája KK; IB. Útő Bálint tt lev.].

2. szóba jön/kerül, tekintetbe vevődik; a veni in discepte, a fi luat in considerate; in Betracht genommen werden. 1735: eo Keglmek Instantiajak ... meritumi in Considerationem jöven ... kivalt ... fáradhatatlan szolgálattak, s az az edgyik Instansnak remelhető hí kedves szolgálattais fenn forogván kivansagokat a Nemes Tanáts meg adta [Ne; DobLev. I/161].

3. folyamatban van; a fi in curs; im Gange/Zuge sein. 1677: Nem Egyei (!)^a Eles György Nagy Sofitol, felesagetol^b, kinek causaja hogy fen forog el mult het esztendeje [SzJk 130. — ^aNemegyei (BN) lakos. ^bTollban maradt: *válmi kíván*].

4. érvényben van; a fi in vigoare; gültig sein. 1777: magok között őkegyelmek nem tagadják, hogy a falunak nevezetes helyeken aszalási, orotási és pusztás marhelegeltető helyek nem volnának, nem is lettek volna ezelőtt 30–40 esztendőekkel

is; sőt a tilalomtétel is azon üdők alatt fennforgott [Jenőfva Cs; RSzF 135–6].

5. becsülete forog fenn becsülete forog kockán; a fi in joc onoarea/cinstea; die Ehre auf dem Spiele stehen. 1817 k.: mint hogy betsültem forog fenn ennek meg oltalmzásában, még az utolsó pontra is ki merek álloni [Héderfája KK; IB. Útő Bálint tt lev.].

6. vmi vki előtt ~ vmi vki elé kerül; a ajunge ceva în fața cuiva; etwas vor jn kommen/geraten. 1830: köteleztetik a felperes mind azon Leveleket, melyek az ... osztály alkalmatosságával az osztoztato Itéld Mester előtt fen forgattak, a perbe hit szerént elő adni [Somb. II].

Szk: panasz ~. 1801: Az ezen Nemes Vármegye^a Gyrás Közönséges Gyűlése előtt tett Jelentések szerént sok rendbéli panaszok forogván fenn a' némely Helységek béli forduló Határookban, egy s más Birtokosoknak fel fogások es föld Mivelesek által a' Közönségeknek okoztatni szokott nevezetes Károk iránt, az illyetén rendtelenségeknek az utánra való meg Gátoltatására nézve a' Nemes Vármegye Rendei ... szoross meg tartásul, és Sinor Mertekül azt végezték^a [TLev. 12/1. — ^aT. ^bKöv. a hat.].

fennforoghat szóba jöhet/kerülhet; a putea veni în vorbă; die Rede daraufkommen können. 1818: a nevezett Mechanicus az általa feltalált Machinának Modeeljét, vagy tőkéletes leírását es rajzolását annak Geometria scálájával edgyütt adgya bé a melly azután ezen kérdések el döjtésére szolgáljon, a mellyek ezen Találmánynak Ujságáról, vagy annak ezen Nagy Fejedelemségbe vagy a Partiumba valaki által a kegyelmesen engedet tiz Esztendei privilegialis idő alatt ne talán próbálandó követéséről fenn foroghatnának [Kv DLt 456].

fennfüggő felfüggesztett; agáťat, atírnat; aufgehängt 1635: Egy fen fwggeő wst [Kv; RSL I. 107].

fennhagy 1. épségben meghagy; a lăsa neatins; unversehrt belassen. 1589 k.: Tudom hogj az Zabo Thamas fw kertire ki az varos vegin ki ment vala mind az egész Varas hogj le vonniak de az varas nepi addigh bezellenek hogj vegin ugj haza Jeouenek es fen hagiak az kertett [Szu; UstT].

2. függőben hagy/tart; a ține în suspensie; in Schwebe lassen. 1632: az mely difficultás egy más kezőt az osztás dolgab(an) fen uolt, aszt ő Nagok mű elottunk vegsőkeppen el igazitanak attyafi keppe(n) minde(n) fen álló dolgokat azert fen ne(m) hagyva(n) [T; BLt 1]. 1798: 12 véka ősz gabona férjű földeket fen hagytanak két szántó földek mindenik külön három véka férű föld [Uraly MT; CU]. 1832: lévén ... fenn hagyva két Nova Sessio; akíkből bonificáltathassék [M.-köblős SzD; RLt]. 1820 u.: ugy egyeztünk volt hogy az Sükösd Gaborne Joszágátt minden kün valoójával edgyütt fen hadgyák az ben valot

fen hadták az kun valott fel bontaták az két Lejan [Egerbegy TA; Tolvaly lev.].

3. megtart; a pástra; behalten. 1752: hagyta fen magának ... három öll szelességű fundust . hogy .. kertel tartsa és hasznát vehesse [Harcó MT; SLt 19. E. 11]. 1817: az előre ellicitált havasok közül Bélbor havassára szükségek lévén, azt licitációra nem bocsátják, hanem magok szükségekre fennhagyák [Szarhegy Cs; RSzF 130-1].

4. jog fenntart; a menține; aufrechterhalten. 1771 el nem jövén. Procurátor Dobolyi Joseff Ur(am), ha mi kárt vall Mlgs Dániel Thérésia Aszszony Condivisionálisnak neglectussa miá, magának via Juris kérni, s keresni fen hadgya [Fejér m.; DobLev. II/428. 20b-1a]. 1799: Fenn hagygyák, hogy annak vttyán Itéletet a' Méltóságos Királyi Tablának bővebben explanalt-hassák [Magyaróság TA; JHbK LX/6. 26]. 1840: minthogy ezen egyezmény^a már ki is volt ezelőtt próbálva, és jónak tanáltatott lenni, azért ezután leendő folytatását kívánta közönségünk fennhagyni megerősítve [Jenőva Cs; RSzF 105. - *Ti. a marhakárosodottak megsegéllésére vonatkozó]. L. még RettE 321.

Szk: az apellációt ~ja a fellebbezés jogát magának fenntartja. 1758: Minnyájan mi nékünk kezét adának Sub Vinculo flr.: hg: 20. hogy minden itéletunk(ne)k, általunk Celebrando Divisionak meg állói léznek, félben nem hadgyák, fell nem rugják, hanem edgyező akarattól az egy Apellációt fen hagyják, hogy ha valamelyik félnek itéletünk nem fogna tetzeni az említett Szék(ne)k irt Törvényes Also Szekire Apellálhassa [Asz; Borb. I] * igazat ~ jogot magának fenntart. 1845: adá T. Kádár Lajos Ur T. Kováts Sándor Urnak azon jussát utánna járandoival ... a hoz semmi igazat, és növetelést, a' fenn irt Venditor Ur, fen sem hágy, sem maga, sem maradvánnya vagy Posteritássá részéről [Bözödűjfalu U; i.h. II] * jusst ~ vmihez való jogot fenntart. 1674: azon Tohati tellyes egez portiot ... adák vallák, es hagjak Banffi Sigmond Vr(amna)k, ó kglme két agon lévő maradékinak es Legatariussinak, jure perpetuo et irrevocabili, semmi just es Tulajdonasgot, se magok(na)k se semminemű Successorinak abb(an) fen ne(m) hagyván [Havadtó MT; BLt 11 Isák György kezével]. 1710: Mind ezek felett penig Csontos Bálint Ur(am) hagyá fenn azt az just. Hogj mind ezekb(en) az determinált bonumokb(an); és az mellyeket nem specificáltakis valami resz azokból eo kglmet concernálhatná szabados dispositiója lehessen azokbol disponalni [Küküllővár KK; DobLev. I/67]. 1792: Vagjon egj fertálj szöllő melj is ollj kitsinj lévén hogj három részre nem birhatnák, tehát Joseff és Sára a magok részeket Cedálak Annanak fiurol fiura Posteritásrol Posteritassa örökösön meg hihatatlanul tovább magoknak Sem Posteritassoknak Semmi just fenn nem hagyván, Sub Evictione pro flr. hung 8 [Aranyosrákos TA; Borb. I] * jusst hagy fenn magának fenntartja magának azt a jogot ... 1796: meg kívánnya

az All Peres hogy az All Peres a' Fel Peresnek ezen méltatlan keresetéről menté tétessék, Just hagyván fenn magának arra, hogy a praetendenseket, a' kik álmadott régi szabadságokat illy Törvénytelen uton akarják vindicalni meg büntethesse [Mv TLev. 5/16. 31] * követeletést ~ → igazat ~ * pretenciót ~ követelést fenntart. 1792: Ezek felett a több mobiliaikat és Supellectiliaikat amik oszlora valok voltanak az osztozo Felek között két egyenlő részekre meg osztatták és kezekhez vették, és ami fordításal egjk a másnak tartoztanak azakatis egj másnak ki fordították, Semmi egj máshoz való praetensiot fenn nem hagyván [Aranyosrákos TA; Borb. I].

5. kiköt; a conditiona; bedingen. 1795: fen hattuk asztott hogy ha Jozzagokrol valo Levelek találatnának azokat tartozunk ki adni [Monostorszeg SzD; Bet. 5]. 1804: a' Falu Székin Törvényes kereset indított F. Rákosi Pál István egy el károsodott sertése iránt, a' Makkos sertés Pásztorok ellen . Itélet. Mint hogy *ál Istvánnak a' maga Vallomása, ugy a' Pásztorok vallomása szeréntis három féle jegye volt annál is inkább mikor a' Sertéseket ki hajtották, azt fenn hadták magoknak a' Pásztorok hogy senki is jegyzetlen Marhát ne hajtson [F. rákos U; Falujk II-III].

6. figyelmen kívül hagy; a trece cu vederea; außer acht lassen. 1756: Kováts Ágnes minden maradék nélkül decedalt, ... minden Mobile Bonumi és Paraphernumi (:a Dossát most fen hagyván) marattanak az Kegyed^a Keziben [T; MbK VIII. 21. - *A férj, „Beretzeltki Nzetes Budai Mihály uram”].

fennhagyatlik függőben hagyatlik/tartatik; a fi lásat in suspensie; in Schwebel gelassen/gehalten werden. 1746: fen hagyatatta az meg tiltatott és el bletsütetett lo dolga hogy az denominált Executorok ó kgl(me)k eleibe intra 8vum raportallya hitelesen az Debitor hogy az meg tiltatott lova az meg tiltaskor mit ért volna [Torda; T]k III. 59].

fennhagyattatik hagyattatik; a fi lásat; gelassen werden. 1773: közre fenn hagyatatt* [Mezőkerked K; LLt. - *Ti. az osztozásokor vmely vagyontárgy osztatlan, közös tulajdonban hagyatott].

fennhagyott 1. elhagyott; părăsit; verlassen. 1774: adtam Titt. Praefectus Botskor Elek Uramnak két Bárány Bört azért hogy Keszűben egy fen hagyot Zsellér házat adgyan [Mocs K; KS Conscr. 85]. 1834: A fenn hagyot (!) Ország után fejul (sz) [Doboka; DHn 18].

2. hátrahagyott; a lăsa in urmă; hinterlassen. 1673: Mivel penigh Drusianna in capillis van ehez kepest mindenemű res mobiliseket, az ezüst marhán kívül fen hadtuk, ugj hogy aequiparaltassék, mindenekben ezen fen hagjot jokbol [Marosztkirály AF IB].

3. fenntartott; menținut; aufrechterhalten. 1787: Hogy ha azon údó alatt semmit sem mozdittana,

az fenn hagyott remedium beneficiumával ne élhessen [Kv; Ks 73. 55].

fennhéjáz 1. dölyfösen/kevélyen viselkedik; a fi trufaš, a se purta mindru; hochmütig/fahrend sein. 1763: igen fenyen Valának azak a kiket Natsád Urá tet látván énis hogj ollyany fen hijaznak, enis meg mandám hogj a Rabakat vigjek szabadasan be [Kóród KK; Ks CII. 18].

2. ~va dölyfösen, kevélyen, (in mod) trufaš; hochmütig. 1793: Kedvetlenül értettem azt a' Bé panaszlát, hogy ... Udvarhely Városnak Magistratussa most említett határozás iránt illetlenül szollott, s mint egy fenn héjjazva Függetlenségekkel kérkedezni nem átalott [Kv UszLt VIII. 8/68 gub.]. 1840: fenn héjözva motskosan felelt [Dés; DLt].

fenni fenti; fent említett; de sus-amintit; obig, oben erwähnt. 1854: a' két Barabás atyafiaknak tizenégy nemet öl szélesség méretvén, a' két Barthos atyafiaknak, és Czirjék Antal Urnak két felé mérve kilencz német öl juta szélességre, miben mindenik fél tökéletesen megnyugodva és megegyezve miis a' fenni három kijelelt helyeken belé vert Czövekekkel három (Igy!)^a ezen mérésünket kijegyeztük (Albis Hsz; BLev. *Tollban maradhatott a része szó).

fennírt I. mn 1. az előzőkben megnevezett/említett; mai inainte amintit; vorher/oben erwähnt. 1679: Eöreg Kancza Szürke, Boer Sig(mon)d urtol vött Török Kancza Szürke, faja az fen irt Török kancza(na)k [Fog.; UtI]. 1709: A fen irt nyoltz Izlotok(na)k leválasab(an) edgyikünk egy mint kercsedí Istva(n) jelen volt [Kisenyed/Ne; DobLev. I/64/]. 1757: a' fenn irt öreg Ember-től hallottam, hogy az utrizált бүкöt Lázár Ferencz úrtól vásárolották meg Nestel, hallal, mak termés idején [Gysz; DE 3]. 1783: Mellj fenn irt osztajt ... a Praet(itulált) Atyafiak eldőtünk ... a fen irt mod szerint vitték és vitették végb(e) [Zoltán Hsz; Borb. II]. 1804: Köteles Mihály ... a' fenn irt epitendo Uj Házat ... Ajtó felekkel Ablak Szemöldökökkel ... fel építti [Szásznfyres SzD; Ks 34 Szásznfyres I. 14]. 1824: a fen irt Napan vettem a Nemes Asztalas Czéh Cassajabol Költsen 30 Rf [Kv; AsztCSzám.]. 1841: Költ a fenn irt esztendőben napon és helyen s az közönséges falugyülésében fel is olvastatott, s ezennel helybe is hagyatott [Taploca Cs; RSzF 175].

2. az előzőkben írásba foglalt; cuprins in scris mai inainte; vorhergeschriben. 1738: K(e)g(yel)meteknekis per Praesentes seriö committályuk, hogj ez annectált Patenst a' fen irt decláratioval indilate solemmiter mindenik nyelven publicáltassa minden helyeken [Nsz; Borb. II gub.]. 1796: Ezenn mobiliak a fenn irt Specificatio szerint Számtartó Nagy István Vram Gondviselése alá adattak [Vajdasztiván MT; TSb 43]. 1803: Irasztatlanok lévén ezen Testimonialisnak Adoi, hogy igaz Hiteknel fogva ... tették légyen ...

a' fen irt panasz-Vallás-tételt bona fide agnoscallyuk [Héderfája KK; BfR 44/171]. 1843: (A tanúkat)

a' fenn irt Kérdő pontok szerént ki kérdezvén — azokra hitek után tett vallomásaikat, ugy a' mint vallották, megirtuk miis a' mi igaz hitünk szerént [Bodola Hsz; BLt 12]. — L. még RSzF 102.

II. fn előzőkben megírt; cel mentionat mai sus, susmentionat; Vorhergeschriebene. 1815: Melly Negyven Véka Törögbuzát Vövék a fenn irtak egy más kezességekre [Kásza MT; Born. G. XVIII. 7]. 1842: Helyeiket a' fenn irtak szerént ki mutották, ki mérték [Kakasd MT; DE 2]. 1848: A' fennirtak szerénti törvényes intésről 's arra tett felelet valóságáról tisztí hite szerént bizonyított Mészáros Jófes mp szolgabiro [Kv Végr.] — L. még fentírt al.

fennjár (betegségből felkelve/gyengélkedve) lábbon jár; a umbra (sculindu-se după boală); auf sein. 1725: En ezen becsülletes nyavalyámbol csak nehezen épülhetek, már ugyan fenn járok, meg unván az kinyezetetést de bizony gyakrabban pálca nélkül nem igen járhatok [Darlac KK; Ap. 2 gr. Haller János apósához, Apor Péterhez]. 1748: Mikor az Ura Enyedről meg szabadult, akkor-is életb(en) volt, s fenn járt Tasnadine, 's még azután későtskére' eset le a' lábáról [Marossztkirály AF; Told. 56]. 1797: Györgyi több két hetinél hogy beteg már most ugyan fenn jár de rozsul volt [Banyica K; IB Gombos István lev.]. 1853: En Istennek hálá jobban vagyok fenn járok ... a' hidegem ki maradat [Kv; Pk 6]. L. még RettE 376, 388.

Szk: betegséget ~va húz betegséget lábon szenved/visel el. 1840: a' betegséget fenn járva huztam, volta képpen mai napon le betegedtem a' Forroságban [Bereck Hsz; HSzJP].

fennjáró 1. feljáró/menő (föld); care ce se întinde sus; hinaufreichend(er Boden). Hu. 1737: A fen jaroban (sz) [Gyerővásárhely K; KHN 153]. 1798: A' Fenn Jároba (sz) [Maroskeresztúr MT; EHA]. — L. még KHN 157.

2. kornyadozó; suferind; kränkelnd. 1652: az egész nyaro(n) mind betegeskedet hol feküt hul fen Jaro betegh volt Buxa Istvanne [Böd SzD; BK. „Boda Marto(n) Felesege Gergelj Piroska” vall.]. 1775: Rhédei József mind a boritalra, mind a ringyókra majdcsak gyermekkorában reákapván ... Az is érte végét, mert hosszas fennjáró betegségében tiltották a boritalt a doctorok töle, de semmiképpen nem állotta, szüntelen ivutt [RettE 352].

fennjárogat lábon húzza/viselgeti a betegséget; a duce boala pe picioare; einer Krankheit auf den Füßen tragen/schleppen. 1842: miolta Farkas Sándor^a meg holt szegény Iosi is nagyon beteg — ott meg hült a' temetésen, meg busult érette nagy fájdalmal vadnak örökös hideglelése, ... még fenn járogat, Barra^b orvasolja nagyon rozsul néz ki [Kv; Pk 6 Pékei Krisztina lev. — *Böloni

Farkas Sándor; ő az év febr. 3-án halt meg Kv-t. ^bBarra József, akkor a város nagynevű orvosa].

fennjárólag fennjáróban; ducind boala in picioare; nicht mehr bettlägerig. 1854: én is fennjárólag időmhöz képest erőtelen testel vgyan, de ép 's jozan elmével .. tevék ilyen állandó, és megmásolhatatlan végrendeletet [Kv; Végr.].

fennkölt. E szk-ban; in această construcție; in dieser Wortkonstruktion: ~ nyakú kb. büszkén/kényesen felszegett nyakú; cu gîtul încordat, cu capul in sus; mit emporgehaltenem Hals. 1789: Az edgyik kanczát Sugár Lábunak, fenn költ Nyakunak, és kurta rítka szürke farkunak describálja [Dés; DLt].

fennlátó fennhéjázó; trufaș; hochmütig. 1777: Br Bánffy Mihály Úr is megholt Eszláron, Magyarországon. ... Ez ifjabb korában irtóztató fennlátó volt [RettE 377]. 1779: Gr. Bethlen-Elek úr is megholt Nagyfaluban ... Három fia és leánya maradt Természetekben sem ütöttek az atyjokhoz, mert az apjuk alázatos ember volt, de a fiai igen fennlátók, pedig bizony fel győzik osztani a dominiumokat [i.h. 398].

fennlét 1. fennállás; existentă; Bestehen. 1604: vagio(n) . egi darab hely mely helyet az Var fenlekor Nagj Bernat az Ispan Irtatott vala meg var szamara [UszT 18/53]. 1606: Arrais emlekezem hogy egizer az Var fen leteben az Oroz hegiek valamit zoltak volt az Kesken sarok felől [i.h. 20/70 Paulus Bencedi (65) lib. vall.].

2. fenn/künnlét; fapud de a fi expus/abordat; Oben/Draußen sein. 1597: ez mostani vasarbirakis az ew tiszteteknek ielet az botochkat az elebi vasarbirak moggia zerint az vasaron mindenkoron kezekben hordozzak, minde(n) harmad vassaron megh kialtassak hogy az zazo^a fen leteigh idege(n) ember az varossi ember eleot semmit ne vegien [Kv; Tan]k I/1. 295. ^aA karóra tűzött vásárcégét/jelvény].

3. együttlét; fapud de a fi impreună; Zusammen sein. 1589: Byro Vram es az Tanacz Fen letekoran ... Feozni ualo hust d. 16 Potkat Ratani valot d. — 8 Czyúkat Byro vram adatot [Kv Szám. 4/X. 54].

A városi tanács ülésezeit rendsz. együttes, közös lakoma követte. Egy ilyen alkalommal esett költségek elszámolásából került e jel. alá néhány tétel.

fennlélet jelenlét; prezentă; Anwesenheit. 1676/1681: Nappalis szükséges a P(rae)sidiarius itt fen lételek^a (így!) (: Porkoláb, vagi Frejt hire nélkül neis mérészellenek ide s tova setalni:) legh inkább ā ki azok(na)k hírek nélkül etzakara kin maradna, ā Nemetek között observáltatott regula szerint büntetessék [Vh; VhU 663. — ^aTi. a várban].

fennlevő fennjáró; care duce boala pe picioare; nicht mehr bettlägerig. 1682: Mínek eleotte azért

Isten eo szent felsége valami halálos sullyossabb nyavalyakkal, nehéz betegséggel megh nem látogatna, s mostan jo idején lábaimon fenn leveo (az én állapotomhoz képest) ennyire valo egészes voltomban, ép, tisztá, csiendes (!) és jozan elmével lévén, magam tulajdon szabad jo akaratomból ... teottem ilyen Testamentumot^a [Kv; RDL I. 160. — Köv. a végr. szövé].

fennmarad 1. megmarad; a rămîne; übrigbleiben. 1582: Az Zabadosok vonassy tezen ez fertalban vonast 10 1/2; Ky zallithwan az Zabadosok vonassith az Derek vonasoknak Zamabol marad megh fen 227 1/4 [Kv; Szám. 3/VI. 3 Diósy Gergely not. kezével]. 1618: A' mj az Zabo Mihaly al(ia)s Balogh tizen Nioicz forintiat illetj abol le tutak az Nioiz forintiat az Tuzokmalj zeöldjert es igj maradot fen az haaszba(n) f. 10 d. — [Kv; RDL I. 104]. 1825: ezen Castélyban volt Marháit és Sertésseit egy részint el kotyázattá, de hogy hány darabot adtanak el kotyavetyén és hány maradt fenn ... megmondani nem tudom [Szentdemeter U; Told.]. 1846: fa hidhoz Schrofok meg 12 darab az otskákbold fenn maradt, melyis a' régiség mián meg lévén évödvé [Dés; DLt 858/1847].

2. átv (továbbra is) fennáll; a se menține (in continuare) (weiter)bestehen. 1720: eddig ā mái napig fen nem maradt Semmi praetensio egyik részrőlis, Sőt ha valami orialodnék valamelyik részről annihilatassék [Gyszm; LLt]. 1747: ótt bizony még semis bekélttenek, a Gróff vr(am) Eltető uram ellen valo requisitioja ezen meg irt Casusban továbbrais fen maradt [Szentegyház SzD; Wass]. 1772: mind az Oculata Revisiok^a, mind pedig minden Documentumaim keresetemet annyira próbállyák, hogj semmi kéttéség fen nem maradhat . . . ha mindazon által mégis maradna fenn valami kéttésége az Inclytum Judiciumnak, . . . nem csak meg itilheti ezen probat, sőt tartozikis adhibealni, az igasság ki keresésére hittel lévén köteles [Kük.; JHb LXVII. 263. — ^aA kereset alatt lévő malom helyszíni szemléi]. 1774: az hol a veszekedésnek valami része fennmarad, azt nem lehet békességnek mondani [RettE 321].

Szk: a per ~ a per tovább folyik/folytatódik. 1606: (A lovat) uidel mert futasunk uagion es akkor vgian futnakis uala, felek hogi el uéz az marha töllem de az per vgian fen maradion [UszT 20/159 Mich. Szilagj Vduarhely Sacerdos Ecclesiae Szaldobosiensis (U) vall.] * a restancia ~ marad a hátralék. 1704: Az 1700. Esztendőbéli pénz percceptoriságomról midőn számot attam . . . Akkor maratt vólt fenn az Restantia in genere f. 2478.,25 [Kv; Szám. 40/IV. 2].

3. megőrződik; a se păstra; aufbewahren. 1670: Sepsí széki Kyllieni Orthodoxa Religion leuók az Pogany miatt leott romlas Utan . . . Keonyeorunk Ngd(na)k Fejedelmi kegyelmessegeből meltoztassék valami subsidiummal lenni hogy azon Nagd kegyelmessege eorók emlékeztül fen maradan Muys Istent imadni Nagdért megh nem

szunnunk (így!) [Kilyén Hsz; BLt 1]. 1704: Fen marad mind vegig ő Emlkezete [EM XXXV, 276 gyászének]. 1711: Mint hogy pediglen sokszor említettett Néhay Mihálcz Mihály Ur(am) némű némű acquisitumit légálta vólt csak az őt Fiu ágon lévő Onokay(na)k hogy az jo Atyafiuság, és Szeretet inkább fenn maradgyon; abból is az Fiak, az Leányok(na)k részt adának ez szerént* (Altorja Hsz; Borb. I. — *Köv. a fels.]. 1758: ez fen meg irt három Atyafiak és az említett Relicta magokban szálván, hogy közüllek minden gyűllőség tolláltassék, és az igaz Atyafiui harmonia fen maradgyan vették egymást békességre és meg békéltének egy más közt [Asz; i.h.]. 1787: talám a' szinmutatás nélkül valo Atyafiság egymás között fenn fog maradni [Told. 27]. — L. még MetTrCs 482; RettE 346.

4. függőben marad; a rámine in suspensie; in Schwebe bleiben. 1647: Az uarasz adayaban marat uólt fen restancia, meli teót f. 9. d. — [Kv; RDL I. 134]. 1666: Az Markosfalui Jozzagot Szanto feóldeket, Szena füuet, Az Rethy, Es komolloy feóldeket, Szena füueket, jozzagot, Es masutjy, ha hol mik fen maradanak osztatlanul azokotjs Eő kgek oszak Egy mas közt aequaliter ket reszre [Altorja Hsz; Borb. I]. 1707: Egj Tehen fen maradván* az mellyet Balasi Boldisár magához váltván az Relicta részét kész pénzül megh adá az Relictának [Kissollymos U; BLev. *Az osztozáskor]. 1719: Fen maradván három pusztá hazhely nyilallyák fel az Atyafiak egymás között [Noszoly SzD; IB VI. 225/25]. 1796: A Rovásakat a kezemben vévén, mikor ujra visgalatra vétetődöt igaz az hogj a Buza Rovás a Házalattal nem edgjezett, mert két Rovásat egjb(en) szakadva találtatatt Fodor Sigmund Uram egjne olvastatta mégis fenn maradt egj véka Dificultás(an) [Aranyosrákos TA; Borb.].

5. érvényben marad; a rámine in vigoare; in Geltung bleiben. 1666: az közönséges Praesidiumnak eő kgek rendellyenek olly szállást, hogy az ki bontakozás károkkal ne légye(n) ... fenn maradván abba(n) is az Kapitány authoritassa, hogy betsületes ember oda menvén, holmi szükséges dolgai véget, rendeltesse(n) illendő szállást [Kv; KvLt I/188]. 1691: Minthogy sok panasz volt az előtt Meszaros Mihályra, magat, Feleseget és Cseledgyeit le pirongattya az utan affele ne legyen, mert az tavalyi Deliberatio fen maradvan ellene toties quoties keményen megh büntetetik [Dés; Jk]. 1773: A párosok egymás között megegyezének, megkövették egymást; s abba ennek utána is senkit meg nem tartok benne, minthogy nem igazat mondtam; ha pedig találna ennek utána is mondani, mindenek fennmaradjanak [Taploca Cs; RSzF 254].

6. szokásban marad; a rámine in uz/obicei; in Brauch bleiben. 1821: az Udvari erdőkről Lejendo száraz ágak hordása iránt oly egyezésre lépet a Falu a Kajántói Tisztel, hogy valaméddig ezen tűzre lejendő aszszuságok hordása fen marad mindadig tartozzanak a Falusi Birák a tűzélő helyek száma szerént egy jo napszámos

aratot esztendőnként egyszer az Udvarnak ki állítani [Kajántó K; KmULev. 2].

7. dtv alul marad; a rámine invins; unterliegen. 1774: Auersperg* azzal vádolta őfelsége előtt, hogy a quantumnak felettébb való auctiojával enerválta a contribuens népet. Brukenthal^b pedig Auersperget azzal, hogy nem ő enerválta a népet, hanem Auersperg a felettébb való sóvec-turával. Ugyancsak Auersperg fennmarada, az erdélyi gubernátorságot is elveszté s Brukenthal lón az erdélyi totum fac [RettE 334. — *Auersperg Antal Mária 1771 — 1774-ben volt Erdély főkormányzója. ^bBrukenthal Sámuel 1777—1787 közt ua., mint az előbbi].

fennmaradandó megörzendő; de pástrat; was aufzubewahren ist. 1714: Nehaj Mltgs Ur Jósika Gábor Ur(am) Successori .. pro et contra tött allega(tio)jok s praetensiojok után, Sok adhortationkra magokba Szálván, az egymás közt további fenn maradandó és állandó Attyafiságnak conserva(tio)jára ... , condescendálta(na)k attyafiságon [Nsz; JHb XLV gub.].

fennmaradás mentinere; Erhaltung. 1843: (A) nagy gyümölcsös elég szép állapotú, tiszta, s idei növései kezeslik állandó gyümölcsösünk hasznos fen maradását [F.zsuk K; SLt évr.].

fennmaradhat 1. dtv (továbbra is) fennállhat; a putea persista; (weiter) bestehen können. 1772: mind az Oculata Revisiók, mind pedig minden Documentumaim keresetemet annyira próbállyák, hogj semmi kétség fen nem maradhat [Kük.; JHb LXVII. 263. — A teljesebb szöve. fennmarad 2. al.].

2. érvényben maradhat; a putea rámine in vigoare; in Geltung bleiben können. 1666/1701: Mivel eő kgek* mosta(n) incorporáltatnak az Colosvári realis nemes emberek közzé, hogy kötelességek odais ne légye(n) az lehetetlen ... Municipális Törvények az mib(en) az nemesi szabadság(na)k, az ország Törvényének ne(m) derogal, fenn maradhat [KvLt I/188 ogy-i végzés. — *Értsd [Az ogy-i végzéssel újonnan nemesített Kv lakosai]. 1822: Ezen tul meg irt edgyezést helyben hagyom, ollyan fel tétellel ... Hogy ezen eztendőre leg feljebb a' másokra következőre légyen ereje azon tul ... ujabbi Hellyben hagyásunkkal, és akkor meg határozando idővg fenn maradhasson [Gyéresztkirály TA; TLev. 9/27].

3. megmaradhat/örzödhetik; a putea fi pástrat; bewahrt werden können. 1676/1687: Szakats György hiven s jamborul kötelezvéni magat szolgálni, nem akarom hogy ebbeli szolgálattja jutalmatlan legyen, hanem még maradékibanis, az en vele valo jo tétemnek emlékezeti fen maradhasson ... adtam és inscribaltam neki es ket agon lévő s lejendő maradékinak Vajda Hunyad Várossomban Alszegh nevű Uczaban egy hazat ... , minden ahoz tartozó határrival [Vh; VhU 340—2 Thököly Imre ad. lev.].

fennmaradó I. mn megmaradó; care rămîne; übrigbleibend. 1841: az előre már felszámított szükséges fa késő ősztől fogva tavasz kezdetéig ... lassanként terjeszkedve oly vigyázattal szálooltassék ki, hogy a' fenn marado fák a' lehetőségig egyenlő távolságban maradjanak [Nyárádsztanna MT; LLt].

II. fn életben maradó; care rămîne în viață, supraviețuitor; Zurückgebliebene. 1865: Egyedül gyermekeim és utodaim boldogítása fekvén szivemen, rendelem, hogy ha kedves gyermekeim közül bár melyik maradék nélkül halna el, vagyónát egyenlő mértékben örököljék a' fenn maradok vagy illetőleg (így!) maradékaik [Kv; Végr. 6].

fennmaradott I. megmaradt; rãmas; erhalten, geblieben. 1721: az to az ősön igen tele liven ugy fagyot el a vize az malomra ki fojvan az jegnek az szilei fen maradot nagy Űregi alat, meg halotam hog jártanak az halak [TKI Mihály Deák Teleki Pálnak]. 1757: azonn innen amint a' sokszor nevezett Kúkküllő régi fenn maradott folyamlya helye observáltatik [Balkács KK; BK]. 1835: Alább irtak ki rendeltetve lévén ... a Felső Porond körül lévő ergénel es a Téglaknal fenn maradatt kaszálóknak a fenn irt Esztendei hasznokat limitatio utján adnok el [Dés; DLt 336]. — L. még RSzF 138—9.

2. hátramaradt; rãmas în urmă; zurückgeblieben. 1794: (A) fenn maradott Ingó Jóknak Osztyála alkalmatosságával némely dolgok iránt meg nem egyezhettek volna [Kv JHb XX/40. 1].

fennmaraszt vhol ott maraszt; a reține undeva; zurückhalten. 1767: A szegény Bánffi Dénesné rossz válással jó a leánya iránt, mert őfelsége fennmarasztotta hofdamának [Rette 213].

fennszolgál felszolgál; a servi la masă; (bei Tisch) auftragen. 1589/XVII. sz. eleje: Mikoron az Mesterek tisztességes lakasnak okaert eőszeze giuluen, le wnek, az Heti Beres Legensegh minden személy valogatás nélkül tartozzanak, fen szolgálni, forgolodni az Mestereknek [Kv; KómCart. 11]. 1684: <H>a céh házában még az vendégség tart, ha a szükség kívánnya, tartozék egy ifju mester fenn szolgálni [Dés; DFaz. 12]. 1841: A dékánnak pedig kötelessége az, hogy mikor a dolog kívántatik, réquiráltatván tartozzék rend szerént való ifjakat sírt ásni, virasztani fenn szolgálni és egjeb szolgálatra, ahová kívántatik előállítani és subsequens ifjak dékányjoktól dependenter légyenek [Dés; i.h. 38].

fennszolgálás szolgálattétel; prestare de serviciu; Dienstleistung. 1841: ennek utána fenn szolgáló mesterek légyenek, akik a nemes céh minden servitiumait, úgy mint sfrásást, virasztást és minden fenn szolgáltatást, künn-benn vizet vinni tartozzanak [Dés; DFaz. 37].

fennszolgáló I. mn. Csak szk-ban; numai în construcție; nur in Wortkonstruktion: ~ mester

szolgálatos/felszolgáló mester; maistru de serviciu, maistru care servește; Aufwartungsmeister. 1653/1754 k.: Eőreg Mester emberek observáltassanak rend szerint haton, Ifju fen-szolgáló Mesterek négyen, ezeken kívül akarmennyin légyenek mind le űyének és Közép Mestereknek hivattassanak ... Mikor penig valamely Ifju collatioját a' lé-ülésért meg-adgya tudni illik flor. 5. az légyen tsak a' hat őreg Mesteré [Kv; AsztCjk 17—8]. 1841: ennek utána fenn szolgáló mesterek légyenek, akik a nemes céh minden servitiumait, úgy mint sfrásást, virasztást és minden fennszolgáltatást, künn-benn vizet vinni tartozzanak [Dés; DFaz. 37].

II. fn felszolgáló mesterlegény; calfă de serviciu; Aufwartungslehrling/geselle. 1748: (A mesterasztal taxája) légyen a' közönséges Czéhé ne(m) az őregeké ő kglmek abutálta(na)k véllé Czéhunk-(na)k p(rae)judiciumára, mert a' Láto Mestérek és fen szolgálatok excludálták belőlle [Torda; TJk III. 222]. 1807: (Március 25-én) végeztetett közönségesen, hogy ennek utána a céhmester, se a nemes céh tagja pénzes temetést ne fogadjon alább 12 német forintnál, ha intertentiot nem ád, ha pedig ád a sfrásóknak, virasztóknak, fennszolgálóknak felfogadjanak 8 német forintér [Dés; DFaz. 34].

fennszóval fennhangon; cu glas tare; laut, mit lauter Stimme. 1653: Én magam is hallottam portán a Bocskai nevét, és sem a Rákoczi Sigmond nevét, hogy szollitották, sem a Báthori Gábor nevét, maga az 1614-k esztendőben vala már a dolog. És Bethlen Gábort is még 1613-k esztendőben választák fejedelemmé, de afelől ugyan csak úgy szollitották nagy fennszóval — mikor a mindennapi alafát kiadták — hogy „Bocskai”! — és mi akkor állottunk elé [ETA I, 101 NSz].

fenntart I. (vmit) felfelé tart; a ține ridicat; nach oben/emporhalten. 1607: mo(n)da Benedek Peter ... ott ne(m) megien be az viz vai banod vaj ne(m), ha banod tegj rolla, Azon megh fordula s az palchiat fen tartia úala az kezében meg fordulásában, de azt ne(m) tudo(m) ha wtnj akaria Georgiet Anagy ne(m), Azon, el mene az laba alolla az fordulasba, el esek [UzT 20/302].

2. megtart; a ține; (ein)behalten. 1658: eletem koczkasztatasaval is ne(m) gondolva(n) I(sten)t hivan segítsegül be mentem fen tartvan amaz közmondastis: nincse(n) edeseb mint hazajaert valo megh halasa embernek [Wass. Barcziaj Ádám kezvel.] 1694: En Fejervármegeyben Fogarásban Lako Boer Peter alitattam az Fog(a)rasi Udvarbirosag tisztiben . mivel pedig az hivatalis aszt kívánnya hogj Homagyumii és szolgai kötelességemet annál is szorasobban mint addig volt eo Nsgahoz fen tartam (!). Annak okáért Esküszöm az élő Istenre ... , hogy ezen hivatalomban is Kgl's Úrunkat eo Nsgát hiven, igazán és jámborul szolgálom [Fog.; Szád.]. 1703: Mi azért mind az mi kegyelmes urunkhoz eo felségéhez való igaz indulatunkot fen tartván, mind pedig

az Sándor János uram elő kegyelme* parancsolatjának eleget akarván tenni, ad faciem loci elmenven, a miket találtunk mindeneket conscribáltunk, az mellyek így következnek [CsVh 117. — *Cszs, Gysz és Ksz vicekapitánya]. 1771: Vagyon immar eddig elé 33. Esztendeje, miolta ketten a Házassági Szövetség által égiben köttettünk, és mindig mostanig az igaz hívséget égj máshoz fen tartottuk [Kv; KvRLt VIII. 24 Fajk András és felesége végr.]. 1807: Kötőlességit Néhai Földes Urának Gyermekeihez tartatta fen [Balázstelke KK; DLev. 4. XXXVIII]. 1868: a régi compositiot pedig míg az újabb nem alapul addig mind a bel, mind a kül birtokosság kellőden tartsa fen [Pálfa U Pf hiv.].

Szk: az apellációt magának ~ja a fellebbezés jogát magának tartja. 1794: Dipsai Pálné Csapkés Mária Aszszony maga, és neveletlen árva Fia Aron, hasonloképpen nagobbik Fia Arkosi F. Joseph eo Klmeis kezeket bé adván meg Birálanak bennünket Sub vinculo Viginti quinque ~ 25. flor. hungj. hogj a mi ítéletünkkel meg elégedő fél, a' meg nem álló felem meg vehesse, vétethesse, fenn tartván magoknak az édgj Apellatiot, asztis extra Dominium [Asz; Borb. I] * ~ja vérségét vmin vérrokonsági jogát vmire nézve megtartja. 1664: Az mi az Gonos Judit Aszonytól megh veot részt illetj, abban se(m)i ellent nem tartunk az első házan fen tartiuk Versegünkét [Ne; DobLev. I/21] * (bebíró birtokossági) jogot magának ~ja kb. (más faluból bebirtokló társbirtokosi) jogot magának tart. 1852: Lisznyofalva Uzonfalvával csaknem egytestvér falu lévén; 's határai egybefügvén, ezen okbol a' bé biro birtokossági jogot magunknak fentartjuk [Uzon Hsz; Kp V. 386] * jussát ~ja jogát vmihez megtartja. 1655: azon meg irt Péterocz Havasinak Brassó Várossa számára jutott dimidietashoz semminemű jussat se maga se successori fen nem tartják [Brassó; BLt 3]. 1705: Melly szőlőket Emptor Uramis, tali Conditione Zalagosítot meg. hogy usq(ue) ad tempus redemptionis Semminemű jussukat fen nem tartván, szabadon birhasson, usualhasson, mind maga a' Do(mi)nus Emptor, mind elő kglme két ág maradéki es Legitimus Successori [Szilágy-cseh; BfR 104/88]. 1724: Az Avasban az Darabont régi Erdőkben az három Atyafiak egész jussokat fen tartják benne [Asz; Borb. I].

3. a mentíne; aufrechterhalten. 1858: köteles lesz a bérlő az olthvány iskolát fentartani [Kendülóna SzD; TKhf 15].

4. érvényben tart; a ține valabil/in vigoare; in Geltung erhalten. 1683 k.: Malom Birak Dobolyi Janos, es Mihaly Deak vrameknak Malom Biro-sagokert fizetesekre rendeltük Annuatim Nro 36. 36. veke Buzat, az mellyetis pro successivis temporibus fen tartu(n)k [Dés; Jk]. 1796: Ha az Bároné Aszszony le akar mondani a Kortsuma Limita(ti)orol ugy igen is egyben gyűjtheti az

Ádámosi Possessorátust egyezésre, de ha tovább is fenn akarja tartani, s meg akarja állítani a Nms Vár(me)gye Tisztjeit hozza ki és a

Törvénynek értelme szerint vigoraltassa az Limitatiot [Ádámos KK; JHb XIX/55].

Szk: kezességet ~. 1637: Mosa Gergeli protestal azon hogi elő az teörüeni találasa szerent el varta Demőkeöt hogj Juramentumat de ponallia (!) de miuel nem compareal s nemis jural ez uta(n) gondgia leszen rea, es az suspiciotis rajta tartia, s az kezesseget penigh fen tartia Nagi Janosne(n) [Mv; MvLt 291. 106b]. 1747: ha Ngod gratiaja accedalna én az fő kezességet még esztendeig fen tartanám s fen is tartom [Alfalu Cs; Ap. 5 Thuri István Apor Péterhez] * pretenciót ~ igényt érvényben tart. 1768: praetensiojat elő kegyelme fen tartya ahoz az portiohoz [Mezőmadarás MT; Bál. I].

5. számon tart; a ține în evidentă; in Evidenz halten. **Szk:** ~ja az atyafiságot számon tartja a rokonságot. 1753: Bédgye Vaszilia, és Thodor ... az Atyafiságot mais fen tartják a Tatár familiával, de én nem tudam gyenealogiájokat [Dombró TA; Born. XL/50 David Danilla (66) jb vall.].

6. vmit licitáción ~ árverésen vmit magának tart; a reține ceva pentru sine la licitație; in Versteigerung für sich (be)halten. 1817: Ezen licitáció alkalmatosságával hozaték az is emlékezetbe, hogy <ha> a licitáción valamelyik katona renden levő tart fel valamely havast, az iránt a hadi tiszt úr helybehagyása, vagyis vidimerozása járuljon hozzá. Ha pedig valamely colonus találna fenntartani valamelyik havast, az iránt a földesúr covéalyon* [Szarhegy Cs; RSZF 131. — * Így! de sajtóhiba cavealyon h.]

7. megóv/őríz; a păzi/păstra; hüten, schützen. 1854: most vagyon égető szüksége múltunk emlékezetét az utókor számára fenntartani [ÚjFE 4].

8. kb. gyámolt; a ocroti; unterstützen. 1824: a Sülelmedi Ekklesiát Nagyságod fundálta, Nagyságod apolgatta, és Nagyságod tartya fenn máig is [Perecsen Sz; IB. Tamás Mózes lev.].

9. eltart; a întreține; sich erhalten/ernähren. 1864: igen jo cserep (!) és téglát készítenek melyből sok szegény atyafi tartya fent családját [Szarhegy Cs; EHA].

10. tart; a ține; (weiter) behalten. 1759: Semény György Uram ugy tudom hogy az Admonitio utan is fenn tartotta a kortsomat [Szentlászló MT; Sár.].

11. folyik, tart; a continua/ține; dauern. 1656: Azon közben az hadakozasis, fen tartot, kicin loszágoczkam jövedelmevel, fel nem erhettem [Ádámos KK; Bal. 93]. 1779: A pénz is annyira meg(szükült) a miá az prussussal valo nem tudom micsoda okbol kezdődött belligeratiónak miatta (: mert míg fenntartott, Erdélyből minden hónapban 90 ezer forintnak kellett az Ármádiára felmenni.), hogy én soha ilyen pénzszerűben nem voltam [RettE 408].

fenntartandó 1. megóvandó; pentru a păstra; was zu bewahren ist. 1866: A' mult évbe két circulusbol semmi könyör adomány nem küldetett bé. Fájlatva tudatja a' T.H. Esperes hogy az

Egyházmegye betsületét fentartando, a' magáébol 10 forintal potolta [Gyalu K; RAk 112].

2. vki által fentartandó; care urmeazá sá fie susținut de cineva; was von jm aufrechtzuerhalten ist. 1737: Mikor szorosabb kötelességgel köteleztetem vala Ngodhoz, succedálván a Ngodtol fenn tartandó Alumniara, ugy látzik hogy kötelességemnek vékony tehecségem szerint megfelelni igyekeztem [Ne; TL. Onadi B. József gr. Teleki Ádámhoz].

fenntartás 1. megtartás; mentinere; Beibehaltung, Bewahrung. 1804: a Teriget mezein bé bíró és Törökbuza Földnek fel szan<tott> heljnek Birtokossai az azon heljnek tilalamban jobb <mód>dal valo fenn tartása végett léptünk és tettünk illy állandó meg másolhatatlan Constitutiokot* [Aranyosrákos TA; Borb. — *Köv. az egyezés szövé.] 1809: Nemes F. Fejér Varmegyében Hejasfalván halatot marha döginék már most valo menyibe letit az Uj Szekeli Bironak ezen ide zárt attestumából meltoztassek a Tekintetes Tisztseg meg látni es a Strásaltatásnak továbbra valo fenn tartása aránt poroncsolni [UzsLt Com-Gub. 1638].

2. folytatás; continuare; Fortsetzung. 1705: Romai Császár es Koronás Király Kgl's vrunk eo Felsege ... mind az népek közönségesen ... mind pedig az egész Nemességnek azokon kívül, kik fő indíttoi s okaj voltak ennek az mostani haboruság fen tartásának, Gratiat es minden eddig valo tselekedetekről generalis Amnestiat offeral [Nsz; KvLt I/193 gub.]. 1807: Ezen válosztatt Közönség ... kötelesnek nem tarthatván a Gát tsinálásnak fenn tartásában parantsolt terhet magára venni, kéntelen mostis ... Depraecatioja mellett mostan is meg állani [Kv; KmULev.3].

3. érvényben tartás; mentinere in vigoare; Aufrechterhaltung. 1732: maga Bocskor Ferencz ur(am), harmad napon tul is az Kezességet fen tartani akarta de az Felesége kemenjen ellenzete, sött meg engedni Semmikeppen nem akarvan, magais egészen a' Kezesség(nek) tovább valo fen tartásáról le mond [Kv; MvRK].

4. megóvás/őrzés; ferire, pástrare; Bewahrung/hütung. 1799: Hogy pedig a tanulo ifjuságis az illyen tselekedetekben* meg zaboláztassék az iránt az oskolák Elöljáróivalis egyetértvén általakis az ifjuságot az illendő szemérmetségnek fenn tartására ösztönözni ... el ne mulassa [Kv; EM XLVII, 488 gub. — *Ti. a szamosi fürdésben]. 1816: a Terjéknek Triestből es Velentzéből a több császári kir. Tartományokba az egesség fenn tartására nézve ki adott rendeletek szerént leendő hozatalát es arulását tsupán tsak a Patikáriusoknak azon a módon, a mint a Bétsi Terjéknek a privátusok számára valo arulására nézve a praescribált Norma ugyan kegyelmesen meg engedi [BesztLt 2375 gub. — Kiss András kijegyzése]. 1844: Nem tsak a' jó rend, — hanem az egesség fentartásárais nagyon szükséges a' tisztaság, — a' mit már sok példák béis bizanyitattak [Dés; DLt 1366].

5. karbantartás; intreținere; Instandhaltung. 1795: egyéb hasznát ezen le irt két Erdőknek nem vehetik ..., hanem a' szolgáló embereknek építésre, es épületek fen tartására ad bellöllek az Uraság [Vád*; Ks 74/56. — *Később: Révkolostor SzD]. 1868: ki fizettetni rendelek Kriptam fenn tartására 200 frtot [Kv; Végr.].

6. biztosítás; asigurare; Sicherung. 1813: Teintetbe vétetődven továbbá az is, hogy a már számos kivágott es meg is fizetett butukoknak, ha a zsidok annak használásáról eltiltatnának, rothadást kellene szenvedni es a lakosok is, a kik a már kivágott butukok mellett magoknak mind élelmük fentartásokra, mind adojok pótlására sokat érdemeltek, e megye rendel igazságos, sőt szükséges dolognak ismerik, hogy azon zsidók, akiknek Borsán fűrészmalmaik vagynak a már levágott s általuk megvásárlott butukokat deszkáknak s egyéb materialéknak fűrészeken kivágassák [ErdO III, 178—9. — Mm határozata az erdők tilalomzár alá vétele dolgában]. 1815/1842: a' mostani Szúk idő mián magam, es Feleségem élelmünk fenn tartására alkalmasok nem lehetvén, ... 's tartván attol: hogy naponként a' gabona inkább meg drágadik, es akkor osztán igen nagy Szükséget kell szenvednünk [Felfalu MT; DE 2].

Szk: emberi élet ~ a létfenntartás. 1805: Ennek a' szintén fogytán levő Esztendőnek mostohasága az emberi élet fenn tartására szolgáló nevezetesebb gazdaságokba igen siralmas nyomaikat hagjták [Torockó; TLev. 9/42].

fenntartatik 1. (jog) megtartatik; a fi rezervat; beibehalten werden. 1858: Át adatnak a bérlőnek általán az erdőkben legeltetés, makkoltatás, gubits es pitonka szedetés joga es használata de a fajzás es fa eladhatás jog az Uraságnak fentartatik* [Kendilóna SzD; TKhf 15. — *Kövárvidéki uradalomra von.].

2. kb. (vmilyen szolgálatra) visszatartatik; a fi reținut (intr-un serviciu); (für irgendeinen Dienst) zurückgehalten werden. 1703: Midőn más helybeli Nemesség Régen Haza szállott s njugszik, mik penigh egjnihányon fenn Tartassunk nagy megh terheltetésünkre itéllye meg Isten Kglmetek Lelke es az igasság Mlto dolog é? [Fog.; UtI]. 1794: Azon Nemes Armálisták kik feles időktől fogva ez előtt mentekké tétetettek ... a Ns Szék szolgálatyára fen(n) tartatnak, a' nélkül, hogy egyéb terhet hordozzanak [Szu; Borb. II].

fenntarthat 1. érvényben tarthat; a putea mentine in vigoare; aufrechterhalten können. 1698: Recognoscalom per praesen(tem) hogy Cs Sz Mihaly Sandor Mihaly Ur(am) ... a' nyolcz szaz forintokrol contentalt, de mint hogy ... obligatoriaja kezemnel nem volt eő kg(nek) viszzá nem adhattam, hanem annihilalom, semminemü praetensiot sem magam sem következendő maradvaim fen nem tarthatvan [Zabola Hsz; Borb. II].

2. elláthat; a putea aproviziona; versehen können. 1786: Ha az Ur I(ste)n meg marasztya Czel-

nán mutatott áldását, a' léssen, a' mi a' Ngd Asztalát Borral fénn tarthatya [Gernyeszeg MT; TL. Málnási László ref. főkonz-i pap gr. Teleki Józsefhez].

fenntarthatás 1. fenntartási lehetőség; posibilitate de sustinere/intreținere; die Möglichkeit der Aufrechterhaltung. 1847: A Torotzkoi Közönség minden Jövedelmező forrása csupán a Bányászattól, és Vastermesztési iparból áll, melynek fenntarthatására edgyik ág az elkerülhetetlen Erdőség [Torockó; TLev. 10/9].

2. megóvhatás, megóvási lehetőség; posibilitate de apărare/protecție; die Möglichkeit der Bewahrung. 1778: Guberniális Rendelések Egészségnek az Emberek és Marhák között fenntarthatására készített Physicusai Munkálat aránt [MvÁlt. Mátyus, ConsSan. gub.].

fenntartó kb. meglévő; existent; vorhanden. 1808: ezen utánam oládkodo szándékjok, és most is fenn tarto Haragjok el enyészni nem kíván [Kv; AsztCLev.].

fenntartóztatott felfüggesztett; agáfat, suspendat; aufgehängt. 1844: vagyon ezen Istáloban ... egy két oszlopokon álló, és felette két fa horgokkal fenn tartóztatott soroglyával el látott abrakolo jászoly, vagyis vállu fenyő deszkából [Kv; Km-ULev. 2 Pávai János kezével].

fennvaló 1. magasabban fekvő; care se află mai sus; höher liegend. 1699: harmadik lábna az also része fén valo vapáival edgyüt [Szentdemeter U; LLt]. 1732: 'a derék ország-uttya a fén valo magass barazdán fellyül jár [M.-zsombor K; EHA].

2. függőben levő; care este în suspensie; in der Schwebe seiend. 1697: ele vetetődött előbi el maradot fén Valo dolgok Hertely Istvánnak Pásztor Istvánnak egy mast Céh előtt Valo megh hamisításért az B: Céh marasztá Hertely Istvánt 1 forintra Pásztor Istvánt 3 magyar forintra [Kv; MészCLev.].

fennvan 1. együtt van; a fi împreună; zusammen sein. 1612: eo Fge en általa(m) kegielmeteknek azt parancziollia hogi kegielmetek legie(n) ueztegsegbe(n), es egi keues ideiglen uario(n) eo Felsegetül, mert ez mostani állapot ne(m) szenuedi, hogi az kik az eo Fge hadaiban fén uadnak, azok szellel oszlananak, hane(m) inkab eo Fge serio parancziollia, hogi az kik ez ideigh ne(m) insurgaltanak uolnays mingiarast insurgaluan Meggieshez mennienek Taborba(n) [Nsz; JHbK XLII/11 Wesselényi Pál kezével].

2. fennáll; a exista; bestehen. 1632: az mely difficultás egy más közöt, az osztás dolgab(an) fén uolt, aszt ő Nagok mű előttünk vegsökeppen el igazitanak attjafi keppe(n) [T BLt 1]. 1688: A mi adosság meg fén uagyon, az előbi osztozodás szerint az harmad részű Czutak Istuanne Aszonjome leszen [Ksz; BCs]. 1691: várd meg Uram mert meg

fűzetünk, tavaly is sokat fűzetettel az Faluval meg az is fén uagyon, de meg meg fűzetünk [Zágon Hsz; HSzjP].

fenőacél oțel pentru ascuțit; Wetzstahl. 1874: Fenyő acél [TSb 7].

fenőkő kaszakó; cute (piatră de ascuțit); Sensenstein. 1849: Kilentz fenő kövek [Somkerék SzD; Ks 73/55].

fenséges märeț; durchlauchtig. 1834: Az Országgyűlésre ... Regius Commissariusnak ide meg érkezve levő Fenséges Estei Hertzeg Estei Ferdinánd ... nagy Solemnitással Zászloval a Városon lévő minden Czehokkal a mi Czehunk tagjai is ki állottunk illő tisztelettel tisztekedtünk [Kv; AsztCLev. Kül. Perc. 12].

fenterog hentereg, fetreng; a se tăvăli; sich (herum)wälzen. 1633: lattam gjermeek koraba(n), hogi Zabo Jacobne az ferfiu gjermeekkel egiött poliuba miben el büttak es egimas hasan fentergettek en megis fenitettem neha rolla [Mv; MvLt 290. 124b].

fentűrt fn-i haszn-ban; în funcție de substantiv; in substantivischem Gebrauch; fennebb említett; sus-amintit; Obenerwähnte. 1824: a Pent irtak Kömivesek Vagyis Flaszterezők előttem számban vétettek [Dés; DLt]. — L. még *fennűrt II.* al.

féntok fenő/kaszakótok; toc de cute; Sensensteinbehälter. 1849: Egy fén tok 1 xr [Mv; Mv-Lev.].

fentő kerékküllő; spiță la roată; Radspeiche. 1653: fenteőt faragtunk vala itt az Petrocz havassa oldala(n) [Bodza Hsz; BLt]. 1666/1793: a ki fentőnek vagy egjéb darab művben valo makkos bikkfát, musdalljas tölgyfát meg hántana vagj le vágna, azért maradjon három forinton [A.csernátón Hsz; HSzjP. — L. még SzékFt 19]. 1717: Kákucz Ferencz Fentővel fizetet ... Nagy Mihály gerendelj fával ... Fizetett [Marossztyörgy MT; Ks 67. 48. 31]. 1729: az Hajduk házába(n) ... Fentő vagj küvő az gerenda(n) 200 [uo.; Ks 23. XXIIb]. 1751: kik faragtak volna azon fából fentőköt, vagy akar mi portekákot [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 151 vk]. 1792: az Anya ... visza akárván venni a kereket, Péter nem akarván engedni, együtt vonakodtak rajta, mely keréknek az Anya egy fejszét vévén haragjában kétt fenteit elis vagta [F.lapugy H; Ks XLVIII/7. 15]. 1837: Ki nagyolt 84 darab fentő [Szentbenedek SzD; Ks 73. 55]. — L. még HSzj *marokvessző* al.; SzékFt 19.

Hn. 1699: Rakottyas Fentőnél (sz) [M.zsázkod U; EHA].

fentő-tő kerékagy; butucul roții; Radnabe. 1761: Vagyon még, két kerekű Talyiga, melynek

az egyik kerekin két kerék Főre, és két fentő tőre való, alkalmas vas karikái vannak, meg lehető Fa rudyával [Kéménd H; JHb XXXV/39. 32].

féntöz kereket küllővel ellát; a inspiña o roatá, a pune spiña la o roatá; (ver)speichen. 1774: Praefectus Botskor Uramnak négy kereken kívül egész Új Szekeret Csináltam egy kotsi kereket is Féntöztem s falasztam [Keszű K; Ks. Conscr. — Barta János (40) jb vall.].

féntöző-bárd féntöz/kerékküllő-faragó bárd; bárdá dogárească; Speichenbeil. 1737 k.: 1 féntöző kis bárd [Brassó; Ap. 5 Apor Péter inv.].

fénus kamat; dobindá; Zins. 1764: Czelnán^a lako Providus emberek^b .. a Gabonának szűksége miatt, vőnek feles buzát várás fejében Interesre . Teleki Adam Ur eő Nga Udvarabol Minden forint után Esztendőnként faenussa leszen jo el készült tőlgýfa hasitvány szőlő karo husz TKI. — ^aAF. ^bElőtte a nevek fels.].

fény 1. lumină; Licht. 1653: 1610 esztendőben die 18 augusti délután jutának a sáskák ide hozzánk, .. a napnak a fényét elfogta, mintha köd lett volna úgy látszott a serege amikor ment [ETA I, 103 NSz]. 1710: Szatmár felől rettenetes sokasága jött az sáskáknak, annyéra, hogy tiszta üdő lévén az nap fényét elfogta egyenlő sűrűséggel [TT 1891. 284 SzZsN].

Sz: *oly nyilván nagyon, mint a nap ~ e.* 1589: Az Mezarosok zantalan sok zo fogadatlansagha Noha oly Nyilwan wagon, Mint az Nap fenyé, Mostan el veghezetre ebbennis eő kgek varosul megh Akariak probalni eoket, ha tekelletesek lesznek az eo Ighyreteknek vagy ne(m) [Kv TanJk I/1. 113] * *oly helyre teszük, nem látja meg a nap ~ét.* 1751: az Vaszkán Felesige tele torokkal kiáltotta Miron Péternek el Vöd az pénzt de tud meg hogy még olly helyre téznek hogy nem látod ez Napnak fényét [Gycke K; Ks Vall. 12].

2. csillogás; scilpire; Schimmer. 1784: azon potentiarius Hatalmaskodo Emberek ... a' mint távolrol látthattam a' Kasza fényiről, kaszákkal mentenek az utrizált helyre .. az Olá Déák(na)k kalangya buzáját vitték — el [Galgó Sz; JHbK LIV/8. 8].

3. szemé ~ e szemé világa; lumina ochilor; Augenlicht. 1840: Sipos Mihálynak ... a' szemé fényre tsuddalaton villog mintha repdesne [DLt 537 nyomt. kl].

Szk: *vki vkinek ~* 1813: Tktes Gagy Mihály Ur néhai Gróf Haller János Ur eő Nga el maradó özvegyé(ne)k Gróf Nemes Susánna Aszszony eő Nga Udvari Fő embere — szemé fénye [Damos K; RAk 41] * *vmi elfogja vkinek a ~t vmi elhomályosítja/vakítja a világos látását.* 1679/1681: noha ez előtti Tiszt Uraimás circumscribaltattak volt Instructiojok(an) abbéli autoritassok arant, de az Talleroczkának halýaga annyira fogta volt el az eő keglmek szemek fényét hogi az Instruc-

tiot abban ä rész(en) nem láttak olvasni; Innen volt a sok rosz, .. ahoz nem értő embereket állattak a Banyakba pinzért; esztendőben ketszeris változtatvan öket [Vh; VhU 677].

Sz. 1666: el hívém bizonyosan, hogy Colosvárat mint vég helyet ... mint szemek fényét ugy igyekezik oltalmazni [Kv; KvLt Fasc. I. 188]. 1748: minden Naponként szomoruan tapasztalván, melly kedvetlen s illetlen dolgok vannak sok Atyafiak között, mellyekkel Jó emlékezetű Elejeknek áldott emlékezetét, mellyet mint szemek fényét oltalmazni tartoznának magok motskollyák, Familiájokat rontyák [JHb XXXV. 35 Jósika Ágnes kérvénye]. 1785: régi időktől fogva nem volt semmi fővebb gongya Torotzko Várossa Lakossinak, mint maga biradalmáb(an) lévő Erdőket őrizze oltalmazza a Torotzkai hataron lévő Erdőket ... ugy oltalmazták mint a szemek fényét [Torockó; TLev. 4/11. 1a].

4. verőfényes/napfényes oldal; coastă insorită/cu soare; sonnige Seite. Hn. 1752: a Kászága megett az Fényen (sz) [Középlak K; KHn 295].

fenyeget 1. a amenința; (be)drohen. 1570: Anna Kalmar ferenchne leanya vallya hogy ... az Trombitas eoteth az chinterembe Jgen Zdogatta volt es fenegethy volt hogy meg very [Kv; Tjk III/2. 31]. 1582: vtanna haga Az kis fazakasis, azt(is) fenyegete, hog meg wthy hozzais wthe de Nem Annyera talala [Kv; Tjk IV/1. 58]. 1596: Bardochfalui Janossi Geörgj es Janosi Mihalj Peter keozi az zek huzon negj ghjra birsa-got vet Ahogy ne fenyegetsek haborgassak egymast es zolgaiat, hane(m) teörue(n)hez tartsak magokat [UszT]. 1623: feniegeti vala Falabu katath mo(n)dua(n) ... bizoni ... megh mo(n)do(m) ... hogi ki zaggattam az gjermekek belölled [Mv; MvLt 290. 32a]. 1650: Bizonsitak az Ik hogy eő magok Miklos Ferentzet ne(m) fenyegetek sem Jobbagiat, ne(m) orrogatták [UszT 8/64. 58e]. 1689: a' szegeny jobbagoiokot is szüntelen fenyegeti Száczvaini hogy megh fogattya [Nagykászson Cs; BCs]. 1697: az urokal fenyegett(ne)k hogy megh tanitatnak ha ezen dolog(na)k bikit nem hagyok [Szilágycseh; BK. Kúmvés Gergely Bethlen Gergelyhez]. 1701/1786: Etzken Miklos ... nagy ordítva attával, teremtettével káromkodva jó a Jozságra, fenyegetiis az Attyát. hogy meg öli, és fel égeti [Albis Hsz; BLev.]. 1738: Lászlo Pista ... fenjegette ő kglmét hogj fel égeti [Ádámos KK; Ks 17/LXXXII. 2]. 1756: a Commissarius engem Mártha Pétert nem tsak meg akart a puskájával döfödni hanem fenyegetett is hogy által lö, azért hogy nem akartam olly szer felett itatni eőket [Borbánd AF; Eszt-Mk Vall. 165]. 1783: fenyegetett hogy attyafiaival által lötet [Bözödújfal U; Pf]. 1823: fenyegettet hogy meg tanyit s féltem is [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/827-hez]. 1842: az áristomba való kíséressel is fenyegettük [Dés; DLt 1516].

Szk: *égetéssel ~.* 1610: az fen denotal edoze Eghetessel fenjegetett [UszT 30]. 1763: Boros Miska ellen constál az, hogj Gazdáját annak utánna ége-

tessel fenyegette [Torda; TjK V. 157]. 1783: mostoha Fiam égetessel s öléssel fenyegetett, úgy hogy egész étzaka sem én sem házam népe nem nyugottunk [Mv; MbK XI. 68] * *főbelövés* ~. 1847: Mély alázatossággal instálók a Tekintetes Tanátsnak hogy ... gonosz fiamnak ki üzésére méltóztassék erőt tizedet rendelni; mert azzal ki engem ... főbe lövéssel fenyeget, mind fegyveresen olákdok, másként bírni nem lehet [Dés; DLt 617] * *halállal* ~. 1589: Egy zegheny Budoso Jambornak Kith Religioert Gezty ferencz halallal fenieget wídeöz hog Magyar országba mehessen hazaiaba Adattak f. 2 [Kv; Szám. 4/X. 37a]. 1635: More Lazlo penigh megh bizonytta, hogy szemteöl szembe monda Koztin, Henrich Ur(am) es az szamtarto eleött, hogy halallal feniegette [Abrudbánya; Törzs]. 1702: az eo kglmek szolgálai ... Szőlő Pasztorit halallal fenyegettek [Dés; Jk 326a] * *öléssel* ~. 1599: Kowachj Janosne Anna azzony Imreh kowach zolgaloia .. vallja az a' Taligasne engemet(is) eolessele feniegetett engemet kergetetis fawal zellel verny akarwa [Kv; TjK VI/1. 310]. 1630: Kalos Giörgj ... Az attjat felesegenek ... eolessele feniegette [Kv; RDL I. 19]. 1689: Monar Andrast pedigh olessel feniegette [Nagykászton Cs; BCs]. 1703: Ardai Sárát .. a Férje annyira verte taglotta, hogy a' verés miat megh nyomorodott, kországossá lött, és öléssel feniegett(e) [SzjK 345]. 1867: Kozma J. Istvánné Török Erzsébet panaszolja, hogy férje vele sokat gorombáskodik, öléssel feniegeti [M.bikal K; RAK 261] * *puskával* ~. 1719: Becski Miklos vr(am) lo haton nyargalozvan puskával feniegette az falut [M.köblös SzD; RLt Gorza Paskuly (50) jb vall.] * *tömlőccel* ~. 1726: Hadnagy Uram Károly Samuel Uram tömlőcczel Sokat feniegetett, az mint hogy egy néhány rendben kerestetett hogy az tömlőcben tegjen ártatlan [Ne; Ks 90] * *tűzzel* ~ gyújtogatással fenieget. 1593: Az Czizar legent a ki twzel feniegetet volt, hogi a főkhazba vetettük attunk f - d 4 [Kv; Szám. 5/XX. 169]. 1771: Tyiu György Sokakat feniegetett tűzzel hogy fel persel [Bukuresd H; Ks 114. 61. 119] * *veréssel* ~. 1586: Catus Igyarto Georgy zolgaloia^a . Orsolia engem ... veressel feniegetet hogy megh Ne mongiam [Kv; TjK IV/1. 569. - *Tollban maradt: *vallia*]. 1672: az A. szőlejből mellyet fogadot volt megh mivelni, ki verte, és ha belé megye(n) veréssel feniegette [Kv TjK VIII/11. 189]. 1740: az elől járok oda disponált Comissariusinkkal rutul bántak, elég teremtetett, hunszfontot (!) rebellist ruháztak réájok, veréssel is feniegetvén [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.]. 1831: (Székely Parkasné) nagyon szájos motokolodo aszszony . véllem is sokszor kotzodott, 's veréssel is feniegetett [Torda; TVLt Közig. ir. Gratsán Simonné Székely Mária (64) vall.] * *vkivel/umilyen testülettel* ~. 1655/1754 k.: Ha valamely Mester ember közülünk büntetésben esnék, és a' Czéhnek nem engedne, hanem Kegyelmes Urunkal vagy a' T. Tanátsal feniegetne ... tartozzék a' Czének büntetést adni

fl. 2 [Kv; AsztCjK 9]. 1653: engem hol attiaival hol massal feniegetet [SzjK 70].

2. (kezével) fenyegető mozdulatokat tesz, megfenyeget; a amenința (cu mâna) (mit der Hand) bedrohen. 1569: bernald balas megh eczer az kardotis felig, ky vonta vala, es vgy feniegeti vala apamat [Mezőbánd MT VLt 7/692]. 1584: Rosa Ambrus Deakne vallia Az kertbe Menek es feniegetet vtanna(m) ... a Lakatosne [Kv; TjK IV/1. 265]. 1620: Zabo Istua(n) recze kerez-twro(n)^a . lako nemes zemely Annor(um) 31 ... ily valla .. egy bot vala nala aual feniegety vala wketh czinige Antal [Páncélcseh SzD; RLt 5. - *Récekeresztúr SzD]. 1776: Nemes Thott Samuel Uram ö kgyelme . azon Malomhaz jött engemet sidott káromolt, páltzájával feniegetet es aggreálván meg is akart verni [Kiskaján SzD; BK. Molnár István molnár vall.].

3. *vész/veszély* ~ vész/veszedelem környékez; a amenința un pericol; Gefahr drohen. 1846: Ezen Hídnak folyo Gerendái .. a' rajtok fekvő nagy terüh mián a' ketté törésig le görbedtenek az egész függő alkotmány annyira el sorvadozott, hogy a rajta utazot veszjével feniegeti [Dés; DLt 858/1847]. 1869: az igaz, hogy mi csak egy évig szolgálunk s akkor hazabocsátnak, de 10 évre esketnek fel a sárga fekete zászló alá és így a tiz év alatt, ha vész feniegeti a gyönyörű osztrákokat visznek még 9 1/2 év mulva is [Kv Pf Pálfi Károly lev.].

fenyegetés amenințare; Drohung. 1574: ezt hallotta hogi Mongia volt Adam Agostonnak, Azt meg Neh keserced Raytam Myt az Attyamon, Mert ely Nem zenwedem eo semmy zidalmot Nem hallot sem feniegetest adamtwl [Kv; TjK III/3. 345]. 1589 k.: Az hol montam volt aztis hogy feniegetessel weötted kj kezembeöl most sem mondhatok egjebeth mert azt mondatd hogy ha kj nem adom myenk sem lezen [Szu; UszT]. 1618: ne gondolja azt senki, hogy az hatalmas császárnak szablyája nincsen, mert eddig is megérzette volna Erdély ennek az feniegetésnek izit [BTN 127]. 1647: az Inctus . az orszagh uttitan, ismet ram tamadot az feoldre le uert, uerbe keuert, es hogi ha az ot valo tarsasagh teölle nem uedelmezet volna feniegeteset eletem el fottara ueghezis uitte volna [Kv TjK VIII/4. 226]. 1692: aszt cseleküdté az I hogy mivel nem adok^a bizony nimetet hoz ram, vgehezis ment feniegetese mert circiter egy ora el telve az Nimet rám jöt [Haraly Hsz; HSzJP. - *Ti. zabot]. 1775: Tartva(n) az időnek háborgásátol, sem vice udvarbiro, sem korcsvaros, sem biro ... sem mások akkori időben honorariummal nem járta-(na)k szolgálattjok uta(n), hanem kit szép szoval, s kit kéréssel, kit feniegetessel, s kényszeritessel állított akkori udvarbiro maga mellé [Fog; UtI]. 1740: Szabo Gabor atyankfia ... a Magistratus kemény feniegetésekkel, Publice illette [Torda; TjK I. 180]. 1783: akkoron a' Tanukat kik? mi-tsoda ígéretekkel, vagy ajándékokkal, vagy pedig feniegetésekkel ösztönözték és kén-

szerítették az ő Nsga ellenn való Vallás tételre? [Kr; IB vk]. — L. még BTA I, 60.

Szk: ~ *módra* fenyegetésképpen. 1618: (A pasa) soha csak egy szemelétünkön sem mulatta el, hogy fenyegetés módra elő nem hozta volna azt, hogy Rákóczi Zsigmond is németes volt, s ő mint rázta ki a fejedelemségből [BTN 106] * ~ *t csalek-szik/tesz* fenyeget. 1736: Miért kellett ennekem az It Juris Ordine prosequálnom Citatoria Relatoriumból vilagosan Constál, hogj ... hol és mitsoda helyeken 's kik ellen, minemű I(ste)n ellen való káromkodásokat, invasiót és fenyegetéseket tselekedett Contra Leges Patriae [Dés; Jk 206b]. 1759: Mlgs meg nevezett Principalissa^a ellen mit vétett mivel ditsekedett^b, és mitsoda fenyegetéseket tett? [Marosludas TA; TK1 vk. — *Gr. Teleki Ádám, a földesúr.^b Hajnal Farkas, a gondviselő] * *égetéssel való* ~ gyújtogatással való fenyegetőzés. 1644: Egetéssel való fenyegeteset nem hallottam [Mv; MvLt 291. 419a] * *ember-égetéssel való* ~ felperzseléssel való fenyegetőzés. 1783: Mélyly alázatossággal instalok méltoztassanak e felette rettenetes Casusban ... effiaciter belé tekinteni, és illy példa nélkül való rettenetes ember-égetéssel és ölással való fenyegetesei ellen de securitate providealni, és a' Faluban olyan rendelest tenni, hogy ezen veszedelemre meg eskütt ember ellen nekem adsistentiával és mellettem méltó vigyázással légyenek a' Falusiak [Mv; MbK XI. 68] * *tüzzel való* ~ *égetéssel-gyújtogatással* való fenyegetőzés. 1749: ez J ló lopásban or gazdaságban ugy tüzzel való fenyegetésbenis elegjítette magát [Torda; Tjk LII. 268].

fenyegető 1. fenyegetőz; amenințător; drohend. 1623: Hogy pedigh Eökött ott be(n) heurny ne hagiak keuantattnak Jgen Jo sereny pallerok kik ne veryek tagolliak hane(m) riogatással fenyegető Nogatasall dolgoztassak Eökeött [Tör Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1744: semmi fenyegető vagy Szidalmas szókot nem hallottam [Dés; Ks 112 Vegyes ir.]. 1780: el tartot Kováts Péter ur(am) a Fizetésiben de ő soha sem kéri ... fenyegető szavait nem hallottam [Kőrispatok U; Pf]. 1839: Tatár István ... ennek utánna sohasem fogja semmiféle fenyegető szóval illetni* [Jenőfva Cs; RSzF 276. — *Bíró Jánost].

Szk: *tüzzel* ~ gyújtogatással fenyegetőz. 1746: Szaszán David nem lopo, verengező vagi tüzzel fenyegető ember hanem szájjal csácsogo edgjel s massal, egib(en) szollalkozo [Brád H; Ks 112 Vegyes ir.].

2. kb. gerjedező; care se aprinde; entflammend. 1594: Az lelkwel való zitkozodás feleol, valosaghoson egyenleo akarattal, az Vristennek Newenek tiztessege otmalara, helien hadtak az 1592 eszten-deobely Istenes veghezest, hogy az Istennek feokeppen ez mostani keserwes felelmes Wdeoben, fenyegető haraghiat tawoztathassuk [Kv; Tanjk I/1. 229].

3. ledőléssel ~ care e gata să se surpe, care amenință cu surpare; mit Niederstürzen drohend.

1815 k.: a mostani ... paplak tetején egy kis ingadozó s olykor ledőléssel fenyegető fa-harangláb állt a benne levő kis harangokkal [Kv; ETF 107. 15].

fenyegetődés fenyegetőzés; amenințare; Drohung. 1618: hallván maga szájából való fenyegetődéseket, azt én Nagyságodnak úgy nem mérem megírni, azmint őkegyelme felől az kajmekám is beszéllé [BTN 129]. 1767: hallattam ... Bosor Vaszilly fenyegetődését [Majos MT; Told. 26/5].

fenyegetődik 1. fenyegetőzik; a amenința; drohen. 1613: Mikeppen fenyegetődöt legyen peniglen az J. detentús proc(uratora) ugyan Birak U(raim) előtt ... keuannyük hogy erről is az minalkodasról (l) ő kmgk recognoscalyanak [Kv; PLPr 1612-15. 97]. 1630: Ez mostanj felesége^a mi oita nala vagio(n) ketzer ha volta(m) nalok. Azert feniegetődeottj nemj; az felesége Attjara semmit benne ne(m) tudok [Kv; RDL I. 19 Toth Gergelyne Sophia vall. — *Ti. Kalos Györgynek]. 1639: Hogi igi feniegetődeot az az eoregh Aszony, hat csak hamar megh vesze Aszoniomnak az Czecki s ugia(n) kys rothadot [Mv; MvLt 291. 204a]. 1665/1754: Ha valamely Legény érdemes panasza magát büntetésben nem akarná adni, hanem Ché eleiben fenyegetődnék terjeszteni, büntetése két heti bér [Kv; AsztCart. 14]. 1750: nem lett volna szükség, annál inkább illendő illyen keményen fenyegetődni [Torja Hsz; Ap. 3 St. Apor Apor Péterhez]. 1782: Mlgs Groff Toroczka Sigmund ur ő Nganak egy Tisztye Tkts Praefectus Desi Sigmund ur, ő kglme nem átallya szentől s ebben azzal fenyegetődni, hogy meg mutattya; hogy Torotzko várossa koldus leszsz [Torockó; mor. XX/4]. 1839: Bíró János káromkodni kezdett csúfoson, egyszersmind fenyegetődni kezdett [Jenőfva Cs; RSzF 276].

Szk: *tüzzel* ~. 1646: Miel ez Inct(us) Az Apiat szakallanal fogua hurczolta, Es Tüzzel is feniegetődot edes hazaia Colosvar ellen, Azt kiannjak hogi megh halljon [Kv; Tjk VIII/4. 132]. 1776: Vérengzessel és tüzzel való fenyegetődzéssel életké? ... Ha tüzzel fenyegetődtek? fenyegetőzéseket szokták volt tselekedetlens telyesíteni [H; Ks 113 Vegyes ir.].

2. kezével fenyegető mozdulatokat tesz; a amenința (cu mâna); (mit der Hand) drohen. 1637: Keömies Janostul hallotta(m) hogy eő latta volna hogj mint feniegetődeott ellenkedet, az Czigani Csaszar Peterrel [Mv; MvLt 291. 114a]. 1779: Grauma Juon igy Szol Peter Birohoz az kezevel fenyegetődvén Na immar mi kel töb neked halallé vagy mi? [Záh TA; Mk V. VII/12].

fenyegetődzés fenyegetőzés; amenințare; Drohung. 1653: Zolyomi Dávid ... engemet meg fenyegetett nagy haraggal ... Ezt nekem Borsos Tamás bátyám megjelenté, kérémm azon, hogy a fejedelemnek tégyen hirt ebben a fenyegetődzésben [ETA I, 145 NSz]. 1696: Eset büntetésben Asztalos Márton Ur(am) fenyege-

tozdesert [Kv; AsztC]k 19]. 1726: fenyegetődzése utánis mindeniknek külön nyavalyája esett [Dés; Jk]. 1747: En egyeb fenyegetődzesit nem hallottam, hanem azt monda de hiszem mennyen belé* bizony meg török az orra [Aranyosrákos TA; Borb. II. — *Ti. az erdőbe, azaz foglalja magának az erdőt Kisanna]. 1769: fenjegetodzest nem hallottam [Tarcsafva U; Pf], 1778: eő Nsga Tisztartóját, és udvari Bírját, a Váradí Mozes Ur embere kápákkal és más egyéb féle szerszamokkal meg támadták és lármázván mind a két részről az emberek, fenyegetődzéseket nem hallottam [Kéménd H; JHb XXXI/51. 77]. 1806: minémű fegyvereket vagy vérengzésre való eszközöket látott ezeknél és mitsoda fenyegetődzéseket káromlásokat hallott tőlük, ezen fenyegetődzések ki ellen voltak intézve? [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII vk]. 1830: méltóztassan a T.K. Biro Ur a Várfalviakat azon fenyegetődzésekről mely szerént ketskéimet ottan meg nem szenvednék hathatosan le íteni [Torockó; Bosla. — Bosla Ferenc kezével]. 1846: (A) Tanuk Vallamásafkból az jön világosságra — hogy az előbbeni verekedésnek panaszlo Darvas Janos volt szerzője piszkolodás s fenyegetődzésével [Dés; DLt 530/1847. 31].

Szk: ~ *sel* él fenyegetődzik. 1797: a' ... Groffné Aszszony eő Nga emberei mind tsak Imreh Daniel mellett sompordálnak vala 's kérik is vala hogy adná oda a' Marhájokot, de Imreh Daniel nem hogy oda adta hanem egy Puska lévén kezibe mind tsak fenyegetődzessel élt hogy keresztül lövi [Oltszem Hsz; Mk II. 8/260 Oltszemi Olosz András (36) vall.] * ~ *sel* illet fenyeget. 1791: Martyin Szelevesztru a' más kettővel egyetemben szörnyű fenyegetődzésekkel illetvén a ... fogadost, azt mondották néki hogy ... halálra kinozzák [Galgó Sz; JHb I/23] * ~ *sel* mond fenyegetözve mond. 1772: Hallottam hogy Boldur nevű Neme-gyianus Jobbágy ezt ki áltotta (l) s fenyegetőd-zéssel mondott* [Káptalan AF; DobLev. II/349. 5a. — *Köv a nyil.] * ~ *t* *kontinuál* fenyegetődik. 1762: mind az Sebestyen György Uram házánál mind pedig masok Házaknál szerte szelley Mező Bándan hogy Continualtak volna fenyegetődzéseket Szitkozodásokat ha Continualták, ki Hazaknál kik előt kik(ne)k fülek hallatakra? [Msz; MbK IX. 29 vk].

fenyegetődzik fenyegetődik; a amenința; drohen. 1652/1781: Bogyá Kozma ... Senkire ... nem fenyegetődzik [A.jára TA; JHbK LII/4. 175]. 1680: az eo Kglme jobbágya sem egyszer, sem maszor, sem a Varas Constitutioja szerentis nem elegetet megh engem, seöt mégh fenyegetodzt [Dés; Jk]. 1729: Vice Colonellus Vra(m) ... fenyegetődzik azzal, hogy mig más dialocatiot nem teszünk eddig Való statióból a Compagniakat el nem Viszi [Fog.; Ks 83]. 1764: Murvai Janos a' verekedés előtt egy héttel az aknán fenyegetőd-zett* mondván: Hogj Pál Ferkőnek, vagy Hegyi Ferkőnek vérét meg issza [Torda; T]k V. 237. — *I.h. 226 fenyegetődött, de i.h. 253 megint fenyegetozett alakban]. 1777: sokaknak hallottára így

fenyegetődött [Koronka MT; Told. 27/21]. 1782/1799: hallottam, hogy Praefectus Ur effélékkel* fenyegetődött volna [Torockó; TLev. 8/16 Transm. 352. — *Értsd: A vk-ben jelzett dolgokkal]. 1806: más alkalmatossággal is fenyegetődött és ki ellen 's mivel? [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII vk]. 1814: mikeppen Fenyegetődött ... mitsoda Fenyegetődöz szokot szollatt ... ? [Aranyosrákos TA; Borb. vk]. 1818: A Zágoni Communitás ... azzal fenyegetődzik hogy mi helyest azon helyben a Szenát meg tsinaltatom tőstent el egeti [Zágon Hsz; Szentk. Szentkereszthy Zsigmond generális nyil.]. 1847: onét semmit el-nem vehettünk mivel csak fenyegetődött, hogy ha mndjárt halál is történne még sem ad semmit ki a' házából [Kv; AsztC]Lev.]. — L. még ETA I, 87; RettE 305.

Szk: *égetéssel* ~ gyújtogatással fenyegetődik. 1764: masoktól hallottam hogy égetéssel fenyegetődött volna Lukás Bukur [Oltszem Hsz; Mk II. 2/65] * *tűzzel* ~. 1771: A' fennebb elé Szám-lált ellenségeinek Szájokból hallottam, hogy tűzzel fenyegetődött volna [Bukuresd H; Ks 114. 61. 131]. 1783: Mostoha Fiam Szllágyi Sándor ... Bándon embereket Orozba halálra ütött, a' mi nagyobb ... Tűzzel fenyegetődött [Mezőbánd MT; MbK XI. 67].

Ha. 1796: fenyegetődött [Kv; Aggm.]. 1844: fenyegetődött [Torda; KLev.].

fenyegetődöz I. *mn* fenyegetöz; amenințator; drohend. 1762: Kovács Ferencz Uram szolgal-tatote okat ... azan karankodo, fenyegetözöz es mocskolodo szemelleyek(ne)k hogy egész Familiajat Szidgyak mocskollyak, söt hogy meg Lövessel, veressel fenyegetsek? [Msz; MbK IX. 29 vk]. 1784: mitsoda szitkokkal és fenyegetözöz szokkal éltenek Váradí Moses Ur Jobbágy emberei nem hallottam [Bánpataka H; JHb XXXI/51. 11]. 1814: mikeppen Fenyegetődött ... mitsoda Fenyegetözöz szokot szollat? [Aranyosrákos TA; Borb.].

II. *fn* fenyegetöz (személy); persoana care amenință; Droher. 1782/1799: Ki az a' fenyegetözöz a' ki így beszél; meg mutatya hogy Méltóságos Groff Torotzkai Sigmund Ur jobb Emberei közzülis Kilentz vagy tiz Nyakas Embereket a' földel egyenlővé tézen [Asz; TLev. 5/16 Transm. 325 vk]. 1804: Varga Petro nevezetű Czigánya azzal fenyegetözöz hogy aki őtöt gonoszszagaval ki adgya a Házban sűti meg [Nagysolymos U; UszLt ComGub./].

Szk: *tűzzel* ~. 1746: (Szuszán Dávidot) Nem tudom sem verengöz sem lopo, sem kurvás, sem tűzzel fenyegetözöz(ne)k lenni de elég csasogo [Kersec H; Ks 112 Vegyes ir.].

fenyegetözés fenyegetözés; amenințare; Drohung. 1630: Fenlegetözesett elegett hallotta(m) Zala] Gieörjnek, hogj feniegete az Eőtüeőseöket [Mv; MvLt 290. 204a]. 1657: értven azert a halva(m) az Tatarnak ez haza ellen velo fenjegetözését, kevanna eő kegle, hogy ... homagiumunkat praestálnok [Gyf; Törzs]. 1702 k.: (A) Réformátusok ... irtóztato fenyegetözéekkel sokszor

fútvá Szalasztották az Edgjházfiat [Abrudbánya; Born. XXXIX. 6]. 1739: Néhai Kibédi Márton özvege Fogarasi Mária Asz(szo)ny kemény és mások veszedelmére Czéložó fenyegetőzéseket sok izb(en) bocsátott ki szájából hogj tovább azon gonosz fenyegetőzéseiről lemond ... arról tulajdon kezeirása alatt adjon reverzalist [Dés; Jk 302]. 1776: eő Exja Jobbágyai ... tolvaj-ságban, paráznságban, Vérengezzel és túzel valo fenyegetődzéssel élteké? ... Ha túzel fenyegetődtek? fenyegetőzéseket szokták volt tseledkettélis teljesíteni [H; Ks 113 Vegyes ir.].

Szk: ~sel illet fenyeget. 1678: Eő Kegl(me)k ... Potentiose, tsak bele szállottak,* az uta(n) mikor én hozza nyultam ismet Potentiosé sok motskokkal, fenyegetőzésekkel illetven, ismet viszsza foglalták es mais potentiose birjak s megis ő keglmek panaszoznak [Törzs. Osdolai Kun István a fej-hez. — *A jószágba]. 1691: nem tudom mi oktul viseltetven kgd, hogj törvény alat levén kgld rend kívül valo mocskos fenyegetőzessel illetve (!) [Dés; Jk 122a] * *titéssel való* ~. 1678: attestallyák parasznságot ... Jarul hozzája étetéssel valo fenyegetőzese* [SzJk 135. — *Ti. a válófélben lévő asszonyrak]. * ~i tesz fenyegetőzik. 1769: hitek után vallották előtem, hogj házokba tették azon fenyegetőzéseket [Nagyercse MT; Told. 3a].

fenyegetőzik fenyegetődzik; a amenința; drohen. 1647: az Inctus ... potentia media(nte) rám jeőt vert, taglot, az feoldre ejtet feniegetozue(n) azon hogi ha valahoua mezeőre! vagi Erdőre ki kaphat megh eő! [Kv; T Jk VIII/4. 226]. 1674: Tudgyaé kegyelmekek ha valaki fenyegetőzött volna az Erdőlőkre, avagy kerkezedett volna hogj kergette [Altörja Hsz; HSzjP]. 1703: Takács György ... fenyegetőzött; hogj ha néki ugya(n) csak el kell attol az asszonytol szakadni, a' Feleségét erette megh veri és rongállya [SzJk 343]. 1761: ő előtte ifiabb Ferentz Lőrintz fenyegetőzött azzal hogj fel gyujtya Molnár Jánost [Szászsztiván KK; BK]. 1765: Murvai János fenyegetőzött ... Ma vagy ő vagy más néki meg issza a vérit [Torda; T Jk V. 253]. 1772: (Gligorásék) az Ajtora jőven keredzettenek erősen fenyegetőztenek ugyan tsak végre meg nyitotta a Fogadosne az Ajtot [Sályi TA; Mk V. VII/17]. 1780: másoktol is hallottam hogj fenyegetőznek [Tarcsafva U; Pf]. 1782: fenyegetőzött, hogj ne kapaljunk ott [Koronka MT; Told. 4]. 1783: mostoha Fiam ... azzal fenyegetőzött, hogj addig nem nyugszik, mig Bándot a' négy szegin meg gyujtya [Mv; MbK XI. 68]. 1842: dorongakat ragadtak, 's fenyegetőztek [Dés; DLt 1516].

Szk: *égetéssel* ~. 1679: Hoher Dani fenyegetőzött annak előtte is égetéssel [Dés; Jk]. 1693: Comproballya Finta Janos Uram hogj Fabian Miklos Egetéssel fenyegetőzött [Szörce Hsz; HSzjP]. 1735: Semit sem tudok mondani hogj ... egetésel fenyegetőzet volna [Szentegyed SzD; Wass]. 1752: egj Lapustya Veszty nevű Jobbágy

... nem tsak lapásokal elt de égeteselis fenyegetőzet [Mocs K; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.] * *gyujtással* ~. 1761: nálla léven ifiabb Ferentz Lőrintz, s mondotta, hogj ... varjon meg Molnár Jánosné, mert azért a' nyakára gyujtya a' házat 's tudam aztat, hogj az utrizált időkben etzer a' kerti, mátzor a Disznopajtája meg is gyűlla Molnár Jánosnak, 's mivel ő fenyegetőzet gyujtással az egész Falut reá hallottam gyanakodni [Szászsztiván KK; BK. Michael Demeter (37) jb vall.] * *halállal* ~. 1755: midőn pedig a szerént excindált őrgősgűnket praenominált ortakjaimal egyenlő két részre subdividáltatni kévántam volna ... azon ortakjaim ... halállalis fenyegetőznek [F.lapugy H; Ks 62/11].

fenyegetőző fenyegetődző; amenințator; drohend. 1739: Néhai Kibédi Márton özvege Fogarasi Mária Asz(szo)ny ... kemény és mások veszedelmére Czéložo fenyegetőzéseket sok izb(en) bocsátott ki szájából, mely fenyegetőző szavait némelly részib(en) effectuáltais [Dés; Jk 302]. 1761: mitsoda fenyegetőző karomlo szokkal illettek az Mėlgos Exponens Urat? [H; JHb XXXV/45. 6 vk]. 1762: Kít hallat az Tanu Dicsekedni fenyegetődni s kerkedezni hogj az kissebbik Fián, Kovács Peternek boszszumat állám de addig nem nyukszam mig az masikatis kezre keritem es vagy meg rontam vagy penig kesemetis meg forgatom benne es hogj vegbeis vitte volna fenyegetőző szándékát, kisseb Fián? [Msz; MbK IX. 29 vk].

fenyegetőződők fenyegetőzik; a amenința; drohen. 1697: eo az eveg czurnel senkire nem feniegetozodik, sem penig maga senkinek kart nem teszen [HSzj *űveg-csúr* al.]. 1782: keményen fenyegetőződtek [Koronka MT; Told. 23].

fenyegettet a face să fie amenințat; drohen lassen. 1770 k.: Ráczokat a Birák ránk hosznak a Némétekkél fenyegettetnek [Vacsársi Cs; BCs].

fenyegettetés vkinek vki által való fenyegetése; amenințare cuiva prin cineva; Bedrohung. 1818: az Unokám ... 36. forintot sáokolt fel ujjonan iszonyu káromoltatásom, lövéssel valo Fenyegetetésem között erőszakoson pénz adásra szorongott ... Tolvajt kiáltottam, s ... nagy nehezen el fogattattam [T; TLt Praes. ir. 321 Palatkai Anna lev. fiához].

fenyegettetik a fi amenințat; bedroht werden. 1670: eo az captiva Asszonytol ... fenyegettetet volnais ... hogj tagadná viszsza, mert külömben eo ki szabadittatva(n) megh busul érette, sőt még Kolosvári emberekis sokan megh busulnak miatta [Kv; TanJk II/1. 735]. 1814: Mikor az ember minden igaz ok nélkül fenyegettetik és egyéb illetlenségekkel érdekeltetik ... nem lehet szájosnak nem lenni 's bekecséges tőrésel el szendvni [Dés; DLt 56]. 1840: gyujtagatással fenyegettettem [Dés; DLt 277].

? fenykezés fenyegetés; amenințare; Bedrohung. 1737: Az Király Biro ... fenykezésre az Kősege közüli fel kiáltottanak, hogy csak mind agyon kénék verni az említett Vr Jobbagyit [Gysz; LLt].

fényelgési fényfúzési; de lux; luxuriös, prunkvoll. 1846: A Belső Szolnok Megyei Peldány kised ododa építési költségeinek potlására tervezett Sors Játékra, több Nemes keblü Hölgyek Női munkakat és Fényelgési czikkeket ajándékoznak [Dés; Berz. 20].

fenyér ? kopáros-gyepes terület; teren sterp și ințelenit; Heide. 1687: Ghinye Muntya(n) Jobb, az Udvarház mellett levő fenyéren á haza [M.brettye H; VhU 99].

fényes I. mn 1. strálucitor; glänzend. 1628/1635: Egi fenjes arannios fatyol fő kötő [Bodola Hsz; BLt 5 Béli Kelemen hagy.]. 1638: most ollian szep kovet vagunk hogi mint az Ezüst ollian fenies de miért nin ezen haszna Isten tudgia [Torocók; Thor. XVI/1]. 1650: Vagyon ezen haz(na)k fábol fel rott tűz helyen fenyes kalyhabol rakot belől tüzelő egy kemenceje [A.porumbák F; ÁLt Inv. 5]. 1687: Fenjes hal hejjal rakott arany műnek valo tarka Láda, kolcz nélkül Nro 1 [Vh; VhU 540] | Egy Puplican Szinjü Finies Ezustes Selliem Szoknia [Beszt.; LLt]. 1699: az Hazba ... találatotot kemenczének valo paraszt fényes kályha [Andrásfva U; LLt Inv. 115]. 1736: az menyasszony^a bévítették az várban, az haját lebocsátván s fényes pántlikákkal megrakván, kihozták az színben ..., ugy kezdették vonni az menyasszony- tánczát. [MetTr 398^b. — ^aGr. Bánffy Annát. ^bL. még i.h. 387]. 1737: az Asszony Házában ... téglából rakott tűzhely fundamentumra fűttősen fényes veress kájhákból laposs rud vasra rakott sorított csipkés és gombos tűzellő kementze [Széplak KK; CÜ. Petrichevich-Horváth Boldizsár conscr.]. 1803: Felesége utazott egy vas szín Iberokba, veres hajtokával, két rend fényes gombokkal [DLt nyomt. ki]. 1848: Fényes Szeg az ör Seteg zászlójához [Dés; DLt].

Szk: ~ bőrű lakkbőr-. 1848: 'Siboi Krisán Mária részére .. Egy pár fényes bőrű topánkára 5 ftot adot [Kv; Végr.].

2. ragyogó; scilpitor; blank, glanzvoll, strahlend. 1639: Farkas Jánosné elfelejtett dolgait így referálja; Minthogy énnekem az szegény Kállai Gyurka batyám volt, vitattuk, hogy megholt, szegény bizony megholt — s azt mondá Kállainé ángyom, hogy de bizony nem halt — úgymond — mert az este is igen nézők mi ketten Molnár Istvánnával az csillagokat, de nem borult be, hanem szép fényes, mert ha megholt volna, homályba borult volna be [Mv; MvLt 291. 188a — 91a átírásban]].

3. díszes; pompos; feierlich. 1697: Voltunk az comédiáb(an), kit is az felséges császárné Sz(ent) Leopold octavájára csináltatot(t). Igen fényes frecventia volt és mil(!)iókba tólt az sok gyémánt

öltözet [AIN 148]. 1736: Gubernátor gróf Bánffy György két drága szerszámokkal felöltöztetett vezeték paripákot vitetvén maga előtt fényes kísérő sereggel, az erdélyi akkori generalis commendant, gróf Rabutin eleiben ment [MetTr 393]. 1825: A' Castélyban lévő Házak fényesek, ki picturázottak voltak — el annyira — hogy még a' Császár eő Felsege is el-lakhatott volna bennük [Szentdemeter U; Told.].

4. pazar; somptuos; prunkvoll/haft. 1773: (A jezsuiták) a római pápát számba sem vették, sőt a generálisuk, aki Rómában lakott sokkal fényesebb udvart tartott a pápáénál [RettE 312].

5. világos; luminos; hell. Szk: ~ napon/nappal napvilágnál. 1584: mikor el ment Bjro Gaspar, fényes nappal ment el, azt megh Bizonytom s teorwenyemmelis fel vezem, hogy az ketty fényes nappal ment el [Bonchida K; Ks 42. B. 25]. 1630: Latta(m) azt hogi megh baztak az katona Inasok fenies nappalis [Mv; MvLt 290. 198b]. 1650: fényes nappal ... Duda Miklos Tolnaujul ra mene az Bella Ferentz házára, az ereszi ajtaltatis mind le ronta [UszT 47/1]. 1702: az eo kglmek ... szolgai ... az eo kglmek Tilalmas pasztorsagh alatt levő Szőlőjekre rea mentek fényes nappal, Szőlő Pasztorit halallal fenyegettek [Dés; Jk 326a]. 1749: a' Királyné Szénáját ... pénzemmel vettem nem loptam, mivel itt való Falusiak láttára fényes nappal hoztam el [Ohába AF; Told. 3]. 1796: Barthos Kelemen Pap Uram számára, mint magának tartott Erdejiből Fényes Napon egy Szekér Nyir Fát vittem [Albis Hsz; BLev. Vall. 2]. 1806: Angi Mátyás bizonyít, hogy látta Gáspár Ignácot, hogy vitt légyen egy szekér szénát ... Fényes nappal látta, hogy vitte volna [Szárhegy Cs; RSzF 264].

6. Csak e szk-ban állandósult díszítő jelzőként; numai in această construcție ca atribut constant de slăvire; nur in dieser Wortkonstruktion als ständiges Epitheton ornans: a ~ Porta; Sublima Poarta; die Hohe Pforte. 1616: mostan az országban valahol fő boér megmaradott, fejenként felkelvén, az ő hatalmasága fényes portájára viszik fejeket könyörgeni [TMÁO I, 158 ut. Tholdalagy Mihályhoz]. 1625: erkezen Magiar Orszagból, Balashaj Laszlo, es az fenies Portara akarwan mennj, Vrunk eő felge keva(n)ta hogj elseöben Fogarasban mennien, hogj onnat expediallia [Kv; Szám. 16/XXXIV. 27]. 1659: mely szüese(n) igyekeztük az kegtek romlasara fel gerjedt fenies Portat ez hazához meg engeltelni [UszLt 23 fej.]. 1676: Mivel Iste(n) után ez haza(na)k meg maradása, áll egyedül csak az ország adaja(na)k a Fenyes Portára idejekorán és minden fogyatkozás nélkül valo beszolgáltatásab(an) ... a végre ... keözeönseges Ország gyűlését akarunk celebrallatni [UszLt IX. 76. 3 fej.]. 1809: Felsőes Urunk azt méltoztatván ... parantsolni, hogy az olyatén Császári és királyi Jobbagyokat, kiknek a fényes Porta Jobbagyoihoz (!) praetensiojok vagyon ... arra utasittaná, mely szerint mindeneknek előtte egy ... Biztost állitsanak [Kv; UszLt ComGub. 1208 gub.].

II. *fn* csillogó holmi; lucru strálucitor; glänzenden Zeug. 1574: az vra Keore Janos Ment volt egyszer Banyara hogi meg Ieo egy kek papirosban teszen leh az aztaira valamý fenyest Egy Nemykor Annakwtanna oda Ieot az eo vrahoz Sabo Simon Es Mond vgian haragal az vranak howa teod az Aranyat [Kv; T]k III/3. 315].

◇ Szn. 1592: Paulus Fynies (32) concionator ecclesie oppidi Dees. Paulus fynies salicida [Dés; DLt 235]. 1676/1681: Fényes alias Piczigor Peter [Vh; VhU 329].

◇ Hn. 1736: Fényes veremben (sz) [A.idecs MT; EHA]. 1861: A' Fényes aja nevü helyen (sz) [Kisgörgény MT; EHA].

fényesen díszesen; ímpodobit; geziert/schmückt. 1653: midőn a Báthori Gábor jóakarói látták volna, hogy azok a szántszándékkal való áruló gyilkosok ott a gyűlésben olyan nagy bátran, fényesen járnak: szót kezdnek hozzája vetni [ETA I, 117 NSz]. 1780: midőn a Lakadalmak volt oly fényesen fel volt a Cserei felesége öltözve gyöngyökkel, és tziifra köntösökkel mint a Páva hogy ugy ragyogott a ház fényes öltözetitől [Kv; BK. Sig. Kun (20) lib. vall.].

fényeses fényes; lucios; glänzend. 1711: 8 Vég igen keskeny és fényeses Pántlika ... 16//80 [Ap. 5 Apor Péter lelt.]. 1788: Egy fényeses és egy tettzin nyokra valo [Mv; TSb 47].

fényesítő de lustruit; Glanz-. 1789: Stibli fényesítő Suvichs 26 Loth Rf 1 xr — [Mv; ConscrAp. 44].

fényeskedik pompáz(ik); a stráluci; paradieren, pompen. 1688: Nagy Thamás Vram ... A midőn Bontzidán meg fordula többek között Soha a Czitrom, és Narants vitel el nem marad és magam is Sokszor láttam a kolosvári házába az asztalon fényeskedni véle [O.solymos K; BfN. Kátai Mihály lev.].

fényeskedő ékeskedő; strálucitor; glänzend. 1761: Károly herceg, felséges asszonyunk második nagyreménységű, sok szép virtusokkal már is fényeskedő s magyarul is tudó fia megholt [RettE 116].

fényesség 1. csillogás; strálucire; Schimmer, Glanz. 1795: az Arany gyűrűben levo kövek fenyessége miatt szeme vilaga tsillampazot az ember(ne)k [Ákosfva MT; Told. 23].

2. ragyogás; scilpire, strálucire; Glanz, Flimmer. 1752: Solymosi Vr(am) indignalodott, és hozzám jött mutatván egj frást melyben a volt írva; a M. Tótfalusi Kis Miklós és felesége Székely Mária nevek alatt: hogy valamint a Csillagok nem irigylik a Napnak fényességét, ugy Néhai Gubernator Gróff Bánffii Györgj Ur eő Nagais ne sajnálja töllök a még kezeknél meg maradt portiotstkát hogj birhassák [Bálványosvárálja SzD; Ks 43].

fényesül fényárba borul; a se cufunda in luminá; von Glanz umflossen werden. 1626/1770 k.: Galamb abrazatban ismet hozzam jöve Az Isten angyala ... Az Palata mingyart igen fenyesüle [ItK 1931. 75–6 Fiátfalvi György Pokolbeli látomása].

fenyít 1. fenyeget; a amenința; (be)drohen. 1570: Racz Agotha Azt vallya hogy ... Annak vtanna Eccher esmet Megen hozzaya Ez Santha Cristina es Tanachot kerđ volt Theolle Megyen, Merth Az Vrah Rea haragwt hogy azt keoltetek hozza, hogy Kewel Peterrel halt volna, De Ew vgymond Nem Tagadom Mert haltam De Thyztessegel keoltem fely Melleole, Ez vallo Jgen fenyitette hogy zenkynek Neh Mongya [Kv; T]k III/2. 146–7].

2. dorgál; a mustra; rügen, tadeln. 1584: Marta Borbely Balintne vallya hogy a' Borbely legent mikor feddenek hat azt feleite hogy senkinek Ne(m) vetet Tudom ezt(is) hogy Niolcz oraigh el setalt az eo moggiok zerent, es haragúttünkis Rea, es az vra(m) fenyitetteis rolla [Kv; T]k IV/1. 335]. 1769: a Popák a kös-seget intsék és Fenitsék az El szokéstól meg értetvén vélek jól hogy ... el szokni, vagy mást a szokésre hitegetni szoktetni mely veszedelmes és vétkes dolog [UszLt XIII. 97].

fenyíték 1. fenyegetés; amenințare; Drohung. 1570: Vy Adot Mostan eo K. varoswl nem vetnek, hane(m) az elebbj adot zegyek fely Eleosser, Minden kemelesnelkwl Mindentwl, valamint és valahogy lehet, Mind fogsagal es egieb fenyitetek [Kv; Tan]k V/3. 16b]. 1673: az J. eo Naga szántszándékkal merä et absoluta potentia mediante haytatta oda marhait; s kemeny fenyittek alatt veressel, s, akasztó faval valo yesztes alt(al) parontsolvan azon marhak mellet leveo botosinak felöle hogy az D(ominus) A(ctor) tilalmas szena füvere ra haytsak az barmot [Mezőzäh TA; Wass.].

Szk: ~et szöl fenyeget. 1595 k.: Tudom hogy az Kisfalúdi berchen vetekednek vala Sofalmi fere(n)cz es Kis Pal Istújan valami feöld feleöll, eggik(is) tudgia vala hogy az eöube oda marad, az masikis tudgia vala, de megh alkotok eöket, es egyikis en hallaso(m)ra ne(m) zolt fenyiteket az masiknak [UszT 10/44–5].

2. fegyelmezés; disciplinare; Zucht | fegyelem; disciplinā; Disziplin. 1657: meghalván Báthori István, a gyermek fejedelem^a is nevedekvén, s melléje ros tanácsadó k férkezvén, az ifiu elme könnyen megvesztegettetett, s az fenyiteket nem kezdette felvenni [KemÖn. 16–7. — "Báthory Zsigmond]. 1702: Az szebeni Fortalitium építésere kegjelték szekibül küldött dolgosokban visza szoktenek Nro 13 ..., kegjelték küldgjen másokat vagj azonokat ujjobban a munkára kemény fenyiték alatt hogj többször meg ne próbálják [UszLt IX. 77. 53 gub.]. 1795: méltoztassék Ngd a Mlgs Familia Rendeléséhez, mind magába meghasonlott Társaságunk Tagjait, mind p(edig) a' Művelő Kovacsokat kemény

fenyítették alatt hozzá szorítani [Torockó; TLev. 9/29].

Szk: ~ *be/alatt tarti* fegyelmez. 1580: Az procatorkat penig eo kegmek vgya(n) azon előbby Allapatba hattak, es vallyak e mostany eztdendőre az ortaly mondok által Keryk biro vramat hogy fenytekbe tarchya hogy tyztekbe hywe(n) el Iáryanak A my az varas dolgayt illety [Kv; Tan Jk V/3. 207a]. 1595: Barannai Gergely Wrünk ő fge hadnagya Iőt 250 legennyel Cassa felől: Ennek és az hadnagy tarsajnak küldete Biro W(ram) külön, (: hogy bekefél lakjanak és legennyít fenyitek alatt tarczak:) külön aja(n)dekot [Kv; Szám. 6/XVIIa. 49 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1681: Vadnak bizonyos számu beorok és lesznek puskások s gyalogosok, kiket is illendő fenyítékben tartván, ha mire kívántatik fordítsák [BOE XVII. 204. — A fejedelemszöny utasítása a hadjáratra készülő tábori személyzet számára]. * ~ *nélkül* fegyelmezetlenül. 1799: az Ujparasztoknak gyermekel minden rendelések mellettis a Városon szerte széjjel minden fenyíték nélkül koborolnak [Kv; EM XLVIII, 488 gub.] * *legyen ~ alatt fegyelmeztesék* meg. 1575: Vagion panaszokodas Az kapubely Drabantok feleol hogi igen Gondwiseletlenwl vadnak Reszegek, Annakfelette hogi az Tizedesek sem Byr velek teolle Nem halgatnak ... Azert legienek fenytek alat es az tyzedesnek legen Byrodalmok rajtok hogi zertartosok legien [Kv; Tan Jk V/3. 117].

3. dorgálás; mustrare; Rüge, Schelte. 1676/1681: (A castellum) alatta valóit Isteni félelemben igyekezze tartani, es minden nevel nevez(e)n(d)ő czégeres vétkekb(en), Lélekével valo szitkozodások(na)k kemény Tilalma fenyeteke, es büntetése legye(n) [Vh; VhU 664]. 1817: Ennek előtte ... a' tselédek akkor mentenek el Faluba, és Üressen hagyták az Istállot, a' mkor kedvek tartotta — ez a' szokás már ma meg vagyon regulázva — az első lépes ennek meg fojtására a' szép szo, es fenyített volt — ma pedig egyébb a' büntetése a' szofogadatlanak [Héderfája KK; IB. Veress István tt lev.].

4. büntetés; pedeapsá; Strafe. 1581: Keryk eze(n) is Biro vramat hogy Az vasarbiraknak legie(n) segitséggel hogy tyztekbe Az Engedetlenek elle(n) mehessenek eleó, ha Zolga kel zolgat Aggyon ha penig egieb fenytek kel abba is legie(n) segitséggel nekyk [Kv; Tan Jk V/3. 244b]. 1606: Azert azth kiuanítuk, hogy bekesegek legienek, ne szalogolianak, minth ez mi napiban, merth ennek előtte, soha ne(m) haborítottak sem szalaglassal, sem fenytekkal, megh cziaik szép szoualis. hanem szabadon bírtuk azth az erdeóth [Uzt 18/11]. 1679/1681: Udvarbiro Vramis kegyes es Tiszta józan eleteb(en) példát adgyon tóh utanna valo Tisztek(ne)kis ... az kik penig a' joban követoi nem akarna(na)k lenni; azokat elsőb(en) szoval valo szép intésekkel, az utan dorgálással; végre keményebb fenytekkelis a' jónak követésere kenszerice s szoktassa [Vh; VhU 668]. 1795—1798: ne hogy olytat találunk Vala-

kít bé fogadni a ki talám nem meg győződésből, hanem Valamelly fenyíték el kerülésére nézve kívánna gyülekezetünk(b)e fel vétetni [A hagyományos (MT) ekl. könyve]. 1843: ha magát meg nem jobbittya Barátosi Joseff eo kigyelme téhát igen kemény büntetéssel fog meg büntetődni, mert a' Nemes Czéh ilyen meg átolkodott szofogadatlan Embert maga betsületes rendiben Fenyíték nélkül nem fog szenvedni [Dés; DLt 56].

Szk: ~ *alatt tart* kb. *rég* régula alatt tart. 1794: Erdőket, Szőlőket, Kaszalokat nagy fenyíték, és őrizet alatt tartom [Vingárd AF; TSb 24] * ~ *be esik*. 1697: az Aszszonyis pedig ha Urat meg nem beczzillene ... ha pedig ók nélkül Urat el hagyta az Sz: Eccl(esiana)k fenyitekben esven, kemennyen a' Sz: partialis előt meg intettesek elsőb(en) [Sz Jk 303—4].

fenyítés dorgálás; mustrare; Rüge, Schelte. 1742: Az mynemw dolgokoth k. ennekem parancholt wala az wthanes azonymw athal, az mint en joban thwttham, igen thewrekedthem myndenwel, mynd fenytheswel mynd egeb bezedekwel [Fog; LevT I, 16 Petrus Orozy lev.].

fenyítették büntetetik; a fi pedepsit; bestrafft werden. 1782: hogy a Ketskék ki pusztullyanak azon helyről haladék nélkül alázatosan Instálljuk, hogy ha pedig Jobbágyink insolenskednének az Erdők iránt, érdemek szerint zaboláztassanak s fenyitessenek [Torockó; TLev 4/6].

fénylik *dív* is ragyog; a stráluci; glänzen. 1580: Előzör Tyztich meg Az wasakak zepen, hogy fenylik Zep siman [Nsz; MKsz 1896. 369].

Sz. 1653: Itt^a az egy proverbiumként veheted eszedbe: „hogy míg a szerencse fénylik, sok barátod vagyon, de ha a szerencse elfordul, egyedül maradsz” [ETA I, 115 Nsz. — *1513-beli eseményvel kapcsolatos feljegyzés]. — L. még *fémlik* al.

^a A forrásszerkesztő itt ezt az ovidiusi aranymondást fordítja szabadon: Donec eris felix, multos numerabis amicos, tempora si fuerint nubila, solus eris.

fénylő 1. csillogó, ragyogó; strálucitor; glänzend. 1714: Rezes Pantzér, melljn(e)k nyakra valo külömb féle fénlő üveges követskéekkel ki rakott [Nsz/Fog; REkL II. Apafi Mihály hagy. 51—2]. 1847: Csehországnak fénylő tornyokkal ékes fővárosa egy völgyben, dombokon egymásfeletti terrasse-okon, hasonlíthatatlan szép panorámát képez [Méhes 4].

2. *dív* ékeskedő; care stráluceste; glänzend, prangend. 1758: Szülő édesanyám volt Dobai Klára ... amaz mostan is jó hírrel-névvvel fénylő szilágyi Dobai régi familiából való [RettE 59].

fennyen 1. nagy hangon, hangosan; cu glas tare; das große Wort führend, laut. 1791: Igen fennyen fenyegétn a' Fogadoat, hogy ha Tihora kaphatták, meg tanítták [Galgó Sz; JHb I/23].

2. fennhézavza; trufas; hochmütig/fahrend. Szk: ~ beszél lóhátról beszél vkivel. 1762: bizony fenjen beszél nekem a Falus biro el hitte magát [Gyeke K; Ks] * igen ~ van nagyon fenn/magasan hordja az orrát. 1763: igen fenyen Valának azok a kiket Natsád Urá tet látván énis hogj ollyany fen hijáznak, enis meg mandám hogj a Rabakat vigjék szabadasan be [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt lev.] * nagy ~. 1772: a Falu Uttzáján sokaknak hallottára egy Kemény részen lévő ... Jobbágy Nagy fenyen azt kiáltja ... már itt Dobolyi Ur igen kicsin Ember [Káptalan AF; DobLev. 439.4b]. 1845: Székelly Aniko ... Nagy fenyen azt felelé hogy bizonyitsam bé azoknak* általai elvitelet 's osztán perelünk. — Rendes felelet a szökövény cselédtől! [Dés; DLt 591. — *Ti. az ellopottnak állított tárgyaknak].

3. 1653: immar Bástá megfeneklett vala az országban ... És látszik vala, hogy valami kicsiny csendesség volna, mert Bástá hadait igen fenyen tartja vala* [ETA I, 75 NSz. — *1602-beli eseményre von.].

Valamelyes változfműséggel 1. 'keményen, szigorúan; 2. fegyelmezett' jel-sel számolhatni.

fenyő 1. fenyőfa; brad; Nadelbaum. 1606: Veres patakon túl ... fenyőöt mys vagtunk, ott, senkj ne(m) haborgatott [UzT 20/68 Simon Barabas de Kobatfalua (50) lib. vall.].
Hn. 1754/1835: Csonka Fenyenél (k) [Szárhegy Cs; EHA].

2. fenyőszálfa; trunchi de brad; Nadelholz. 1850: 19 darab avatég fenyő [Gyéressztkirály TA; DE 5].

3. fenyőerdő, fenyves; pădure de brazi, brădet; Nadelwald. 1592: az fanczaliaknak fenywben jaro derek vtok az Nywladon beleol [Fancsal U; EHA] | tudom, hogy nekies adot fenywet fanczaly Dyenes Nywladba(n), megh kazalta es ell hoztwk [UzT].

Hn. 1465/1539: riulum Kys fenyw pathaka. riulum fenyw pathaka. riulum Bothafenyw-pathaka [Bh; KHn 5]. 1592: az Nywladon beleol mely heliet fanczaly fenywnek hinak es fanczaly veznek | az zent kiraly fenyeo szegh [Fancsal U]. 1607: az fenio Zegen ualo zanto feold [BLt 3 Thomas Demeter de Zeretzeg* (50) pp vall. — *Cs]. 1608: az Keoros fenionel (sz) [Tusnád Cs]. 1646: Fenyő szegen az belseő rez kaszalo hely [Szentkirály Hsz]. 1651: faljka feniő fein (sz) [Menaság Cs]. 1737: A Nevetlen Fenyőb(en) [Bh; KHn 14]. 1743: Fenyő orotvanyaban (sz). Fenyő Patakban (k) [Martonos Hsz]. 1768: Fenyő Patakban [Gyalu K]. 1772: A Rovasz Fenyeinél (sz). Rovasz Fenyire menőbe (sz) [Tusnád Cs]. 1773: a Vidra Fenyeye n.h.ben (sz). a Vidra Fenyőjiben (k) [Alfalu; GyHn 18] | Kerek fenyő kerüloben [Ditró Cs] | a Bartha Fenyőiben. Bartha Fenyőjében (sz). A Bartha Fenyője patakában (sz) [Szárhegy Cs] | Heveder fenyőb(en) [Szent-simon Cs; Hr]. 1840: Grof Nemes János ... Fenyő Fark nevű helyben egy darab helyet körül boroz-

doltatott volt [Bükszád Hsz; MkGazd.]. 1864: Vidra Fenyeye [Alfalu Cs; GyHn 23]. 1891: Falfenyő [M.Valkó K; KHn 117]. — A jelzet nélküli adalékok az EHA-ból valók.

◇ Szn. 1653: Nehaj fenyő Istvanj Kerczedben* lakott [Borb. — *TA]. 1656: Kerczedb(en) lakot Feniő Istuane [Borb.] 1844: Fenyő Sámuel [Torda; KLev.].

fenyőágas fenyőfa cölöp/oszlop; stülp de brad; Säule/Pfosten aus Tannenholz. 1774: az ház fedeliben ragasztatt fenyőfa deszkából, rész szerént fenyő rész szerént Cserefa Ágasakra épített Filegoria [T CU].

fenyőágy fenyőfa ágy; pat de brad; Bett aus Tannenholz. 1737: parkanyozott fenyő ágy szuperlat rámajával edgjútt nrő 1 [Csákiigorbó SzD; JHbK XXVI/13. 7]. 1789: Egy Cserefa Lábu Diofa festékes fenyő Ágy Rf 1. xr 30 [Mv; Conser-Ap. 17].

fenyőágyfa fenyőfa ágykeret; ramá de brad pentru pat; Bettrahmen aus Tannenholz. 1855: egy rongyos festet fenyő ágyfa [Kara K; HG Vegyes ir.].

fenyőajtó fenyőfa ajtó; ușă de brad; Tür aus Tannenholz. 1692: fel szeres roz fenyő ajto, roz fa kilincs fa fordítóval, vas retesz, retesz fű rajta [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]. 1699: Ezen kertből mentünk ki más díbdáb fenyő ajton [O-csesztve AF; LLt Litt. C]. 1737: (A) Kis Boltotskából ... bétletlen ... fenyő ajto vagjon [Csákiigorbó SzD; JHbK XXVI/13. 5a, 6]. 1804: Jo fenyű Szimpla ajtaja ... ket jo Vas Sarkalotokkal [Marossolyos H; Ks 108 Vegyes ir.]. 1817: a gabanás falához vagyon ragasztva az Arnyék Szék ... fenyő ajtokan járnak bé [Ördögös-füzes SzD; ÖrmMúz. 3]. 1833: Vagyon egy veszőből font nád fedelű Majorság ketretz fenyő ajtajával [Katona K; Ks 73. 55].

fenyőajtócska fenyőfa ajtócska; ușită de brad Türchen aus Tannenholz. 1742: mentünk fel törpe fenyő ajtotskán [Pókafva AF; JHb XXV/58].

fenyő-állószekrény ? fenyőfaláda-fajta; un fel de ladă din brad; Art Kiste aus Tannenholz. 1594: Az Thoroni alat valo Thar hazban ... Egi feneo allo zeokrenben nemet vj hell formaia (igy!) jdest No. 1 Almarium uagjon No. 1 [Somlyó Sz; UC 78/7. 30–2].

A laza összetétel utótagjának 'láda' jel-ére l Ny. OklSz TESz és szekrény al.

fenyő-almárium fenyőfa szekrény; dulap de brad; Schrank/Kredenz aus Tannenholz. 1837: Kolosvári also boltba kétfelé nyilo fenyő almarium [Szentbenedek SzD; Ks 88 Oszt. 43].

fenyőáltalag fenyőfa hordócska; butoiás de brad; Fäßchen aus Tannenholz. 1694: Fa eszközök. Két fenyő kad aestim. den. 48. Ket fenyő általagh aestima(tí)oj)a den. 40 [Kilyén Hsz; BLt 4]. 1724: Egy üres fenyő általag [Koronka MT; Told. 29/12]. 1747: Fenyő seres általag 1 [Borsa K; i.h. 24].

fenyőasztal fenyőfa asztal; masă de brad; Tisch aus Tannenholz. 1732: egj tészta gjuro hoszszu fenjő asztal [Kóród KK; Ks 12. I]. 1799: Egy közönséges kereszties Labakon álló fenyő Asztal [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.].

fenyő-asztalfedél fenyőfa asztallap; placă de masă din brad; Tischplatte aus Tannenholz. 1789: Egy Diofa festékes fenyő Asztal fedél Rf — xr 20 [Mv; ConscrAp. 16].

fenyő-asztalfiók fenyő asztalfia; sertarul de brad al unei mese; Schublade aus Tannenholz. 1820: Egy festetlen négy szegű fenyő Asztal fiok [Pí Tarcsafalvi Pálffy Mihály inv.].

fenyőasztalocska fenyőfa asztalka; măsuță de brad; Tischchen aus Tannenholz. 1737: Két Varro parkanyos keskeny fenyő asztalotskák [Csákigorbó SzD; JHbK XXVI/13. 6].

fenyő-béldeszka a fenyőörök belső/java részéből vágott deszka; scindură din inima bradului; tannenes Kernbrett. 1685: Fenyő Bel deszka nro 450. Szin avagj Szel deszka nro 190 [A.porumbák F; UtI]. 1722: Tegnap küldette(m) 200. fenyő bél deszkát Balás falvára Szél Deszkát nagy vekturával kéne vinni [Fog.; KJ. Rétyi Péter lev.].

fenyőberbence fenyőfa bődön; putinică de brad; tannenes Fäßchen. 1656: Fejő sajtar negy. Sos tejnek valo fenyő berbence. Nro 4 [Doboka; Mk Inv. 5]. 1679: Fenyő berbence nro 2 [Uzdiszt-péter K; TL]. 1784: Vagyon egy Fenyő Berbentze, három abrantsok rajta felső feneke nintsen [Rücs TA; Ks 21. XV 22].

fenyőbodon fenyőfa bődön; putină de brad; tannenes Tönnchen. 1652: Vajnak valo két öreg fenyő bodon ... 3 uj fenyő bodon vajnak valo [Görgény MT; Törzs].

fenyőbojt fenyőág/gally; creangă de brad, cetină; Tannenweig. 1768: egy Szekér tsere fát 'a tilalmos tsere erdőről haza hozza fenyőbojtal be fedezve [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 151]. 1804: A Víz felől valo Kert oldalára tolteseket tsinálni gatokot kötni fenyő bojtokat hozni, fűz fakot vérti minden Jozzagbeli ember meg jeleenyen [Zágon Hsz; Szentk.].

fenyőbojtos fiatal fenyőhajtásos; cu lăstare tinere de brad; mit jungem Tannentrieb. Hn. 1772: Vágásnál (sz) uicin(ussa) a Fenyő bojtos Árok [Tusnád Cs; EHA].

fenyőborona fenyőfa gerenda; grindă/birnă de brad; Balken aus Tannenholz. 1673: Az három ház fenyő boronákból fel rótt, negyedik oldala az ház mellett levő keő kamorának oldala [CsVh 42]. 1677: Vagyon Csfkban Madaras nevű falun fellyül az fenyvesből lefolyó patakon eő nagyságoknak egy vas hámora, melynek körös környűl valo circuitassa fenyő fábol valo sasok közé, néhult fenyő deszkákkal, néhult penig fenyő boronákkal vagyon fel rakva [Madaras Cs; i.h. 48, 51]. 1688: vagyon fenyő boronákból rakott tapaszos oldalú három haz, két kamara, egy konyha; s egy pítvar, szaru fas szalma fedel alatt [Kozmás Cs; Törzs Inv. 1]. 1713: Diszno okol, melyben találtatott fenyő bornából valo két rekeszű ajtaja [HSzj disznó-akol al.]. 1731: fenyő baranákból rakott jo edgj odru csür ... szalma fedél alatt [Impérfva Cs; BCs]. 1756: Az Istálló oldala mellett az Uitzán, vagjon fenyű Borona 8 [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35. 30]. 1770: Három szakaszú fenyő bornákból epült szalmával fedett kopo pajtát betsüljük öt m forintra [Zágon Hsz; SzentkGy]. 1785: Egy Istálló fenyő Boronákból épült [Szu; Ks 73. 55]. 1792: Vagyon még egy sertés ol kő rakásra epítve ... fenyő boronából [Apahida K; RLt O.2]. 1828: Bor vető hoszu Kortsia fenyő bornából belé járo kis kortsiával — hordót tarto ket kis horgaival 2 Darab [Szentdemeter U; Told. 39]. 1844: Van a' Csür fenyő boronákból ki rakva [Abafája MT; TSb 11].

fenyőboronafa fenyőfa gerenda; grindă de brad; Balken aus Tannenholz. 1772: vagyon Építve kised Malom, és Molnár Házokkal edgyüt Fenyő Bornafákból [Tusnád Cs; Bethlen Kt. Mikes conscr.]. 1775: Nagy Vastag, és hoszu faragatlan Fenyő Borna fák [Csapó KK; LLt Csáki-per 106. L. 13]. 1816: az Istállonak oldalai Fenyő boronafából ki vagynak rakva [Friss BN; Bál. 66].

? **fenyőborsfa ?' XVIII. sz. v.:** Ha bizonyos údöben Fenyő bors fába oltad a Rosmarintot; a téli hideg Sem árt neki. A Rosmarint töve körül ne enged meg keményedni a földet; azért gyakran, gyengén, hogy a tövit meg ne sértsd, kapálgasd [Kis Kerti oeconomia].

A címszóbeli szó valamelyes valószínűséggel — csak frásban — a *borsfenyőfa* összetétel tagjai sorrendjének alkalmi, téves felcserélésével keletkezhetett. A *borsfenyő(fa)* egyébként a *gyalogfenyő* 'Juniperus communis' neve a székelységben (MTsz). Innen idézhető: Hn. 1757: A Bors fenyő alatt (sz) (Csomortán Cs; EHA). — L. még a *borsfenyő-csobolyó* címszót is.

fenyőborsika borókamag; sămintă de ienupăr; Wacholdersamen. 1808: kétt kupa fenyő Borsika Liszte törve 21 xr [Kvh; HSzjP].

fenyőcövek fenyőcölöp; pilot de brad; Tannenpfosten. 1846: Az Ó hid függő alkotmányának elbonthatása, és feszítettnek fel állíthatása végett szükséges hogy a' hid alá állás készítettessen bé

verendő fenyő Czövekek Segedelme által ... minden közre három rendbeli Czövekelés fog kelleni 2 1/4 öl távolságra egymástól [Dés; DLt 858/1847].

fenyőcsap fenyőág/gally; creangă de brad, cetină; Tannenweig/ast. 1768: Dobrosz Rádully ... amint maga beszellelte abaszkába (!)^a egy fenyő Csapot fel vett a földről [Bereck Hsz; Szentk Gy. — *Alább más vallomásban: a Baszkába tehát hn-ről van szó].

fenyőcsatorna fenyőfa csatorna; jgheab de brad; tannene Dachrinne. 1756: a Nagy vagyis belső udvar ... közepében vagyon negj ugro kút, mellynek vize ben valo alveuson fenyő csatornák vagy csőkön végei jól meg vasazva lévén, hozatik kölcséges munkálódással, és faragott kővel feneke és oldala rendesen kirakva lévén [Déva; Ks 92. I. 32].

fenyőcseber fenyőfa cseber; ciubăr de brad; tannener Zuber. 1679: Fűles, őreg, fenjő Cseber nro 5 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 58]. 1687: Fenyő Cseber Nro 1 [Vh; VhU 562]. 1724: Egy Liu; egy fenyő tseber [Koronka MT; Told. 29/12]. 1794: Láb Moso Hozszuko Fenyő Cseber [Tasnád Sz; CU]. 1829: Egy három vedres koru fenyő tseber [Mv; MvLev.].

fenyőcsebrecke fenyőfa csebrecke; ciubăraș de brad; tannenes Zuberchen. 1687: Felső Pincze ... Vagyon itt ... Bor töltéshez valo Fa Liu Nro 1. Kisded fenyő ő csebricke Nro 1 Belső Sáfár ház ... Vagyon itt ... Fenyő Csebrecke Nro 3 [Vh; VhU 530, 562–3].

fenyőcső fenyőfa cső; țeavă din lemn de brad; Tannenrohr. 1756: vagyon negj ugro kút, mellynek vize ben valo alveuson fenyő csatornák vagy csőkön végei jól meg vasazva lévén, hozatik [Déva; Ks 92. I. 32. — A teljesebb szöveg. *fenyőcsatorna* al.].

fenyőcsög-karó fenyőfa karó; par de brad; Tannenpahl/Pflock. 1777: az Kőrísfa karo mindenütt igen jonak tartatik. A' Fenyő-tsög karo még annál jobb [Nsz; Kf Kendeffi Elek lev.].

fenyőcsőtört. Csak hn-i előfordulásban; numai ca toponim; nur in FN: fenyőhasáb(fa); lemne de brad despicate; tannenes Scheitholz. 1594: intelligimus, quomodo incolae possessionum Farchiad, Palfalwa, Varallia et Farkaslaka^a ... a memoria hominum non minus in silvis et alpihus qcommunibus uam allis etiam in locis Farczadzalasa et Fenyewchieoteortt nuncupatis liberum semper communemque usum habuissent [Barabás, SzO 323. — *Mind a négy település U-ben]. — Az összetétel utótagját l. *csetert* al.

fenyődarab fenyőrönk; buștean de brad; Tannenklotz. 1813: azon zsidók, akiknek Borsán ma-

goknak fűrész malmok vagyon a fűrészmalomhoz szükséges butukokat, vastagabb fűrészdeszkáknak s más materialéknak való fenyő darabokat nem magok szokták az erdőből kivágni, hanem azt a borsai erdőt teljes bíró lakosoktól veszik [ErdO III, 178–9 Mm hat. az erdők tilalomzár alá vétele dolgában].

fenyődeberke fenyőbödön; putină de brad; tannenes Tönnchen. 1690: Fenyő Deberke nrő. 1. Liu nro. 1 [BK Kentelki^a inv. 4. — *SzD]. 1699: Fedeles fenjő deberkek úressen Nro 15 ... Mézes deberke Nro 1 [O.ceszteve AF; LLt Gyulafi László inv.].

fenyődeszka 1. fenyőfa deszkaszál; scindură de brad; Tannenbrett. 1594: Estallois ... fenyw dezkaol eppitetet [Kv; TanJk I/1. 231] | Az Varbeli hazakban ualo Inuentarium ... feneő deszka uagjon No. 7 [Somlyó Sz; UC 78/7. 22, 32]. 1604: Hazamnak Padlialat mind fenieo dezkaik elvitette hordatta [UzT 18/19]. 1644: Fenyő deszka ... Nro 5 Bikfa deszka Nro 18 [Kv; Szám. 26. VI. 50]. 1677: vagyon jó deszka fedélat egy kő pinczére építve fenyő fából és deszkáklból csinált tornáczos nyári ház [Madaras Cs; CsVh 5.]. 1696: Ezen Pitvarban vagyon őreg vastag Fenyő Deszka No 22 [Bethlen SzD; BK]. 1702: a Nagj Házban Asztal fenyő deszkából való nro 1 ... Katona fogas fenyő deszkából való nrő 4 [O.bretteye H; Born. XXIX. 4]. 1714: Az Ereszből Fenyő fabol való küzőb Lábom fa sorkokon forgo belletlen fenyő deszkából valo szín házba nyíló ajtó [Kászonzfelsőfalu; Bál. 71]. 1715: Zetelaki Fenyő deszka nro: 33 [Pálás NK; LLt Fasc. 140]. 1732: ezen szőlőből ... nyílik egj fenjő deszkából való, vas Sorkokon forgó. Sendelj fedél alatt cserefa melyéken állo gjalog ajtó [Kóród KK; Ks 12. I]. 1807: Magát a zápor-tartot köteles lesz maga az árendátor saját költségén állandóan és czélszerűleg három lappantsokkal, s legalább is három czölfokos fenyő deszkákkal be deszkázni [Mv; DLev. 5]. 1816: Egy kis házan kívül a' többi szobák mind megvannak fenyő Deszkákkal padimentomozva [Varsolc Sz; Born. XXIX. 24/6].

2. fenyőfa-tábla; planșetă de bucătărie din brad; tannene Platte. 1687: Háj tarto fenyő deszka Nro 1 [Vh; VhU 563]. 1828: Beka so hordo fenyő Deszka [Oltszem Hsz; Mkg].

3. fenyőfa-nyújtódeszka; planșetă de bucătărie din lemn de brad; tannenes Nudelbrett. 1688: ket metelő deszka. Egy czipo szakasztó fenyő deszka [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 5].

4. jelzői haszn-ban; in funcție atributivă; in attributivem Gebrauch: fenyődeszkából való; din scindură de brad; tannen, aus Tannenbrett. 1685 e.: Fenyő deszka buza hordo kas Nro 1 [Borberek AF; MvRK Urb. 11]. 1789: Item ezen Szobába ... jobb kéz felől lévő fenyő Deszka ki huzo fijokos Repisitoriumokban ezen alább iri Portékák találtattak Pulvis Aloes, ugyan azon fijokb(an) 3 font 14 Loth Rf 10 xr 30 [Mv; Conser

Ap. 33]. 1807: Fejer fenyő Deszka pipa tarto az oldalán temjenező füstölő réz [Körtvélyfája MT; LLt].

5. névszói állítmányként; ca predicat nominal; als Nomenpredikat: fenyőfából való; din (lemn de) brad; aus Tannenholz. 1673: Az vas verő ház mellett vagy az vas futato koh ... fedele fenyő deszka, hat fa ágason ááll (!) [Cszs; CsVh 43]. 1789: (Az istálló) Ajtaja gyalult fenyő Deszka [Mv; ConscrAp. 18].

fenyődeszka-ág pat din scindurá de brad; Bett aus Tannenbrett. 1756: Avatag fenyő Deszka Agj I [Branyicska H; JHb XXXV/35]. 1785: Innét mentünk ismét az Epuletek hátulso részében lévő Nappali Házban, az holottis találtunk Egy Cserefa lábú paraszt fenyő Deszka Ágy Rf I xr. — [Mv; ConscrAp. 16].

fenyődeszka-ajtajú fenyődeszka-ajtós; cu ușă din scindură de brad; mit Tür aus Tannenbrett. 1816: Gyümölcs szárazto (: aszalo:) kőből rakott Zsendely Fedelű Fenyő gerendája és Fenyő deszka aijtaju vas-zaru ház [Jobbágyfa MT; Bál. 67].

fenyődeszka-ajtó ușă din scindură de brad; Tür aus Tannenbrett. 1688: Ezen Csürös kertből nyílik be az vetemenyes kertben ... egy fel szer fenyő deszka ajto fa töke Zárjával edgyütt [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 7]. 1750: egy simplex fenyő Deszka Ajto Táblával, mely Vas sorkokon fordul Vaas Zárral Záródik bé [Branyicska H; JHb LXX/2. 17]. 1797: a' pitvarbol bal kézre nyílik az ebédlő palotára egy két vas sarkakon forgo, vas reteszes alkalmas fenyő Deszka ajto [Ajton K; CU IX/-2. 10b]. 1815/1817: fél bérlett fenyő Deszka ajtó [Szu; TSb 47]. 1843: az Ajtok pedig vas sarkokon forgo fa kilintsű béilet de avaték Fenyő Dészka Ajtók [Borsa K; Bet. 1]. 1852: A Bival pajta mely régebben esznekis használtatott, fenyő deszka ajtoval s rozsz hidlással van, jaszoj benne és deszka padlazattya nints [Felfalu MT; DE 4]. — L. még ETF 108. 8—9.

fenyődeszka-ajtóska usită din scindură de brad; Türchen aus Tannenbrett. 1842: egy simpla fenyő deszka ajtocska [Oprakercisóra F; TSb 51].

fenyődeszka-ajtós fenyődeszka aijtajú; cu ușă din scindură de brad; mit einer Tür aus Tannenholz. 1816: (A) Czinterem nap kelet felől való része Gyepüből, déli 's északi része pedig tserefa deszkából medvelábokra fektetett talpokra 'Sendelyfedél alatt készült, napnyugot felől valo бүтүјен vagy az egy fenyő deszka ajtós bejárója, Sendelyfedett, kerek négy tserefa lábokon álló fedél alatt [Vadad MT; UnVjk 213].

fenyődeszka-asztal masă din scindură de brad; Tisch aus Tannenbrett. 1747: találtunk ... Kerekded fenyődeszka Asztalt lábastol Nro 1. Négy segű (!) fenyő deszka nagy Asztalt lábastol nro 1 [JHb XXV/88. 2]. 1789: A hátulso Házokban

... egy kised fenyő Deszka Asztal Rf 1 xr — [Mv; ConscrAp. 16]. 1824: Egy őszve járo Két Táblából álló fenyő deszka fejer asztal meg lehetős karba [Érdőszengyel MT; TSb 43].

fenyődeszka-asztaloeska másutá din scindură de brad; Tischchen aus Tannenbrett. 1817: Vagyon ezen Házban egy 4 Szeglettű viseltes fenyő Deszka asztalatska, fenyő deszka lábán ... mozog, és ingadoz az asztal [Ördögösfüzes SzD; Örm. Múz. 3].

fenyődeszkából fenyődeszkából való; din scindură de brad; aus Tannenbrett. 1858: A' Bástya szobába — egy ujj fenyő deszkából borított ajton — mehetni bé [Mv; TSb 39].

fenyődeszka-darab bucată de scindură de brad; Stück Tannenbrett. 1736: Az kapu ... Az ajto szemöldöke felett kerekdeden csinálva, és a udvar felől gyalult fenyődeszka darabokkal bedeszskázza [Szászcsanád AF; ETF 108. 8].

fenyődeszka-fedél acoperiş din scindură de brad; Dach sau Tannenbrett. 1844: Egy sertés ól, nyár rako fákbol — tölgy tzövekekre állapítva, régi és sorvadozni kezdett fenyő deszka fedél alatt [Km; KmULev. 2 Pávai János kezével].

fenyődeszka-fenek fund din scindură de brad; Boden aus Tannenbrett. 1862: Az also Tonál lévő malom ... A zugo cserefa oszlopfái és gerendái 's fenyő deszka oldalai és feneke [Mezőbánd MT; TSb 39].

fenyődeszka-fenekű cu fund din scindură de brad; mit Boden aus Tannenbrett. 1852: Egy cserefa sasokra fenyő rakofából építettett sendely fedelű jo gabonás ... ebbe van ... Egy két rekeszű fenyő deszka oldalú és fenekű jo hámbár [Felfalu MT; DE 4].

fenyődeszka-hámbár fenyőfa gabonásláda; ladă de cereală din scindură de brad; Kornkiste aus Tannenbrett. 1836: Egy fenyő Deszka Hámbár Más fenyő Deszka Hambár [EMLt].

fenyődeszka-jegyzőtábla fenyőfa tábla; tablă de brad; tannene Tafel. 1789: Egy fenyő Deszka feketén festett jedző Tábla ... xr 20 [Mv; ConscrAp. 42].

fenyődeszka-kapu poartă din scindură de brad; Tor aus Tannenbrett. 1698: álló vas kává két fele nyilo fenyő deszka kapu bejáró kis kapucskával vas be tolyo zárjával edgyütt [HSz] faragott-büvdny al.]. 1734-1735: kétt felé nyilo fenyő deszka Kapuja, sorkok nélkül, Cserefa felekben Sendejes, Galambbug nélkül [Torda; JF XI/9. — Tomai László kijegyzése].

fenyődeszka-karszék ijtű din scindură de brad; Lehnstuhl aus Tannenbrett. 1716: ezen Házban *

van de p(rae)senti ... egy fenyő deszka karszek [H; BFN 92/4. — *Nalaczi Lajos kúriájának egyik szobájában].

fenyődeszka-láb fenyődeszka asztalláb; picior de masă din scindură de brad; Tischbein aus Tannenbrett. 1817: Vagyon ezen Házban egy 4 Szeletű viseltes fenyő Deszka asztalatska, fenyő deszka lában ... mozog, és ingadoz az asztal [Ördöngösfűzes SzD; ÖrmMúz. 3].

fenyődeszka-lábas fenyődeszka lábú; cu picior din scindură de brad; mit Tischbein aus Tannenbrett. 1750: az Tselédházba vagjon egj Fenyő Deszka lábas Asztal [Szamosfva K; JHbK LVIII/4. 2].

fenyődeszka-láda fenyőfa csapda; cursă din scindură de brad; Falle aus Tannenholz. 1849: Egy görény fogo fenyő deszka láda [Somkerék SzD; Ks 73/55].

fenyődeszka-ládacska ládiță din scindură de brad; Kistchen aus Tannenbrett. 1735: Ezen Kamarában, Vagjon egj oh fenyő deszka lādacska [Mezősztjakab TA; JHb XI/9. 7].

fenyődeszka-lapító fenyőfa gyúródeszka; planșetă de bucătărie din scindură de brad; tannenes Nudelbrett 1849: Két oltska fenyő deszka lapítok [Somkerék SzD; Ks 73. 55].

fenyődeszka-lóca fenyődeszka pad; bancă din scindură de brad; Bank aus Tannenbrett. 1679: Kűlső szín vagl, Ittleő hely ... Vagyon itt: Tőkéken álló, gyalult, hosszu fenyő deszka Locza No. 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt.]. 1681: Konyha ... vagyon itt: Fenyő deszka hosszu Locza Nro 2 [Hátszeg; VhU 600].

fenyődeszka-oldal latură din scindură de brad; Seite aus Tannenbrett. 1862: Az also Tonál lévő malom ... A zugo cserefa oszlopfái és gerendái 's fenyő deszka oldalai és feneke [Mezőbánd MT; TSb 39].

fenyődeszka-oldalú fenyődeszka oldalas; cu latură din scindură de brad; mit Tannenbrett-Seite. 1842: A' Gabonás (: éléstár:) aolrol patak köfundamentomra épült, cserefa sasok között álló fenyő deszka oldalú épület simpla sendely fedél alatt [Oprakercisóra F; TSb 51]. 1852: Egy Két rekeszű fenyő deszka oldalú s feneke jo hámbár [Felfalu MT; DE 4. — A teljesebb szöve. *fenyődeszka-fenekű* al.].

fenyődeszka-oldalzat fenyőfa oldal; latură din scindură de brad; tannene Seite. 1862: A' gabonás mellett hátul van az árnyékszek egy ülésű fenyő deszka oldalzattal egy fedél alatt van továbbá egy szekérszín fenyő deszka oldalzattal [Mezőbánd MT; TSb 39].

fenyődeszka-pad fenyődeszka lóca; lavită din scindură de brad; Bank aus Tannenbrett. 1742: 1. fenyő deszka karas pad. 2. hosszu fenyő karas pad [Pókafva AF; JHb XXV/58]. 1750: az Tselédházba vagjon egj Fenyő Deszka lábas Asztal, egj fenyő fa lábas hoszu pad más fenyő Deszka pad tzőveken [Szamosfva K; JHbK LVIII/4. 2].

fenyődeszka-padlás fenyődeszka mennyezet; taván din scindură de brad; Zimmerdecke aus Tannenbrett. 1636: az Istalo mellett vagyon fa labakon allo füreszen meczet Gabonas haz fenyő deca padlása, .. az padgyara fel nilo aytoczkaja [Siménfva U; JHb Inv.]. 1688: Ezen két házaknak hornyolt fejfr fenyő gerendakon álló fejfr párkányos fenyő deszka padlása vagyon [Kozmás Cs; Törzs Inv. 3]. 1756: az ház 4. fenyő fa simplex Gerendáit, meg füstőlődött avatag fenyő Deszka Padlással hasonló vastagab Mester Gerenda erősíti [Branyicska H; JHb LXXII/2. 12]. 1776: Innet mentünk az Istállóhoz, melly(ne)k ... fenyő deszka padlása alkalmas fenyő deszkából való jászjai mentünk a' mellett jobbkézre való Istállóban melynek vagyon jo fenyő deszka Padlása romladozott hídlása, romladozott jászja fenyőfából való [Mezőméhes TA; Wass].

fenyődeszka-padoeska fenyődeszka lócácska; lávicioară din scindură de brad; Bänkchen aus Tannenbrett. 1750: az házba egj hosszcska Asztal lábastol; két fenyő Deszka padotska [Szamosfva K; JHbK LVIII/4].

fenyődeszka-palánk fenyődeszka kerítés; gard din scindură de brad; Zaun aus Tannenbrett. 1821: vagyon rongyolott fenyő deszka palánk [Koronka MT; Told.].

fenyődeszka-ráma fenyődeszka keret; ramă din scindură de brad; Rahmen aus Tannenbrett. 1738: Fekete Párkányos, gjántáros fenyő deszka rámaakra ragasztott Papiros Effigiesek nro 8 [Szászvezzsőd NK; Born. XX. 12].

fenyődeszkás din scindură de brad; aus Tannenbrett. 1652: az ebedlő Palotanak padlása jo gerendás, gyalult fenyő deszkás, padimentoma néhol meg bomlott [Görgény MT; Törzs]. 1694: feletteb regen eppitetet jo Sindelyezes alatt levő Deszka-zatos gabonas haz kinekis az Fundamentuma Teglabol rakot kemeny erős Tolgy fa Talpokra construalodot, melynekis Ajtaja felszer fenyő Deszkas [Kővár; JHb Inv.]. — L. még ETF 108. 8.

Szk: ~ *ajtajú*. 1681: (A) kapuhoz közel, job felől vagyon az patakra nylló, egy fenyő fa mellyekű fűrés deszkával fedett, ia fordítos, fenjü deszkás ajtaju kis kapucska [CsVh 89] * ~ *kapu*. 1681: Másik Csűrőrs kert ... Uczarol valo, két fele nyilo, Rámás, fenyő deszkas kapuja Nro 1 [Vh; VhU 571]. 1694: iffju Bálpataki János

Ur(am) ... Udvarára, nyílik az uttzárol, két felé nyíló, párkánjos fenyő deszkás kapu [Borberek AF; BfR]. 1769: Az udvart el választó belső Kapu fél fenyő deszkás kapujával [Felőr SzD; Bet. 7].

fenyődeszka-sótartó putină de brad pentru sare; Salztönnchen aus Tannenbrett. 1747: a Kolcsár Házában ... találtunk ... Fenyő deszka Sótartót Nrő 1 [Szpring AF; JHb XXV/88. 5].

fenyő-deszkaszáll scindură de brad; Tannenbrett. 1756: fenyő és Hárs Dészka szál 5 [Branyicska H; JHb XXXV/35].

fenyődeszka-szék scaun din scindură de brad; Stuhl aus Tannenbrett. 1685 e.: Fenyő deszka belletlen Szék Nro 1 [Borberek AF; MvRK Urb. 7]. Tizenkét veres festékű búfka ántic (1) lábra tsinált fenyő deszka edgyes ülésű székek [Folyíva MT; Told. 18].

fenyődeszka-szekerény fenyődeszka láda; ladă din scindură de brad; Kiste aus Tannenbrett. 1688: Egy korpa tarto fenyő deszka szekrény [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 4].

fenyődeszka-tábla fenyő gyűrődeszka; planșetă de bucătărie din scindură de brad; Nudelbrett aus Tannenholz. 1732: találtunk ... egj czipő szaggato hoszszu fenyő deszka táblát, más kissebb fejár czipő giuro táblát [Kóród KK; Ks 12. I]. 1740: Czipót gyuro Fenyő deszka tábla 1 [Gyéressztkirály TA; Ks 89 Inv. 7].

fenyődeszka-táblácska fenyődeszka ablaktáblácska; oblonăș din scindură de brad; Fensterlädchen aus Tannenbrett. 1756: a Kitsid Bolt Ablakainak vadnak külső részeiben két felé nyíló két két vas Sorkokon forduló fenyő Deszka Táblácskái [Branyicska H; JHb LXX/2. 24].

fenyődeszka-táblájú cu tăblie din scindură de brad; mit Füllung aus Tannenbrett. 1761: lehet ki menni ... jo izmas vas sarkakon forgo fenyő deszka táblájú, ... vas szkábákkal fel szegezett fa zárjával zárodo, és nyílo ajton [Mezőcsán TA; Ks 15. LXXIX. 3].

fenyődeszka-tok toc din scindură de brad; Behälter aus Tannenbrett. 1849: Egy Fortepiano fenyő detzka Tok fedelestől [Somkerék SzD; Ks 73. 55].

fenyődeszka-tolóka ? fenyődeszkafiók; serrar de brad; tannene Schublade. 1756: Űres fenyő Deszka Tojoka [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35. 23].

fenyődeszkázat scinduri de brad; Bretterwerk aus Tannenholz. 1679: Belső kis Udvar. Ez az Leány Aszsonyok külső haza szegeletitől fogva (: hogi az Leányok ajtajához s ablakához alkal-

matlan údóben akár kys ne járhasson:) fenyő deszkázattal (: mellyeknek felső végek olasz fokoso(n) vannak metelve:) burított karfias gerendával vago(n) által rekesztve [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 57].

fenyődézsza fenyőfa cseber; ciubăr de brad; Zuber aus Tannenholz. 1679: Tehen fejeshez valo fenyő Désa nro 1. Tehen fejeshez valo fenyő Sajtár nro 2 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 62, 66, 94]. 1681: Kisded fenyő ó désa Nro 1 [Vh; VhU 532].

fenyődonga fenyőfa dongadeszka; scindură de brad pentru doagă; tannenes Daubenbrett. 1801: 10000 régi fenyő Donga M.országban el adatott f. 100 [Déva; Ks 97]. 1837: Kintses Marhássai fenyő dongát hoztak a Havasból [Görgény MT; Born. XXIVb].

fenyődongájú fenyőfa dongadeszkás; cu doage din scindură de brad; aus tannenem Daubenholz. 1852: Fenyő Dongájú Keverő kád [Körtvélyfája MT; LLt].

fenyőedény fenyőfa edény; vas din lemn de brad; Tannengeschierr. 1742: az havasokrol csak valami kártsokkal és fenyő edenyekkel le jövő és magok eleteket kereső szegény emberekis taxalja ... ez mostani Posta mester Nemet András Vr(am) [Somb. I].

fenyőerdő fenyves; brădet, pădure de brazi; Tannenwald. 1632: Blk es Fenyő erdejek eppwletré ualo [Sarkanica F; UC 14/38. 21]. 1637: Eppedetre ualo fenyő, es Bilk Erdőie a' falunak io vagion [Bráza F; UC 14/42. 117]. 1864: Vállú pataka egy része fiatal fenyő erdővel borítottatik [Csoma-fva Cs; GyHn 28].

Hn. 1715: a Fenyő Erdő alatt (sz) [M.sárd K; KHn 228]. 1719: A másik Fordulóban, az kit hinak fenyő erdeje fordulójának [uo.; i.h.].

fenyőfa 1. brad; Tanne, Fichte, Kiefer. 1684: a dűllőnek a másik része pedig kőszirtos közepserű fenyőfákkal bé vagon növe [Tekerőpatak Cs; EHA]. 1694: vagon ... Nagj Majorság Szőlő ... Vannak benne gyümölcs fak is, ugj mint: Alma fák nro 8. Körtvély fák nro 19 ... Fenyő-fa is nro 1. pro raritte [Borberek AF; BfR Néhai ifj. Bálpataki János kúrialeírása]. 1732: Vagon ezen Valkoi határon elég havas, amelyben épületnek valo fenyőfa bővön találtatik [M.valkó K; TSb 51]. 1752: az Toplitzal hegyeken vágtuk a fenyőfakot kit tutalyn(a)k létznek, és tönknek [Holtmaros MT; Told. 37/44].

2. fenyőgerenda; grindă de brad; Tannenbalken. 1581: veottünk az Nagy haranghoz eoreg fenyő fakat p(ro) f. 1 [Kv; Szám. 3/IV. 10]. 1585: Keövetkezőik Az poőr Teőreő Malomhoz valo Keöltseg ... veottem negj feniw fat, kikert attam — /61 [Kv; i.h. 3/XXIV. 15]. 1592: Azt nem tudom howa valo hatar Nywlad de ... fat hordottak

onnet, es az fenywbwl fenywíat [UszT]. 1609: Az Híducza kapubelj Gemheoz veottem Kerekes Georgiteol egi zaal fenjufat ... d 75 [Kv; Szám. 126/IV. 168]. 1652: Két szál fenyő fára csinált főveny szoro sövény [Görgény MT; Törzs]. 1696: az Regi Csürös Kerth(en) vagyon egy le omolag allo Csürben öreg Fenyu Fa no 36 [Bethlen SzD; BK]. 1736: (A lakodalom) másod napján ... az palota vagy szín előtt egy meghántott fenyőfa fel volt állítva, annak az tetejin fűrés volt, és az fűrésen fa általtéve, az kin az ki felhághatott reá, oda fel megnyugudt; az hántott fenyőfát penig faggyúval, hájjal erősen megkenték [MetTr 389—90]. 1754: Páter Jezsuiták Uraimék által hordattott épületre valo fenyő fák [M.valkó K; KHn 103]. 1778: Hajonak való négy darabb fenyü fa nagygyábol ki vésve [Csapó KK; Berz. 4 Fasc. 8 Lit. C 18].

3. fenyő anyagfa; lemn/material de brad; Tannen/Kieferholz. 1585: Die 14 Marty, chinaltatúnk Aztalos Benedekel az Scholaban az Mester hazaban egy Aztalt es egy karos Zekechket, es egy fenywfabol chinalt padzeket, attúnk az chinalassatol f.i. d. 20 [Kv; Szám. 3/XIX. 29]. 1652: Vajnak valo bodon fenyő fabol valo N. 3 [Görgény MT; Törzs]. 1688: Ezen Csürös kertben van egy fenyő fakbol csinált asztal láb [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 7]. 1714: Fenyő fából valo vastag deszkából csenyált hat eöreg szuszékok [Kászonfelsőfalu; LLt Fasc. 85]. 1735: Egy vedres fenyü fából való véka [Királyhalma NK; Ks 23. XXIIb]. 1767: Fenyü fából csinált Asztalok [Marossz-király MT; Berz. 5. Fasc. 38 Lit. P. 2]. 1794: Fenyő Fából valo Tuross Deberke [Nagyfalu Sz; CU]. 1811: egy kitsiny szuszékotska fenyő fából [Mezőőr K; MkG]. 1816: Egy Olasz fal fenyő fából tarka kartonnal [Varsolc Sz; Born. IV. 41 Bornemisza Krisztina conscr.]. 1849: Egy fenyő fából való fél fenekü tonna [Somkerék SzD; Ks 73/55]. — L. még CsVh 48.

Szk: ~ *csőskád* kifolyócsöves fenyőfa dézsa. 1816: Fenyőfa Csős Kád [Frisz BN; Bál, 66] * ~ *gyalogszék* fenyőfa szobabuda. 1789: Egy szűkség tévő fenyő fa gyalog Lyukos szék Rf I. nr 30 [Mv; ConsocrAp. 17] * ? ~ *homódhaszten* fenyőfa fiókos szekrény. 1790: Fenyő Fa Commod Kaszten [Sv; Ks].

fenyőfa-ágy pat din scindurá de lemn; Bett aus Tannenholz. 1749: Egy nagy fejer Zaldog fa Ágy. Fejer fenyő fa Ágy hétt [Királyhalma NK; Ks 23. fiók XXIIb]. 1791: Egy paraszt fenyő fa ágy [Nagyalmás K; JHbK XXIX/37]. 1817: Egy sárga Pestékü Fenyő Fa és egy Bikfalábú ágy 10 Rf [Varsolc Sz; Born. IV. 41]. 1843: Felnyilo, és kihuzo emeletes fenyőfa ágy [Km; KmULev.].

fenyőfa-ajtó usá de brad; Tür aus Tannenholz. 1823: a' Palotára menve találtunk egy Pitvarra nyilo roszt fenyő fa ajtót [Erdőszengyel MT; TSb 43]. 1830: Festetlen fenyőfa ajtó nyilák ... a Konyhába [Ks; Somb. II].

fenyőfa-ajtóeska usítá de brad; Türchen aus Tannenholz. 1815: ket otska kapufél Fa, kapu nélkül a mellette lévő Fenyő fa Ajtotskával [Kosztésd H; Ks 111 Vegyes ir.].

fenyőfa-almárium fenyőfa szekrény; dulap de brad; Kredenz aus Tannenholz. 1790: Szegeletes Fenyő Fa Almarium [Sv; Ks]. 1824: Egy festett fenyőfa almárium felső részin két felé nyilo ajtoja és Két Fiokja van ... az alsó részin egy felé nyilo ajtoval [Erdőszengyel MT; TSb 43]. 1837: egy Éléses és egy fenyő fa almárium [Szentbenedek SzD; Ks 88 Oszt. 14].

fenyőfa-általag fenyőfa hordócska; butoiás de brad; Fäbchen aus Tannenholz. 1732: egyszer latom hogj az Liszttem fogj nem szaparodik s fogom egy fenyofa kis általag(a) beteszem s 3 vekara sem telik joll ki abb(a) az általag(a) be van fenekezve [Noszoly SzD; Ap. 4 Hatházi Kristóf Apor Péternéhez].

fenyőfa-általgerenda fenyőfa padlógerenda; grindá de planseu; Bodenbalken aus Tannenholz. 1810: Ezen nappali ház ... padlázattya gyalult fenyő deszka fenyőfa által gerendákra (igy l) [Doboka; Ks 76 Consocr.].

fenyőfa-asztal masá de brad; Tisch aus Tannenholz. 1789: (A) Laboratoriumba találtottak ... Egy fenyő fa Asztal, 's egyszersmind Ágyis festetlen Rf. 2. nr — [Mv; ConsocrAp. 17]. 1797: Egy fenyő fa Kerek asztal rajta lévő avatag szűnyeggel [Názánufva MT; Berz. 4 Fasc. 22 N. 22]. 1817: Egy Fenyőfa nagyotska Asztal [Mv; MvLev.]. 1824: Egy három Fioku jo fenyőfa hosszu asztal [Erdőszengyel MT; TSb 43].

fenyőfa-ászkok gantár, kantárfa (a hordók alá fektetett fenyőfa-gerendapár); podval de brad; Ganter aus Tannenholz. 1824: benn a' Pintzébe ... Két nagy és két kisebb Cserefa jo ászók Két nagy fenyőfa ászók [Erdőszengyel MT; TSb 43]. — A jel-re I. CzF.

fenyőfa-bárka fenyőfa (fedeles)csónak; barca de brad; Barke aus Tannenbrett. 1778: Egy Nagy fenyü fa Bárka, ajtaja vas sárkos s reteszes a' két végibe vas karikák ... Rosz Csolnok Hajonak valo négy darabb fenyü fa nagygyábo ki vésve [Csapó KK; Berz. 4 Fasc. 8 Lit. C. 18].

fenyőfa-berbenec fenyőfa bödön; putinā de brad; tannenes Tönnchen. 1744: fenyő fa berbenec [Buza SzD; LLt 181 Lit. B].

fenyőfa-borona fenyőfa gerenda; grindá/birnā de brad; Tannen/Kieferbalken. 1636: Job kez feleől vagyon fenyő fa berenabol rott Istalo syndelies [Siménfva U; JHb Inv.]. 1714: egy fenyő fa bor-nából Csenyált diszno pajta [Kászonfelsőfalu; LLt Fasc. 85]. 1731: Vagyon ... edgj Istallo edgies fenyő fa baranabol rakott ... szalma fedél alatt

[Impériva Cs; BCs]. 1742: Az Istálló ... fenyőfa bornából ... készült [Gyeker K; Ks 4. VII. 1]. 1792: Tisztartói Ház az épített Tolgyfa talpakra fenyő fa boronákból gerezdbe rova [Bh; BfN Bánffy Sándor conscr.]. 1824: egy két ágasakon álló fenyő fa boronából készült sertés pajta [Erdőszegyel MT; TSb 43].

fenyőfa-cire fenyőfa pózna; stljp de brad; Tannen-sparre. 1787: négy faragatlan Tengej fa Dr. 24 ... 9. fenyő fa tizre Dr. 9 [Mv; MvLev. Csizsér György hagy. 10—1].

fenyőfa-esatorna fenyőfa ereszcatorna; jgheab de acoperiş de brad; Dachrinne aus Tannenholz. 1787: Két fenyő fa tsatorna Dr 40 [Mv; MvLev. Tolvaj alias Varga Mihály hagy. 7].

fenyőfa-cseber ciubăr de brad; Zuber aus Tannenholz. 1738: az udvarhoz keuantato fenyőfa Csebrekert kartosokert erogaltam Szurokert mett 19 [Szentbenedek SzD; Ks 70. 51]. 1761: fel kez fenyő fa vedres uj avadag Csebrek [Branyicska H; JHb XXXV/39. 22]. 1814: Egy Nagy fenyőfa hoszuko Cseber [Mv; MvLev.].

fenyőfa-csebrecke ciubăras de brad; Zuberchen aus Tannenholz. 1819: egy Cserefa avaték hordoban három véka tők mag, egy vedres fenyő fa csebrecke [Baca SzD; TSb 6].

fenyőfa-esobolyó lapos fenyőfa hordócska; butoias din brad; Läger aus Tannenholz. 1745: Egy hoszszú fenyő fa tsobolyó nro 1 [Marossztkirály AF; Told. 18].

fenyőfa-darab fenyőfa rönk; trunchi/buştean de brad; Tannenklotz. 1850: Van 9 darabb avatég fenyő, és tölgyfa darabb [Gyéressztkirály TA; DE 5].

fenyőfa-deberke fenyőfa bődön; putină de brad; tannenes Tönnchen. 1789: Egy fenyő fa Deberkében 1/2 veder Tenta [Mv; ConscrAp. 22]. 1819: egy kital fenyőfa deberkében 3 Kupa vaj [Baca SzD; TSb 6].

fenyőfa-deszka 1. fenyő deszkaszál; scinduri de brad; Tannenbrett. 1787: 9 Szál dufla fenyő fa deszka Hf 1 [Mv; MvLev. Nagy György hagy.]. 1797: Gabonás egy bé járo negyedfél fenyő fa deszkából álló ajtajával [Kőrispatak U; Pf.].

2. fenyődeszka-anyag; scinduri/material de brad; Brettmaterial aus Tannenholz. 1694: az Pin-czek felett valo házak Tornattzib(a) menvé(n) az ... deszkazatos, tsak hogj deszkázattja igen meg hejanosodott. alsó padlása ennek tölgyfa deszkából valo topaszos; a' felső penig fenyő fa deszkák(kal) parkanjossan padlott [Borberek AF; BfR Néhai ifj. Bálpataki János kuria-lefrása]. 1727: vagjon fenyő fa deszkából csinált két berlett hoszszu pad [Dés; DLt Liber Inventationis]. 1754: mind a' három alkalmazosság* Tógy fa

gerendához fenyő fa Deszkával megpadoltattanak [Uzdisztpéter K; CU. — *Ti. épület]. 1790: Egy fenyő fa deszkából valo So-tarto [Mv; MvLev. Czimbalmos Ferencné hagy. 2]. 1815: Ezen Curiában a' bé járó ... derék Tölgyfa kapufélfákon fekvő ujjadon ujj Fenyőfa Deszkából készült vas sarkokon forgó, galamb bukos (!) kapu betsű szerént valo Árra téssen 34 Rf [Bálványosváralja SzD; Ks 77. 19 Conscr. 848].

fenyőfadeszka-ágy pat din scindură de brad; Pritsche/Bett aus Tannenbrett. 1790: Egy paraszt fenyő fa deszka Ágy [Mv; MvLev. Czimbalmos Ferencné hagy. 2].

fenyőfadeszka-ajtó usă din scindură de brad; Tür aus Tannenbrett. 1802: Néhai Tekintetes Gál István Ur ... Tsinálatot az Udvar kerítésére két Kaput Tserfa oszlopokkal, galamb bugokkal ...; mind a' kettő mellett vagyon fenyőfa deszka ajtó [Dellőpáti SzD; RLt]. 1813: egy két felé nyíló egészen belélt Téli fenyő fa Deszka ajtó Fordított nélkül jó borított frantzia zárjával [Koronka MT; Told. 18].

fenyőfadeszka-ajtócska usită din scindură de brad; Türchen aus Tannenbrett. 1793: Az Pítvara is Bükfa Deszkával meg van padolva, ezen van az híjjában járo két fenyő fa Deszka ajtotska rezzszel [Szér Sz; JF 36 LevK 170].

fenyőfadeszka-asztal masă din scindură de brad; Tisch aus Tannenbrett. 1716: ezen Házban* van de p(rae)senti egy fenyő fa deszka asztal Labaval együtt [Grid H; BfN 92/4. — *Nalácz Lajos kúriájának egyik szobájában].

fenyőfadeszka-kapu fenyődeszka kapuszárny; canat de poartă din scindură de brad; Torflügel aus Tannenbrett. 1802: Néhai Tekintetes Gál István Ur ... Tsinálatot az Udvar kerítésére két Kaput Tserfa oszlopokkal, galamb bugokkal Sendejjel fedve; mind a' kettőre ujj két felé nyíló fenyőfa deszka Kaput vas Sorkakkal; Mind a' kettő mellett vagyon fenyőfa deszka ajtó [Dellőpáti SzD; RLt]. 1843: az utzárol bé menve nyíllik bé egy el senyvett Fenyő Fa detzka két felé nyíló kapu [Borsa K; Bet. 1].

fenyőfadeszka-oldalú fenyődeszka oldalas; cu latură din scindură de brad; mit Seitenwand aus Tannenbrett. 1761: vagyon nyolcz cserefa ágosokra tétetett, tserefa talpokban eresztett, cserefa sasok közzé elegyesleg metzetett es rakatott Cserefa, es fenyőfa deszka oldalú, fenyő faval gerendázott, szarufázott, és leczzett Gabonás [Mezőcsán TA; Ks 15. LXXIX. 3].

fenyőfadeszka-pad fenyődeszka lóca; laviță din scindură de brad; Bank aus Tannenbrett. 1716: ezen Házban* van de p(rae)senti egy fenyő fa deszka asztal ... kett jo fenyő fa deszka Pad [Grid H; BfN 92/4. — *Nalácz Lajos kúriájának egyik szobájában].

fenyőfadeszka-pole poliță din scindură de brad; Gestell aus Tannenbrett. 1849: A' Sütő házba ... Egy fenyő fa detzka poltz [Somkerék SzD; Ks 73/55].

fenyőfa-dézsza ciubăr de brad; Kübel aus Tannenholz. 1794: Egy vedres kora fenyő fa Désa [Gyalakuta MT; TSb 17].

fenyőfa-drányica (nagyobbfajta) fenyőfa zsin-dely; draniță de brad; (größere) Schindel aus Tannenholz. 1837: Az Istálló és Pajta, kő funda-mentumra tölgy fa talpokkal és Sasokkal 's bükfá boronával készült fenyő fa dranyitzával fedett ujj és jo épület [A.szócs SzD; Bet. 5].

fenyőfa-drányicafedél fenyőfa zsindefedél; aco-periș din draniță de brad; Schindeldach aus Tannenholz. 1837: A Pálinka ház, bükfá boronákból készülve, tölgyfa talpokra és kő Fundamentumra, fenyő fa drányitza fedél alatt [A.szócs SzD; Bet. 5].

fenyőfa-edény vas de brad; Geschirr aus Tannenholz. 1752: minden mester Ember az vásári Munkát, égjelő képen csinálja tudni illik az fenyő Fa Edényt, égj köszönséges Tsebret hat Abrontsal, az többi Edényeket pedig az régi mod szerint, mely mester Ember ezt meg nem tartgja (!) pőenája leszen flor. 2 [Kv; KádCJk 20a. — A céhlevél németből fordítva].

fenyőfa-feredőkád fenyő fürdőkád; cadă de brad pentru baie; Badewanne aus Tannenholz. 1594: Az Varbeli hazakban ualo Inuentarium ... Az feier liztes hazban. Rez ferdeő kad vagjon vy No. 2 . Kaad uagjon No. 2 ... Egi fenieő fa ferdeő kad [Somlyó Sz; UC 78/7. 22—6].

fenyőfa-fogas cuier de brad; Kleiderrechen aus Tannenholz. 1801: egy abajdok fenyő fa fogas [BLt II. 11].

fenyőfa-garderob fenyőfa ruhásszekrény; dulap de brad pentru haine; Kleiderschrank aus Tannenholz. 1849: a' régi Takáts házba ... Egy fenyő fa gardé roch (!) vas sarkaival zárjaival és kulcsai-val — 's két felé nyillo ajtajival [Somkerék SzD; Ks 73. 55].

fenyőfa-gerenda grindă de brad; Tannen/Kieferbalken. 1694: (A ház) Menjzetinek fenjő fa Gerendái, gjalult fenjő deszkával parkanyossan padlottak [Borberek AF; BfN Néhái ifj. Bálpatáki János kúrialeírása]. 1761: 11 Cserefa ágosokra épült, fenyő fa gerendákkal gerendazot, szarufazot, és léczezet, meg czondorlot nados fedelő ... Istallo [Mezőcsán TA; Ks 15. LXXIX. 3]. 1792: Istáló ugyan Tölgy fa talpakra fenyőfa boronákból gerezdbe vágva 13 fenyőfa gerendákra fenyő deszkával megpadolva [Bh; BfN Bánffy Sándor conscr.]. 1849: Az Udvar ház előtt ... egy Tölgy sas fákba rakott fenyő fa gerendákkal

kőrül kerített fűves kertetske [Somkerék SzD; Ks 73. 55].

fenyőfa-gerendájú fenyőgerendás; cu grindă de brad; aus Tannen/Kieferbalken. 1681: vagyon fenyő fa talpakra, ugyan fenyő boronákból fel rott, ... fenyő fa gerendájú hámor eörzeő ház [CsVh 89].

fenyőfa-grádies fenyőfa lépcső; scară de brad; Treppe aus Tannenholz. 1846: Az Udvar ház hijjába fel menésre készített fenyő fa Grádits [Szászkerked K; LLt].

fenyőfa-heveder fenyőfa kapupánt; chingă de brad la poartă; Torlasche aus Tannenholz. 1681: vagyon ... vastag fenyő fákbul fel rott, fűrészes deszkákkal gömbölyeg fenyő fa hevederekre meg bérlett fa fordító közepszerű kapu [CsVh 89].

fenyőfa-kád cadă de brad; Trog aus Tannenholz. 1765: Két kised fenyőfa kád [Ilencfva MT; DLev. 2. IX. 13. 13].

fenyőfa-kanapé fenyőfa heverő; canapea de brad; Pritsche/Kanapee aus Tannenholz. 1789: Egy Dio festékes fenyő fa Kanapé formára tsinált kihuzo Agy Rf 2. xI — [Mv; CouncrAp. 17].

fenyőfa-kártus fenyőfa kanna, rég, táj fenyőkártya/kártyus; doniță de brad; Kanne aus Tannenholz. 1794: Viz Hordo Fenyő fa kártus [Nagyfalu Sz; CU]. — Vö. a *fenyőkártos*/kártus címszóval.

fenyőfa-keret fenyőfa ráma; ramă de brad; Rahmen aus Tannenholz. 1867: Jelenleg kaphatók ... Irkák, Palatáblák ... A palatáblák mind szilárd fenyőfa keretbe foglalvák [M.bikal K; RAK 161].

fenyőfa-konyhaasztal masă de brad pentru bucătărie; Küchentisch aus Tannenholz. 1819: Szalannás Kamra a' melyben vagyon ... egy hoszszu fenyőfa Konyha asztal avatég [Baca SzD; TSb 6].

fenyőfa-koporsó sicriu de brad; Sarg aus Tannenholz. 1854: Az Emberek sok bolondot szoktak el követni, de annál bolondabbat alig lehet, mint a költséges temetés; ugyan ezért ... légyen ... fenyőfa koporso fejeren hagyva, s valami leg hitványabb féle fekete bakatsinnal bé terítve [Kv; Végr.].

fenyőfa-koszorúfa cosoroabă de brad; Maerbank aus Tannenholz. 1585: vettünk egy fenyw fa kazorú fat, melynek egy darabyabol ..., az gerendak ala egy mester gerendat vonatunk [Kv; Szám. 3/XIX. 39].

fenyőfa-lábas fenyőfa lábú; cu picior de brad; mit Fuß/Bein aus Tannenholz. 1750: az Tselédházba vagjon, egy fenyő fa lábas hoszsu pad, más

fenyő Deszkapad tzőveken [Szamosfva K; JHbK LVIII/4. 2].

fenyőfa-láda ladă de brad; Kiste aus Tannenholz. 1750: egj szerszám tarto fenyő fa láda [Szamosfva K; JHbK LVIII/4. 6]. 1819: vagon egy Élés Kamra, melyben tanáltatik ... egy Kása tarto régi fennyő fa Láda [Baca SzD; TSb 6]. 1835: Egy gyöngyszin festékű fenyő fa láda jo borított zárral koltsal [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. 1851: Egy nagy fejer fenyő fa láda [Dés; DLt 1852. évi iratok közt].

fenyőfa-lajtortja fenyőfa létra; scară de brad; Leiter aus Tannenholz. 1680: találtunk az szeker szin oldalán szegekre fel téve egy hetedfél ölni hosszúságu uj örög fenyő fa lajtortja (!) [A.porum-bák F; ÁLt Inv. 25].

fenyőfa-lée laț/șipcă de brad; Latte aus Tannenholz. 1787: 9. szál duffla fenyő fa Deszka Hf 1 ... 50. fenyő fa Letz Hf 2 Dr. 50 [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 7].

fenyőfa-légely fenyőfa hordócska; butoiăș de brad; Fäßchen/Lägel aus Tannenholz. 1714: ebregh Fenyő fa legely [Kászonzfelsőfalú; LLt Fasc. 85].

fenyőfa-líu fenyőfa tölcser; pilnie de brad; Trichter aus Tannenholz. 1781: egy bor töltő fenyő fa Lijju [Körtvélyfája MT; LLt]. 1794: Fenyő Fa bor tötő Líu [Zentelke K; CU]. 1816: Egy fenyő fa Lijú [Friss BN; Bál. 66]. 1820: Edgy fenyő fa nagyobb Liju [Mv; MvLev.].

fenyőfa-medence cuvă de brad; Becken aus Tannenholz. 1688: Egy lábas, mosogato fenyő fa medence [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 3].

fenyőfa-mennyiség cantitate de (lemn de) brad; Tannenholz-Quantität. 1846: fa hidhoz ... A karzathoz megkivántato fenyő fa mennyiség ki fog telni az állás gerendákból [Dés; DLt 858/1847].

fenyőfa-merőveder găleată de brad; Schöpfemer aus Tannenholz. 1695: Vasas cserefa vider nro 2. Fenyő fa merő Vider [O.csesztve AF; LLt].

fenyőfa-oszlop fenyőfa cölöp; stülp de brad; Tannenpflock. 1681: a fűrés malom áll teőlgy fa czővekeken, fellyül penig fenyő fa oszlopokon, fűrés deszkákkal borított héjazattyával [CsVh 96-7]. 1778: A' Gabonas 14. Cserefa, és egy fenyő fa oszlopokon, vagyis Stömpökön [Csapó KK; Berz. 4. Fasc. 8. Lit. C. 18].

fenyőfa-pad bancă de brad; Bank aus Tannenholz. 1750: az Tselédhazba vagon egj fenyő fa lábas hcszu pad, más fenyő Deszka pad tzőveken [Szamosfva K; JHbK LVIII/4. 2].

fenyőfa-padlás (hidéptéshez való) fenyőfa padlódeszka, táj fenyőfa-hídlás; scindură de brad

pentru dușumea (pentru construcție de poduri); Bodenbrett aus Tannenholz (zum Brückenbau). 1738: 22 darab 1—1 óles karzat oszlop ... Rf. 22 ... 12 darab hosszú fenyő fából való karfa Rf 18 ... 366 darab fenyő fa padlás 2 1/2 óles [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.].

fenyőfa-pálcza fenyőfa sétapálcza; baston de brad; Spazierstock aus Tannenholz. 1805: Egy veress fenyőfa pálcza, Erdélyi fako Jáspis gombal [Mv; TGsz 52].

fenyőfa-pípafoagas fenyőfa pipatartó; suport de brad pentru pipe; Pfeigengestell aus Tannenholz. 1855: A tükör alatt a falon fenyőfa kis pipa fogason 4 hosszú szárú borgai s egy rövid szárú debreczeni makra pipa [Újfé 176].

fenyőfa-rakófa birne de brad pentru clădit; Balkenlage aus Tannenholz. 1756: Vagon a Béresház Tserefa Talpakra Sasok közé fenyő, és Cserefa avatag rako fából fel rakva [Branyicska H; JHb LXX/2. 12].

fenyőfa-ráma fenyőfa ablakkeret; rame/cercevea de brad la fereastră; Fensterrahmen aus Tannenholz. 1810: égy lakoház ... két ablakai circiter más fél Such égy arányu szelességű és hosszúságu fenyő fa rámaíba foglat négy Szegű íveg táblácskákól állnak [Pacal^a Sz; Ks 76 Conscr. 383. *Később: Érszólós Sz].

fenyőfa-rámájú fenyőfa keretű; cu ramă/cercevea de brad; mit Fensterrahmen aus Tannenholz. 1816: fenyő fa rámájú ablak az Căplány házára vágva [Jobbágyíva MT; Bál. 67].

fenyőfa-rúd prăjină de brad; Tannen/Kieferstange. 1787: (Az) oldal házba ... Egy Gunya szaraszto fenyő fa Rud Hf 1 | Két fenyő fa Rud ... Egy romlott gyapat fono kerék ezek a Licitation el nem költek [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 12].

fenyőfa-sajtár fenyő fejőveder; șistar de brad; Melkeimer aus Tannenholz. 1816: Két merengető fenyő fa Sajtár [Friss BN; Bál. 66].

fenyőfa-stelázsi fenyőfa polcos állvány; etajeră cu rafturi de brad; Gestell mit Tannenholzbrettern. 1830: az élés oldal Kamarába Vagon egy három poltos fenyőfa nagy Stellási [Kv; Somb. II].

fenyőfa-szarufa szarvazattartó fenyőfa gerenda; căprior de brad; Tannenholz-Dachsparren. 1756: Vagon a Béres ház melynek Tserefa koszoru Gerendái, 8 fenyő fa Szaru fát közönséges Bik, Tsere és Nyárfa Léttzeivel, s meg avult Szalma fedél alatt tartják [Branyicska H; JHb LXX/2. 12]. 1772: (Az) udvarház Sendelly jo Fedél alatt vagon, az mellyet 9. Pár kötött oldal jó erős fenyő fa Szarufák, és az Bútűjin négy négy rövidebb,

és hosszabb fenyőfa Szarufák tartják [Szász-fenes K; BKt Mikes conscr.].

fenyőfa-szék scaun de brad; Stuhl aus Tannenholz. 1797: alaton kistsi fenyőfa szék [Köbölkút K; CU]. 1816: öt rosz karatlan fenyő fa Szék [Friss BN; Bál. 66].

fenyőfa-székecske scaunaş de brad; Stühlchen aus Tannenholz. 1797: egy láb alá valo alaton fenyő fa székecske [Náznánfa MT; Berz. 4 Fasc. 22 Lit. No 22]. 1814: egy kis fenyő fa festetlen láb alá valo Székecske [Porró AF; KCsl 5].

fenyőfa-tálas (cserépedénytartó) fenyőfa polcos (fali) állvány; etajeră cu polițe de brad (pentru vase de lut); Gestell mit (Wand) Brettern aus Tannenholz (für Irdengeschirr). 1816: Egy fejér fenyő fa Tálas [Varsolc Sz; Born. IV. Bornemisza Krisztina conscr.].

fenyőfa-tekenyő covată de brad; Trog aus Tannenholz. 1805: Egy Fenyő Fa Szappanyazo Tekenyő [A.jára TA; BLt 9].

fenyőfa-tolóká ? fenyőfa fiók; sertar de brad; tannene Schublade. 1824: Egy kisdé fenyő fa Tojókába talált két hitván pugilláris [Fugad AF; HG. Mara lev.].

fenyőfa-tonna fenyőfa hordóféle; un fel de butoi de brad; Tonne aus Tannenholz. 1745: Öreg fenyőfa tonna nro 1 Kisebb fenyőfa tonna nro 1 Kisdé tserefa tonna nro 1 [Marossztkirály AF; Told. 18]. 1778: Egy fenyű fa Tonna, melyb(en) Zab tartatik 28 vékás (Csapó KK; Berz. 4 Fasc. 8 Lit. C. 18). 1802: az ország uton találtak egy ki fenekelt fenyőfa Tonnát [Dés; DLt]. 1820: edgy fél fenekű 13 vékás fenyő fa Tonna [Mv; MvLev.].

fenyőfa-tőke fenyőrönk; buştean/trunchi de brad; Tannenklotz. 1689: Az Fűrész malomnál Fenyű fa Tökék no 7. [A.porumbák F; UtI].

fenyőfa-veaszó fenyőág/gally; ramură de brad; Tannenzweig/ast. 1772: az Udvarnak Eszakfelől valo szegelete sűrű fell allagatott fenyőfa veaszókkal veteményezo Hellynek el vagon rekesztve [Kozmás Cs; BethKt Mikes conscr.].

fenyőfenekű fenyőfa fenekű; cu fund de brad; mit Boden aus Tannenholz. 1813: Homorodott fenyő fenekű Csap ajja Kád [Koronka MT; Told. 18].

fenyő-fiókgerenda grindă secundară/alăturată de brad; Nebenbalken aus Tannenholz. 1736: Gabonás Ház ... Mester Gerenda Nelkül valo tizenkét fiók fenyő Gerendákra borongatott, padlása fenyő deszkából van [Pinárd*; CU XIII/1. 94. — *Később: Várhegy MT]. 1737: Ezen Épület huszon kilentz szál négy szegre faragott s bárdolt

fenyő fiók gerendákra borongolva fenyő Deszkával párkányoson padoltatot meg [Széplak KK; CU].

fenyőfogas cuier de brad; Kleiderrechen aus Tannenholz. 1742: Három fenyő Karos fogas [Pókafva AF; JF XXV/58].

fenyő-folyógerendás cu grindă transversală de brad; mit Querbalken aus Tannenholz. 1753: elegy belegy Tölgy és fenyő avadag folyó gerendás hítván deszkákkal megpadoltatott Vendég ház [Vereseghháza AF; Told. 18].

fenyő-foszni deszka fenyőfa pallódeszka; scindură groasă, dulap de brad; Dielen/Fußbodenbrett aus Tannenholz. 1840: Fenyő foszni detzka 3 a papiros malom mellett 2 tsatornák adatnak által a deszkázattya fenyő foszni detzkából ... Ezen zslipek mellett vagon a zugo melynek tsatornája feneké fosni (!) fenyő detzkából vagon [Km; KmUlev. 2].

fenyő-fűrészdeszka scindură de brad; Sägebrett aus Tannenbrett. 1699: Ezen Pitvarbol mennek az Aszszony eő Nga hazaba ... fenyő fűrész deszkából csinált es egészen bellett regi iratos ajton [Szentdemeter U; LLt Inv. 13]. 1757: a Kapu . Bal kéz felől lévő Két Kapu felei között Szolgál bé Fa sorkokon három három fa hevederekhez Szegzett Fenyő Fűrész avatag Deszkából valo két felé nyilo Kapu Levele vagyis Táblája [Budatelve K; LLt Fasc. 129]. 1794: Kő Mives Munka alatt meg fordult jobbsatska Fenyő Fűrész Deszkák [Tasnád Sz; CU].

fenyőfűrészdeszka-padlású fenyődeszka mennyezeti; cu tavan din scindură de brad; mit Zimmerdecke aus Tannenbrett. 1761: (A tornácból) diofa festékű gjontáros fenyő deszkával párkányoson bérlett Némethes Ajto szemöldekek között, Németh Zárú, és bé vonoju hasonló festékű gjontáros Ajto nyilik a két ház között lévő, téglá pavimentumu ... régi fenyő fűrész deszka padlásu Pitvarban [Szpring AF; JHbK LXVIII/1. 499].

fenyő-fűrészdeszkaszál scindură lungă de brad; Sägebrett aus Tannenholz. 1756: Ujj fenyű fűrész Deszka szál [Nagyrapolt H; JHb XXX/35. 17].

fenyőgerenda fenyőfa gerenda; grindă de brad; Tannen/Kieferbalken. 1582: vöttem hat zal öreg gerendat f. 8 d. 25. 14 Augusti vöttem ... 5 fenyő gerendat f. 1 d. 50 [Kv; Szám.]. 1598: 2 fenio gerendaiat vittek Tamas vramnak asz hidhoz [Kv; i.h. 8/III. 10]. 1625: Veottunk ket Eoregh feniw Gerendat ... He Szamoson lako Marian kenezteöl f 2 d — [Kv; i.h. 16/XXX. 17]. 1647: Ez kapu eleott vagon kwuwl 13. szál fenyeo Gerenda [Meggykerék AF; BK 48. F. 16]. 1688: Ezen ... két házaknak hornyolt fejfr fenyő gerendakon allo fejfr párkányos fenyő deszka padlása vagon [Kozmás Cs; Törzs Inv*]

3]. 1702: Ezen kis Házból ... nyílik* edgy ... oldal kamarára ... három fennyű gerendákbol álló s fennyű deszkával padolt padlásocskája vagyon [O.brettey H; Born. XXIX. 4. 7. — *Ti. ajtó]. 1722: Hét öles Fenyő Gerendák kűldésiről ir Ur(am) kgd [Fog.; Rétyi Péter lev.]. 1756: Vagyon régi fenyű Gerenda hosszu és rövid 6 [Branyicska H; JHb XXXV/35]. 1786: Nagyából ki darabolt Fenyő Gerenda taláztatik régi 110 [Nagyalmás K; JHbK XXIX/36]. 1820 k.: Vagyon ezen Házban ... Padlása ... Fenyőfa deszkákkal, Fenyő Gerendákra bépadoiva [Dés; RLt]. 1844: felettek egy jo fenyő gerenda van [Km; KmULev. Pávai János kezével].

fenyő-gerendafa fenyőfa gerenda; grindă de brad; Tannen/Kieferbalken. 1581: veottünk fenyő Gerenda fat harmat p(ro) f. 1. d. 80 [Kv; Szám. 3/IV. 8]. 1585: vettünk Varga Thamastol három fenyő gerenda fat gradichnak d 46 [Kv; i.h. 3/XIX. 31].

fenyőgerendájú fenyőgerendás; cu grindă de brad; aus Tannen/Kieferbalken. 1758: Háznak vagyon négy jo Fenyő Gerendájú jo Padlása [HSz] gerenda al.]. 1816: Gyümölcs szárasztó (: aszalo:) kőből rakott Zsenedly Fedelű Fenyő gerendaju és Fenyő deszka ajtaju vas-zaru ház [Jobbágyfa MT; Bál. 67].

fenyőgerenda-materiálé fenyőgerenda-anyag; scinduri/material de brad; Balkenmaterial aus Tannenholz. 1789: Ezen Fa Conservatorium(na)k Deszka és fenyő Gerenda Materialéjit az mellette lévő Arnyek Székkal, 'a ezeken lévő Vas Záros Ajtokkal edgyütt Néhai Patikar(ius) Vladár Adám tsináltatta, facit Rf 15 xr — [Mv; ConscrAp. 16].

fenyőgerendás fenyőfa gerendájú; cu grindă de brad; mit/aus Tannenbalken. 1745: ezen Istálló pedig fenyő gerendás és padlásos, tölgy fa hidlás, jó válu és jó Saraglya benne a' második fenyő gerendás padlásos Istálló ... vagyon nyöltz lona valló állás hidlásával [Márosztkirály AF; Told. 18].

fenyőgrádics fenyőfa lépcső; scară de brad; Treppe aus Tannenholz. 1851: A' Malom ... A' hijuba feljaro nyolcz lépcsőjű fenyő grádics a' kőrülte lévő felső és alsó karzattal jó [Erdősztgyörgy MT; TSb 34].

fenyő-gyermekágy pat de brad pentru copil; Kinderbettchen aus Tannenholz. 1849: Egy rostélyos oltaka fenyő gyermek ágy — fenék nélkül [Somkerék SzD; Ks 73/55].

fenyő-gyertyamártó formă de lemn pentru luminări; Kerzenzieher aus Tannenholz. 1747: Abrontsos fenyő gyertya Mártó [Borsa K; Told. 24].

fenyőheveder fenyőgerenda kötőpánt (kapu); chingă de brad la poartă; Tor-Querlasche aus Tannenbalken. 1824: Ujj Csűr Tölgyfa talpokan ... , mellyen vagyon két felé nyílo két Deszkás kapu Tölgyfa kapu felekkel s belé véset fenyő hevederekkel, és kötésekkal edgyütt [Mezőbodon TA; Ks 89]. 1852: Az udvarra bé menő rakot Kő Kapu felek között egy két felé nyílo kapu, egy ől magasságu, és gyalulatlan deszkából fenyő hevederekre rá szegezve [Dés; DLt 1248].

A címszó jelzette gerendapánt a kapuszárnyak deszkáiinak összetartására szolgált.

fenyőhordó fenyőfa hordó; butoi de brad; Faß aus Tannenholz. 1589: Vagion Az haznalis ... 1 Berbencze Túro 1 Berbencze Sos tey 2 Kad Kaposzta ... 3 fenyő hordo [Kv; Szám. 4/XII. 21]. 1601: 10 Fenyő hordok. 1 Altalagban eczet [Kv; Aggm. A 41]. 1679: Legumina tarto fenjő hordo nro 1, Ebben szemem szedet buza ... Legumina tarto fenyő hordo nro 1. Ebben arpa kása [Uzdizstpéter K; TL. Bajomi János lelt. 73].

fenyőkád fenyőfa kád; cadă de brad; Bottich/Trog aus Tannenholz. 1594: Az Várbeli hazakban ualo Inuentarium ... Az másik Gabonas hazban. Vagion előregh fjrdo feneő kad No. 1. Egj előregh wjz hewetheő vst No. 1 [Somlyó Sz; UC 78/7. 22—7]. 1693: Egy jo must ala valo Fenyő kad [Ne; DobLev. I/38. 11]. 1694: Fa eszközök. Két tenyő kad aestim. den. 48. Ket fenyő altalagh aestima(ti)oja den. 40 [Kilyén Hsz; BLt]. 1743: Viriceses Fenyő Kád [Tekerdőpatak Cs; LLt Fasc. 158]. 1767: Szapullani valo Fenyő Kád [Siménfva U; JHb LXX]. 1833: Fenyő kád jo négy, egy pedig őszve omolva [Katona K; Ks 73. 55]. 1847: Két fenyő kad [F.árpás F; TSb 46 üveg-huta lelt.].

Szk: szapulő ~. 1695: Szapullo fenyő Kad nro 1 [O.csesztve AF; LLt]. 1788: Egy hitvány szapullo Fenyő kád Egy hitvány Szapullo kád [Mv; TSb 47].

fenyőkádacska fenyőfa kádacska; cadă mică de brad; kleiner Bottich aus Tannenholz. 1675: Eőregh Kad három, és kiczin fenyő Kadacska [Dés; Borb. II].

fenyő-karizátú fenyőfa karfás; cu balustradă de brad; mit Handlauf/Geländer aus Tannenholz. 1747: tölgyfa oszlopokon és Talpokon álló fenyő karfázatu Tornázatu épület [Borsa K; Told. 24].

fenyőkaró fenyő szőlőkaró; arac de brad la vie; Wein/Rebenpfahl aus Tannenholz. 1573: Talalam az platcon Hertel peternett ... felele ... lassatok meg hizem meg lattiatok ha az en zeőleömbe affele karott Talaltok mert en Teőlg karot oda nem veőttem hanem fenyw karott vőttem beleye. Hizem meg esmeritek az Teőlg karot az fenyw karotol [Kv; T]k III/3. 160].

1591: Az ny az Karok dolgat illety ... wegeztek eo kegmek, hogy az karot Indifferenter be hozzak, Jllie(n) Condiowal hogy az törvény karot arra zerent wegiek el, a ky penigh az Merteknel röwyggyeb, Azt huzoneot pinznel fellyeb, ne wegiek az fenyw karot penigh huz pinznel fellyeb, tyz forint bwntetese alat (így!) [Kv; Tan]k I/1. 115]. 1596: Fenw karot vettünk az homlitas melle 200 d. 50 [Kv; Szám. 7/II. 38].

fenyőkártos fenyőfa kanna, rég, táj fenyőkártus; donitá de brad; Kanne aus Tannenholz. 1794: Viz Hordo Fenyőfa kártus | Vetemény öntözö avatag fenyő kártos Pléhestől [Nagyfalu Sz; CU] | Fenyő Kártus ujj. 5. otska 3 [Zentelke K; CU].

fenyőkártus l. fenyőkártos

fenyőkarzat fenyőfa hídkarfa; balustradä de brad la pod; Brückengeländer aus Tannenholz. 1846: fa hidhoz ... fenyő karzat ki faragása, tsapozása, és el helyhetetése ... Rfirt 20 Kr 32 [Dés; DLt 858. — "Így, de alkalmasint tollvétség helyheztetése h.].

fenyőkáva (malomkő)káva/kéreg; veščä de brad; Steinzarge, Zarge aus Tannenholz. 1846: a Malom a kövek mellet jo fenyő kávak [Erked K; LLt]. — A jel-re l. Freckay 285, 506.

fenyő-koszorúfa fenyő híderendafajta; un fel de grindä de brad pentru pod; Brücken-Kranzbalken aus Tannenholz. 1627: Foldoztatua(n) az Nadas felseo hidgiat ... az Kajanto vti zeoleok alat valo padot czinaltattuk meg vóttunk hozza Negy fenyu kozoro fat f./55 Egy hozzu vekony teolgi fat f — /25 melibeol czinaltunk ket Jarmot es Ket czeoueket | Veottunk ... Egj fenju hozzu kozoro fat [Kv; Szám. 15b/VIII. 12—3].

fenyőkupa cupä de brad (capacitate de măsurä de 1,5 l); Humpen (1,5 l) aus Tannenholz. 1687: Fenyő Uy Kupa Nro 1 [Vh; VhU 530].

fenyőláda ladä de brad; Kiste aus Tannenholz. 1806: az Ajton belöl jobbra egy deszka talas vala, mellette egy hitvány fenyő láda [Bodola Hsz; BLt].

fenyőládácska fenyőfa ládikó; láditä de brad; Kästchen aus Tannenholz. 1594: Az Varbeli hazakban ualo Inuentarium ... Az Musicusok hazaban ... Fekethe fenieő ladachka vagjon No 1 [Somlyó Sz; UC 78/7. 22. 9].

fenyőlajtortja fenyőfa létra; scarä de brad; Leiter aus Tannenholz. 1740: Edgy húsz fogú jó Fenjő lajtortja [Gyéressztkirály TA; Ks 89 Inv. 8]. 1750: vagjon edgj Fenyő Lajtortja [Szamosfva K; JHbK LVIII/4. 4].

fenyőlámpás ? felinar de brad; Laterne aus Tannenholz. 1605: Az Bastiakon szakalosok min-

denestwl vagyon Numero 4 Az Szegh Bastiabban ... Vagion 3 feniő Lampas Feniő Lampas tarto harom vasas rudak [Gyalu K; Sennyei 14/47 fej-i inv.].

fenyőlée fenyőfa lécz; laț/șipcä de brad; Latte aus Tannenholz. 1687: azon hámorháznak fennyő fákból álló öreg sas fákbán berótt, fennyő léczekkel megrakott s fűrészes deszkákkal meg fedett környös körül valo kerítése vagjon [CsVh 89]. 1696: Fenyü Lecz nő 700 [Bethlen SzD; BK]. 1715: a Curia(nak) ... fenyő leczekből csinált rövid Zabekkel egy felé nyilo kapuja van [Nagyterce K; Told. 27/17]. 1746: Szü ötte fenyő Létz [Borsa K; Told. 49]. 1786: Fenyő Létz nro 52 [Nagyalmás K; JHbK XXIX/36]. 1799: a fundus ... vagyon hol fenyő léczből, hol fenyő fákból hasogatott Závorokból tsinált jó gyalog kertel bé kerítve [Csomortán Hsz; HG]. 1820 k.: Az Udvar és Csürös kert között vagyon az Istálló szegeletétől fogva a szekér szinig 'Sendely Fedél alatt lévő kert méjnek allya kőből rakattatott, felső része pedig Fenyő Létzekből rostélyoson készítettett [Dés; RLt]. 1843: Égy fenyő létzből készült saszákon álló szalma fedelű málés Kas [Borsa K; Bet. 1].

fenyőléeü fenyőlées; cu lețuri/șipci de brad; aus tannen Latten. 1857: Egy 13 kőlabakon — tölgy fa gerendákon álló — fenyő léczü török-búzás kas zsúp fedél alatt, két kis lécz ajtókkal [Erdősztgyörgy MT; TSb 34].

fenyőlégely lapos fenyőfa hördőcska; butoiaș plat de brad; Längel aus Tannenholz. 1660: Eöreg fenyő legel nro 7 [Lázárfa Cs; LLt Fasc. 117].

fenyő-levélajtó portitä din brad; Tür(flügel) aus Tannenholz. 1877: Egy pitvar, benne egy nyári konyha ... fenyő levél ajtójával, vas Sarkakonn [Mv; MvLev. 2]. 1852: A' taligás ház déli végin van egy kis kert, melynek déli és napkeleti oldalán, jelenleg könnyű sövény kerítés, és vékony ajtó felek között fa sarkon forduló fenyő levél ajtója vagyon [Km; KmULev. 2].

fenyőlő-út fenyvesbeli erdőöl út; drum în pădurea de brazi; Forstweg im Tannenwald. 1769: Nem szabad senkinek ... Fenyőlő és más közönséges Utakat né vágni Jegelni (?) egy forint buntetes alat [Zetelaka U; UszLt XII 89].

fenyőmag sáminitä de brad; Tannensame(n) | borókabogyó; ienuperä; Wacholderbeere. 1582: neotttem Tehenhust ... wayat fél Eytelt d. 7. fenyw mag d. 2 lemony d. 6 [Kv; Szám. 3/V. 22]. 1594: Egi sakban ualami feneő magh No 1 [Somlyó Sz; UC 78/7. 31]. 1621: veöttem ... Diot Sasához ... d 10 ... Feniw magot d 6 [Kv; Szám. 15b/X. 39—40]. 1644: en edes szerelmes Atiamfia kerlek regel adigh az hazadbol ki ne meni hanem elsöben egiel, es az mikor ki megí feniő magot harom szemet uegi az szabadban es azt

ragiad, azt kipökuen megh mast uegi az szadban es aztis ragiad, pestis ellen edes Atiamfia illien ornossagot csinali* euel akkor kel elni kitöl Isten oltalmazson ha az pestis közel megien, addigh csak foghogimast egiel es feniő magot ragi, az hazat estue regel füstölleik feniő magal [L.Lt Gyulafi László feleségének. — *Köv. az orvosság leírása]. 1688: Két sos tejnec valo deberke az edgyikben fenyő mag [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 4]. 1690: Fenyő Magh Metr 1 [BK. Kentelki* inv. 10. — *SzD]. 1719: Valamikor Hazabol Dögös időben Emberek közti ki megyen az Ember Szegeny Legeny Dohant. Basalicumot, melyet biszioknak is hinak vagy örmény Gyűkeret, vagy Livisticum Gyűkeret vagy tsak Fenyő magot ropogasson [Ks 54. 84 Medica instructio]. 1789: Egy Szuszekba 26. Véka, és egy Hordotskaba 4 véka Fenyő Mag . fecit az árra Hordostol Szuszekostol Rf 13 [Mv; ConscrAp. 7]. 1825: Fenyő Magvat és gyalog fenyő gyökeretis füstölőnek Erdei epretis szedjenek vagy ket kupát arra töltsenek vagy három kupa igen tiszta jó gabona pálinkát, olyan széles szájú üvegbe a' hutabol hozassan [Kv; IB. Gr. Korda Anna lev.].

fenyőmag-aszaló borókabogyó-száritó; uscátor pentru ienuperá; zum Dörren von Wacholderbeeren dienend. 1681: Fenyő mag aszaló, negi szelb(en) levő deszka Tabla Nro 1 [Vh; VhU 561].

fenyőmag-olaj ulei din seminte de brad; Tannensamenöl | borókaolaj; ulei din ienuperá; Wacholderöl. 1589: Egy vas palaczkba(n) fenyő magh olay [Kv; KvLt Vegyes ir. I/2. 70]. 1671: az Fördöstül vettem flastromott f 1/ — Fenyő mag olajt f 1// — [UtI]. 1685 k.: Zarnoczi megh érkezett hozott ilyen Orvosságok (l) Edes mand(ula) Olajat p. f. 1. Sarg(a) Viola olajat p.f. 1 Szederjes Viol(a) olajat p.f. 1 ... Narancs olajat p.f. 2. Fenyő mag olajat p.f. 1. Fodormenta olajat p.f. //45. Jó félt p.f. 1 [UtI]. 1687: Kültünk Fennjo mag olajra f 1 // — [UtI].

fenyőmagos 1. fenyőmaggal ízesített; dres/aromatizát cu seminte de brad; mit Tannensamen gewürzt | borókabogyóval ízesített; dres/aromat cu ienuperá; mit Wacholderbeere gewürzt. Szk: ~ *túró*. 1683: Szigeti* Nagy Miklos máramarosi kamaraispánnak adminisztrált ... Fenyőmagos putina túró négyet pro anno 1682 [AUt 460. — *Máramarosszigeti] | Őszi Fenyő és Kőmény magos Turo Tömlő no 2 [Fog.; UtI]. 1686: Fenyő magos Turo Tömlőt nro 1 [Fog.; UtI]. 1688: Feniő magos Turó Tömlő no 2 [A.porumbák F: UtI]. 2. ~ *ital* borókapálinka, borovicska, *táj* fenyővíz; rachiu de ienupár; Wacholderbranntwein. 1740: Apor urni Fenyőmagos italt d. 48 [Kvh; HSzjP].

fenyőmagosan fenyőmaggal v. borókával ízesítve; res/aromatizát cu seminte de brad sau cu ienuperá; mit Tannensamen od. Wacholderbeere gewürzt. 1708: Az Kaszu saitokat ur(am) el készítvén fenyő magasan in nro 60 bé küldtettem

magat a Szkutart küldöttem el vellek a' mint recognoscallya a Szkutár készítették 43 font Turobol [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.].

fenyőmellékű fenyőfa keretű; cu cadru de brad; mit Türstock aus Tannenholz. 1681: vagyón ... kis hámor ház ... Ezen egy fél szeres deszkából csinált, vas sarkos, pántos, vas retezes, retez fős, fenyő mellyékű ajtó vagyón [CsVh 95].

fenyő-nyomókád fenyő taposókád; vas de căcat strugurii; Weintrotte/Tretfaß aus Tannenholz. 1614: Egi Jo Feniw niomo kad f — d. 75. Egi cnapallia kad Jo f — d. 32. Egi Jo szapullo Eoregh boczka vy f — d. 27 [Kv; RDL I. 95].

fenyőolaj fenyőmagolaj; ulei din seminte de brad; Tannensamenöl | borókaolaj; ulei de ienuperá; Wacholderöl. 1801: Edgy üvegetskébe fenyő olaj [Mv; MvLev. Tóbiás Antal hagy. 6]. — L. még előbb *fenyőmag-olaj* al.

fenyőoszlop fenyőfa cölöp/oszlop; stîlp de brad; Pfosten/Pflock aus Tannenholz. 1677: (A) kerítésre nyílik fenyő oszlopok között job kézre nyíló deszkás héjazat alatt, fa sarkos, pántos fenyő deszkából álló egy kapu [Madaras Cs; CsVh 48]. 1681: két vas futató kemecze fedele fenyő oszlopokon áll [CsVh 96].

fenyőpad fenyőfa lóca; lavitã de brad; Bank aus Tannenholz. 1742: 1. fenyő deszka karas pad. 2. hosszú fenyő karas pad [Pókafva AF; JHb XXV/58. — Tomai László kijegyzése]. 1789: Egy 3 Léptsőkre készült fenyő Pad Rf — xr 12 [Mv; ConscrAp. 42].

fenyőpadlás fenyőfa mennyezet; tavan de brad; Zimmerdecke aus Tannenholz. 1681: Ezen háznak* vagyón új fenyő padlása, fenyő gerendáival edgyütt [CsVh. — *Értsd: helyiségnek].

fenyőfa-padoeska fenyőfa padocska; băncuță de brad; Bänkchen aus Tannenholz. 1801: Egy fenyő padotska [Koronka MT; Told. 23].

fenyő-padszék fenyőfa pad; bancã de brad; Bank aus Tannenholz. 1681: Ezen házban vagyón ... egy öreg lábos asztal ennek mellette álló két fenyő pad székekkel edgyütt [CsVh 90]. 1688: vagyón fenyő boronakból rakott tapaszos oldalú három ház Ezen házak előtt van egy hosszú fenyő pad szék [Kozmás Cs; Törzs. Inv. 1].

fenyőpalló fenyőfa palló; puncte de brad; Steg aus Tannenholz. Hn. 1654: a Fokra menőb(en) fenyő palo revinel (k) [Blkfva Hsz; EHA]. 1686: fenyő palo revire menőben (k) [uo.; EHA].

fenyőputtony putinã de brad; Butte aus Tannenholz. 1594: Egi feniő Puttomba azzw chjerezne [Somlyó Sz; UC 78/7. 22. 26]. 1794: Szöllő Hordani Valo Fenyő Puttanak [Nagyfalú

Sz; CU]. 1813: öt fenyő puttonok, háromnak az ontorája meg van romolva [Koronka MT; Told. 18].

fenyő-rakóborona fenyőfa gerenda; grindä de brad; Tannen/Kieferbalken. 1825: A Csür ... ezenn Csürös Kertben vagyon Derék fenyő, jo sima, rako Boronabol valo — Székely modonn készített ket odru mellynek mind ket felöll szelés Deszka Csür kapuja vagj ajszoja van [Papolc Hsz; SzentkZs Conscr. 150].

fenyő-rakófa fenyőfa gerenda; grindä de brad; Tannen/Kieferbalken. 1756: Vagyon a Béres ház Tserefa Talpakra Sasok köze fenyő, és Cserefa avatag rako fábol fel rakva [Branyicska H; JHb LXX/2. 12]. 1862: A' fogadó épület leégett — csak fenyő rakófából valo oldalai és egy néhány fenyő gerenda maradt meg [Mezőbánd MT; TSb 39].

fenyőráma fenyőfa ablakkeret; cercevea de brad la fereasträ; Fensterstock aus Tannenholz. 1810: Az Uri Szálló Ház ... Három ablakai fenyő rámakba ... állanak [Rákos Sz; Ks 76 Conscr. 262]. 1851: A' Lóczy fogadó ... az első ház ... van két ablaka gyenge fenyő rámaival, hibázik két üveg tábla, hasadva van három [Erdősztgyörgy MT; TSb 34].

fenyőrámáska fenyőfa keretecske; ramä micä de brad; kleiner Rahmen aus Tannenholz. 1742: Fenyő Ramátskakan tsinált 14. Sybillak [Pókafva AF; JHb XXV/58].

fenyőrúd fenyőfa rúd; drug de brad; Tannenstange. 1581: veottem ket fenyeo Rudat egyket Gerendely emelny az masykat nyl fanak Tezen d. 8 [Kv; Szám. 3/III. 6]. 1652: Ezen Folyoson két deszka rekesz ... Ebbe van négy fokra kivető fenyő rudakon függő, négy vas kúpús lampás, faklyának való [Görgény MT; Törzs]. 1702: Vagyon edgy vas kemence tartojais vas lábával edgyütt Fennyü rud rud tartó lyukas fájával nő 2 [O.brettye H; Born. XXIX. 4]. 1717: egy kőntős tarto fenyő rud [Abafája MT; JHbK XXXIV/-20. 4]. 1797: a Gerendához Szegezett kétt jukas deszkatskákba egy fenyő rud [Kőrspatak U; Pf].

fenyő-rudaseseber kétfülű fenyőfa cseber; ciubär de brad cu douä mineri; zweihenkeliger Zuber aus Tannenholz. 1741: Fenyő rudas Cseber 3 Fél kész cseber 3 [Mezősályi TA; Ks 7. XVII. 10].

fenyős I. mn 1. fenyő borította; acoperit de brazi; mit Tannen (bedeckt). 1864: Lazárvagása 2/4 része fenyős szép szálas erdő fűrésztökének használható [Gyszm; GyHn 4].

Hn. 1625: Fenyős Patakában léuő kert [Bodola Hsz; EHA]. 1810: Fenyős Lokán (k) [Kisbacon U; EHA]. 1879: Also Fenyős patak (e) [Etéd; EHA].

2. ~ *erdő* fenyőerdő, fenyves; pădure de brazi, brădet; Tannen/Kieferwald. 1864: Lapias Domuk olá lakosok lakják 1/4 része fenyős és magyoro bokros egy negyed része pedig szálas fenyős erdő [Gyszm; GyHn 43].

3. ? zsenge fenyőhajtásból készített; fácut din tinere ramuri/vlăstare de brad; aus jungem Tannenzweig verfertigt. Szk: ~ *liktárium* ? zsenge fenyőhajtásból készített íz/lekvár. 1676: Az Gyümölcs Mesternek egy süveg Nadmezet Azutan Fenyos licitaromnak egy süveg . . Torettem Fenyos licitaromnak egy süveggel [UtI].

4. ~ *túró* fenyőmagos/fenyőmaggal ízesített túró; brinză aromatizată/dreasă cu semințe de brad; mit Tannensamen gewürzter Quark/Topfen | borókabogyóval ízesített túró; brinză aromatizată/dreasă cu ienuperă; mit Wacholderbeeren gewürzter Quark/Topfen. 1684: Őszi fenyős Turo Tömlő nro 1. Őszi és nyári Szin Turo libr. 5522 [Fog; UtI].

II. *fn* hn-i előfordulásban; în nume topice; in FN: fenyőerdő, fenyves; pădure de brazi, brădet; Tannen/Kieferwald. Hn. XVIII. sz. *kösz.*: Fenyős meget (sz) [Énlaka U; EHA]. 1713: az Fenyősben az Germeza volgjin (k) [Nyén*; EHA. — *Később: Keresztvár Hsz]. 1757: A Bors fenyős alatt (sz) [Csomortán Hsz; EHA].

fenyősajka fenyőfa dereglye; șalupă de brad; Prahm aus Tannenholz. 1801: A Portuson* készítettett uj fenő Sajkákért f. 170 xr 34 1/2 [Déva; Ks 97. — *Marosportus, a marosi tutajozás és sószállítás egykori kikötőhelye].

fenyősajt fenyőmaggal ízesített sajt; caș aromatizat/dres cu semințe de brad; mit Tannensamen gewürzter Käse | borókabogyóval ízesített sajt; caș aromatizat/dres cu ienuperă; mit Wacholderbeeren gewürzter Käse. 1687: külön külön minden havastol (: a kin Esztena vago(n):) nyárban tartoznak haro(m) haro(m) jo öreg Sajtót a D(omi)nus Terrestris számára adni ... Kazup fenyő Sajtot kazup szurkot harmat harmat | Kazupas fenyő sajt nro 165 [VhU 56, 218].

fenyősajtár fenyőfa fejededer; șistar de brad; Melkkübel aus Tannenholz. 1679: Tehen fejeshes valo fenyő Désa nro 1. Tehen fejeshes valo fenyő Sajtár nro 2 | fél fülű fenyő Sajtár nro 1 [Uzdiszt-péter K; TL. Bajomi János inv. 66, 109].

fenyő-sasfa fenyőfa cölöp/oszlop; stîlp de brad; Tannenbalken/pfosten. 1681: Ezen három fenyő szín boronákból vagyon fel róva. Fenyő sas fák is lüvén az boronáknak közben-közben valo egyben kapcsolásokra azon három oldalán [CsVh 92].

fenyő-stömpöly fenyőcölöp/oszlop; stîlp de brad; Tannenpfosten/pflock. 1811: Az Udvarháznak előtte és háta meget vadnak fenyő Stömpölyökön álló Tornáztok gerendákba állítva [Szpring AF; KvAKt Mss hung. 6].

fenyőszál fenyőszálfa; trunchi de brad; Tannen-/Kieferstamm. 1647: Azon pajtak vegeben egy szekér szín, az alát fenyű szálak nro 75 [Marosillye H; Vlt 55/5415].

fenyő-száldeszka fenyőfa deszkaszál; scindură de brad; Tannen/Kieferbrett. 1679: Fenyő szál deszka az mester gerenda mellett az foljó gerendákhoz szegezve No. 1 [Uzdiztpéter K; TL]. 1681: Fenyő szál deszka Nro 5 [Vh; VhU 512]. 1688: Az Aszszony ... első háza alatt vagyon egy köböl rakott Pincze, köböl fel rakott két felől való Pincze gatorjával edgyütt: melyis fenyő szál deszkakkal van meg fedve [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 4].

fenyő-szapulókád fenyőfa mosókád; cadă de brad pentru spălat; Waschbottich aus Tannenholz. 1614: Az Negy Arúának az Anyokal egywt Jwtojt egj fenieő zapulo kad [Kv; RDL I. 96a].

fenyő-szarufa fenyőfa szarvazatgerenda; căprior de brad; Sparrenbalken aus Tannenholz. 1757: fenyő Gőmbölyég szarufák [Budatelve K; LLt Fasc. 129]. 1815/1817: Az egész háznak Borna oldalai, és avatég zsendely fedele vagyon ... Egy Szekér Szin, és 4 Lóra való Istálló egy fedél alatt oldalai fenyő Boronából, Fedele pedig fenyő Szarufákon álló léztekre Zsendelyből rakattak [Szu; TSb 47].

fenyőszarvazat fenyő fedélszék; scaunul de brad al acoperişului; Dachstuhl aus Tannenholz. 1844: Egy Istáló ... fedele Zsendelyből van, fenyő szarvazatokan fekszik [Km; KmUlev. 2 Pávai János kezével].

fenyőszékecske scaunel de brad; Hocker aus Tannenholz. 1833: Láb alá való fejer fenyő Székecske egy [Katoná K; Ks 73/55].

fenyő-szél-deszka látunoaie; Schalbrett aus Tannenholz. 1680: Ezen pinczenek padlása fenyő szél desz(kak)kal vagyon megh hanyva | deszka fedel alatt vagyon egy Sajto ... edgyik oldala ... kötéses oszlopokra szél fenyő fűsz deszkakkal fa szegekkel le szegeztetvén be csinálva vagyon egiszlen az három oldala peniglen csak felig vagyon be csinálva tornaczoson similitér fenyő szél deszkakkal [A.porumbák F; Ált Inv. 3, 35].

fenyőszél-koszorúfa cosoroabă din brad; Kranzbalken aus Tannenholz. 1732: (A) háznak régi Nád Sup fedelit, Csere koszoru gerendákon, hosszan folyo, fenyő szély koszorúfákban kötött, jo magossan felemelt 6. pár fenyő szarufái faragott fenyő léztekkel emelik [Szászsztyakab SzD; TSb 51].

fenyőszurok fenyőgyanta; răşină de brad; Tannen/Kienharz. 1679/1681: a havasoko(n) a' szokás szerint fenyő magot, es fenyő szurkotás

szedessen* [Vh; VhU 683. — *Az ub]. 1681: Fenyő Szurok kazuppal Nro 2 [Vh; VhU 530].

fenyőszuszék fenyőfa ládafajta; un fel de ladă de brad; Art Kiste/Lade aus Tannenholz. 1817: A Malomban találattik egy 40 vėkás fenyő szuszék, egy Reteszszel, jo állapotban [Ördöngösfűzes SzD; ÖrmMúz. 9—10].

fenyőtábla külső fenyő ablaktábla; oblon de brad la fereastră; Tannen-Fensterfafel/laden. 1817: Kortsoma ... az ablaknak fenyő Táblái vadnak; vas Sarkakkal és bé záro horgaikkal edgyütt [Ördöngösfűzes SzD; ÖrmMúz. Inv. 7].

Szk: bevonó ~. 1688: az hátulso Cseled hazban .. két ablaka rámak nélkül, ablakai fakkal vadnak be csinálva, az edgyik(ne)k egy be vono fenyő Táblája vagyon [Kozmás Cs; Törzs. Inv. 4].

fenyőtáblácska fenyő nyújtódeszka, táj fenyőfa-lapító; plansetă de brad pentru bucătărie; Nudelbrett aus Tannenholz. 1794: Konyhára Valo Vágo kis Fenyő Táblácska [Tasnád Sz; CU].

fenyőtalp fenyőfa talpgerenda; grindă de brad; Grundbalken aus Tannenholz. 1681: Ezen alól mingyarást fenyő talpokra fenyő boronákból fel rótt, fenyő deszkákkal meg borítottott vas keő rostoló hely vagyon [CsVh 90]. 1840: A Deszka Gabonás fenyő talpakan, és Sasfák közt R. for. 40 [Várhegy MT; TLt Köz. ir. 1042 Bentze Ilyés lett.].

fenyő-talpfa fenyőfa talpazat; grindă de bază din brad; Grundbalken aus Tannen/Kieferholz. 1681: Ezen nyári ház ... vagyon fenjő vastag talpfakra és megkötötett jó temérdek sas fákban be vont, kornyós körül gyalult és párkányos fűrés deszkákkal meg boritva csinálva [CsVh 90].

fenyőtonna fenyőfa hordó; butoi de brad; Faß aus Tannenholz. 1611: egy halas fenju tonna [Kv; RDL I. 90]. 1625: vagyon az haz hejan három fenyű tonna egyik eőregh, az kettel kisebb [Kv; i.h. 126]. 1679: Uy fenyő tonna nro 1. Ebb(en) tavalyi mogyoro | Fenyő Tonna (: csak egy felől fenekes:) nro 1 [Uzdiztpéter K; TL. Bajomi János inv. 34, 65]. 1714: Egy fekete fias láda Egy nagy fenyő tonna [Kv; Pk 6]. 1788: egy ktsim fenyő Tonna [Mv; TSb 47].

fenyőtőke fenyőörnk; trunchi/buştean de brad; Tannenklotz. 1632: Fwresz Malmok. Ez Hataro(n) két fwrez malom vagio(n) varhoz ualo, az két malomnal uagion fenieő Teőke három szaz ~ 300 [Sebes F; UC 14/38]. 1681: vagyon az udvarház kerítése mellett sindelynek való harmincz medczet fenyő teőke [CsVh 89]. 1688: fűsz deszkanak valo fenyő Tőke [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 5].

I. még a köv. kijegyzést: 1785: Ezen Fűrés Malom minden requisitumival edgyütt jo állapotban vagyon, a Fenyő tőnket (!) melyekből a Deszkák kivágnak a Valkoi Job-

bágyok szolgálattokban szokták le vágni (Valkó K.; Born. Kornis Krisztina conscr. XXIXb. 20). — Az 1785-ből való egyetlen adalék alapján nem dönthető el, hogy itt a *tönkhöz* elírás-e *tökhöz* h. vagy valóban volt-e az erdélyi régiségben — talán *töke* × *tönk*; *töke* × *tönk* alakkeveredéssel keletkezett — *töke* — *tönk* tájazo is. A más tájról ismert *tönk* (MTsz) ez utóbbi lehetőség elfogadható voltát sugallja.

fenyőtűvis fenyőtű; ac de brad; Tannennadel. 1719: Az Pestisről ... Minden nap az lako Házakot meg kell füstölni lángolo Tüzzel, apron vagdalt fenyő Tövisset vagy apron darabolt meg hasogatott Kőrís fát jo aszszu ... meg lyuggatott Serpenyőben vagy Vas melegítőben kell rakni, meg gyujtani es Szellyel hordozni az Hazban migh eleg [Ks 58. 84 Medica instr.].

? **fenyőtűró** fenyőmagos tűró (fenyőmaggal ízesített tűró); brinzá cu seminte de brad (brinzá aromatizată/dreasă cu seminte de brad); mit Tannensamen gewürzter Topfen | borókabogyóval ízesített tűró; brinzá cu ienuperă (brinzá aromatizată/dreasă cu ienuperă); mit Wacholderbeeren gewürzter Topfen. 1674: Batizi János máramarosi kamaraispánunk adminisztrált ... Putina fenyőtűrót, 2 [AUt 272]. 1684: adminisztrált ... Fenyő, putina tűrót nro 4 [Máramarossziget; AUt 461].

Teljes bizonyossággal nem dönthető el, hogy az adalékokból az itt megadott címszó vagy pedig *fenyő-pusinatáró*: *fenyő-pusina-tűró*: *putina-fenyőtűró* címszó következtetendő-e ki.

fenyő-tutajfa tutajoztatott fenyőszálfa/fenyőgerenda; grindă de brad plutărită; Tannen-Floßholz. 1807: Meg tettzenek az Istállók egész fenyő Tutaj fákból [Nagynyulas K; DLev. 5].

fenyő-tutajgerenda tutajoztatott fenyő szálfa; trunchi de brad plutărită; Tannen-Floßholz. 1846: egy Szál 10/12 hüvejk vastag fenyő tutajgerenda Rf 1 Kr 36 [Dés; DLt 1541/1841].

fenyőút fenyvesút (fenyőerdőben vezető út); drum în pădure de brazi; Forstweg in Tannenwald. 1592: Az helj ... vagon az erdőn fen, zinte az fenyőó vt mellett [Farkaslaka U; EHA].

A szóv-beli adalék hn-íjalakulatnak is tekinthető.

fenyővanna fenyőfa bődön; putină de brad; Tönnchen aus Tannenholz. 1679: Fedeles, fenyő uj vanna nro 2 | Vagyo(n) ezen padlaso(n) vajnak valo, ket felől feenekes, uj fenyő vanna nro 32. Egi felől feenekes, uj fenyő vanna nro 12 [Uzdiszt-péter K; TL. Bajomi János inv. 28, 101].

A jel-re l. a MTsz és nyomában az OklSz-beli jel-t: 'aedény amelyben tűrót, vaját, zsírt, lisztet, korpát stb. tartanak'. CzF a *vanna*-ról a *vindoly*- és innen a *vendély*-re utalva — helyesen — 'bödöntéle edény fából, melyben vaját, zsírt, tűrót stb. szoktak tartani' jel-t tulajdonít a szónak.

fenyővéka egyvékás fenyőfa mérőedény; banită de brad; Scheffel aus Tannenholz. 1614: Vagio(n) negi cheber, Egi feniw véka [Kv; RDL I. 95].

fenyővendely fenyőfa bődön; putină de brad; Tönnchen aus Tannenholz. 1627: Ket Eoreg Tonna, egj keözep szerw Tonna egj kis berbenchevel f 1 d. 70 ... 2 lada es Egi feniw vendelj [Kv; RDL. I. 134]. — A jel-re l. *fenyővanna* al. a jegyzetet.

fenyővessző fenyőág/gally; creangă de brad, cetină; Tannenzweig/ast. 1713: Kis virágos kert az gyümölcsös kертől fenyő vesszőkkel van elrekesztve [HSzj gyümölcs(ös) kert al.].

A bizonytalan fogalmazás miatt fenyő-élősovényre is gondolhatni.

fenyőviasz fenyőszurok; răsină de brad; Tannenharz. 1592: Veottem Masfel fonth Terpentinat Borbely Georgy teol p(ro) f — d 60 fenyő wyaszt veottem p(ro) f — d 10 Chinalt Belolle Keo Eonywezny vallo zerzamat [Kv; Szám. 5/XIV. 47].

fenyővíz boróka/fenyőpálinka, borovicska; rachiu de ienuperă; Wacholder Schnaps. 1786: Kornis István . Csiki portiojában Lévő Biraja Szabo András ... küldött Hatodfel kupa Fenyő vizet facientes Hflor 1 Dr 42 ... egy veka Fenyő magot Dr 24[Cssz; Ks 21. XV. 19]. 1793: 6-ta Martij attam ... Fenyő vizet ad flor. 1. D. 44 [Peselnek*; HSzjP. — *Később: Kézdikóvár Hsz]. 1805: Egy kis altalagotskát meg töltöttem fenyő vízzel [Szotyor Hsz; Ks Gidófalvi László lev.] 1848: Fenyő viz három kupa 1 rft 30 xr Rosa viz nyolcz kupa 3 rft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

fenyőzsindely zindrilă de brad; Tannenschindel. 1737: Az Szárzazattya ... a' templomnak tölgy fából valo, es fenyő sendellyel épen be sendellyezve vaglon [Csákligorbó SzD; JHbK XXVI/13. 9]. 1846: 1000. Ezer darab hornyolt fenyő sindej Rf 2 [Dés; DLt 1541/1841].

fenyűl l. felyűl

fenyves l. *mn* fenyő borította; acoperit de brazi; mit Tannen/Kiefern bedeckt. 1767: Vagyon a Falunak egy Szentséd nevű bükkös es fenyves havassa Gyergyó felé, a holott Isztinájokat szokták tartani [Bogárfva U; JHbK LXVIII/1. 146].

II. *fn* fenyőerdő; brădet, pădure de brazi; Tannen/Kieferwald. 1677: Vagyon Csíkban Madaras nevű falun felyűl az fenyvesből lefolyó patakon eő nagyságoknak egy vas hámorea [Madaras Cs; CsVh 48]. 1803: Toplitzán pedig ökör nélkült az Ember meg nem élhet, a' Fenyves lévén itt nagyobbára az élet módja [Toplica MT; Born. Xvc. 1/60 Sztoján Jácobutz (32) col. vall.]. 1804: a' Szek Pataka és Toplitzá vize között valo roppant nagy Fenyvesétis Toplitzának el foglalták [Abafája MT; i.h. XVd]. 1821: Csonka Havasba egy darab Fenyves [M.gyerőmonostor K; KHn 86]. 1837: Egy bükkel egykeskedő Fenyvesben ... határ domb halmoztatott | Az oldalon a'

Fenyves közöt ki nyitott határ folyamatban, esmég föld halom meta erigaltatott [Gyergyóremete/Toplica MT; Born. XVb].

Hn. 1700: az Varos vegin az Fenjves alatt [Abrudbánya AF; EHA]. 1795: Fekete Fenyves nevezetű Nagy Erdő es Közös havas [M.valkó K; KHn 105]. 1820: Fenyves Pataka árkán tull lévő Bikfalvi, Székelyföldi Erdők [Nyén^a; EHA]. — *Később: Keresztvár Hsz]. 1826: Ezen Fényves Havas az iden valo Birtokos Urak által közre biratvan az abbol bé jövő haszonis ... fel osztatik [M.gyerőmonostor K; EHA]. 1832: a' Fenyvesben az ugy nevezett Ruszul Bányában [Abrudbánya; EHA].

fenyveserdő fenyőerdő; pădure de brazi; Tannen/Kieferwald. 1637: Nagy fenyves es Bik Erdőiek uagion [F.szombatfva F; UC 14/42 Fog. urb. 123]. 1653: az Fenius Erdeob(en) kit mi pődnak (!) hiunk olahul [Podsága TA; Thor. X/8 Vona Philip jb vall.]. 1680: Vagyon ez Falunak egy darab bik és Fenyves erdeje melyet az Also Ucsaiakkal közösleg birnak [Korb F; Ált Urb. 74]. XVIII. sz. eleje: Fen az Havasakan nagj fennjes (!) Erdő [H; JHb XLI]. 1740: Vagion a Falunak Fenyves, Bikkes, és Tölgyes Erdeje, melyeket a Fenyves Erdőn kívül nem szabad a Falusiakn(a)k élni [Mérégjő^a; Mk. — *Később: Meregőy K]. 1767: a Falunak Épuletre valo fenyves és Makkot termő bükkös erdeji felesen vadnak, kivált az Havason [Oroszhegy U; JHbK LXVIII/1. 194]. 1813: a Meredjoi határon lévő közös fenyves erdő .. erőssen kezdet puszttatni [Kv; HG. Bánffy lev.].

fér 1. vki/vmi elfér vhol; a încăpea (in ceva); Platz/Raum haben. 1584: Rosa Ambrus Deakne vallia ... ez Lakatosne tanita orwossagra, Es anny Rutság Ieowe ky harmad Nap Beleolle hogy egy Saytarban Ne(m) fert volna [Kv; Tjk IV/1. 265]. 1602: az Alperes ... hordatott egi edker istallot nagiot el az my hazunkon ualo coreksegreöl (Igy !), kiben tiz eoker fert [UszT 16/3]. 1789: G. Kemény Farkas Vr eo Exellentiaja és Groff Teleki Lajosné eo Nga három kis asszonyokkal itt hálának vissza menet elég bajt okoztak mert sokad magokkal lévén nehezen fértek [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev. — A baj 2. al. a jelzet hiányzik.]. — L. még RettE 207.

2. vhová ~ vmi belefér, elfér vmiben; a intra/ncăpea, a avea loc; Platz haben. 1571: Ezennys kerik eo Kegelmet Byro vramat es az Thanaczbely vramat, hogy az ket Egyhazfya Melle eo k. valazanak az Tanaczbely vram keozwl ketteot, kyk az Templum alatt heuerezo zegenyket lassak megh, Es az kyk az Espotalban valok Rendellyek oda Az kyk penig gyermekesek volnank hogy az Espotalba Nem fernek Azoknak eo k. Rendeliének Az quartabol zegitsegét [Kv; TanJk V/3. 41a]. 1576: Wagion kezep zeroo gyengy Aproys en Azth hyszem hogy egy dio heba mynd Az ket fele Ne(m) fyne [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 14]. 1733* Az Mlgs Anniska Kis-Aszszony ...

olly nap az mellyen jobbsatkán szokott lenni, egy lot mannát es egy qőnting Folia Sennot vagy az mennyi egy ezüst kalánba fér kávéval vagy herbathevel ... az levit hörpegesse fel a Kis Aszszony [Nsz; Ks Borosnyai N. Márton lev.]. — L. még MetTr 425—6.

Sz. 1838: Tudjáé mit mond a' köz példa beszéd igen szentül? aki nem fér jukába tőköt köt a' farkára [Torda kör.; Tlt Közig, ir. 1839. évi sztlan].

3. vmihez ~ hozzáfér/jut; a obține; dazukommen. 1578: Miert hogy penig az vyzet el veottek es az keoheoz porondhoz keonyebben fernek hogy sem mint ez elot keryk biro vramat, hogy az vtakat varasban feokeppen meg teoltesse eo kegme, feokeppe(n) az Monostor vczaba kyveol [Kv; Tjk V/3. 174b—175a]. 1584: Anna Zeoch Balasne vallia ... Herczegh Antal cherelte el Seoreol vinczenek azt a' hazat Seoreol vince cherewl fert a' Kadar Mihaly hazához [Kv; Tjk IV/1. 327]. 1653: a tatár nem ült vesztég^a, hanem az országban a hol hozzája fert, rablott és égetett, marháját a népnek ellopta a várak aloil [ETA I, 80—1 NSz. — *1603-beli eseményre von.].

Szk: *nehezen* ~ a *dologhoz*. 1653: Ezt a dolgot hallván^a azok az urak a kik a törökkel való békeséget kívánták, kapának rajta, gondolván, hogy talán megbékélik Sigmond fejedelem, ha béhozzák. De mivel már Bástánál volt a Csáki István és a több urak hiti, nehezen férnek vala a dologhoz [i.h. 58. — *Báthory Zsigmondnak lengyel fog-ságból való kiszabadulása után a fej-i székre való visszahozásához] * *nem* ~ *nyakára a katonaság* nem izlik/tetszik neki a katonaság, nem fülük foga a katonasághoz. 1797: Moritz Gábor Ur Senator (77) vallya — Mikor a Burgus háborura ... fell indult ell szökött Köpetzről, mert nem fert a katonaság a nyakára [Sszgy; HSzjP] * *nem* ~ *nyakára az iga* nem tudja elszenvedni/visselni az igát. 1780: nem fér nyakokra némely telhetetleneknek s tehetőseknek a' törvényes iga, valamint eddig sem fert, hanem a' szegénységet hálóban keritvén most magoknak a telhetetlenségre részek jobbításával és jusson rést kívántak keresni már találtakis [Torockó; TLev.].

4. vkihez ~ (hozzá)férdőzik; a ajunge la cineva; an etw/jn herbeikommen. 1653: Egyszer az Apafi kastélyára — a micsodás akkor lehetett — kijöttek vala, hogy megvegyék; de amazok emberül forgódtanak, sűrűn löttének, és nem fértenek hozzájuk a jó lövéstől (ETA I, 97 NSz). 1755: Táblán való baja iránt Ng(na)k én elégét bugyogok az itten valo Uraknál, kikhez közelebb férek [Ks 96 Baló Antal lev. Bécsből].

◇ Szk: *bestelen* szó ~ *vkihez* bestelen szóbeszéd hallatszik/hallik vki felől; se aud vorbe mřgave despre cineva; schmachvolles Geschwřtz lřft sich űber jn hřren. 1732: szolglokatis ollyakat tarcon hogj leg kissebb bestelen szok ne ferjenek hozzájuk [Dés; Jk] * *csalárdság ne~jen a dologhoz* csalárdság ne legyen a dologban; sř nu fie ceva viclenie in lucrul acesta; es soll keine Falschheit in der Sache sein. 1767: Ha valamely bá-

nyának hertelen romlása következne, az abban dolgozó bányászok, a szomszéd bányászok(nak) meg mutatván, hírekkel, és ha tetszik jelenlétekből (en)is az ilyen romlást Ejtzakais fel építhetik, csak hogy tsalárdtság a' dologhoz ne férjen [Torockó; TLév. 7/1] * *gondolathoz gondolat* ~ gondolathoz gondolat társul, gondolat gondolatot szül; un gñd našte un alt gñd; einen Gedanken gesellt sich ein anderer. 1829: Ezek volnának, csekély képzeleteim; azonban gondolathoz — gondolat fer — ennek mezeje határtalan [Kv; KvSzLÉ] * *gyanú/szuszpició* ~ *vkihez/vmihez* vkit/vmit vmilyen gyanúval illet; a bñni pe cineva cu ceva; Verdacht hegen etw/jn. 1761: ezen I(ne)k maga cselekedetiért, és szavaieért, nyilvánason gyanu fér az Ihez magát vétkessé tévén [Torda; T Jk V. 48]. 1763: bator gjakor izben ide bé meg fordult Dul Joseff eő kegjelme, az I(nct)a Asz(szon)ynál, semmi suspicio egj mashoz valo magok vfelesekekhez nem fért [uo.; i.h. 164]. 1764: gyanu fér hozzá miért alteralta fassiojat* [uo.; i.h. — *A tanú] * *lelkéhez nem* ~ *vmi* lelkiismerete nem enged meg vmit; nu-l permite constința; sein/ihr Gewissen erlaubt etw nicht. 1724: három versenijött hozzánk Néhai Szabo Mihályné Asszsonjom, s mond, hogj tégjük magunkéva az meg irt házat, mert a' Lelkihez nem fér hogj el tagadgja, mivel az a' ház Gónos ház, és az Uramékat illeti [Ne; DobLev. I/106. 8 Anna Balog rel. nob. quond(am) Martini Dobolyi (50) vall.] * *nem* ~ *vki kívánságának teljesítéséhez* kb. nem teljesítheti vki kívánságát; a nu putea îndeplini dorința cuiva; js Wunsch nicht erfüllen können. 1743: Nem jövé az Ur dolgaib(an) eddig egy vakaritas parantsolatunkis, éppen nem férünk, az Ur kivánságainak tellyesítéséhez [TL. Alvintzi Gábor kezével] * *vkihez lopás* ~ *vkihez* a lopás gyanúja férközik; a fi bñnuit de furt; der Verdacht des Diebstahls kommt einem bei. 1761: (A fogadós) Feleségéhez hat poltra Lopás fért, ők ugy mind ketten keszek voltak meg eskünni hogy nem igaz [Harangláb KK; Ks CII. 20 Jos. Szarka de Kövesd (44) ns vall.] * *vki iránt való szekuritáshoz kétség* ~ *vki anyagi megbízhatósága iránt kétely támad; se nasc îndoiele în ce privește cinstea cuiva în probleme materiale; es erhebt sich der Zweifel gegen js materielle Zuverlässigkeit. 1778/1786: Valamikor a Nemes Ecclesia azon Summát* töllem fel akarná venni és az irántom valo Securitáshoz valamí kétség férvén nállam tovább nem kívánna tartani, tartozzam betsülettel meg fizetni [Torockó-aztgyörgy; DobLev. III/517. 1. — *A kölcsönöszeget].*

Sz. 1775: Utoljára nem állhatván sok helytelenségit, levonatta a szegény Márk Istvánt s úgy ellapátoltatta, hogy több nem fért reá [RettE 354].

ferecel a *fnskála*; heften. 1614: Varady Szeöczy Gergelynek zayabol hallottam hogy bezellette. Egykor Vinczen Imrephinének* egy Kis Subayat fercele(m) vala Egy ördeöngébs Azzony vala ott [Medgyes; VLt 53/5267 Fr. Bodogh de Varad (20) vall. — *Báthory Gábor egyik kedvesének].

? *fercer* '?' 1800: mondám mennyen el kied a' fercerhez [Kvh; HSzjP Jantso Jánosné Birtalan Khristina (48) vall.].

A szövbéli szó nem elírás *fercer* ~ *feriser* h.? Akkor ez a *felcser* hangalaki változata lehetne.

ferdela ősi (bojár)telek; ociná; Ur-Boiarengrundstück. 1680/XIX. sz. eleje: Tudom azt, hogy az papoknak az édes Atyok Pap volt, az szülő Atyok is hasonló képpen, halottam aztis, hogy az szülő Atyoknak az atya Boér volt, kiis az kájában (!) veszet, és hogy azon Papok mivelünk égy ferdelát bírtanak, mely Boéri ferdela volt [Persány F; Szád. Radul Rajta (70) fej. jb vall.].

Szk: *bojéri* ~. 1680/XIX. sz. eleje: azon Papok mivelünk égy ferdelát bírtanak, mely Boéri ferdela volt [uo.; i.h. ua. — A teljesebb szövbenebb].

ferdőház 1. feredőház

feredés 1. fürdés; scáldat; Baden. 1580: A my penigh az feoredes dolgat illety ... Azt e Ieowe gywlesre halaztottak [Kv; TanJk V/3. 213a].

2. (fürdőhelyen/folyóban való) fürdőzés; scáldatul/baia (intr-o stațiune balneară, intr-un riu); (in einem Badeort/Fluß) Baden. 1764: 16-ta Mai indultam ki Varadra Keczei János urammal nem annyira az feredés kedvéért mint nemes Bihar vármegyében* ... való jussunk iránt való tudakozódásnak okáért [RettE 165. — *Utána a juss részl.]. 1797: A Zoványi Feredőn A Feredés 48. órára per 8 gar(as) 24 óra a hazzal együtt Dr 96 [Szság; IB III. R. CXLV/22]. 1799: minden esztendőben a midőn a feredésnek üdeje elő jön, ... minden embernek tudtára adassék* [EM XLVIII, 488 gub. — *Ti. a kv-i Malomárokban metelenül való fürdőzés tilalma]. 1847: Foly a' gazdaság, fődés mint a' patak [Kv; Pk 7].

feredezés (fürdőhelyen való) fürdőzés; scáldatul/baia (intr-o stațiune balneară); (in einem Badeort) Baden. 1826: Feleségem ... hasznos feredezést kíván [Dés; Ks 101 Bođ Elek lev.].

feredezik 1. fürdik; a face baie, a se scálda; baden. 1748: Volt gyanuja, ha Vzikorság is volna rajta, mert az ellen is orvosolta magát, Feredezett Sos viz(en) [Marossztkirály MT; Told. 56]. 1752: Apor Joseph Ur eo Nga ... le vetkeződöt és a kádba ült feredezni [Altortja Hsz; HSzjP Mich. Vargyasi (26) jb vall.]. 1759: ki volt az a Kis Asszony Szent Léleken* ... a ki a Csillagok alatt a kádban feredezet a Fejér luddal együtt? [uo.; i.h. — *Hsz. *Kétségtelenül vmilyen babonáskodó, varázslatoskodó fürdésről van szó, de sajnos, a kijegyzés csak ennyi].

2. fürdőzik; a se scálda; baden. 1642: ittanak az Barmok es ott Delleozenek, az pasztorok feredeztek az vizben [HSzj *délöz* al.]. 1724: feredezvén az viz mellett holmi leányok csizmájokat el vetted [Dálnok Hsz; HSzjP]. 1799: nem tsak az éretlen

iffjuság, hanem még meg élemedett személyek is, félre tévén minden szemérmességet, midőn nyári üdöben a Város mellett lefolyó Szamos árkában* feredeznek a víz mellett alá s fel járkáló személyek között anya szült meztelen a vízben felemelkedni, de még szerte széjjelis sétálni is nem szégyellik [EM XLVIII, 488 gub. — *A Malomárókban].

feredező fürdő, fürdőző; cel care se scaldă; badend. 1809: a feredezők ... a' Nagy hidróll szoktak a' Vízben Ugrani [Dés; DLt 145].

feredik 1. fürdik; a face baie, a se scaldă; baden. 1572: Aztalos leorinchne azt valya hogy mykor az eo hazanal lakyk volt hegedws Ianos, valasztig Iartak deakok Es egeb Iffyak az feleségehez ferettek es laktak [Kv; TjK III/3. 34]. 1589: Mizaros Mihalne Sophia azonj Deesi vallia Hallottam az zolgalo Leaniatul, hogi Bak Annawal Matias deak egi kadba feredet es Delbe ... egi mas mellett aluttak dyl almot [Dés; DLt 226]. 1714: Feredni való hosszű eszköz két rezes füleivel vasok nélkül 115 fontbul allo fl Hung. 69 [Szb/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. 48]. 1840: az Örmény ... mondá, nem földik az én Feleségem azon földőben, kiben minden röhös és frantzoz földik [Bereck Hsz; HSzJP Bak Ágnes asszony Piktör Csűrös Mihály Hűtvesse (37) vall.].

2. gyógyfürdőt vesz; a face baie de ape minérale; Heilbäder nehmen. 1731: Kovats Maria Asszany egykor Sövényfalván feredött készitet vala ..., és még én hoztam Poleka nevű fűvet a feredőb(e), s meg főztem a feredőt, engemet a hideg el lelt vala, ki feredet azután abban a feredő vízben, s nevezetesen Kovats Maria Asszany feredetté nemé, vagy ha feredet kívül, azt én nem tudom [Born. XXXIX. 16 Maria Szakács (34) vall.]. 1832: most feredem Bráhában egyéb orvossággal nem élek [Zsibó Sz; Kv-i Ereklýe-Múz. lev. Szigeti Miklós ír. Bod Kata anyjához]. 1855: az idénni ferdőbenni menetelünk alkalmával ottan Gyogyon egy napon Pápaíne asszonyság feredni akarván el kérte tőlem a ferdőház kultsát, ahová bé is ment [AF; DE 5].

3. (fürdőhelyen) fürdőzik; a face baie/a se scaldă (in tr-o stațiune balneară); (in einem Badeort) baden. 1774: Váradí János Uram sokszor járt a zoványi^a ferdőre minden esztendőben kijár oda feredni. Most esztendeje Mikor vissza jött nagyon köhögött. Még mondotta a feleségem, hogy hurutot kapott a feredőn. Melyre mondá: „Azt kaptam ..., de soha többször nem megyek oda feredni” [RettE 336—7. — *Sz]. — L. még i.h. 337.

4. (folyóvízben) fürdik; a face baie/a se scaldă (in riu); (im Fluß) baden. 1592/1593: (A szigetet) keorwl folta az víz mint mostan, feredtemis benne [Désakna; Ks] | hogi gyermek voltam, Az dizno baromual ala Jeottewnk, mi magunkis ott feretewnk [Szásznyíres SzD; Ks 35. V. 12. — Mindkét vall. a Dés és Szentbenedek határperével kapcsolatos kérdésben forgó Kis-Szamos-beli fürdésére von.]. 1794: oskolába járo gyermek koromban

feredni fel menénk a tora [Angyalos Hsz; HSzJP Salamon Gábor de Réty (69) nb vall.]. 1806: el mentünk Mamáékkaal feredni, de én akkor sem feredtem meg [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 322]. 1844: Trézsim Istennek hálá oly egésségen tért vissza a' földről, mint a' makk, s mostis az, — földik a' Szamosban naponta, de zsimbelve a' vízre, miért nem oly hideg, mint a' Vále Zsiuljubeli lobogó, melyben dusztig eleget feredett [Kv; Pk 7].

feredő I. *mn* fürdés céljára való, fürdő-; de/pen-tru baie; Bade-. 1806: Négy kád egy Feredő a többi káposzta [HSzJ káposztás-kád al.].

II. *fn* 1. fürdőépület/ház; baie, localul unde se fac băi; Badeanstalt/haus. 1568: Margaretha vxor Johannis Thuri ... fassa est hogy soha o ne(m) latot ferfiat ky olyan zwe zerent bant volna feleségewel mint ez gruz peter ez azzonnyal bant. Mert minden nap haro(m)zor ferezette meg napiaba az ferdobe penig olebe witte es ky es olebę wotte s agiath onmaga wetette megye (!) [Kv; TjK III/1. 146]. 1598: Zarka Thamas darabant ... valja .. egycher Varadda mentonkben kj Jeottek Biro Mihalne es Vargha Imreh, es ott twdom hogy egy Sarwth chjnalt vala Imreh az azonnak, onnet esmet az feredeoben mentenek vala az feredeoben (így!) [Kv; TjK V/1. 247]. 1855: Dobjtzkiné bé ment a fürdőbe, amit is a kapitány észre vett, és kiáltott bé hogy jöjjön ki a ferdőből [Gezse AF; DE 5].

Szk: *elkezdi a ~t megnyitja a fürdőt.* 1571: Az ferdeos feleol azt Mongiak hogy fogadiak megh eo k. biro vram es az Thanachbely vrami Aggianak eo K. az varos Erdeyebeol ket forintara fat, penzt ha myt eo k. keolcen adnak neky myglen ely kezdy az ferdeot, azutan Megli vegiek rayta. De hogy az ferdeo haznal Lakyek es oltalmazza puztistawl az ferdeo hazat [Kv; TanjK V/3. 33b].

2. gyógyfürdő(hely); stațiune balneară; Heilbad, Kurort. 1593: Juee Az Neomet (!) Molnar gergy Biro vramnak es az egez Tanachinak, kenyerdeny, Mindt hogi Eo kegielmek neky Segűtsegűl (!) Lenenek, Mert Eo varodra az feredobe, wittetneye Magat, adatta velem B vram Neky f l d 50 [Kv; Szám. 5/XXIII. 35 Casp. Schemel sp kezével]. 1609: Kemecezi Lazlonak vrunk Etek fogaianak labaiual beteges leuen es az Varadi Feredeoben wgiekezwen ... atta(m) etelt italt [Kv; i.h. 126/IV. 357]. 1678: A Felesége(m) it-ho(n) nincse(n) az csiki Feredőb(e) ment [Mezősámsond MT; SLt AI. 9 Balogh Ferenc P. Horvát Miklóshoz]. 1699: most a Csiki feredőre szandekozom menni [Torda; Ap. 5 Apor István Apor Péterhez]. 1721: ha I(ste)n engedi a jövő Hetfűn^a az Savanyu Vízre Feredőre akarak menni [Bethlen SzD; BesztLt II/a; 478/35 Bethlen Elek Georgius Gics beszt-l bíróhoz. — *A lev. kelte jún. 6]. 1722: itt minden fele dicarik a Gyogyi ferdőt [Tövis AF; Ks 96 Kálnoki Borbára lev.]. 1748: el mene ő Nga csütörtökön a feredőre bor hegyesibe vgy hallom szeredán jőne haza [Somlyó Cs; Ap.

5 Bőjte Lőrinc Apor Péterhez]. 1755: Klmes Uraim eo Excelljok mind ketten frissen vadnak s már a Szál Dobosi* feredőre nem mennek, mivel meg hoztván a proba vizet s Probátis tévén a Doctorok, veszedelmesnek, s igen erősenk tartják az Ur eo Excellja természetiehez [Told. 5. — *U]. 1764: találtak Idősb Ugron Ferencz Uramot ... Homorod* nevezetű helljen az Feredőn [JHb XVIII/9. — *U]. 1776: Étzaka elment a Pávai* feredőre [Kovászna Hsz; HSzJP. — *Hsz]. 1782: szinte két hétig a' Férjem a' Radnai* Feredőre volt [Torockó; Thor. XX/5. 29 Botár György özevgye Tobiás Ilona lev. — *BN]. 1797: A Zoványi* Feredőn A Feredés 48. orára per 8 gar(as) 24 orara a hazzal együtt Dr. 96 [Szság; IB III. CXLV/22. — *Zoványi Sz.]. 1826: a Bor Széki Feredőre szándékozom bé menni [Mv; Told. 7]. 1840: a Kerői* Feredőn túl lévő fogadok [Dés; DLt 1073. — *Kerői SzD; itt ma is gyógyfürdő van]. 1844: Trézsim Istennek hálá oly egészségesen tért vissza a fürdőről, mint a' makk [Kv; Pk 7. A teljesebb szöve. *feredők* 4. al.]. — L. még RettE 65, 155, 165—6, 173—4, 362.

Szk: sós~. 1840: Bólkény* ... Gyalagassai kádároztak es a Sos ferdőnél a szél által tett kárt igazították [Born. G. XXIVb. — *MT].

3. meleg ~ a. kb. gőz/kádfürdő; baie de aburi in cadă; Dampf/Wannenbad. 1829: A' meleg Feredőből jött bé 469 Rf [Kv; BLt 12 dologházi nyomt. szám.]. — b. hévízfürdő; baie termală; Warmquellbad. 1697: Jöttem Budára* ... Voltam az melegg feredőben is [AIN 146. — *Bécsből].

4. fürdés; scăldat, baie; Baden. 1584: Vrsulia Poharos Iacobine vallia be Ieowe a feredeo hazba Zabo Marthonne ... Azonkeozbe teortenek hogy Zabo Martonne terhes lewen meg vnia az feredeo ... En ezen ky menek vizert mikorra be Ieowek latam hogy hozzw Ianosz Bwrkeornet az eleo-keoteofel feredeo ruftafal (!) vthe [Kv; TJK IV/1. 233]. 1781: holnap ismét az feredőhez kezdek [TSb 13 gr. Teleki Samuné Bethlen Zsuzsa lev.].

5. fürdővíz; apă pentru baie; Badewasser. 1584: Keomiues Antal vallia, Egy giermekem ige(n) beteges vala, hiuan hozza(m) az Catalin azont, Azt monda hog meg vezettek chelekegietek ezt, hogy ige(n) zepen megh zewriek az feredeyet hogy semmy zeor benne ne legie(n) es abba ferezwk meg, Annak vthanna teoriwnk makot es kenniwk be a' giermeket velle es mossuk le a' feredeo vízbe, mert zeorrel teolteottek meg az giermeket, Az Makot esmeg az vízbeol ki zewrwyk ... Ezt mikor mind rendel meg cheleketzewk volna, ... a' megh Zewrt Mak keozt Anny sok zeor vala hogy chodalatos minemeo sok kwleomb kwleomb fele vala, ky ollian mint a ven ember zakala, ky Medwe zeor zabasu, Es Hóz Zeor s effelek es a' giermek meg glogula fel extendey Nialualiaiabol [Kv; TJK IV/1. 276]. 1774: egy akkor született, gyermek a feredőben meg szóialt ... „Anyá, jössz te” [RettE 328]. 1806: A Feredővel egy bányyék Nagyságod hogy a Délutáni órán 5 ora tájban üjjon bele Nagyságod, és fel

ora mulva kelyen ki belőlle; minden nap [Zilah; BfR 4/151 dr. Zoványi Imre lev.].

Szk: ~i csinál. 1582: Jm vristen az em (!) anya(m) meg gogult vala zepe(n) az em attya(m) megis fordot chynalt nekj [Kv; TJK IV/1. 58e. — A teljesebb szöve *fereszt* al.] | Byro vra(m) Paranchiolta hogy Az feredeos feredot Chynalna hogy Bathory Boldisar meg feredet attam feredosnek fa vetelere f. 1 [Kv; Szám. 4/VI. 54 Stenzely András sp kezével]. 1593: Philep Janosne vallia ... Catus azzonj ... ekkeppe(n) zolla, io azzonjo(m) ezt megh czeleokódneje, hogj czinalna főródót, es egj feketekakast uőnne holna ala, auagy kezebe(n) es uele megh főródnejek Annak úta(n)na se(n)ki ne(m) arthatna neki sem(m)ib(en) [Kv; TJK V/L. 339a] * ~i csinálta. 1591: 26 die februar(y) Battory Boldisar Chynalttotat, feoredot az ferodesel es Semit nem fizettet Neky adatot B. vram neky f 2 [Kv; Szám. 5/I. 18]. 1621: Izene Gubernator Vram* Biro Vramnak hogi Azzu fanak tetesse szeret mert Zallasan Czinaltat feredeoat [Kv; i.h.] 15b/IX. 10. — *I. Bethlen István] * ~i főz. 1758: minden héten feredőt keletvén főzni az uraknak ... nekem kellett a nagy lóitató csebereket emelnem [RettE 63] * ~i készíti. 1770: Más napra kelvén viszant jo reggel az Urnak Feredőt készítettem [Bencenc H; BK sub nro 1017 Nic. Szászvárosi (23) lib. vall.] * ~i készítetett. 1731: Kovats Maria Aszszany egykor Sővényfalván* feredőt készítetet vala ... és még én hoztam Poleka nevű fűvet a feredob(e), s meg főztem a feredőt, emgetem a hideg el lelt vala [Born. XXXIX. 16 Maria Szakács (34) vall. A teljesebb szöve. fennebb — *KK] * ~i megfőz → ~i készített * fortyogó ~ ' ?' 1840: ottan tanámtam őrmény Cziffre Gergélyt, ki a fortyogo fődöt mereti vala ki [Bereck Hsz; HSzJP].

Hn. 1699: A Feredő kutyján fejül (sz) [Egeres K; KHn 191]. 1722: egj feredő nevű árok [Elekes AF] | Feredő vizin vagyon egy felől Csapo malom [Algyógy H; Born. XXIXa/8 Bornemisza János conscr. 4]. 1724: Innen mentünk az Feredő Völgy Torkában [M.zsombor K]. 1740: Feredő kut nevű Forrás, holott is régen feredőhely volt [Inaktelke K]. 1757: Feredő kutsal (k) [M.gyerőmonostor K; KHn 79]. 1773: Bihal Feredőben (sz). A Bihaj Feredőben (sz) [Szárhegy Cs]. 1775: Feredő Mál nevezetű Szőlő hegyben (sz) [Torda]. 1780: a Sasok Feredője n. kutt [Hidegzsamos K]. 1789: a' Főrődőnél (k) [F.tők SzD; THn 15]. 1813: A' Feredőn felyül (sz) [Egeres K; KHn 193]. 1826: a Szék erdeje az ugy nevezett Feredő patak végében a' Kutan tul lévő Szakadásnál kezdődik [Mészék TA]. 1838: A' Feredőben (gyü) [Torda]. 1850 k.: Feredő (k) [M.köblös SzD]. 1864: Diszno feredő [Gyszrn; GyHn 40]. 1897: Feredő [Nagyalmás K; KHn 318]. — L. még KHn Mut.

A jelzet nélküli adatok az EHA-ból valók.

feredőbeni fürdőbe/fürdőzésre való; la baie/scăldat; für Bade. 1855: az idenni ferdőbeni menetünk alkalmával ottan Gyogyon egy napon

Pápaine asszonyság feredni akarván el kérte tőlem a ferdőház kulcsát [Gezse AF; DE 5].

feredőcseber fürdőcseber; ciubăr pentru baie; Badezuber. 1745: feredő tseber is van. Fél fülű tseber nro 1 [Marossztkirály AF; Told. 18]. 1849: Egy feredő oltka tseber két vas abrantsal [Somkerék SzD; Ks 73/55].

feredő-csinálás fürdővíz-készítés; pregătirea apeli pentru baie; Zubereitung des Badewassers. 1583: Nemet Borbelj Janos ... vallását Irwa Atta be, kj ig keowetkezik ... feredeo chinalasert egy penzt sem adoth hanem gyogyitassert Adoth flo 8 [Kv; Tjk IV/1. 139].

feredőfazék fürdőfazék; oală pentru baie; Badetopf. 1842: A Széplaki Méltóságos Udvar számára Egy feredő fazékért [Nyárádtó MT; SLt Vegyes perir.].

feredőház 1. fürdőház/épület; baie, local/casă în care se fac băi; Badehaus/gebäude. 1571: Az ferdeos ... az ferdeo haznal Lakyek es oltalmazza pwtitastwl az ferdeo hazat [Kv; TanJk V/3. 33b. — A teljesebb szöveg. *feredő* 1. al.]. 1581: Az ferdeo haznal Biro vram eo kegeme, az Saffar polgarral chynaltasson egy kemenyechyket [Kv; i.h. 238b]. 1582: Attam aztalos Janosnak hog az ferideo hazhoz eott ablak ramatt Chinaltt eggi- ket p(ro) d. 25 ... vgian az ferideo hazhoz weottem thiz fwrez Dezhatt f 1 d. 70. Hog meg Gyalulta eott Chebrett Chinalt az ferideo hazhoz attam twlle f. 1 [Kv; Szám. 3/VIII. 62]. 1585: 10 octo: Az feredo hazhoz wottem Tanach wegezesebol 3 feredo wannat Kadar Giorgytol ... f. 2 d. 25 . Telcheres Janossal Chinaltatta(m) megh az feredo ház Ablakait [Kv; i.h. 3/XVIII. 28b Gellien Imre sp kezével]. 1593: Kowetkezik Rendzerent az Miket az feorodo hazra koltotem: Biro vram Jelen leteben zegotte(m) megh Diozegy Jstwant es Kutty Janost hogh az feredo hazakat meg Boltozak Azon Emberek feredo hazakban faragtak 2 Ablakat annak faragatsatol es fel Czinalasatol Attam Nekiék f 2 Ach Lukachnak hog az Arkosokat Chinalta es az feredo hazbol egh gerendat ky wont Esmeg egh wy koszorw fat Be wont f 3 [Kv; i.h. XXI/5. 145–6]. 1594: 8. 10bris ... Az kik kouacz keouet hoztanak az feoreodeo hazhoz, azoknak fizettem Illen Renden* [Kv; i.h. 6/IV. 88. — *Köv. a fels.]. 1621: Veottem a ferdeo haz szobay ablakaira lantornat Nro 6 [Kv; i.h. 15b/XI. 299]. 1649: Safar Polgar Ur(am) ket szál padló fát .. szegeztetet az Fördő haz kutianak Agassahoz [Kv; i.h. 26/VI. 559]. 1829: A' Feredő házban tett reparatiokra és tűzi fára fizetődött 59 Rf. 8 xr [Kv; BLt 12 dologházi nyomt. szám.]. 1847: Az elba nevet viselő mulatóhely ottan lévő feredőházza 's több épületekkel [Mv; EHA]. 1855: ottan Gyogyon* egy napon Pápaine asszonyság feredni akarván el kérte tőlem a ferdőház kulcsát, ahová bé is

ment [Gezse AF; DE 5 A teljesebb szöveg. *feredők* 2. al. — *H].

2. fürdőszoba; camera de baie; Badezimmer. 1823: Feredő-Ház [Borszék Cs; LLt. — E helyiségek a házban való elhelyezkedésére nézve 1. *cseleđház* 1. al. a vázlatot].

Ha. 1582: az ferdeo haz [Kv; Szám. 3/V. 26]. 1589: az ferdeo haznal [Kv; i.h. 4/X. 24]. 1590: az ferdeo haaz [Kv; i.h. 4/XXI. 28]. 1598: forodo haaszhoz [Kv; i.h. 7/XVIII. 54].

feredőházaeska fürdőszobácska; cameră mică de baie; Badezimmerchen. 1629: Iutot Egy Boltos konyha ferdeo hazaccikauaal Egiwt [Kv; RDL I. 132].

feredőhely fürdő/fürdőző hely; loc pentru scăldat; Badeort. 1740: Feredő kut nevű Forrás, holott is régen feredőhely volt [Inaktelke K; EHA].

feredőing fürdőing; cămașă de baie; Badehemd. 1655: Egy gyolts feredő Ingh korúl czipkes — f. 2. Mas feredeo Ingh viselt alol czipkes — f. 1. harmadik egy gyolts uy feredeo Ingh — f. 2 [Kv; RDL I. 29].

Szk: *török* ~. 1698: Egy török feredő ing [Köröspatak Hsz; HSzJP].

feredőkád fürdőkád; vană, cadă de baie; Badewanne. 1588: Az ferdeo hazhoz chynaltak keet ferdeo kadat attam teole f. 1 d. 36. Vgian oda chynaltak chyebreket, es megis keoteottek bennek attam teole eoosesegel f. 2. d. 28 [Kv; Szám. 4/I. 43]. 1595: Kadar Jakabnak a feredő hazhoz valo mueltetese feredő kad, kötes, fenek czjnalas es Czöber kötes .. f 1 d 77 [Kv; i.h. 6/XVIIa. 252 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1598: B vram w keg'elme iszene hogy megfi fizessek neki* 20 Czebret ... az feorodo kadakra ualo keotisse (!) f 1 d 30 [Kv; i.h. 7/XVIII. 54 Th. Masass sp kezével. — *Ti. Kadar Istuannak]. 1615: Egj kws ferdeo kad d. 35 [Kv; RDL I. 97 Junck András kezével]. 1656: Az Pincze torkaban, egy úres feredő kád, es egy öregh Czigeres hordo [Doboka; Mk Inv. 6]. 1734: Egy hitván feredő Kád [Kv; Pk 6]. 1755: Csere fa Feredő kád 1 [Buza SzD; LLt.]. 1781: Feredő kád 1 [Koronka MT; Told. 10]. 1788: Vasas feredő kád fedelestől [Mv; Tsb 47]. 1842: egy földő kád — fenyofa vastag deszkabol, fa abrancsos [Csekelaka AF; KCsl 3]. 1854: Egy Feredő Kád Fenyőfából [Sárd KK; Wass]. — L. még RettE 106–7.

Egy átirásos szövegben, tehát kötes, hiszen az erdélyi régiségben egyedülálló *fürdő ház* alakváltozatot l. SzO VI, 99.

feredőkádacska fürdőkádacska; cadă mică de baie; kleine Badewanne. 1658: 1 Eöreg h mustos kad Est f. 2 1 Nyomo kad Est f — d 40 1 Feredő kadaczka Est f — d 40 [Kv; KJ].

feredőkemence fürdőházbeli kemence; cazan de baie; Badeofen. 1578: Az forodesnek keonyeor-

gessebol Megh ertettek hogy az feröde (!) kemen-
cze ige(n) Meg Romlot volna Miert hogy penig
Idegen feo nepek Ide Ieonek török keowetek is kik
kewannyak az biraktol az feredeo tetelt, az waras
nepeneks keozensages zwksege ez, keryk eo keg-
met biro vramat hogy Arra is lenne teob gongyai
keozet valamj gongia, hogy epwlne megh [Kv;
TanJk V/3. 163b].

feredöruha furdöruha; costum de baie; Badean-
zug. 1584: latam hogy hozzw Ianosne Bwrkeornet
az eleoketeofel feredeo ruñafial (!) vthe [Kv;
TJk IV/1. 233. — A teljesebb szöw. *feredö* 4. al.]

feredös I. mn furdöházi, furdöi; de baie, bäii;
Bade-. Hn. 1557: feredes wcza [Nagyfalu Sz;
EHA]. 1714: Feredös uczában [uo.; EHA]. 1730:
Feredes Uttzaba. Fördös Utzaba (sz) [uo.; EHA].

II. fn furdös (furdöházi gazda); bäias; Bade-
meister. 1571: Az ferdeos feolol azt Monglak
hogy fogadiak megh eo k. biro vram es az Thanach-
belj vrain De hogy az ferdeo haznal Lakyek
es oltalmazza pwztitastwl az ferdeo hazat | Az
feredeos kenergesset Ertyk eo k. varoswl [Kv;
TanJk V/3. 44b]. 1578: Az forödesnek keonyeor-
gessebol Megh ertettek hogy az feröde (!) kemen-
cze ige(n) Meg Romlot volna [Kv; i.h. 163b].
1579: Az fyredeos dolgat, hal hordoknak es proca-
toroknak dolgokat e' Jeowe (!) gywlesre halaz-
totta eo kegmeek [Kv; i.h. 187a]. 1582: Az fer-
edeosnek fizettem fel Eztendeore f. 6 [Kv; Szám.
3/5.55 Lederer Mihály sp kezével] | ... 30 (Januarj)
... attam az firideosnek mikor az karia meg zeg-
gett. B.V.H. f. 1 | 20 feb: Attam Byro vram hagia-
sabol az firideosnek zolgalattyanban f 6 [Kv; i.h.
3/VIII. 33, 39]. 1589: 4 Nouembris Kassa Martton
vitte az fcyedellem Borbelyat es feredesset (!)
Tordara 4 lora attam Nekye f. 1 [Kv; i.h. 4/VI.
54, 114 Stenzely András sp kezével]. 1591: 24 die
febyari (!) Az zaam weöwe vraym Akarattyabol,
attam az feredesnek, 9 Sing karasyat ... f 5 d
85 .. 26 die februar(y) Battory Boldisar Chy-
nalttotot feöredot az ferödesel [Kv; i.h. 5/I. 18].
1829: A' Feredösnek a' mult 1828-ik Esztendöben
esett Sz. Mihály naptol fogva, a' mostani Sz.
Mihály napig ment 90 Rf. [Kv; BLt 12 dologházi
nyomt. szám. — A teljesebb szöw. *feredöház* al.]

Szn. 1568: feorodos Pal [Abrudbánya; Törzs].
1570: Ferdeos Kelemen. feredeos kelemen [Kv;
TJk III/2. a 185, 187, 197]. 1573: Ferdeos Kele-
men [Kv; TJk III/3. 263]. 1584: Ferdeos Marton
[Kv; TJk IV/1. 234]. 1598: Ferdeos Boldisar
(darabont) [Kv; Szám. 8/I. 20].

feredösküd furdökád; vanä, cadä de baie;
Badewanne. 1590: Tykokra walö keolchyege egez
eztendeo altal Elseoben veottem 4/8 Buzat ...
d. 80. Ezeknek fellelte kolt egy Possony hordoual
Telle volt egy feredos Kadal. zab telle volt [Kv;
Szám. 4/XXI. 41 Kis István sp kezével]. 1693:
Egj feredös kád [Kilyén Hsz; BLt].

feredösné kb. furdösné (a furdös felesége); so-
tia bäiasului; Frau des Bademeisters. 1725: Fe-
redosne [Kv; Szám. 54/I. 6].

feredötétel kb. furdés; scäldat, baie; Baden.
1578: Idegen feo nepek Ide Ieonek török keowet-
tek is kik kewannyak az biraktol az feredeo tetelt
[Kv; TanJk V/3. 163b. — A teljesebb szöw. *feredö-
hemence* al.]

feredövanna furdökád; vanä, cadä de baie;
Badewanne. 1585: Az feredo hazhoz wöttem Ta-
nach wegezesebol 3 feredo wannat Kadar Giorgy-
tol [Kv; Szám. 3/XVIII. 28b Gellien Imre sp
kezével. — A teljesebb szöw. *feredöház* al.] 1593:
Csinaltatam 2 feredo wannat ... f 1/40 [Kv; i.h.
5/XXI. 145—6. — Ua.] 1595: Biro W. paranczolat-
tyara czjnalt az O Warbeli Kadar György 7. fe-
redö wannat az feredö hazban [Kv; i.h. 6/XVIIa
251 Heltai Gáspár sp kezével. — Ua.]

feredövíz 1. furdövíz; apä pentru baie; Bade-
wasser. 1584: (A gyermeknek) ige(n) zepen megh
zewriek az feredebet ... Annakvthanna teoriwnk
makot es keniwk be a' giermeket es mossuk le a'
feredeo vízbe [Kv; TJk IV/1. 276. — A teljesebb
szöw. *feredö* 5. al.] 1633: Halla(m) hogi Koczis
Jonasis zida Felej Gasparnet mondua(n) Nem
ollia(n) bestie lelek kurua az en felesegem, mint
az tjed, hogi az förödö vízbeöl dagattia megh az
keniernek valo teztat [Mv; MvLt 290. 140b].

Szk: ~ *hevítö rézüst.* 1679: Feredö viz hevetö
öregh réz Üst nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi
János inv. 3].

2. *meleg* ~ *hévíz*; apä termalä; Warmwasser.
1783: vagjon égy égy kövü két Lisztelö Malom,
igen derekas, ezek Tälben is el nem fagynak, mint
hogj meleg feredö viz jó réája [Nagyrapolt H;
JHb XXXI/28].

3. kb. furdöhely; scäldätoare, loc pentru scäl-
dat/baie; Badeplatz. 1834: ott a legjobb feredö
vizet tanälja a falu [Hatolyka Hsz; HszjP].

feredözés furdözgetés; scäldat; Baden. 1731:
Kováts Maria Aszszonynál sok ideig laktam
de, én azon idő alatt ... nemis láttam, sohais
együt, hálását paráznalkodását, sem feredezéseket
[Mezöszengyel TA; Born. XXXIX. 16].

féreg 1. kukac; vierme; Wurm | lárva; larvä;
Larve. 1732: Aszt el hiszem hogy Radics Borbara
Aszszony(na)k tetvei szaparadhatta(na)k rabsá-
gában, de az nem volt hogj teste a Sanyaru rab-
ság, és a' felettéb valö tetvek miat ki besebeset
volna és a férgek is este(ne)k volna belé [Kv;
MvRK]. 1773: A szölsök mindenütt bövön termet-
tek, ... a nagy megérésnek miatta féreg is termett
a szölsöben [RettE 317]. 1838—1845: féreg: e
szavat (!) nagyon sok s egymástól elütö értele-
men használják Erdélyben: 1. ... Wurm
rovarok lárväji általában [MNYTK 107].

2. kb. házi élödsi (rovar); verminä, insectä
parazitä; Ungeziefer. 1801: Furujás Persi, tsupa

lázári boldogtalanságok és férgek között meg holt [Gyalu K; RAK 140]. 1855: Szobájuk s butoraiak egyformán piszkosok, köntösök s ágyneműjök szennyes s legtöbbszörre undok férgekkel telvék [ÚjFE 324].

3. sziszik; gárgáritá; Getreide/Kornkáfer. 1749: az itt Valo Buzákban buza féreg miat feles kár vagyon, holott a nyáron Vas rostán eresztettem, szellőztetem, de megis elég féreg benne [O.csesztve AF; Ks Szabó István lev.].

4. egér; soarece; Maus. 1700: Járul éhez ... Az egerek(ne)k mind sokasága, mind pedig annak a' féreg(ne)k rendkívül valo nagysága [UszLt IX. 77. 11 gub.]. 1823: ezen fenirt summában foglalt madarak és férgek fejel műelőttünk égetettek egy rakásban el [HSzj]. 1838–1845: féreg: e szavat (!) nagyon sok s egymástól elütő értelemben használják Erdélyben: ... 2. egér [MNyTK 107].

5. (mindennemű) apró ragadozó állat; animale de pradă (de toate felurile); (aller Art) Schmarotzer, Raubtier. 1838–1845: féreg: e szavat (!) nagyon sok s egymástól elütő értelemben használják Erdélyben: ... 5. mindennemű kártékony, apróbb állatok, görény, menyét stb. [MNyTK 107].

E jel. a MTsz-ban széles körű szóföldrajzi adatolással szerepel.

6. szőrös ~ '?' 1736: Constál, hogy másokkal, fizetésért, fejér mázat, egér követ és szőrös férget Férje elvesztésére másokkalis kerestetett* [Dés; Jk. — *A férj-étetéssel gyanúsított feleség].

feregkő arzén, rég, táj egérkő; arsen; Arsen. 1759: egj Ilona neví Udvarában lövő Öreg Aszszonyt fogadván meg Kis Albertné hogj Féreg kövel csinálljon mézes Eggett bort [Altörja Hsz; HSzjP Catherina Incze Consors Primpili Petri Tölcséres (49) vall.]. — Vö. az éppen Hsz-ból és Ca-ból adatolt *féregkő* 'egérkő; arsenicum' tájszóval [MTsz].

A MTsz szerint a székelységben a századvégen még ismert szó volt. — Vö. az *egérkő* címszóval.

féregköves arzénes, rég, táj egérköves; arsenicos; arsenig. 1793: Horváth Farkas Urni egy fazék féreg köves vaját küldött volt ... eladni [Páva Hsz; Bogáts 9 Osvát Julis (22) katona személy vall.].

fereszt fürdet, fűrészt; a scálda (pe cineva), a face baie cuiva; baden. 1572: Katalin Molnar Demeterne azt vallya hogi latta az chiaky Deaky Igen tartottak hegedws Ianosheoz mykor az aztalos leorinch hazanal lakyk, vgan laktak Syt-ték feoztek Ittak tancholtak, Aztis latta hogi az Annayawal egetembe ferezette eoket egyk lepedot tartot Masik Mozta es leh feketek az agyra [Kv; Tjk III/3. 33]. 1574: Beteges gyermeket kyn az Ebagia New betegseg vagion, Az eb keolyeknek feiet Meg feoztek es azban feressek [Kv; i.h. 370. — A teljesebb szöve. *bávdöl-bájol* al.]. 1582: En Kataljn

azzony Iy garto Janosne kyraly vchaban ... ezt mo(n)dom ... Eztis hallota(m) az haiado(n) leanyatul ... Jm vríste(n) az em (!) anya(m) meg gogult vala zepe(n) az em (!) attya(m) megis fordot chynalt neki, egh kerek kwuel paroltata, harmad nap igh foroztek [Kv; Tjk IV/1. 58e]. 1632: mikor Melegh Andrasne megh hala ... az az kiczinj melegh Girko rea monda, eó tartotta, czöcz szopo koratul fogua, most dajkat tartot neki megh magam is ferezette(m) mosogatta(m) azt az gyermeket [Mv; MvLt 290. 74b]. 1687: Adamko gjomra fájása hihető attol va(n) hogj az csecstől el valt, ...; tala(m) a gelesztals bantya, az ellen feresztteni kellenék bossó szalma lévben, s gjakorta pedig [Ap. 6 Kálnoki Sámuel feleségéhez Nagyányáról]. 1717: betegsegeben hozza latot mindennel kinalta feresztete [Tarcsva U; Pf]. 1765: Nagyobb része ezen helynek egészen tóban fekttt és olly viz vólt rajta, hog a Lovakat feresztettük benne [Mv; MvHn]. 1819: T. Hunyadi Dániel a' Nyárszai eméritus Prédikátor ... a' Szamosba esett a' Lováról; a' mint azt feresztteni akarta [Gyalu K; RAK 157].

feresztés fürdetés, fűrésztés; scáldat; Baden. 1755: hitván dög testemet amint Sokan, Szokták feresztéssel ne mocskolodgyanak, hanem Abrázatomat, kezeimet meg mosogatván tegyenek tiszta inget labravalot reá [Ks 14. XLIIIb Haller János végr.].

feresztett. E szk-ban; in această construcție; in dieser Wortkonstruktion: *vérbén* ~ vérbén fürdetett/fűrésztött; scáldat in singe; im Blut gebadet. 1849: a szegény el rongált Lántsáozott vérbe feresztett Urfinak élete meg maradásához tsak a vala szerentseje hogj Ujszekelről valami lovas magyarok jöttek lefelé és azok vissza üldöz-ték* [Héjjasfva NK; CsZ. Szakáts Julianna Lórintzi Istvánné (45) vall. — *Az üldözöket].

feresztő I. mn fürdető, fűrésztő; pentru/de baie; Bade-. Szk: ~ *désa*. 1679: Feresztő Öregh Désa nro 1 | Feresztő, fenyő hosszu Désa nro 10 [Uzdiszpéter K; TL. Bajomi János inv. 74] * ~ *hád*. 1798: portékáit ... vitték Csernátonba ... két véka Haricskát ... Forrózó feresztő Kádakat [Szentkatolna Hsz; Mk 109. 7].

Hn. 1773: a Lo Feresztő tonál (sz) [Ditró Cs; EHA]. 1850: a' lóferesztő tónál (k) [Sárhegy Cs; EHA].

II. fn fürdető személy; persoana care face baie cuiva/care scaldă pe cineva; Bader. 1582: Margaretha Zekely fassa est Lattam hog Kalman vram az hatulso hazban fekwet, es az Lwczá volt mind ferezteoye, es mind keneoye [Kv; Tjk IV/1. 39–40]. 1842: reggelenként egész 9–10 óráig olyan hidegek vannak, hogy mind a feresztokre, mind Juhokra nagy kinzással hatna [Zsibó Sz; Wlt Nagy Lázár kezével]. 1849: Meg feresztettem a birka Juhokot ... fizetem ... A feresztőknek ... 2 Rft 30x [Nagycsán TA; Born. F. Ie].

Hn. 1757: Ló feresztób(en) (sz) [Holtmaros MT; EHA].

férfi, férfiu I. fn 1. bárbat; Mann. 1560: Eg' Nag partha Ew Ezewst Aranyas feerfinak valo [JHb QQ]. 1561: Ez bolcs es tizteletes ferfiak otwos gergely fylstich peter es dichi^a otwosi mywon walo mestereknek me (!) cech mesteri [Kv; ŐC-Art. — *A lap alján az utolsó csonka szó az 1627-i más-ban: dicziretes]. 1566: hywanak Mynket Ez wytezeleo ferfyak^a Boyt Mas honak heted Napyan gereomonosthorara^a Az Eo Jozagoknak Meg oztasara [KP — *Köv. a nevek fels. — *M.-gyerőmonostor K]. 1576: Egy czynadof galler fyrfywnak walo [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 5]. 1586: Keth zemelt eg' azont es ferfiat meg fogtata(m) es vezeozesre Jtyltek [Kv; Szám. 3/XXV. 1]. 1590: Ha valamely azzonj allath auagj firfiu vetkezik az kinek vra ninchie(n), az tiztarto zabad vele ha kj wzethj auagj pinzel bwntethj [Km; GyU 13]. 1591: Cozma Benedek, Merai^a ... vallia

A korczomaros azt monda nekem, hog' egi veres zoknias azzont lattot ott az zekerrel, es harom ferfiat [Kv; T]jk V/1. 108. — *K. 1610: (Az alperes) bestie lelek kuruanak szidott azert nieluehe (!) szolok mert az firfihoz nem illendeo szitok [UzT 34a]. 1629: Egy firfiynak ualo viselt Jugh ér tt f 1 ... Egy firfyu Jng igen ros, ér, tt. f — d. 15 [Kv; RDL I. 143]. 1639: Láttam azt, hogy az rabokkal ott ittak, s táncoltak is az firfiak, de én egyéb gonozsságot nem láttam [Mv; MvLt 291. 188a—91a átrásban]. 1681: Firfiinak valo o^a [Beszt.; LLt. — *Olv.: ó; értsd: öv]. 1697: monda Lénárt Györgyné nincs(en) bizony egi férfiám is ide haza [Szamosfva K; Ks 90]. 1761: Tizenkét Esztendősen fejjül való Férfiinnak akár mely rendb(en) és állapotb(an) lévőnek a Nagy harangal szaggassanak Hármat [Torockó; TLev.]. 1766: a Sz. írás aszt tanította hogy minden férffi a maga tulajdon feleségét mint éppen testet szeresse, és aszt ne rongálja [GörgJk 205]. 1864: ha meg hal valaki, a férfinak csenditsenek egyet a nagy harangal, az asszonyi nemen lévőeknek a kis harangal egyet [M.bikal K; RAK 258]. — L. még RettE 84, 87, 128, 168; RSzF 93.

Szk: ~i nem ismeri (nőnek) férfiaval nem volt dolga/nemi kapcsolata. 1728: se etzer se mászor férfit nem ismertem [Szemerja Hsz; HSzjP] *~vai hál. 1610: (Az asszony) Azt mo(n)ta, No Margit meg hid hogj menten gyermekem lizen nekem ha en firfiuual halok arrul bizonial megh esmerzik en raitam azt: mert en zeóz^a vagiok vramtul [A.gyékenyes SzD/Dés; DLt 321a Gal Margit Romany Janos felesége jb vall. — *Értsd: szúz].

Sz. 1736: Senkiis a maga testét nem kioztat-hattya, a mint a sz: Evangelium tanította, a Férffi egy test a maga Felesegevel [Dés; Jk 192].

2. ~akul férfiakként; ca bárbañ; als Manner, nach Mannesart. 1842: később mi Férfiakul kártyáztunk [Dés; DLt 85].

3. fiú; báiat; Junge. 1589: Az harom Ezten-doben Lött harom fathyw Gyermekek Mindenik ferfyw [Kv; Szám. 4/XII. 21].

Szk: ~ parasztyermek parasztfiú. 1771: Ófel-sége azt parancsolja a férfi parasztyermek felől, hogy a fonást tanuljak, a szülék is tanítsák fonn, de senki is, büntetés terhe alatt, csúfolni ne merészelje a fonó gyermekeket [RettE 258].

4. férj; soñ, bárbat; Gemahl. 1688: az férfi feleségit hogy meltatla(n) le kurvazta masok hallatara arrul meg követi [SzJk 226]. 1793: itt Angyaloson, meg fordulván, és engemet értven Férfi nélkült Lévo, Ház, Tűz tarto Fejér népet ... szolgálatot keresvén [Angyalos Hsz; HSzjP Helena Forró (60) nb vall.]. 1807 k.: Erre tudak anny(it) vallani hogy Sinfalván ha az Attya meg hall, és tsak Leanya marad, a nyilat elveszik, és ha a Ferfiu meg hal, mindgyárt a nyilat az Menyektétől (!) el veszik [Asz; Borb. II. — *TA].

5. férfiember; bárbat; Mann. 1692: A mi akadályt titokban az Asszonyi állat részéről forgatnak tudniüllik Férfihoz valo alkalmatlanságát nem érthettyük, sőt az Attya relatiojából inkább hiszük valami alá s fel járo servése testében, mely meg orvosolható és a congressust perpetuo nem impediálhattya azért is redeállyon férjéhez [SzJk 261].

II. Jelzői haszn-ban; in functie de atribut; in attributivem Gebrauch: 1. férfivá érett; devenit bárbat; zum Manne herangereift. 1854: A szegényebb sorsú későcskén kezdvén tanuláshoz, férfi korában végzett [ÚjFE 85].

2. ~ módon férfiasan, férfi módra; in mod bárbañesc; männlich. 1763: Halász Borbárát ... vette volt el ... Teleki Sándor ez ráncba szedte volt gróf uramat, igen éles, nagy nyelvű, nagy haragú, magát férfi módon viselő, kemény asszonyi lévén [RettE 155—6].

3. ~ állóhely férfi egyháztagot illető templomi állóhely; loc in picioare pentru bárbañii membri ai comunității; Stehplatz für männliche Gemeindeglieder. 1680: az Orbai szeki Baratosi templomban leven ferfi allo egy hely es harom asszonyi allat allo helyek [Szörce Hsz; HSzjP]. 1682: Templombelji ferfi allo hellet tudok egyet a segestje felől valo kő lab mellet [Köröspatak Hsz; i.h.]. 1685/1792: Templombeli álló helyek Vagyon férffi álló hely, vicinussa Veres-Tamás. Itten (!) Asszonyi Allat álló helyis vagyon, egy Ember álló helye alol, az kozepso Classisban vicinussa Veres Deme-ter [BLev. Transs. 14].

férfiág fiág; ramurá bárbañescă; Mannesstamm, männliche Linie. 1630: fyrfyu Aaggis volt [Kv; LLt Fasc. 77]. 1673: Legh elsőbenis consideratio-ban véven ezen nevezet árváknak mind ferfi s leány agon levőknek igje fogjatsagokat, ..., az menyiben lehetet legjenek reszerek attjoktol maradat jokban illendőkeppen egjarant [Marossztkirály AF; IB]. 1677/1768: ha Ferentz fiak nélkül halna meg, vagy azoknak Fiál, s ferfiu ágon lévő Unokáüs; ugý a Jozság Péterre Szállyon, és annak fiaira, ferfiu unokaira, és hasonló unokajoknak unokáira [Ne; DobLev. II/386. 2b]. 1780: az Esponens mint a néhai meg holt Atyafinak Fiához ..., Dobolyi Joseff Fiatskájához leg közelebb

valo Férfji Ágon valo Vér Atyafi és Successor, ezeket terjeszti tudtára az Aszszonyak* [Ne; DobLev. III/542. la. — *Köv. a nyil.].

férfi-alsóing férfiing; cămașă bărbătească; Maneshemd. 1594: Orsolia Kouach peterne vallia ... ez Ersebet ... egi hatuan pinz ereo felseo ingemet es egi ferfi also inget el lopot hazamtol [Kv; TJK V/1. 459].

férfiatlanság impotentia. 1819: Néhai Rákosi Boldisár Urnak Ferfiatlanságarol 's abbéli tehetlenségéről ... tetté valami kinyilatkoztatást a' Felesége, vagy nem? ha igen, mitsoda Szobeli kifejezésekkel? vagy gunyolo szokkal? | A Felesége urának ferfiatlanságáról hogy panaszolt volna nem emlékezem, — hanem annyit férjének szollat, a' midőn fejét az ágyban örökké magassan kívánta a párnákkal fel tsináltatni, hogy a' gyermekét nem ugy Csinályák ám [Kv; Pk 2].

férfibarát prieten; Freund. 1815: hogy maga is pazérollyon, más idegeny Szovetséges férfi Baráttyátis maga kényén Cziffránn ruházson, ez a Jóságai minden jövedelmiből ki nem telhetik [Mv; Berz. 21].

férfibunda (manta de) blană pentru bărbăți; Herrenpelz. 1787: Egy viseltes kék poszto férfi bunda Hf 6 Dr 12 [Mv; MvLev. Csizsár György agy. 7].

férfieseléd servitor, slugă; Diener. 1772: A' ... Férfji és Fejér Cselédeknek bizonyos Summát-ska pénzt adott ... a' végre, hogy azoknak éjjeli Nappali szolgálattyyok valamennyiben meg jutalmaztassék [Drág K; TSb 21]. 1773: (Hallotta-e, hogy a) Férfi és Fejér Tselédek közül valamelljik ... valami Nagy Tolvajságot, Lopogatást, tsipést és harapást tselekedett volna? [EMLt vk].

férficsizma cizmă bărbătească; Herrenstiefel. 1737: Brassob(a) be mentém, és Polnagy uramnak Ngod Assignatioját meg adván mindgyárt parancsolt hogy tizen két Pár Férfi Csizmakot Vérésének (igy!)*, de készen nem tanáltatván annyi Pár veres Csizma kivált alkalmasot hanem kellet tegnag Brassob(an) várakoznom [Illyefva Hsz; Ap. 4 Bialis Ferenc Apor Péterhez — *Nyilván elírás Kérésének h.]. 1812: Egy pár férfji Tsidmának ujbol valo tsalásáért 48 xr ... A' férfji Tsidmának fejeléséért 18 xr [F.rákos U; Falujk 74b Sebe János pap-not. kezével]. 1819: Egy Férfji nagy Iplikes Csizmával el telik 1 nap meg készíttése 2 Rf [TVLt Bfrosági ir. sztlan].

férfiember férfi; bărbat; Mann. 1598: az ferfy ember mind varosunkban, s mind penigh az keornieol valo falwkban igen zeok az sok hadak miatt [Kv; TanJk I/1. 321]. 1744: Nagy Ferentzné aszszonyom ... Férfi embert kérdezz vala [Zabola Hsz; HSzJP]. 1756: ki raktanak belोक sok Férfi és Aszszony embernek való köntöseket, és ... ő Nga szárasztgattatta [Kv; TGsz 51].

férfieszköz penis. 1777: Ungvari Andras (: mint gonoszul masok meg csalasara szerette hivattatni magat, noha Leanyi neve Ersok volt:) ... az természetnek rendi elle(n) ferfi köntöst vött magara circiter 14 esztendeje mint maga in facie sedis meg vallotta ferfi irtozatos utalatos eszközt csinált maganak, s a val az Aszszonyi allatokkal ektelenül elt, meg hazasodot az természet ellen, feleségeit paraznasagban ejtette, kik közzül az elsővel hét vagy nyolcz esztendeig fertelmeskedet [Kv; TJK XV/1. 68].

férfifedő szőlőfedő/takaró férfimunkás; muncitor care îngroapă vița de vie; Eindeckerbeiter. 1606: 14 Sbris Az Hasongarti zöledt fedtek el negie(n) azzonnepek, attam ... d 40 Szent Glorgj hegiennis voltak ferfi fedok harman, attam ... d 36 Azzonnap fedeök eötön, attam(m) d 50 [Kv; Szám. 12a/I. 47].

férfi-iriskó férfi-kabátfele; un fel de sacou bărbătesc; Männerjacke. 1787: Egy férfi Frisko Dr. 15 [Mv; MvLev. Csizsár György agy. 7].

férfi-garderob férfiruhás-szekrény; dulap pentru haine bărbătești; Kleiderschrank für Herren, Herrengarderobe. 1837: Hazi butorok ... Kolosvárt égj Ferfji garderok (l) [Szentbenedek SzD; Ks 88. 14].

férfiigatya izmene; Männer/Herrenunterhose. 1787: Két tsepű viseltes férfi Gagya Dr. 18 [Mv; MvLev. Csizsár György agy. 7].

férfigyermek fiúgyermek; băiat; Knabe. 1574: Vagion Egy nagy Eöreg Eöuem ... azt hagiom az ket ferfiu giermeknek [Gyf; JHbK XXI/12]. 1599: Monostor wczaban kiwil Balog Mihalne tartot egi le teot firfi gyermeket [Kv; Szám. 8/XVI. 25]. 1606: Husuet napiara Egi kuldos ferfi giermeknek, attam egi hituan Inget [Kv; i.l. 12a/49]. 1612: ket leanozkala (l) es egy ferfiu gyermeke es egy balgatak felesége maradot ithon [Kv; PLPr I/3. 1612–1615]. 1627: az firfiu Gyermekeknek Orszagonkint ualo Járásokra, Es tanusagokra Adgianak Eginék, Eginék, mas fel száz Arany forintot [Kv; RDL I. 132]. 1630: megh monda az ferfi giermekis hogy nem oda valo tehen [Mv; MvLt 290. 227b]. 1745: (Az asszony) szebenben lévő Firfi gyermekeinek Securitására nézve decernáltatott* [Újbárest H; Ks 62/3. — *Köv. a gyermekek vagyónának zárolására von. nyil.].

Szk: ~ *fiacșka*. 1735: Állit kezeseket az meg holt Zúrza Siridontul maradótt Férfi Gyermek fiacskájáért [Szamosújvárnémetl SzD; SLt 5. AA. 20].

férfi-gyolcsing cămașă de pinză albă pentru bărbăți; Leinenhemd für Männer. 1625: 4 felső ingh kenderből, zötettek, egi ferfiu giolcz ing io [UstT 8a]. 1635 k.: hozot ... egi firfiu giolcz inget [Szu; Pf]. 1730: Egi Ferfi Gyots Jug Fekete Sejemmel varrot [Ust; Pf].

férflgyűrdü inel bárbátesc; Männerring. 1827: Egy Fejér Brilliant hoszszuko négy szegletü formájú Muszka foglalásu férjfiu gyűrdü [Kv; DLt 464 nyomt.].

férflimeg, férfling cámasá bárbátescä; Männerhemd. 1576: Egy fyrffiw Ingre walo Ing wy galler gallos zederyes Selyemwel waroth [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 6]. 1589: Ket visseltek (1) ferfi Inghok hitwanok [Kv; KvLt Vegyes I/2. 70]. 1602: ferfy ingh uagio(n) tiz eggik giolcz, niolcz ingh aszony állatnak walo [UstT 19/53]. 1623: Egi ferfiw Ingbeol Jutott f — d. 75 [Kv; RDL I. 122]. 1629: Egy firfyu Jng igen rosz, ér tt. f — d. 15 [Kv; i.h. 143]. 1644: az feleségem eczer szapulott wala s egi firfiu ingh el vesze az ruha közzül, ez nap is oda vagion az egi firfiu ingh [Mv; MvLt 291. 399b]. 1763: 1. Ferfi Imegh régi modi arannyal ezüsttel es Selyem(m)el gazdagon varva minden felöl [Nsz; Szer. özv. Harsányi Tisza Ágnes lelt.]. 1788: Egy férjfi tászlis Ing [Mv; TSb 47]. 1817: Egy lengetég fél németes férjfi ing [Mv; MvLev. 2]. 1849: Hat férfi Ing gyapat gyoltsbol [Dés; DLt].

Szk: halálra való ~ halotti férfling. 1751: Halálra való férfi Inget Arannyal varrottat [Kv; Pk 6].

férflinas fiúgyermek; báiat; Knabe. 1668: az Váradi vitézek már lopvais ki csapnak az szegenysegre, rabsagrais vittek mostansag benne Kalotaszegből két ferfi ola inast és két leanyt megh irja* az rabsagra vit ficsorokat es leanyokatis bocsassak el [K]. Szekely Moyses Drinápolyban kelt lev. a fej-hez. — *A csausz pasa].

férfling 1. férflimeg

férflkapea obialä; Männerfußblappen. 1737 k.: edgy pár ferfi Sárga kapcza, Aszszony ember kapcza mas fel pár [Brassó; Ap. 5 Apor Péter lelt.].

férflkelme férfiruha-anyag; stofä de haine pen-tru bárbati; Kleiderstoff für Männer. 1849: szabo inester Lórintzi András ... a' szükségés ruházatokhoz valokat bevásárolva ... Kelemen Béni magát meg méretvén azon férfi kelmékből ... Kelemen Béni számára ruházatokot készített volna [Kv; Végr. Vall. 64].

férflkeserves gyászoló férfirokon; rudä bárbátescä in dolü; trauernder männlicher Verwandter. 1736: Az tornak penig ez volt az rendi: az papoknak és az deákoknak külön fogták más házban az étket, más házban az férfi keserveseknek, másban az asszonykeserveseknek, külön házban az uraknak, különben az nemességnek, másban az közrendnek [MetTr 420—1].

férflkeverő ' ? ' 1606: 12 July voltak Zent Giörgy hegyen ferfi keuereök heten, attam egyik(ne)k d 12 tt f — d 84 [Kv; Szám. 12a/F. 44].

Mint hogy a kv-i Házsongárdban és a Szent György hegyen jórészt gyü-ök és szó-k voltak, a címszóbeli szó vmilyen gyü-mölcstermelő munkát végző férfinaszámásra vonatkoztatik. Jóval kevesebb valószínűséggel gondolhatni a keveréssel (l. ott), szántóföld-forgatással bajokodó mezőgazdasági munkásra is.

férflkor virstä bárbátescä; Mannesalter. 1862: ma egy fiatal életének alig kezdő tavaszán tűnik le a világ színpadáról ...; holnap a férflkornak teljes erejében lévő családapát szakít el a kérélehetetlen halál szerető nejének, és gyámoltalan gyermekeinek karjai közül [Kv; Végr.].

férflkontós férfiruha; costum bárbátesc; Männerkleid. 1625: Ferfiu es Aszszonyember kontós. Az mi ferfiu keonteos wolt, azokat az relicta, hogy el ne weszenek maga és gyermeki taplalasaert el atta [Kv; RDL I. 126]. 1711: Ersok az természet rendi elle(n) ferfi kontóst vött magára [Kv; Tjk XV/1. 68. — A teljesebb szöveg. *férflsz-köz* al.]. 1736: az mostani sok czifrasag, haszon-talan krepin, paszamánt s a többi az férfl-köntösökön is, nem kevésé kisepri Erdélyből a pénzt [MetTr 346]. 1761/1784: Férfi kontósöket nem láttam többet [Kővárhosszúfalú Szt; TKhf Com. Anna Teleki (61) vall.]. 1836: Férfi Kontósök ... Egy fekete poszto kaput ... Egy más melirtes poszto viseltes kaput [Kv; Pk 3]. — L. még RettE 404.

férflköpenyeg manta bárbátescä; Männermantel. 1787: Egy ujas ferfi köpenyeg [Mv; MvLt]. 1823: egy Nagy ferj bérlet köpenyegét varjanak meg 2 Rf [HSzj varr al.].

férfllájbli férfimellény; vestä bárbátescä; Männerweste. 1787: Egy viseltes ferfi Lájbli Dr. 50 [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 4] | Egy viseltes kék poszto ferfi Lájbli ... Dr 6 Egy viseltes kék poszto nadrág [Mv; i.h. Tolvaj alias Varga Mihály hagy. 4].

férfllegény flacău; Bursche. 1806: egy Ágyba Ferjfi Legénnyel edgyütt fekwé látta volna [Dés; DLt 250/1808].

férflmagzat fiúszülött; báiat nou-născut; männlicher Sprößling, Knabe. 1697: Felesegetül Varga Katatul lett harom firfi Magzattya [Dés; Jk]. 1827: Sinko F. Istvának és Péntek Katának edgy-szerre két gyermekük születvén edgyik mint Ferjfi magzat György nevet nyert [M. gyerőmonos-tor K; RAK 79].

férflmente ferfi zubbonyfajta; un fel de veston bárbátesc; Männerrock. 1710: Egi publican szin valentzei Granatt, hiuz Mallal bellett ferfi mente hat öreg rend vitez köteses arany fonal gombok rajta [Told. 19]. 1714: Kék Bársonbul való Férfi Mente, Nyusz Béléssel 11. Pár arany Paszamannjal és annyi Skofium gombokkal fl. Hung. 102 — Sötétes haj szin bárson ferfi Mente, Nyusz lab béléssel gombok nélkül fl. Hung. 60 [Szb/Fog.; REkL t II. Apafi Mihály hagy. 9].

férfimetsző szőlőmetsző férfimunkás; muncitor care tunde/retează vița de vie; Rebenabschneider. 1606: Pant feytes, Mecczes 4 Sbris Voltak Hason-gartban 4 ferfi mecczeők attam ... d 48 ... Azzonnap mecczok heten d 70 [Kv; Szám. 12a/I. 46].

férfiműves férfi napszámos; zilier, lucrător cu ziuă; (männlicher) Tagelöhner. 1577: Az zeole myesseknek fizetesse felől voxot kerdve(n). egienleo akaratból vegeztek, hogy az ferfiu myhesnek 12 penznel teobbet ne aggianak, az Azzony alat Myesnek 8 penzt [Kv; TanJk V/3. 15/a].

férfi-napszám férfinapszámos-bér; plata zilierului; Tagelöhnerlohn. 1597: Azzony allatnak penigh leanzonak es gyermeknek senki semmikeppe(n) egez ferfi napzamat adni ne merezellien [Kv; TanJk I/1. 293].

férfirend férfinépség; bárbați; Mannsvolk. 1593: Varosul lathwan ith ez Varosban az Luxust mind az ferfy rende(n) s mind feokeppen az Azzony Allat es leanzo renden az Ruhazat dolgaban, itiltek eo kgmek sokaknak rendeihez es ertekekhez (!) kepest, Alkolmatlannak lenny ... vegheztek azert eo kgmek egez varosul ezt megh zabolazny [Kv; TanJk V/3. 206]. 1603: Miwel-hogy az eo teozetben valo Luxus mind ferfy mind azzony allat es leanzo renden az my varosy allapatunkat felette megh haladta, Tetzett eo kegeknek ... hogy ... minden varosi rend kewl (?) valo eo teozetet (így!) ugy mint Spanyol hozzw farku boronalo keonteos es zoknya Arany premes nyak ruha, Lebegeo hozzw fodor tartostul, Arany Lancz, Arany perez nyak ruha es akarmi nemes renden valo forma Ezeken az eo Erdemek zerent valo Adoot vegyenek [Kv; i.h. I/1. 460].

férfiruha haină bărbătească; Männerkleid. 1582: Regeleo Vosarnap vala mikoron Menenek a' hazhoz a' harom Azzony Nepek de az eggik Rengeo Anna ferfyw Ruhaban vala [Kv; TjK IV/1. 32-3]. 1600: Egy iffjw zemelt Jlona neweott ky ferfy ruhaban eo teozet volt, eo k(e)gmek egez Tanachyul egyeott lewen Sententiaztak hogy az Pengerer melle keottesek es ereossen meg veretes-senek (így!) Annak vthanna ky kergetessek, es ha valaha ez varoson talaltatik megh eo teotessek, es vizben butattasok [Kv; TjK VI/1. 404]. 1631: Bőruinet ... neha ... eyell az katonak hoztak haza ferfiu ruhaban [Mv; MvLt 290. 46b].

férfiruházat férfiöltözet; imbrăcămintă bărbătească; Männerkleidung. 1629: Ferfyu, es Aszszoni ember ruhazat | Firfyu, es Aszszoni ember ruhazat* [Kv; RDL I. 132, - *Húsz sorral alább: Firfy es Azzoni ember ruhazat].

férfi(ü)ság 1. potentia. 1628: az en feleségem ... Feleli en hozza(m) azt: Hogi ferfisa <gom nem> volna, es nem volon elegeges az hazassagba(n) ... kit tagadok, mert szinten <ollia>n ferfiinak

esmertem ekkedigh magamatt affelere <mint> mas ember, lehet hogi neha betegsegh miatt nem an <nira> lehetett az dologh egikor, esmegh mint mazzor [SzJk 22]. 1654: Molnar Katat, Szeszarmanyon lako Jakab Peterul szeparalta az Ecclesia. Első, mert Molnar Kata megbizonyította, hogy az Ura Jakab Peter impotens az hazassagra, nincz ferfiusaga [i.h.; 73]. 1670: Causa Levata Szekiensis Sigmond Márton(nye) Anna Nagy prokatora által Szeke(n) lako Varga Mihaly által Ura elle(n) Sigmond marto(n) ellen proponallya hogy Ura tehetetle(n) ferfiságával aszszony ember-(ne)k megh ne(m) felelhet [SzJk 109]. 1687: Kotsis Kata ... tehetetlenséggel vadollya ferjet, es hogy el üzte volna tölle, szabadsagot adot neki hogy szeretöt tartso(n). Bencze Gyorgy pro sua parte így felel. Mialta el vöttelek azoita nincze(n) ferfiasago(m), de az elöt volt [i.h. 154].

Szk: ~ot megmutat. 1716: az ura ... északákon be megjen hozzá, úgyjekeznek férfiságát megh mutatni, s, annál inkább el betegesedik [Nagyida K; Told. 22] * ~ot megmutathat. 1716: Kinek az szájából hallott az Tanu olyan szökat; csak heaban mentem férhez mert az Vram nem Aszszony emberhez valo, nemis arra valo hogj férfiságát megh mutathassa?, mellem fekszik ngjan de semmi ferfiságot nem tehet [uo.; i.h.]. * ~ot tehet → ~ot megmutathat.

2. penis. 1764: Nemis láttam, hogy az ferfiságból ki ment természetnek Materiájával az bornyú meg lett volna motskoltatva az Lanczi Jösi Férfisága, vagyis szemérem teste [SzúvLt.].

férfiságtalanság impotentia. 1680: Nagy Kata szolitattya ferjet Varallyai Nagy Andrast ... Miert kellett Nagy Andrasnak meg hazasodni holot ne(m) Aszsonyi allathoz valo lehetet; erős gyanusagunk vagy(o)n benne. Inctus vero per Patre(m) Joanne(m) Nagy de Varallya* sic proponit. Az en Gyermek(e)m ... nem volth olyan erőtelenséggel avagy ferfiságtalansággal annak előtte hogy meghazasodot tagado(m) egyebarant meg sem hazasodot volna [SzJk 150. - *SzD].

férfisál fular bărbătesc; Männerhalstuch. 1829: Egy férjju Sáiál f 6 - [Ks 31. XXXb Dobray Peter „Notta”-ja].

férfisar férfilábbeli-fajta; un fel de incălță-minte pentru bărbați; Männerstiefel. 1669: Ferfi Saru par No 19. Aszszony ember Saru par No 1. Czipelüs par No 2. Boczkor par No 8 [Fog.; UtI]. 1680: Ferfi, es assz(o)nyember Saru par 60 [uo.; UtI]. 1687: Ferfi Saruk készen nro 66 [uo.; UtI].

férfistráza (férfi)őr; paznic; Wächter, Wärter. 1735: Az özvegj Aszszonyok másod rendbe(n) tartoznak Ferfi strasat adni [Dés; Jk 456a].

férfisüveg căciulă bărbătească; Männerhaube. 1739: Három Nuszt kesztyű két nuszt nélkül való ferfi Angliai Posztból valo süveg [Szászzerked K; L/Lt Fasc. 96].

férfliszakács bucátar; Koch. 1621: Demjen Gergeli Negy loan zekere(n) vizen V. eo fel.* zamara valo ferfi Zakaczokat es egy eoreog ladat-is Varadig. atta(m) 4. lotol f. 6/ — [Kv; Szám. 15b/IX. 165. — *Olv.: Urunk őfelsége].

férfliszemély férfiember; bárbat; männliche Person, Mannsbild. 1585: Neb Janos vallia, Lattam hogy eiel az nazba be bochatottak oda ferfi Zemelieket a' hazba eyel (agy l), Im ez Minap, hon nem leteben az vranak, zallanak meg ellenbe valamy zolgalo emberek [Kv; TjK IV/1. 492].

férfliszörkalap kb. nemezkalap; pälárie de pislă pentru bárbați; Männer-Filzhut. 1812: Egy férfi ször kalap [Mv; MvLev. Szabadi József hagy. 14].

férflü- 1. férfi

férflüni férfi-, férfinak való; bárbaesc, pentru bárbat; Männer-, Mannes-. 1637/1639: Keovetkeznek az Ferfiuy Ekessegek* [Kv; RDL I. 111. — *Köv. török, pallosok, keshüvelyek fels.].

Szk: ~ ág férfi/fiág. 1711: Néhay Mihálc Mihály Uramtól az Testamentom Szerént maradott jók az Fiaknak redundálnak, talli conditione hogy ó kglmek, abból in praejudiciu(m) Filiarum prae-claratarum senkinek ne abalinealhassanak, hanem ha deficiálna az egész Ferfiuy Ag, maradhasson viszsza az Leányokra [Altörja Hsz; Borb. I.] * ~ maradék férfi/fiúörökös. 1560: engette mind eórokke birni, hasznat venni, Az felseó molnot bamfi Palnak ..., es Az eó ferfiúj Maradékinak mindenesztől fogúa, es minden Jgassagát ki veótte Az vi malombol, valami bamfi menyhartott Jletthe volna [Mv; JHbK XII. 7.] * ~ monio férfi-zubhonyfajta. 1582: Cathalin Zabo Martonne ... vallia, hushagio vosarnap eleot valo vosarnap* vala Ieowenek Neg Azzon Nepek azon keozben Ez Rengeo Annais ot vala, es megh az palastia Alat eg Bab vala eo magan ferfyw ruha Nem vala hane(m) amel Bab Nalla vala Azon eg foztan es eg ferfiwy Menté vala [Kv; TjK IV/1. 53]. — *Febr. 18].

férflü-testvér fiútestvér, fivér; frate; Bruder. 1793: Ferfiu Testvérünk volt egy oláh Déák Gentsen [Kémer Sz; TKhf 13/34 Anutza Sorbán cons. providi Joannis Tyivorán (37) val.].

férflü-unoka fiúunoka; nepot; Enkel(sohn). 1677/1768: ha Ferentz fiak nélkül halna meg, vagy azoknak Fiai, s ferfiu agon lévő Unokáts, ugy à Jozság Péterre Szállyon, és annak fiaira, ferfiu unokaira, és hasonló unokájoknak unokaira [Ne; DobLev. II/386. 2b].

férflüváltozat férfi-alsóruha/fehérnemű, táj (férfi)-változó; lenjerie/rufárie bárbaescă, primeneli; Männerwäsche. 1634: Ezek utan az mi ferfi es Aszonyember változatok (!) voltak azokatis dinisor vrain az harmad(na)k excindalasalakor megh

beczwlwen, penzbeli reszt itiltek csak az aruaknak [Kv; RDL I. 105].

férflüváltozó férfi-alsóruha/fehérnemű; lenjerie/rufárie bárbaescă; Männerwäsche. 1849: Három pár ferfi változó [Dés; DLt].

férges 1. zsuzsokos, rég búzaférges; cu gărgărită; kornwürmig. 1647: Az Gabonas haz .. Vagion benne nyolcz reszben allo Szűszek; Abban vagion az idei buza Cub. Maj. No. 7. met. 7. Taulalyi ferges buza, Cub. Maj. No 12. Met. 4 [Nagyteremi KK; BK]. 1731: En aban az igen ferges buzat atam el ket száz ket vikat, ketteivel egy forinton [Varsolc Sz; Ks 83 Dacz Péter lev].

2. ? zszisikes; cu gărgărită; mit Erbsenkäfer. 1797: (A) Borsot bé hozván és el Csépeltyven lett belőlle 2 veka és egy kupa az is szörnyü alatson és férges [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

3. állapotos, terhes, rég nehezes; gravidă, insárcinată; schwanger. 1585: Vitez Mihaly vallia Az leanyhoz hallomással hallottam hogy Ream fogla volt ferges voltat lattam elegh haydut hog' kapcza zarogatnj oda Iartak [Kv; TjK IV/1. 506].

4. hitvány, romlott; ticălos, stricat; nichtsnutzig, verdorben. 1762: (A szóban forgó jb-ok) rosz híru nevü férges emberek voltak. Holmi aprolék lopogatas és férgeesség hallatott hozzájuk [Egerbegy K; MNY XXXVIII, 131].

◇ Szn. 1751/1770 k.: Férghes Kata [Ördögös-füzes SzD; SzConscr.].

férgecsodik zsuzsokosodik; a se umple de gărgărite; kornwürmig werden. 1749: Gabona felesetskén vólna s tavalyi majt mindenik Jóságban meg kezdötek vala fergesedni jól lehet eleget száraztattam [Gagy U Ks Péterffi Sándor lev.].

férgeesség hitványság, romlottság; ticăloşenie; Verdorbenheit. 1762: holmi aprolék lopogatas és férgeesség hallatott hozzájuk [Egerbegy K; MNY XXXVIII, 131. — A teljesebb szöv. férges 4. al.].

fergeteg vihar, zivatar; furtună; Gewitter. 1585: Veottek eo kglmek zemek eleybe(n) az Zent Peter egy hazanak puztasagatis, mely miath az Egeknek haborusagy az Jstennek Igyeienek (!) halgatoyt el tauoztattlak Nagy giakorlatossagal onnet a' puzta helyreól ..., vgy mint Nyarba az Nagy hewsegh es az Zapor esseok, Tely wdeöben az ho Ees, es egieb Zawaros hidegh zeles wdeok, fergetegek [Kv; TanJk I/1. 6]. 1709: hideg szelek, nagy hlovak, fergetegek és erőss hidegek voltak [TT 1890. 761 SzZsN]. 1771: Tavaj nyáron ... Bánátus felől egy nagy fergeteg jövé, sok élő fát döjtött ki [Pánkszelistye H; JHb 93. XIX. 6].

fergeteges viharos; furtunos; gewittrig. 1749: rut szeles es Fergeteges idő [Marossztkirály AF; Told. 25]. 1771: Meghala a szegény Györffi József

... Karácsony előtt megbetegedett hagyományban igen súlyosan, feküdt. Abból valamennyire fel-tambalódván husvét napján igen hideg, fergeteges, havas, esős idő lévén, az uton által-
vén a hideg, recidivált s meg is holt [RettE 248–9] 1807: Januarius 7a az időis szeles fergeteges volt [Dés; Ks 87 KMN 344]. 1816 u.: Innep nap tsak akkor vagyom, mikor eső es, vagy havaz, vagy egyéb fergeteges idő vagyom [KLev].

fergetőfa 'p' 1594: Dobos Ferencnek Heth dohoz való fergeteo fatol Sututol es Beorteol attam f – /53 [Kv; Szám. 6/VI. 27].

fergettyű virtej; Wendschemel. 1587: Kerekes Mihalj harom kereket Czinalt wj falozassal kwliokkal fiztettem teolle – /78. Jtt(em) sarogliaiat fergettiwet (!) valami aprolekkal – /50 [Kv; Szám. 3/XXX. 13]. 1590: Az Kerekesel chinaltattam 4 thaliga kereket, Chinalt egy fergettiwth, es ket tengelth, es egy rudath fl. – 94 [Kv; i.h. 4/XIX. 18]. 1597: Kerekes Demeter Chynalt ket Tengelt ... d 32 .. Egy fergettywert fiztettem Nekte f – d 16 Esmeg egy fergetthywt f – d 16 [Kv; i.h. V/5. 8]. 1595: Kerekes Mattyas czynalt ... az posztos kuczira ... 1 fergettyüt ... d. 50 [Kv; i.h. 6/XVIIa. 153 ifj. Heltal Gáspár sp kezével]. 1625: Az Talygahoz Csinaltattam ... egy agast es egy fergettywt f 1 [Kv; i.h. 16/XXXII. 13]. 1694: 1. fergettyü [Torda; Told. 11/34]. 1699: Szekér agas Nro 3 . . . egy fűrgettyű [O.csesztve AF; LLt Gyulafi László lelt.]. 1842: egy gyermek kotsi festett – fergettyűje el van törve [Csekelaka AF; KCsl 3].

fergettyűfa fergettyűnek való fa; lemn pentru virtej; Holz für Wendschemel. 1848: Szekér Lajtorja egy 1 rft 10 xr. Simej fa és fergettyű fa ötven ... 2 rft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

férhet 1. elférhet; a putea avea loc; Platz haben können. XVIII. sz. köz.; mi Diák fiakul meg szorulva vagyunk a fél jóságunkon, úgy hogy nem férhetünk rajta [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 69].

2. hozzáférhet; a putea ajunge la; ankommen können. 1731: ezen az helyésen anyira meg kényszeredat az szegenyseg az éség mijá hogy malamakot (!) és gabanas hazakat a hol férhetnek Fel verik [Pálos NK; Ks 83 Géczj László lev.]. 1771: olyan helyen vagynak az Erdei: hogy ahaz senki nem férhet [Redulesty H; Ks 93. XIX. 6].

Szk: gyanító szuszpicció ~ utána. 1787: Ha a Paluban valami idegen ember meg fordulna, a kinek a Felsőb Rendelések szerint Passusa nem lenne, 's leg kisebb gyanito suspitio férhetne utána az olyanokat immediate el fogatni, 's a Proc. Tiszthez kísértetni kemény parantsolat alatt parantsoltatik [Torockó; TLev. 3/2. 3a] * gyanú

~ ukihez. 1758: (Udvar Istvánt és feleségét Csúka Pannát) mindenkor jámbor jó erkölcsű, igaz emberek(ne)k lenni tudtúk, s tudgyúk azok(na)k ésmérjük lenni mostis, még pedig olyanoknak, a' kikkel eleget barátoktúnk, de még tsak gyanonkis hozzájuk nem férhet [Betlensztmiklós KK; BK]. 1765: Pakulár Sztánhoz semmi gyanunk nem férhetett [Sárd AF; Eszt-Mk Vall. 42]. 1772: azon Inquisitoriambeli fatensekhez éppen nem férhet gjanó [Kük.; JHb LXVII/-226] * nem ~ hamisság a konszcienciájához. 1749: Czegezit ... recomandalom Imo Catholicus az Constenciájához nem ferhet anji hamisság mind az eretnekeknek [Noszoly SzD; Ks 83 Domokos Ferenc lev.].

3. hozzájuthat; a putea obține; dazukommen können. 1715: az oeconomianak nagy ügygel bajjal akadallyoskodással reggel későn, estve idejekora(n) zárván be a kapukat, nem akkor a mikor kellett, hanem a mikor lehetett, és a kapukat meg nyitották férhetünk, a munkanak tétélihez [Fog.; UtI]. 1776: Barcsai János ... vicecolonusságot vadászott, s arra nézve ezt a Törököt* felküldötte Bécsbe nagy költséggel, hogy már szerezen nekie vicecolonusságot. De ahhoz semmiképpen nem férhetett ..., baronatuszt szerzett neki [RettE 370–1. – *Török András; rá vonatkozóan l. i.h.].

feria 1. szünidő, vakáció; vacanță; Ferien. 1734: Az emlitet Mlgs Urfiak, tudom hogy mikor frequentia volt, itt Kolosváratt a Collegiumban, mikor penig Feriak voltanak kún az Idvezült Mlgs Ur Jóságiban procuraltattak [Kv TKI Joan. Nemethi (46) tricesimae controlor vall.]. 1769: én a feriat ballábom szára ki sebesedése mián ithon töltém [Ne; Told. 5a]. 1798*: En Isten jovoltából az holnapi napon innen MVásárhellyről Csánba ki menni szándékozom; s a' ferian ott is fogog (!) lenni [Mv; TLev. 5/14. 1a. – *A levél kelte: márc. 29].

2. törvényszűnet; vacanță judiciară; Gerichtstillstand. 1744: Kgyld Causaja mostani feriak interveniálván halasztatott ezen Diaeta Törvényes Continua(ti)ojá(na)k, vagy ha interrumpalodnék, a következőnek eleire [Nsz; Ap. 5 gub.]. 1771: Husvéti feriakra nézve elbomolván a tábla. hazament [RettE 249].

feriál 1. kb. sújt; a lovi/atinge; (be)treffen, belasten. 1733: Ami illeti azon legenynek kerke-
dezésit az az Inctat nem feriallya, hanem magát az fatenst vagis (!) kerkedezőt [Dés; Jk]. 1758: semmi némű abbol következő kár, terhe ne feriallya Tar Gergelyt, hanem Csegezen reszben excindalt Jóságok békességesen kezinel és birtoka alat maradhassanak [Asz; Borb. 1].

2. veszedelmezett, veszélyeztet; a periclitat; gefährden. 1723: a Kis Mihály Ház helyét ... látom hogy most is feriallya az árvíz [Sövényfa KK; MbK 150]. 1772: Mint-hogy Cancellista Uraimék olyan dolog iránt fognak engemet járálni és fatealtatni, a' melly mind Néhai Jó Kegyelmes

Uram és Asszonyom ő Excljokat, mint Mlgs Báro Principalis Uram ő Nsgát is engemetis fognak ferialni, azért én Juramentumomat le nem tésem s nem is fatealok [Drág K; TSb 21].

feriáltatik kb. sújtatik; a fi lovit; betroffen werden. 1612/1723: De a' Koronkaik is a' Vásárhelyi Esperest hire nélkül Papot ne fogadjanak, hanem a' Bodoniakkal egyet értvén hurré tegyek az Esperestnek, -s ugy fogadjanak Papot, Sidó (!) Papot, Sido hiten valót, Dávid Ferentz vallásan valót pedig ne fogadjanak Ha különben tselekednének a' Koronkaik, fulmine maledictionis ferialtassanak, a' Bodoniak tőlök el szakadjanak [Hagyásbodoni (MT) eklézsia könyve].

férj soj; Mann, Gatte. 1560: My Thomori Cristoph adom emlekezetre az en leueleni Altal hogy en kozaruarat^a zenth kataryn azzon Masod napian az nehay kozaruari gyewrgyne es az mostani feryewel Bornemizza Janos vrammal megh Jgiensulesbol Tewttem Jlyen vegezest^b [SLt DE. 2. — *SzD. ^bKöv. a végzés]. 1569: Chyrenj Clara Az Ew Eleoby uranak az megh holth Jstrigj mihálnak Neweth El waltoztata volna Es mas ferjhez Thwnny Illik Kwn ferenchez Menth volna [Mányik SzD; IB VI. 225/13. — L. alább külön a férjhez megy szk-ot!]. 1578: (Adót nem fizetnek) kiknek feriek az bekes hadakor el weztek es kik meg vrok Neweket vysselyk [Kv; TanJk V/3. 167b]. 1680: Kovats Joseph matkajától Rebechatol (igy!) diuortialtatni kiva(n). Deliberatu(m). Absolvattatik, et ad secunda vota fel bocsattatik, mivel constal hogy ferje vagyon matkajának [SzJk 151]. 1736: az Asszonyok peniglen maguk Férjükkel edgyüt esküdjenyek megh (hogy miért nem vették volna fel azt a bestelenséget hurtzoltatást:) [Szentgyed SzD; Wass]. 1752: Lupuj(na)k Kintseben két Testvér Nénnye vagyon fernél (!) ..., de a Nénnyei férjek nevekre nem emlékezem [Körtvélykapu MT; Szimion Pintye (38) jb vall.]. 1804: adta a' testvére Ferjének Bozintán Kosztánnak [F. berekszó Sz; BfR III. 12/7 Drentye Vaszali (60) col. vall.]. 1814: (A) Grof Ur, többnyire mind az említett Leány személynél töltötte és tölti idejét, ezt pedig az asszonyok Férjeikre nézve bajason tudják el nyelni [Ne; TSb 12]. 1837: A' Város a' hely béli szegény Özvegyeknek, és oly asszonyoknak is kiknek Férjek nyomorok ... és dolog tehetetlen ... fel segülésökre egy intézetet állított fel [Torda; TLt Praes. ir. 466].

Szk: ~e mellé jő. 1794: Cspikés Mária Asszony ... miden említett Férje mellé jött 1. Szuszékat, 4. Hordot és a' féle aproság Házi portékákat hozatt [Asz; Borb. I] * ~hez ad. 1638: mü elöttünk Balog Márton eo kegyelme, és Hites Társa Dosa Rákel Asszony jo Lelkek esméretek szerént azt adák fel hogy nagyobb édes Leányokat Klárát Ferjhez adván a' mely Mobiliakat, parafernumokat eo kegyelme édes Leányok örökös birtokába által adának, azokat hogy írnek meg [Szentimre MT; BalLev.]. 1659:

(Feleségem) gyermekimet tisztességesen kezicse ki hazasításra minnt fő ember gyermekit szoktak keziteni; ha pedig ... szerencse talalna őket tizen hat estendonek előtte atkozot az ki ferhez adgya akar melljiketis [Töröcsvár F; Ks 90 Bornemisza Pál végr.]. 1787: a kisbiket férhez adta Néhai Borbély Samuel Uramhoz [Mv; DLev. 4. XXXVI. 1] * ~hez adatik. 1747: az .. Exponens Asz(ony) ... ferjhez adatván eliberalodott az Tutela alol [BSz; Ks 14. XXXVII. 17] * ~hez adja magát. 1766: Régtől fogva várja szegény Beta, hogy valaki elvegye, de helytelen magavi seléseért nem kapott senki rajta, mikor ideje lett volna, hanem már most, ha mind időmúlás után is férjhez adá magát [RettE 199] * ~hez adó kiházásító. 1761: Eleinktől reánk Szállott, s mind ez mái Napig meg tartott rend tartásunk, és szokásunk az volt, azis vagyon, mostanis, hogj minden, Leányát ki házásító, Vagyis férjhez adó ember tartozik az eo tehetése szerént Leányával ... leg alább egy darab szöllöt adni [Gergelyfája AF; JHbK LXVIII/1. 715] * ~hez adott. 1806: Minthogy azon férhez adott leány mindeniknek egyarányú testvére volt, és az jószágot egyenlő részre bírják, tehát tartozik az inctus az actornak a fenn írt 38 forintnak és 37 krajcárnak felit lefizetni [Szarhegy Cs; RSzF 241] * ~hez adott portéka hozománytárgy. 1739: Geréb Borbára Asszonyom férhez adott portékájának Laistroma [Illyefva Hsz; HSzJP] * ~hez hoz. 1791: Én ..., nemis ismértem Néhai idősb Majzos János Uramot, akinek Leányát férhez hozták Fiafalvára [Usz; Borb. II Agillis Michael Csiki (70) vall.] * ~hez jön. 1791: Kalmán Uramhoz ide Fiafalvára Férhez jöttem [Usz; i.h. Juditha Menjhárt consors quondam Michaelis Kalmánj senioris ex Fiafalva (78) vall.] * ~hez kel férjhez megy. 1750: Én itt Sz. Györgyön szulettem e világra, innét költem férjhez is [Sszgy; HSzJP Haelena Bakó (64) vall.]. 1759: volt még egy Leanya ki is ferhez költ S Sz Györgyre [Kökös Hsz; Kp I. 204b]. 1782: csikrákosi Balás Györgyne ... költ férhez jenőfalvi Korda Tamáshoz [Jenőfva Cs; RSzF 232] * ~hez megy. 1569: Chyrenj (!) Clara Azzony Az Ew Eleoby uranak az megh holth Istrigj mihálnak Neweth El waltoztata volna Es mas ferjhez Thwdny Jllik Kwn ferenchez Menth volna [Mányik SzD; IB VI. 225/13]. 1592: Louas Thamas ... vallia: Ezt tudom az Teglas Antalne dolgaban: Danch Orban teot volt fogadast velle hogi ferhez megien: Az azzoni mikor ferhez ment volna, egi nehanizor monta nekem Danch Orban, Im ferhez mene Teglas Antalne, chak extendeot sem vara, menniwnk rea, mert nekem egi ebbeddel ados [Kv; T]jk V/1. 220]. 1604: az mi keues ezust marham penzem ruhaím es minden fele labos marhaym uadnak ... ha zinte ferhez meneys az en feleségem az en atiamfiay el ne uehessek [Halmagy K; JHb XVI/50]. 1633: az en feleségem . ha hol ferhez megien ... gyermekimre ismet minden Contradictio ellen visza szallyon^a [Kv; RDL I. 101. — *Ti. a szóban forgó ingatlan]. 1736: Vala egy úr, az ki székelyek generálisa vala, ...

egy igen közel való atyafia leány méne férjhez egy jobbágyhoz, attól az jobbágytól lón megint leánya, az is jobbágyhoz méne férjhez [MetTr 416–7]. 1802/1816: (Rápó Kata) ám bátor két Bitangjai lévén, annak utánna betsültesen férjhez ment [Dálnok Hsz; Kp 317 Czintos László (40) cseléd vall.] * ~hez mehet. 1591: Berekzazy Mathe Jelente, azt en nekem az Ecclesia ... vg' aggraíalta es ligalta volna meg az eo tölle el-separaltatot feleseghet Catalin azzonth, hog' vranak Elteigh ferhoz ne mehetne [Kv; KvLt I/60 Math. Albaregiensis vall. Petrus Talliany Enyedi(n)sis minister Colosvariensis kezével]. 1675: Mivel haro(m) esztendeje hogy Ura el hadta hütötlenül felesége ferhez mehet [Sz]k 126]. 1763: az Ia ... ezen gonoszágát, hogj inkább tetézhesse, arrais vetemedet hogy egérköves pogatsát készitven uranak küldette, hogj életét fogjatván maga latráhaz inkább ferhez mehetne [Torda; T]k V. 180] * ~hez mehető. 1840: már most Susánna Léányom meg van fosztatva mind Szolgalatjától, mind férjhez mehető Szerentséjétől, mind született Hittétől es vallásától [Dés; DLt 1268] * ~hez menő eladó sorban levő. 1810: Mikor pedig a' Léánya fel nő es férjhez menő lenne ... akkor ... férjhez Menetelével a Gergelyfái Marton telki Szt Jakabi Jozság adodjék által [Héderfája KK; IB gr. I. Bethlen Sámuel kezével] * ~hez ment. 1754: Tudgyaé a' Tanu ... Kis Judith ugy viseltée magát, mint betsültes ferhez ment Aszony ...? [Altörja Hsz; HSzJP] * ~hez visz. 1729: Rapolti Andrasne Aszonyomnak adta mikor ferhez vittek [Bsztelnek Hsz; i.h. Marton Marton (70) col. vall.]. 1751: Sofit Rophaj Istvánné Aszszonyomtól kérték fel mikor Apáczára vitték férhez [Nagyajta Hsz; HSzJP]. 1780: Horvát Julis Aszont férnek vivék [Zabola Hsz; i.h.] * ~nek ad férjhez ad. 1586: Zoch Miklos vallia, Az gazdam Azzonnak az eóchet megh fogtak vala paraznasag sorsaiert ... a' leant az Varos Directori kezessegen ereszték el, Azon keozbe fernek Adok a leant [Kv; T]k IV/1. 587]. 1639: Az szwleiek szent Pali Anna Aszony az Nagybik leant, az veszedelem^a keozben atta uolt fernek [Vajdasztiván MT; Borb. I. — *Célzás Bánta seregének század eleji pusztításaira]. 1736: az uenyasszonyt az násznagy az apjától es anyjától elbucszattata, megköszöntetvén véle ... , hogy atyal s anyaikepen felnevelték ... s most tisztességesen férjnek adták [MetTr 387]. 1792: A Léányomat Máriát Férjnek adtam tisztességesen [Fog.; Konstantinus lev.] * ~nek hoz férjhez hoz. 1767: Barbara Jánosi Agilis Danielis Bartalis ex Medeser Consors Annoru(m) Circ. 68 fat(etur) hoc modo engemet ide Férjnek hoztak, mellynek lehet valami negyvenhat esztendeje [Medesér U; Ks 20. XIV. 10] * ~nél vagon/van. 1641/1642: mikor Feyernarra melenek ... , akkor immar desffalul Anna Becze Mihalyne fernel uala menyeczke [Mihályiva NK; JHb XXII/3. 7]. 1725: Oláh Kata Aszszonj M Vásár helljen vagon fernel [Bólón Hsz; HSzJP]. 1752: Lupuj(nak) ... Kintszenben két Testvér

Nénye vagon fernel (!) [Körtvélykapu MT; IB. — A teljesebb szöveg-et l. fennebb].

Sz: a feleség az ő férjére hal meg a feleség vagonában a férj az örökös. 1745: ezeket^a minthogy iffju Legénységben keresett pénzemen vett fundamentumra építettük a Szegény Néhai meg holt feleségemmel részt adni nem tartozom az A. ő Kg(ne)k, mivel a Feleség az ő férjére hal meg [Torda; T]k II. 11. — *Ti. az ingatlanokat].

férjehagyott hűtelen, hűtlen; necredincioasá; treulos. 1579: meg Ertettwk Mynemő Rwt es Izonyw hyrek forganának Igyarto Georgy felől es teobbek felől is kik Lengiel kiraly ky menete^a vtan wtkeztenek volna hogy penig Az vriste(n) eo felsege az eo Rettenetes es Izonio orostat Reank ne bochyassa egygwat affele emberekkel ne Bwn-tessen Egez warossul ... Igiarto Georgiet elő zollichyak teorwenre Ezen kyweolis Minde- neket paraznakat gykosokat orwokat feriek haglattoakat ... zemely walogatasnelkw elő zolychianak [Kv; Tan]k V/3. 184a. — *A lengyel királyvá választott Báthory István Lengyelországba való kimenetele].

férjhezadás máritat, máritare; Verheiraten. 1759: hallottam hogy ezen előttünk lévő kis darab csegelly hogy Alb Tyiron (!) ház hellje után való örökség volna, melljetis ő Zesztrében adott volt a' leányaval Fentősré Férjhez Adása alkalmatosságával [Fentős Szt; TL. Tahár Petre (69) nb vall.].

férjhezmenés férjhezmenetel; máritis; Heiraten. 1598: ha mi Jozag mostan Chiereni Martonne Azzonim ... kezinel volna ... az leani Azzoninak firhez menesse vagi halala után ha magtalanul meg halna Chiereni lazlorá zallana [Törzs].

férjhezmenetel férjhezmenés; máritis; Heiraten. 1676^a: férjhez menetelivel vagy holta után, az Dotalista Azon(na)k ... mind(en) helyeke(n) mind(en) jussok, jozságok es igasságok mind(en) akadály es perpatvar nélkül immediatē devolvalodgyanak az fen megh irt Successor Atyafiaikra [SV; Törzs. — *Az évszám ahadály 3. al. sajtóhibával]. 1810: Gyöngyös Kata Asztalos Ferentzhez lett férjhez menetelével a' mlt az Annjától vitt volt^a, ... vissza adassanak [F. rákos U; Falujk 48 Sebe János pap-not. kezével. — *Köv. a fels.]. 1849: (Krizsán Máriának) férjhez menetele után születet egy fija [Kv; Végr. Vall. 2 Kelemen Benjámín vall.]. — L. még RettE 181–2, 257; RSzF 242–3.

férji de soj; ehemännisch, ehelich. 1690/XVII. sz. eleje: Én Sárdi Susanna Vallom es fatealom, minthogy az én uram ... mikor engemet el vett igen nagy árvaságban voltam etc ... hozzám való igaz igasságos férji hűségéért ők(ne)k kötöm es vallom leg elsőben a Hari^a Nagy laki^b es Sugadi^c pusza portiolmat hatszáz magyarli forintokig

etc. [Ne; DobLev. I/59. — ^{a-c} AF]. 1833 k.: esedezem a n(eme)s Presbiteriumnak hogy ... ha lehetne .. Férjem Keresztyéni Férji kötelessége, és az Szent Hűt mellé állítani, a köztünk forgo s háborúság okait közöttünk le Csendesíteni [Usz; Borb. II].

férkezés jutás, kerülés; ajungere; Gelangen/raten. 1764: Ami pedig Silter Ferenc öklme öreg<ek> számába való férkezését reménsége fel<ett> illeti, bizonyos okra nézve úgy kellett meg<maradni> [Dés; DFaz. 23].

férkezhet férközhetik, kerülhet; a putea ajunge; sich heranmachen können. 1755: veszedelemb(en) még eddig nincsen Kls Vr(am) eo Exallya, mivel az Doctoroktis Lelkekre kénszergtettem, de annyira ell gyengédedet, hogy nagy Dajkálkodás kell eo Exallyának; s mű tsak nem férkezhetünk oly közel, mint kellenék eb Excellyához, mindenne tsak az Aszony eo Excellját kell terhelni [Ks 96 Baló Antal lev. Nsz-ból].

férkezik 1. *uki mellé* ~ vkihez hozzáfér a ajunge la cineva; jm ankommen. 1775: De hogy az Ur a Házamot másnak adgya azt meg nem engedem mert aki hozzá nyul ha akkora lesz is mint egy Ház le vágom a fejszevel ha melléje ferkezem [Méra K; Aggm. C. 43].

2. *vmilyen szolgálatba* ~ vmilyen szolgálatba jut/kerül; a ajunge intr-o functie; in irgendeinen Dienst gelangen/geraten. 1769: mind a két Utrizált személy kiváltképpen a miolta Udvari szolgálatban férkeztek volt, ugy annyira kezdetek excedálni, hogy nem vala képepest (!) meg maradni vélek senkinek [Bukuresd H; Ks].

3. *vmihez szuszpició* ~ gyanú fér vmihez; a exista suspiciunea; Verdacht liegt vor. 1748: (Az) attestatiohozis nagy suspicio ferkezett coram sedria censealtatván his rationibus, Imo hogj a subscriptioja mind a két attestans személynek egy kez irás [Torda; T]k III. 243].

4. *mellé* ~ (nőhöz) hozzáférközik; a se apropia (de o femeie), (an Frau) herbeikönnen. 1757: Ifju Legény korában Sipos János, néhai Székely Sámuel uramnál szolgálván a szolgálója mellé férkezet s meg nevelte a hasát aki mostan Felesége [M.bölkény MT; Ks 4. VII. 8].

5. *átv* hozzá/odafondorkodik/furakodik; a se da pe lingă cineva; sich hindrängen. 1657: Meghalván Báthori István^a, az gyermek fejedelem^b is nevedvén s melléje rosz tanácsadók férkezvén az ifju elme könnyen megvesztegettetett, s az fenyttékét nem kezdette felvenni, és így az megvesztegetett gyermeki elmét az roszul educáltatott ifjuság követte [KemÖn. 16-7. — ^a1586. dec. 22-én halt meg. ^bBáthori Zsigmond].

férkeztethet elhelyeztethet; a putea dispune să fie aşezat; hinlegen/setzen lassen können. 1732: jó tágas lévén a szin, szuszékokot és kádakot is felesen ferkeztethetni belé [Nagyida K; Told. 11/70].

fermoár csat; agrafă; Spange. 1818/1826: Két Brázlétt Egy Fermoar Egy pár Fülbenvaló gyöngy Csepp [KvAKt Mss. hung. 27]. 1823: Egy Fermoar, melynek közepében vagon egy nagy Brillánt, körül apróbbak és az egész Fermoar 3. darabokból áll [LLt 601. 1.1. Csáky Péter kezével].

férő 1. *elférő*; care are loc; Raum/Platz habend. 1825: városunk a Piatzon nem férő e' féle Arusokat^a a' Temploman fellyül lévő ugy nevezett Kolosvári uttzában transferálni kívánta [Torda; TLt Közíg. ir. 252. — ^a Az addig a piaci nagytemplomon alul árulókat].

2. *vmekkora befogadóképességu*; cu o capacitate de aaufnahmefähig. 1717: fel visgalván menyti szamu szanto földet birt^a eddig, es ha öt kőből, es ket veka ferőjere ki ne(m) telik, potlodgyek ki annyira, az Kuti Mihály háza után valo szanto földekből [Kük.; DobLev. I/108. — ^aRosser Demeter nevü jb Kissáronon (KK)]. 1752: György Csorogár mondotta, hogy fábol rakot három szekér férő szint szalma fedél alatt rontanánk el [Buzd AF; Ks 22. XXIa].

3. *birt. szr-os alakban*; cu suffix posesiv; mit Possessivendung; vmekkora irtartalmú; cu o capacitate; von irgendeinem Rauminhalt. 1602: witt el egi eoregh pallost, egi czwt pohart fel eytel fereyet, egi dardat Baz penz ereot [UszT 16/3]. 1625: 1. Zapullo kad egi wst fereie | egi nagi Zuzek. 50. kőből fereie | 1. wst harom uider fereie [i.h. 8a].

4. *rendsz. jelzői haszn-ban és birt. szr-os alakban*; de obicei in functie de atribut și cu suffix posesiv; gewöhnlich in attributivem Gebrauch mit Possessivendung; vmennyi vetőmagra való; pentru o oarecare cantitate de semințe; für eine bestimmte Menge Korn (geeignet). 1655: 7 veka fereje^a [Lázárfva Cs; LLt I. — ^aTi. föld]. 1656: ada ... Czerebe eorökwl az Czik szeki Kozmasi hatarba(n) az meszöb(en) harom kőből fereje földet [Szentimre Cs; BCs]. 1658: ada negi keobeol fereje földet [Sepsiszkirály Hsz; BLt]. 1687: Az vagottonnis ket veka fereje [Illyefva Hsz; EHA]. 1693 k.: vagion harom kőből buza fereje föld [Hévíz NK; UnV]k]. 1700: az földek menyti ferejék? [Aldoboly Hsz; LLt]. 1716: (Adott) húszan ött ött kőből fereje szánto földet [Drassó AF; LLt 13/14]. 1724: tudok a Kús retben is egi oda tartozo földet mellyet ronak 20. veka fereje földnek [Vécs MT; Mich. Sütő (60) jb vall.]. 1753: ada ... egi kis darab szánto földet .. 1 veka ferejét örökösön fiurol fiura [Kissolymos U; Márkos lev.]. 1755: mint egy nyolc veka fereje föld [Kárásztelek Sz; BfN Nalácsi Sára conscr.]. 1762: az örökös szánto földekből nekem Dosa Farkasnak obvenialt tizen három kőből férő föld [Makfva MT; DLev. 2. XV. B. 4]. 1775: az hany darabbal álló mennyi fere (!) Föld az [Kük.; Ks 66. 45. 17c vk]. 1786: pusztán maradot benne cir(citer) 20. vékání fereje föld, az az vetetlen [Mezősámsond MT; Berz. 15. XX/18]. 1779: a tavaly kirendelt 58. veka fereje föld [Szászszaszt-lászló TA; JHbK XXVI/18]. 1840: a Liznyo pa-

takán egy véka fereje pityokás hely [Lisznyó Hsz; EHA].

Ha. 1666: fereie [Szentimre Cs; EHA]. **1695:** fereje [Kilyén Hsz; BLt]. **1710/1792:** fereje [Albis Hsz; BLev. Transs. 30]. **1718:** fereje [Szentmihály Cs; Borb. II]. **1742:** férje [Aranykút K; Ks 4. VII/1] | fereje [Harasztkerék MT; VH]. **1748:** fereje [Szélkút KK; Ks 67.49.41]. **1774:** férje [Mocs K; KS Conscr. 78].

főrőjű 1. vmennyi vetőmagra való; pentru o oarecare cantitate de semințe; eine bestimmte Menge Saatkorn in sich fassend. **1720/1811:** Nagyon örökkösön vet földelkís ... egy három köből ferejű vagyon az Uzoni Határon [Szotyor Hsz; Borb. II]. **1736:** egy darab Szántó föld 2. köből ferejű [Magyaros U; LLt Fasc. 133]. **1798:** 12 véka ősz gabona ferejű földeket fen hagyának két szántó földek mindenik külön három véka férű (1) föld [Uraly MT; CU]. **1820:** hány véka férű Szántó Földei és hány Szekér Szenát termő Széna helyei [Magyaros U; MvÁlt Usz-i úrbéri összeírások]. **1827:** 30 véka Ferőű Földü Erdő [M. fráta K; CsS]. **1838:** A' Csfrős kertekhez rugó 64 véka Férű nagy láb (sz) [Csekelaka AF; EHA]. **1842:** az azon két lábakon birtokosok ... mint egy 400 köből ferejű földeket nem mivelhetik [Polyán Hsz; Törzs 195/1843. M. 17] | egy négy vékás férű föld [Szászrégen; DE 2]. **1859:** ezennel átt adam azon fél hold két véka Fereű szanto foldemet [Sinfva TA; Borb. Kereki Moses jegyző kezével]. **1860:** nyolc erdélyi véka férű ... szántó földje [Mk III. XXIV. 462].

2. vmennyi úrtartalmú; cu o capacitate de ... ; von irgendeinem Rauminhalt. **1875:** A' kántori ház liujában van a' közzel 100 kis véka főrőjű, magtár hambára [Szucság K; Rak 107].

főrőjűnyi vmennyi vetőmagra való; pentru o oarecare cantitate de semințe; für irgendeine Menge Saatkorn bestimmt/geeignet. **1818:** Ugy látom, hogy Kozma Kosztán ... ezen eő Nsga Fogása Nyugott felöl valo szélin edgy Köből Féréűnyire alatomba bé irtott volt még az 1808ik Esztendőbe [F. berekszó Sz; BfR III. 12/9].

főrőjűség 1. (vetőmag-)befogadóképesség; capacitatea de a fi semănat (cu o oarecare cantitate de semințe); (Saatkorn) Fassungsvermögen/raum. **1797:** minthogy különös, mindenkor ugyan egyféle Gabonával vetendő Határ nintsen ... Különbség nélkül ősz-buza főrőjűsége vétetődik fel [Pujon SzD; Wass. Conscr. 487]. **1815/1817:** Szántó Föld ... A Likat tetején ... 3-d Classis — főrőjűsége 3 köből ... A Likat allatt ... 2-d Classis — férteke 1 köből [Máréva U; TSb 47]. **1860:** A Laza melyen az őszve irt gyümölcsfák találatnak néhol szántatik, néhol kaszálattik főrőjűsége mintegy nyolcz vékányi [Sarmaság Sz; HG. Gr. Kemény Sámuel hagy.].

2. kiterjedés; extindere; Ausbreitung. **1815:** Főrőűsége ezen Teleknek tsak annyai azhol az Haz

fekszik egy kis udvarral [Virágosberek SzD; Ks 77. 19 Conscr. 399].

főrőűség főrőjűség (vetőmag-befogadóképesség); capacitatea de a fi semănat (cu o oarecare cantitate de semințe); (Saatkorn) Fassungsvermögen/raum. **1813:** Ugy látom, hogy ezen darabocska föld ... a körül szomszédolt, és Határbeli jegyekkel körül vétetett Mlgos Exponens Groffné Asszony eő Nga fogásának, mintegy egy köből férűségét (1) tézi [F. berekszó Sz; BfR III. 12/9 Moldován Gábor (60) col. vall.]. **1827:** a Magyarok Temezők alatt ... vagyon egy nyomoro (1) kis Telke mellynek főrőűsége fel adás szerint két kupás [Cege SzD; Wass. Conscr. 75]. **1842:** Belső Telkeket, kün valokat ... szomszédaiakkal férűségeikkel vennők írásba [Kakasd MT; DLev. I.II.30].

ferrikultor hárommunkás; muncitor la forjă; Hammerwerkerbeiter | vasbányász; minier la mine de fier; Eisengrubenarbeiter. **1784:** Kégyes Atyai válaszzát alázatosan várván vagyunk az Mlgs Groff Fő Ispány Urnak és a' Tkts Táblának alázatos Szólgái Torotzkai Contribuens Communitas és ferricultorok [Torockó; TLev. 10/4].

ferrikultúra hárommunka; muncă de forjă; Hammerwerkerbeiter | vasbányászat; mineritul fierului; Eisenbergbau. **1786:** Minthogy mi nállunk Torotzkon a' Ferriculturát egy darab időtől fogva naponként hanyatlani keservesen tapasztallyuk annyira, hogy ha a Felsőes Királyi Gubernium azon Ferriculturát akadályoztato abusosokat és impedimentumokat minél hamarabb el-hárítani nem méltoztatik, mind nekünk a' Királyi Felsőes Aerariumának mind a' Publicumnak igen nagy kárával nálunk és közzöttünk a Ferriculturát ne későre cessálni kelletik szemlélnünk [Torockó; TLev. 9/24].

fersőny 1. női felsőruha/köntös; haină femelască purtată pe deasupra, rochie; Frauen-Oberkleid | rokolya, szoknya; jupă, fustă; Rock | alsőszoknya, pendely; jupon; Unterrock. — Hangalaki változatai kb. a fejlődési sorban elfoglalt hely szerint; variante fonetice după faza de evoluție a limbii; Varianten der Lautform ungefähr nach ihrem Platz in der Entwicklungsreihe: A. felső imeg. **1570:** Angalit Emryh gasner Eozwegle, Ezt vallyha hogy valamı Also felseo Jmeg ... Es vagy Ket pozto keonteset latta [Kv; TjK III/2. 155]. **1763:** Igen fein felső gyolts imegek néme lyike arannyal varrottak [Nsz; Szer.].

B. felsőfőlsőding. **1574:** Varga Imre es Veres Krestel Azt vallyak hogy ... Emlekezet Istwan kowach Nagy Istwannak az Margit feleol ... Az felseo Inget Niakaba vonatya es ky veretty az kapwn [Kv; TjK III/3. 380]. **1587:** Fogattam Rivontak egy Feozeo Azzont Jlona newtht adok Eztendeigh neky keez pinzt f. 8 ... egy felseo Ingeth, es Egy keodmenth. pwnkeosd eleot valo Chyeoteorteokeon attam 12. singh vaznat felseo Ingnek valott [Kv; Szám. 3/XXXIV. 21 Zabo

György isp. m. kezével]. 1589: az en atiamfia monta vala hogy enneke(m) egy felseo Jngre valot adgion az vazonban* [UszT. — *A vászon áraban]. 1594: Orsolia Kouach peterne vallia ... az Ersebet ... egi hatuan pinz ereo felseo ingemet es egi ferfi also inget el lopot hazamtol [Kv; Tjk V/1. 459]. 1597: Az zolgalo Azongiembernek (!) fizettem f 7 kenderwazon felsé inget d 60 kender wazon also inget d 40 ... Az egik zolgalo leanak kenderwazon felsé inget ... Az fezonének ky az zeginéknek féz Egi felsé inget kender wazon d 60 Also len wazon inget Jols az uya d 50 [Kv; Szám. 7/X. 18]. 1602: ferfy ingh úgio(n) tiz egik giolcz, niolcz giolcz ingh aszony állatnak walo, kilenc felseo ingh s annakis az egik giolcz es híz also ing Aszony állatnak walo [UszT 19/53]. 1604: Az Felperes keres az Alperesen negj kender felseo inget ... három giolcz also inget [i.h. 18/35]. 1612: egj felseo ing, 12 dutka esmet ket azonj alat ing 7, dutka [Kászon; BCs]. 1623 k.: latta hogi az Azzoni az agybol vgrik fel Balogh Georgj melleol megh az felseo Inge fel fogua volt az legeni penigh Georgj az ajto mege futot es oth keoteotte fel az gathialat [Mv; MvLt 290. 30a]. 1641: Én semmit nem láttam, sem hallottam ehez az Varga Jánosnéhoz, hanem azt hallottam mástul, hogy Enyeden kifutott volt s az fölső ingét elhagyta volt [Mv; i.h. 291. 274b—277b átirásban!]. 1651: egi Felső jnget, Uállá nélkül Valot láttam(m), egi szokniays tudom hogi uala [Aranyosrákos TA; Borb. Szász Istua(n) (60) ns vall.]. 1699: Egy vekony gyolcz felső ing [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 150]. 1721: uj kender felső ing [Kőrispaták Hsz; Told. 19]. 1724: fizetésem volt öt forint, csizma 3rom pár 6 Szastákos, párta egj forintos lengjel ó egj giolcz ing Sejemmel meg varva egj perpéta elő ruha, egj vászon ing, egy felső ing kender vászonbol csinált két ing ally [Szováta MT; DLev. 2 XVIIIIB Jánosi Jánosné Megjgjes Márta (26) darabont-asszony vall.]. 1734: Egy Recze fatyalbol két tetzin Sárga és fejer Selyemel Szót virag felső Ing keskeny" fekete csipkével s tettzin Szalma panlicas (!) tazli ... Bulya vászon fejer Selyemmel Szött Sugtasos felső Ing ... Bulya vaszon felső Ing ... Patyalat felső Ing mellyfi s galleru (gy l) elegjes Selyemmel varrott [Born. XXXVIII. 3 Kornis Krisztina lelt. — *Így és az utolsó szó kétszer!]. 1748: akkor tsak muszuly felső ingben, s, rása mentében járt, most Anglia roka torkos mentéje, s, két szép szoknyája [Torda; Borb.].

Egészen ritkán férfingre is von.; sme: 1594: Angalit Nylas Simonné vallia, Mikoron Cheller Balasmet orsolia Azzont, meg lopta Ersebet ..., ezembe veom hogi az vramnak, egi also es felseo inget el lopta [Kv; Tjk V/1. 459].

C. *felsing*. 1759: Koács (!) Katonak két felsinget, két ing ajjat, egy olcsó viseltes mejre valóját ... Testvér hugok(n)a(k) ... kezéhez Szolgáltatták [Szásznyires SzD; Ks 25. III. 32]. 1839: felsing kanafáz Váral 18 kr. [Kv; Pk 6]. — L. még alább 4. *kicsi felsing* al.

D. *fersölförösding*. 1557: Az Leannioknak zegeodsegek. 2 die January zegeottem egi leantt kinek newe Orsolia p(ro) f 10 — 1 arso Jng, 2 ferseo Jng, 2 sing Jng vynak valo giolcz [Kv; Szám. 3/XXVI, 13, 84a, Suwegek Gergely isp. m. kezével]. 1709: Egj Gjolcs Ferso ing [Wass. „Árva Macskási Ersebet" lelt.]. 1770: 1 Jo gyocs ferső Ingh [LLt Fasc. 146]. 1723: Vagjon egj Szolgalois kinek fizetése egj giolcs fersöding, egj gjolcs ing ..., egj kender ing allyával edgjütt, egj Szösz ing allyastol [Ludvég K; Told. 29/7]. 1733: Fogadtam meg Kis András Ersokat Szolgálóságra kinek is Esztendeig valo fizetese leszen ... Edgj vászon fekete ferso ing .. Edgj Gyolcz ing allyastol edgj Kender vaszon ing allyastol [Marossztkirály AF; Told. 49]. 1742: 19na Febr. Fogadtam . Füzesi Máriát leszen fizetése e szer(in)t: Egj czifra ködmön, egj szála ferső ing, egy Szála és egy szösz ing allyastol egy főre valo gyolcs akár három márvás egy szőr kötő egy pár vj csizma, bocskor helyett egj pár fejelés csizma [M.köblös SzD; RLt Rettegi I., DiarOec. 17]. 1770: Egy Asszony Ember Kender Ing. Egy vj kender Förső Ing [Usz; Rf].

E. *fersöng*. 1789: Egy Pikét fers^a éng (!), gyolts más égy fers éngel edgjüt [LLt. — *E szó az eredetiben *felső*-ből javítva]. 1797: Egy síma batiz Fersing Egy viselő Tarka Török Karton Karakko Fersengestől [M.köblös SzD; RLt Kisbudaki Rettegi István leányának, Teréziának kel.].

Noha ez a forma a fejlődési sorban (*fersing* > *fersöng*) alighanem utolsó, ha oda tennők, a bonyolultan tagolódó *fersing* alak adalékainak felsorakoztatása után a nehezen felismerhető alakváltozat sorára jutna.

F. *fersling*. 1779: Házi Gyoltsbol valo Fersling három [Aitorja Hsz; HSzjP, id. MNy XLVII, 88]. 1803: egy veres fejtős fersling [Kvh; i.h.].

Ez az alakváltozat alkalmasint csak a leírók tollán keletkezett alakkeveredékes forma lehet — talán a nyj-okban közkeletű *ferslag* ~ *ferslog* 'ládafajta' — alaki hatására így: *fersing* × *ferslag* > *fersling* [vö. i.h. 89; e feltevés elfogadható voltára l. a TESz-t is]. Az ugyancsak Hsz-ből alább idézendő (l. G al.) *fersching* írásmód láttán gyanakodhatni, hogy a német nyelvben jártas íratszerkesztő, ill. leíró e szót — a szó belső keletkezésű összetétel voltának elhomályosulásával — a német *-ling* végű főnevekhez hasonló, németben keletkezett szónak, és így onnan magyarba átkerült kölcsönszónak tekinthette. Minthogy azonban ezt az alakváltozatot sem a régebbi, sem az újabb székelységi közlések (l. MTsz, TSzj) nem igazolják, nem ajánlatos Hsz nyj-i vagy akár csak köznyelvi szintjén valaha is valóban élő-dívó alakváltozatnak tartani.

G. *fersing*. 1711: 1 Tafota Fersing 13j/— [Ap. 5 Apor Péter inv.]. 1717: égy bagazia fersing [Kv; MNy XLVII, 87. — A szerk. itt az első előfordulások rögzítésére kénytelen volt bevenni néhány olyan adalékot is, amelyet alább a szk-ok között is idéznie kell]. 1733: Egy Deminyből csinált Fersüng (?)^a hozzávalo két vállával [Marossztkirály AF; Told. 2. — *A rendetlen írású eredetiben az olvasat bizonytalan, de nyilvánvaló tollvétség *fersing* h.]. 1744: egj kender fersing [Csicsó Cs; Ks 65.44.12. — A teljesebb szöve. alább a szk-ok közt a *kender* ~ al.]. 1748: Egy

viseltes gyolts fersing [Nagyida K; Told. 11/95]. 1759: Hájkul ... mikor ide jöt tisztartoskodni, egy fekete Zondrában jöt ide, a' Felesége pedig egy fejer, és egy fekete Fersingben [Marosludas TA; TKI Pastina Providi Philipp Juon rel. vidua (30) vall]. 1761: Valami Fersingjeji is vesztenek el, a közelebb múlt Karátson előtt Molnár Jánosnének [Szászsztván KK; BK. Andreas Gubás (40) jb, Joannes Galambasi (35) jb és Joannes Gubás (50) jb vall.]. 1768: Két rend béli Rékli hozzá tartozó Fersingivel [Császári SzD; Wass. Gr. Wass Ágnes köntöseinek lelt.]. 1805: Két Fersing, edgyik kartony, másik fejer (gy!) [M.macsás K; RLt Majteni Istvánné Rettegi Sára kel.]. 1820: Gyolcs Ing 12 fersing 10 [Felőr SzD; Bet. 5 Fráter Theresia kel.]. 1837: Hallattam a tavaj Nyáran, s láttam is a Fodor Péterné Léányát Sirva borzos hajjal, fővel a piatzan futni, a fersingit hoszan maga után el nyulva vontozolván, azt kiabálta jaj meg ől Székely Farkasné [Torda; TVLt Közíg. rtln]. 1839: özvegy Portsalmi Lászlóné szolgálójával egy fersingért vásárt téven [Dés; DLt 1230]. 1850: a' szoba léány az alatt ki hozta a Ngos asszony fersingit [Dés; DLt 121]. 1856: Varga Susi fizetése 2 fersing lajbistol egyik karton egyik kotzkás ... Kotzkás fersing [Körtvélyfája MT; LLt]. 1864: Az itt Kalotaszeg név alatt ismeretes helységeken A léány diszöltözte ... a mellyet^a a vállig veres hárással ki varrott ingelő takarja alól kék muszuj (: fersing:) alján 5 ujjnyi színes posztovál szegve, mely két felől felaggatva van a csipőjénél, úgy hogy a poszto szegély hátul egy félkört képez [NÉrt. XXXIII, 272-3; id. Kresz, MParV 213 is. — *Értsd: a mellet]. — Erre az alakváltozatra még több adalék: Jankó, Kaszeg 94, ATasz 110, MNy XLVII, 87 kk, MNy IX, 43 kk, SzE 312 kk és alább a szk-ok között.

Szk: a. az öltözetdarab anyagára von.; *bagazia* ~. 1717: egy bagazia fersing [Kv; MNy XLVII, 87] * *batizet* ~. 1797: Egy síma batiz Fersing fejer pikett Lájblival virágos mosalin ing ujjal [M.köblös SzD; RLt Kisbudaki Rettegi Terésia kel.]. 1804: Edgy fejer Batiz Fersing [uo.; RLt Mohai Farkas hozomány-elismervénye]. 1811: egy magyaras batiz fersing az ajja virágos [Mv; LLt. — A teljesebb szöve. alább *gyolcs* ~ al]. 1815: Egy magyar Batiz Fersing az allya gárnéros [LLt Árva gr. Lázár Klárának az Ugocsa m-i Túrtebesre elvitt és ott leltárba foglalt ingóságai] * *cickarton* ~. 1782: Czitz Carton fersing ketto [A.balászfava BN; LLt] * *demény* ~. 1733: Egy Deményből csinált Fersing (?)^a hozzá valo két vallával [Marossztkirály AF; Told. 2. — *A rendetlen írású eredetiben a szó olvasata bizonytalan, de ez nyilvánvaló tollvétség *Fersing* v. *Ferseng* h.]. 1767: Egy Demierre (l) varrott fersing .. Egy rojtos Demén fersing [Koronka MT; Told. 8 „Fritai Fekete Klára kis asszony” lelt.]. * *durva* ~. 1815: Egy Fehér pikét magyaros Fersing ... Egy magyar Fejer Vállsz durva Fersing [LLt] * *flánel* ~. 1805: Groff Nemes Josefne Asszony ö Nga ... Vit el még Szamosfalváról ..., Aniskának Gabris

Ferkónének adott Veres piket ujj fersinget, és egy Fejer Flajner (l) Fersinget [Kv; BLt 12] * *gyapot* ~. 1798: Egj Kék gjapot Fersing [Kv; Pk 6]. 1831: Egy Segesvári veres Csikos gjapot fersing [Körtvélyfája MT; LLt Kotona Nyiknláj jb házában felvett lelt.]. 1843: gjapot fersing hurkolással [Dés; DLt 1300] * *gyapotgyolcs* ~. 1793: két gjapot gyolts fersing [Mv; KCSl 15]. 1797: Négy gjapot gyolts fersing [Mv; Told. 19]. 1798: egj kék gjapot gyolts Fersing 1 Hf. [Kv; EMLt Rázmány Hedviga hagy.] * *gyapokarton* ~. 1818: Egy ujj gjapot karton Fersing [Kv; HG. Ádámosi Végh lev. Tartsfalvi Sylvester Györgyné Ádámosi Végh Zsuzsánna kel.] * *gyolcs* ~. 1748: Egj viseltes gyots fersing [Nagyida K; Told. 11/95]. 1782: Gyots garnirozott fersing ketto [A.balászfalva BN; LLt]. 1811: egy fejer gyolts garnyeros fersing Detto egy fejer gyolts fersing Ismet egy fejer gyolts fersing az ajja garnyeros [Mv; LLt] * *kámertuk* ~. 1810: Egy Kámertuk fersing ... Rf 15 xr 1 [Mv; MvLev. Illyés Anna hagy.] * *kanavác* ~. 1790: Egy viseltes Kanavác Fersing [Mv; MvLev.] * *karton* ~. 1781: Karton fersing egy [Koronka MT; Told. 10]. 1817: Egy kartan Fersing, és egy kartan Ruha [Mv; MvLev.] Egy petyegett tarka karton fersing [Mv; DLev. 3. XXVIII]. 1849: a Jonas Ferencz ... szolgálóját el lopott ... Egy kékés és veresses virágos viseltes karton fersinget [Dés; DLt] * *kender* ~. 1744: Szolgálónak fizetése Hung. f. 5. egj fekete condra, egj köz rása előruha, kender ing aljastol egj. egj kender fersing egj vj pár csizma [Caicsó Cs; Ka 65. 44. 12]. 1778: adtam által ... Kender Fersinget ketőt [Agárd MT; Told. 8] * *krádlí* ~. 1797: Selymes Krádlí fersing potyolat gárnérral egj [Mv; Told. 19] * *muszuj* ~. 1832: Egy Muszuj Csikos Fersing [Nyárádsztanna MT; MvLev. Msz-i anyag 3 Novák Péterné gazdasszonyi konvenciójában] * *parhét* ~. 1797: Parchét fersing potyolat gárnérral egy [Mv; Told. 19. — A teljesebb szöve. előbb *krádlí* ~ al.] * *patyolat* ~. 1806: Egy vonatás potyolat fersing Arannyol vorrot (l) [Koronka MT; i.h. 19]. 1826: Egy rongyos házi patyolat fersing . Egy el bontott rongyos patyolat fersing [Mv; i.h.] * *pergál* ~. 1835: Pergalt Fersing hat [i.h. Toldalagi Zsuzsa kel.]. 1840: Pergalt Fersinget hatat [Nyárádszt-benedek MT; i. h.]. 1849: Nyolcz vékony pergált fersing [Dés; DLt]. 1857: Fajin vékony pergált fersing [Dés; DLt] * *pikét* ~. 1790: Egy fejer Pikkét Fersing, és ahoz fekete Creditorbol készult fejer Rokával prémezett Mejre valo [A.jára TA; BLt 12]. 1805: Egy pikét Fersing [Szamosfava K; BLt 9 Özve. néhai Béli Antalné Jósika Mária hagy.]. 1810: Egy fejer pikét fersing [Mv; MvLev. Néhai Szathmári Krisztina Farkas Pálné hagy.] * *selymes krádlí* ~ *krádlí* ~ * *sléziai gyolcs* ~. 1809: Két Sléziai gyolts Fersing, vékony csipke az allyán [Koronka MT; Told. 19] * *szörös* ~ (durva) *gyapjú* fersing. 1817: Egy Veress kék Csizka Szörös Fersing Rf. 6 [Mv; MvLev. Simonffi Zsuzsa hagy. 3] * *tafota* ~. 1711: 1 Tafota Fersing 13// — ... 1 Uri Ingh 15// — 1 Uri kesz-

keno ighen friss 26/|— [Ap. 5 Apor Péter inv.]
 * *váliss*~. 1815: Egy magyar Fejér Válisz durva Fersing [LLt]. 1830: Vallis fersing hat [Nyárádsztbenedek MT; Told. 19]. 1835: Vallis Fersing hat [i.h. Toldalagi Zsuzsa kel.]. 1840: Valisz Fersinget hatat [Nyárádsztbenedek MT; i.h. 19]. 1849: Két vális urkoltas fersing [Dés; DLt] * *vékony*~. 1793: ugy szép vékony fersing ez, melyre az Oláné monda, Szép bizony a' Grofné adta [Koronka MT; Told.]. 1851: Fájín vékony pergált fersing [Dés; DLt].

b. az öltözetdarabnak, ill. anyagának készítmódjára von.: *garnírozott*~. 1782: Gyots garnírozott fersing kettő [A.balázsva BN; LLt] * *garnyeros*~. 1811: egy fejer gyolts garnyeros fersing [Mv; LLt. — A teljesebb szöveg. fentebb *gyolts*~ al.] * *házi/háziszött*~. 1826: Egy rongyos házi patyolat fersing [Koronka MT; Told. 19]. 1840: Fejérmük ... Házi szött fersing hat [i.h.] * *hurkoltas*~. 1849: Két vális urkoltas fersing [Dés; DLt] * *higarnyírozott*~. 1788: Színes pántlikával ki garnyírozott fejer Fersing [Mv; TSb 47] * *rojtos demény*~. 1761: Egy rojtos Demén fersing [Koronka MT; Told. 8 „Fritsi Fekete Klára kisasszony” lelt.] * *szösz*~. 1781: Egy szösz fersing [Betlenfa U; Ks 65/43] * *ujjasos*~. 1841: ns. Gyulai Antalné ... viselt ujjasos vásárl fersinget, csizmát, és gubát [DLt 299 nyomt. kl.] * *urkoltas*~ — *hurkoltas*~ * *varratos*~. 1800: Egy varratos potyolat fersing arannyal varrott [Koronka MT; Told. 19]. 1832: Néhai Bihari Kara (!) hátra maradtott Javai ... Egy Fejer varratos Fersing [Nyárádsztbenedek MT; i.h. 78] * *vonatos*~. 1806: Egy vonatos potyolat fersing [Koronka MT; i.h. 19. — A teljesebb szöveg. *patyolat*~ al.].

e. az öltözetdarab mintás voltára, színére von.: *csíhos*~. 1817: Egy Veress két Csikos Szörös Fersing Rfl. 6 [Mv; MvLev. Simonfi Zsuzsa hagy. 3]. 1831: Egy Segesvári veres Csikos gyapot fersing [Körtvélyfája MT; LLt Kotona Nyikuláj jb holmi közt]. 1832: Egy Muszuj Csikos Fersing [Nyárádsztanna MT; MvLev. Msz-i anyag 8 Novák Péterné gazdasszonyi szegődőlev.]. 1842: Brassói szövet veres fejtős csikos fersing [DLt 1019 nyomt. kl.] * *fehér/fejér*~. 1759: Hájkul ... Felesége ... egy fejer, és egy fekete fersingben* [Marosludas TA; TKI Pastima Providi Phillip Juon rel. vidua (30) vall. *Értsd hozzá jött ide]. 1760: Egy fejer Fersing Diménből [Mv; TGSz 2]. 1788: Színes pántlikával ki garnírozott fejer Fersing [Mv; TSb 47]. 1793: a Grofné a' Mvásárhelyi piazton fejer fersingben sétálgat vala, melyet még a' Szolgálók is nevetenek, hogy miképen viseli magát [Koronka MT; Told.]. 1804: Edgy fejer Batiz Fersing [M.köblös SzD; RLt Mohai Farkas hozomány-elismervénye]. 1805: Groff Nemes Josefné Asszony ö Nga ... Vt el még Szamosfalváról, egy hosszu kontóss Fejéret, és Fejer Fersinget [Kv; BLt 12]. 1840: Egy viseltes fejer fersinget Henter István* [Dés; DLt 456. — *Értsd hozzá: vett meg]. 1845: Hat fejer valisz Fersingek Urkolással [Sszgy; MNY, XLVII, 88]. 1849: Egy fehér fersinglegy fejer fer-

sing (!) 27 f [Dés; DLt] * *fejér földü*~. 1829: Surányi Kata ... szökött el egy rongyos fejer földü csikos karszékiibe 's hasonló fersingbe [DLt 883 nyomt. kl.] * *fekete*~. 1759: Hájkul Felesége egy fejer, és egy fekete Fersingben* [Marosludas TA; TKI Pastima Providi Phillip Juon rel. vidua (30) vall. — *Értsd hozzá: jött ide]. 1769: Egy ujj jofele rasa szoknya egy fekete viseltes fersing [Nagyercse MT; Told. 19]. 1791: 1 fekete fersing [Mv; MvLev. Bárdosi György boltbéli portékái közt] * *kék*~. 1798: egj kék giapot gjolts Fersing 1 Hf [Kv; EMLt Rázmány Hedviga hagy.]. 1798: Egj kék giapot Fersing [Kv; Pk 6] * *kékes*~. 1849: a Jonás Ferencz ... szolgálójától el lopott ... Egy kékes és veresses virágos viseltes kartony fersinget [Dés; DLt] * *kochás*~. 1856: Varga Susi fizetése 2 fersing lajbistol egyik karton egyik kotzkás Kotzkás fersing [Körtvélyfája MT; LLt] * *pettyezetett tarka*~. 1817: Egy pettyezetett tarka karton fersing [Mv; DLev. 3. XXVIII] * *porcelánszín*~. 1782: Portzellán szín fersing egy [A.balázsva BN; LLt] * *sárga*~. 1803: egy sárga Fersing [Dés; DLt] * *sárgaföldü*~ sárga alapú fersing. 1840: rajtam lévén Csato Susi Kis aszonynak sárga földü és veres virágu fersingje [Dés; DLt 1073] * *tarka*~. 1775: 1 Nyári tarka fersing Rf 1 x 8 [Déva; Ks 76. IX. 18 1/4]. 1800: Egj tarka rongyos potyolat fersing [Koronka MT; Told. 19]. 1851: Egy tarka Karton uj fersing [Dés; DLt az 1852. évi iratok közt] * *veres két csíhos*~ — *csíhos*~ * *vereses virágos*~. 1849: a Jonás Ferencz szolgálójától el lopott ... Egy kékes és veresses virágos viseltes kartony fersinget [Dés; DLt].

Tárgyi szempontból ide, a e-hez sorolhatjuk ezeket az utójelző-szerű szk-at is: 1840: Egy Fersing vereses kotkájú ... Egy Fersing fejer jo ... Egy Fersing tarkás jo [Dés; DLt 1590].

d. az öltözetdarab, viselésére, ill. a viselés idejére von.: *nyári*~. 1775: 1 Nyári tarka fersing Rf 1 x 8 [Déva; Ks 76. IX. 18 1/4] * *viselő*~. 1804: Ket Viselő Fersing [M.köblös SzD; RLt Mohai Farkas hozomány-elismervénye]. 1844: Fogadtam meg ... Hazi szolgálonak Kis solymosi Buzugán Sárít a' következendő fizetés mellett: egy Takáts Gyolts Ing — egy viselő Gyapatos Ing — ... egj viselő fersing egy Ing aly [Hidegkút NK; ToldNy].

e. az öltözetdarab, ill. ennek anyaga készítmódjára, ill. áruházi helyére és népi jellegére von.: *brassói szövet*~. 1842: Brassói szövet, veres fejtős csikos fersing [DLt 1019 nyomt. kl.] * *magyar/magyaros*~. 1815: Egy Fehér pikét magyaros Fersing ... Egy magyar Fejer Valisz durva Fersing Egy magyar Batiz Fersing az allya gárnéros [LLt Árva gr. Lázár Klára Mv-en általadott, s az Ugcoca m-i Túrterebesre vitt és ez utóbbi helyen leltárba foglalt ingóságainak jegyzéke] * *oláh*~. 1747: Az Inctus edgy sákot ilyen portortékakkal (!), edgy viola szín fel rása szoknya edgy gjolts oláh fersing ingestol* [Torda; TJK III. 267. — *Polyt a fels.] * *segesvári*~. 1831: Egy Segesvári veres

Csikos gyapot fersing [Körtvélyfája MT; LLt Kotona Nyikuláj jb holmiú közt] * *vásári* ~. 1841: ns Gyulai Antalné .. viselt ujjjasos vásári fersinget, csizmát és gubát [DLt 299 nyomt. kl.].

A XVIII. század közepi oláh, valamint a múlt század második évtizedében jelentkező magyar és magyaros jelző, sőt talán előbb a *segesvári fersing* szk al. között, kétség-telenül román jb tulajdonában lévő öltözetdarabra von. ki-jegyzés arra mutatthat, hogy az erdélyi fersingnek ekkor már lehetett népességenként valamelyes mértékig egymástól el-fonódó változata. — Erre nézve l. még SzE 322.

2. *ingszerfi* gyermeköntős, (gyermeki) pendely; rochiá/rochie de copil; hemdantiges Kinderkleid. 1818: Miklos piros fersingel, szépen ül már a földön kosárban, — a' pokrotzon henderikázik, és jóízün elmatyog, örökké vidám eleven [Kv; Pk. 7 Pákei Krisztina férjéhez].

Az értelmezésbe iktatott *pendely* '(egybeszabott) gyermeki ing-szoknya/köntös' jel-ét l. már CzF-nál is nem egészen szabatos megfogalmazásban: *pendelynek* nevezik a kis gyermek ingét is [L. ott *pendel* al.]. Jóval pontosabb az ÉrtSz *nép rég* minősítésű értelmezése. — L. még alább 5. al. is.

3. *felső* ~ rokolya, szoknya; jupă, fustă; Rock. 1800: három fein Slesiabol Muselin garnirral készült felső fersing [LLt br. Bálintet Anna Mária kei. — Ezt az adalékot az SzE 327 elnézésből Dészről valónak jelzi; a tu onnan törlendő].

4. *kicsi* ~ gyermeking; cămașuță de copil; Kinderhemd. 1893: Kicsi fersing 1/2—3 évig való gyermekeknek, olyan himes ing, amelynek az alsó része felsing, vagyis be van ránczolva, ami úgy történik, hogy kézzel az asztalon ránczba fogják s téglázóval betéglázzák [Torockó; Jankó, TÁszT 113].

A címszóbeli öltözetdarab fejlődéstörténetének ismerete szempontjából ez a torockói adalék rendkívül fontos, mert — mint a nép tárgyi világában oly gyakori — a gyermek-öltözet egy régebbi fejlődési fokot őriz; az egész gyermeki testet beborító pendelyszerű ing alsó részének kezdődő szoknyává alakulása fokát. — L. még fennebb 2. al. is.

5. *kösnys* ~. 1838—1845: kösnys fersing fekete selyemmel himzett mejjú, redős derekú, hosszú nőöltöny, elől nagy kapocsal. Inkább lányok viselik, veres, ezüstös sinorövet kötnek reája [Torockó; MNy TK 107.25].

Az 1. alatti hármast jel. alá felsorakozó jelentős számú adalék közül csak nagyon keveset lehet több-kevesebb valószínűséggel ehhez v. amához a jel-hez sorolni. A besorolás lehetőségének bizonytalan volta meg az amúgy is bonyolultan tagolt szócikk további szétválasztásának elkerülése érdekében a szerk. nem látta ajánlatosnak az 1. jel. ilyen adalékainak a többi, bizonytalan jel-ű adattól való elkülönítését. — A címszóhoz tartozó adalékokra, valamint a viseletdarabbal kapcsolatos nyelvi, néprajzi és társadalmi vonatkozásokra nevez l. MNy] IX, 39—55, SzE 303—29, TESz és az ott id. irolalmat.

Vö. még az *alsófersing* címszóval.

fersingcsinálás fersingvarrás; cusutul rochiei; (Frauen)Rocknähen. 1771: Mlgs G. Földvári Krisztina számára vásároltatott ... Gyolts fersingnek 10 1/2 Sing a Dr. 78 Hf 8 Dr 18 Sajtásos pántlika fersing gárnirozni 20 sing a' Dr 24 Hf. 4 Dr 80 Patyolat 5 Sing fersing gárnirok a' Dr

200 Hf 10 — ... 4 1/2 Sing gyolts fersingnek Dr. 90 ... Két fersing tsinálásért hogy kiis gárnirozták Hf 1 Dr. 70 [Kv; Told. 56].

fersing-gárni fersingdísz; gâteală de rochie; Rockputz/zierat. 1771: Patyolat 5 Sing fersing gárnirok ... Hf 10 — [Kv; Told. 56. — A teljesebb szöveg *fersingcsinálás* al.].

ferslag, **ferslog** ládafajta; un fel de ladă; Verschlag. 1728: Egy kised avatég Ferslog [Mv; TSb 47]. 1761: A Pintze fenekéb(en) két Ferslogban bé petsételve Buteliák(an) holmi Tokai botok is vagyunk [Vessződ NK; JHb XXIII/31.28]. 1767: egj felslóg(an) (l) 30 ~ harmintz Ezer forintjok volt [Kük. Ks 4 Fr. Eros de Sárfalva (67) nb vall.]. 1775: l kised ferslog 1 [Szentdemeter U; LLt Fasc. 153]. 1785: Meg érvén a Muskotaly körtvély mind öszve szedtettem, s ezen ferslog(an) szároz széna közli rakván fel küldtettem [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1788: Egy ferschlag 1/20 [WLt Cserai Heléna jk 19a.]. 1793: Mostan küldök ... egy kis Ferslogba jól bé tsinálva egy Fazék Mustárt [Hadađ Sz; JF 36 LevK 358 Benkő Elek Vincze Józsefhez]. 1796: A Delisáncz-tól által vett egy kis Ferslagért 6 ft. 21 xr [Déva; Ks 95] [A Koppenhágába küldött Ferslagert Rfi 1 x 30 [ETF 182. 175 Gyarmathi Sámuel kezével]. 1819: Szalannás Kamra a' melyben vagyon ... két Ferslag (l), az edgyikben vagyon két patronrás [Baca SzD; TSb 6]. 1824: Ót hitvány Ferslag [Dés; DLt az 1826. évi iratok közt]. 1832: Fedeles szúszék öt ... Lisztes Hámbar ... Harom Ferschlag fedél nélkül [Sáromberke MT; TSb 26]. 1842: egy ferslagban meretett Budös kö fászujka 5. veka és 12. kupa [Csekelaka AF; KCSl 3]. 1844: Küldöm a' Tolán Vonuj Szekerit ... egy ferschlagba (l) fél véka egressel [Széplak KK; SLt évr. Sipoš Miklós P. Horváth Ferenchez]. 1849: Vagyan a' tornázt fáján végig két darabból álló hoszszu ferschlag, — mellyekbe virágokat szoktak vetni vagy ültetni, mellyek Zöld színre vagynak festve] egy Ferschlag, mellybe Tükröket, — és képeket szoktak pakolni [Szentbenedek SzD; Ks 73/55]. 1850: Két nagy ferschlog — egyik rekesztékes 7 vft 30 xr [Algyógy H; Born. F. II].

Szk: *borvizes* ~. 1793: Egy bor vizes ferslag [Faragó K; Told. 19] * *butéliás* ~. 1797: A Szekes és Butelias Ferslagot a Szeker el hozta a mult héten a Szekeket ki szedtem hogy az egér ott egybe ne ragja és be rakattam az Hazba az Butelias Ferslagot pengig az Ujj Pintzebe Ferslagostol edgyutt Aszokra helyeztettem [Banyica K; IB. Gombos István lev.]. * *búzatartó* ~. 1839: Egy búzatarto ferschlag ... Négy gyertyás Ferschlag [Kv; Pk 3] * *citromos* ~. 1820: 'A Citromos, és más Ferslagok(na)k ... 3 fenjo Deszka [Déva; Ks 105. 176] * *csigás* ~. 1820: A Csigás és Ikrás Ferslagok [Déva; Ks 105. 173] * *gyertyás* ~. 1813: Egy gyertyás Ferslog Fedél nélkül 1 [Veresegyháza AF; Told. 18 Toldalagi Kata lelt.] * *gyertyatartó* ~. 1795: a Nagyob gyertyatarto a Koppantoval edgy roz Ladával és Gyertyatarto

Ferslagal a Budaianusoknak* jutott [Monostor-szeg SzD; Bet. 5 — *A Budai örökösöknek]. * *ikrás* ~ → *csigás* ~ * *savanyúvizes* ~. 1797: Egy Savanyo vizes vasas Ferslog [Koronka MT; Told. 34].

ferslagoska 1. ládácska; ládiță; kleiner Verschlag. Kistchen. 1759: im křldom ezen tojocska-ban v. ferslogoskaban a Specimeneket [Kömlöd K; Wlt Árva Daniel Polixéna lev.]. 1768: Egy kis Ferslogoska (!) [Mezőszentgyörgy K; Ks 23. XXIIb].

2. váhny ládácskányi; de citeva ládițe; von einem Kistchen (viel). 1826: Egy Ferslagoska Fuszujka [Dés; DLt 8/1827].

ferslagforma. E szk-ban; in această construcție; in dieser Wortkonstruktion: ~*láda* ládafajta; un fel de ladă; verschlagförmig. 1744: Ferslog forma tojokás fedelű fejer láda [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67].

fersling 1. fersing.

ferslógos-forma. E szk-ban; in această construcție; in dieser Wortkonstruktion: *ijas-fijas* ~ *láda* fiókos-rekeszes ládafajta; un fel de ladă cu sertare și despărțituri; Verschlag mit Schubladen und Fächern. 1744: Tojokas ijas fijas fejer ferslogos forma láda [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67].

fersrájb kötelezvény; obligație; Verschreibung. 1847: egy idegen legény most érkezve a' városra, ... Schnell Lajos ... ara beszéllette hogy maradna nálla — az ő mühelyébe — és ő el igazította azt hogy semmi baja sem fog lenni ... Snell Lajos hamis fersrajbot készítve — mind a legényt mind a fersrajbot 3 napokig magánál el dugva lappangtatta [Kv; ACLev. HatProt. 24].

Szk: ~*ra jön'?* 1834: Asztalos Legény Mártinovits Rudolf . a Varosra valo meg érkezésével meg kérdezvén a Fatter hogy fersrájbra jötté, mely meg kérdeztetése után el tagadta . . . első ejtzakán nem a herberken hanem rosz helyen hált [Kv; i.h. Perc. 14].

fertály I. fn-i haszn-ban; în funcție substantivală; in substantivischem Gebrauch: **1.** városnegyed, kerület; cartier; Stadtviertel. 1558: Racio Rapularum Monosthor Wczay ferthal Racio Lupporum Farkas Wczay ferthal|Magyar wcha ferthalba Farkas wchay ferthal [Kv; Szám. 1/III. 7, 11, TanJk V/1. 23]. 1571: Ezwtan penigh megis Akaryak latni eo k. az Regestumokat ky mynt zedy fely az eo fertaliaba az adot | ezen Ieowe hetfen az varos nepet fertalionkent egy Nap egyket Mas Nap Masikat megh latogassak kapitanokal es Tyzedekel (!) egetembe [Kv; TanJk V/3, 34b, 39b]. 1582: Az Owar fertalliban ez eztendeobe az Rawatal Zerenth talatatho vonas 292 1/2| Mind az Eoth fertalban az vonasokath egbe Zamlalwan tezen egy Summaban* [Kv; Szám. 3/VI. 1-3,6 Diósy Gergely not. kezével. — *Köv. az

összegjelzés]. 1600: Az Teozelesreis eo kgmek viseltessenek gondott es minden fertalyokban leweo Capitanoknak commitaliak hogy zorgalmatoson legyen az vigyazas [Kv; TanJk I/1. 375]. 1621: My Nylas Gaspar keözep vczay fertaliban ualo eggik Capitan, Halmi Janos Tizedes*... ez ide ala megh irt dologhba(n) Arbiterek [Kv; RDL I. 13, 115. — *Köv. más személyek fels. is]. 1745: Hogy az fertály köziben bé állott Demes István, az rendtartás szerint három forintot fizetvén, szegénj állapottjakhhoz képpeszt az iden többel ne agravaltassék, s ezzel mind az fel állás és intertentióra valo penz fizetéssel a fertály legyen contentus, itilletett [Torda; TJK II.33]. 1818: a' Szent Miklos uttzai fertályban a' Követes uttzaban [Mv; EHA]. 1836: Az ugynevezett Két Viz közötti Fertályban ... 1831-ben ... Fertály Előlljárói* [Kv; Pk. — *Köv. a fels.]. 1848: Gergely Ferencz a Nagy-uttzai felső fertály kapitánya|Papp János Nagyuttzai közép fertáj kapitánya|Sejmék uttza Középső Fertálya volt Dekánnya [Kolozs*; EHA. — *Egykor bányaváros].

A fertály élen a fertálykapitány az alája rendelt tizeleskeke ellenőrizte a városnegyed életét és hajtotta, ill. hajtatta végre a város bírájának és a tanácsnak rendeleteit.

2. kb. egy városfertály/negyed munkaereje/köz munkája; puterea de muncă a unui cartier; Arbeitskräfte/gemeinschaftliche Arbeit eines Stadtviertels. 1581: Az my az vtokat nezy, vegeztek eo kegmekek hogy mykor arra Alkolmatos wdó leze(n) Byro vra(m) lattassa megh es ha fertaly kel fertalt adasson eo kegmekek, ha penig Az zomzedsagnak kel chinalny chinaltassa azokkal [Kv; TanJk V/3. 238b].

Szk: ~*t ad|adat* fertálybeli közmunkát rendel el. 1578: Az Nadas mellett valo zwkseges helieke(n) hydakat palokat, es egieb zwkseges teoltesseket ... Biro vram tanachyawal megh chinaltassa. feokeppe(n) egy helie(n) ... kire fertalt aggio(n) eo kegmekek [Kv; i.h. 172a]. 1581: Az my az vtokat nezy, vegeztek eo kegmekek hogy mykor arra Alkolmatos wdó leze(n) Byro vra(n) lattassa megh es ha fertaly kel fertalt adasson eo kegmekek [Kv; i.h. 238b] * ~*t vettet red* 'ua.' 1575: Minden ember harmad Eztennapig mind kywl beleol haza Eleol keorakasat Teokeyet el zerezze Tyztichia

Az keowet penig ki ely nem zerzi haza elcol, veszenek (!) fertalt rea es hordiak az Sarban az wchakon hwl zwkség [Kv; i.h. 122b]. 1577: Az hyd vczá zorossaba valo meg Rekedet foliam felöl vegeztek eo kegmekek hogi teob dolgai keozót Byro vram zorgalmaztassa rea az korchiolast hogy tiztechya meg vagy fertalt vettet eo kegme Rea, vagy penig egyeb vton meg chinaltathattya [Kv; i.h. 151b]. 1581: a ganet, Az kit . Innet raktak le Az vyznek arra vettessen fertalt eo kegmekek es hordassak által [Kv; i.h. 236a].

3. kb. a városnegyed lakosát illető nyílföld; pământ tras la sorți cuvenit locuitorilor cartierului; durch Los erteiltos Feldstück für die Bewohner eines Stadtviertels. 1800: Januariusnak 2dik

Napján ki mentünk hogy fertály nyilakat^a lémitályunk ... Ismét ezen Fertályoknak ki mutagatására ki mentünk [Torockó^b; TLev. 5. — *Erdőnyilakat. ^bBányaváros volt].

4. ? határkertály (vmely városnegyedhez tartozó határrész); sfert de hotar (parte de hotar apartinător unui cartier); Markviertel (zu einem Stadtviertel gehöriger Flurteil). 1575: Myert hogi fogiatkozás leot az Kiral Retiben honnat az fegyedelemnek zwksegere zena Takartatot ..., az espanokai hywassa Rea az falubelieket, Es lattassa meg eo keg(m)e biro vra(m) az Barnazibokai Iobban az zigaretokban Talalay valamit aztis kazalyak meg Ahoz Minden fertaliokból zakastasson byro vra(m) es egyvnet Masswnatis gywlyen Be az zena [Kv; TanJk V/3. 125b].

5. negyed(óra); un sfert (de ceas); Viertel (stunde). 1689: Brassoban Gyuladás lón ... az gyuladás négy ora előtt mint fel fertályal kezdetődék [Ap. 6 Lázár Erzsébet férjéhez, Kálnoki Sámuelhez]. 1805: egy fertályját zództam [Dés; Ks KMN 84].

Szk: ~t (is) mutató részóra. 1789: a' le irt oszlopokon fellül vagon Vasból ... Czirádák formájára készült Czifraság, mellynek közepében vagon ... vasból tálnált feketén festett ket fejtő Sas Koronáson, ennek p(e)d(ig) közepében egy ütő és fertályt is mutató Réz Ora Rft 200 [Mv; ConscrAp. 42—3] * (az óra) ~t út (az óra) negyedet út. 1756: Az óras Mester pedig mint igrte volt 90 Vonás forintb(an) az órát acceptalom, ugy mind az által, hogy edgyszer s mind fertálytis ússón [Ks 28. VII Árva Daniel Zsófia tollbamondott lev.] * ~t (is) ütő óra negyedet (is) ütő óra. 1797: Egy falra való fertálytis ütő óráért Rfr. 7 [Lunka H; Ks 108 Vegyes ir.] * egy ~ a tíze háromnegyed tíz. 1805: tanulam a Repetitiot egy fertály a 10re el kellet volna mondani de nem tudtam [Dés; Ks 87 KMN 94. — A teljesebb szöve. alfel al.].

6. (társtulajdonosi) negyed(rész); un sfert de parte de coproprietar; Viertel(teil) des Mitinhabers. 1570: Harangozo Cristianus Aztis vallya mykor Segeswary Damakos Testamentumot Theot ..., hallotta egy fertal chywrt emleget volt testamentomaba De azt eo eszeben nem veotte ha elyhatta valakinek vagy ne(m) [Kv; TJK III/2. 130a]. XIX. sz. eleje: a' Nemes Malmos Társaság képiében megkínálta ... Csipkés István Uramot mint malombírot ... és azon Fertály Malombeli Részint adá in et pro flor. Hung. 6 ~ Hat Magyar Forintokban Zállogban Hat Esztendőig [Borb. I].

7. fertály/negyed sing; un sfert de cot; Viertel(e). 1568: Agnes Bartholomei Nagy Rta .. fassa est, Ezt tudom hogy ez Kalara en nalla(m) lakik vala, es három sing vazon veze el hazamnal fertal hean, es 18 ozipora, es io oh penz [Kv TJK III/1. 199].

8. fertályos; vas de un sfert (de măsură de capacitate); von ein Viertel (Hohlmaß). 1787: Két Pléh fél kupa Dr. 30 ... Egy Pléh fertály s 1. fél fertály Dr. 16 ... Egy kupás fa Palatzk

Dr. 12 ... egy fél kupás Dr 9 [Mv; MvLev. Nagy György hagy.].

9. ~onként fertályszámra; cu sfertul; viertelweise. 1793: palinkájokat itten Méruban^a céger nélkül ugyan, de kupánként fél kupánként és titkan fertályanként is szokták el adni [Aggm. C. 108. — *K].

II. mn-i, ill. jelzői hasznban; in functie de adjectiv, resp. atribut; in adjektivischem bzw. attributivem Gebrauch: 1. negyed; sfert; Viertel. 1773: a midőnis a Város Marhái mellé, u: m: Tehén Ketske, es Borju tsordák mellé Pásztorokat fogottunk volna, ... mentiot tévén hogy tudnák a Városi marhát tarto Emberek ..., mitsoda fizetessel tartozzanak ... Három Esztendősen fellul való Tehenektől kell 6 ~ hat Poltra es fél kinyer, azon aloll valotol. u.m. 2 ~ két Esztendős Tinotol. Esztendeig 3. Poltra s egy fertály kinyer [Torockó; TLev. 2/3].

2. vmilyen mértékegység (vhány) negyedrésze/negyede; un sfert dintr-o unitate de măsură, sfert; ein Viertel von einer Maßeinheit. a. hosszre von.; cu privire la măsură de lungime; in Bezug auf Längemaß. 1576: Wagion wy Barson ket darabal mynth egy három fertal | wagion zeold thaffotha walamy dtyrb darab, myndenesteol Egy fyrthalth ha tezen [Szamosfva K; XVIII/7. 14—5]. 1586: Judit Budaj peternę vallya ... ez orsoliat Eniedre vym vele(m) Es ot vgmint három fertal singny zeelt talalek palastia Alat, gondola(m) hogy teollem lopta el [Kv; TJK IV/1. 570]. 1628/1635: Zeonegek ... Egi fél djuán Veres Zoniegh, három singh es egi fertal | az hozza az zeljessege ket singh egi fertal | [Bodola Hsz; Blt 5 néhai Béli Kelemen lelt.]. 1670: Az Asszonyunk ú Nagycsa(ga) szoknyaja ala adtam három sing köz landist s eg fertalt [Ut]. 1683: veven ... Egy sing 3 fertaly kanavaczozt in f 8 [Ut]. 1723: Három sing- s — egy fertály fejez aba ... Dirib darab fejez aba [Koronka MT; Told. 29/2]. 1793: egy 6 1/2 fertály hosszasaagu dioszín festekü jo sarkas, zaros lada [TL Conscr.]. 1834: Egy mintegy fel sing hosszusaagu, más fél fertály szélességü egy jo hüvelykes Tenyér magasaagu tarka papirossal bé vont Kártlándliba ... voltak következő portékák^a [TLt Praes. ir. 1062 özv. br. Kemény Simonné lelt. — *Köv. az ékszerék, gyöngyök leírása].

b. súlym-re von.; cu privire la măsură de greutate; in Bezug auf Gewichtmaß. 1576: Mas fel cheo Arany fonal, Ezen keoweol Egy papyrwszon es walamy dtyrb darab ky tezen Egy fyrthal Aranyath [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 14]. 1582: Weottek volt az kezáros Jmreteol az lengyel keowet konyhayara egy fertaly hust melynek az wtan atta(m) meg az arrat mely teot fl. 1/9 [Kv; Szám. 3/V. 9 Léderer Mihály sp kezével.]. 1585: Borsot votttem egy fertalt d. 25 [Kv, i.h. 3/XXII. 62]. 1591: attam ... Egy fartyaly (!) Borywtt f — d 31 | 2 fárttal (!) Barany hűs Syttny f — d 12 | Keet fartyaly Barany hűst Süttny vallot f — d 12 [Kv; i.h. 5/I. 17, 23—4]. 1592: 1 fartyaly Saffrantt f 1 d 25 [Kv; i.h. 5/XIV.

216 Eppel Péter sp kezével]. 1594: Egi fertali barani híss fezni f — d 7 [Kv; i.h. 6/VIII. 73]. 1595: vittem . . . 1 vertaly borjú húst d 22 [Kv; i.h. 6/XVII. 175 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1599: Zaz Caspar Hozot Fel Egy Fertaly (l) Massa giembertt — //25 [Kv; i.h. 8/XIV. 10 hj]. 1614: Vagion Egi Eoreg On tal Jo niom haro(m) fontot es három fertalt [Kv; RDL I. 95]. 1687: Koli mester egi, jar vasa egi hetre egi masa s egi rud-is Sáfár egi, ennek egi hetre adatik fél masa vas . . . Korfár, három, egnek eginék egi hetre adatik egi fertaly vas [VhU 66]. 1692: En Boldog Falvj Janos . . . az Bányák(na)k Praefectus Uralmék(na)k eő kk(me)k járandó minden héten két két fertály vasakat ki ne(m) adhatam volt [Vh; Incz. VII. 1a]. 1751: vásárlottak . . . Egy fertály rosmarintot [Mv; Told. 29/48]. 1773: Egy fertály font Gyöngy Kása Den. 12 . . . [Dés; Wass]. 1820: egy Fertáj máso so [Backamadaras MT; CsS]. 1848: 1 kicsi fertály aranyacska [Kv; Pk 2].

e. űrm-re von.; másurá cu privire la másurá de capacitate; in bezug auf Hohlmaß. 1732: a' Tót lovász . . . János Déák uramtól hozott egy fertaly égett bort 3. polturán [Hévíz NK; JHbT]. 1747: Királyi biro Úramni discretioban ket kupa egj fertally (l) borert d. 39 s fel [Kvh; Bogáts 8]. 1764: arult bort es egetbort etjével es fertálljával arultak egetbort fertallyval es kupájával [Makíva MT; DLev. 5]. 1783: Tiz Sus-tákot s egj fertalj Palinkát fizetett a' katonáknak érette [Kissáros KK; JHb XX/8. 13]. 1800: A' vásárban a' Pályinkának, fertályanként, fél fertályanként valo el adásának, ugy a' bornak kupánként, és vedrenként valo el nem adhatásának, ki kiáltásáért fizettünk két renden /12 [Torockó; TLev. 5]. 1843: két fertáj boromat meg iván — onnat eljöttem [Dés; DLt 586. 16]. 1870: ezen elhalt a kalákát megelőző nap kalákában volt és a kaláka után is más háznál három fél fertály pálinkát megivutt [Fotos Hsz; HsZJP].

Sz. 1846: kupával jön, fertáljal megy a betegsége [JHb br. Jósika Jánosné gr. Csáky Rozália Jósika Samuhoz].

d. térm-re von.; cu privire la măsură de suprafață; in bezug auf Flächenmaß. 1570: 3 Bizonsagh Kalara Karos peterne ezt valla, hogy vagion 23 Eztendeve mykor veotte volt az kertet, Es montha neky hogy egy fertal zedlet adot hozza cherebe [Kv; Tjk III/2. 58]. 1586 k.: 1567 ezendöben Jutot wolt . . . az peres zölöben Neky haro(m) fertaly es masfel Rud [Kv; Tjk IV/1. 566b]. 1622: haro(m) fertal zeoleiek volt itt az Colosuari hatarba(n) az Bekas pataki zeoleő hegyben [Kv; RDL I. 118]. 1647: tudok az Bankos kuttyanal három fertál feöldet . . . Az szál patak mellett egj fertaly kaszáló réth [Szélszeg Sz; GyK X. 30/8]. 1679: Szőlőczkéjek vagyion Tuzok málbán, mint egy mas fél fertály [Kv; RDL I. 157]. 1756: Valahol ői, és Fertály iratattik, ott nem közönséges, hanem Királyi ölet kelleetik érteni, és annak negy részekre osztott Fertályait [Branyicska H; JHb LXX/2. 11]. 1765: egj For-

tály* Hazhely [Csávás KK; LLt. — *Alább fertály alakban is]. 1798: A Harasztas oldalan egj fertaj Rét [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1802: egy fertály Gyep szőlő föld [uo.; i.h.].

e. időre von.; cu privire la timp; in bezug auf die Zeit: egy ~ esztendő egy negyedév; un pătrar/trimestru; ein Vierteljahr. 1586: Egy Vy Barnasibot Benesi Mihalj neuoet fogattunk három fertalj esztendeore [Kv; Szám. 3/XXIV. 6]. 1762: az Betsületes Ché . . . engede egy fertály esztendőt az munkara hogy dolgozhassék [Kv; ÖCjk] *vhány ~ óra vhány negyedóra; citeva sfteruri de oră; einige Viertels. 1807: délélot igen roz voltam 6 rend irással eltöltöttem 3 fertály órát [Dés; Ks 87 KMN 355].

3. egy ~ szessziócska egy negyed telek; un sfert de lot de pământ; ein Viertel Grundstück. XIX. sz. eleje: edgy fertály sessiotska [Jedd MT; LLt 5/8].

4. egy ~ szekér egy negyed szekérnyi; de un sfert de car; von einem Viertel Wagen viel. 1757: Vagyon egy kis szegeletetske mint egy Fertály szekér szenára való [Szentmihály Cs; Sándor conscr.]. 1825: a' Kornis nevezetü rétbén egy Tábla vég mely az előtt nyoltz öll szeleségü volt, de a' Szamos Lotsogtatásával el apadván, most egy fertály szekér szenát termő hely [Árpástó SzD; EHA].

5. egy ~ széna egy negyed szekér széna; un sfert de car de fin; ein Viertel Wagen Heu. 1774: Vgyan ezenn allodialis erdőből ki hány Szekérre valo rétet tsinált a' maga Nyilához, amint meg intéztük e' szerint táláltuk; Suta Prékup egy Fertály Szénára valot tsinált a' maga Nyilához Suta Szimion ismét egy Fertályra valot, Suta Todor fél Szekérre valot [O.léta TA; JHbB 275]. 1775: terem egy fertelly szénát [Kisillye MT; LLt].

6. vhány ~ tutajj '?' 1800: A(nn)o 1799dik Esztendőben Majusnak 16dik napján Érkezet MVásárhelyre Toplitzai Biro Balás Gergelly keze alol . . . két fertály Tutajj az melybe volt 24. Gerenda és 2100 száz szőlő karo. 12dik Julii Hozot megint Balás Gergelly MVásárhelyre öt fertály Tutajt az melybe volt 59. Gerenda és 5000. Idest öt ezer szőlő karo az melynek Summaja is tészen 10. Id est tiz fertály Tútajt | Hogy . . . ezen tiz fertály Tutajj . . . az én gondviselésém alá adatot erről jo lelkiem esmcretem által tészek bizonytságot [Koronka MT IB. Zilahi Szóts Ferenc kezével]. 1807: Toplitzáról Peteléig le szállitnak egy egy Fertály Üres Tutajat [DE 2]. 1812: Tartozzanak Tavasszal ez első Vizen a Maros partyan két Fertály Tutajat 1000 Ezer Szőlő Karoval meg terhelve Számba adni [Toplica MT; DE 2]. 1847: Oroszfalu* Gyalagassai öll fát vágtak és 6 fertáj tutajt hoztak Görgényig [Bom. G. XXIVb. — *MT].

fertálybelli I. m. városnegyedbeli, kerületi; din cartier; aus dem Stadtviertel. 1848: Bár Ferencz Sejmék utza Felső Fertálybeli Dékány [Kolozs; EHA].

Szk: ~ kapitány városnegyedi/kerületi kapitány. 1586: hyvasson Biro vram Minde(n) fertálybely Capitanokat megh hogy ... Minden Vczakat azon vczabeliek vagy Seowennel vagy theowissel Mennel hamareb lehet be chinallia(na)k, es Eorizzekis minde(n) nap ket ember hywsegesen senkyt, deogeos helyreol leoweot be ne bochassanak [Kv; TanJk I/1. 33]. 1605: helyen hattak az eot fertali bely Capitan vrain oculalasa zerenth valo deliberatot hogy Eoregh swtheo hazat ne extruelalhasson (!) ott [Kv; i.h. 508].

II. fn városnegyedbeli lakos; locuitor din cartier; Bewohner eines Stadtviertels. 1572: vagion panazolkodas az Monostor vcaj fertalbeliektwl, hogy semmyt Nem kaphat Barmok az Jwhok myat [Kv; TanJk V/3. 61b]. 1594: Eo kegmeek az Capitanoknak megh hattak, hogi mind az eo fertaliaban, melleje veften niolcz vagi tiz embert azon fertalibelieket, feokeppen az ideosebbek ... ki mennienek, es az hatart iol megh latogassak [Kv; i.h. I/1. 236].

fertályesztendő fertály/negyedév; un pätrar de an; Vierteljahr. 1570: Myklos predicator feleol Igh vegeztek, hogi ... Az fertal Eztendere kyre zolgalt Byro vram elegitese megh [Kv; TanJk V/3. 3, TjK III/2. 131]. 1598: Veot Jgyarto Simon vram az Egihaz fiw tiztre fertaly Eztendeore f 3/ - [Kv; Szám. 7/XVI. 30].

fertályesztendel fertály/negyedévi; de un pätrar de an; vierteljährlich. 1826: a' fertaly esztendei számadást külge el [Mv Told. 7].

fertály-felvetés fertály/negyedbeli munkaerő/köz-munka-el/kirendelés; ordin de iesire la muncă obştească a braşelor de muncă din cartier; Anordnung der gemeinschaftlicher Arbeit für die Bewohner eines Stadtviertels. 1597: Ew kegmeis Biro vram az vtchinalocknak minde(n) segitseggel legien mind fertali fel wetessel s mind Capitanoknak walo paranchiolattal hogi mellettek legienek es menteol hamareb az megh romlot hidakat megh chinaltassak [Kv TanJk I/1. 294].

fertályföld 1817: Ezen Fertály Földeket adák által Finta Joseff Uram(na)k három be vetésig zálogképpen [Asz; TLt].

fertály-járó városnegyed-járó/ellenőrző; supra-veghetor de cartier Stadtviertelaufseher. 1591: Ez waras fertaly Jaro Vraymra walo keolchyegh Summa zerynt tezen f 21 d 62 [Kv; Szám. 5/X. 7].

fertályjegyző városnegyedbeli jegyző; notar de cartier; Stadtviertelnotär. 1836: Az ugynevezett Két Viz közötti Fertályban 1831-ben Fertály Elöljárói, ugy mint: Bagaméri Mihály Fertály Kapitánya, Ketakeméti Márton Fertály Jegyzője és Akeszmann (!) János Hütös arbiter [Kv; Pk 3].

fertálykapitány városnegyedi kapitány; cäpitan de cartier; Stadtviertelkapitän. 1791: Commissio is botsattassék ki belső és külső Fertály Kapitányaira (!) hogy Fertályokban publicálják, hogy senki-is a' maga Nyilyán kívül más Nyillyába szabadon az Ökreit ne eresse [Kv; TanJk 54]. 1806: Béli N Sigmund m pr B.K.* Utzai Fertály kapitány [Kv; AClév. - *Olv.: Belső Király]. 1807: a' Fertály Kapitánynak egy Relatoriáért 24 xr [Kv; ACSzám. 9]. - L. még fertály-jegyző al.

fertálynyi 1. (vmilyen) negyedmértéknyi; de un sfert; ein Viertel groß/lang/viel: a. hossz-m-re von; cu privire la măsură de lungime; in bezug auf Längenmaß. 1711/XVIII. sz. köz.: Egy Len Gyolts fejer Abrasz két szélből, a' közepén hosszszára l fertálynyi szélességű tsipkével varva [EMLt]. 1840: Egy fertányi (!) kékes stráfu karton [Dés; DLt 1590].

b. térm-re von; cu privire la măsură de suprafaţă; in bezug auf Flächenmaß. 1667: az Isputalihoz tartozo egy fertalnj kis darab pusza szőlőcziket ... töredtem es uöttem fel giepüből magam szamomra [Kv; RDL I. 31]. 1709: vött egy fertálynyi szőlőt kertestől edgyütt [Kv; Pk 6]. 1731: az Testans halalos ágyáb(an) ugj Testallya Léányá(na)k a fél fertálynyi Nénnyérol allo szőlőcziket, mint már néki régen által adott jóságát [Kv; TjK XV/9. 48]. 1760: Brinze Dumitrunak volt és vagyonis egy fel antiqua Sessioja ... egy fertálynyi pusza colonialis fundusotkska | azon Josika és Szilvási részekre sorte divisionarla esendő Fertálynyi nyilatskát az ötödik Atyafinak cedálak [Runk TA; Ks 89]. 1803: egy fertálynyi Pusztátskamat vagyis gyümölcsösnek valo földömet adtam el örök árron [Kv; Pk 3].

c. úrm-re von; cu privire la măsură de capacitate; in bezug auf Hohlmaß. 1786: mikor az Milgos Uraságok az magak számakra kortsomároltattanak és árultattanak az magak italakra sem engedte az Uraság hogy italt tartsanak az Thorocz-kai Lakosak, mellyet Házonként meg kerestenek, és ha tanaltanak el vették az Szegénységől ha tsak egy fertálynyit kaptanak is nállak [Torockó; TLev. 4/13. 47]. 1840: Egy fel kupányi Csuporba egy fertálynyi 'sir [Dés; DLt 1590].

2. ~ra negyedölnyre; la o depărtare de un sfert de stinjen; in Entfernung von einem Viertelklaffer. 1756: Fekszik az egész épület Hosszszára Tizetfél ölnére, Szélességére Nap Kelet felől valo véginéél Négy ölnére, Nap Nyugat felől valo véginéél Negyed fél öll, s egj fertálynéra | Keresztül által ellenben 3 öll, és egj fertálynéra Vagyon a Kut | (A küttől) 4 ölnére és egj fertálynéra által ellenben Vagyon a Kotsis Ház [Branyicska H; JHb LXX/2. 24-6].

fertálynyil ? a városnegyed lakosát illető nyil-föld; pämint tras la sorji cuvenit locuitorului unui cartier; dem Stadtvierteleinwohner durch Los zugetelltes Grundstück. 1800: Januariusnak 2dik Napján ki mentünk hogy fertály nyila-

kat^a lémitályunk ... Ismét ezen Fertálynak ki mutagatásába ki mentünk [Torockó; TLev. 5. — *Erdőnyilakat]~ — L. még *fertály* I. 5. al.

fertályóra negyedóra; un sfert de oră; Viertelstunde. 1593: Anna azzoni, Merai Tamasne vallia ... az legenis be jeoue az mihelibe az hatulo aiton, be mene, az Azzonis vtanna be mene, es vartam fertalj oraigh beosegel, de nem geozem ki varni [Kv; T]jk V/1. 331—2]. 1757: egj Fertály órára egy ember meg kerülhetné* [Ikland MT; EHA. — *A szóban forgó földet]. 1764: Palffi Ferentzne Aszszony halalos ágjban fekött egj fertalj órára meg is holt [Tarcsafva U; Pf]. 1777: azon fertály oraban ebredtünk meg [Barcaújfalu Br; Pf]. 1822: egy fertály óra is alig telik belé küld egy otkolonos üveget teli otkolonnal [Dés; Kelemen Benjámín lev.]. 1824: a' mennyit egy fertály óra alatt lépegettünk és a' Köz utba értünk [Szováta MT; EHA].

fertályórácska negyedórácska; un sfert de oră; Viertelstündchen. 1760: Barcsai Gergelyné Nálázi Sára úriasszony ebéd előtt egy fertályórácskával csak azt mondá: „Jaj, be meghevülék.” S azonnal lankadozni kezdvén, míg a mellrevalóját róla lekapsolták, meg is hala [Rette 11—2].

fertályos I. m 1. (vhány) negyedkupás; de (cítava) cupe; von einigen Viertelhumpen. 1612: ket kis fertályos kannaczkak [Kv; ParLitPraec. I/3. 1612—15]. 1722: Ezen Nállam álott pénz egy fertályos csiporb(an) volt [Borzás SzD; Ks 5. X. 28]. 1736: Circiter Másfél fertály Kristály hordotska [Mikesfva KK; CU XIII/1. 157]. 1755: Egykor fedezgetvén az Vram Bina* Kalyibáját egj fertályos üveg égett borra tanált [Déva; Ks 101. — *Bina Peczer]. 1788: Dugos fertályos üveg palaczk [Mv; TSb 47]. 1806: egy fertályos badik kanna [Bodola Hsz; BLt.] | Fertályos Réz kupa ... dto Fél fertályos [Szu; UszLt XII. 87]. 1830: Boros Fél Fertályos Pohorok Nro 2 ... Pintze Tokbéli 3. 3. Fertályos Flaskok Nro 10 [Nagyikland MT; Tlt Köz. ir. 1748]. 1839: Egy Fertályos czilinder [Dés; DLt 1846]. 1849: A Fogadoba ... Fel kupás üveg 4 Fertályos üveg 2 fél fertályos kettő Fertályos Pohár három [Somkerék SzD; Ks 73/55]. — L. még HSzj *borivó-pohár, hanna, hártya, lábos, mérték és nyüst* al.

2. negyedfontos; de un sfert de funt; von Viertelpfund, Viertelpfund schwer. 1589: Cozma Balintnak, három font, es egj fertályos czukat veottem d. 13 [Kv; Szám. 4/X. 3].

3. ' ? ' 1732: Két 3. fertályos falra valo tükörök diofa rámában Két kisebb harmadfél fertályos falra valo tükörök diofa rámában(an) [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 44].

4. ' ? ' Hn. 1718/XVIII. sz.: A nagy Nyárosb(an) fertályos földek(ne)k a kít hivnak [Széplak Sz; EHA].

5. *óra* negyedórát jelző/ütő óra; ceas care bate și sferturile de oră; jede Viertelstunde schla-

gende Uhr. 1748: Láttam ... egy ezüst órát, más Tornynos fertályos rezes órát [Torda; Szentk. Sig. Pap (50) nb vall.].

II. *fn* 1. negyedkupás (űrmértékedény); (mäsürä de capacitate) de un sfert de cupă; Viertelhumpen (Hohlmaß). 1794: A Hegyen Lévo fogadoban ... Pléh fertályos egy [Gyalakuta MT; TSb 17]. 1818: Egy pléh-kupa, két fertályos [Szárhegy Cs; LLt]. 1841: Balás Mihály egy fél fertályos üveget hozván előnkben ..., mű a falu fa mértékét előnkbe hozattuk, a szerént meg mertük, ... és egy krajtzár érdelöivel kisebbnek találtuk a fél adott fertályost [Km/Bács K; Km-ULev. 3]. 1848: Pléh Edények ... Kitsi Töltésér 1. Fertályos 1. Fél fertályos 1 [Szászerked K; LLt Kováts Mihály gub. írök kezével].

2. *vhinek* ~ a fertály/városnegyedbeli; din quartier; von einem Stadtviertel. 1750: Hogy a Sz. Király Utzabeli kapitány 4 Fertályoszival együt az Utzákat köveztettek adtam egész napra fejer Czipot ... 8 [Mv; MvLt AAll.].

3. ' ? ' 1671: Egy Krajnik(na)k Mikor Pallerkodik adatik napjában Köz Czipo No 5. ... Egy Fertályosnak Mikor Pallérkodik adatik nékie Czipó per die(m) no. 4 [Utl]. 1803: Mantsu Inon, fertályas Annorum 28 [F.köher MT; Born. G. XIX. 3].

fertályosnyi negyedkupásnyi; de un sfert de cupă; von einem Viertelhumpen groß. 1803: Egy más fél fertályosni Cilinder formájú a' feneke és a' Pohara között kívül abrontos Ezüst Pohár [Dicsősztmárton; UnVjk 111]. 1847: huszszuko 1/2 fertályosnyi ezüst pohár [uo.; i.h. 9].

fertályoszölő 1808: A Közép lábban lévő egy hold Földnek ... felit is ide engedték a' két Atya fiak Székely Márton Uramnak, magais ezért le mondván a' Sz. Mihályfalvi Földkehez lehető praetensiojáról, és a Takarobéli fertály Szölő végiben lévő új fogasról [Asz; Borb. II].

fertálytallér negyedtallér; sfert de taler; Viertelhaler. 1587: 1 die Septemb: Biro vram adot egj rabnak kiwel gwbernator vram zolgaia volt, haro(m) fertalj tallert teot az arra — 187* [Kv; Szám. 3/XXX. 24 Seres István sp kezével. — *Valószínűleg dénár, mert a császártallér 240 dénárt ért (Herepei, Adattár III, 582)].

fertát cimbora; firtat; Kamerad, Gefährte. 1590: Jango Gasparral egjgwt walek Laczko Balintal az korchioman, enis fell kelek, egj rezezh fertatomath talalam, azt haza keserem [Gyerómonostor K; KP. Jllej Thomas jb és Th. Kabos de Gierco Monostra vall.]. 1728: esztis monda egjkor azomba Román Mihály a' Káros(na)k Ne busully fertát mert ma-holnap bizony meg kerül a károd* [Pusztasztmiklós KK; BK. Tsenteri Andrásné Annok (60) jb vall. — *Ti. az ellopott tukok]. 1752: Ilyésfalvi N(e)m(e)s Pap Vánka volt néki* edgyik kereskedo Fertattja* [Somos Sz; Bfr Balás Péter (42) za vall. — *Di-

káczai Várczán Páskujnak. ³Alább ugyanakkor Elek Miklos (56) jb (Bikáca Sz) így vall: Ilyésfalvi N(e)m(e)s Pap Vánka volt a többek között edgyik kereskedő pajtással. 1764: hallám hogy idösbk Lukáts János meg verven a maga mellyit ezt mondani (így!) mindenütt elég Fertatom vagy on nem gondolok senkivel, mert a mit en az en Fertatimnak mondok azt meg tselekszik az ő fertatyí | Lukáts Janos azt is monda hogy mindenfelé elég Fertátom vagy on a mit mondok veghez viszik [Oltszem Hsz; Mk II. 2/65]. 1777: arra kezdé erőltetni ... azon Czigánt, hogy lenne nekíe Fertáttya és valamire kezít teheti; akár Lo, akár Marha légyen vigye hozzája és nekíe Lopjon [Berend K; KLev. Franc. Kantzler (33) caupo vall.].

Szk: fogadott ~. 1761: En fogadott fertatya voltam néhai Szamuela Angyelnak [Bukuresd H; Ks 113 Vegyes ir.] * ~nak fogad. 1731: edgy alkalmatossággal bor kortsa lévén nállam Gereble Pável és ... Pagotsai Ifjabbik Felei Juon is ott lévén edgyütt ittak, az ital közben edgymást Fertátoknak fogadák [Mezőpágozca MT; Ks].

Az alábbi vallomás ide vonható részlete román valló román nyelvi nyilatkozatából a magyar szövegbe lefordítatlanul bekerült, valószínűleg 'keresztkoma' jel-ű szk lehet. Íme: 1752: Sokszor hallottam egy itten Peccsétzegen lakott B(udu) nevű embertől. Hogy néki Fertat gye krutse volt Nehaj Cszimár György [SzD; SzentkGy Kirse Nyikora (60) jb vall.]. — Ugyancsak román nyelvről nyilatkozatból kerülhetett bele a magyar szövegbe lefordítatlanul a címszóbeli román eredetű szónak alkalmasint vocativusi formája ebbe a vallomásrészletbe: 1759: Tipora Lupuj ... kérdette tőle, hát hol jártál Fertáttye. [A.Ilosva SzD; SLt 24. 3. 19–20 Brágye Pétre (46) jb vall.]

férték férőjűség (vetőmag-befogadóképesség); capacitáte de a fi semánat; Fassung/Aufnahmevermögen (von Saat Korn). 1812: a' Kender Földék lábján Kender Föld Férteke*: A' feladás szerént 2 kőből 2 véka [Szászfenes K; Ks 76 Conscr. 30. — *Ua.-ban a forrásban még nagyon sokszor így!]. 1815: (A szőlő) már régtől fogva Pusztán hever, a Férteke ... 2 ~két véka ősz buza vetés A' Felső Fordulóban találtató minden rendű szántó Földök Fértekének egész Őszvesége 25 Kőből 3 Véka [Bálványosváralja SzD; Ks 77. 19 Conscr. 944]. 1815/1817: Szántó Föld ... A Likat tetején 3-d Classis férőjűsége 3 kőből ... A Likat allatt . 2-d Classis — férteke 1 kőből [Márféva U Tsb 47]. — Vö. a férő címszóval.

fertelmes I. mn 1. kb. undok; scirbos; abscheulich, scheußlich. 1736: Jakó András éjszaka salvo honore az gatyáját tele töltötte; eszekben vévén a többi, felköltek, s látták, rátul van a hátulja, ex loco egy káposztát ketté vágván, az utoljára tették Jakó András meg hagyá feleségének, azon fertelmes káposztát meg ne mossa, hanem úgy amint van, megapritván ahoz bővön húst és szalonnát főzön meg ... elsőben azt a szerszámos káposztát asztra viszik [Met-TrCs 457–8].

2. tisztátalan; neccurat; unsauber/rein. 1653: mi M. Vásárhelyt, Erdélyben lakó szegény emberek,

a disznóhúst meg nem eszszük, sem egyéb fertelmes állatot [EHA I, 31 NSz].

3. ocsmány; urít, murdar; scheußlich, abscheulich. 1573: Az felperes hogy lelelel es egieb fertelmes zytokkal zitzkozodot 10 giran hagiak Erte [Kv Tjk III/3. 203]. 1597: Orsolia Bekken Antalne vallia, Estue hazunkba hogi be takarottunk volna, hallam hogi fertelmes zitzkokkal Nagi Marton, es Berekzai Balint ziggiaak vala egimast, es Nagi Marton ki liya vala Berekzait, Jwi ki vginomd te esse lelek kurua, te oruia Jwi ki mert or vagi te, Azonba az Berekzai felesége kezdé mondani Martonnak, te Marton lator vagi te, monda Marton, ha nem ha azert volnek lator, hogi te nekéd miueltem volna megh [Kv; Tjk V/1. 158]. 1593: feyehez zolok, mynth ollan fertelmes yleteonek, es paraznanak [UszT]. 1627: fertelmes modon zittak bennwnkot, ha egj nehany ember ne zollion erettwnk, keszek valanak megh ölni [Nagyernye MT; Bál. 82]. 1631: Beöruine ighen szitzkozodek mo(n)dua(n) kiczioda az fertelmes elető kurua az kj megh mo(n)dotta hogi itt vagiok [Mv; MvLt 290. 47a]. 1715: Kőnczeiek fertelmes, mocskos levelet irtak ellenem az Gubernatornak, az melljert ellenek az Gubernatoris kemenyen meg haragudot, es fel fogada hogi bizony meg böcsültet vellek, hogy olljan emberek illjen embert töbyször nem mocskolnak [Ap. 2 Apor Péter lev.]. 1735: dokumentumokból vilagoson Constál, hogy egymást fertelmes rut szokkal mocskolták, bestelentettek, csapottnak, Malmosnak és hogy Hohér Csapja megis kiáltották [Dés; Jk]. 1745: (A feleség) a Sz: Házasságnak tiszta ágyát, rüt fertelmes es utálatos paráznaságával meg ferteztette, idegeneket admittáltatván magához [Torda; Tjk II. 99]. 1783: mely tanzból fertelmes bujasag s boromnak s palinkamnak fealett erkoltsú személyekre lett pusztítása s torbezasa következtet [Bözödújfalú U; Pf]. 1824: (Csernátoni Sámuel) mind ezen esketésben kijött fertelmes élete Modjéért, mind pedig ezen szegény Öreg volt Porkoláb megvertetésére, Fiscalis Actio alá tészem [Gyéresszékirály TA; TLt Praes. ir. 65/827-hez gr. Torotzkai Pál ut.].

4. gyalázatos; infam; schmahlich. 1629: Baczl Gyeorgy vram az Inctat fertelmes Aszonnak mon-dotta, ilyen szo keozben, olyan fertelmes Aszonyert nem melto eskünneom [Kv; Tjk VII/3. 117]. 1774: szemérem ki mondani, mely fertelmes, motskolodo szokkal gyalázta, s gazlatta [Bábalma KK; Ks 19. VI]. 1815: Térjj meg azért már valahára, 's hadd el az eddig valo korhely, Rézeges, Bujja, ócsmán, Fertelmes Diszno Éle-tedet [Kóród KK Ks 101 gr. Kornis Gáspár lev. fiához].

5. szörnyű; groaznic; entsetzlich. 1655: Igy veré meg Isten azt a fertelmes ellenséget [ETA I, 159 NSz]. 1736: Akkor nem vala ez a mostani fertelmes praecedentia-kivánás azért is az kit meg kénált az gazda hogy mosdjék az meg másokat kezdett kénálni, hogy mosdjék, uram kegyel-metek: sokszor addig kénálkodtak, hogy: bizony nem mosdom uram kegyelmed előtt, s addig volt

a kénálkodás és az felyül ülés felett az kénálkodás, hogy az éték is elhűlt [MetTr 324].

II. *fn* ocsmány/undok perszóna/személy; om scirbos; Abscheuliche, Ekel. 1800: annal jobban kezdett lármázni és szitkolodni kutya pirtsáján esett fertelmesnek kiáltván [Dés; DLt].

fertelmeskedés bujálkodás; desfrinare, luxurá, lascivitate; Unzucht, Buhlerei. 1729: Pap János és Ember Ersok az szék szinin . meg vallották egymással fertelmeskedéseket [Kv; TjK XV/7. 35]. 1730: Világhos lévén, de ighen nagj botránkozására is ésvén a' Leanzoí ser(e)g(ne)k, sőt mindenek(ne)kis, Csiszár Sárinak illy kitsin időš állapottyában . . Nehány Napok és Ezzzakakon való Fertelmeskedése, melyért Hohér által Pelen-géren valo kemény meg tsapattatás érdemlene; De tekintvén Jo Attyafiaiának érette 's mellette való törekedéseket, . . Czigany kezéb(e) nem adattatik; hanem a' Torony Udvarán peldason meg korbatsoltatik, és hogy itten eo benne, hasonlo actasu gjenge Leanzoí tovább né botran-kozzanak, az Atyafiak ez Város határáról ki iktassák mentől hamarább [Kv; i.h. 131]. 1737: Nem első fertelmeskedések lévén mind ket szemelyeknek, mostan . . mind Nemes Jutka, mind Vas Eva hoher által keményen meg csapattatnak a Pelengéren, és az Város határárol is örökösen el tiltatnak [Kv; TjK XV/9. 19].

fertelmeskedik 1. bujálkodik | fajtalankodik; a duce o viață destrăbălată, a se deda luxurii; buhlen, Unzucht treiben. 1711: Ungvari Andras (k: mint gonoszul masok meg csalasara szerette hivattatni magat, noha Leanyi neve Ersok volt:) . . az természetnek rendi elle(n) ferfi köntöst vőtt magára . . ferfi irtozatos utalatos eszközt csinált maganak, s aval az Aszszonyi allatokkal ektelenül elt, meg hazasodot az természet ellen, feleségeit paraznasagba ejtette, kik közzül az elsővel hét vajj njolcz esztendeig fertelmeskedet [Kv; TjK XV/1. 68]. 1764: A váradi feredőben . . kispapok, vagyis clericusok is voltak . . Rettenetes insolentiát vittek végbe, csaknem szemlato-mást fertelmeskedtek a bokrokron, úgy az udvaron éjjelenként [RettE 165–6]. 1782: Láttá-e a Tanu bizonyosan, hogy Bukuresdi Nyikora Petru valakinek Feleségét el iktatta volna? és Bukuresden kik azok akik gonosz életet élnek törvéntelenül fertelmeskednek? kikkel, hol és mikor? [H; Ks 113 Vegyes ir.].

Szk: ~ *ukivél*. 1584: Catalin papfalwy Jllies Ianosnak a' fogolnak edes leania vallia Legh elseoben mikoron megh esmertem Az en Athiamnak gonoz Jstentelen voltat, Ieowe a korchomarol Az Apam, az Ania(m) hon nem leteben, Es enemet Az Agyba vete, es ot kenoz fertelmeskedet vele(m) [Kv; TjK IV/1. 305]. 1630: hallotta(m) hogj az fogol] Leani . . egy eiel az katona Inasokkal fertelmeskedet [Mv; MvLt 290. 198a]. 1688: Hunyadi Matyás . . feleségével meg nem elégedet hanem másokhoz adta magát, s másokkal fertelmeskedett [SzJk 227]. 1747: (Az alperes)

Ferjehez valo kötelességével nem gondolván, diversis locis, temporib(us) et personis, signant(e)r az Gyulaianus Verbuans katonához adván magát, helyből helybe azokat késergette, fertelmeskedvén vélek, és itten azok mellett intercipialtatottis [Torda; TjK III. 110]. 1763: el fogatván Burdonyicza Nyéda, egj más, katonák után járt, és azokkal fertelmeskedett személyel, mivel mind ketten Városunkra a katonak kedvéért jöttek, és el fogatások Napja előtt valo eczaka, ugj reggelis a katonákkal jártanak, vélek ittanak . . az katonával heverészni, és tsokolodni látták, melyből nyilvános paráznaságát concludalni jollehet nem lehet, de . . minden következhető rosz Consen-quentiakot lehet concludalni, azért hogj az effélékkel, és ezekhez mutathato engedelmességgel ut ne adatnék a rosra nékie . . , az holnapi Vásár Napján, az Város közönseges piatzán, rabok által 12 pácza ütésekkel büntetessék [uo.; TjK V. 146]. 1768: Ezt se kérdem senkitől hogjivel fertelmeskedet, mert nehaj Sztánts Urszul Varvara nevű özvegy Feleségével az actuson tanáltam az Utrizált D. Birot [Bukuresd H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1836: kéntelen . . azon Czégéres Aszzyal enni innya vele fertelmeskedni [M.légen K; KLev.].

2. sodomitáskodik; a practica sodomia; mit Tieren Unzucht/Sodomie treiben. 1660: Beödeőn lako fogoly Legent . . megh fogtak hogj fertelmeskedet az oktalan allattal . . Azert megh egettesek mind az oktalan allattal edgiütt az kivel fertelmeskedet expurgalvan heted magaval magat el bocsattatik [Kv; TjK VII/3. 250]. 1675: Causa Botháziensis. * Sütő Toot Andras T.N. Banffi Dienes Ur(am) sütője hűtelenséggel s hogj ebekkel fertelmeskedet volna vadoltatik feleségétől Barta Ersebetől [SzJk 127. — *Bot-háza K]. 1764: (A cigány) az magam únd (!) bornyumul éképpen fertelmeskedet [UzszLt].

fertelmesség bujálkodás; desfrinare, lascivitate, luxurá; Buhlerei, Unzucht. 1614: Jut eze(m)ben hogj eztis bizonynal hallottam, kiteől rea ne(m) emlekeze(m) hogj az Azzony Dengeleghine Zemere(m) testet, keőkeny leuel mosogatta gonoz veghre, tudni illik fertelmesseghre [Nsz; VLT 53/5267 Cyprianus Seyler udv. muzsikus vall.].

fertelmesül ocsmányul, undokul; scirbos; abschenlich. 1628 u.: Hites feleségem . . az eő nagj ektelen gondviseletlenségeroel es kemenise-gereől dorgaltam; Melj rosz dolgait nem hogj el hatta volna es tőkelletes cziendesseghben viselte volna magat, egтелен fertelmesül ugian meg harmaztatuan paikos modra Lelek Lelek bestie Lelek kurua fianak zidalmazot sokszor magamatis hites vra leuen [SzJk 32]. 1632: igen haragut Niuzo Gurka Hamar Istokra, mert eczer az ucza(n) igen fertelmesül megh szidogatta volt, s fenieget-teis [Mv; MvLt 290. 71b]. 1644: Hallottam azt Hogj ugia(n) fertelmesül szida az az Teke (?) Suska ezt az Cziakinet, az mi az szafan ki fer vala [Mv; i.h. 291. 406b].

fertezük bujálkodik; a duce o viață destrăbălă, a se deda luxurii; Unzucht treiben, buhlen. 1597: (Az incta) az süspicioktól hitivel egy egiedewl maga menche meg magat hogy az Rötwek legenniel semmi vetekbe(m) nem fertezet, ha júral, meg menekedik, alioquin az perenger alat meg veezoztessék [Kv; TJK V/1. 117].

fertezettetés bujálkodás; lascivitate, desfrinare; Unzucht, Buhlerei. 1678–1683: Batori Gabor igen jstentelen es minden semerem kül valo faitalan Feidelem (!) leven, sok betsületes rendeknek, kinek feleségit s kinek hajadon leanjat, azkit mas keppen ne(m) erősakkalis, meg fertezettett, semeremmel elegies somoru emlekezet, ... Kornis Boldisar agiarais erősakas fertezettessel igieket [Ks Kornis Gáspár kezével].

fertilitás termékenység; fertilitate; Fertilität, Fruchtbarkeit. 1777: Ami nézi ezen esztendőnek fertilitását, egy jól folyó és bőv esztendőnek mondhatjuk. Bor a Szilágyban jó és bőven termett, idebé nem annyira. Gabona is jó és bőv, zabon kül, melyet a balha mindenütt megett. Töröküzba is néhol nem olyan bőven termett. Szénacsínáló idő is igen jól szolgált, sok széna lett [RettE 383].

fertilitású (vmilyen) termékenységű; de ... fertilitate; von (irgendeiner) Fertilität/Fruchtbarkeit. 1756: Mind a Nobilitaris Curiák, mind pedig azokhoz deveniáló Portiok után külön külön lévő helyek minémű fertilitásuak? [H; JHb LXX/2. 8]. 1777/1780: jo fertilitassu Uraság Számára miveltetni Szokott Szánto Föld vagyon in Funda Lisztikunaj [Alperét SzD; JHbK LII/3. 95].

ferton 1. jobbágyszolgáltatás-nem; un fel de servitute iobagească; Art Abgabe der Fronbauern. 1594: Ferthon Newen ualo jeüedelem vagjon kezdöetteök, hagi az kinek vetes zabya vagjon, de ez az Maior bironak jart ez jdeigh, az kinek penigh zab vetese nem uolt tiz penzel tartozot, ez is az Maior bironak jart [Somlyó Sz; UC 1113/5. 6].

Az OkSz jelzetéből megállapíthatóan a szótár szerk-je a *ferton* címszó alatt legrégebbi adalékként a tőlünk fennebb idézett forrásból iktatott be a címszó alá egy megcsonkított szövegrészletet. A több jelentésű *ferton* szó (l. erre: EtSz, TESz) jelentései közül a fenti szövegből ítlve némi fenntartással csak a Takáts Sándortól kimutatott 'földadó, terragium' vonatkozó ide, az ugyancsak töle beiktatott 'telekadó' jel. erdélyi jelentkezésére nincsen leveltári bizonyosságunk. Az erdélyi *ferton* és az alább következő *ferton-pénz* fogalmának tisztázatlansága miatt a szerk. jobbnak látta a fenti általánosabb értelmezést beiktatni.

2. súly-mértékegység; unitate de măsură pentru greutate; Gewichtsmaßeinheit. 1594: Bors uagjon ferthon No. 1 1/2 Fa hey uagjon ferthon No 3 1/2. Ghömber uagjon ferthon No. 1. Neh. 1. Tengeri szeleő ferthon No. 3. Mondola ferthon No. 3 Beörseőn ferthon No. 3 [Somlyó Sz; UC 78/7. 24].

A szó jel-eire és történetére nézve l. EtSz, TESz és az ott id. irodalmat.

ferton-pénz pénzbeli jobbágyszolgáltatás-nem; un fel de obligație bănească a iobagului; Art Geldabgabe der Fronbauern. 1594: Az kinek egez nila vagjon mellet ferthon penznekis hinak (így l) wk egez niltol 12 Penzt adnak az Jspannak fel nytlhol penigh hat penzt [Bagos Sz; UC 113/5. 16] Az Jspannak minden hazas ember ezendeoben ketszer, egiszer szent geörgi napban, mászszor szent Mihali napban tartozik ferthon penzel niolcz penzel, Özüegi azzoni penigh negi negi penzel [Barla Sz; i.h. 38] | Itt az Ispan jeüedelemet mikor fel zedi az biro mind ferthon penzben mind aiandekben az mi egy emberteöl illenek munkaiert az az bironak jar [Hosszúaszó Sz; i.h. 43] | Birsagottis azon rend tartassal fizetenen az Jspannak mint az kraznaiak uaagi Baghossiak, ezzel keüleömbeöznek, hagi az Jspannak, zentli geörgi Napban ferthon penzt minden hazas ember hatt hatt penzt ad, Zent mihali napbanis ugian az zeren fizettek [Perecsen Sz; i.h. 78]. — L. még OkSz.

A *ferton* al. mondottak ide vonatkoztatásával megállapítható, hogy a fenti szóval jelölt szolgáltatás Erdélyből csak a szilágy-sági Somlyó várához tartozó faluk jobbágyságának szolgáltatás-nemként mutatható ki. A házas gazdáktól 6–8, az özvegyektől 4 dénáros összegben szedett szolgáltatás azonban itt nem a földesúrnak, hanem az ispánnak, ill. (udvar)bíróknak évenként, meghatározott időpontban, Szent György napján (ápr. 24) járt. Telekadónak tehát ez a szolgáltatás nem minősíthető.

fertő posványos-vizes gödör; smirc; Pfuhl, Suhle. 1640: Azután jött osztán igen részegen Nagy Péterné haza. Akkor sem az maga házához ment, hanem Bíró Pálnéjéhez; ott is úgy essett az fertőben hogy mint az disznó olyan volt ... úgy mászott ki belőle [Mv; MvLt 291. 233a-51a átrásban l].

Hn. 1757: A Disznó fertő Erdelye [Szentmihály Cs; EHA].

fertős mocsaras; mlăstinos; sumpfig, pfuhlig. 1764: a' Tó mellett ... a' fertős Sáros hely [Göc SzD; BfN Bánffy Farkas conscr.].

ferula 'p' XVI. sz. v.: Az kincl magmarad az ferula avagy az deákságnak a jele ranggalig, azon harmat üssen reggel minden ember [Hsz; Barabás, SzO 350].

A címszó latin kölcsönszó. PP-nél egyik jel-e: plágáló vessző. Főnyíl 'fenyítő vessző/pálca' jel-t tulajdonít a szónak. A Tarnóczy Sebestyén kézdiszentléleki udvarházában fenntartott iskola pontokba szedett – sajnos, csak átrásban kizéttelt rendtartásából kiemelt fenti szövegrészlet és környezete semmi közelebbi tájékoztatást nem nyújt a címszó értelmezéséhez. Feltehetőleg olyanféle régi diákéletbeli szokással kapcsolatos jelvényről lehet szó, melyet a múlt századi ref. kollégiumok, sőt még e század második évtizedében a dési főgimnáziumban is *signum* néven ismertek. A feladott leckét, többnyire a latin nyelvtan köréből való tanulni valót egymástól kérdeztették ki a diákok. Aki a kérdezőnek nem tudott megfelelni, annak a kérdező átadta a *signum*-ot (kartonpapír-lapocskát *signum* felirattal). Így ment ez aztán tovább egy előre jelzett időpontig, reuszerint a latin óra kezdetéig. Akinél akkor megrekedt a *signum*, valamilyen büntetésben részesült [A szokásra l. Mv-Ert. 44]. A szó eredeti latin jelentése testi büntetésre utal.

feselhetős menekedhetés; posibilitatea de scăpare; die Möglichkeit der Entledigung. 1817: méltotassék ... olyan hathatós Rendelést tenni, hogy ezen fel-adott Restantióim további haladék nélkül, s az adósságaimból való feselhetésemre nézve ne apránként, hanem summáson fizettesse nek ki [REkLt Főkonz. 1t ad nr. 32 Krizbai Deső Elek kv-i ref. pap kezével].

A jel-re 1. Tsz: 'megmenekedik vkitől/vmitől'.

feslett 1. felszakadozott; deztrámat, descusut; aufgerissen, zerschlossen. 1637/1639: kett szel festlet uarrasu sahos abroz — f. — d 50 [Kv; RDL I. 111].

2. átv romlott, züllött; dezmaßat, desfrinat; liederlich, lotterhaft. Szk: ~ asszony. 1765: Tudgya é a Tauu valami Latorságát, Feslet Asszonyokkal valo kurválkodását* [A.preszáka AF; Mk Reg. III. LXIV. 67. — *Izpáz Dire nevű fogadósnak] * ~ élet. 1628: Az Eccl(es)ia megh oluastattva(n) az Attestatoriakatt <F>üzi Gabor ellen, megh bizonittatott iambor felesége ellen varga <I>lona Azzoni ellen, Fertelmes parazna elete ... az eő parazna feslett eletejert artatla(n) iambor <fe>lesegetől el zakaztotta, es második házassagra az Azzo(n)t bocziatotta* [SzJk 20. — *A papi szék]. 1629: Leanykorabanis en semmi oly feslet eletet nem tudom sem latta(m) [Mv; MvLt 290. 189b]. 1777: (Az ítélszék) comprobálya Botránkozato feslett életit és paráznaságát ... Asszonyi néphez nem illő szőrnýj attával Teremtettével valo káromkodását; ... Bubájós varaslokkal valo varáslását [Msz; Pf] * ~ életű. 1761: azon Személy feslett életű Asszony é ...? [Szászsztiván KK; BK] * ~ erkölcs. 1585: Nyreó ferencz Colosuary vallia ... En sem akkor sem az vta(n) semmy wdeobe(n) semmy feslet erkeolcheót gonozsagot paraznasagot Nem latta(m) sem ertettem Mastolis az Nyreó Mathias leaniahoz [Kv; TjK IV/1. 406]. 1632: lattam enis Szabo Miklost hogj volt ot neha az agibanis le fekiut ot Zabo Miklos, de en semmi feslet erkeolczett az Aszonnak nem latta(m) [Mv; MvLt 290. 81a]. 1745: Bardas Marucza és Dimien Marutza actu gonosz feslett erkölcsök(ne)k követésében nem deprehendáltattanak [Kv; TjK XVI/5. 46] * ~ erkölcsű. 1585: Deseo Benedek* . Nagy Tamas az zoned leaniafial es egy feslet erkeolchw Azzonnial Mene el [Kv; TjK IV/1. 457. — *Értsd: vallja]. 1588: Az Capitanok .. ez fele gonoz feslet erkeolchwweket el ne titkoliai [Kv; TanJk I/1. 60]. 1603: Jo fjainu ... feslet erkeolczjw emberel ne barattkozatok, zitkoszodok neh legjetek [Csapó KK; JHb XXV/23]. 1784: mely tanczbol fertelmes bujasag es boromnak s palinkamnak feslett erkoltsu személyekre lett pusztitasa s torbezlasa következett [Bözöddüfalu U; Pf].

3. fertelmes, undok, scirbos; abscheulich, scheußlich. Szk: ~ dolog. 1591: Mierthogi nagj panazolkodas leot egez varos eleot, minemw nagj zertelenseg, kialtas, es egieb feslet dolog zokot eccaka lenni, kerik biro vramat eo kegmet varosul, hogy

mind wdeo vtan valo zankazasban, s mind egieb fitalausagnak czelekedetinek megh eniheteseben, tarcha magat ez eleot valo ezteudeokbeli vegezesekezh [Kv; TanJk I/1. 172] * ~ igyekezet. 1761: kikhez járt iffiaibb Ferentz Lórintz feslett igyekezetből? [Szászsztiván KK; BK] * ~ természet. 1763: (A vádlott) fere tévén minden keresztényi kegyességet egész Varasunknak botrankozására férhez menetele után, hites férje melletis szuntelenul katonakkal, s haszontalan személyekkel gonosz életit s' feslett természetit mértéktelenul követte, gjakorlatta [Torda; TjK V. 177]. 1799: Az Exponens* soha nem volt ki kapo s étzaka flaugérozo, a' maga szállásán kívül hálo nem volt, feslett és buja természetet soha sem tapasztaltam benne [Dés; DLt. — *Veres István].

feslettség romlottság, züllöttség; dezmaß, desfrin; Liederlichkeit, Unzucht. 1582: Ertyk eo kegmeK Byro vram Jelentesseből az Nagy chintalansagot es fesletseget mind iffywsag közt mind penig Neos Emberek közt [Kv; TanJk V/3. 249b]. 1799: a Léány edgyikhez is másikhoz is olly feslettséggel járt viselte magát, hogy tsak a' volt már hijja, hogy réa hágjon, mint a Fojato tehén a' Bikára [Dés; DLt].

fest 1. kifest; a zugrávi; anstreichen. 1849: a szobá (l) sárgán festve, fejr virágokkal [Somkerék SzD; Ks 73/55].

Szk: palota ~eni. 1625: Erkezwen Giogj Janos Fejerwarrol es Palota festenj valo festeket akarva(n) vinnj vrunk eő felge szamara, ... Atta(m) Eteit es Jtalt [Kv; Szám. 16/XXIV. 48].

2. a picta; malen. 1759: Mi is vármegyéstől a Hostát végéig kimentünk ... két zászlóval, melyeken mind a boldog Szfz Mária képe volt festve [Rette 96].

3. a vopsi; färben. Szk: szirony ~eni ' ? ' 1670: vöttem nyolcz font réz port Szirony feszteti (l) [Üti].

A szk előtagjának jel-e bizonytalan. Valamelyes valószínűséggel a Freckay 567, ÉrtSz, MTsz és a TESz adta jel-ekkel számolhatni.

4. rosszá ~ átv befekett; a ponegri; schwärzen, verleumden. 1832: az sok alatsony Lelkek árulkodásaik ugy anyira elborítottak, s rosza festettek hogy talám még a jo intézetemis rosszul nézetik [Torda; IB. Demény János tt kezével].

5. cselekedetének törvényes szint ~ cselekedetének törvényes látszatát kelti; a crea impresia că fapta sa este legală; seiner/ihrer Tat rechtmäßigen Anschein erwecken. 1816: Kigyelmetekis koznabb megfontolásból az előre véghez vitt Törvénytelen tselekedeteknek valamely Torvényes szint kívánván festeni az előre elfoglalt Marha legelő helyet az Exponens Közönségtől azzal a magak ki Nyilatkoztatásakkal kérettek fel, hogy ha azt az Exponens Közönség nem remittálna, ezen esetbeni Törvény uttyánis kezek alá venni és magaknak readsignaltatni el nem mulattýák [Asz; Borb. II Rákosi Borbély Janos a szék assz-a kezével]

fést bány fôte; tavanul galeriei; First. 1746: A' mely viz utat az Istallyosok adta(na)k a Dongosiak(na)k a Szikrási rekesztésen aloll az Istallyban, azon viz ut, a mint a satra mutat, és le száll három darab csö eleibe, a' feje felett a fészen van egy kortz, vagy is ort, az Istallyosok, és Dongosiak között légyen az köz határ [Torockó; Bosla].

A fennebb adott értelmezést a MNSz és NMSz-ből [l. *föle* és *First* al.] vettük. — Jankó, TAszT 199 ilyen bizonytalan értelmezéssel szerepelteti a címszóbeli szót: *fést**(First): 'a bányába vezetö út felsö része, teteje.' Ugyancsak nem eléggé szabatos az FrtSz adta jel.: *föle*' a bánya föld alatti üres, kivájt térségeit határoló közet, felület, tetö.'

festék vopsea; Farbe. 1570: Festeket Mikeppen kel chinalny. Vegy Terpentinat, lakkat, törd meg Jol lagian, oztan egy kis kazetaban föld meg es Jo lezen [Nsz; MKsz 1896. 366]. 1587: Az faszakasok Czináltak meg az kemenchiet vrunk zallasan meg földoztak vj kaljhakatis Czináltak bele es fekete festekel meg festettek, fizette(m) festekel eözwe — /39 [Kv; Szám. 3/XXX. 34 Seres István sp kezéve]. 1625: Erkezwen Giogj Janos Fejerwarrol es Palota festenj valo festeket akarva(n) vinnj vrunk eö felgeszamara, ... Atta(m) Eftelt es Jtalt [Kv; i.h. 16/XXXIV. 48]. 1679: Kép iro festékehez foglalt fazek nro 9 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 86]. 1772: Ezen Ajtonak kúszöbe és szemöldéke, ugy két oldalfais Diofa szín festékekkel festett fenyöfa Deszkával bé vadnak boritva [Szászienes K; BKT Mikos conscr.]. 1840: Üveges almarium, szine hagyott veres festékekkel, oltka [Nagykapus K; KszRLt].

Szk: *habos* ~. 1732: (A kúria) tornácban vagjon heljhezetteve egj fenjö deszkából álló, Sárga habos festékekkel (csigáson:) festett kicsinj négy-szegeletű, önban foglalt üveg ablakos óra tok [Kóród KK; Ks 12. I]. 1867: (A szoba) oldalában bé vágva a Palotán levö köntös tartó Almáriumokhoz éppen hasonló uj Almárium, discordálván ez éppen csak abb(an) hogy ez ég szín kék hobos festékekkel festetett [Szászvessződ NK; JHbK LXVIII/1. 206] * *olajos* ~ olajfesték. 1595: Az varos egyyk Dobyara Biro W. iratta az Waros Cimeret: Fizettem kepiro Jakabnak tölle hogy Olaios festekkel írta az esö ellen d 40 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 125 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

festékes I. mn 1. festett; vopsit; gefärbt, bemalt. 1629: az Kamara szek aytia festekes berlet, uas sorkokon iar retez rajta [Szentdemeter U; LLt]. 1633: Egj szek ket embernek valo festekes f. — d. 50 [Kv; RDL I. 103]. 1679: Menyeghzoj solemnitara csinalt, fejer, zöld veres ... terpentinas festekes viaszbol, külömb külömb fele állatok, s — ágak formájara, folium ezüstel aranyval valo czifratok (!) ugyan felesen [Uzdisztpéter U; TL. Bajomi János inv. 106. — *Tollvetség *csifratok* h. ?]. 1758: Egy zöld kilin festékes [Kvh; HSzjP]. 1817: Az Oldal Házba nyillo ajto fenyö deszkából készült, vas Sarkakan forgo koltos Zárral, festékes, Ezen oldal Háznak padimentuma, és padlása gyalult fenyö Deszkák-

bol valok, ép, és jo állapotban, a padlása festékes [Ördögösfüzes SzD; ÖrmMúz. 21].

Szk: ~ *agy.* 1656: Lako hazakba(n) leveö agy szerzam. Az elseö lako hazba(n) vagyon egy festekes gyontaros, superlatos Aagy, anagy harafa nyozolya [Doboka; Mk Inv. 1] * ~ *ajtó.* 1647: megh teruen az folyosora Nylik abbol az keozepseo hazra, egy Uy festekes Aito [Drassó AF; BK 48/16]. 1775: bé menetel hat vas sorkokon onnal meg futtatott forgo borított hasonló onas Frantzia zárral zárolható két felé nyillo festekes ajton [Nagyiklód SzD; CU] * ~ *ajtószemöldökfa* 1797: Az Szék Ház hijjában Egy Ajto szemöldök fa Egy tokozatt festekes ajto szemöldök fa, mely a Nagy Palotát el szakasztatta volt [Szu; UszLt XII. 87]. 1806: A' szék Ház Hijjába ... Egy Ajto szemöldök Fa .. Egy Ablak meljék fa . . . Egy Tokos Festekes ajto szemöldökfa [Szu; i.h.] * ~ *almárium.* 1752: Vak Ablakokba csinált festekes Almárium vagyon három, ketteje jo Vas Záros a Harmadik penig ki s bé tojo fiokos [Szászvessződ NK; JHb XXIII/27]. 1770: Festekes nagy Almárium nro 1 Kitsin Almáriumtaka tojokás I [Királyhalma NK; Ks 23. XXIIb] 1819: egy avatég festekes almarium két felé nyillo Záros ajtotskával edgyütt az alatta lévő pulpitussával [Baca SzD; TSb 6] * ~ *almáriumocska.* 1739: egy festekes almariumocska [Kv; Pk 6]. 1797: Az Fö Tiszti Nappali <h>azba Egy falba csinált festekes almariumocska [Szu; UszLt XII. 87] * ~ *borhűtő-ök.* 1732: Találtunk ... egj szép mesterségesen csinált festekes bor hűtő, vagj mosdó tokot [Ks 40. XXVIIIc] * ~ *cserépkancsó.* 1816: Egy krispány szín festekes taerép kupásnyi kantsó [Szentháromság MT; UnVjk 121] * ~ *cserge.* 1760: asztalra valo festekes Cserge I [Szentdemeter U; LLt] * ~ *deszka.* 1679: Ebedlő Palota ... Ajto fél fak, es szemöldök fákos festekes deszkával burítottattak [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 15] * ~ *fogas.* 1756: Festekes fogas 7 fa szegeivel két vas szegekkel falba foglalt I [Branyicska H; JHb XXXV/35]. 1803: Két festekes egyik hosszu más rövideb kendő szegek vagy fogasok [Betlensztmiklós KK; UnVjk 34] * ~ *karosszék.* 1656: Vagyo(n) benne egy gyontaros festekes Nyozolya. ... Egy gyontaros festekes karos szek [Doboka; Mk Inv. 5] * ~ *kaszen.* 1805: Egy bé petséltetett 3 fioku Diofa Festekes Kaszeny ... Egy Diofából meg rakattatatt Kaszen (l) [Szamosfva K; BLt 9] * ~ *kendőszeg* → ~ *fogas* * ~ *kocsi.* 1647: Egy festekes kiseded, kases, de beor sarhanioju koczy [M.királyfva KK; BK 48/16] * ~ *láda.* 1764: Tanáltatot egy üres, festekes Záratlan fako láda [Kál MT; Berz. 6.54. L. 2] * ~ *mosdó-ök* → *borhűtő-ök* * ~ *nyozolya* ... ~ *karosszék* * ~ *pohárszék.* 1656: Egy Festekes poharszek [Doboka; Mk Inv. 3]. 1694: Nylik innét az ebedlő Palotára Ajtó ... Vannak még-is itt egj festekes, három Contigna(ti)okra szakasztatott; de el romlodozott Pohár szék (így l) is [Borberek AF; BfR Néhai ifj. Bálpataki János kúria-leír.] * ~ *szurhosdászon.* 1748: Asztalra valo festekes

szurkos vászon Nro 1 [Nagyida K; Told. 11/95]
 * ~ *lilás*. 1812: Egy Dio szín Festekes hitván
 Tálás Rf 1 xr 30 [Mv; MvLev. Szürteji József
 hagy. 2].

2. színű, színezésű; de culoare; farbig. Szk:
fekete ~. 1760: Hat Pár aranjas fekete festékes
 Bétsi pórtzellán fintsiák [Mv; TGsz 2]. 1849:
 Cseh Josefno ... a volt Fogadossánál tanált
 egy fekete festékes gunya-tarntonak az ajtaját
 [Héjjasíva NK; CsZ] * *kék* ~ 1760: Mustáros
 kék Festékes Hollitsi Butelia 1 [Sv; Ks]. 1810:
 Egy hitvány festekes Cseber xr 32 ... Egy
 kék festékes régi karos szék ... xr 53 [Mv; MvLev.
 Trincseni Mihály szgy hagy.]. 1849: Egy kék fes-
 tékes kasztn talált Cseh Josefno (!) öszve ro-
 molva a volt Fogadossánál árta 7 pfr. [Héjjasíva
 NK; CsZ] * *sárga* ~. 1758: Sárga festékes virá-
 gos 5. táblákból álló olasz fal [Déva; Ks 78. IX.
 8]. — L. még *zöld* ~ al. * *veres* ~. 1819:
 egy veres festékes két supladás kasztn [Kv; Pk
 3]. 1849: Saját vallomása szerént el vitt Takant-
 rok Simonne, egy veres festékes ágyat [Héjjasíva
 KK; CsZ] * *zöld* ~. 1628: Egy Zeöld es Sargha
 festekes szaros (!) Ladaban Egy fedeles kwvl
 belol Arannias kupa [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44.
 4]. 1635: egy niuszolya szeöld festekes. Jtem egy
 eöregli Lada szeöld festekes kett singes [Kv;
 RDL I. 107]. 1637/1639: Az Hatuso hazban, ...
 Az Kemencze meget ... egy zeold festekes tál
 tarto [Kv; i.h. 111]. 1679: Zöld festekes egyges
 Szék nro. 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János
 inv. 7]. 1767: egy avatag zöld festékes régi módra
 épült Pohár Szék [Marosztkirály MT; Berz.
 5/38. P. 2]. 1849: Az élés kamarába ... Egy 1604-
 be kuszultt zöld festékes láda oltska [Somkerék
 SzD; Ks 73/55].

3. festéktartó, festéknek való; pentru vopsea;
 Farb-. 1810: Egy hitvány festekes Cseber ...
 xr 32 [Mv; MvLev. Trincseni Mihály szgy hagy.].

4. ~ *munka* festőmunka; muncă de vopsitor;
 Farbarbeit. XVIII. sz. m. f.: imaron nem tehetek
 ... hogy az festekes es aranos munkahoz nem
 ért* [Kv; ACJk 52a. — *A mesterlegény].

II. *fn* népi szőnyeg-, ill. terítőfajta; un fel de
 covor popular sau cuvertură populară; Art volks-
 tümlicher Teppich/Decke. 1650: Ezen kül hordott,
 kádat, czebret, festekest mind oda testalom holtom
 utan Bartha Mihaly fiamnak [HSzjP]. 1653:
 Vagion Egj falra valo uy Giapju festekes, Vagion
 Egj uy aztal felől szédet festekes (igy!) [Mencíva
 MT; DLev. I. 11—2 Szeles Mihály árvája, Szeles
 István javainak inv.]. 1660: Egy festekes. Ket
 czutar. Egy Ueres kilim [Lázárfva Cs; LLt Fasc.
 117]. 1677: A külső házban festékes a fal-
 dalon és padon [HSzj]. 1701: Az festekesét elvag-
 dalta [Dáníva Cs; SzO VII, 72]. 1728: Ket fes-
 tekcs predicallo szekre valo [Bikíva Hsz; SVJk]
 | Egy Török orszagi szep abrosz ... Ket Török
 orszagi szőnyeg. Harmadik egj szekely szőnyeg
 (Festekes:) [Bodok Hsz; i.h.] | Egj tarkason
 veteggett kilim Lukacs Boldisarne Collatuma. Egy
 festekes mely a Catedra(n) szokott állani. Egj
 keudo a pulpituson [Egerpatak Hsz; i.h.] | Egj

regi csillagos szőnyeg. Egj hitvány festekes (: szé-
 kely szőnyeg:) [Kisborosnyó Hsz; i.h.] | Egj Fes-
 tekcs feketével veteggett. Masik festekes is vagion
 veresses [Komolló Hsz; i.h.] | Szekely szőnyeg
 (: Festekes:) nro 1. ... Duffla szőnyeg Miko
 Ferenczne Bethlen Sofi aszsz(onyom) collat(uma)
 Nro 1 [Málnás Hsz; i.h.] | Egy Festekes (: szekely
 szőnyeg:) Barta Gjörgjne Asz(zonyom) confe-
 ralta Egy kecs Barta Sigmoudne Asz(zonyom)
 conferalta [Nagyborosnyó Hsz; i.h.] |
 Egj viseltes portai szőnyeg. Egj szekely kilim (: vagj
 festekes:) [Réty Hsz; i.h.] | Két dufla szőnyeg
 ... Egj festekes kötöt himü [Szgy; i.h.] 1729:
 Festekes negj. edgilk fekete es fejer varrasu tarkas,
 ugy a masik is. A mas ketto veresses tarka [Bo-
 dola Hsz; i.h.]. 1741: találtunk festékest egjet
 [Mezőbánd MT; LLt 146. B]. 1744: Ezen belső
 hazban . Egj uj ladás asztal, egy viseltes festé-
 kes rajta [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 12 gr. Petki István
 udvarházában]. 1751: Egy veres láda abban három
 vég kilim, vagy festékes [HSzj]. 1752: Egy veres,
 kék és fejer gyapjubol Szótt festékes conferalt Bong
 Simonné Aszszonyom, istenes jo indulatjából
 [Érőd Hsz; SVJk]. 1760: Festékestis tudom
 hogj eleget szót az udvari gyapjubol s mind el
 vitte [Oltszem Hsz; Mk IX/109] | asztralra valo
 festékes 1 Cserge 1 [Szentdemeter U; LLt]. 1775:
 Fél viseltes Szőnyeg 1 Viseltes Festékes 2 [Szent-
 demeter U; LLt Fasc. 152 gr. Lázár Gábor össze-
 írása]. 1779: egy viseltes Festékes. Két Fejer
 Cserge. Egy Nyereg alá való Cserge [Nsz; CsS].
 1788: Festékes. Csak egy vagyon, az Ur asztralára
 való, két szélyből álló lévén; veres sárga, fejer,
 és kék pántlikázással es a két vége rojtos [Seps-
 sztvivan és Laboríva Hsz; Nép és Nyelv III,
 55]. 1789: Festékesen ... 1. Egy külömb külömb
 féle festékekkel es csillagokkal szótt, a szélyein
 rostos* festékes, mely a cathedra takartatott bé
 Veres Boritza adományá. 2. Más rongyolott a
 pap ülő-széke az Oratoriumba beboritatott véle.
 3. Külömb-külömb féle veres, fekete es sárga szín-
 nel szótt festékes, amelyet es előtt in Anno 1786
 a nehai tit esperes Mihály István Ur relicájá
 Menyhárt Susánna asszony conferalt [Köröspatak
 Hsz; i.h. 60. — *Elírás, másolási v. sajtóhiba lehet
 rojtos h.]. 1792: kétt ágyba négy derekally, kétt,
 kétt, vánkcs, tisztességes festékekkel, es lepedőkkel
 fel készitve [Recsenyéd U; Pf]. 1795: Négy Ruha
 Lepedo, egy veres Abrosz ..., egy festékes [Szár-
 hegy Cs; LLt].

Szk: *asztalra való* ~. 1693: az asztralra valo fes-
 tékest .. rendelők vissza Geczó Jánosnak [HSzj
félkés-láda al.]. 1744: Egy asztralra valo tarka fes-
 tekcs [Abásíva U; EMLt az abásívi un. ekl. líbel-
 lusa]. 1768: Egy Asztralra valo festékes [Szárhegy
 Cs; LLt Fasc. 116] * *kötött* ~. 1728: Egy viseltes
 kötött festekes | Mihály Istvan conferalt egy
 kötött festekest az Ur asztralara, mely mindenkor
 ott(an) szokott allani [Árkos Hsz; SVJk] | Egj
 viragos szőnyeg. Egy kötött festekes az aszталon
 Nás Köver Suska collatuma [Gidóíva Hsz; i.
 h.] | Egj asztralra valo kötött festekes . Azon ki-
 vül ket festekes [Martonos Hsz; i.h.] | Egj kötöt

festekes [Sepsiszkirály Hsz; i.h.] | Egy veresses szekely kecske. Egy kötöt festekes [Szemerja Hsz; i.h.]. 1746: Söltyös Mihalyne Annáis (1) adott más kötött festékest melly a' Predicallo Székre rendeltetett [Bodola Hsz; i.h.] | Néhai Damo mária Aszszony ... conferált az Ekklesianak Imo Egy kórkörtsen Szin Dufla selyem ruhát, melly(ne)k szélin fejeir virágok vagy(na)k Egy feketés és fejeirrel elegyes kötött festékest [Lisznyó Hsz; i.h.] * *paraszt* ~. 1728: Egj paraszt abrosz. egj paraszt festekes a Pap szekin [Szemerja Hsz] * *székely* ~. 1728: Egj kecske, (:szekely festekes;) Cathedraa valo [Sepsibesenyő Hsz; i.h.]. 1743: edgy ször Szekely festekes [Nagyernye MT; UnVJk 53] * *tarka* ~. 1728: Egj tarka festekes. Egj sahos abrosz. Egj paraszt abrosz [Nyén Hsz]. 1733: Edgy Tarka Festekes al(ia)s Szekely szönyeg [Marossztkirály AF; Told. 2].

◇ **Hn. 1821:** A Köz Úton elé menve a Festékes nevezetű patak fejét meg kerülve [Szováta MT; EHA]. 1837: Festékes nevezetű patak mellett háltak és déreltek Marháink [uo.; KelM].

A címszó II. al. a népi szönyeg-, ill. terítőfajtával kapcsolatos kérdésekre néve I. Viski Károly, Székely szönyegek: A Magyar Népművészet Kincsesára. Ep, 1928. bev. — Palotay Gertrúd: Nép és Nyelv III, 59–60. — I. még a szerk-től: Ethn. LXVII, 99–109 és SzE 101–21 (az utóbb i.h. 109. l-ján a *festékes* és társai erdélyi elterjedésére von. térképvezérlattal).

festékesen vopsit; bemalt, gefärbt. 1681: Ezen Ur házabol, (:vagi buzganybol (!):) az Also folyosora nyilo ajto ... szép czifrasan festet, rakott partazatos; az Úr háza felöl czifras metélessel festekessen borított; vas sarkas hevederes, Onas plehas, kolcsaval, onas forditojával, bé vono vasavall Nro 1 [Vh; VhU 651].

festéktörő-kő piatră de frecat vopsile; Farbbrech/reibstein. 1850/1851: Egy festék törő kő, két nyargaloval [Kv; EMLt Szathmári lev.].

festékű festésű, színezésű; de culoare ...; von ... Farbe. 1656: Egy szep kül fűitő Zöld mazu kalyhas kemencze faragott kő labokon allo falai vaszonra iratott külömb külömb festekeő karpitokkal be vonva | Egy darab falra valo Tsujtar szeőnyeg, sarga es veres festekw [Doboka; Mk Inv. 5, 15]. 1732: az Ebédlő palotába ... találtunk ... egj Zöld festékű tokba heljzhetetett virginát [Kóród KK; Ks 12. I]. 1748: Zöld festékű Virágos Almárium [Koronka MT; Told. 79]. 1753: Fincsia tarto veres festekű fogas 1 [Szentmargita SzD; Ks 18. CII]. 1767: azonn Láda mitsodás festékű 's színű volt, arról elfelejtkeztem [Désiva KK; Ks 21. XVIII. 78]. 1789: egy Diofa szín festékű kised láda [T; LLt]. 1793: Egy Diofa szín Festékű kétfelé nyilo őveg Táblás ajtokkal jo zaros Almárium [Mv; Told. 44a]. 1813: egy veres Festékű almárjom fenyő Deszkából [Folyva MT; i.h. 18]. 1816: Egy kék virágos festékű Ibrik tálastol és fedél nélkült [Varsolc Sz; Born. IV. 41 Bornemisza Krisztina conscr.]. 1835: Ablak előtti kised bikkfa lábú, sötét veress festékű deszka asztal egj rajta

levő zöld cserép Dohány Tárral [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. 1849: Vagyon két veres festékű oltka Stelázs 7 fiokjaival [Somkerék SzD; Ks 73/55].

festés 1. mázolás; vopsit; Malen, Antreichen. 1670 k.: restal az superlatos niuzolyanak festese es aranyozasa [Kv; ACJk 13a]. 1791: a Képiro-nak a rut festesert 4 — [Wlt Cserei Heléna jk 37a].

2. zugrävre, zugrävit; (Zimmer)Anstreichen. 1795: A kastély festésére 7, darab sárga földért adatott 49 xr [Déva; Ks 95].

3. kelmefestés; vopsire, boire, boit; (Zeug) Färben. 1829: Kertsedí Fogarasi György ... közelebről Csörőge Szabo Janos(na)k mint Festő-nek valami czondra posztóját festés véget oda adván tölle Czinkustis kapott [Torda; TVLt 260. — A teljesebb szöv. *cinhus* 6. al.].

4. kb. festett falrész; portijune de perete zugrävit; bemalter/angestrichener Wandteil. 1760: Solyomkőn lévén, az ott lévő pusztatemplomba bementem (:mely templom igen régen a Básta járáskor ... pusztult volt el:) ... Láttam ... a sanctuariumban ... valami festésen ilyen frást* [RettE 106–7. — *Köv. a felirat szöv.].

festésmunka festés, mázolás; vopsit, zugrävit; Malen, Anstreichen. 1756: Takács Lenard Esztergalyos, rakott söt festes munkat sem tud [Mv; Told. 16/42].

festésű vopsit (in); bemalt, gefärbt. 1767: a Maros parton egy tornyos ház, ezen háznak ajtaja romladozott párkányos, zöld festésű fa sarkai és fa zárja [Kutyfva AF; ETF 108. 7]. 1763: (Az udvarházhelyre) vastag csere fakból faragott, s cziffra kimetzett, Veres festésű galambugos Zsendelly fedél alatt lévő kapu Zábék között csere hevederekhez Lapos fejű vas szegekkel ... szégzett ... Kapu szolgál be [Szászvezzsöd NK; JHb LXVIII/1. 197]. 1802: A' Cabinétban ... Egy Chinai festésű kis asztalka [Mv; TGsz 52].

festetűk színezetűk; a fi colorat/vopsit; bemalt/gefärbt werden. 1767: (A szoba) oldalában bé vágva ... új Almárium ég szín kék hobos festékkel festetett* [Szászvezzsöd NK; JHbK XXVIII/1. 206. — *Ez múlt idejű mn-i igealaknak is tekinthető].

festetlen nevopsit; unbemalt/gefärbt. 1655/1754 k.: Ezek után tartozzék, akár házias ember akár Ifjú Legény mester Remeket tsinálni, ugy mint: egy tisztességes és rejtekas fias Asztalt, és egy tisztességes Oos (!) Táblát háromfele játékra, még ugyan egy harmad-fel singes ládát lábostól; ezek pedig mind festetlenek légyenek [Kv; ACJk 16]. 1681: Templom fölött levő Kő Ház ... Ajtaja ... duplás, festetlen [Vh; VhU 551]. 1735: Edgyes fa Székek festett, és festetlenek Sz: Benedeken 99. Kóródon 115 [Kv; Ks 40 Varia XXVIIIc].

1772: Diofa festékes Kárpit Deszka nro 2 ... Ágyfa nro 2. edgyik festet, a másik parasztos vagyis festetlen [Mv; DLev. 5. XVII/3]. 1798: Egj Fejér Gunyás Láda Festetlen [Kv; Pk 6 Rázmány Hedviga hagy.]. 1842: Steláz (!) festetlen fenyőfa Zöld firhang(gal) [Dés; Ujf Ujfalvi György hagy. 6].

Szk: ~ *ágyfa*. 1761: Egy embernek valo festetlen Ágyfa Nro 1 [Pagocsa MT; JHb XXIII/31. 9] * ~ *ajtó*. 1761: (A) házban, Délről vas pántos sorkakon, vas kilintsü és rántóju és szkábákon elé nyúlo zárú, fenyő fűrés deszkából bérelett festetlen ép Ajtó [uo.; JHbK LXVIII/1. 13]. 1797: Az Ebédlő palotáról nyílik a' nappali házba, egy fenyő deszkából készült festetlen ajtó [Ajton K; CU IX/2. 10b] * ~ *almárium*. 1679: Festetlen almarium az fal mellett nro 1 (: ebb(en) deszka polcz 3:) [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 4]. 1824: Egy Fejér nép Kóntós tarto festetlen záros almarium - fiokostol [Fugad AF; HG. Mara lev.] * ~ *asztalfiók*. 1820: Egy festetlen négy szegű fenyő asztal fiok [Koronka MT; Pf] * ~ *deszka*. 1679: Pohár szék ... festetlen deszkabul vagon [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 50] * ~ *deszkágy*. 1864: két roszacska festetlen deszka ágy [Mihálcfa AF; HG br. Gerliczy-lev.] * ~ *egyesszék*. 1781: Ót avadag festetlen egyes szék [Mocs K; CU] * ~ *fenyőfa-deszka*. 1772: Mind ezen két Ablakaknak festetlen Fenyőfa Deszkából valo, két két vas sorkokon forgo külső Táblái vadnak [Szászienes K; BethKt Mikos conscr.] * ~ *fogas*. 1737: (A szoba) oldalain korös környül vas szegekkel fel szegezett festetlen Fogasok vagy(na)k négy darabja Karos öte pedig karatlan [Széplak. KK; CU. Petrichevich-Horváth Boldizsár conscr.] 1754: Festetlen keskeny hoszszatska fogasok vannak ezen Házban [Uzdisztpéter K; CU] * ~ *láda*. 1679: Vásárhelyről az lakatosoktól ide hozott festetlen, plies, kolczos, vas sarkas, vértés, öreg Láda, egi másb(an) téve nro. 2 [uo.; TL. Bajomi János lelt. 22]. 1788: Fejér hoszszuko festetlen Láda [Mv; TSb 47] * ~ *maszta*. 1772: Festetlen nestel prémezett arany készületes mente H Flor. 10 [Szőkefa KK; Kp. III. 187] * ~ *pohárszék*. 1679: Festetlen Pohár szék nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt 100]. 1761: Az Ajtó sorkan belől, a bal kéz felől valo szegeletben regi Magyar három contignatioju, festetlen Pohárszék [Szpring AF; JHbK LXVIII/1. 500]. 1789: Festetlen pohár Szék 1 [Mihályfa AF; JHb XLVI/2] * ~ *székcske*. 1814: egy kis fenyő fa festetlen láb alá valo Széketske [Forró AF; KCs 15].

festett 1. vopsit; bemalt, gefärbt. 1596: Negy Theoreok fa kala(n) festet [Kv; RDL I. 65]. 1636: (Az udvarház) nagyon nagy eöregh festett három temerdek oszlopokon allo keöteött Galambugos kapuja syndelyes [Siménfa U; JHb Inv.]. 1681: Vajda Hunyad Vára ... Himes Torony ... Ezen Torony mind a' kö sziklatol fogva a' böltos helyeig merón vagon fel rakva ... kereg-

deden; külső oldala festett [Vh; VhU 502, 556]. 1735: Edgyes fa Szekek festett, és festetlenek Sz; Benedeken 99. Kóródon 115 [Kv; Ks 40 Varia XXVIIIc]. 1842: egy gyermek kotsi festett fergettyúje el van törve [Csekelaka AF; KCs 3].

Szk: ~ *ágy*. 1633: egy keö haz ... Egj Ladas Asztal szeönieggel, egy eöregh festet czifras aggyal [Kv; RDL I. 103]. — L. még HSzj *ágy* al. * ~ *ágyfa*. 1787: Egy festett ágyfa Dr. 38 ... Egy Karikás ágyfa Dr. 36 [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 4] * ~ *ágyinoszolya*. 1636: egy uy Zeöld festet agy noszolia [Siménfa U; JHb Inv.] * ~ *ajtó*. 1636: Ezen Tornaczbol bal kez felöl nylik az Ur hazara egy festet Czifrazott, Uy, bellet bezi Zaros, vas sakas (!), pantos, be unos ayto, kinek fa mellyeke [uo.; i.h.]. 1752: (A) Tornácznak a közepe tályyan vagon Nyari Fillegoria rajta lévő zaros festett ajtajaval együtt [Pókafva AF; JHb XXV/73] * ~ *almárium*. 1647: Az Urfi amelj hazban mostan vagon ... Egj festett Almarium benne [Marosillye H; Vlt 55/5415] * ~ *almáriumocska*. 1788: Egy kitsin festett hat tojokáju almariumocska [Mv; TSb 47] * ~ *asztal*. 1647: az eoregh haz ... vagon abban ... Egy festett Asztal; egy darab Szebeni pozto raita [M.királyfa KK; Bk 48/16]. 1827: Egy Veres festett Asztal scriptoriummal edgyütt [Mezőméhes MT; HG] * ~ *cimer*. 1839: Egy Csizmadia festett Czimer [Dés; DLt] * ~ *civáda*. 1737: Az Oltár felet ... Padvai Sz: Antal képe vagon ramában foglalva, a' ráma körül lévő festet és metzset cziradaival edgyütt [Csákigorbó SzD; JHbK XXVI/13. 9] * ~ *deszka*. 1597: az Tanachihaznal ... Az Asztalok keorwl chinaltattam festet Dezkakat [Kv; Szám. 7/XII. 21]. 1679: Ebédlő Palota ... ablak fel fai kívül belöl festet deszkával burítottak [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 15] * ~ *deszkahönyököl*. 1679: Imatkozó ember terdepléséhez valo festet deszka könyököl nro 1 [uo.; i.h. 20] * ~ *deszkapártázat*. 1679: Uy Toronyhoz valo festet deszka pártázat nro 45 [uo.; i.h. 53] * ~ *deszkás*. 1679: 2dik Ház ... Az allya tegla padimentomos, az feli gerendas, festet deszkas padlasos [uo.; i.h. 9] * ~ *deszkatáblás*. 1679: Onban foglalt hat szegre meczett, negi fele nyilo, onas sarkas, foglalos vas hevederes, vas veszzsös; kívül ket felé nyilo vas sarkas hevederes toljo zaros, festet deszka tablas, Kristaly üveges öregh ablaka, nro 1 [uo.; i.h. 18] * ~ *ebédlőasztal*. 1679: Ebédlő Palota ... Vago(n) azon házban: Egiben járo rakott, festett, három darabba(n) lévő, Ebédlő hoszsu asztal lábastol nro 1 [uo.; i.h. 16] * ~ *egyesszék*. 1677: két festet edgyes Szék [Mezőmadaras MT; Borb. II] * ~ *faágy*. 1810: Egy festett fa ágy ki huzo Rf 18 Xr 17 ... Más festett két festékü viseltas fa ágy [Mv; MvLev. Trinceni Mihály hagy. 8] * ~ *faedény*. 1789: Ezen Házban festett Cserép, Fa és Uveg Edényekben ezen alább irt modal specificált Portekák találatnak [Mv; ConscrAp. 45] * ~ *fakalán*. 1674: egy festet fa kalán [Szászvárosi ref. 1t Halics Mihály lelt.] *

~ *fapíkszis*. 1789: 47. festett Fa Pixisek melyekben orvosságok tartatnak Rf 14 [Mv; ConscrAp. 42] * ~ *farostély*. 1696: Ablakra való Festet Fa rostely no 2 [Bethlen SzD; BK] * ~ *fiók*. 1714: Egj Almariomtska elephant tsonlat mind(en) felől borított, Tablakkal, kívül belől külömbféle apro festett fiokokkal mesterségesen ékesített fl. Hung. 45 [SzB/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. 19] * ~ *fogas*. 1694: (A) bőlth(a) vissza menvé(n) Vannak mégis itt karotlan festett Fogasok ... nro 7 [Borberek AF; BfR Néhaj ifj. Bálpataki János kúria-leír.]. 1790: A' Pitvarban is három hitván festett fogas és egy paraszt a' falba szegeze [Mv; MvLev. Cimbalmos Ferencné hagy. 2] * ~ *fogasocska*. 1797: festett 8 fogakból álló fogasotska le van szegeze [Kőröspatak U; Pf] * ~ *folyosó*. 1679: Festett órsós folyosó nro 3 [Uzdizstpéter K; TL Bajomi János lelt. 15] * ~ *gyalogszék*. 1723: Egy festett gyalog szék [Korona MT; Told. 29/2] * ~ *ház*. 1812: Ószve veszvéna a Groffiné a Groffal ki szaladt a Festett Házbol [Héderfája KK; IB] * ~ *karos-szék*. 1753: Rövideb gyontáros festet karos székek [Mezőzáh MT; Told. 18] * ~ *kaszten*. 1829: Vagyon egy festet kaszten 3. zárakkal [Kvh; HSzjP] * ~ *koronácska*. 1803: dészkából készítettett küsed festett koronácska ... Ezen korona alatt vagyon három gráditus, köből rakott Prédikáló szék [Betlensztmiklós KK; UnVjk 30] * ~ *láda*. 1628: Egy eóreógh festet ladaba(n) Abroz veggel Nro 7 [Gyálu K/V; JHbK XII/44. 3]. 1687: Brassai festet Lada, egyik kisebb, mindenik pléhes kólczos Nro 2 [Vh; VhU 541]. 1789: vettem kezemhez ... Két festett Tarka ládákot [Meggyesfva MT; JHb XLVI/1 Toma Éva kel.]. 1795: Egy nagy festett Láda ... Más kisebb brassai Záros Láda [Szárhegy Cs; LLt.]. 1849: Egy két festett láda ... Egy fejr láda nagy [Wass] * ~ *ládcska*. 1714: Festett fabul tsinalt hcszszas Török Ladatska, Pornak és Tintan(a)k való 1,50 [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. 34] * ~ *ló*. 1596: 14. Juny. Rettégi mihalt kwldi Biro vram vywarra Azzoniunk festet lowaywal, Adatot B. vra(m) f - d 20 [Kv; Szám. XXIX/6. 36 Bachi Tamas sp kezével] * ~ *legyező*. 1685 e.: Pergamen festet legyező Nro 1 [Borberek AF; MvRK Urb.] * ~ *mennyezet*. 1652: Szegöttem Radicius Mathene Azonyomtól egy festet iratos mennyezetet [Kv; ACjk 55a] * ~ *nyoszolya*. 1608: Vagion három Nozolia Az kettye faragos es festett az harmadik feier es paraszt [Kv; RDL I. 83]. 1632: Komanaí Udvarház .. Harmadik Palota ... Egy Uy festett nioszolia N 1 Negiedik Palota ... Egj Zeolden festet nioszolia No 1. Mas egj paraszt Nioszolia N 1 [Komána F; UC 14/38. 127] * ~ *olaszfal*. 1825: egy ujj vászon festett olaszfal [Hsz; RLt.]. 1836: egy négy táblájú festett vászony olasz fal [Majos MT; Told. 35]. 1849: egy kis festett olaszfal [Dés; DLt] * ~ *padlású*. 1697: Felső Ház Az kis Tornáczbol, az nagj festett gerendájú, es padlású hazra nyilik edj festett jo Zaros koltos ajto [Borberek AF; Mk Alvinczi Péter lelt.] * ~ *padszék*.

1647: egy kis haz... vagion berne... Egy kis szék ket festet pad szék [A.királyfva KK; BK 48/16] * ~ *papiros*. 1789: 2. Kötés és 3 Kontz tarka Pappiros Rf 13 ... Egy kötés sok színű aranyos Papiros Rf 11 ... 17. Kontz Kék Sárga Zöld veress színű festet Pappiros Rf 4 xr 15 [Mv; ConscrAp 24] * ~ *paripa*. 1736: mikor Székely László házasodott ... az mely festett portai paripán ült maga, annak két szál darutoll az homlokára akasztva [MetTr 347] * ~ *pohárszék*. 1697: Felső ház Ebben vad(na)k, édgj Asztal szarvas bőr rajta, ... Egj festett nagj Pohar szék [Borberek AF; Mk Alvinczi Péter lelt. 3]. 1780: Adtam ... Egy festett pohár Széket [Hsz; BLev. Barthos Sára kel.] * ~ *pohárszékeske*. 1694: Vannak ebb(en)*: belől fűjtő, Zöld mázos káljhás kemence; ... Item egj kis festett Pohár székeske, de romladozott, njllo Ajtaja nélkül taláztatott [Borberek AF; BfR Néhaj ifj. Bálpataki János kúria-leír. - *A szobában] * ~ *skatulya*. 1789: 8. Kötés festett nagyból Duplás Skatulya, ... 5. festett uress Scatulya, és 11. festetlen Rf - - xr. 40 [Mv; ConscrAp. 24-5] * ~ *szarvas-bőr*. 1674: Egy nagy készitet szarvas bőr, asztalra való [Szászvárosi ref. It Halics Mihály lelt.] * ~ *szék*. 1799: 12 Kradlival borított tötött és festett Szék [Doboka; Mk] * ~ *tálas*. 1840: Bentze Illyésnek . Vagynak e következendő Felkelhető Jovatskai .. Ket karos Fogas Egy Falon függő Festet Tálos xr. 30 [Várhegy MT; TL Közig. ir. 1042] * ~ *táltartó*. 1826: a Házba ..., egy festett tal tarto [Mezőbánd MT; TSb 26] * ~ *cifrán* ~. 1679: Vagyo(n) azon Erkélyb(en) . Alaknak való, czifran csinált s festet, superlatos nyoszolya nro 1. (: ebben Lelketlen állat egy nyihány) [Uzdizstpéter K. TL Bajomi János lelt. 25] * ~ *cimeresen* ~. 1687: 4. Erkély; Kereged, keő bóltos, bólt labai czimeressen festettek; padimentumanak harmad része, szeles piros marvány kővel, padimentoztatott, töb része öntés [Vh; VhU 536] * ~ *felhőszin formára* ~. 1767: Frantzia szarvazatú cserép fedél alá extruáltatott párkányozott oldalú és szegeletu felhő szin formára festett oldalú szép Uri Udvarházat [Szászvezsőd NK JHbK VIII/1. 210] * ~ *fehétén/feketére* ~. 1714: Körtvély fabul feketére festett Almarion, mellyn(e)k 21 fiokja vagjon fl. Hung. 25 . Körtvély fabul való 1 feketére festett kisbe Almaricm, fl. Hung. 26 [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy.]. 1778: Almarion és Pohár Székek Feketén festett fenyű Deszkából való nagy Almarium [Kük.; Berz. 4. 8. C. 18] * ~ *gyontárral* ~ gyontáros (gyantás festékes). 1749: két lédát, egyik zöld gyontárral festett, a másik gombos rakott láda [Papoc Hsz; HSzjP] * ~ *gyöngyszinre* ~. 1877: gyöngy színre festett ... jo ajton bé menyen az Ember a Palataba [Ördöngösfüzes SzD; ÖrmMúz. Inv. 2]. 1830: Vagyon egy gyöngy színre festett almarion két záros, két felé nyilló ajtokkal [Kv; Somb. II]. 1844: Egy kisebb szobába . gyöngyszinre festett jo fenyő ajto [Km; KmUlev. 2 Pávai János kezével] *

hamuszínre ~. 1767: hamu színre festett négy fíjokás író Asztalocska záros [Marossztkirály MT; Berz. 5. 38. P. 2] * *zölden* ~. 1681: Kapu felett lévő Kő Ház Palota ... gerendás, Zölden festet deszka mennyezetes | Aszszony Háza a fele gerendás, Zölden festet deszka mennyezetes; a mennyezett (!) alatt az fal, az ablakok mind két felől s fellyül is ighen Czifran megü vannak festve, az ajtók falaival együtt [Vh; VhU 534, 637].

2. vopsit, boit; gefärbt. Szk: ~*cérna*. 1687 k.: Egy Matring Török Czernától f — // 18. Egy Bál festet Czernától f — //30 [MvRK Vect. 4] * ~*dolmány*. 1588: Vagyon egy föstet dolmány viselt [Kv; KvLt Vegyes I/2. 13] * ~*fejtő*. 1798: 1 1/2 font ide való festett fejtő Rhf 1 xr 30. 22 löth Brassai kék fejtő Rhf 1 xr12. 10 löth veres fejtő [Déva; Ks 73. 74. VII. 137 1/4] * ~*fonal*. 1770: festett durgált fekete fonal. Szürke durgált gyapju fonal 5 1/2 [HSzj *durgál* al.] * ~*gyapjú*. 1688: Egy oka festett Gyapjutól f — /03 [MvRK 26] * ~*nyest*. 1798: égy kik színü mor seljem mejre valo festett nyestel [Dés; DLt] * ~*nyesthát*. 1760: Edgj pár festett Nest Hat Hiuz hát [Mv; TGsz] * ~*nyestprém*. 1790: Viseltes Fekete Materia Mente festet Nest prémel [Sv; Ks] * ~*posztó*. 1666: (A szegények) csizmát s festett posztóból álló köntösöket ne viseljenek [EOE XIV, 183—4 egy-i végzés] * ~*vászon*. 1679: Festett vászonbul, keregdeden czinalt kised legyező [Uzdisztpéter K; TL Bajomi János lelt. 22].

3. színes; colorat; farbig. Szk: ~*asszonyemberöv* színes női öv; cordon colorat pentru femei; farbiger Frauengürtel. 1734: Egy háló festett Asszony ember öv [Kv; Pk 6] * ~*kristályüveg* sticliá de cristal coloratá; farbiges Kristallglas. 1789: Ezen Spiritusok vagy(na)k festett Cristally üvegekben. Következnek az 4dik Stuchban lévő vastag szélyes száju festett Uveg Edenyek [Mv; ConscrAp. 52] * ~*üveg* sticliá coloratá; farbiges Glas. 1789: 15 festett és szélyes száju üvegek, melljekben orvosságok vagy(na)k Rf 2 xr [Mv; i.h. 42] * ~*viaszosvászon* musama coloratá; farbiges Wachsteinwand. 1759: szállittason el... Egy igen hoszsu asztralra valo festett Viragos viaszos vászont [Sárd AF; TSb 51].

4. színes mázú; cu smalt colorat; von farbiger Glasur. Szk: ~*bokály*. 1756: Festett Bokály egj egj kupás 3 Fél ejteles 4. Fertályos 2. Fedeles fél fél ejteles Bokály 4 [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35. 23] * ~*cserepes*. 1825: az Első szobába... Vagyon .. egy jo állapotba lévő festett Viragos Cserpes [Köszvényes MT; Told. 34] * ~*cserepedény*. 1789: Ezen Házban festett Cserép, Fa és Uveg Edenyekben ezen alább irt moddal specificált Portéak találatnak [Mv; ConscrAp. 45] * ~*gyümölcs-talacska*. 1651: Beczi Labas Gyümölcz Tall Aranynyas szelyü Harom. Apro festet Gyümölcz Talacska Nedgy. Festet Gyümölcz Tangyer Bött [Wass. Wass Judit kel.] * ~*gyümölcstányér* → ~*gyümölcstalacska* ~ * *korsó*. 1828: 6dik October napján tartatott Egész Czéh Gyüilésében határozottat

hogy ennek uttána a festet korsot az földet és az fedeles korsou kivül, tsepegetni nem szabad 1 forint büntetés mellet [Zilah; ZFaz.] * *büdösköszüre* ~. 1846: égy Szeges felsőjü, aranyozott szélü büdöskö színre festett viragos findsia tálastol [SLt Inv. 17] * *tarkásan* ~. 1699: Az Haz lian vagyon tarkason festet mazos bokaly Kalyha [Boroskrakkó AF BfN dobozolt anyag VI] * *zölden/zöld mázzal* ~. 1767: Egy pár zöldön festett fincsa [Marossztkirály MT; Berz. 5. 38. P.2]. 1771: egy Zöld mázzal testett kementze füttőjével egyfütt [Körtvélyfája MT; LLt 12/5].

5. ~ *kép* festmény; picturá, tablou; Gemälde. 1685.: Vaszonra festet kép Nro 1 [Borberek AF; MvRK Urb. 13].

festezet festés; zugrävire; Bemalung, Anstrich. 1849: Egy olosz fal veresses Zödös festezettel [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

festő I. *mn* kelmefestő; de vopsitor/boiangiu; Färber. 1829: A Brassai Festő Czéh [Kv; BLt 12 dologházi nyomt. szám.].

II. *fn*. 1. kelmefestő(mester); vopsitor, boiangiu; Färber. 1600: Nagy Mathyas ... valya eoys zynten ahelyen latta az festeott ky Jeony ahwn Jstwan* valya hogy ky Jeott [Kv; TjK VI/1. 45. — *A megelőző tanú]. 1829: Kertse di Fogarasi György panasza Csöröge Szabo Janos Festő ellen [Torda; TVLt 260. — A teljesebb szöv. előbb *festés és cinkus* 6. al.]

2. festék; vopsea; Farbe. 1687: Zamóztit expedialvan Brassóban adtunk ... Aquavita festőre f.3// [UtI].

festőcéh I. festő I.

festőkele ? ecset; pensulá; Pinsel. 1810: Egy degenyes festő kefe[Egy festő kefe [Mv; MvLev. Trincseni Mihály szgy hagy. 17, 21].

festvény festmény; picturá, tablou; Gemälde 1846: Egy aranyos rámás festvény [Dés; Berz. 20]

fésű, fűsű 1. pieptene; Kamm. 1589: Borbely zerzam ... vagyon Tizen egy borotwa, egy feosseu, egy ollo benne ... Ket feossew. Ket zelencze [Kv; KvLt Vegyes I/2. 71]. 1629: Egj fvsv [Gysz; LLt Fasc. 155]. 1678: Vöttem egy fűsüt az gyermek(ne)k f — //36 [UtI]. 1684: Gombkötő Peternek vettem 2. Fűsüt f 1/70 [UtI]. 1722: Az Gyermekek Iskolaban menven adtam ... Ket bonto fűsüt Egy közep rendü fűsüt [Ap. 2 Apor Péterné lelt.]. 1736: Az csatlón hátul az úr felől állott az csatlós, ... annak az nyakában volt az úr mosdó aranyas csészéje, az orczatörülövel, fésűvel együtt börtokban löding-módra [MetTr 369]. XVIII. sz. köz.: A Mester Legények(ne)k forint Számra fűsüt nem Szabad adni itt a börtokba [Kv; FésCjK 45]. 1757: Dudasomnak fűsöre, és egyéb aprosakokra Rhf. 9 xr 51 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 111b]. 1796: fösű es tsad (!) 1/40 [Cserei Heléna jk 83b]. 1797: A grofnak fű-

sűre Dr. 26. Pomade Dr 14 [Szász; IB III. R. CXLV/22]. 1806: Károlyal veszekedtünk a fűsű felet [Dés; KMN 191]. 1807: Egy Fűsű rubintal 's gyémántal ki-rakva [DLt nyomt. 378]. 1824: fűsűre magamnak 42 xr [Kv; Pk 5].

Szk: frizér~. 1840: Frizér Fésű... Tapirozo Fésű [Nyárádszbenedek MT; Told. 19] * *frizérozo~*. 1788: Egy tokba égy bonto, égy friserozo fűsű [Mv; TSb 47] * *hajakasztó~*. 1805: 1 Haj akasztó fűsű [Mv; Told. 74]. 1839: 1 haj akasztó fűsű [Körtvélyfája MT; LLt] * *horgas~*. 1734: Vásároltunk... Egy hargos fűsűt flo. — „12 [Kv; Ks 72. 52]. 1735: Mlgos Groff Kornis Sigmund Urli eo Nga számára... Hargas fűsűre flo. — „24 [Kv; i.h.]. 1745: Egj bonto és egj horgas Fűsűért [KGy]. 1816: 1 horgos fűsű [Mv; Told. 48] * *nagyfogú~* 1761: Nagy fogu Fésű Nro 2 [Siménfva U; JHb XXIII/31.20] * *tapirozo~* → *frizér~*.

2. gyapjűfűsű; darac (pieptene pentru lină); Wollkamm. 1740: sok apróság vasmiből álo Szűk-<segek> adgják elő magokat, mint az szőr szővő osztovatta s kerekék körül valo vasbol álo munka es az Fesük(ne)k való vas fogok [A.árpás F; TKI Mohai Mózes Teleki Adámhoz].

Szk: gyapjú fűsűlni való~. 1748: 5 Héhel... Gyapju fűsűlni való fűsű egy pár [Ks 8. XXVIII.5].

3. ?*gyapjűfűsűlő~* ? *gyapjűfűsű*; pieptene pentru bumpac; Baumwollkamm. 1730: Egy pár gjapot* fűsűlő fesű [Kórispatak U; Pf. — *Elírás *gyapjú* h. ?].

4. ' ' 1592: Myerthog' ez Eztendeoben az nag' Jegnek myatta az Alpret Malmanal nag' karok esstenek Az kerekbe es feoseonek walo zegnek vettem egy zeker fat p(ro) f — d 75 [Kv; Szám. XIV/5. 55 Eppel Péter sp kezéül]. — A valószínű jel-re 1. *fésűcövek* al. a jegyzetet.

fésűcövek ' 1772: ahol a kerekék állanak s a víz el van osztva három apro Silipekre a mely két szilipbe a két forgo kerekék állanak a meg maradhat, de a kerék nélkül való pusztá Silip egy arasz-szal a mint három felé van a víz véve szállitassék alább a zapor tartotól fogva a hol az első fűsű tövekek szoktanak állani egészszen addig [Kük.; JHb LXVII/2. 390]. 1840: A Papiros Malmon fellyűl, ahol a papiros Malom vize a kis szamosbol ki válik: vagyon fűsű tövekelés — a mely tölgyfa tövekeken 2 hosszu tölgyfa gerendákból áll, mely-lyek rothadni kezdettek keresztűl valo egy fa hiányzik, fűsű tövekek vagyon 10. és hiányzik még 10. amelyik ki potlást kíván [Km; KmULev. 2]. 1872: Gátthoz Fűsű Cövek 22 darab 2 1/2 öllös 4/9" ölle per 15 xr [TSb 38].

Alkalmasint egy olyan rostélyszerű faalkotmány cövekeire von. nyelvi megjelölés, amely fűsűfogszerű alkotmány a malom-kerekéket óvja a vízhozta gallyaktól, ill. mindentféle, a kerék épégét veszélyeztető, odasodródó hulladéktól.

fésűcövekelés ' 1840: A Papiros Malmon fely-lyűl, ahol a papiros Malom a kis szamosbol ki válik: vagyon fűsű tövekelés [Km; KmULev. 2. — A teljesebb szöveg. *fésűcövek* al.].

fésűesco pieptánaş; Kämmelein. 1729: Az árvák számára valo kűs fésűcskéért d 6 [Szentbenedek SzD; Ks 26. XIV. 1].

fésűgerenda ' ? 1838: Fűsű Gerenda... Rf 10 Ezeknek nagyolások 's Sukra hozatalok... Rf 40 [F.zsuk K; SLt Vegyes perir. — Hídépítésre von. szövegben].

fésűgyártó fésűs; pieptánar; Kammacher. Szn. 1568: Joannis fesogyartho [Kv; Tjk III/1. 184]. 1573: Feoseo Jarto Balint es Anna az felesége [Kv; Tjk III/3. 106]. 1585: Feoseogiarto Benedek [Kv; Tjk IV/1. 504].

fésűl 1. a pieptána; kämmein. 1735: Teleki Pálné Aszszonyom... (a) Mlgs Vrffinak fejét takarította, fésűlte, a kosztol sokszor megmen-tette [Kendilóna SzD; TKI Anna Gyulai quondam Francisci Detsei de Nagy Doba (54) rel. vidua nob. vall.]. 1801: Szávu Popa mint egy 24. esztendős, ... fekete szemű és haja, az oláh országi modra fésűlve [DLt nyomt.].

2. gyapjűfűsűlést végez; a dărăci; kämmein. XVIII. sz. eleje: Az huszon egyedik Articuluss. ha egy idegen Poszto csináló Mesterlegeny jőne, ... fizetése légyen... ha penig jo (!) nem fűsűlne, az fizetesse drűczkeléstol ada (!) veszen... egy jo féle posztotol fűsűlni hat pénz[Az huszon Negyedik Articuluss. Az Seregbéli Nemetek(ne)k az ki az Regimentbe vagyon semmi dolgot sem fűsűlni sem szőni az Mester Ember ne adjon [Kv; Céhir. II. PosztCart. A teljesebb szöveg. *fűsűlés* al. — *Köv. a fels.].

Szk: gyapjú~ni való fésű. 1748: 5 Héhel Gyapju fűsűlni való fűsű egy pár [Ks 8. XXVIII.5].

fűsűlés gyapjűfűsűlés; dărăci; Kämmein. XVIII, sz. eleje: Az huszon egyedik Articuluss, ha egy idegen Poszto csináló Mesterlegeny jőne, a ki .. az bezuletes Czébe álani akarna, tartozik az Remek miat egy egész Esztendőt egy más után egy becsűletes Mester Embernél dolgozni, ..., az mely Legenynek fizetesse légyen egy vég szővőstol huszon negy pénz, egy font apro fűseléstol három penz [Kv; Céhir. II PosztCart.]. 1829: Négy fa srofokért a' pokrotzok fűsűlésekhez 4 Rf [Kv BLt dologházi nyomt. szám.].

fűsűletlen nedărăci, nepieptánat; ungekämmein. 1723: Egy kis Szotyorb(an); egy kis fűsűletlen gyopot [Koronka MT; Told. 29/2].

fűsűlködő E szk-ban; în această construcție; in dieser Wortkonstruktion: ~ palást fűsűlködő köpeny; pelerină pentru pieptánat; Frisierulifant. 1793: egy fűsűlködő palást [Mv; KCsl 5].

fűsűlköző. E szk-ban; în această construcție; in dieser Wortkonstruktion: ~palást kb. (ujjatlan) fűsűlködő kabátka; hăinuță pentru pieptánat; (ärmelloses) Frisierjäckchen. 1809: Négy igen szép

vékony Slésiai gyolts fűsülködő palást [Koronka MT; Told. 19].

fésülő 1. pentru pieptănat; kämmelnd, Kämmel-
1730: Egy par gjapot fesüllő fesü [Kórispatak U; Pf].

2. Csak szk-ban; numai în construcții, nur in Wortkonstruktionen: ~ *asztalka* szépítkező/toalet asztalka; toalet; Frisierstischchen. 1793: egy kis fésüllő asztalka sárgán festett [TL Conscr.] * ~ *ruha* kb. fésülködő pongyola; manta/pelerină pentru pieptănat/coafat; Frisiermantel/Hausrock. 1789: vettem kezemhez 2 hosszú fűsölő ruhákat garnirozva, mindegyik csipkézett vékony patyalattal. 2. Rendbeli gyolts fűsölő ruhákat [Meggyesfva MT; Torma Éva kel.] * ~ *szék* scaun pentru pieptănat; Frisierstuhl. 1792: Fűsülő Hamuszin bagaziával borított Szék [TL Conscr.]. 1792: egy fűsüllő szék kek posztóval borított [i.h.].

fésülődő. Csak szk-ban; numai în construcții; nur in Wortkonstruktionen: ~ *höpönyeg* fésülködő pongyola; halat/manta pentru pieptănat; Frisierhausrock/mantel. 1797: Silesiai gyolts fűsülködő Kőpönyeg patyolat garnérral Kettő [Mv; Told. 19] * ~ *palást* kb. (ujjatlan) fésülködő kabátka; hainuță (fără mînci) pentru pieptănat, pelerină pentru pieptănat; (ärmelloses) Frisierjackchen. 1804: két fűsülődő palást garnirozva patyalattal [Koronka MT; i.h.].

fésült pieptănat; gekämmelt. 1678: fésült barany Gyapju [HSzj *melyék* al.]. 1714: három kalongya fésültöt kender [Kászonfelsőfalú; LLt Fasc. 85].

fésültet a dispune să fie pieptănat; kämmen lassen. 1795: A Feje igen erősen el lévén gebedve, a' Doctor Praescriptiója szerint valo Fűveknek Levével naponként sok izben maga szemei előtt mosatta, fűsültette [Mv; Told. 47].

fésűs I. mn fésűgyártó/készítő; care face piepteni; Kammacher-. Szn. 1567: Vrsula fewseós Janosne [Kv; Tjk III/1. 49]. 1584: Feoseos Janosne [Kv; Tjk IV/1. 270]. 1585: Catalin feoseós Martonné [Kv; i.h. 453]. 1597: Fwsws Janosne, Orsolia azzoni [Kv; Tjk V/1. 88]. 1592: Joannes fwsws [Dés; DLt 235]. 1597: Fewsews Andras [Kv; Tjk VI/1. 100]. 1598: Feoseos Gaspar* [Kv Szám. 8/I. 2. — *Darabont]. 1711: Fűsűs Mátyás ur(am)* [Kv; FésCLev. — *Remekező legény]. 1730: Borbiro Fűsűs Matyás Ur(am) [Kv; Szám. 56/XIX. 5]. 1787: Fűsűs Josef [Mv; MvLev. Tolvaj alias Varga Mihály hagy. 2]. 1843: Szabadította Schnell István Fűsűs Szabó Jánost [Kv; ACSzám. 151].

II. fn. fésűgyártó/készítő mesterember; pieptănar (fabricant de piepteni); Kammacher. 1568: mindenkor az fesos viselte gongyat asz Elsonek* Az hatulsonak penig szobo (!) Antal [Kv; Tjk III/1.217. — *Ti. a ház csatornájának]. 1750: attam a Fűsűs fiának, hogy kalauznak ment egy

Német alá köz Czip(ót) 4 [Mv; MvLt AAll.]. 1799: Dési Fűsűs Munkátsi István Uram Zöld réklis és hűmlő helyes Legénye [Dés; DLt]. 1829: A' Fűsűs és Esztergáriusak között találatván vgy Nevezett Kantárok, Kik ... éppen a' Ns Czéhnek ellenére kívánnak kantárkodni s dolgozni [Torda; TVLt 129].

Ha. 1597: fwsws [Kv; Szám. 5/IX.27]. 1805: fűsös [Kv; FésCLev.]. 1822: Fűsűsek [Dés; DLt 1821. évi iratok közt]. 1823: Fűsűsek [Dés; DLt].

fésűséh fésűgyártók/készítők céhe; breasla pieptănarilor; Kammacherzunft. 1737: az B Fűsűs Czének utolsó Mestére tartozik minden héten, Szereda napon, az Szint meg sepernj [Kv; FésC]k 72]. 1742: A Fűsűs Czéh [Mv; Mv-i lak. céh lev.]. 1752: Lévé az Betsületes Czéhnek Congrégatioja, illjen végézet (!) tevenek ... hogy venseg Lenne az Betsületes Fűsűs Ceban es Valasztánok is, három szemeljbol allo Venseget mind hogy az Fűsűs Ceh keveseb sámbol álló [Kv; FésCLev.]. 1820: Betsületes Fűsűs Czéh [Kv; i.h.]. 1843: Hegyi István a fazekas és fűsűs céh főcéh mestere [Dés; DLt 159].

fésűslegény (felszabadult) fésűgyártó/készítő mesterlegény; calfé de pieptănar calificat; (ausgeleit) Kammacherlehrling. 1799: a' Vásár Napján 4 márvás ára kenyérét egészen pogátsává tsinálták Gyorfí Maris és a' Fusus Legény rajta bendérezvén* [Dés; DLt. — *Szekérben kenyéren szeretkező fiatalokról].

fésűs-mesterember mastru-pieptănar; Kammacher. 1771: Hogj ha pedig Valamellyik B Fűsűs mester embernek Rendelitet Timárjánal a szaru Felettébb meg Gyülne s nem birna véle hogy fel-dolgozhassa tehat tartozik a Cehnak által adni ne hogj idegenek a szarwat el vigjek [Kv; FésCLev.].

fésűsmesterné soția pieptănarului; Kammacherin. 1853: Vas Anna fűsűsmesternő [Dés; KvAKt 44].

fésűtartó suport pentru pieptene; Kammbehälter. 1664: Fűsű tarto Nro 1 [Dés; Hr 2/23]. 1711: 1 Fűsű tarto ... 1/02 ... 2 öreg Elefant Csont Fűsű ... 1/80 [Ap. 5 Apor Péter lett.]. 1837: 1 ezüst fűsű tarto [Doboka; Bet. 1 Hodor Károly kezével]. 1839: Egy fűsű tarto [Kv; LLt].

fésűtok toc pentru pieptene; Kammhülle/behälter. 1628: Egy fwzw* tok [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44.5. — *A forrásban a z hangértéke s is].

fésű-tű fésű-hajtű; pieptene cu care se prinde pãrul; Kammmadel. 1793: Ezüst Hajtű egy ... Ezüst Fűsű Tő egy [M.köblös SzD; RLt Kolosi Krisztina kel.].

fésze 1. fejsze

feszegzet 1. feszítget; a forța; aufbrechen wollen. 1573: Anna Barta Jstvan zolgalo leania ... azt valya hogy, az el múlt héten Jw volt az varossbol zena vca Kiss aiton Latya hogy fenessy mihal az paztor hazanal az Zena vca kiss aiton kywul az aitott Egy fawal Jgen fezegetty [Kv; Tjk III/3. 295]. 1633: az Hadnagi az felseo haz ajtajat feszegeti hogi nissak megh [Mv; MvLt 290.128a].

2. dtv firtat; a zgindári; an etw. rühren. 1813: A mely Hatarozás a Familiatol etzer Ki adatik azt nem szabad semmi fele Tarsosagnak leg kisbebben is feszegetni hanem kotelessege szorossan meg tartani [Torockó; TLev. 9/45].

Szk: justi~. 1796: Minthogy pedig Parasztnak Földes Ura ellen, és Földes Ura Jozságában, akár mi szint és praetextus alattis Just feszegetni, és rni, nem szabad, és nem illik, azért meg kívánva az All-Peres, hogy az irt Paraszti Communitas, a' mely magát ... nem régibenis Földes Uraik ellen valo rugodozásokban, és lázadozásokban ... belé elegyítette ... az efféle képzelt Jussának, és szabadságának feszegetésétől penitus pracludaltassak [Mv; TLev. 5/16 Transm. 43-4].

feszegetés dtv firtatás; zgindárire; Aufrühren. 1796: meg kívánva az All-Peres, hogy az irt Paraszti Communitas, ... az efféle képzelt Jussának, és szabadságának feszegetésétől penitus pracludaltassak [Mv; TLev. 5/16 Transm. 43-4]. — A teljesebb szöve. *feszegzet 2.* al.]

fészek 1. madárfészek; cuib de pasăre; Vogel-nest. Hn. 1572: megyen az hollo fezeokre, es ott zakad megh Az my hatarunk weghe [Dés; EHA].

2. fészket ver a. dtv gyökeret ver; a prinde rădăcini; Wurzel fassen. 1653: Itt Vásárhelyt is nagy fészket vert vala az arianus vallás is [ETA I, 29 NSz]. — b. letelepszik; a se așeza; sich ansiedeln. 1653: Mikor osztán ez a darab föld megízlette (!) volna ennek a kicsiny erősségnek ízét és jóvoltát, ide futa mind a föld népe, a ki megmaradtot vala fegyvertől, és mind itt vere fészket közöttünk; lött oly, a ki ugyan itt maradt meg közöttünk ez mai napig is [i.h. 77].

3. (lakó)telek; locuință; Nest, Sitz, Herd. 1643: egy Keővár uidéki eőreőkeős Jobbáguink fészke-reől mind felesegheteől, s gyermekesteől el szeők-uen [Becski].

4. kapásnövények ültetőgödröcskéje; cuib (pentru semințe, cartofi); Saathorst. 1803: harmad idén Pánkán Avram 42 fészkeből krumplimat el lopta [Tyéj H; Ks 113 Vegyes ir. Szimán Nyika (45) vall.]. 1815: Ezen földbe anyi földi magyart ültettünk hogy 234. fészkekkel lett [Kv; Pk 3]. 1843: Fuszujkát ültetett a Gonyilalba(n) Fészkenként 2 gyalog Napszám [Hosszúaszó KK; Born. F. Iih Szemerjai Károly számadó kezével].

5. góc; focar; Herd. 1755: tegnap eo Excellya Laxativával élven, igen joll dolgozott, ugy hogy egészen ki vivén az hideg lelésnek fészket, nagy reménységünk vagyon Isten eo szent Felsege ell fogja távoztatni [Nsz; Ks 96 Baló Antal lev.].

6. tűznek fészke tűzfészek; focarul unni incendiu; Feuerherd/nest. 1770: azon mostani uj épülettyét ... náddal vagy is Szalmával ne fedesse ... a mitől félhetni tűznek fészke ne Lenne [Dés; Ks 38.VII.6].

7. kb. (kapu)sarokágy/káva; tiffinä; Torangel. 1737: Nyflik ... ajtó a csürös kertben járó síkátorra ... egy zsendellyel fedett kötött kapulábon, felyül vaskávában, aloll fészekben forgó, cserefa sorokba vésett ... kapu [Széplak KK; ETF 108. 10 Petrichevich-Horváth Boldizsár udvarházának leír.].

8. ? boltzárókő; cheie de boltă; Schlussstein. 1694: az Templom Boltozattya(na)k az közepe meg hasadot egy darabja, le szakadozta(na)k az Boltozas(na)k fészkei [Kővár; JHb Iqv. — L. még *boltozás* al.]. 1793: a Falmak, mellyen a' Bót-hajtás fekszik az ajjától-fogva, mind a' Bót-hajtás fészkeig valo nagy görbesége és félen állása [Kv; Pk 2].

9. ' ?' 1694: Ezen hosszu Jo pusztá Istallo fala mellet kívül az Udvar felől, va(gyo)n ragasztva negy egyenlo paros So őrlő vagy Rosnicza Kő, Tolgy fabol egyben rottatot fa Talpa; mely Talp fakban, mindenikb(en) ket ket Rosnicza kő helye van ki meczve, ... Azon negj paros Talpfakban, harom, különös fészkeiben va(gyo)n also Rosnicza kő, ugjan harom [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1638: ki lött az fészkeből az talp s megh hagjak hogj belieb vonnia Lakatos Giörgynek de Czikor Giörgjnekis megh hagjak hogi kapu mellieket Czenaltasson de megh az mint látom eggik sem Czelekette [Mv; MvLt 291. 162b]. 1681: Nebojsza Bástya ... Puska por töreshez valo fa kőlyű fészkevel Nro 2 [Vh; VhU 557-8].

Hn. 1641/1768: Fészékben (sz) [Csekefva Cs; EHA]. 1765: az Sár fészékben az fél nyil Gyepük között [Harasztkerék MT; EHA]. 1772: Az Nyul fészek oldalán (sz) [Kál MT; EHA]. 1864: Keso fészek, nyíres részint kaszáló és szántó [Remete Cs; GyHn 50].

fészekalja Hn. 1864: Keső fészekalja vagy nagy kut sepedékes kaszáló [Remete Cs; GyHn 50].

feszeng fennhéjáz; a fi trufaș; hochmütig sein. 1846: Darvas János ... meg lehet ittasis lévén — mondotta Virág Lászlónak ne feszengjen olyan nagyon mert a' menykő fenn van s egyenként az emberekre szokot le szálni s meg ütheti [Dés; DLt 530/1847.15].

feszenget feszeget, firtat; a zgindári; an etw. rühren. 1851: mind asztot feszengetik Deák Ger-gélyék hogy ha a' Puplicatio (!) után költ a' Contractus — nem adnak egy xr is [Héjjasfva NK; Pf Nagy Károly lev.].

feszít 1. a forța, a disloca; sprengen. 1585: Egy was Rud keó feziteny valo [Kv; Szám. 3/XIX.5]. 1600: veottwnk egy v y vas rudat keo feziteni valot, Es mast hogi megh foldoztattunk, attunk eozeneseg-el az Kowachnak f 2 d 65 [Kv; i.h. 9/IV.44]

2. ki/ráfeszít; a întinde; aufspannen. 1681: Mente béléshéz valo széles deszka Rama (: melyre az egész bellest szoktak feszíteni:) Nro 1 [Vh; VhU 512].

feszítő I. *mn* pentru întins; Spann-, Spreng-. 1652: Egy kü feszeto vas rud [Görgény MT; Törzs]. 1831: A Kötő Gerendából a Fügő oszlopba feljáró kötéseknak hossza 2'3" vastag... A fügő oszlopokat két féle feszítő Rigli 2'1" hosszú 9/10" vastag Tölgyfa 2 darabb [Torda; TLt Praes. ir. ad nro 340 hidépítési terv Köetsi János geometra kezével]. 1847: feszítő alkotmány [Dés; DLt 858].

II. *fn* kb. feszítőgerenda; grindă cu contrafișă; Sperr/Spannbalken. 1846: Az Ó hid fügő alkotmányának elbonthatása, és feszítőnek fel állítására végezt szükséges hogy a' hid alá állás készíttessen bé verendő fenyő Czövekek Segedelme által [Dés; DLt 858/1847 mérnöki vélemény].

feszítőfa 1. 1758: a Béresék... magokat meg nem adák... fejszékét és feszítő fát ragadozván, valami szitkozódás is volt [Gálva KK; Ks 66.44.17f].

2. kifeszítő, porong (szövőszék-alkatrész); tindeche; Breithalter. 1703: Kovacs Janos ragada az osztovata feszítő fajat [Szemerja Hsz; BLt].

feszítőgerenda grindă cu contrafișă; Sprengstrebe/balken. 1846: fahidhoz... 36 feszítő gerendák a' hid 3 nyilasainak mind két felőli széleire, mint-hogy őt rendbéli folyo gerendak vagynak égymás mellett a' hidnak... két közbülső rako fával körül vett, és kövel ki töltött kassai... még néhány évekig... ki fognak tartani — így tehát ezen kasakhoz alkalmazando párkány gerendákhoz feszítő gerendák alkalmaztatnak (Schprengwerk:) mellyek magok helyekre viszsza nyomtatván az Előrgok Schroffjai annyira hosszabbítatnak, hogy ezen feszítő gerendákon is átérjenek, a közbülső feszítő gerendák pedig két Schroff által a folyo gerendához felszorittatván, az egész égy fel szoritott testületté váland, és azutanni járhatásra alkalmassá tétetődik [Dés; DLt 858/1847].

feszítővas vas feszítőrúd; rangă (de dislocat); Stemmelsen, Brechstange. 1595: Foldoztattam az Tanaczhozba(n) az also kemenczet... Lakatos Benedek csinalt az rúdoknak, az mellyeken az kemenczeben az oldal sing vasok függnek, az elso ki főzite(!) rúdoczkat, mert egyben dőlt vala, és az 5. sing vassat haitotta megh, s forrasztot (!) meg fizettem tole d 16. Az főzite Was egy örög sing vas... d 9 [Kv; Szám. 61/XVIIa 122 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1794: Feszitto Vas [Zentelke K; CU].

fészkelget telepítget; a așeza/coloniza treptat; nach und nach (an)siedeln lassen. 1808: nem bajos... hol egyik hol másik... helyre jó hírő nevű oláhokat fészkelgetni [Jos. Kemény, Coll. Manuscr. Tom. XXX. Varia XII].

fészkelődhetik fészkelhet, fészket rakhat; a putea face cuib; nisten/ein Nest bauen können. 1796: a Ház... különös magam helyyemen deszka fedél alatt épült mellye a Madarak sem fészkelődhetnek [Kv; KvLt Prot. oec.-pol. III/3.336 Sikó István kérelme].

fészkelődik feszeng, izeg-mozog; a se foi; unruhig werden, sich hin und her bewegen. 1804: a széken fészkelődvén el estem székestől [Dés; KMN 41].

fészület Krisztus-kereszt; crucifix; Kruzifix, Kreuzbilt. 1714: Kissebb 30 fontott nyomo Mosar, körös körül régi Gotthiai Deak iras vagyon, felső szelljén pedig kitsiny feszület fl. Hung. 15 [Hsz/Fog; AMH 48]. 1755: a' Templom oldalán egy irott feszület [Kóród; Ks 20/X]. 1764: az fel olvastatott Inquisitoria(an) describalt fészülethez közel, mit tselekedett legjen az I. az meg lött kuvaszszal minden ottan által járo emberek-(ne)k botránkozására, tsak hallaniis keptelen [Torda; Tjk V. 249].

fészületes. E szk-ban; în această construcție; in dieser Wortkonstruktion: ~kereszt Krisztus-feszület; crucifix; Kruzifix. 1823: Egy nagy ezüst aranyazott fészületes kereszt [Szentbenedek SzD; Ks 38.V.Clenodia].

fétiseltetik bálványoztatik; a fetișiza; fetischieren. 1846: Délben az Angol királynénál ebédtem. Hollosi Corneliahoz közel, ki fétiseltetik az arszlánok által, noha nem igen szép és szeplőtelen erkölcsű, — mint mondják [Kemény Zsigmond naplója 190].

fetreng 1. (fektében) vergődik, hánykolódik; a se zvřicoli; sich (herum)wälzen. 1570: Margith Nyerges peterneh... wallya... Zygarto gergy egy Zekerchewel hozza wttheot az ebhez, es hogy megh wttheotte az eb Ryh volt es fetreng volt az vchan [Kv; Tjk III/2.74]. 1591: Nagi Jakabne, Ersebet vallia..., Hogi az zait hallam az piaczon oda menek, tahat Brassai Andrasne ot fetreng haiadon feoul az feoldeon, de ne(m) lattam, ki verte [Kv; Tjk V/1. 159]. 1603: Mikor az katonak hozzank be zallanak... Jge(n) fölötteys Juank wgy Aniera hogy tot mihalj az földen fetreng az az hogy ket felöl fogwa wuek haza [Uoszt 17/22 „Hoggiay gergy Etedy Zabad Zekel” vall.]. 1638: En az mikor oda menek Czizmadia Istuannehoz immar... latam hogj ot fetreng az febldeon az gjernek, feier tajtekat tur vala, ...; az az gjernek nem is szopot egi czepetis hanem egi hetigh az mshg ele mind vonagot (!) inkább [Mv; MvLt 291.121b]. 1644: lattam hogi az Baba Marton szekere altal mene az gyermecken..., hanem akkor hogi az gjernek az szeker alat fetreng vala, sikoltani kezdenek az Aszomi emberek [Mv; i.h. 410a]. 1716: az szája be nem állat, csak jajgatot, fetrengtet es kénlodatt [Nagyida K; Told. 22]. 1794: mind hárman öszev fogoztak, mint ittas emberek; és az oldalon 'a

hóba el estenek ott fetrengettek [Dés; DLt 1799. évi iratok közt]. 1806: a Rector a Susika bősőjibe talált fetrengve [Dés; KMN 159]. 1811: mejbe ragadott, én is a mészáros s a sárba iszapba mint a Disznok, holl én alol, hol a meszaros fetrengettünk, s a fetrengés közbe meg valom meg is dögönyoztem [Szúv; DLt]. 1839: láttam őtet a földön fetrengeni vérbe köpülve [K; KLev.]. — L. még RettE 158–9.

2. feküdtet; a se culca (de mai multe ori); (wiederholt) liegen. 1631: ez el múlt niarba(n) hallam hogy sírnak rinak uala az Kalman Gergely hazanall estue, es hallam hogy Beóruy Istuanne mo(n)gia vala nag fel szouall, az maga Eőczenek. Aha fertelmes kurua io lők addig migh az hasamo(n) fetrengell de immar meg unal [Mv; MvLt 290.47b].

3. kb. hentereg; a se tävälli; sich (herum)wälzen. 1600: Zeochy Pterne Varady Margith azzony vallya ... az Ablakon tekintek be amelyben az Zabo Marton gazda(n)k lakik vala, azt latam hogy az monostory zabonewal egy Agyban fezik vala eozve eolelkezwe, egy massal bezelgetwen Addig fetrengenek hogy az Agyban az azzony fordula egyczyer feyeol, keozteok zynten zemlatomast valo vetket Nem lattam [Kv; Tjk VI/1. 489].

4. vmilyen betegségben kínlódik; a se chinui de o boalá; in irgendeiner Krankheit sich schinden. 1730: ittenis azzon nyavalya annyira el hatalmazott hogy tsak nem egész Városi Embereink Cselédéstől abban fetrengenek [Kv; Ks 95 Boros György lev.].

Szk: *ágyban* ~ az ágyat nyomja. 1829: mi némü terhes nyavalyába sinlödtem eddig-is — söt most-is az ágyba fetrengék [Dés; DLt 300] * *betegségben* ~. 1775: Jollehet a' mindenható Istennek súlyos kezeitől illettetvén, nehéz betegségben fetrengék és szinte az halállal küzködöm ..., akartam élő szájjal ilyen Rendelést, és állandó Testamentomot tenni* [Örményszékes AF; Bet. 6. — *Köv. a végr. szöve] * *halálos sebben* ~. 1814: minden ok nélküli hatalmasképpen a' Szegény Embernek Véréit ki ontottad, a' ki mostis halálos Sebeiben minden reménységen kívül halálos Sebeiben fetreng (így!) [Görgénysztimre MT; Born. G. IX. 6 instr.] * *vérbe(n)* ~. 1843: midőn bé léptem látám Pekárik szíjjártot a' földön fetrengve vérében | bé mentem .., s láttam Collector Pekárikot a' földön vérbe fetrengve, 's orráu száján a' vér omolva [Dés; DLt 586. 3.6].

fetrengés hengergőzés; távállire; Wälzen. 1811: mejbe ragadott' én is a mészáros s a sárba iszapba mint a Disznok, holl én alol, hol a meszaros fetrengettünk, s a fetrengés közbe meg is dögönyoztem [Szúv; DLt].

fetrengő vergődő; care se zvircolește; um sich schlagend. Szk: *ágyban* ~. 1760: Talaltatik egy Jobbagy Bartok István* valami 19 esztendőktől fogva ágyban fetrengő Feleségivel [Felsőtörja Hsz; LLt. — *50 éves] * *vérben* ~. 1843: meg öntözte a földön vérbe fetrengő Pekáriknak fejét a' nyaka csugujája tájat | én kérésére

adtam is egy kantába hideg vizet* 's azzal ... meg öntözte a' földön vérbe fetrengő Pekáriknak fejét a' nyaka csugujája tájat [Dés; DLt 586. — *Toka Sándornak]. 1849: a' vérbe fetrengő Cseh Sándor fel kelvén a' földről Isten nevére kérte a' gyilkoló látsásokat (!) hogy ne oljék meg [Héjjasfva NK; CsZ].

fetrengtében fetrengésében; távállindu-se; in senem/ihrem (Herum)Wälzen. 1843: két pofot adott volt gazdája* Pekarik(na)k a' Földön fetrengtibe [Dés; DLt 586. 26. — *Ti. a tanúé].

fevalj 1. fálaj

fl 1. (közvetlen) fiúivadék; báiat; Sohn. 1597: Az Azzony migh az Vra neüet viseli Addigh az Vra testame(n)túma zere(n)t biria az velle eggjtt zerzett feoldeket, Az teóbbit pedigh oszak ketti Az Aszony biria az eó egy fiaúal, es egy lányauál, az mostoha fia pedigh biria az felét az ket hūgaiúal, De ezt ugy erchek hogy ha az Aszoni megh hal vagy ki megie(n) az neubeól, az ket fyra zalnak az zerzett feöldekis Es ha az haro(m) liannak valamellyeknek hazzasitasra ualo gondgia leze(n), Az ket fy egy arant hazasichiak [UszT 12/129]. 1737: Fiak nélkül, Testamentum nélkül meghölt Nms Embernek, minden ingó-bingó Javai, akarminémü légjen, és néven neveztessek a meg-holtnak Feleségére száll [Dés; Jk 232a]. 1758: az fiak fel nevezkedven ők tartottak az hazat mindennapi ügyekzetekkel [Asz; Borb. II].

Szk: ~ról ~ra fiutódról fiutódra, fiúivadékról fiúivadéokra. 1621: (A földet) vette uolna eőreők eoreokbe firol fira maradurol maraduara [Meggyesfva MT; DLev. I. II. 31]. 1686: ada ... egy darab szőlött örkösön firol fira maradvanyrol maradvanyra [Mv; Told. 15/3]. 1729: egj kis darabocska földet adtunk örkösön firol fira [Dés; Jk].

2. Jelzői szerk-ben; in constructii attributive; in attributiver Konstruktion: vmely település, vidék v. országrész szülötte; fiul unei așezări/regiuni, al unui colț de țară; Sohn od. Kind einer Siedlung, Landschaft od. eines Landestells. 1550: ezöknek* ellene monda kemyn Janos hog' mywel wyfalwy fyak^b [Damos K; MNy XXIV, 357. — *Ti. a tanúknak, ^bKalotaujfalu K]. 1572: Veres Marton betleny* fy korchomas tars, azt vallia^b ... [Kv; Tjk III/3. 25–6. — *SzD. ^bKöv. a vall.]. 1580: Az my az Dezmalast illety Miert hogy ez Ideig az dezmanal Idegen es Nemes deakok voltak vgya(n) az quartasok ekedig is az zegeny keossege(n) sok kwlen kwlen sarc eszet kewannyak azert eo kegmekek hog' ennek vtanna, e ne legien hane(m) Jambor varassunkbely fiaikat is talalnak eo kegmekek, kiket oda wltethetnek, kik igazan a' dologba elő mehetnek es az varossi zegenyseget ne(m) saciolattattya (így!) mod nelkw [Kv; TanJk V/3. 228b]. 1590: Eo kgmekek vezegtek ... Notarius vram ... tarchyon zolgat olljat a' ky Jlljen beteges wdoebe supportalhassa ... ha lehetséges penigh hat Ith valo fiat tarchon, kj ennek vtannais zolgalhasson

Ith hazajaban [Kv; i.h. I/1. 132]. 1599: Witzei Mathe szolgálja Mihaly Moga Deuj fy [Kv; TJK VI/1. 385] |En ne(m) tudok lengelfalui* birodalmot oda fel noha en Oroszhegy fy uagiol [UszT 14/6 Martinus Kouatz de Farkaslaka^b (36) lib. vall. — *^bU]. 1614: Farkas Miklos Molduay fy, Inceze Jakab sellere, olah [Bodos Hsz; UszLt VI/56. 197] |Szaz Bartalis Dobay Peter zolgaia szaz Mogiorosi* fy [Szárjazta Hsz; i.h. VI/56. 197. — *KK]. 1625: Fabia(n) Andras en Jobagiom leuen, nemis szekely fi, hanem laksagj* fi uolt [UszT 32a. — *Ti. Erdélyi vm-i területéről és nem a székelly székekből való]. 1640: Kapros Mihaly ... Colosuari fi szabad el menni ha akar [Szászlóna K; GyU 64]. 1685: Gazdagh Janos Nobilis (65) fatetur Tudom hogy Kotsis Pál maga mondotta, hogy Szász Városi fi volna [Bölon Hsz; HszJP]. 1727: Oláh Kozma ... Havaselföldi Fi [Kilyén Hsz; LLt]. 1748: Varándi Vaszil ... Közép Szolnok V(ár)(me)gyei Goroszloi* Fi [Nsz; Ks 27. XVIIb. — *A három Szilágy m-i Goroszló (Kis-, M.-és Nagy-) vmelyikéről való]. 1761: Székely Sámuel ... erdélyi fi, de Telegdre* házassodott [RettE 120-1. — *A bihari Mezőtelegdre]. 1767: Györbiro Jánost jól esmertem ... Uzoni* fi volt [Kökös Hsz; Kp IV. 242 Joannes Molnár (65) invalidus gyal. katona vall. — *Hsz]. 1797: Szakás Nagy János ... Kolosvári Fi, 30. Esztendő [Dés; DLt]. — 1815/1817: gyeres fiatalos, Bükk erdő, erről azt vallják hogy a Vágási* fiak bitangolnák [F.dobó^b; TSb 47. — *Vágás (U), F.dobóval tőszomszédos falu lakosai, ^bKésőbb: Székelydobó U]. — L. még RettE 137, 256, 276, 282-3.

Sz.: *örökös* ~ *ös*/törzslakos férfi. 1666: Szabo Mihály, itt valo örökös fi, s ado fizető röt személy lévén, Kendi János vram(nak) jobbaga vala [Balavásár KK; Ks 19/III. 13].

3. *ös* ~ tősgyökeres/ös férfilakos; (locuitor) bäs-tinaş; Ureinwohner, Alteingesessener. 1587: Ez Wegezes . foglallia chak az Mywes rendeket Cebelieket be, Es ezen kyweol, az Mezeon zanto münkalkodo zegeny rendeket keossegetis, kik Ne(m) eos fiak [Kv; KvLt Vegyes III/66]. 1641: esmertem azt az Kis Janost az kit az Tatarok el kaptanak vala ... szent Jakabi* Fejer var(me)gebeli eos fi volt [Kutyfva AF; Ks 90. — *AF].

4. *idegen* ~ más országai, idegenből való férfi; bárbat din străinatate; Mann aus dem Ausland. XVII. sz. *eleje*: Vagjone valamely idegen fy az tw falutokban az ki it ben hazasodot meg? [LLt Fasc. 152]. 1614: Olah Gaspar idege(n) fi haueselui Kalnaki Jan(o)snak atta magát [Szárjazta Hsz; UszT VI/56. 202]. 1653: Juon Ultjan Idegen fi iffiu legeni [Martonfva Hsz; Berz. 12.91/3]. 1691: Jöve mü előnk be egy idegen fi ugy mint Eperjesi Nagy Geörgy neü iffiu legeny [Szárhegy Cs; BLt].

5. Jelzői szk utótagjaként, népiségre utaló jelzővel; ca membru al unei construcții atributive în care atributul indică naționalitatea; als Nachglied einer attributiven Konstruktion mit einem auf die Nationalität hinweisenden Attribut: vmely

nemzetbeli férfi; bárbat apartinător unei anumite națiuni; Mann von irgendeiner Nation: *cseh* ~. 1771: Gr Klari camerae consiliarius vagyis thesaurarius. Ez cseh fi [RettE 248; l. még i.h. 411] * *német* ~. 1779: Volt ... in ecclesiasticis Szebenben egy Griem nevű consiliarius pap ..., magyarországi, felemagyar német fi [i.h. 406] * *szász* ~. 1627: Szasz Janos szasz fi [Zetelaka U; UszLt IV. 50. 154] * *székely* ~. 1625: Fabia(n) Andras en Jobagiom leuen, nemis szekely fi, hanem laksagj fi volt ... maradot egy giermeke [UszT 32a. — L. előbb 2. al. a jegyzetet].

6. állat kicsinye; pui (de animal); Junge, Jungtier. 1748: azon tyuk az én udvaromon fiakat költvén nem lesz vala szabad azokat hír nélkül titkon, és tsalardul kerte(n) jukan ki szedegetni s, el vinni [BSz; JHb LXVII/3. 202].

fia 1. vkinek a fiúgyermek(e)/ivadéka; báiat(ul cuiva); Sohn. 1507: az Reudy* Molnot hagyom ... Illyen modon hog Cheh Janos fy(am)nak legyen zabad molna hog vamaual Egyetembe Eroly(eon) benne | <ha>zamba laknek vag fyam vag feleségem [NyIrk VI, 186-7 Cheh István végr. — *Rődön (K) lévő]. 1548: Ezeket senky addig meg ne valthassa Myglen az en fyam fel no [HSz] *zálog* al. 1558: Kerekes Myklosne megy eskewen azth wallia hogy ... az fya elegethe az hedegewzneth (l) [Kv; KvLt Diversae I/26]. 1569: az witezleo zentiwani Kendi Janosne Kendefy Anna Azzon, mely Kendefy Anna azzony Kendefy Janos leanya mely Kendefy Janos Miklos fya mely Miklos az wen Kendefy Mihál fia volt Malom wizen [Gyf; EMLt fej.]. 1588: Kendi Sandor rea kwi-deoth feleségemert meg fogatta, ell vitette vaydahazara* tiztartoyawal, az fiam erte ment az anyaert eo magan valtotta ky [Zsákfva Sz; WLt Luc. Barlas jb vall. — *Vajdaháza SzD]. 1635: meltoztassek Nagod magamot fiamot es eörökseget Lazar Istva(n) Vra(m) keze alol ki szabadítani es az orszagh registromaba be iratni [Ditró Cs; LLt]. 1665: az mikoron Nemes Lenart megh halla ott voltom, ő azt monda ennekem Gridy Gaspar őczem Uram, en az en fiammot az Őczemre Kerestesi Ferencz Uramra bizom mivel legh kőzelebb vallo Attyamfia [O.brettye H; JHb XXXVI/9]. 1715: más 12 vekas fold(ne)k a zalogját le tötte Kovacs Márton fianok Gyurkanak [Nagyfak AF; DobLev. I/89]. 1751: semmit a Fiok nélkül nem cselekűsznek [Szacsva Hsz; DLev. 5. XIV]. 1769: Vén Putzit, Putzi Samunét fiával együtt láttam mikor fenyos nappal rontották a Balla kertit s rakták gyalog száura [Bögöz U; IB. Fekete Márton szabad szem. vall.]. 1806: az Apjánok is lett volna a' Köppenyege alatt egy Flinta, az Ag Ur fíjánok tulajdon szájából' [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII. — *Ti. hallottam]. 1812 A' Groff a Falus Bironak parantsolt S'rásák aránt énis ... a Fiamot küldém magam helyet [Héderfája KK; IB]. 1867: tisztelem s csokolom édes Apámot édes Anyámot ... szerető fiok Pálfy György [Kv/Tarcsafva U; Pf]. — L. még Bogáts 14.

Szk: *apja* ~ az apjára üt, szakasztott (olyan, mint) az apja. XVIII. sz. eleje: Az Curiosa Domina eleggē allittya hogy epen Apja fia, de meg ismerszik, mert ambár fekete Szemü, Szemődekü légyen is á Gazda Aszszony de Arany Szörü Vrátkül férjetül, fekete hajü gyermeke nem Születik [JHb 17. lórtási instr.] * ~látni. 1562: 1540 esztendőben János királynak egy fia születék Budában az Isabella aszszonytól ... de a király azt nem lát-hatá, mert minekelőtte Erdélyből haza jött volna Budába az ő fia látni, annakelőtte őtet Isten kivévé a világból [ETA I, 14 BS] * ~t fogad vkit fiává fogad. 1646: Szabo Janos Vram . cziak maga egyedwl maradvan az feleséggel eggiwtt, gyamol-talan es erőttlen lewēn, kenzeritetik gyamolttalan erőttlen állapotiban gyamoltt es fiat fogadni, Ezokaert egy mas keőzött így Componalanak : ... Szabo Janos Uram Burianos ő Budan léweő mind(en) portioit, Jozagat mind Diosit, es Keőlesmezey iozagat, jobagit holta után Pál Gásparnak vgy mind fogadott fianak Adá valla, örökeössön fiurul fiura Leanyrol leanyra [Búrjánosóbuda K; JHbK XXII/29] * ~t fogad leányára férjet vesz (a leányának), vót vesz (maga mellé). 1652: fiat fogadott vala Laszlo Janos egy leanyara egyed Peternek hiyak vala [Kőrispatak U; Pf]. * ~nak/vá fogad. 1636: Andras Deakne Azoniom fogada Szekel Lazlo Vramot fianak [Várdotiva Cs; LLt Fasc. 155] Bone Janos kitt eöröksegere fiaua az ueghre fogadot hogy az eo szemé hunta után ide az uduarhazhoz maradan szolgallyon Jobbagiul [Siménfa U; JHb Inv.]. 1766/1800: Mind ketten utolsó gyermekégre jutván életünk táplálására éppen elégtelenek vagyunk ... Osvát Ferentzet Fiammá fogadtam, ő Klme is akkor a' mi Tutorságunkat magára vállalá, s azoltától fogva tehetsége szerint ez ideig minden panasz nélkült gondunkat viselte, hol egy s hol más Jovaival enge-met, Nyomoru Feleségemet tartott, taplált, min-denekben Tutorságát s fogadott fiúságát az én házamhaz meg mutatta [Harasztkerék MT; Told. 30]. * János király ~ talléra. 1596: Egy veres Barsony erzeny .. benne egy Arany Lysimachus es egy Janos kiraly fia* talléra mely erzeny ér ... f 35 [Kv; RDL I. 65. — *János Zsigmond, Szapolyai János fia es utóda a fej-i székben].

2. Fiú v. leánygyermek(ek)re, sőt a nyilatkozóval rokonsági viszonyban nem levő személy(ek)re is von, megszólításként birt. szr-os alakban; ca termen de adresare cu suffix posesiv către copii, băiat sau fată, chiar și către alte persoane care nu se află în raport de rudenie cu cel care face declara-ția/cu cel care vorbește; in bezug auf Knaben od. Mädchen, sogar auch auf Personen, die mit dem Äußerung Tuenden in keinem verwandtschaftlichen Verhältnis sind, als Anrede mit Possessivendung versehen: ~m, ~im gyermekek, gyermekeim; copilul meu, copiii mei; mein Sohn/Kind, meine Söhne/Kinder. 1572: Sofia lengel Janosne Azt vallia hogy ... Mond peter deak Jo fiam Im az Attiafiak azt kewannyak hogi Nekyek Engedied Ez hazbely Reszedet [Kv; T]k III/3. 46]. 1578: Monda erre az Annya Frusinazzonnak, Jo fiam Ne

haborgas engem most, hogy Beket ennekem Elte-mig, Megh latod hogy holtom vtan wgy hagiok min-dent hogy Emberre lehetek wtanna [Torda/ Boldoc TA; Thor. V/14]. 1598 k.: Simo(n) Han-nagy azt mo(n)da Leorinchnek, en mi(n)-deneket neked hagiok Jo fiam az my vagio(n) [UszT 13/94 Sophia relicta quondam providi Joan-nis Hannag] de malomfalua* jb vall. — *Malomíva U]. 1602: Nagy Bartalius Beteg allappattal . leuen ... ezt mo(n)duaa Jo fiam* en most azert Jeottem hozzatok engem ne haggjatok tarch-jatok, táplaliatok, mert en Imar igen el Estem talam en teobzeor sem Jeohetek hozatok [Impér^b BCs. — *Leányához és ennek férjéhez intézve. ^bKásonimpérfva]. 1609 k.: monda akkor Pal Deak* Imar io fiam en innet mindenekbeol ki ele-gettettek [Dés; DLt 311. — *A leányának]. 1730: Radics Borbara Aszszony ezt mondá a Kis Aszszony(na)k mikor á Templom felé indultunk : Ócsém Aszszony adgya ide Kglđ á Keresztet had kössem á keszkenőbe monda az Aszszony Grabaricsne Asz(szonyo)m eo kglme : add oda fiam mert meg izzad á kezed s meg rútul tölle á Kereszt [Torda; MvRk]. 1781: Borbély Józsefné . azt mongya : olyan elnyomorodott kicsid borjú volt, meg akart dögleni, s úgy mondotta az attya*, — fiam, legyen a tied, ha megél szerencsédre [Jenőíva Cs; RSzF 230. — *A leányának]. 1793: Ettől a' czivodastól fogva, néhai Gróf Toldalagi István Ur kezdé a meg-étetéstől tartani, 's nekem is mon-dotta Fijam, Máris, valahogy étetőd ne adjatok nekem [Koronka MT; Told.].

3. vkinek gyermeke/ivadéka; copilul/progenitu-ra cuiva; jdes Kind. 1606: En Nagj Andrasne Veres Magdalna Veres Leorincz es veres Jstuan voltunk vgyan veres Leorincz es fiaj ... Engemet mikor az en Vramnak Nagj Andrasnak adanak, semiuel engemet Atyamtól maradot eoreoksegbeol ki nem fizetnek, sem Jegy ruha fizetést ne(m) adtanak [UszT 20/185].

4. vkinek veje; ginerele cuiva; jds Schwieger-sohn. 1600: Azok mellet hittam volt* Gellerd Geyorgyetis, es Balassi Gergelynet Vrsula azzont, Ahogy felelt wala Balassi Benedek felöl ki akkor zolgaia wala Balassi Gergelynenek, de most leania vtan fia [i.h. 15/242. — *Ti. törvényre].

Szk: ~m uram vejem/vóm uram. 1599: Az uta(n)is hogy megh futamodék Benedekfi Chris-toph hallam mo(n)da Nagy Janos neky Tudé (!) fiam Vra(m) Christoph vra(m) megh monda(m) hogy ne Jój hazamra, merth ne(m) esik iol az dologh [i.h. 13/109 Anna consors providi Joannis Gergely de Kaidiczfalua vall.]. 1662: ha az Isten údót s eggesseget enged, else mulassa mind az Léányamal egyut edes Fiam uram ala juni [Déva; Ks 41. H Nádudvari Istvánné Varadi Anna lev.]. 1720: Meltosagos Groff Kedves Fiam Uram [Ks 96 Apor Péter vejéhez, gr. Haller Jánoshoz]. 1769: Az Ur kedves Fiam Uram válaszzsat ... későtskén hoz-ta megh ez olánné (!), imitt amott tekeregvén velle [Nsz; Told. 5a].

5. állat kicsinye/ivadéka; puilul animalulni; Junge, Jungtier. a. (a tehén) borja; vițel(ul vacii);

Kalb. 1598: az tehenj megh borizot, es ... az Alparéti legenyek ... az tehennek az fiatal viuek, az teouisbe elis dugak [Alparét SzD; Ks]. 1638: adtunk eo kegelminek, Egi sárga Tehenet, fyaual Egy veres wszeo tinoiaual Eggwtt [Kv; RDL; I. 114]. — b. (a dísznő) malaca; purcel; Ferkel. 1570: Sofia azzon Nehay Kis palne, hithy zerent vallia, hogy Az mely Malaczeret fekete Jakabal perlenek, ... Nem Thugia ky Dyznaia fya es honnat keolt hozza [Kv; T Jk III/2. 17]. — e. (a ló) csikója; míz; Fohlen. 1629: mind az aruiz eleött az mikor az Cziko el teuehedet vala latta(m), mind penigh az aruiz uta(n) hogj elekerült vala lattam hogy vele járt az Fazak Márton Kanczajaval; de azt nem tudom hogj lha annak az kanczanak az fia volte avagj nem [Mv; MvLt 290. 165a]. — d. (a kecske) gidája/gidója; ied/iadá; Zicklein. 1631: Ket fias keczke, annak 3 fia vagion Egi nőstin 2 czap [Peselnek Hsz; LLt] — e. (a lúd) pipéje; boboc de giscá; Gänlein, Gänchen. 1590 k.: Az En Timafalwy molnornak az feolseo gattianal, Ludaym fyaywal egyeteomben ot Jarwa(n) az viz mellet az En saiat feoldeme(n), rea meont es ketteot vagy harmatis megh vteot benneok [ÚszT]. — f. eb ~ dtw, becsm kutyakölyke/fattyá; pui de cüne; Hundsbraten. 1724: egy alkalmas(ság)g(al) vóltam Pekri Házánál s mingyárt meg is ismertem, h. nem kell Pekrinek a Felesége ... Feleségéről ezt mondá: Ebnek kell. Fiárul ismét, eb fia, ebrül ebre maradyon [Szentkirály MT; BK Fejér Petér (I) (49) jb vall.].

6. (bútor)fiók; sertar; Schublade/fach. 1576: Egy fyas fyas* Jskatwla wagio(n) egik fiaba walamy fekete gyöngy es rez wezé, es egieb Aprolek [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 9. — *Így kétszer!]. 1628: Egy kolcznelkw ualo himes ladaba(n) uaszo(n) twret Nro. 15 az szarnak az Nielue az fiaba(n) uagion | Egy eoreogh tarka Ladaban ... Az Fiaban egy wrez Iskatolia [Gyalu K/Kv; JHbK XII.44. 2]. 1659: csinaltam egy borsos latat fiakkal f 1 d. 80 [Kv; AsztC Jk 50a]. 1710: Anno 1710. Die 5 July Szamlalvan meg keves Szamu arany inarhacs kamatt mélyis következik ez Szerint Az Felső fiaban Job felől Ezüstell vert Sinor övv [Wass]. 1767: Falba lévő almarium ... Ennek fíjáb(an) vagyon egy tenta Leves üveg 1 [Szentmargita SzD; Ks C.II. 16]. 1768: 4 Szegeletű Asztal Fiaival 1 [Mezősztyörgy K; Ks 23. XXIIb]. 1819: a Ház közepében egy ebédő veres festékű fenyőfa asztal, rajta lévő török szőnyeggel és két ki huzo fiaival edgyütt [Baca SzD; TSb 6]. 1840: Elloptak egy versen tükrom fiából egy ezüst írtot [Dés; DLt 10]. 1848: pénzt csak egyszert loptam, a bézárt asztala fíjából (I) [Dés; DLt].

Némely adalék esetében a 'rekesz' jel-sel is számolhatni.

7. csúrfia/fiók, csúrrekesz; despártitura surri; Schuppenfach, Speicher. 1632: Komanai^a Uduarház ... Cziwres kerth ... Vagion az kert kezépin egy baranabol rakott Sindelies cziwr, ket fiaual edgiwth [UC 14/38. 132. — *A.komána F]|Cziw-

res kerth ... Az kert kezépin vagion egj hozzu eöregh Sindelies Cziwr beleől az Cziwrnek uagio(n) ket fia N 2. [A.porumbák F; UC 14/38]. 1681/1754: vagyon jo tapaszosz (I) zuppal (I) kőtöt fedél alatt valo csür két felől valo oldalában lévő fiaival [KvAKt Mss hung. 6]. 1685 e.: Egy jo formán készült szaru fás Csür, mind ket felől két felé nyilo deszkas kapuja, két felől sindelyezett alatt valo Csür fiával, belől azon Csür fia ket felől fenyő deszkaval van el rekesztve Az Csür also fiaban vad(na)k Fogas tilo Nrő 1. Rosz deszkas szán Nrő 1 [Borberek AF; MvRK Urb. 10]. 1742: A Csürös kertben vagyon egy Csür két pár agasra epített edgyik oldalában valo fiával két hordo a Csür Fiaban két szakasz szalma öt kalongya szena [Zsombor K; Somb.].

A jel-re 1. a SzamSz csürfiók címszavát.

8. ~ berbécs 1728: Attam számban ... Bergő Gjapias Juhot Nro 187. Bergő ketskét Nro 15. Óreg Fija Berbetset Nro 12 Fejer millora kost nro 2. Szúrke millor(a) kost nr 2 [TKI Petki Nagy család szám. 31b].

9. ~ mester kb. alhoppmester; subintendant; Unterhofmeister. 1625: Hoppmesternek az fia mesteruel fej(er) Czj(pot) 4 ... szalonnat esmet fia Mesternek Hoppmesterrel egiut f(ejer) Czj(pot) 4 [Kv; Szám. 16/XXXV. 79–80].

A hoppmester¹ kb. 'feji udvar gazdasági ügyeinek vezetője' jel-ére nézve 1. MNy LXX, 148.

10. tábla ~ táblabíró (a feji legfelsőbb fokú bíróság tagja); judecător la curtea de apel (membru al instanței judecătorești supreme a principelui); Tafelrichter (Mitglied des höchsten fürstlichen Gerichts). 1653: Ha valamelyik fel sokallia az Ezer forint summat, vagi vas Lazlo es Janos vramek, Ellenben penigh Ebeni Lazlone Azzo(nio)m keueselli, az clebbi Contractus szerent ... Lámítalliak az Tabla fiai ... az Czegei Jozagot, hogi abol pro emaritatione mit kelene Ebeni(n)e Azzo(nio)mnak .. fizetni [Wass]. 1695: a Nemes Ország Statussinak Regestruma A. 1695 ... Táblaj Rend Itilő Mester Alvinczi Péter ur(am) ő Kglme ... Suki Pál vr(am) ő kglme Director. Ez^b a voxolásokba és Táblán való ülesbe értetik, de a conversatiokba es kglket ez nem kötelezi, hanem az töb Fő Tiszteket viselő Groff urak között a' Grókok, a' töb becsületes Tábla fiai pedig, tudgjak a' töb rendek között valo helyeket [Borb. — *Köv. a többi név fels. ^bTi. a nevek felsorolásabeli rend]. 1702: a Meltóságos Gubernium két Tabla fiait küldett hozzánk ... hogy ha akarunk Földes Vrainknak obedialni? [Torockó; TLev. 4/3. 2a]. 1737: injungallyuk Kglmed(ne)k Solemniter publikaltassa kglm(e)d, hogy az Ország Gyülése Continuatijára Szent Marton napra ... ide a Fő Tisztek a Deputatusok, Királyi Tabla Fiai, Itélő Mester, minden Regalisták, és Taxás Varosok Expressusi conflualni tartsak szoros kötölőségek-(ne)k, és el ne mulassák [Ap. 1. — A gub. Apor Péterhez].

11. *haza* ~ honpolgár; cetájean; Staatsbürger/angehöriger. 1770: Br. Bánffy Mihály úr... nem akarta semmiképpen romlásokat az haza fiait malmainak [RettE 236]. 1776: Ezen Nemes Haza fiait közül Székely Szabadságok élő Születet Szabad Székelyek Szálván mi Ns Marus Székben Magyarosb(an) Feleségeink és Székely Jussokra már Jo időtől fogva ő Felsőge Porcioját fizetyük [Told. 45/7].

12. *szítk essez lélek* ~ kb. ilyen-olyan senkifia; om de nimic, terchea-berchea; solch ein Niemand/von Nirgendheim. 1636: Balas Czigany ker sueget Egerhazitól, kire monda ninczy essez lélek fia nala(m), seot ugia(n) el terjezte az kett karjat, mondu(n), ninczy en nala(m) essez fia [Mv; MvLt 291. 70a].

13. *szítk kurva* ~ kb. fattyú kölyke; bastard(ule); Hurengensindel/pack. 1568: St(eph)hanus Mogioro, Tomas Jgarto, Demetrius Chyzar, iur(ati) pariformiter fassi sunt... mond szöch Antal nekye valaky azt mongya hogy en uottem feyet, hazud kúrua fyaútl benne [Kv; TjK III/1. 214]. 1593: Zekel Antal vallia: Mikoron eörzenek, toluai kialtast hallank, oda futamank tathat immar el valtak egimastol Buzaj Matias az fiatal, Es monda az ven Buzai Matias, miért nem jwteok el hamar Im az híres kuruafia megh eol vala az fiam [Kv; TjK V/1. 364]. 1654: az notariusnal kard leuen, meg szida fattia kurua fianak Istvan deakot [Kászón; BLt 7].

14. *akna* ~ 'p' 1616: Colosuarat lako Rögör Marton Relictaia... az Colossj Soo Kamararol valo Esztendönkent fizeteseket, mind az Praedicatoroknak s mind pedig egyeb ottvalo Akna fiainak, mellyet meg ez Incatta birtta, meg nem atta és nem Conte(n)taltta tellyesegessen öket rolla sem soval sem az mi kesz penszek volna [Kv; RDL I. 100].

15. ~ *stól* a. fiával együtt; împreună cu fiul; mit/samt dem Sohn. 1584: Chizar Janos vallia... chizar orba(n) volt fiastol az oka [Kv; TjK IV/1. 310]. — *Ti. a háborúságnak]. 1630: Nagy Janos felől eszt tudom, hogy Jobagiul atta magat Zombori laszlonak örökössön, mind fiastol... az nagy veszedelöm kor, az Basta ideieben [Szentegyed SzD; Wass]. 1763: Ezen kérdésben forgo erdőbölös láttuk mikor Czirka Juon, fiastol és Czirka Mate ki hozta(nak) egy falka fát hármon elis vittek haza [Gambuc AF; BK]. — b. 'p' 1704: Egy karabély fiyastol [Kv; Pk 6. — *Ez tollvétség v. téves olvasat is lehet *siyastol* (olv. szijastól) h.].

fiacska 1. rendsz. birt. szr-os alakban; de obicei cu sufix posesiv; gewöhnlich mit Possessivendung; valakinek a kisfia; bñetjaşul cuiva; jds Söhnchen. 1573: Anna nehay Nagy dienesne Azt vallia hagi az Nagy Lwkachne haza eleot Latta az ferenchy Istwan fiachkaiait mely Nap az Maiorok meg egtek [Kv; TjK III/3. 190]. 1584: Dorotthe Kerekes Ianosne vallia Giakorta panazolkodot enneke(m) Zabo Casparne, hogy eotet Keodme(n) Ianosne fattias kwrwanak zidta, ... egy fiachkaia vagyon...

Azis az eo vratol Kowach Ianostol valo volna [Kv; TjK IV/1. 367]. 1593: marad az czwyr Balintnak egy kis fiaczykaia Aruaie, ky megh polkas (l) volt, es nemis wl vala [UszT]. 1644: Vagio(n) ket vagj haro(m) Ezust Calano(m) ha holta terienik ketteit az fiaczkaiának hadgia [Mv; MvLt 291. 437a]. 1666/1799: ha Isten annyi esztendössé neveli fiatskáját hogy az dologról vallást tudhat tenni, tehát fiatskájávalis Confirmaltatta az alkuvast [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 287]. 1681: azon ben ualo örökseghnek az Beres pataka felől ualo belső reszeczkeje, marada Marko Borbara fiaczkaiának Istoknak [Homoródsztrmarton U; Borb. II]. 1706: Szasz Gergely fiacskaia Miklos lehet nyolcz esztendős [M. bökény MT; Born. G. VII/4]. 1726: egy kövel... ártatlan Fiatskáját főven hajtotta és vérit bostátotta [Dés; Jk 15b]. 1730: az én Jnaskám Török, s — az Fiatskám haza jövé-<n>ek s — mondák hogy Szakács Mátyás áskált azon Jószágon [Aitorja Hsz; Borb. „Donát Jánosné Aszsz(onyo)m Ilona” (46) ns vall.]. 1749: Angjom Aszszony(na)k irtam volt egy Invitatoriat a 9um p(rae)sentis meg akarván kereszteltetni az Fiatskánkat [Zsibó Sz; Wlt Wesselényi István Wesselényi Ferenchez]. 1771: Az egyik Cigán(na)k egy Fijatskája is vagyon maga mellett [Mv; DLev. 3. XXXIII. 10]. 1783: Megholt Varga Janos Fiatskaja [Inaktelke K; RAK 3]. 1795: Lorinczi Joff Uram... a Fiatskajat ki edgygyetlen edgy meg vérté [M. köblös SzD; RLt Ládár Dávidné Vanna (30) vall.]. 1853: Kováts András fiatskája [Bács K; RKAk 89–90]. — I. még ETA I, 103; RettE 59, 69–70, 141–2, 200, 261, 299, 314–5; RSzF 220.

Szk: *drva* ~. 1725: néhai Déési János Arva Fiatskáját Pap Györgytől el vévén... eo kgle vegye kezéhez és Scholaztatván tanitassa [Dés; Jk 376b]. 1790: Eresztévényi Elek testvér Etsémnek árva fiatskáját segitvén... [Eresztévényi Hsz; HSzjp] * *csecsemő* ~. 1708: Commendans u(ramna)k ő Ng(na)k pedig csecsemő fiacskaia meg halva(n) ma Temettek el [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. 1758: Márk Prekupis... elszökek házos Koraba egy csecsemő Fiatskaja volt... ezis a Szilágyba ment [Szelnice SzD; TSb IV. 7] * *csecsszopó* ~. 1680: Radul Serbanne ez egy csecsszopo (l) fiacskaival együtt A. Porumbákon lakik [Szkorei F; Ált Conscr. 67. — *F]. 1832: egy Csecs Szopo Fiatskáját... tartsam és neveljem [Dés; DLt 186] * *felserdülendő* ~. 1831: Jemba vagjok ennyi felszergemben szerentsés, hogy egj felserdülendő Fiatskam bele kapott mestersegembe, ki az én mutogatásom mellett faritskál [Dés; DLt 828] * *kicsiny* ~. 1719: Baroti Mihály ur(am) Relictája... egj kicsiny Fiatskája meg halván, annak el takarittatására... adta volt Zalogba [Ne; DobLev. I/97. — *Ti. két földjét]. 1750: egy régi füstös házban valami Karasznai Mester György nevű Tisztartóját tartotta..., holála után maradtott két kicsin Fiatskait az Attyafiai ki vitték Karasznára [Borsa K; Mk IV. XXIV. 262. — *Kraszna Sz]. 1752: Illianak egy kicsin Fiatskája is vala [Mojgrád Sz; Ks 36.4. 18].

* *his* ~. 1576/1577: Egy kys fiaczkayays Maradot Az Azzonnak Thorozkay Christophol [Torda-Kv; Thor. VI/4. Gr. Zabo de Dengelegh ns vall]. 1585: Teomeoswary Balintne vallia laktam Zentkiraly Andrasne hazanal... Egy kis fiaczkayais vala [Kv; T]k IV/1. 429]. 1598: kyldettem vala egy kis fiaczkamat vizre [UszT 13/27]. 1613: Keresztesi Pal Uram igen beteges allapottal leue(n) azonkeppen hazanepeis, seot egy kis fiaczkais most holt megh [Törzs. — A fej. Fr. Balassi senior de Veczke usz-i kapitányhoz]. 1660: Baczy Katha asz(ony) ugy mint Tutrix Iffiabik Baczy István kis Fiaczkajanak Petinek Sos Martont vallia Procuratoranak Buday Mihaly ellen [Kv; T]k VII/3. 309]. 1665: Primipilus Petrus Zoltani de Zoltan (60) fatet(ur) el jöve velünk az Czerjek Pal Uram földiről Zoltanbol egy kis fiacskajaval Thamassal edgyüt [Zoltán Hsz; HSzjP]. 1705: édes kis Fiacskaja Osvat Janko [Kv; Pk 6]. 1739: az kis Miska fiacskam, meg himlőzött veres himlőben, de már jobban vagon [Ks 99 Kornis Antal lev.]. 1763: én egy kis Fiatskám le küldém négy ökrös szekéremmel Várhegyre [Udvarfva MT Told. 44/15]. 1780: Egy Bukur János nevű Feleséges gyermeke ös Jobbagyom hon nem letemben hírem s akaratom ellen Gagyan Miklosi Mihaly Uramhoz szégődöt esztendeig beresnek kús fiatskajaval edgyüt a kiis szabad ember [Bözödújfalu U; Pf]. 1856: halt meg Tót István fazakos Tót Istvan kis fiacskája 10 hetüs korában [Dés; RHAK 78] * *hisded/hisdeg* ~. 1662: kis ded fiaczkajat fel Enyedi Janos Deak maradekjat Istokot [Beszt.; Hr 6/10]. 1722: Feleség(em) I(sten)nek hálá békével meg érkezek, de kised Fiacskánk változob Statuban vagon, mint mikor el ment volt [Fog.; K.J. Rétyi Péter lev.]. 1759: Martinnak is vagynak három kised Fiatskái [Girbó AF; JHb Valászie Muntyán (99) zs vall.]. 1776: Dán Ivonnak a Felesége és Kised fiatskája mit miveltenek ezen Verekedésben? [K; Born. VI. 14 vk]. 1816: vagon egy kised fijaszkája [Torda; KvAkLt Mess 363]. 1831: Vaszi meg halálozván egy kised fiatskája maradott árván [Szentdemeter U; Told. 39] * *mászó* ~. 1756: egy másd Fiatskájais volt [Szgy; LLt] * *nevedékény* ~. 1743: Popa Jion... egy nevedékény fiatskával [BfN] * *nevetlen* ~. 1644: ügjekezzenek... az kiczim nevetlen fiaczkamat az edes kis Mihokomot menteöl beczülletesben neuelni es scholaban iartatni [Nyárádtó MT; Sár.]. 1768: Nehai Ajtai alias Kardas István Uram megh hagjatott Eözvejje Tot Maria Asszony mind maga s mind penig maga nevetlen Fiatskainak Györgjnek és Istvannak képekben jövenek én hozzám [F. sinfva TA; AbN] * *nevetlen, árva/árva, nevetlen* ~. 1651: szegjn nevetlen arva fjaczkam [Körtvélyfája MT; Bál. 1]. 1681: Zarandvarmegyeben Bethlenösdön* lako szegeny emberek... Bethlen Domokos vrunknak egy darab idök alatt mint ös örökös iobbagi adot fizetnek, de Bizonyos időktol fogva nem adozvan, mostan meg irt vrnak nevetlen arva Ficskaianak Tekt Nemzetes Iktari Betlen Istvan vrunknak

Tutora Tekintetes Nemzetes Véér Kristina Asszony eo kge... szofogadatiansagokert katonak altal hozatvan fel azon Betlenös nevü falubol két nőten legenyeket [IB. Thuroczy András közbíró Désfalván lakó vall. — *Elpusztult település Arad és Hunyad m. határvidékén.].

2. Fiúgyermekre von. megszóltásként birt. szros alakban; ca termen de adresare cu sufixul posesiv în legătură cu un băiat; ~ als Anrede eines Knaben mit Possessivendung: ~ m băiatul meu; mein Sohn/Söhnchen. 1771: hallottam a Száva Marján Szájából ezeket beszélni „, hogj az Utrizásn Bágjuléknak attját Bágj (!) Juont az ő édes attja hozta, vagj szoktette ell vitzról, ide Csákljára, ekképpen hitegetvén őtet, gjere ell édes fiatskám én velem mert én meg ruházlak, s felnevelnevellek (így!), s gondodat viselem [Girbó AF; JHb Nikoje Patru (70) jb vall.].

3. kisfiú; báiețas; Söhnchen. 1574: hagiom w kgnek tartanj az fyaczykath es az leankath [Gyf; JHBK XXI/12]. 1725: Az Fijacskát első napján az Innepek a Jesuovitakhoz küldétték misére [Darlac KK; Ap. 2 gr Haller János apósához]. 1758: Aztán vigasztalt meg Isten, ismét egy fiacskát adván [RettE 68]. 1837: égy Nasztázsia nevu oláh léány szolgáló, és égy mintégy tizenégy esztendős Latzi nevu fiatska beszéltek* [Doboka; Bet. 1. *Köv. a nyil.]. L. még RettE 107.

fiadzó 1. bárányozó; (despre oi) fătătoare, care urmează să fete; lămând, (ab)lammend. 1756: Fekete Fiadzó Juh 18. Fekete Berbécs 2 Déva; Ks. 92. I. 32]. 1761: Szürke fiadzó Juh Nro 15... Fekete Diszke Juh Nro 2 Diszke fekete Berbécs Nro 1 [Siménfva U; JHb XXIII/31. 16–7].

2. malacozó; (despre scoafe) fătătoare, care urmează să fete; (ab)ferkelend. 1631: ad eo kegielme égi fiadzó diznot [Totór* Ks 42. F. *Később: Tötör SzD].

fiág fiúág; parte bărbătească; männliche Linie. 1680: Boérok... Opra Barbát és két egy Testvér Attyafiai részekrol producáltott volt Lorantii Sussana Fejedelem Asszony levelet (!) sub Dato Fog(ajr)as) 14 Apr. 1652. melly(en) őket és fi agon levő maradékjokat Boeronizallya [Fuca F; ÁLt Urb. 78]. — L. még fiúág al.

fiáker bérkocsi; birjă; Fiaker. 1807: egy numeros Szekeren (: Fiakkeren;) szokott-el [DLt 77 nyomt. kl]. 1838: ide jött egy ember, és égy asszony fiákerrel [Kv; Törzs]. 1839: a Czéh Ladája el viteliért egy fiakernek [Kv; AsztCLev. Perc. 31]. 1847: Fiakernek 1/40[SL]. 1852: a' Dajkának meghala a' gyermeke, tegnap temette el, még pedig urilag, fiákerekkel sat. [Kv; Pk 7].

fiákeres bérkocsis; birjar; Fiaker, Mietkutscher. 1790: Uti költseg... fiakeres 3 [Cserei Heléna jk 32b]. 1858: Czéhmasteri változások a Czéh láda vivő fijaszeres(n)e k 40 xr [Kv; AsztCSzám. 58]. 1869: tudast (!) a' Fiákerest [Étéd U; NkF].

fias 1. gyermekes; cu copil; mit ... Kindern. 1766: Szimnyik Gábor, jó, fias, vasmíves cigány [RettE 203].

2. fiókos; cu sertar; mit Schublade. 1657: Vagion egy asztal záros fias [Kv; SzCLev.]. 1675: egy paraszt labával edgiüt mellete ket paraszt pad szek edgik fias ket paraszt kar szek ket festet edgies szek [Mezőmadaras MT; Borb. II]. 1801: Egy Kek festékü Avatag Asztal Fias [Mv; MvLev.].

Szk: ~asztal. 1642: asztimaltuk az Haazatt . . . minden Haazi Ezkezoekkel Fias asztalual Nujuszolául (!) padokkal karpitokkal . . . f 600 [Kv; RDL I. 128]. 1655/1754 k.: Ezek után tartozzék, akár házias ember akár Ifjú legény mester Remeket tsinálni, úgy mint: egy tisztességes és rejtekes fias Asztalt, és egy tisztességes Oos Táb-lát háromfele játékra, még ugyan egy harmad-fel singes Ládát lábostól; ezek pedig mind festetlenek légyenek [Kv; AsztCLev. Jk 16]. 1681: Vagyon egy jó kötött fias asztal [CsVh 95]. 1724:

Egy fias asztal Egy rövid lábu fias nyujtani való asztal [Koronka MT; Told. 29. 12]. 1740: Fias Asztal 1 [Aranykút K; Ks 73. 55 Paskuly Simon hagy.]. 1744: Vagyon egy kised negj szegü fijas asztal fennyő fábul való [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67] * ~asztalka. 1724: egy szegletes fias asztalka [Koronka MT; Told. 29/12] * ~asztalocsha. 1724: Egy fias asztalotska [uo.; i.h.] * ~iskátulya. 1576: Egy fias fias* Jskatwla, wagio(n) egik fiaba walamy fekete gyöngy es rez vezé, es egieb Aproxek [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 9. - *Így, de talán *ijas-fijas* ikersző h.] * ~láda. 1589: Egy fias Lada [Kv; KvLt Inv. I/2. 40]. 1714: Egy nagy fedeletlen fiasláda Egy fekete fias láda Egy nagy fiasláda [Kv; Pk 6]. XVIII. sz.: Igen szep tükörrel rakott fekete fias láda kit 60 talléron vettek volt [MNy XXXVIII, 132] * ~ládcska. 1747: Egy pincze tok forma fias ládacska 1,02 [Kv; Pk 6] * ~padszék. 1673: Wagion Egi fias pad szek az Asztal mellet [Wass. Borsai István hagy.] * ~pohárszék. 1748: Az ebédő palatan egy fias pohar Szék [Mezősályi TA; Ks 7. XVII. 12] * paraszt ~asztal. 1765: Egy kis tékás asztal az hol poharokat fincsiákat tartanak fekete vászonnal vont 1 paraszt fias Asztal 1 [Szentmargita SzD; Ks 18. C. II] * ~tálas. 1763: 1 Kis odal Pohár Szék 4.50 1 Fias Tálas 2. 14. 1 Kis Tálas - 24 [Kv; TJK XVII/1. 15] * záros ~asztal. 1656: Egy zöld Festekes záros fias Asztal kolczostul, zauarostol [Dob.; Mk Inv. 5]. 1662: Vagyon egy Záros fias asztal [Kv; SzCLev.]. 1673: Wagion egy Záros fias asztal a hazban [Wass. Borsai István hagy.] * ~záros asztal. 1658: Ket fias záros asztal Ert d. 50 [Kv; KJ]. 1739: Egy paraszt fejer láda, egy fias záros asztal egy paraszt lábost asztal [Kv; Pk 6]. 1747: egy jo fias Záros Asztal [Kv; Pk].

Némely adalék esetében a 'rekeszes' jel-sel is számolhatni.

3. rekeszes; cu despărțituri; in Fächern geteilt, fächerig. 1752: egy Nagy Susek ket fias, 80 Vekas [Göc SzD; Borb. I].

4. a. bárányos; cu miel; mit Lamm. 1602: Juh uagio(n). 18. fias, meddw uagio(n) 13. dizno uagio(n) 10. [ÚszT 19/58]. 1635: adot negi fias iohot [Körispatak U; Pf]. 1714: Todórán Mihály kétt Fias Juval taxal [Kászonfelsőfalú; LLt Fasc. 85]. 1730: Az Fias Juhoknak mett. 6* [Szentbenedek SzD; Ks 70 Szám. 51. - *Ti. zab]. 1770: A Juhok Dezmalasaban tudom hogy tizből egy Fias Juhnal többet nem vettek [Babuca Sz; IB. Wolfgang Száros (60) jb vall.]. - b. malacos; cu purcei; mit Ferkeln. 1584: Jgiarto Thamas-ne vallia . . . egkor vgia(n) ebrun valek hogy egy fias dizno kepeben Jeowenek ream* es a malaczokal zoptatak teyemet ky, es huzon Nioicz hetig fekwem bele es . . . Az giogitasara keolteottem keozel f 50 [Kv; TJK IV/1. 244. - *Ti. a boszorkányok]. 1630: eő neki ket rozsz eőkeőrdnel teőbet s egy Fias Diznonal nem adott [Mv; MvLt 290. 211b]. 1647: Egy fias dizno negy malaczal No. 5 - harom swideo No. 3 [Megykerék AF; BK 48. 16]. 1656: Disznok Dobokan. Eőregh kan vaglon Nro. 2. Eőregh Artany Nro. 22. Eőregh fias dizno Nro. 21. Kocza Nro. 28 [Dob.; Mk Inv. 11]. - e. gidás, gidós, gödölyés; cu ied/iadă; mit Zicklein. 1631: Ket fias cekzke, annak 3 fia vagion Egi nőstin 2 czap [Peselnek Hsz; LLt]. - d. csibés, csirkés; cu pui; mit Kücken. 1570: Orsolya chyeogwdy (!) Janosne ezt vallya, hogy . . . Mykor az hazat megh Nernek, Az vrawal ez vallonak egy hazat chinalatna az vduaron, Es velek laknek Merth otth honis (!) vgy laknanak Minth az fias Thykok [Kv; TJK III/2. 173c].

5. ~ablakráma kereszties ablakráma; cu cercevea în formă de cruce; mit Kreuzrahmen. 1727: ezen Háznak vadnak két Ablakal, Fias Ablak rámai Fenyő fábul valok [Dés; DLt Liber Inv.].

6. ~tészla kb. kettős tészla; tinjală dublă; Doppelvorspanndeichsel bzw. Ziehstange am Pflug od. an der Egge. 1692: Ezen istallo előt vagyon egy viselt eke talyigastul, fias teslastul, fa sikotyustul egygüt [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]. 1843: Egy szánto eke, fias teslával - tájigával patingal [Magyaró MT; LLt].

◇ Szn. 1544: Fyas Andras [Kv; Szám. 1/IV. 31]. 1550: Andre fyas [Kv; i.h. 1/II. 5a]. 1554: Fyas Andras [Kv; i.h. 1/IV. 31]. 1555: Fyas Andras [Kv; i.h. 100]. 1614: Fias Peter [Szárzajta Hsz; ÚszLt VI/56. 201].

◇ Hn. 1640/1679: Az Fias Tho balli szanto földnek a sz: mihali falua felől ualo fele (sz) [Bágyon TA; EHA]. 1782/1798: A' Fias Toban (sz) [uo.; EHA]. 1797: Fias mál alat (sz) [Tordátfva U.; EHA]. 1850 u.: Fias alatt [Boroskrakkó AF; EHA]. 1860: Fias alatt [uo.; EHA].

fiasan fiókosan; cu sertar; mit Schublade. 1656: csinaltam egy deszka hozszani fekete padot fiason f. 11 d 35 [Kv; AsztCJk 53b].

fialtal I. fn 1. sarjfa; lástar; Sprößling, Jungwald/wuchs. 1682/1722 k.: m. Bólkenyb(en) az egesz Falubeliék jelen levén vallotta(na)k egy darab Falu szabad földén nevedekett szalas

Erdőt (: mely mostan nevedekett Szalas Fiatalokból áll itt valo Eccla szamara:) ... mely felljül meg irt fiatal Erdőnek neve cserek allya [Görg-Jk 109]. 1768: az ő Nga erdejéből hozott... Vonya Martura egy száznak való fiatal [Girbó AF; BK. Mátyás Márko (32) jv vall.]. 1783: Csere és másféle fiatalokat szabadasan hordatták mint a' Lábom olyanakat is husztanak haza [Bos MT; CcsS]. 1795: Szent Ivanyi Józsgát ha az Vass Urak kezekre kaphatyák az Sz Ivanyi Határon Csak egj Esztendő el mulva is nem Sok fen allo fiatalt avagy fat találak Nagy(ság)tok [Vasasszt-iván SzD; Ap. Zilahi Balog Pál Apor Péterhez]. 1820: a Martonosi Erdőnek also részszeben senkiis fennálló fát veszszöt, vagy fiatal, anyiszori három forint büntetés alatt vágni ne mérészellyen [Martonos U; EMLt]. 1845: Alább irattak Ip Helysége Hüttes bírái. El mentünk és fel számláltuk a fijatalakat, találtunk az egész Erdőbe 770. fiatal [Ipp Sz; Végr.]. 1850: A Teleki kertbe többféle bokrok és fiatalok 300 darabb [Gyéresszt- király TA; DE 6]. 1852: A hátulso Nagy erdő Vastag fiatalos, ajja hitvány Csepü, mert a' süri fiatalok miatt nem nöhet [Backamadaras MT CcsS].

2. gyümölcsfacsemete; puiet de pom; Pflanzling. 1771: Az eő nag(o)k itt Besenyőben leüő gyümölcsös kertiből az Termőfákak fiatalokat kik vagdal- ták ki? [Búzásbesenyő KK Bír IV.R. 30/26]. — Vö. a *citromfa* címszóval.

3. *vminek* a ~ja tinár; Junge. 1767: En^a a' Titt Urnak fogadott Vintzelérje vagyok ... Virág Vasárnapp után Hétfőre viradolog az also Táblajabol szöllőinek, ki ástanak és el loptanak mint egy negyvenig valo tö szőlőket (a mint a helyyét fel számláltuk és többire a' fiatalja, mert az vénebb tö szőlőket is próbálgatták ugyan a' mint meg tettzett ez azokat ki nem áshatván mind a fiatalját ásták inkább ki [DobLev. II/377. 4b. — *Joann. Popoltzi al(ia)s Bede (35) nb vall.].

II. *mn* a. emberre von.; cu privire la om; in bezug auf Menschen: ifjú; tinár jung. 1610: Tudom azt hogy engemet az Azzony. el kildot (!) meg tudni, hogy ha az Pwspéok Vram teőruenyé szerezet el oztozotte Chiki Simon fiatal Menyeteöl awagy nem [Uoszt 20/224 „Miklos Georgy” vall.]. 1843: tudja, én mily ügyes, jó, szorgalmas, csinos, szép, barna-termetes-fiatal, fizetéses, előmeneteles sat fitzko vagyok [Kv; Pk 7]. — b. növényre von.; cu privire la plante; in bezug auf Pflanze: sarj-, sarjadozó; care lăstărește; sprießend, trei- bend. 1632: Vagio(n) egj tilalmas teölgy Erdejek, melinek Tilalma f. 12. De miuel az erdeő cziaik fiatal, mégh eddegh mak raita nem termett, az mint referalliak [Illyen F; UC 14/38. 37]. 1729: Vagjon egj darab a kut magossa oldaláb(an) fiatal eiegjes fa benne [Nyén Hsz; SVJk]. 1747: A Nagy Kapusi^a határ szél felett ... találtunk holmi levágot^a ve-kony fiatal veszszö forma fáknak az ágait, ujjontan levégva [Born. II. 28. — *K]. 1768: három fiatal Cserefát ... levágot [Csapó KK; Berz. 3 F. 7. Lit C. 7]. 1786: a Kűsmöd vize melleis ültetet fiatal fűzfak [Kőrispatak U; EHA]. 1798: a Kets-

kék ... a' Fiatal jövéseket mind ell rágják, és a' fiatal fák(na)k Héjját körrül le hánttyák [Déva; Ks 76. VIIIc. 183]. 1805: az Erdőből hány szál Csere fijatal fákot vágot ki, s találtunk 92 Csere fa Tőrsököt, mellyekről a' fák le-vágtattak [Cseke- laka AF; KCsl 16]. 1834: találtunk Három Fialat Kőrifát [Vécke U; Told. 39]. 1844: imitt amott azon erdőből vagynak le vagdalva fijatal fák [Selye MT; DE 4]. 1860: ezen nagy kiterjedésü erdő egyenlő fiatal bikfákkal és jó vesszővel van siürün bėnőve [M.zsakod U; EHA]. — e. állatra von.; cu privire la animale; in bezug auf Tier: növendék-; tinár; Jung-. 1647: (Miko Istvánnak) az Buzai^a határral lopua uezet vala el két fiatalj eőkreő [Kv; TJK VIII/4. 237. — *SzD]. 1676/1681: Igen hasznos volna, a több Erdélyi Vrak dicziretes peldajaval annak idejeb(en) ősztover marhakat venni es a havasoko(n) megh hizlaltatvan el adattatni; ... azok mellet fiatal marhakat is sze- rezvén (: ugi mint: Esztendős mas fel esztendős vagy két esztendős): Tinokat neveltetni és el adásra ki külden^a [Vh; VhU 678. — *Ti. Magyar- országra]. 1757: A Montlé nevü Tsézas Menloval hágtattunk meg egy negy esztendős fiatal kantzát [Kendilóna SzD; TKI Perlaki András Teleki Ádámhoz]. — d. tárgyra von.; cu privire la obiecte; in bezug auf Gegenstand: ~bőr növendék- állati bőr; piele de animal tinár; Fell des Jung- tiers. 1730: A Toronybeli pergő doboz egj fiatal bőrért Hfl. 1 Den. 36 Borításáért a szijgjártonak Den. 60 [Kv; Szám. 56/XIX. 16, 23].

Szk: ~ *csereerdő*. 1795: Be vagyon pedig ezer Cziheres irotvány .. Kerítve, resz szerént sántzal resz szerént tövis Kertel resz szerént pedig tilal- mas fiatal Csere erdeivel [Bethlen SzD; MNy XXXIII, 338] * ~*tölgyes erdő*. 1772: tilalmas mindenkor, Szép Epületre valo Fialat Tölgyes erdő Csere Makis terem [Szászfenes K; BK. Mikes conscr.].

fiatal-erdő sarjerdő; pädure tinár; Jungwald. 1590: Makkos es fiatal erdeois vagio(n) az hoz egy kerwleo vagio(n) [Bács K; GyU 22]. 1682/1722 k: (A) fellyül meg irt fiatal Erdőnek neve csere allya [GörgJk 109]. 1722: őrg és Fialat erdő jutatt egj Darab [Szecsel SzB; KvAkt Mas 344]. 1847: az őlyvesi erdő, karo vastagsagu szép fiatal erdő [Méra K; EHA].

Szk: *cserefás* ~. 1842: az Egész Erdő fiatal hagyatott, mint egy jo Kert Karo vastagsagu fel eresztett Cserefás fiatal erdő [Kakasd MT; DE 2].

fiatal-hegy sarjfatető; vírf de lăstar/copac tinár; Jungwipfel. 1844: most a jeleni Télen láttam ismet tsak ugyan Forai Jánost, hogy egy rakofakora (!) fijatal hegyet le vágotatt vitt el onnét [Selye MT; DE 4].

fiatalocska I. *fn* csemetécske; puiet; Pflanzling. 1742: Sok féle virágok s fiatalotskak [Pókafva AF JHb XXV/58].

II. *mn* tinár; jung. 1797: Hargos magu Szilva fák Nro 203 ezek közül némelyik fiatalotskráik

találtnak de nagyobbára régi meg vénhedettek [Kőröspatak U; Pf].

fiatalos I. mn 1. sarjfas; cu lästari/copaci tineri; mit Jungwald/wuchs. 1646 k.: egy Zugo hegy neuw Erdeo fiatalos twzre valo [Bányabükk TA]. 1737: (Az erdő) északba bükkes fiatalas, közb(en) meg élemedett Bikfák is vadnak [Nagyida K]. 1749: Erdő ... jo fiatalos volt [Mezőcsán TA; DobLev. I/2. 36. 21a]. 1768: a' Lüget nevezett helyben... vagnak nagyobb mak termő Cserefák is, de inkább fiatalas kert támasznak, és karonak valo [Inaktelke K; Ks 74/56 Conscr. 40]. 1789: Ezen ... erdő Fiatalas [Szászrégen; Told. 27/25]. 1795: a Rindik nevű Erdő egy része épületre valo Fa más része tisztított és tisztítani valo ifju fiatalos [Szilvás AF]. 1815/1817: gyeres fiatalos Bükk, Gyertyán Csíheres erdő erről aszt vallyák, hogy a Vágási fiak bitangolnák [F.dobó U; TSb 47]. 1847: az Ecclesia Isten kiriti (!) nevű Erdeje ... ennek egy darabja igen jo, a más része növendék fiatalos [Méra K]. 1875: Indítványoztatik az erdő fiatalos része takarítása, ritkítása [M.bikal K; RAK 313]. — L. még GyU 138.

Hn. 1806: A' Fiatalos Tetön (k) [Kusaly Sz].
2. kb. növekvő, sarjadó; in crestere; sprießend, treibend. 1760: Solymos nevű Erdő ..., ebben vagnak Fiatalos Tölgy, Juhar Mogyoró, és Tóvis Fák [Csehtelke K; BLt]. 1844: Azon erdő ... a legfajinabb fíjatalos állapotba vagon mostan|jo fiatalos állapotba láttam lenni azon erdőt a' meleg ősszel, de imitt amott egy egy szál fiatalit levágvais láttam benne [Selye MT; DE 4]. 1866: ezen levágot helyeken fiatalos növesek vannak [Mikóújfalú Hsz].

Szk: ~ erdő. 1652: A' teolgy fiatalos Erdeo [Km K; GyU 134]. 1721: egy darab Tölgy es Nyárfakból álló fiatalos Tílalmos Erdő [Nyárszó K; KHn 120]. 1737: A Szász völgybeli Gyertyános tölgyessel elegyessel fiatalos Erdő [Nagyida K]. 1744: A' Kosár Csere ... tölgyfás és Cserefás fiatalos Erdő [M.bece AF]. 1780: A Götsi Szőlő Főn lévő Fiatalos Erdő [Harasztkerék MT]. 1796: szép fiatalas, fás erdeiben tet kárt [M.sáros KK]. 1810: az ájiba szép fel-serdült fiatalas Erdő [Vaja MT]|Borso helyen szép fiatalos Csere Erde (!) [Bibarcva U]. 1812: A' Kender helyen lévő tisztított szép fiatalos ritkás Erdő [Türe K]. 1814: Tó berek nevezetű fíjatalos Erdő [Peleszarvad Sz]. 1823: a szép fiatalas Erdők [Dés; DLt]. 1849: A Boborbéli fíjatalos erdő |Lá Grapá Tauruluj lévő fíjatalas erdő [Kiseskillő K; BHn 74] * ~ cseréfa. 1792: Erdő a Harasz erdelyin ritkás szálos épületre valo fiatalos Tsere fakból allo, sertest nem lehet rajta hízlalni [Derzs U] * ~ fa. 1793: Ebben az Erdőben vagnak Épületre való fák, ugy Gyertyános, és fiatalos fák is, melly tilalomban tartatik [Erdőszengyel MT; TSb 51]. 1816: (Az erdő) mindennemű fiatalos fákból áll, szomszédja . nyugotrol a' Varsoltzi Ref Ekklesia fiatalos Erdeje [Varsole Sz; Born. XXIX, 24/14] * ~ kert? csemetekert. 1604: yeottek uala az Alperesék, fiatalos kert neuw helibe es az chur

Balas kerte neuw heljekben el folio vízre Zentieleken Vdúarhelzekben [UszT 18/175] * ~ tölgyfa. 1784: A' Koristáj n.h.-ben ... Fiatalos Tölgy fákból álló erdő [Szásznyíres SzD]. — L. még BHn 98; KHn 235.

II. fn 1. sarjerdő; pädure tinärä; Jungwald. 1590: Vagio(n) itt az feiedelem zamara Hanchiokos erdeo tilalmas fiatalos ne(m) mak terneo [Kajántó K; GyU 17]. 1646: egy Zugo hegy neuw Erdeo fiatalos twzre valo [Bányabükk TA]. 1737: A Kis bükkes, mellynek Verőfényes fele tölgyfás, ... északba bükkes fiatalas, közben meg élemedett Bikfák is vadnak [Nagyida K]. 1797: Erdők vagnaké? és azok Makkot termőké? vagy aprofaju Fiatalosok? vagy pedig tűzre valok? [Dob.; Wass]. 1813: A' Nyár szer beli nyil Erdő ... szép Cserefa fíjatalos [Udvarfva MT; Told. 42]. 1815/1817: A Szén hely fiatalossába ... ez szép Bükk épületre s egyéb hasznos dőlgyokra is használható szálas erdő [Vágás U]. 1844: azon erdő mostan fíjatalos [Selye MT; DE 4]. 1860: Baglyos mege, alább a' mart felső részéig szép fiatalos innen a' patakig vegyesen öreg és fiatalokkal [M.zsákod U].

Hn. 1740: A Meszes allyán is vagon edj darab Cserés Erdő, melly Fiatalosnak hivattatik [Egrespatak Sz]. 1815/1817: A Juászó Fiatalossában (e) [Vágás U].

2. (erdő) ~ a az erdő sarjadék-része; partea pädurii cu vlăstare tinere; Waldteil mit Jungwuchs, Jungwald. 1860: Ezen erdő ... fája használtatik tízre, épületekre, vesszős része gátnak. — fiatalossa czapkáknak és léczeknek [Vécke U; Told. 21].

◇ **Ha. 1814:** Piatalas [Pusztakamarás K; CU].

A címszó jelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

fiatalság ifjú kor, ifjúság; tinerețe; Jugend. 1854: Fiatalságom óta mindig fáradalmas és tevékeny életet folytatva, mostani télten napjaimmal sehogy sem leheték képes kibékülni [Újfé] 4].

fiátfalvi I. mn a Fiátfalva (U) tu -i képzős szárm.; derivatul cu sufixul -i a toponimului Fiátfalva; mit dem Ableitungssuffix -i gebildete Form des ON Fiátfalva: din Fiátfalva/Filiaș; Fiátfalvaer. 1577: galfy peter fiatfalwy boldissar gereb Jobagia [UszT]. 1589: wzette Be Az En fiatfalwy Jobaginak zaz harmincz Eot díznyat ... Az kereszturfiwalwy hatarbol Georjenyeoly [i.h.]. 1604: Fodor Janos fiatfalwy [i.h. 18/168]. 1813: a fiatfalvi Kálmány fiak|A fíjatalfalwy Határ szély|Az fiatfalvi Határ szélyben [Újszékely U; EHA].

II. fn fiátfalvi lakos; locutor din Fiátfalva/Filiaș; Einwohner von Fiátfalva, Fiátfalvaer. 1591: Thudo(m) azt hogy az ffiattfaluiak kerek folat faragnak vala egyzer az kereszturfiwalui erdőn [UszT]. 1606: Demeterfalj gergelj Janos kereste az fíjatalfaljakoht melljet az Alperesek is nem tagadnak hogy nem fíjatalfalj hatar volna [i.h. 20/318]. 1805: Ezen helynek a' Kereszturfiwalva felé valo bútűjébe vagon két sos kut, egy a' Fiátfalviaké, más a mijenk Kereszturfiwalviaké [Szk; WLt Conscr.].

fiazik 1. malacozik; (despre scroafe) a fáta; (ab)ferkeln. 1592: Az Zametó Vraim attak mi kezunkben az Inuentalaskor, Eðregh diznokat es Swldókett, No 60 Vamban Jutoth Apro es Eðregh dizno No 4 ... Az mell' Malacozokat ez Ideón fiaztanak, mind megh tettuesóttének es amiatt holtak megh [Kv; Szám 5/XII. 6–7].

2. bárányozik; (despre oi) a fáta; (ab)lammen. 1824: Bárány szaparodásunk is még tsak 45 — most fiaznak* [Veresgyháza AF; Told. 7. *Ti. a juhok].

3. (világra) szül; a našte; gebären. 1629: Halotta(m) azt balogh Giörgjnetöl hagi mondotta Uarbéli Mathenenak, te seg dugasz Varbéli Mathene tü magiar Orszagiak vattok, korci porok czeren bokron hordoztak (így!) tüteökett, engemet it fiaztak ollia(n) Attiafiak vattok, hogy eggitek az hegien szart, az mastok az hegi alat s eöszue mosot az esseö benneteket; teöb efele gjalazatos sokkatis eleget mondot [Mv; MvLt 290. 142a].

fiazó 1. bárányozó; (despre oi) care fatá; (ab)lammend. 1749: Fejér fiaszo Számba valo juh nro 40. Szürke fiaszo számba valo 27 [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 13].

2. malacozó; (despre scroafe) care fatá; (ab)ferkelnd. 1687: Eðregh díszno nro 15. fiazók [Mocs K; JHbK LVI/6].

3. gidózó, vég ollózó; (despre capre) care fatá; (ab)zickelnd. 1717: Administralt Gyergyobol 20. fiazó kecsket [Born. XXXIX. 9].

ficamodás ficam; scríntiturá, luxatie; Verrenkung. XVIII. sz. eleje: Az ficzamodas kétt féle egyik az elejin, az másik az hatullyán, s mindenik kóróm házban esik megh: az elso lábán való kórómházbéli ficzamodast így orvosold* [JHb 17. 10 lórtási instr. — *Köv. a gyógyítási ut.].

ficamodik (ki)ficamodik/menyüil (vmelyik izület helyéből kiugrik); a se scrínti/luxa; verrenkt werden. 1772: a Grofomat még ágyba feköve találta a lába fájdalma miatt s még mostis csak fekszik, mivel a Térde kaláttsa egészszen a czomjára fitzamodott volt, mely miá ugy mint mászszor a Fársang nem folyhatott [DobLev. II/438. 1a Szántó Sándor anyjához Tordáról Ne-re].

ficertes ? csámpás; scälimb; quackelig. 1693: ram tamadott ... szidot santificertesnek ket aghnenak [Páva Hsz; HSzjP].

A jel-re nézve 1. *ficertős* 1. sánta; 2. csámpás [MTsz; de a felsorokoztatott adalék nem Erdélyből való; 1. még EtSz]. — CzF *ficertes* 'ficamodott eszü' dív jel-éhez aligha van köze az itt között adaléknak. Magának az adaléknak csúfodáros jel-ére 1. MNy LVI, 257–8, SzE 58–9.

fickó 1. serdülö fiú; adolescent; Heranwachsende, Jüngling. 1633: az Inassat az ficzkott külteön külte koncnehozis az Aszony uta(n) es ugi hiuatta ki [Mv; MvLt 290. 122a]. 1723: Laczikanak edgy nimet ficzkot viszek [Mezőméses TA; Ap. Apor Péter feleségéhez]. 1730: néha a' Lovak csak

magokra vóltanak, néha penig egy ros Ficzko őrizte, hogy még is más falu határára ne mennyenek [Türe K; Told. 28]. 1747: Martinus Székely de Réty (45) Fatetur az Bora Joseff öcse más Ficzkokkal edgyütt el czövekelék a földeket [Szermerja Hsz; HSzjP]. 1752: jó Ficskó (!) lévén énis másokkal edgyütt Makkon nyoltz százig valo sertéseket ezen Szárhegy oldaláb(an) Pásztoroltunk [Vice SzD; Ks 39. XXIII. 3. 45]. 1765: én az utrizált Kortsoma háznál valék, holot tántzolnak vala ide valo Némely szász ficzkok [Zágor KK; Ks 18, LXXXVIII. 8]. 1774: Az én szakátsom mellés attak vólt egy Jantsi nevű oláh fitzkót két versbenis, hogy szakátságot tanuljon [Szentdemeter U; LLt Vall. 49]. 1791: Szeplaki Pakulár Hurubás Szimion maradott az Juhaknál egy Fitzkoval [Bernád KK; SLt évr. Koros Marian (40) jb vall.]. 1855: a Zsibói garázna ficzkók idézték elő a verekedést [ÚjFE 267]. — L. még MNy XXXVIII, 57.

Szk: ~állapot 1746: Nobilis Laurentius Váradi de Al Torja (37) Fatetur mikor Grof Tökölyi Imre itt járt Ficzko állapottal voltam [Altörja Hsz; HSzjP] * ~korában. 1740: én fitzko koromban ... jobbagy embernek szolgája voltam [Ádámos KK; Pf]. 1744: Csiki Pista Ficzko korába ment el. Boros Pista Iffiu Legény korába szökött el [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67]. 1774: fitzko koromban az Néhai édes Atyám meg nevezém Szabo Martonnal Czimborálván velle szántottam ezen ... Földben [Vaja MT; VH]. 1800: Ezen a Helyen eleget jártam Ficzko koromban; mert egynehányszor vóltak bé fogadva Sertésesink a' Kelentzei Erdökre Makkolás végett [Benedekfa Sz; BfR II. R. 58/21 Bósházi Szilágyi Mihály (50) col. vall. Vervölgyi Bányai János kezével].

2. (fiatal)ember; (om)tínär, fläcäu; junger Mann, Jüngling. 1843: tudja, én mily ügyes, jó, szorgalmas, csinos, szép, barnatermetes-fiatal, fizeteses előmeneteles fitzko vagyok [Kv; Pk 7].

Szn. 1621: 24. Juny Vyhelj Marton erkezek Caszarol ejel Colosra sietue(n) Gubernator U(ram)-hoz ... Vizza jeoue(n) Colosrol Vyhelj Ficzkojs velle leue(n) B.V.h. atta(m) etelekre jtalokra f — /20 [Kv; Szám. 15b/IX. 58]. 1721: Száva János, mellyet most Ficzko Jánosnak is hinnak (gyermek csintalanságáért a mint szokták hinni nalunk:) [Rogna*; Ks 25.V. — *Később: Kornislaka SzD].

Án. 1805: Első Pár ökör, .. A fitzko Tsábéli, a Rendes Hojszbéli [Buza SzD; LLt Csáki-per 124. L. 31] Első Pár Ökör, Fitzko és Rendes, öt esztendő szerűek [Bún KK; i.h.]. 1827: Pajkos és Rendes Nevű ökrök Ficko és Rendes [Mocs K; Told. 39].

Hn. 1654: Ficzkoba(n) (sz, k) [Magyaró MT; EHA]. 1795: Fitzko ret [uo. EHA].

fickó-agár kölyökagár; ogar tínär; junger Windhund. 1723: ha lehet az ficzko agarat kuldjge ki Ngd [Kv; Ap. Apor József és János lev.].

fickócska serdülő fiúcska; báiefandru; erwachsener Jüngling. 1753: hat személyek voltak, az hatodik pedig egy Kis Fitzkotska volt [Nyárádsztrbenedek MT; Told. 28].

fickó-gyermek serdülő fiú; adolescent; heranwachsener Jüngling. 1769 k.: Fitzko Gyermeket mely is nékem Fiam be hajtattott M. Frátára [K; KLev.].

fickó-inas serdülő korú/süvölvény-inas; uenic tinár; junger Lehrling. 1732: Szász Nyiresi Demeter fickó Inas [Kóród KK; Ks 12.I.].

fickó-jobbágyinas ?serdülő korú/süvölvény jobbágyinas; uenic iobag in virstá adolescentá; heranwachsener Fronbauerbursche. 1752: emlékezem arra is: hogy Fitzko Jobbágy Inasok Szóktenek ell egyszer is mátszor is [Gyeke K; Ks 5. XI. 9 Joannes Senior Biro (65) jb vall.].

'jobbágyfitú' jel-sel is számolhatni.

fickó-jobbágylegény serdülő korú jobbágylegényke; fläcäandru iobag; heranwachsender Fronbauerbürschchen. 1752: Vonya ... Csatos Lévén akkor valami 15 Esztendős fitzko Jobbágy Legény elszókkék [Gyeke K; Ks 5. XI. 9].

fickó-leány serdülő leány; adolescentá; heranwachsendes Mädchen. 1755: Törös Istvánné Intze Judith vidua (85). fat(etur) Fülöp György hoszas rabsága miat a magyar szoban akadozott Bráhát főzött, igen jo édes ital volt, fitzko leánykul oda jártunk [Illyefva Hsz; HSzJP].

fickó-legény serdülő legény; adolescent; heranwachsener Bursche. 1713: Dnus Gabriel Köntzei (57) fatetur tudom hogy egy néhány Fitzko Legényeket estvének idejin meg vert [F.torja Hsz; HSzJP].

Szk: ~ *korában*. 1801: Tott Falusi János Fitzko legény korában a szőlőből valami Turi körtvellyt szedven a Tarisnyajab a azert bé kiser-ték a Faluba [Mákó K; KLev.]. 1773: Ficzko Legény korunkban lattuk hogy Szabo Ferencz egyszer bé keritette vala azon meg nevezett pusztát Uraság számára, és kukuruzát s Tatárkát vetettek beléje [Ádámos KK; JHb XIX/15].

fickó-szolgácska serdülő fiú-szolgácska; slugá micá/tinárá; heranwachsender Knecht. 1778: Volt egy kis Budai* Fitzko szolgátskaja [K; KLev. — *Búrjánosóbudáról, azaz Bodonkútról (K) való].

fickó-társ serdülő fiúpajtás; prieten tinár; heranwachsener Kamerad/Gesell. 1760: a' Tökös tón túl szénát gjüttöttünk oda jöve az említett Praefectus és engemet negyed magamal fickó társaimal jól meg Suprála egj veszszóvel [Dés; Ks 23.5].

fickókándozik (szerte)frócskól; a se improsca; (zer)spritzten. 1745: a Gyekei embert is látám még

egy katona főb(e) vagja az vére mesze ficskándozot az fejből [Mocs K; Ks 5. X. 6 Moldu-ván Vasziy (36) jb vall.].

ficsor 1. (román) legény; fecior/flăcău (román); (rumänischer) Bursche. 1570: Margith pal deakne hity zerent valya otth az hazba voltak Zabo Janosne Trombitással Mayd estweiglen, Annak wtanna mykoron Lérénch deak Menegzeze leot volna, Az Zabo Janosne Zyr (!) volt es zytkozodyk volt hogy Nem Jeo alah az Trombitas Az fychor hogy vonna Thanchot tancholnak payos Janossal [Kv; Tjk III/2.26]. 1597: meg kerdeok: Az tynel mely ola vala eossy Andras vram mayora: Peter: mondank (igy!) hogy Peter Jsmerede eztt: Az fyczortt monda Az hogy nem Jsmerem es monda ez Az ficzyor hogy nem Jsmerem ha ez nyaronys egyuth eoryztwnk [UszT 12/66]. 1657: Édes Öcsém uram, megad a ficsor az kegyelmed levelét [Ebesfva KK; TML I, 75 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1676: Mikoron volnánk ... Also Galdon*... Jöve mi előnk(b)e ... egy kis Olah ficsor kinek neve Buta Medre [KB. — *AF]. 1714: tudok ... egy Nyisztor Kozma nevű Ficsort, ki is volt Fia Nyisztor Gábornak, ez az előtt Rucson* lakot [A.répa MT; JHbB M. 47. — *Mezőrucson (MT)]. 1721: attan borsot ket vekat az mellyet az ola ficsor vit ala [Betfva U; Pf]. 1746: latvan a fogoly ficsort, kerde eze az a Ficsor monda Tisztarto Ur(am), ez [Sszgy; LLt]. 1752: Boér Klára egy ficsorral meg tsufolta ferteztette magát [Kolozs; CsS]. 1758: a ficsor és Leány kik akkor a Csordát özettek mindenik legitimae aetásu [Doboka; TL]. 1768: Midön érkezünk volna vélek a' Köves arri Isztinához ki néze egy Kerekes Istók nevű Ficsor az Isztinából, és monda: hova hajtyuk azokat a' Lovakat [Páké Hsz; SzentkGy. — Három m. tanú vall.]. 1782: Szabo Moses Gyralog Katona ökrét . meg esmérték egy oláh ficsor és mézárások kezín, a ficsor Buna Vaszi vette okul [Zágon Hsz; i.h.]. L. még RettÉ 136; TML I, 90, 118, 121, 192, 195, 256, 417.

Szn. 1376: Bothus dicto ffichormiklous [Mny X, 78]. 1482: Ioanne Fychor de Kentelke* [TeIO II, 153 a km-i konvent okl. — *SzD]. 1569: Mogyorósi Ficsor Mátyás [SzO II, 265]. 1592: vettem 2 Zal fatt Zomordoky fychor Pettertől f 1 d 32 [Kv; Szám 5/IV 258 Eppel Pál sp kezével]. 1614: Fichior Miklos jb [Vécke U; UszLt VI/53. 170] | Ficzor Miklós hauaselui fi zs [Futásfva Hsz; UBeth. 306]. 1629: Zakarjas Ficzor, Ioannes similitér Ficzor [Kölesmezó K; JHbK XXIII/3]. 1754: Nobilis Juditha Ficsor (15) [Altörja Hsz; HSzJP]. 1770: Petrus Ficsor* [Ne; DobLev. II/422. — *Fejér m-i not.]. 1772: Atosfalvi Ficsor Péter mp Nemes Fejér Vármegyének hités Assesora [Ne; i.h. 437. 2a]. 1846: Ficsor István [Kv; Rak 62]. 1861: Ficsor István [Szamosfva K; Rak]. — L. még Veress, Doc. V, 350, VI, 483–4; TMÁO I, 43.

Án. 1655 k.: Ficsor* [GtSz II, 53 II. Rákóczi György ménesösszeifr. — *Lónév].

Hn. 1616: az mely Erdeőt Nyarasnak hynak az Ficzor kutyyanal (sz) [Marossztkirály MT; EHA]. 1737: A Ficsor gazban [Bh; BfN]. 1792: A Fítsor volgyibe (sz) [Bh; Sándor conscr.]. 1833: A' Fítsor Gazba (sz) [Bh; EHA]. — L. még KHn 14, 19, 20.

2. lábbelfajta; un fel de încălțăminte; Art Schuhzeug. 1599: Achacius Simon Viszen Karoliban .. 60. Bokor karmasin kapzat — //30. 300 Fichwrtt — //45. 12 Lasmakott ... — //24 | Brassay Ambrus Vizen. Karoliban 188 zattian Sarutt ... — //94. .. 450 Fichort aprött — //68. 100 Bokor zattian kapzatt ... //50 [Kv; Szám. 8/XIV. 4,5 harmincadjegyz.]. 1620: Zaz szekernietul f | Zaz Aszszony ember sarutul koztul f — //50. Zaz szattian sarutul f — //66. Harom szattian sarutul f — //2. Zaz Karmasin Sarutul f |. Zaz Ficzortul f — //15. [Kv; KvLt II/69. 2–3 Vectr]. — Vö. a szattyán-ficsur címszóval.

3. vámoló faedény; vas de lemn cu care se măsoară niumul; hölzernes Mautmaß. 1838–45: „ficsor: 1. Ficsor” románul „fiisor-ficsor, latin filiolus 2. Igaz teszi azt is 'Mautmasz', de csak román „helyeken, s van fuka és fickó nevünk rá” [MNyTK 107, 20].

ficsor-saru lábbelfajta; un fél de încălțăminte: Art Schuhzeug. 1599: Teolcheres Adam Vizen Banlara 10. Zekerniet ... — //10 9. karmasin Zaras Chismatt — //18. 3 Forinthara zattian kapzat — //9 Apro Fichwr Sarutt ... — //6 | Elek Janosne. Vizen Zilagiba(n) ... 40. Bokor apro Fichwr Sarutt — //70 20 Zattian Sarutt — //20 [Kv; Szám. 8/XIV. 8, 35 Hj]. — Vö a *ficsor* 2.-vel.

ficsólik-földecske ? szakadék-földecske (szomszédos földből kiszakadt földdarabocská); mică bucată de pământ ruptă din pământul învecinat; kleines aus dem benachbarten Feldstück herausgerissenes Stückchen. 1766: az hol a kérdés(en) forgó Föld vagyon nekemis vagyon harom darab Földem, melyek azon Dőlő Földnek a büttüre mennek a melyből az utrizált Fítsólik Földecske ki szakadtott volt ... ezen két földből szakadtott és a több Földnek végibőlis, amellyek azon Dőlő Földre mennek. [Kökös Hsz; Kp I. 234 G. Füzi sen. (60) miles ped. vall.].

A címszó előtagjának töve alkalmasint összetartozhatik a székely *ficsínka* 'szakadék/hulladék-rész' tájszó [Vadr. 499] tövével; ez utóbbi szótározásakor az EtSz *ficsínka* és *fincsálék* nl. hangfűző eredetű fő lehetőségével számol. — L. még CzF, MTsz.

fidefragus hitszegő; sprejur; treubruchig | hamis hitű; eretic; falsch. 1736: világon Constál az hogy, kik légyenek Fidefragusok, és mi formán essék hamis hitb(en) [Dés; Jk 198b]. 1737: Exhibeált literale Instrumentumból az Anak világonn elucescálnak, hogj az I. Hamis-lelkűnek, perjurusnak mondotta az At, ellenb(en) pedig az Inctus két rend béli exhibeált Documen-

tumival semmit nem doceal, hogy fidefragus; vagj perjurus volna az I. hanem olly Cavillumakkal és Subterfugiumokkal kívánnyá aggraválni az At, a melyek magokb(an) hamis-hitűséget nem involválnak; hanem többire mások(na)k difamatioját, és maga Tisztb(en) való restes eljárását [Dés; Jk 246a].

fidefragusság hitszegés; sperjur, calcarea credinței; Treubruch. 1733: Nemzetes Zilahi Istvá(n) Assessor Atyankfia maga szabad jo akarattya szerint Assessorsági hivatallyatol (: nem kéntelen-ségből, nem fidefragusságajert sem legkisebb helytelen Cselekedetiért:) hanem az szegenységhez való nagj szeretetbeli indulattyából el bucsuzott [Dés; Jk 435].

fidelis 1. hűséges; credincios; treu. 1722: engedgye Isten hogy légyen eo H(e)r(cegsé)g(e)nek utánnam job oconomus szolgálja, fideliseb pedig hogj legye(n), azt nem kívánhatom nemis admitalom [Fog.; KJ. Rényi Péter lev.].

2. igazságos; drept; gerecht. 1746: A Falu végin való Meleg oldalb(an) két helyen lévő Ju heverest két részre osztván ... alól felől való része hagyatik a két részről való Jobbágyok(nak) egy más között való fidelis el osztásra [Mezőbodon TA; JHb XI/22 10].

fidelitás hűség; credință; Treue. 1592: Janos Kiraly lewele, melyben beösesen zep deak zokkal dichiri ez warost az megh tartott Hywsgben hogy Erdelyben tulaido(n) chak Coloswart talalta az fidelitasba(n), az szaz varossokis mind el haylottak volt melleolle, kiert engedte megh ez varosnak Sattcz adaiath [Kv; DiósyInd. 19]. 1679/1681: Mindeneknek előtte, az Urokhoz való fidelitas, es industria leven à Tisztviselőkbem legh dicsereteseb virtus mellyek(ne)k ha Udvarbiro Vramis megh tartoja leszen, I(ste)ntől áldást töllem hitelt es tekintetet varhat maga(na)k [Vh; VhU 668].

fidibusz-tartó pipagyújtó-tartó; suport pentru aprinzător de pipă; Fidibushälter. 1847: Dohány tarto Fidibus tarto Cigárró tarto Pipa tartó [MkG Conscri].

figál 1. meghatároz; a stabili; bestimmen. 1740: Kitzing Vram ... azt írja hogy az Tiszttek számára elegendő vecturát, praejuncturát adjunk de nem figálja bizonyos számát, az Militia pedig két annyét kíván, és vészen is az Ordinariummal [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.]. 1753: Kolumb(án) János ... figálni nem tudgya mennyi lehetett* [Kraszna Sz; Borb. II. — *Ti. a pénz]. 1777: Ezen hely többnyre Erdős volt, de már ki írtatott. Esztendőnként való hasznát pedig figálni nem tudom, mivel per partes írtattott [Révkörtvélyes SzD; TL. Prov. Turde György (60) vall.]. 1802: a' Gátnagy el vagatása napjától fogva annak a' mái naptól intézendő felállítathatása napjaig egészszen, menyit érő kára le-

het a' Felperes Meltóságos Bärönissa Aszszony-nak? meg intézvéen számba vévén, és arrokat is meg határozatván, őszve véve mindeneket; az Exequenda Summát figáltuk következőkéleg^a [T; BLt 12 Végilai Horváth Gáspár szb kezével. — *Köv. a fels.]. 1827: az antiqua sessio Számát figáltuk, meg határoztuk és a' Nova Sessioktól meg különböztettük [Erdősztgyörgy MT; TSB 51].

2. megszab; a fixa; festsetzen/legen. 1782: a Jobbágyok Taxáját K Biro Urammal együtt Figaljuk [Patakíva U; Ks I. Ferenczi György lev.].

3. kijeljel/jelöl; a marca/indica; abmarken/stekken. 1762: opiniót adánk a collegiatum iudicium felállításáról, melynek sedesit figáltuk Szék városára^a [RettE 142. — *SzD; ez akkor még bánya-áros volt]. 1766: Ki keresni és figálni a' Métát p(er) Ocula(ti)onem et Rectifica(ti)onem határozta a' Törvény a' Métát p(er) Ocula(ti)onem lehet kikeresni, de a' hol Méta nints oculalhat ot Hiúzi Szemekkelis még is meg nem kapja [Torda; T Jk V. 328–9]. 1781: (A földnek) midőn az also része ki járattatatt s Gódröztetett volna, az nyilas emberek egy más között az nyilak határát meg disputálták volna figálok az Nyilakat Huszon két egész nyilokra [Mezőbánd MT; Mk XI. 62]. 1824: a' Migs Ur áltól, és áltolam is bé adott levelek a' birtokat egy bizonyas időtől fogva figálni láttatnak, s valósággal figállják is [Vaja MT; SLt évr. Balla Mihály P. Horváth Károlyhoz].

4. (időpontot) kitűz; a hotári/fixa (un termen); fest/ansetzen. 1739: méltotassék ... az Generális Computusra valo comparitionkat olly competens terminusra figalni hogy szüntelen valo bajoskodásunk között azan Computusra kevantato praeparatoriumakat perfiacialhassuk [Szentgyörgy H; Ks 39 Zeyk István lev.]. 1801: minden Ecclesia gyűlést az Ecclesia tagjai ... oly szorgalmatosan gyakorolják, hogy ha annak utánna ... a hol a Curator figalni fogja a gyűlést valamellyik meg nem jelenik, egy mforintig büntetessék meg [M.köblös SzD; RLt].

5. lakását/lakóhelyét ~ja be/megtelepedik; a se stabili; sich ansässig machen. 1757: Tokus Mező (l) nevő Czigány ... Marus Vásárhelyre (: Nagyernyéből*:) a Czigány Mezőre menvén, ottan magának lako helylyét a több Marus Vásárhelyi Czigányok köze figalta [Mv; EHA. — *MT]. 1777/1785: Nehai Budai István Uram Ózvegy Székely Borbára Aszony ... Mivel immár Edes Pánál Budai Mihály Urnál kívánna Lakását figálni ... Embereit tartozának ... ide Sz Iványra által költöztetni és minden Némű portekait Gabonáit általvecturázni [Vajdasztván MT; MbK X. 48]. 1797: én itten Kolos Vármegyében Palatkán figáltam a magam lakásomat [RLt Retteti Mihály kezével]. 1824: igen hasznosnak és szükségesnek látván azt, hogy Kolosvárra kelletvén lakásomat figálni, ehhez közel levő Jozságot szevezzek magamnak [Kv; Ks 68. 48. 37]. — L. még RettE 69, 379.

¶ A szk fennebb adott jel-e latin szk tükörfordítása (l. Finály).

6. *possessoriumát ~ja benne* kb. birtoklását állandósítja; a-si permanentiza posedarea; sich in Besitz beständig machen. 1766/1778: azonn részt is mellyet Déák Istvánné Aszszonyomnak cedált volt Dosa Uram viszá vette, más esztendőn, hogy Possessoriumát ne figállja benne [Ilencíva MT; DLev. 6].

figálás kijelölés; marcare, indicare; Abmarkung. 1844: Berei István eő Kegyelme, édes atya Berei Miklos neve után a sessio figálása Sora 92ik pontya alatti meg állított l. Sessio bol magát tisztán illeto jussából által ad 1/4 rész vagyis egy fertály Sessio után jutando erdőt [Bözöd U; Borb. I].

figálhat kb. rögzíthet; a putea fixa/prinde; fest-machen können. 1748: Az másik Inctus(na)k ... edgj pár fa kengjele két rétbén fogott botskor szijjuval őszsze kötve olly hosszúságra, hogj nyereg nélkül a' ló hátan által vetvén commodé lábait kengjelekb(e) figálhatta [Torda; T Jk III. 219].

figált 1. meghatározott/szabott; stabilit, hotárit; bestimmt. 1780: az első futatott darab vasat meg mérvén, ha a' figált százhusz fontot nem talállya, a' másodikban potolhattya, és harmadikban [Torockó; TLev. 5b]. 1781: A Török buza ... a felyebb figalt áron computaltatván fizetődjon F. Rh 9 [Kisalmás H; JHb XXXII. 22].

2. kijelölt; marcat, indicat; abgemarkt. 1740: Noha ez előttis p(rae)imoneáltatott vala Nehai Imrefffi Szűcs Jánosné; mostan pedig Baróti Jánosné hogj magát örökös Leveléb(en) megirt Telke metaihoz tarttsa; de mind eddig sem cselekette ... azért, Hadnagj atyánkfia ő kglme, ad 3tium Admoneáltassa, hogj praescribált fixe figált határára végje bé kertit [Dés; Jk 537b]. 1842: mivel hogy a falu Bözöd a köz erdőköt Comuni térümokot (l)^a fel akarja osztani seccioit (l)^b figáltatta és ... Jakab János a mostan már figalt secciojából vagyis sectioja után Következendő Közhelyekbéli jussából egy 8ad és egy 16tod, s még ha magának meg maradott fel seccion feljel hamí Quodrátt öle találatik által adá ... Vas Janosnak [Bözöd U; Borb. II. — *^bTollvétség Communi terrenumokot, ill. sessioit h.].

3. kitűzött; fixat, stabilit; festgesetzt. 1787: Lénárt Josef eő kegyelme jobb kezének bé adásával arra igéré, és obligált magát ... hogy maga mint kezes Fésűs Ioseffert a figált időben a taxát le teszi [Mv; MvLev. 2]. 1794: el telvén a figált Esztendő akkorán az fen irt zalog summát Le teszi [Aranyosrákos TA; Borb.].

figáltat kijelöltet/jelöltet; a dispune să fie marcat/indicat; abmarken lassen. 1766: kére minket ... Torotzkai Péter Ur élete kedves Párja Mélgos Suki Klára Aszszony, hogy mennénk el ... Nyárádtőre^a hogy ottan ... két antiqua Colonialis

Sessiojít, ... Törvény szerint való kijáratás által régi igaz határokat kijáratnok és figálatnok, és az hol vgy kivantatnek egyszer s mind gödrözesekkel és kövözésekkel a' másoktól distingváltatok [SLt XL. XLVIII. 16. — *MT]. 1842: a falu Böződ a köz erdőköt Comuni tériomokot (!) fel akarja osztani secsioit (!) figáltatta [Böződ U; Borb. II. — A teljesebb szöv. figált 2. al.].

figálatás kijelentetés/jelöltetés; marcare, indicare; Abmarkung. 1780/1784: a Sessioknak figálatásokban ilyen mod observáltassék* [Galambod MT; Told. 29. — *Köv. a részletezés].

figálatik 1. meghatározatati/szabatik; a fi stabilit/hotárit; bestimnt/festgelegt werden. 1749: A malom Conservatiojára valo Kölcség és a Molnárnak cedalandó rész az is a Proventusbol defalcaltatik és post Defalcationem figálatik a malom valora [Búdattelke K; Ap. Dobra Péter vall.]. 1767: a mi akkor azon Consensus mellet figálatott edgyüt különösen már a Vidua meg nem változtathattya Néhai Fekete Josef vra(m) intentioja 's czelja 's meg határozása ellen [Hsz; BLv.]. 1785: az Urbura ugmint: Dézma, Taxa, mint de Jure tartazo Regalis Proventus ad praestandum figálatott [Torockó; TLev. 6/1. 16b–17a].

2. kijelöltetik; a fi marcat/indicat; abgesteckt werden. 1733: Most ujjab dispositioja jött az Compagniak(na)k az Statiojok iránt ... Nekem elég bajom vagyon az Compagniakkal, a mig ezcer nem figálatik az Statiojok [Kilyén Hsz; Ap. 1 Székely Elek Apor Péterhez]. 1745: azon helyre selléreket vagy Jobbágyokat ne telepítsen hanem csúrt csúrók kertet tartson, az denominalandó reambalatorok által oculaltatván circumferentiája figálatik, úgy hogy sem a describat Székér út, sem az viz partjain levő ősvény ne p(rae)cludaltassék [Torda; TjK II. 61]. 1762: A gubernium azt parancsolja, hogy a főispánok generalis-székét celebráljanak s adjanak opiniot, hol figálatik a locus judicii. Nálunk inkább hiszem Széken* lesz [Rette 141. — *SzD]. 1769: a pura antiqua és nova Sessiók serio investigáltatván, tanáltattak s figálattake szerint [Bos MT; Told. 8]. 1775/1802: a két Falu között a Határ figálatassék [BSz; JHb LXVIII/3. 150]. 1801: Minthogy pedig benn az Faluban 68 1/2 Antiqua sessiók figálattak, minden antiqua sessio után jut 92 köböl alá valo föld [M.nagyzsombor K; Somb. I].

IIa. 1800: figálatattá vala [Mv; Tsb 24].

fige 1. füge

figli 1. figli

figura 1. alak; figurá; Figur. 1714: Meg aranyozott ezüst Pohár Krisztus Vrunk Kinszenvedésit representalo három figurakkal ékesített | Asztali Óra, a' tetejen ember figuraja reprezentálván [Fog.; REkLt Apafi Mihály hagy. 44]. 1837: Egy Fejér glazirozatlan Hébé figura aljastol [Szentbeudek SzD; Ks 88. O. 38].

2. forma; formä; Form. 1797: (A föld) Eszak felől fetske farkulag, vagy triánguláris figura modra rug-ki a' Tordai Utba [Ajton K; CU]. 1810: Meg méretvén ezen erdő hely három Szegű figurában vétetet fel [EMLt].

3. alakzat; formä, infätişare; Form. 1714: Cseh Orszagi üveg Palaczk, fedeles, külömbféle figurakkal, futraljb(an) fl. Hung. 5 ... Külömbféle figurakkal ékesített Török Karpitok No 7 sok hejlje(n) lyukas fl. Hung. 44 [REkLt II. Apafi Mihály hagy. 11, 56]. 1765: a' Kis Ajto igen szép formájú figurákkal ki vagyon mettzve és azon mettzés veres sárga testszín fejér és fekete színekkel megfestve [HSzj galambbúgos-kapu al.]. 1781: Aringer András Uram ... mind az alsó mind a Felső Házak(na)k, Stokaturai felső részeit Tegálval béis Flastromozza; A Stukaturákis körül illendő szép párkánnyal közepibe pedig illendő Figurakkal légyenek ki Csinálva [Déva; Ks 78.20. 12].

Az adalékok közül némelyik az 1. jel. alá is tartozhatik.

4. kb. díszítés; impodobire; Verzierung. 1714: A Fejedelmi Apafi Hazn(a)k Genealogiai mesterseges es szép írással figurakkal le írva [REkLt II. Apafi Mihály hagy.].

5. ? parcella; parcellä; Parzelle. 1814: az Exp(o)n(en)seket illőtő egész belső Fel méretvén alkalmatlan állásáért két Figurákra szakasztott: az 1ső Fig. Déli vége 9 □ól Eszaki vege 14 4/6 Közép Hossza 29 [Benedekva Sz; Bet. 3]. 1815: az egész Telek 1 Figura, az Utza felől valo Szelessége 24 ól, hossza 35 ól, más vége 14 ól, Felületeye ezen Figurának 665 négy Szeg ól [Virágosberek SzD; Ks 77. 19]. 1815/1817: Az Egei és Dályyai egyben folyó Határok között ... egész Láb, mely Fejedlem lábjának nevezetik egyenetlen allasa miatt két figurába méretett meg [Ege U; EHA]. 1816: A legg Also Nagy Berek Két Figurába méretett meg ... Keresztül mérve a Triángulumnak Bá-zissa lett 30 ól az honnon közep Széjesség 15 (ól) [Radnótfája MT; Born. G. IV. 17].

6. tréfa; glumä; Spaß. 1842: kérdeztem Josi nem vetted e el az orámat figurából melyre ő azt mon-dotta, hogy ő nem szokta senki portekáját sem figurabol sem más keppen el venni [Dés; DLt 916].

Szk: Lt mulat kb. figurázik, bolondozik. 1806: fél a 7re (így:) komédiáb(a) mentünk hól (!) egy Pohl Antal nevű Cséh kezetlen ember a Lábaival figurákat mesterségeket mutattott [Dés; Kornis Mihály naplója 178].

7. ' ?' 1678: Uzonbol vitte(ne)k el Holnapok figurait nr. 10 [BLt 1].

Az adalék alkalmazsint a hónapok szimbolikus szobor-ábrázolásaira von.

◇ Szn. 1829: Joannes Figura [Dés; RkEAK 23].

figurájú 1. alakú; de formä, in formä de ; förmig. 1785: a Kastélynak felső részin lévő ovalis figurájú nagy Palotára jutván ... a stokaturája

sok helyeken le hullott [Szamosfva K; Born. XXIXb. 20. Kornis Krisztina conscr. 13]. 1721: hosszuko figuraju szoltzas Csesze Tátzáival edgyütt [Backamadaras MT; CsS]. 1834: (A szántóföld) Déli büttije Ovális Figuráju [Gyalakuta MT; EHA].

Szk: félhold ~. 1834: (A föld) más vége Fél hold Figuraju [Gyalakuta MT; EHA] * galamb ~. 1764: Egy ezüst Arannas Galamb figuráju reszkető tő [Berz. 6. 54. L. 2].

2. alakzatú/mintájú; cu desen(e); mit Muster. 1837: Egy Nagyobb többnyire kék figuráju lengeteg szőnyeg [Szentbenedek SzD; Ks 88. O. 28].

Figurált figurákkal díszített; ornamentat cu figuri; gemustert. 1714: Egj Theca, melly(en) következő mobillak vann(a)k: ... Egj külömb külömbféle képpen figuralt Torok Tinta és toll tartó fl. Hung. 2 Egy Elephant csont Pixis ... egj elephant csont Porn(a)k valo Pixsetske, réz szayal | Külömbféleképpen figuralt ovit bőres karpitok külömb külömb Quantitasu fl. Hung. 60 [REkLt II. Apafi Mihály hagy. 10–1, 17].

figuráltatott díszített; ornamentat; gemustert. 1714: Egj Par Pisztolj Dio fa Agja megpettegettett figurakkal és a fogatója ezüsttel és rézzel figuráltatott fl. Hung. 40. — [REkLt II. Apafi Mihály hagy. 14].

figuráns 1. névleges vásárló; cumpărător nominal; nomineller Kunde. 1805: Ungvári a' Contractus mellől nem akart el állani és annak Complementumát kívánta, és így ugy voltunk mint mikor két aszszony osztozik a' szeretője nadrágja felett, az edgyik az edgyik szarát a' másik pedig a' másikat tartotta. Már most a' vásáros nem Ungvári hanem Groff Kornis Gábor és Ungvári tsak Figuráns volt a' dologban [Dés; Ks Thuróczy Károly lev.].

2. mércehordozó segéd munkás; muncitor auxiliar care duce instrumentul de măsurat; Figurant, Anstecker. 1862: Tisztességes szállás és koszt magának 's ha segéddel leszek mindkettőnknek, figuránsainkkal együtt [Kv; Ks 92 „Malom Zsigmond mk. mérnök”].

A 2. jelentésre nézve l. ÉrtSz.

figurázott figurálishan díszített; ornamentat cu figuri; figurat verziert. 1714: Egj Par Pisztolj szilva fabul agja giongjhazzal es elephant tsonttal figurázott a' fogatója aran] és ezüst viragokkal fl. Hung. 18 [Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. 13].

figyel a fi atent la ceva; aufpassen, achtgeben. 1855: Többire csak magamot beszélte^a: minden szavaimat nagyon figyelék: s utóbb nem győzik eléggé magasztalni az én erdélyies ... mint ők nevezék ... amúgy éneklő modoru sima hang kiejtéseimet [ÚjFE 219. — *Ti. Kisfaludy Sándor].

figyelem 1. atentie; Aufmerksamkeit. 1808: Birol szoros figyelemmel meg olvasván ezen Generalis Törvényes Szék a' Feleknek egymás ellen a' közben tett Apellatio mellett fel vett okait, . . . ugy talállya hogy az Alperes által Novum mellett elé mutatott ... Testamentaria Dispositio Törvényben meg álható, és tellyes hitelt érdemlő [Asz; Borb. II].

Szk: figyelmet fordít figyelmet tanúsít; a acorda atentie; Beachtung schenken, beachten. 1830: az exequantio folyamatyában ... a Cometaneusok, és a' betsűsők választására is lehetőségig valo vigyázatot 's figyelmet fordítsanak, 's azokat a' betsűre csak hűtek le tétele mellett alkalmaztassák [i.h. gub.]. 1832: A Pintzémre a leg nagyobb figyelmét fordítsa a számtartó a hordok mindenkor petsételve álljanak ... mert ha ügyetlensége által akár el folj va egj hordo borom imputatlatni fog [Csapó KK; Berz. 20].

2. tekintet, tekintetbe vétel; consideratie, luare in considerare; Beachtung. **Szk:** figyelmet érdemel. 1796: Az^a pediglen hogy Religiojokra nézve sem lehetnének azoknak^b maradéki, éppen figyelmet nem érdemel ... , mivel tudva vagyok, hogy ezenn hazában a 16ik Saeculumban kezdődött [Mv; TLev. 5/16 Transm. 67 tábl. — *Ti az az állítás, hogy az Ausztriából betelepült bányászok rk-ok voltak, a mai torockóiak pedig un-ok. ^bAz osztrák betelepülőknak]. 1810: Figyelmet érdemel ezen Falunak Szép Tér helyen valo fekvése [Varsolc Sz; Ks 76 Conscri. 346. — A teljesebb szöveg. által-folyás al.] * figyelmet érdemelhet. 1796: a' 4, 5, 7, 9, 10 Tanuknak Vallomásai minden ellenvetéseken kívül valo bizonyítottások lévén, ... az All Peres Ur kifogása egészen el enyészik, és Törvényes figyelmet anyival inkább nem érdemelhet, mert a 9. 10 Tanuknak Vallomásai ellen ... semmi kifogást nem tud tenni az All Peres Ur [Mv; TLev. 5/16 Transm. 72 tábl.].

3. figyelmesség; atentie; Aufmerksamkeit. 1865/-1866: Zsuzsika hugom irányába legyenek megelőző figyelemmel [Kv; Újf. Újfalvi Sándor végr.].

4. ~re vesz szemügyre vesz; a privi cu atentie, a cerceta; beäugeln, ins Auge fassen. 1838: Elsőben Lisztelő nagy malmot .. vévén figyelemre ... A Szitáló malomba az udvarrol bé nyilik egy két felé nyilo duplás fa szegekkel vert jo ajto [Km; KmULev. 2].

figyelmetes 1. figyelmes; atent; aufmerksam. 1792: Ezenn mostani Ország Gyűlésének ... Czéljait szorgalmatos jelen létekkal s figyelmetes vigyázásokkal meg értvén s ki tanulvan, valamelyek az egész Ország vagy különösön is Városunk Boldogságára néznek s láttatnak lenni, azokban el botsatott követeink munkálkodni tartozó Hivatali kötelességek léssen [Zilah; Borb. hiv.]. 1802: Figyelmetes kezdék lenni, látám hogy az iffju Delucio a' tántzolo házba be szalada [Déva; Ks 115 Vegyes ir.]. 1869: nézegettem a tojást minden oldalról ... , láttam hogy a tompább felében van egy kerek, széles fekete pont, s erre lettem figyelmetes, néztem másokat is, de nem mindenikben

volt ilyen [Mk Balog Simon székely zs gr Mikó Imréhez].

Szk: ~*sé tesz* felhívja a figyelmet. 1816: a Pénznek ... nagyon-al szállott betse ... a Mígs Birtokos Urakot-is méltán figyelmetessé tévén, kívánnya magát . bátorságossá tenni [H; Ks 91. C. 8. — A teljesebb szöveg. *becsü* 3. al.]. 1823: figyelmetesekké tettük hogy a helyet szemesen meg tekintenek [Dés; DLt].

2. figyelemre méltó; demn de luat in seamă; beachtenswert. 1672: külömbennis halhatták az dolgot figyelmetesb leve(n) azok a' teöbbinél [Kv Tjk VIII/11. 194].

figyelmetesen figyelmesen; atent, cu atentie; aufmerksam. 1748: Midőn lettünk volna ... V. Hunyad várossában Nemes vitéző Ifjabbik Vdvari János Vram lakó Házánál ... kére ... benünket, hogy ... írásban le téjendő Testamentaria dispositioit annótálnok ... mi azért szép intencióját observaltuk, Satisfaciáltunk, s figyelmetesen meg halgatván téjendő Testamentaria dispositioját dictamen szerint következendő képen le irtuk* [Wass. — *Köv. a végr. szöveg-]. 1841: megvizsgáltuk figyelmetesen [Dés; DLt 1541].

figyelmetesség figyelem; atentie; Aufmerksamkeit. 1796: a' mi figyelmetességemet leginkább magára vonta, az vala a Landgrafnak kimondhatatlan szép Weinstein nevű Anglus kertje [ETF 182. 32 Gyarmati Sámuel feljegyzése].

Szk: ~*et érdemel*. 1796: Egyebek á mellyek itten ismét, meg ismét reiteraltatnak, mint ezen Processusioz nem tartozok még figyelmetességet sem érdemelnek [Mv; TLev. 5/16 Transm. 74 tábl.] * ~*gel viseltetik*. 1799: a Tisztek ... ezen tárgyra* vagy éppen semmi vagy felettébb kevés figyelmetességgel viseltetnek [Kv; EM XLVIII, 488 gub. — *Ti. a Malomárookban való szemérsértő fürdőzésre].

figyelmez 1. figyelembe vesz; a lua in consideratie; beachten. 1555/1566: Jsten Legyen k minde(n)koro(n) es ez feoll meg mondoth testame(n)tomra figyelmekkel mindenkoron [Zsuk* K; SLt A. 33. — *Melyik a három közül?]. 1723: alazatos repreasentationkra is figyelmezní méltotztatván, Resolutiok(na)k azon Gyúlesre idejénkoránt valo le küldését kglmesen meg írni méltotztatott [Kv; Told. 2 gub.]. 1791: ne terheltessék ezen kéréssemre figyelmeznívén el vett foglalásokat résignálni [Dés; DLt].

2. figyel; a fi atent (la); aufmerksam sein. 1802: nem figyelmezttem arra hogy ki mit tsinál mint hogy én irtoztam ezen Történettől, ugy rcája sem figyelmezttem [Déva; Ks 115 Vegyes ir.]. 1806: én nem figyelmezttem, a fordítás közbe vitzogtam ezért megverték, és a nagy asztaltolís el tsaptak külön [Dés; Ks 87 KMN 173].

3. Csak tagadó nyil-ban; numai in negații; nur verneinend; oda sem figyel; a nu fi atent, a nu da atentie unui lucru; keine Beachtung

schenken, nicht aufpassen. 1724: En nem figyelmezttem az én Ifjuságomba, ugy az utan is, a' kérdésben forgó dolgokra [Ne; DobLev. I/106. 10 G. Kerekes de Sáros (68) ns vall.]. 1755: Klmes Vr(am) eo Exellya hidege napján annyira ell gyengéedik, hogy majd az Emberre' se' figyelmez, hidegén kívül való napokon pedig tsak alkalmasint vagon [Nsz; Ks 96 Baló Antal lev.]. 1773: én az Utrizált időben egész Nap föld részeg lévén Semmire Nem figyelmezttem [Dés; Ks 32. XXXII].

4. vigyáz, ügyel; a avea grijă; aufpassen, achtgeben. 1769: monda énnekem az Dsuga Delemerian Petru, figyelmezzél és tarts számot rá [Válébrád H; Ks 81. 57. 22 Popa Jov (!) (60) gör. kat. pap vall.]. 1783: mivel ő aszt mongya hogy eo* figyelmeztet arra, s puhatolodott hogy vallyon elvesznek eből a Faluból; és amintt eő mondotta a mi lovaink eppen üdöre vesztenek el [Faragó K; GyL. Bliga Thodor (40) jb vall. — *Ti. a kalákos].

figyelmezés vigyázás, felügyelet; supraveghere; Aufsicht. 1750 h.: kötelességében jár krajnik uramnak, hogy conventiójuk szerint napfeljöttekor az dologhoz fogjanak ... Erre ha krajnik uramnak figyelmezése nem lészen, kára úgy forog az uraságnak [Déva; ErdO II, 117].

figyelmeztet felhívja vki figyelmét vmire; a atrage atentie asupra unui lucru; aufmerksam machen. 1843: Figyelmeztettek tehát arra hogy nem lévén Kolosvart annyi serpetlésed mint falun kerülű a nagy melegat igyál több vizet kivált reggel [Zsibó Sz; EMLt Kelemen Benjámin levelezése. Kelemen Benjámin feleségéhez]. 1863: A Dispensatio adás a T. Esperes urnál hagyatik, mire figyelmeztetni kell az azzal élni akarokat [Gyalu K; RAK 81].

figyelmeztetik vkinek felhivatik vmire a figyelmre; a fi atras atentie cuiva; aufmerksam gemacht werden. 1865: A' való peresek jo idején figyelmeztessenek a' szükséges lépések meg tételére [Gyalu K; RAK 101]. 1867: Hivatalosan figyelmeztetnek a' T. Papok ne tegyék ki magokat a' kimutatások* készítésében hanyagságok által oly komoly kellemetlenségeknek, melyeket elhárítani az Egyházi hatóságoknak nem áll hatalmokban [Gyalu K; RAK 158. *Ti. a katonaköteleseké].

fikarc 1. csekélyecske, cseppnyi; mic; puțin; ein bißchen. 1776: Limitatióra vettétvén á volt Jezsuiták fikartz Jozzága, Városokba lévő fundussai, házai, azon Uj haz is Vásárhelyen ... el advóvá tétetik [Mv; JHb Bethlen Miklós lev. VIII. sub C].

2. mind egy ~*áig* az utolsó cseppig; pină la ultimă picătură; bis auf den letzten Tropfen. 1732: az husatt felfűstöltem mind meg vagon szamb(an) tudom adny mind egy fikarczaig [Noszoly SzD; Ap. Hatházi Kristóf Apor Péteréhez].

fikom. Csak szk-ban szítk-ként; numai in constructi, ca injurie; nur in Wortkonstruktion als Schimpfwort. ~ *teremtette* fékomadta, teringette!; la naiba!; Donnerwetter! 1817: Hát Fikom teremtette! nem volt betsületem, hogy nékem musikálni le jöjjenek? [K; KLev. 10].

fiktille cserépedény; vas de lut; Irdengeschirr. 1789: Mell Mororum 7. font egy Űvegbe 's fictilébe, az edényein kívül Rft 7 xr 28 | 160 darab nagyobb 's aprotb 's fejr fictilék Rf 2 | Nagybbs (l) kisebb fejr Mázos Cserép Fiktilek Nro 130 | 3 Nagy és 33 kisebb Cserép Edények vagyis Fiktilek mellyek(en) orvosságok vagy(na)k Rft 2 . 66 nagyobb, középszerű 506. kisebb 674. darab Föld edények vagyis fejr Csurok Rft 20 | Ki fizetendo Adosság ... Fazakas Keszi Mihály Fictilék árra [Mv; ConscrAp. 8, 29, 42, 44, 94].

E lat. eredetű szót PP így értelmezi: „Minden sárból tsinált fazakas edény”. Finaly és maga az egyik itt idézett szöveg is vagylagosan a 'cserépedény' értelmezéssel él. Eppen ezért a szerk. ezt a jel-t iktatta be, bár — a forrás patikaleltár volta és a darabok nagy száma miatt — inkább a 'cseréptéglly' jel-sel számolhatni.

filegória l. filegória

filegrament filigrán; filigran; Filigran. 1768: Egy égy Garasnyi kereksegi tizenhárom filegrament arany boglárak ugyan ehez tartazo Filagrament munkával csinált egy egy petáknyi kereksegi aranybol csinált fülben való [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 109].

filekalap nemezkalap; pälärie de fetru; Filzhut. 1839: Hell György ... kék szemü, a' bal szemével kancsalit egy keveset ... látták egy magas kerek filetkalappal [Dés; DLt 1535 nyomt. kl].

filegória 1. vmilyen (fedett) kisebb építmény; clädire mică; irgendein kleines Gebäude. 1604: It bennis penigh hyd kapu tayan Amely filegoria feleol vegeztenek volt, aztis onnet teoryek le tudny illik Eotwes mathe haza eleot [Kv; Tan]k I/1. 489]. 1647: Curia Drasso . Az kapun kwuwl vagion . Egy sendelyes filegoria veszeouel font [Drassó AF; BK 46. 16]. 1652: Felindulván az Várban az kapu előt job kez felől vagion egy oh sendelyes Filegoria padimentoma deszkabol valo, de fel bomladozot, egy hitva(n) pad szék benne, oldala deszkazatlan [Görgény MT; Törzs.]. 1687: Vagyo(n) Groff ur(am) eö Nga* számara egy Udvar ház ... Kapu előtt levő Filegoria, földben ássott fa oszlopoko(n) áll, fellyül jo sindelyes; körül lévő kar fai deszkazatlanok [Hátszeg; VhU. 595. — *Gr. Thököly Imre]. 1744: régi Udvarház, előtte levő Filegoriájával [Buza SzD; LLt 181. B]. 1754: (A) Filegorianak két két darabbol álló Tolyokás deszka ablakai [Uzdizstpéter K; CU.]. 1766: Azon Filegorian három ablak helyly láttatik lenni, mindeniknek elé tojo Táblája vagyis Tojokája vagion [Hosszútelke AF; Kath.]. 1804: a Marhatlan emberek Szorittassanak rea ja hogy

ezen sasokbol és a Kovasznai füeszről jövendő Deszkabol ... a Sütő Háznal elkezdve a kiss filegoriaig jo Magos ugyibevalo kertet tegyenek a Sendelyt az arenda Massajabol tsinallyak ki [Zágon Hsz; Szentk.]. 1854: 10 Quadrát ől vakolás vagion a filegorja külső és belső részín(é)l [Kv; KmMLev. 4].

2. kerti ház/házikó; pavilon; Gartenhaus. 1679: Kert közepin lévő 8 szegű Filegoria [Uzdizstpéter K; TL. Bajomi János inv. 107]. 1680: Kertben valo Filegoria ... menyezeti jo parkanyos also-padlása is jo | Kertben valo Filegoria. Ezen eleb mozdulvan delre nyul fel az kertben valo czifran epitet Filegoriara egy kar fas fa garadics, melynek felső veginel vagion az filegoria körül keskeny folyoso . Ezen feljül meg irt Filegoria hollyagossan kar fásson vagion Sindelyezve és czifrazva az Tetejen vagion egj plehes Gomb [A.porumbák F; Ált. Inv. 9]. 1692: A Filegoria* mellett valo Puszpang tabla körül isop vagion plantalva [Görgényisztimre MT; JHb Inv. — *A forrásban többször is így!] 1706: az Udvarb(an) ben vagion edgy halas tő Filegoria rajta, de most hal benne nincsen [Hsz; Törzs. Rákóczi inv.]. 1813: a' To felett vagion egy mesteresegen készült Csigá forma állásu veresen festett Tornýú nyári filegoria, melynek ajtaján 3 vas sarkok, a felsőnek nincs pipa sarokja ... , kivülről zöldre festett szalukaterek (l) még ép és jó állapotban lévőek [Koronka MT; Told. 18]. 1819: a' midőn a' kertbe el mentünk Sylvester oda jöt, és a' Phylegoriába idejket édgýütt töltették [Kv; Pk 2]. 1825: Vadmák, Székfü és borza virágotis szarasszanak árnyékba a' Kertbe a' Filegoriába jo helyen van [Kv; IB. Számlák. Korda Anna kezével].

Szk: *belső* ~ 1694: az ... külső és belső Filegoriak(ua)k avagy njári házak(ua)k sendelyes fedelek ... ujjitást kívánó [Borberek AF; BfR. néh. ifj. Bálpataki János kúria lefr] * *külső* ~ *belső filegória*.

3. kb. tornyos erkély; foisor cu turn; Erker mit Turm. 1652: Ezen ház felet vagion egy Taraczk állásnak csinált négy kő labako(n) álló Filegoria, erős fa es vas kötesekkel uj eppüllet, es io uj sendelyezes alat, a felil felig megh deszkázva, az tetein két pleh gomb, kire mennek fel, harom gradics kő, hitvan roz fa mellyékű fel szer gyalulatlá(n) vas sarku pantu Ajto(n), retezes retes fejes, egy kis hazacska, kiben ezután gradicsnak kell lenni, mellye(n) Filegoriába(n) járnak | Ezen Harcsa fark bástya Padlásárol egy 13. lépcsős gradicson fel menven, kinek két felől valo karfai ajto mellyeke gyalult fenyeo deszkával bélett Filegoria .. Az Filegoria Tizen négy kőteses deszkával borított lábokon áll, oldala gyalult deszka, pártazatos. Vagyon ez Filegorianak hat ki nyilo ablaki, be folyo Táblyai mindenik(nek) Padlása gyalult deszkából valo, eppen mind menyezetes a pártázattya. Ezen Filegoriában vagion eg' hosszu Olosz labon allo fenyeo deszkából csinált Asztal [Görgény MT; Törzs.]. 1679: Harmadik rend Házak mellyek nem rege(n) ujonna (l) csináltattak Filegoria, avagi Tornycska ... Also Contignatioja, Ez

most Deakok iro háza [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János Inv. 37—8, 97—8]. 1740: vagyon egy jó Csür negy szakaszban melyis Cserefa Talpra fenyő faból rakatott . . . , meg sendelyezve, az Teteje(ben) Filegoria, az Filegoriab(an) Vas Kereszt [Pálos NK; Ks 11. XL. 32]. 1787: volt egy fel ház is vagy Filegoria cserefa ágasokra, és zsendély fedél alá készülve [Királyfva KK; LLt 24/25]. — L. még SzO VI, 216.

4. *vigyázó* ~ (erkélyes) strázsaházikó; gheretá a santinelei; Wachhäuschen (mit Erker). 1676: Szabó bástyan vagyon kőből rakott vigyázó filegoria, melyre megyen fel grádics [Fog.; MNy X, 368]. 1685: Ezen bástya tetején vagyon vigyázó filegoria, deszka tornáczos, fagrádicsos [Vh; i.h.]. 1697: Az major házzal ellenben vagyon egy vigyázó filegoria deszkázott, jo sendelyezés alatt [Kővár; i.h.].

5. kb. tornác verandaszerű része; cerdac; verandaartiger Teil des Hausflurs. 1694: Jnnet a' Pincze gátor felett valo Filegoriab(an) avagj tágas Tornáczban menvén, megjen arra egj kicsinj fa Grádits [Borberek AF; BfR Néhai ifj. Bálpatki János kúriájának leír-ból]. 1769: Azon Kapu mellett lévő Tornáczos ház filegoriastul, pinczéstül [Felőr SzD; Bet. 7 özv. Szalánczi Józsefné Boér Borbála inv.]. 1787: A' Fogado házhoz mennek tserefa graditsokon a' tornáczba, mely előtt vagyon a' Pintze torca felett egy tágos mulato hely vagy Filegoria, mellynek oldal deszkázottjai mind jok [Kelemenfelke MT; Told. 18].

6. 1697: Az Borberek Ház Az also házok előtt vagyon, egy hosszu szarvazott deszka Filegoria Ebb(en) labokra csinált Asztal körülette valo Szekekkel ezen belől az also házok előtt hosszu deszkás tornácz vagyon [Borberek AF; Mk Alvinczi Péter inv. 1]. 1732: a folyoso vagj Filegorja . . . a ház fedelétől külön Tornyosan szarvazott, Nád Süppal fedett, Ezen folyosóra a Nagy-házbol kinyilo Ajton mennek ki, az Allya Csere deszkával, lábokra padlott, oldala deszkázat nélkü áll, könyöklő fáival edgüjt, 'a honnét hét léptős fa grádicson mennek le az Vdvarra [Szász-sztjakab SzD; Told. 11. 67]. 1738: Az Házok előtt, az Pincze Torca felett avult fa mellyékes Contigna(tio)ra épített az udvar ház fedelétől különés (!) nem derekas Sendely 4 szegű fedél alatt oldal falai nélkü valo alol rozsz Padlásos fellyül Padlás nélkü valo Filegoria vagj Folyaso [Szászvevessződ NK; Born. XX. 12].

7. ? teraszféle; un fel de terasä; Art Terrasse. 1777: a Házat is ő Klme renováltatta pro suo gusto s egy vagy két Hátulso Házszal szaporította a' pincze felett valo Filegoriátis ő Kme építtette [Dés; Ks 79 a dési ház pere 224].

8. '?' 1609: Hogy az kwiseo praedikallo zek felett valo filegoriat megh pleheosztetuk veottu(n)k szegit Lapos feywt lakatos Georgtol d 6 [Kv; Szám. 126/IV. 124].

◇ Szk: *doboló* ~. 1676: Vagyon ezen Dobolyo bastyának szegeletinn kőből s téglából rakva egy gombos sendelyes hejázat alatt egy Dobolo filegoria melyben vagyon páczástul egy pirros* dob

[Fog.; UrbF II, 706. — *Ödöngő Ábel: MNy X, 368 — a jelzetek különbözőségeiből ítélve — ugyanennek a forrásnak egy másik másolati példányában e helyen *pár*-t olvasott. Minthogy az UrbF másoló a maguk használta forrást nehezen, bizonytalanul olvasható írásúnak jelzik, a feltűnő *pirros* olvasatot a szerk. kétesnek, a MNy-beli közlést valamivel elfogadhatóbbnak tartja] * *tornyos* ~. 1679: vagio(n) egi szép tornyos Filegoria nro 1. Lab fakon allo; gradicza fabul epptetett, veresen festett, Kar fás oldalais orsos faival együtt mind ket felől veresen festet Folyosoja mind körül, veressel festet kar fas orsos [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 97—9] * *törvényes* ~. 1697: Törvényes filegoria, az hol assessorok szokták az törvint folytatni [Uo.; MNy X, 368].

A címszó fennebb adott jelentései alá csak nagy bizonytalankodással soroltuk be a rendelkezésre álló adalékok egy részét is, hiszen a szó jelentésvizonyai (az eredettel együtt) — Hadrovics László (NyttudÉrt. 88: 38—40) körültekintő fejtegetése után is — tisztázatlanok.

filegoriáska 1. faházacska/házikó; cásutá de lemn; Häuschen. 1723: Az udvarház szerént vagjon, Egj tisztességes fabol építtet filegoriacska Deszkával [Holtmaros MT; Told. 29/7]. 1736: Ezen Filegoriátskának tsak kitsim Szarvazatotskája van [CU]. 1775: az alatta lévő Kő pintze Gátorja felett, egy kis Sendely fedél alatt lévő, mind fedelire mind oldal Deszkaira nézve meg rongyolott és el pusztult filegoriátska [Buza SzD; LLt Csáki-per 107. L. 14]. 1778: Ezen pincze Torok(na)k felette vagyon egy kis filagoriacska oldalai fenyű Deszkából bélettek [Csapó KK; Berz. 4. 8. C. 18].

2. kertiházacska; pavilion mic; Gartenhäuschen. 1699: a palankhoz vagyon ragasztva kőtéses, deszkás, karfás Filagoriacska [Boroskrakkó AF; BfR VI]. 1736: Ezen Gyümölcsös közepiben van egy hulladozott, régi . . . Nyári Gyümöltstarto, föld színbe építtetett pintzére fellyül az padlásán építtetett volt egy kis Filegoriatska [Sárpatok MT; XIII/1. 71].

3. kb. huszártorony; lanternou; Dachreiter. 1756: A Templom felett edgy Félegoriátska mellyben vagyon mint egy Öt ejteles harangotska [MREmLt Conscr.].

4. '?' 1699: fel menvén két rendbeli Sendejezes alatt lévő Gradicsokon, Cserefabol valo kötésekre csinált vesszőkből meg font jo készületű tapaszos Sindelyes Hazban melly Gradicsoknak a közepin, edgy filegoriacska van, két oldalán pedig ezen háznak körül kötésekre Csinált félben) meg deszkázott fojosoja [O.csesztve AF; LLt]. 1723/1799: egy Tölgyfa lábokon álló tornácz, avagy Filegoriátska [Vámosgálfa KK; CU]. 1736: az Filegoriátskából hosszu Gráditson háguz fel az ember az Palota kettős Tornáczába [CU].

A két adalék talán valamilyen teraszocsaszerű faéptményre vonatkozhatik

filegoria-forma filegoriaszerű; ca un cerdac; laubenartig. 1825: Udvar Haz . . . A graditson

fel menve vagyon egy Filegoria forma Kő lábakkon álló Tornáztz melly az épülethez hozza vagjon ragasztatva A leirt Tornatzotzakából (!) a bemenetel vagjonn egj régi vásott és el romladozott záru bérlett Deszka ajtonn [Százazpatak Hsz; SzentkZs Conscr. 327]. 1839: Vagyon a' pitvar ajtaja előtt egy filegoria forma Tornáztz [Dés; DLt 1840 é. a. 87].

filegóriás 1. kb. filegóriászerű; ca un cerdac; laubenartig. 1692: Ezen rend eleb meg emlitet hazakbul az Udvarra szolgal le egy filigorias tölgyfa talpokon allo ket szakaszban levő gradics, deszkázat, parkanyos karjai ket felől, ezen folyosonak, menyezetes padlása [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]. 1710: az Udvar hazan* alol vagjon Egj Filegorias labra csinaltatot Elés haz melynek is alatta volt, egj föld pincze negjed része kőből harom reze penig fabol csinaltatot volt [Msz; MbK 104. — *Ti. Mezőbádon MT]. 1745: Tornáztz jó Sendelyes filegoriás fedél alatt, melly(ne)k tetejin vagyon egy bádog gomb fellyül rajta lévő Csilogjával [Marossztkirály AF; Told. 18]. 1753: bal kézre szolgal az regi Veress Bastyára sendelyes Filegoriás fedelezetű folyoso vagy Tornatz [Marossztkirály AF; Told. 18].

2. kb. őrtoronyfűlkés; cu nișă/gheretă pentru santinelă; mit Turmstübchen/kammer. 1675: Az Várnak* filegorias kapuja ... mindenik kapunak három három, s mind egj forma, Pesseljes vass zárjai vannak [EFiscLt XII/1/2. 1. A. — *Ti. a szamosújvárinak].

Szn. 1727: Filegorias Gábor [Császári SzD; Wass].

◇ Szk: ~ *hert*. 1751: ezen Haller reszre jutott curialis hely ... udvara lesz a kapun kívül levő pusztaság, és Filegorias kert [Fiátfva U; JHbK XXIV/14]. * ~ *kút* fedeles kút. 1632: Az Swteő ház megett egy filegorias kutt, meljzen vagjon egy vasas vider kerekeuel es tengelieneu [A. porumbák F; ÁLt Urb. 175]. * ~ *tornácz*. 1740: az Graditson fel menvén egy Filegorias Tornatz ezen Filegoriának magos holyagos fedele [Pálos NK; Ks 11. XLI. 32]. 1744: a Leányok háza előtte vagjon egj kis Filegorias tornáztz [Szentdemeter U; LLt 67]. 1761: Frontispiciumán az also contignatioban levő házaknak külső Pitvara felett ujj Sendelj fedelű különös Tornyos szarvazatu fenyő fűrészesz deszkákkal parkányoson bérlett, kötéses tsere Sasokbol valo ujj tsere gerendákkal gerendáztatott, es fűrészesz deszkával padlott alyu Filegoriás Tornáztz, meljben két fellől kő falon álló tizen hét hét fa lépcsőjű, és a földtől fogva fel a Filegoriás parkányoson meg bérlett gradicsok szolgálnak fel, lapos Sendelj fedél alatt [Siménfva U; JHbK LXVIII/1. 41].

filegóriásan filegóriászerűen; in formă de pavilion; laubenartig. 1761: A faluban vagyon egy pusztulofélben való udvarház ... napkelet felől az mint bėjáro kapuja volt, jobb kéz felé vagyon cserfa őstompölyre (!)* kötésű fenyődeszkből parkányoson, filegóriásan épített galambház, ...

sok galamb van benne [Kutyfva AF; ETF 108 7. — *Kihagyásos elírás *östompölyre* (*készített*) h.]

filemüle 1. fülemüle

filhang 1. firhang

filia 1. leányegyház; filie, filială; Filiakirche. 1732: A Kőrös-pataki Eccla filiaja leven Kálnok-(na)k a Sacramentumok administralasához tartozo res mobilisek közösök [Kőröspatak Hsz; SVJk]. 1766: A Tiszt: nem marasztott Atyafiak iránt végesztenek czek: A P. Kereszturi Tisz. Atyafi a mater Ek(lesia)tol meg marasztatván ha szintén a Filiatol nem marasztatott is ugyan nem igen illendő okokra nézve, mind az által meg hagyatik [GörgJk 209]. 1801: Vagyon a' Novalyi Határon 3 darab* ..., mellyeket a' Pap maga miveltett, mivelhogy a' Filia meg holt [Pusztakamarás K; SzConscr. külön mell. — *Ti. föld]. 1864: Szent egyház utja Csomafalva, Alfalu filiaja levén a Templomban ezen uton jártak [Alfalu Cs; GyHn 20].

2. fiúszék, ek filiális szék (a székely anyaszék alszéke, közigazgatási alegysége); scaun apartinător scaunului secuiesc, subunitate administrativă; Unterstuhl (eine administrative Untereinheit der szeklerischen Mutterstühle.) 1803: el mentünk ezen Nemes Udvarhely szék Filiaja Nemes Kereszturfi székben Szt Ersébeten ez Armállista Szakáts Ádám Uram Nemes lako Házához [Borb. II].

filiális 1. mn 1. ~ *ehlézsia* fiók/leányegyház; filie, filială; Filiakirche. 1694/1770 k.: Mivel a' Keszűi Ekla Mater Eklává lőtt Filialis Eklából ahoz képest a Prédikátor Salariumat-is ezekkel pótolták [Keszűi K; SzConscr. 155]. 1722: Oroszfaja qua Mater és Komlod qua Filialis Ecclak lévén ... meg kívántatik hogj ennek utánna a két Eccla egjet értvén, egjmás hire s akarattja nélkül a Preadikátorán ki ne adhasson, se meg ne maraszt-hasa [GörgJk 167]. 1740: requiráltatván az Harrai R: Filialis Ecclesiától egy ugyan ott Haroban lévő Fundusatskám iránt ..., hogy adnám és Conferálnám azon R: Filialis Ecclesia számára, hogy épitenén(e)k réája egy kis Isteni Tiszteletre valo Hajlékotskát [Kéménd H; JHb XXXIII/37]. 1861: minden T. Pap, nem csak Mater, hanem Filialis Eklájából is tegye meg a kimutatást, 's pedig ugy, hogy a' létszám vagy lelkek száma a' leg pontosabb számba vétel mellett, ugy mutassák ki (így!), a' mint az leendő folyó évi Mártzius utolsó napján [Gyalu K; RAK 57 esp. kl].

2. ~ szék a. fiúszék (nemtelen személyek és nemtelenekből álló közösségek ellenl ügyekben ítélkező, alsófokú megyei törvényszék); sedes filialis; scaun de judecată inferior (tribunar de comitat/județ care judecă in probleme ale persoanelor nenobile și ale comunităților acestora); Unterstuhl (gegen unedle Personen und in Angelegenheiten gegen aus Unedlen bestehende Gemeinschaften aburteilendes Kreisgericht von niedrigerem Grade). 1744: az paraszt emberek ellen, akár

Communitas légyen, akár privata Personák, nints más Competens forum, hanem a' Nemes Vármegyének Filialis Széke, melly vulgo Ispán-Székieknek szokott hivattatni [Wass. Czegei Wass Ádám kezével]. 1745: az J ... arra is judicialiter ezen gonoszsaagert^a amputaltatott, de a' mi nagyobb és közelebről való bizonság, ezen Ns Var(me)gyé-ne)k Filialis Székín, hogy ezen gonoszsaagát továbbra ne practizalhassa à nyelve is meg tsonkázatatott [Torda; Tjk II. 66–7. — *Fertelmes szitkozódásáért]. 1762: Most foly causajok nemes Fejér vármegyében Pálosnak^a, Peteknek^b, Rétennek^c is a filialis-székén [RettE 139. — *NK. U]. 1803: Filialis azután Parcialis Szek tartás lévén pro 25a cur. ki hivre 'a miánt nem érkezhetem [Kőrösbánya H; Ks 108 Vegyes ir.]. E jel-re l. Dósa, EJT III, 35; l. még *fiúszék* al. — **b.** *fiúszék* (a székely anyaszék alszéke, közigazgatási alegysége); scaun anexă (scaun apartinător scaunului secuiesc, subunitate administrativă); Unterstuhl (eine administrative Untereinheit der szeklerischen Mutterstühle). 1730: mikoron volnánk Udvarhely alias filialis Keresztúrszékben Keresztúr városában ..., mindnyájan ezen fenn megirt atyafiak^a ... tőnek ilyen örökös vásárt és alkalmat^b [Szkr; SzO VII, 344–5. — *Az előzőekben név szerint felsoroltak. ^bKöv. az örökvásár részletezése]. 1781: Hivatának münköt Udvarhely alias Filialis Keresztúr székben Uj székélyre az megh irt széki és Falubali Agilis Pap Sigmond vram nemes székely lako hazához [Pf].

Az anyaszéknek, Udvarhelynek Keresztúrfiúszék mellett filialis v. fiúszéke volt Bardócis, de a Bardóc filialis székre nincs céduláinkon egykorú magyar nyelvű adalék; ezt többnyire Bardócisk néven említik [1740–1742: *Bardóciskék* (SzO VII Mut.)]. Csak latin formában fordul elő Bardóccal kapcsolatban a filialis szék megjelölés; pl.: 1638: mind az két felek Udvarhely székben laknak, az A. alias in filiali Bardocz [SzO IV, 269. — L. még i.h. 346]. 1742: Specificatio ... Martino Marko vicejudici regio sedis filialis Bardocz committit [SzO VI, 417]. 1745: in praesenti congregatione ... sedis Siculicalis Udvarhely, filialumque Keresztúr et Bardocz [i.h. 427].

3. ~ *mester* kb. vidéki mester (városi céhhez tartozó, vidéken dolgozó, felszabadult céhtag); mastru rural (persoană calificată încorporată într-o breaslă orăşenească, care lucrează la țară/in mediul rural; ländlicher Zunftmeister (der städtischen Zunft angehörendes, freigesprochenes, auf dem Lande arbeitendes Zunftmitglied). 1845: Orbán István magát Filialis Mesternek fel vétetni Kérl ... mert a Czéh előtt esmértes s itten s itten több mestereknél szolgált legént Szász Fenesi Land Meisternek fél Czéhba allási díj fizetése mellet ezenel fel vézsi ... oly moddal hogy Orbán István mint Filialis Mester Inasokat szegődtehet Szabadíthat és a Czéh petsétyével legényeket tarthat de Kolosvára mestersége folytatása végett nem jöhet, mint Landmeister [Kv; ACLev. Hat. Prot. 12].

4. ~ *harmincad* (fiókn/mellék) határvámhely; váma de hotar (secundară) unde se stringe trice-săma (a treizecea parte); Unter-Dreißigstzollstelle. 1678: Eskuzem ..., hogy ezen hivatalomban ugí mind az Desj Rationistasagban ... senkinek

harminczadgiat barattsagert Attyafiusagert se(m) ajandekert vagi egieb remenegert el ne(m) enged(m), az peczetes igaz Vectigal Szerint az harminczadot Exigalom az kereskedő rendeket ne(m) szacoltatom, az mas filialis harminczadokón (!) levő Rationistakal, harminczadon lővő legényekkel és plajasokkal nem colludalok [Gyf; KaLt Apor István ir. Palogiai Mihály esküje].

5. ~ *majorhodtatás* vmely birtokközponthoz tartozó (rész)birtokon való földesúri (aloldiális) gazdálkodás; gospodărire moşierească (aloldială) pe o parte a unui teritoriu apartinător unei moşii; gutsherrliches (aloldiales) Wirtschaffen auf irgend-einem zu einem Gutsbesitzum gehörenden (Teil)gut. 1679/81: Az Béres szekereket s ekéket mind Hunyadon s mind a fillialis majorkottatásokb(an) az eddég való mod szerint jo gondviselés alatt meg tartassa ..., inkább szaporicza, többet vihetvén véghez egi jó béres szekerral, vagi ekével, mint jobbagyval kettővel [Vh; VhU 677–8].

II. *fn.* 1. fiók/leányegyház; filie, filială (a unei parohii); Filialkirche. 1683 k.: Bilgezd Zovány-nak Filialissa [SzVjk 55]. 1770: Gróf Kornis Zsigmond ezen Ns Belső Szolnak vármegyei Bálványos várallyai Catholicus Tisztelendő plebanus-nak ... Szásznyires nevű Falujából mind az említett Tiszt: Plebanusnak Filialisból competalo Qvartát denegalta [BSz; Ks 33. Szásznyires III].

2. *fiúszék* (a székely anyaszék alszéke, közigazgatási alegysége); scaun anexă (scaun apartinător scaunului secuiesc, subunitate administrativă); Unterstuhl (administrative Untereinheit der szeklerischen Mutterstühle). 1665: Mü Bella Andras nagiod es Török Gergely Uduarhelyszekb(en) Homorod szent palo(n) lako Nemes emberek, es Medeseri Samuel az megh irtszeknek filialissaba(n) Kereszturfiu szekb(en) Kőröspatako(n) lako nemes ember [BLT 11].

filigrán I. mn 1. finom művű; lucrat fin; zierlich/feinbearbeitet, Filigran-. 1746: Egy kis filigrand skatulya [Vargyas U DanielAd. 255.]. 1782: Füllegrán^a arany Schmuckal közé rakott szép nagy szemű jó féle gyöngyel készült Nyakravalo [A.balázsfva BN; LLt. — *Alább a forrásban még többször így l]. 1798/1821: Filegrán párta óv [Kv; Pk 5]. 1801: Egy Filegrán Gyürü 3 Mfr. 60 pénz | Egy Filegrán nyakba való három kis Fityegőivel, és nyoltz szem gyöngyel 10 Mfr. 80 pénz [Kv; Ks]. 1816: Egy sör apro gyöngy hozzá való egy pár abrants fülbe-valoval, és filegrány arany szemekkel 25 Rf [Kv; Born. IV. 41]. 1824: az ezüst pórtékáknak hasonfele részek ... Kilentz Filegrand gomb, és 29 pikkely [Dés; Újf. 1 Újfalvi Samu hagy.]. 1860: Tizen négy ezüst filegrán mentegomb 's ugyan annyi pikkely [Kv; Végr.].

Egyes ékszerdarabok esetében a *filigran* 'sodronyzománc' jel-ben német közvetítéssel való átkölcsönzésére is gondolhatunk.

Szk: ~ *munka*. 1740: Egy Filigrand munka ezüst aranyos fedeles só tartó [Ne; Told. 19].

1758: Smaragdós filegrán munkával való boglár [Nsz; TSb 21]. 1760: Egy Cziprus Fa Filegránt munkával Ezüst virágokkal készítettett Ládátaka [Mv; TGsz 2]. 1768: Huszár Benedek Deak(na)k a' blts Ceh ... engedé a' remekét filegran munkával készíteni, de ugj hogy kő-foglalás munkais legjen rajta [Kv; ÓCjk]. 1820: Egy talpon álló Cziráadás szélű, és virágos fedelű Nád méz tarto, hozzá való Nád méz vévő Filegram munka fogójával [Felőr SzD; Bet. 5 Fráter Theresia kel.]. 1837: egy ezüst ibrik fejlül filegrán munka gombal [Völcs SzD; Bet.]. * ~ munkájú. 1774: (Adott) Egy Ezüst Trébelyes Aranyos Filegrán munkájú kupát [MNY XXXVIII, 131.]. 1836: egy Filigrán munkájú karba akasztó Srimf kőtéshez való gombajég horog [Apahida K; RLt O.4]. * ~ munkás. 1730: égy Filegrán munkás aranyas kard [Kv; Ks 5. LVIII. 6].

2. 1781: Egy rendbéli Filegrán öltözet [Korona MT; Told. 10].

II. *fn* filigránmunka; filigran; Filigranarbeit. 1711: 1 Filegrand, meljben fülvaajo, fogvaajo, s ollo va(n) 6// — [Ap. Apor Péter inv.].

filigrános finom mívű; lucrat fin/in mod deo-sebit; fein bearbeitet. 1730: egy filegranos fédelés Pohár aranyos [Kv; Ks 15. LVIII. 6]. 1732: Egy filegrános ezüst pohár egészlen aranyos fedeles [Kv; Ks. Kornis Zsigmond lelt. 35].

filkő fickó; tingáu; Kerl. Szn. 1797: Adam Filko* [Dicsősztmárton; Ks 74. VII. 173. — *Keremidar Mojszának, a dévai uradalom téglavető jé-cigányának kommenciós legénye]. 1842: Filkó Károly beszél németül jól, magyarul es olá hul ko-sintva [DLt 1488 nyomt. kl].

fillat zargat, zorget; a imboldi/indemna; penzen, antreiben. 1762: A főtiszteknék is egyéb gond-jok a mulctánál nem volt, azért örökké fillatták a viceispánokat [RettE 141].

filleng szőlőgerezdecse; ciorchinaş; Träubchen | gerezdágacska; rămurica unui ciorchin; Trauben-ästchen. 1838-1845: Fillenk, füllenk, kicsiny szőlőgerezd vagy annak kis ágacska [MNYTK 107. 20].

Szk: ~ gerezd. 1762: Latam Buda Gligornak Feleségét az eő Nga szőlőjeb(en) Sétalni, meg szolitam, mondván adj vagy kétt Gerezd szőlőt azanb(an) szakasztvan kétt filleng Gerezdet ide ada [Kóródsztmárton KK; Ks 17. LXXXI. 21].

fillér 1. filer; Heller. 1434: pro centum et quin-quaginta florens prioris bone monete filer nunc-pate | in eadem moneta fyler [DL. 29463 vajdai okl. — Jakó Zsigmond kijegyzése]. 1570: Erzebet Kopas Jakabne, Martha Kis Demeterne leanya hiték zerent vallyak, hogy Nagy Paine ... ez ely mwlt nyarba Menth volt az kenyzerzerbe es ker volt egy filleren egy penzes kalachiot az leant-hwl [Kv; Tjk III/2. 7]. 1582: Az vtolzory Adoba fillier eseth, kit az zegeniek keozzowl Nemelliek-

nek lathwan zwkeolkeodeseket el engettek f. 4 [Kv; Szám. 3/VI. 9 Diósy Gergely not. kezével]. 1620: Eötue(n) ket f(or)intya tiz penze es egj filer ~ f 52 d. 10 1/2 [Kv; i.h. 97 Junck András kezével]. 1655: Vagyon barna harom penzes garas — f. 8. d. 65. Vagyon fillyér N 800 — — f. 4. Vagyon batka N. 500 f. 2. d. 50 [Kv; RDL I. 29]. 1768: Gyilkosságával soha semmit sem hallottam vagy hogy valakiben gráználkodott volna oknél-kült; és hogy valakinek Verét ki ontotta volna, s azért fizetett volna valakinek egy Fillért is [Mező-madaras MT BK. Andr. Czerjék (47) ns vall.]. 1862: Mikor azért a' mi liveink erre a' segélyre föl szollíttatnak, nyujtsanak a' t. papok segédke-zeket, hogy a mi fillereink által is mentől több szenvedők könnyei töröltessenek le [Gyalu; RAK 71].

Szk: egy ~ig egy árva krajcárig. 1624: az mit kgd io akarattialból küld en egy fillyerig rea költöm* [Mv; Törzs. Torday Pal Deak özv. Belleni Sigmond-néhoz. — *Ti. az ablakcsináltatásra].

Sz: egy ~t sem ad egy árva krajcárt sem ad. 1585: Margit Sos Matene ... vallia, Aldozokort ... hallotta(m) vala Az en Zegeny Atthiamfianak Mihály pap gyermekeknek Niomorusagat ... Az olta en tartotta(m) a' scholaba tanittatom, Egy fillert sem Attak enneke(m) [Kv; Tjk IV/1. 487] * mind egy ~ig megad/fizet az utolsó fillérig/krajcárig megfizet. 1598: Almasi Balas ... wallia. Thúdom azt hogy ameli ket eokreot Balogh Mihali Mehesen veot wala saiat penze(n) veotte maga zawara ne(m) Nehez Matiasera ... mind egi fille-rih meg fizetett Balogh Mihaly Nehez Matiasnak [Kv; Tjk V/1. 206]. 1623: (Az) Eottuen forintot es az pohartjs, kez penzul mjnd egi fillierig megis ada Anna azzonj eo kemeknek vgia(n) mj eleottunk [Kv; RDL. I 120 Hannes Eppel kezével]. 1654: Ighen serio parantsolyuk annak okaert hwseged-(ne)k ualamin az említett falubeli szegensegthöl s biraioktol szokott adaiokon kiwul el ueött vagy uetett praedaltatott, egy filliergh mind uissza adgya mindgyarast, s ennek utanna effele dolgok-tol meg szünnyek, teöb adozasra az szegenyse-get ne kenszeritse es erette meghe ne bantsa káro-sitsa [IB fej-i rend. I. Bethlen Domokoshoz].

2. egy ~ ara/érb de un filer; einen Heller wert. 1573: Homlar Ianos azt vallia hogi ... Nagy peter egi fillerara Bort Teoltetet es azt egi aztal Nepe kozybe Eontette az Mertekbeol Azon fely zay-dultak es meg zittak egimast [Kv; Tjk III/3. 203]. 1597: Budaj Thamasne vagy Cataazzony wallia monda nekem az leany nagj keserew sirwa, ... ha chiak egi fillier arra teyet keres teölleokis addigh nem adnak méghe nem az filliert le tezem [Kv; i.h.]. 1601: Kopa Ferencz ... vallia ... ertettek volna ... hogj egy Jakab Neweo olaz valamy aranyat Akarna ky vinny ... Deesen meghe erem az rewen ott meghe tartoz-(ta)tam ... egy fillyer ereo marhajahozis Nem Nyultunk hanem eo Maga az olaz be pechetelue(n) hattam az Deesy biro kezenel pechet alat [Kv; Tjk VI/1. 533].

◇ Szü. 1606: Filljer miklos Orozhegyi primip(ius) Annor(um) 80 [UszT 20/166]. 1648: Kis Filler Janos. Filler Mihaline [Oroszhegy U; Usz-Lt IV/51].

filléreske *hics* filer; Hellerchen. 1792: magam tulajdon Sok faratságom s helyes ügyekezetem által szereztetett vagyonotskaimbol, az Én Istenem Ladajában el rendeltem egy Filleretskét vetni; Az az Hagjok és Testalok a' ... Kolosvári Unitarium Collegium Szükségire örökösdön ... Hung fr. 10 000, az az Tíz Ezer Magyar forintot [Héjjas-íva NK; SLt XLIII. 17 Felső Dobofalvi Marothi István kezével].

filléres szk (vhány) filléres mértéknyi/mértékre való; de o másurá de un filer; für ein Maß von (einigen) Hellern wert. 1573: Vadalma gergel Azt vallia hogy ez Mihalfy peter Egy filleres Mertek Bort az olos Janosnak Nyakaba teotlet, Azon Merteket Esmet meg teotletet (!) Borral Es az ket aztal Nepe keozibe Eontette [Kv; Tjk III/3. 202].

fillérezés kb. adománygyűjtés; colectă de daruri; Spendensammlung. 1819: Ha a Czéhnek (!) Tagjai közül valamelyiknek Háza véletlen tűz által el égne 10 Rftal tartozék a Czék az ilyen Mester Embert fel segilleni; ha pedig a' Czéh Cassájában anyyi nem tanálatatik a fillérezés, vagy a Czéhbéli Mester Emberek meg hívása általis meg fizetesék a Czéh Mester által [Mv; MészCLev.].

filozófia 1. bölcelettan; filozofie; Philosophie. 1736: hol egy hol két személyt az fraterek közül*, az mint szegénységektől kitölt, küldöttének idegen országokra, Lengyel- és Csehországban philosophiára és speculativa theologiaira [MetTr 437. — *A msz-i mikházi klastomból].

2. bölcsesség, bölcs dolog; inlepleciune; Weisheit, Philosophie. 1769: tsak ez a' Köpönyeg alatt valo Pitty hányás, evel időt s Pappirossat Ngd(na)k tölteni sem kell vala, sem Vilag eleiben terjeszteni nem volt volna szüksége, E nem nagy Philosophia [Mv; Told. 19. 45].

filozófus 1. filosof; Philosoph. 1800 k.: Ujvári házasodik vérszi Fekete Károlinát a' kit öregben Bethlen Sándorné tartott: most actualiter minden Jozsagát az ő mátkájais mint a' Philosophusok magával hordozza intra pedes [Mv; Ks I Thuróczy Károly lev.].

2. kb. bölcsészettan-hallgató, *biz* bölcsész; student in litere și filozofie; Philosophiestudent. 1757: Kolosvári Philosophus Pázmány Péter [TL Teleki Ádám költségnaplója 150b].

? **filter** szűrő; filtru; Fíltér. 1558 k.: az első 3 soth tord meg gienge porra es felíwl os rea az unõ teietih es keuerd Jol ozue es az vtan ted egy sima kore egy hideg pincheben, es tegy az Iueg ala egy Iuegeth, hogy solualtassek az Iuegben: es Mikoron meg solualtatoth volna ... zwrđ meg

az filtru(n) által, hogy tizta legien [Nsz; MKsz 1896. 283–4].

filung-gyalu (ajtó)betétgyalu; rindea pentru tăblie de ușă; Füllungshobel. 1850–1851: Négy Czitling Egy Filung gyalu [Kv; Szathmári lev.].

filungos betétes; cu tăblie; mit Füllung. 1839: Véset ajtot filungos futer bélésel [HSz] *vésett-ajtó* al.].

finak fickó; flăcăiandru; Kerl. 1790: Se Télben, Tavaszban, Nyárb(an) és Ősszel is a Szöllő Gyepűn belől Semmi féle Finakok, Gyermekek, vagy Léányok, sőt még nagy emberek is még a' kiknek Szöllőjek vagyon is ... a más Szöllőjéb(en) — ... jární ne mérészellyen [Karácsonyíva MT; Told. 76].

finakgyermek fickócska; pici; Kerlchen. 1819: tanálatam három szánat menni ki a faluból az Erdő felé, melly szánakkal tsak valami finak Gyermekik voltanak [Méra K; Aggm.].

finakkor fickó/serdülőkor; pubertate; Pubertätszeit. 1805: En az utrizált idő tályéka után, Nemsoka iffju Finak koromban emlékezem hogy ... az utca also Során udvar haz épitetett [M.újfalu K; Bet. 2 Popa Silimon (80) gkat. pap vall.].

finalis 1. végleges, végső; definitiv; endgültig. 1769: mivel ezen perlekedő Felek edgjmással igen rosszul élnének ... ezen dolognak finalis decisiojáig, élyenek edgjmással atyafinasagoston, szeretettel, és addig edgjik is a másik Jozságára potentiosē ne mennyen [Dob.; SLt AX. 44].

2. ~ *bérc* határbérc; creștet de hotar; Grenzhöhe/spitze. 1736: Azon tul van más Darab Széna fű egy nyil éppen a Finalis Bértzre mégyen ki veggel [Mikéíva KK; EHA].

finánc-direktor pénzügyigazgató; administrator financiar; Finanzdirektor. 1853: a kérelem levelet ..., Molnár Gáborné és szánduj atták bé a Finántz Direktor kezébe [Mv; Újf. 2 Balog Mihályné nyil.].

finánc-hadnagy pénzügyőrhadnagy; locotenent în garda financiară; Finanzleutnant. 1853: Beridez Károly Fináncz Hadnagy [Dés; RkHAK 141].

finánc-kaszárnya pénzügyőri laktanya; cazarma gărzii financiare; Finanzkaserne. 1860: a Finántz Casarma az enyim és mindétig Febr. 20. fizet az Perceptor érettek [A.jára TA; Bet. 4 Orbán Károly birt. lev.].

findésán 1. findzsa

findellin fonalfajta; un fel de fir; Art Faden. 1807: Egy Krepből valo Felsőköntös Fínderlivel ki-varva [DLt 378 nyomt.]. 1842: Egy kisebb

fejér Créditor Abrosz arany csipkével es arany findellinnel ki varva. Készítette ... 1795e [Igy 1] | Egy Créditor arany Findellinnel ki varrott kisebb Abrosz [M.nádas K; RAK 93] | Egy Pergált Fejér Abrosz. selyemmel ezüst Fonallal a Findellivel kivarva. Készítette T. Füleki Eszter a' Szutsáki Ev. Réf. Ekklának 1810 [Szucság K; RAK 66].

findzsa 1. csésze; ceasçă; Tasse. 1628: Egy Tok finczian ... Bokaly kinek egike fedeles Nro. 3. Egy Finczian [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 1]. 1735: Fintzia Sz. Benedek(en) 9 Tangyer forma fintzia tarto üveg Sz. Benedek(en) 2 [Szentbenedek SzD; Ks 66. 45. 171]. 1743: 1. Egy Tókban hat Porczinella Fintzia Tallyaival edgyütt. 2. Fintzia ala valo Pleh Credentia egy [Marossztkirály AF; Told. 19]. 1756: Közönséges fintsgják (!) pár 1 [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35. 24]. 1765: Egj kis tékás asztal az hol poharokat fincsiákat tartanak [Szentmargita SzD; Ks 18. CII]. 1767: Egy pár zöldön festett fincsa [Marossztkirály AF; Berz. 5. 38. P. 2]. 1773: Egy Réz mosár Réz törőjével együtt. Fintsgyia (!) [Szentdemeter U; LLt]. 1778: Fingjia pár Nro 5. tálával [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 13]. 1782: Csokoladinak valo finzia [Nalác H; CsS]. 1784: Tsukulátéhoz valo Fintzia [Mv; Told. 9a]. 1817: 5. kékes Fintsiak 7 Rf 5 xr [Varsolc Sz; Born. IV. 41]. 1849: egy ordinér findzsa tálastol | Ót pár nagyon gazdagan aranyazatt leg finumab modon alakított virágosan ékesített Fin'siák tálaival [Szentbenedek SzD; Ks 73. 55].

2. Jelzői haszn-ban; in functie atributivă; in attributivem Gebrauch; (vhány) csészényi/cészéze való; de (un număr de) cești; von (einigen) Tassen. 1735: Az Mlgs Anniska Kis-Aszszony egy lot mannat es egy quönting Folia Sennot két phindsia szilva, vagy apro malosa levivel, ... hórgeessen [Nsz; Ks. Borosnyai N. Márton lev.]. 1777: az én kedves kis unokám .. két vagy három findsia tejet megivott [RettE 375-6]. 1838: 1 findsa Kave 4 kifli [Kv; DLt 752].

Szk: *angliai* ~. 1760: Tizenkét Pár kék vésztékes nagy angliai Fintsiák [Mv; TGsz 2] * *aranyos* ~. 1832: Egy rozsa girlantos aranyos Fintzia [LLt] * *aranyos szélű* ~. 1788: Aranyos Szélű tarka Csukuládénak valo Fintzia ... Két pár Kékes tsukuládénak valo porcellán fintsia tálastol [Mv; TSb 47] * *aranyozott* ~. 1821: Van hat kis fakó-fintsia tálastol Van egy aranyozott Fintsia talastol [Veresegyház AF; Told. 19]. 1846: Chinai forma aranyozott Fintzia tálastol darab 12 | egy más törpébb füles arannyozott Zöld csere lapus findsia tálastol [SLt 17]. 1849: két krispán színű aranyazatt Fin'siák [Szentbenedek SzD; Ks 73. 55] * *aranyujtásos* ~. 1860: Két arany sujtásos findsia [Kv; Végr.] * *bécsi* ~. 1790: Csukuládés Fintzia 4 Kávés Fintsa 8 ... Bétsi Portzellán Fintsa [Sv; Ks] * *bécsi porcelán* ~ - - *bécsi* ~ * *bokály* ~ - - *kávés* ~ * *cserelapus* ~ *cseréfeleves csésze*. 1846: egy más törpébb füles arannyozott Zöld csere lapus findsia tálastol [SLt 17] *

csokoládés ~. 1763: 6 Tsukulátés Fintzia Floh. 14 dr. 40. 8 Kávés Fintzia Floh. 5 dr. 68 [Hsz; Ks 23. XXIIb]. 1790: Csukuládés Fintzia 4 Kávés Fintsa 8 ... Bétsi Portzellán Fintsa [Sv; Ks]. 1837: Egy fejér Csukuládés findzsa Kék Csukuládés Saxoniai Findzsa takostol [Szentbenedek SzD; Ks 88. 8] * *füles* ~. 1790: Ót pár ... füles Fintsiák [A.jára TA; BLt 12]. - L. még *cserelapus* ~ al. * *holicser/holicsi* ~ *holicsi* csésze. 1790: Olitser Fintsiak pár 6 Olitser Nagy Tanyer kékes 2 Olitser kisebb Tanyer 3 [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24c] | Cserép Edények. ... 3. Három virágos Holitsi Tángyer ... 5. Egy kised Vintzi Csésze. 6. Egy pár kék Holitsi Fintzia [Mv; MvLev. Boka Katalin hagy. 3. - *Holics (Nyitra m.)] * *japániai* ~. 1837: Ót Japániai Findzsa, kívül csokoládé színű, belő (!) kék világú táljával edgyüt ... Japániai Findzsa Fedeles, hozza egy retzés tál nagy retzés festéssel [Szentbenedek SzD; Ks 88. 7] * *kávés* ~. 1753: Bokály fejér Kávés Fintsia N 4 [Marossztkirály AF; Told. 18]. 1828: Simény Biri Néném a kit éppen akkor ütött le a gutta midőn kávés Fintsiáját már félig ki üritette volna [Kv; RLt Horváth 'Sigmond Rettégi Györgyhöz]. - L. még *bécsi* ~ és *csokoládés* ~ * *kínai* ~. 1837: 6. veres virágú Chinai findzsa tálastol [Szentbenedek SzD; Ks 88. 37] * *kínai forma* ~ - - *aranyozott* ~ * *krispán színű* ~ - - *aranyozott* ~ * *olicser* ~ - - *holicser* ~ * *rózsa-girlandos* ~ *rózsafüzéres csésze*. 1832: Egy rozsa girlantos aranyos Fintzia [LLt] * *saxoniai* ~ - - *csokoládés* ~ * *török* ~. 1759: Egy nagy tarka Török Fintzia Fedelestől [Sárd AF; TSb 51] * *ürmös* ~. 1837: hat ürmös Fintzia, egy ovalis Fedél 13 darabb hozzá valo aufsatz [Szentbenedek SzD; Ks 88. 9].

findzsadörgölő csészetörő; ştergător de cești; Tassenwisch Tuch/lappen. 1830: Kés-dörgölő harmintzhat ... Fintzia dörgölő tizenkettő [Szentbenedek MT; Told. 19].

findzsamosó edény csészemosó edény; vas pentru spălat cești; Tassen-Waschgeschirr. 1754: Fekete lakirozassal arany Virágokkal igen szépen készült fintsia, Fintsia moso edény [Nsz; Told. 19].

findzsa pohár csészészerű pohár; pahar de forma unei cești; tassenartiges Glas. 1818: Egy sarga findzsa pohár xr. 1 [Mv; MvLev. 8 özv. Nagy Antalné Szabadi Mária hagy.].

findzsás csészés, csészetartó; pentru cești; Tassen-. **Szk:** ~ *almarium* csészészekrény. 1837: Kolosvart ... a findzsias almarium [Szentbenedek SzD; Ks 88. 42] * ~ *toldhaláddácska*. 1753: Fintsiás Tolyoka Ladatoka [Marossztkirály AF; Told. 18].

findzsatál csészecél/tányér; farfurioar de ceasçă; Untertasse. 1817: Két kis Fintzia Tálok [Mv; MvLev.]. 1845: Két findsia tál [Kv; Mkg Conscr.].

1849: hat fin'sia Tálók, — mellyek aranyazatt szélűek és retzések [Szentbenedek SzD; Ks 73. 55].

Szk: *kék szélű* ~. 1837: *kék szélű* Findzsia tál 4 [uo.; Ks 88. 9].

findzsutálcaska csészealj, kistányér; farfurioară (de cească); Untertasse. 1759: szállittasson el ... Két közönséges Finsia Tálatskát [Sárd AF; TSB 51].

findzsartató fogas csészetartó fogas; cuier pentru cești; Tassenständer/haken. 1753: Finsia tarto veres festekü fogas I [Szentmargita SzD; Ks 18. CII].

findzsatörülő csészetörülő; ştergător de cești; Tasenwisch Tuch/lappen. 1832: Findzsia törülő barack magos keszkenő tizenkettő [HG bf. Brukenthal lev. br. Wesselényi Anna br. Brukenthal Mihályné kel.]. 1849: Por törülő 12 Finsia törülő Baratzk magos tángyér törülő 4 [Wass].

finesz fortélyoskodás, ravaszkodás; viclenie, şiretenie; Finesse. Szk: ~i *csinál* fortélyoskodik, ravaszkodik. 1776: B. Henter Antal az Etsém Sztintég akkor érkezék az Istállók felől a gradits alsó Végéhez, Groff Kornis Anna Kis Aszszony álván a gradits felső felin, Finest csináltak vala egy másnak, az Etsém B. Henter Antal, és Groff Kornis Anna Kis Aszszony az az: egy szénü Köntösbe öltöztek vala. Hol fel menénk az házakba kérdem a Kis Aszszont Groff Kornis Annát Mi az oka Mlgs Kis Aszszony hogy engemet az Annya, maga is Ngod Kővettségbe küldöttek, Groff Lázár Jánoshoz, s mégis illy meg egyező színü Köntöst vett volna magára az Etsémmel E. Henter Antallal? Nékem arra azt felelé: Mért én a Mgs Urnak Menye akarok lenni [Szentdemeter U GyL. St. Henter (37) vall.].

finig szellent; a se bäsina; furzen. 1583: halotam mastül (!) hogy (az inas) ment volna az andras kato ablaka alla fingani [Kv; T]jk IV/1. 194]. 1807: Ma reggel még le se szállottam az ágyból nagyot fingottam a magam egészségemért [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 347].

finigó kb. búzösen bugyborékoló/buzogó(vizű); care bulbucă puturos, cu apă clocotitoare puturoasă; stinkig sprudelnd. Hn. 1773: Fingó kút [Mezőbánd MT; EHA]. 1755: A' Fingo Kutnál [Balla Sz; BfN Naláczí Sára conscr.]. 1775: A Fingo Kutnál [Muzsna U; EHA].

finigos, finigós kb. búzösen bugyborékoló/buzogó (vizű) care bulbucă puturos, cu apă clocotitoare puturoasă; stinkig sprudelnd. Hn. 1692: Fingos kutnal (sz) [Derzs U; EHA]. 1723: Fingos kutnál (sz) [uo.; EHA]. 1792: Fingos kutnál (sz). A Fingas Kutnak mellet (sz) [uo.; EHA]. 1897: Fingos k(át) [Sztána K; KHn 308].

finiáltatik véghatározat hozatik; a se lua o hotărire definitivă; Endentschluß gefaßt werden. 1737: a Dn(u)s Ak olyan dolgokról erigálták a magok actiojokat, a mellyek is már egyszer a Tktes Nms Tanáts előtt ventiláltak és deliberative finialtattanak [Dés; Jk 195].

finom 1. fin; fein. 1699: 11 Singh fekete finum fátyolt [MNy XXXVIII, 132]. 1701: Nemzetes Budós kúti (!) Boldizár Ur(am) ő kglme adot egy tiszta finum Scoffiummal varot keszkenőt az Ur asztalához [Nagyfalu Sz; SzV]jk 52]. 1721: Az mint küldötttemis két Jcet igen finum Olajat [Szurdok Mm; TKI Zólyomi János Teleki Pálhoz]. 1811: Egy fejer fáin Sáhos, kotzkás abrasz, igen finum kötött recze a' szélin körös körül [A.ilosva SzD; SzConscr.].

2. fájin; fin, ales; fein. 1715: Kedves italu finum bor Kedves italu finum jo bor ... Vad izü bor ... lágy izü, de jo bor ... lágyacska, de külömb(en) jo bor | Nyulosodni kezdett savanyu bor ... Nyulos meg fordult bor .. finu(m) jo bor [Ebesfva; UtI]. 1736: A férfiak reggeli ital gyanánt jó finom csipős ürmös-bort is ittanak, s egészségesnek tartották, mert nem vala olyan paszomántos gyomrok, mint az mostaniaknak [MetTr 321–2]. 1750: az egy pár Atalag finum Aszú szőlő bórával kedveskedni [Gagy U; Ks 83 Péterfi Sándor lev.].

3. kitünő minőségű; de calitate excepțională; von ausgezeichnete Qualität. 1781: a' gabona drágasága nyilvános lévén a' rudvasaknak másája kilentz forintal, és a' szánto vasaknak ugy a' régel (!) finum atzelnak másája tiz forintal fizettesék [Torockó; TLev. 9/20]. 1787: minden Verös Kováts ... a vasat a solitorium Officium Házhoz bé vivén meg masaltassek, meg másáltatván, Annak arra a Vajda Hunyadi vas árrához proportionaltatván, a durva és közönséges az az: a Kasza vasaknak másája Fl. h. Kilentz M. forintokkal, a subtiliseknek pedig egy mint a szánto és két fülü vasaknak, és a finum regel atzelnakis masaja (: mint hogy ezek természet szerint nem olly fontosok:) Fl. h. 10 Tiz Mforintokkal fizetessenek ki [uo.; i.h. 9/25]. 1862: 1 Risma finum felyér Iropapir 3 ft 80 kr [Kv; SLt Vegyes perir.].

4. finom/szép mívű; lucrat frumos; fein bearbeitet. 1717: edgy két vedres igen finom kis altaiget forrasztattam [Darlac KK; Ks 96 Fogarasi Péter lev.].

5. kb. szépfű; eufemistic; verschöner(nd). 1838–1845: Buzavirág, finomabb kitétele az emberganének [MNyTK 107. 14].

6. '?' 1768: Egy finum Vetkező kosár I [Mezősztyörgy K; Ks 23. XXIb].

Ha. 1849: leg finomabb [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

finoman ügyesen; indemnic, iscusit; geschickt. 1722: György Deák(ua)k egy tehenet s néhány veder bort adtanak, tsak nekik jo Relatoriát írjon az határról .. s ugy is irta osztán; azután is publicum volt az, mások előtt is hogy

6 afféle hamis levelek tsinálásához igen finumon jól tudott [Lozsád H; BK sub nro 262 Paulus Antalffi (40) nb vall.].

finomarány színarány; aur fin/curat/pur; Feingold. 1634: Pater Generalis Vr(na)k, eo Atyaságának, magának hagiok egy eoregh Araniat, három keozep araniat, Romay Domús professorauál egyywt, hagiok egy darab finum Aranyat [Wass 73/1 Cegei Vass János végr.]. 1648: Egy villago Arany lancz tizenket zall; finu(m) Aranibol való [Mk Kapi Krisztina kel. 1]. 1651: (Vas Judit) hozot Edgy Rud Finum arannyat az kiben 96 Árány volt [Wass. Wass Judit kel.]. Egy Finom Aranibol csinált Remekes Lapos Arani Lanczy. vagion N 64 Arani ebbe(n) [i.h. 72/2 ua.].

Szk: ~ *kanál*. 1748: Néhái Korda Sigmond Urnak életében eleget dolgoztam ... holmi szép arany Medálljokat, s holmi szép kőves munkákat, melyekre, hogy nem vala elég az arany, egy finom arany kanált is el rontata vélem [Kv; Szentk. Stefanus Dési (59) vall.] * ~ *pénz*. 1749: Kabos Ferencz Ur(am) is Korda Sussanna Aszszony(na)k ... Adott 2000. ie. Két ezer Magyar forintokat finum Arany és tiszta Ezüst pénzzül a mi praesentiankb(an) [Kv; Borb. II] * ~ *tű*. 1848 k.: Két nagy, keszkenő akasztó finum arany tő [Kisesküllő K; SL].

finomezüst színezüst; argint fin/curat/pur; Feinsilber. 1637: az teöbbit annak, az Tíz Ghirabol megh marado nyolcz nyolcz ghira finum ezüstnek nem masíve, hanem az eő nagha Thar hazaban administralljuk, es administraltattjuk minden fogyatkozás nélkül [Thor. I/26]. 1665: eo Kegere most az B. Cehteol büntetesb(en)fél ghira finum ezwt imponaltatvan, annakis administratiojaih eo Kegejert leontenek kezesek ... T. Luczy Mihaly, es Almási Andras Ur(am)ek [Kv; ÓCjk]. 1714: Czapával meg borított derék Vasú kard, mellyz(e)k a' hűvellje négy hellje(n) ezüstb(e) foglaltatott, ket meg aranjozott Karikkal, s a' Markolatjais finum ezüstb(e) foglaltatott fl. Hung. 30 [Szb/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. 6].

Szk: ~ *drót*. 1681: Egy finum Ezüst Drothbul Csinált avagy kötött óltöző medencze [UtI] * ~ *szerszám*. 1646: Az finum ezüst, lóra való szerzámot bekiöldöm Kolosvárra édes öcsém uram puczer kezéhez [RákCsLev. II. Rákóczi György öccséhez, Zsigmondhoz].

finomodik a deveni mai bun; sich verfeinern. 1844 k.: (A bor) Édes. Áslog-íz. Tisztaságban sem(m)it sem haladt Szénsavanyos forrong íze finomodott a gyümölcs-törkölyektül [Csekelaka AF; KCsl 6].

finta 1. fitos orrú; cu nas cirm; mit Stülpnase, stupsnasig. Szén. 1582: Fynta Andras [Kv; Szám. 3/V. 40]. 1590: Finta Gergely [Mákó K; GyU 26]. 1604: Finta Antalné wjekely martazoni (60) [UstT 18/133]. 1625: Finta Balint veres drabant

[Kercsed TA; Borb.]. 1754: Finta Péter Vr(am) [Gyalu K; RAK 59]. 1765: Finta Ersok (a) [Kv; RKAK 52]. 1774: Th. Finta (60) jb, prov. [Szamosfva K; KS Conscr.]. 1821: az edig volt Megye Bfiro Finta György F6 Notariusnak vällosztatván [Bereck Hsz; HSzjP]. 1844: Finta András [Torda; EHA].

2. kajla; strimb; krumm. Szk: ~ *szarvú*. 1832: Finta szarvu, kajla szarvu ökör [HSzj 175].

fintaházi a Fintaháza (MT) tn -i képzős szárm.; derivatul cu sufixul -i al numelui topic Fintaháza; mit -i Ableitungssuffix gebildete Form des ON Fintaháza: din Fintaháza/Cinta; Fintaházaer. 1746: A Fintaházi utnál egj erdő [Hagyásbodon MT; EHA]. 1798: Az Eszkén a' Fintaházi ut mellett (e) [uo.; EHA].

finnyásan kelletlenül; färrä pläcere; zimperlich. 1805: a Levesemet nem akartam meg enni. A Rector mondotta ugy ettem egy keveset, de finnyáson makrantzoskodva ... azután rántott Tsirkét ettem [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 116].

fiók 1. sertar; Schublade/fach. 1659: csinaltam egy borsos ladat fiokkal f 1 d 80 [Kv; AsztC]k 50]. 1669: Az hazban vagyon ... Egy Tarka Vasas fiokos lada, Az középső ket kisebb fiokakban vagjon het apro üveg Veres Talaczka [Kőhalom NK; Ks 67. 46. 24a]. 1674: Egy Iskatullya tarka, levelekkel, benne az Armalisunk — Egy bársonyos lodingh az fiokab(an) egyéb alá valo egygyetmással is [Szászvárosi ref. It Halics Mihály lelt.]. 1714: Körtvélj fabul valo s feketére festett kisebb Almarium, ezüstel borított Vasas füleivel, 7 fejer onbul valo meg ezüstezett, s figurakkal ékesített fiokok(k)al egjütt fl. Hung. 26 [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy.]. 1774: Láttam egy kisdéd Varró Ládátskát az kiben sok fiok vagyon [Szentdemeter U; LLt Vall. 93]. 1805: Egy zöld négy Lábú Almárium Fiokjával edgyütt ... Egy Sárga három Fiokos Almarium [A.jára TA; BLt 9]. 1825: Egy hosszu Asztal avatég zold posztoval bé vonva, két fijkokkal [Dés; DLt 595].

Szk: *kettős* ~ ? két rekeszes fiók. 1789: Nagyobb és kissébb Üveg Dugok egy kettős fijkban — 3 font és 4 Loth Rf 2. xr 20 [Mv; ConscrAp. 44].

2. ablakszem/tányér; ochi de geam; Fensterscheibe. 1681: Szobája kő börtos ... Onban foglalt, paraszt üveges nagi ablaka (melynek hatodik fiokja Lantornas:) Nro 1 [Vh; VhU 520]. 1694: Az másik Ablaka az also Udvarra szolgál, azis fabán (!) foglalt negy fiokokra volt csinlva, ennek is az ket also reszin Ramai vas Sarkaival Pantyaival edgyütt meg vadnak, semmi Üveg Tangyer nincs benne holottis va(gyo)n egy tűzelő Konyhacska [Kóvár; JHb Inv.]. 1725: (Az) Ablakok pappirossal vad(na)k bé boritva, ketteje fiokjai pedig onb(a) foglalt eveg(en) [Beresztelke MT; Eszt-Mk Inv. 4]. 1809: a Dél felől valo Ablaknak tsak a fijkja nem volt Üveg [Dés; DLt 44].

3. csűrfa; surá anexá/lateralá; Banse. 1688: Ezen Csűrnek van két fiokja, mindenikben egy egy polyva tut [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 7]. 1694: az említett Csűrös kertb(en), találatott, Tiz Agasokon áll, boronákból félig fel rótt, tapaszos oldalú Csűr ... Annak Fiokja is, pusztá oldalaival egjgütt, hasonló fedel alatt való [Kisenyéd AF; BfR. Néhai ifj. Bálpataki János urb.]. 1785: A Csűr fenyő boronából epült, edjik oldalához Deszkával padolt fiok toldatott, két vegiben két Istáló és egy Pojva tarto ajtó nélkül [Miklósva U; Ks 73. 55]. 1815: A' Csűr ... kő fundamentomon áll ; két felől hosszan fiok vagyon benne [Bálványos-váralja SzD; Ks 77. 19 Conscr. 855]. 1837: Kő Csűr fiokjaival Gabonással cserép fedél alatt jó állapotba [Gombás AF; TSb 20].

4. rekesz; despártitúra; Fach. 1744: Ezen Gabonás Tornáczában vagyon három fiok [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 12]. 1768: ezen Gabonás hosszára két felől négy négy fiokra szakasztva vagyon [O.kocsárd KK; Ks 74. 55]. 1838: Csős Málé ... A Kőcsák 3ik Fiokjában A Veszsző Kas kissebb rekeszében [Told. 72].

5. (széna)boglyácska, szénaifiók, cápitá/porcan de fin; (Heu)Häufchen. 1762: látunk^a két jó nagj fiokba rakva [Désákna; Hr 1/23. — *Ti. szénát]. 1843: Most is azt mondom, hogy fiokokat hordottunk össze két helyre, s a szekereket melléjek huzva úgy rakadtunk meg [Bágyon TA; KLev. Bottyán Mihály (38) vall.]. A' Bányán feleségével és fiával fel gyűjtven^a fiókról fiókra menve raktuk meg a Szekeret [uo.; i.h. Bottyán Gábris (28) vall. — *Ti. a szénát].

6. Jelzői haszn-ban; in functie atributivă; in attributivem Gebrauch: (vhány) boglyácskányi/-boglyácskára való; de o cápitá; von einigen Häufchen, einige Häufchen groß. 1855: A Lokk nevű helyben lévő kender föld végiben lévő kaszálló ... nem terem csak egy jó fiok szénát [Vista K; RAK 122].

fióka 1. fiúcska; báiefaş; Knäblein. 1661: De talám azért nem jutott eszedben, gondolád, nem fiókád, hanem fátád leszen [TML II, 176 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithoz]. 1723: Luka Vaszyli kétt hetu (!) gyermek ágyban lévő feleségét ágyából fel verte, erőssen megh kötvén másuvá vitte, ott láncon nyomorgotta kis fiókajával a hideg házban [Hodák MT; VGy. Prekup Gligore (34) jb val./].

2. fiókcscsa; sertáraş; Lädchen. 1817: Felső Píntzébe Három Ferslag Egy Gyertyás Fióka [Told. 58].

3. fiókcscsa; sertáraş; Lädchen | rekeszecske; despártitúra micá; Fächchen. 1674: Egy festett kissebb ládáb(an): Tizen-öt Török keszkenő ... Két elő ruha, az egyik reczés Egy kendő az fiókáb(an). Egy nagy széles mataszával szótt keszkenő [Szászvárosi ref. lt. Halics Mihály hagy.].

4. csűrfa (mellék/oldalcsűr); surá lateralá; Banse. 1752: a Csűrös kertben is vagyon ... szalma fedel alatt lévő Csűr, melyben tsépelhet egyszers-

mind tíz ember, az Fiokáib(an) pedig belé fer két száz kalangya [Pókafva AF; JHb XXV/73. 15].

fiókablak ablakszem/tányér; ochi de geam; Fensterscheibe. 1647: (A ház) Ablak Eot, kilencz reszben allo, egy fiok ablak hean [Drassó AF; BK 48. F. 16].

Szk: világosító ~. 1810: az ... ujj Udvarház ... Szarvazattya első oldalán három világosító fiok ablak [Doboka; Ks 76 Conscr. 35].

fiókajtó kisajtó; usítá; Türchen. 1773: ez fenyő fábol vallo medve talpon allo Nagy Kötött Kapu ennek fiok ajtoja is hozzá lévén [Tekerőpatak Cs; LLt].

fióka-gyermek ? fiúcska-gyermek; báiefaş; Knäblein. 1723: hallottam egy reggel Nemasági (I) ur(am) mint verekedet az Luka Vaszyli^a Cseledi között, maga a Tömlőczre lévén, a felesegitis két hetű gyermek ágyából fel verte, kötve masuvá vitte ott láncon tartotta a kicsin fióka gyermekkel [Hodák MT; VGy. Pétre Ojniczane Mária (28) vall. — *Jb].

A 'csecsemő' jel-sel is számolhatni.

fiókatlan fióktalan, fiók nélküli; fără sertar; ohne Schublade. 1817: Egy Fiókatlan Veress Asztal xr. 40 ... Egy kis karotlan Fogas xr. 17 [Mv; MvLev. 8 ifj. Simonffi Ioseff hagy.].

fiók-csergerenda kereszt-cserfagerenda; grindă transversală de stejar; Eichen-Querbalcken. 1732: egy szín ... földben eset ágask köziben vert Csere karokra, vesszszövel font tapasz nélkül való oldalu, magossan fel emelt kilentz Szarufái, koszu gerendákra nyujtot fiok Csere gerendákon végig folyo szély koszu fakban, szély kötéssel egyben kötve [Nagyida K; Told. 11/70].

fiókesont singcsont; ulna; osul cubital, cubitus; Elle, Ellenbein. 1634: az Téglas Ferenczjne uerese mia tíz seb uala az lánjon, es az fiok cziontis megh tort vala az karyan az eo utese mia, ugy annyera hogy az ueris mia (: en namal fekut :) ki nem mehetet, hane(m) minden természetet az hazban vitte veghez [Mv; MvLt 291. 6b].

fiók-fenyőgerenda kereszt-fenyőgerenda; grindă transversală de brad; Tannen-Querbalcken. 1732: az Aszszony hazab(an) be menven, annak padlása visszszason párkanyzot kilentz fiok fenyő gerendákra [Tancs K; Told. 11/70]. 1736: Gabonás Ház ... Mester Gerenda Nélkül való tizenkét fiok fenyő Gerendákra borongatott, padlása fenyő deszkabol van [Pinárd MT; CU XIII/1. 94].

fiók-fűtőkemence mellék/oldalkemence; cuptor lateral; Seitenherd. 1694: (A) bóltb(a) vissza menven Vannak benne, belől fűjtő, Zöld mázos kemencze (így!), dőlésre hanjatlott, fiók fűjtő kemenczéjével egjgütt, ennek az allja, teglaktól

rakatott pogonos; a' szája vas pántal erőssítettet de alsó rend kályhái elől, egj héjokal vannak [az hátulso ház . Belől fűjtő paraszt kaljhás kemen-czéje s annak a' szájáb(an) vas; ennek mellette, fiok fűjtő kemen-czéje, hasonló hozzája [Borberek AF; BfR Néhai ifj. Bálpataki János kúria-leír.].

Kalotaszeg régi házaiban a legújabb időkig megőrződött az a két részből álló főző-fűtő kemencefajta, amelynek egyik részén nyitott fűzhelyen főztek, másik, ajtóval elzárható része pedig a fűtés céljaira szolgált [Képét l. ETF 104. 47-8, 53]. A címszó nagy valószínűséggel ez utóbbi fűtő-alkalmatosságra vonatkozhatott.

fiókgarat kb. mellékgarat; coş lateral; Seiten-trichter. 1649: Keouetkezik az Apa Hidi^a Malomhoz ualo Erogatio Atta(m) az Fiok Garatra negi Eol Gyepleot ... d. 8 [Kv; Szám. 26/VI. 487-8. — *K]. 1837: Négy garad, négy Lízst vállu négy fíjok garad, és egy ujj lajtorja — a' mellj az also garadot tartya [Náznánfva MT; Berz. 21].

fiókgerenda keresztgerenda; grindä transversalä; Querbalken. 1732: ezen háznak padlása fenjő deszkából való, négy fiok, s egj mester gerendáj kívnjő fák [Kv; Ks 40. XXVIIIc]. 1736: a' Léányok háza ... most ujjanon Tiz szál fiok Gerendákra borongatott Gyalult fenyő deszkával van meg padolva [Sárpatok MT; CU]. 1783: Az Ház jo erős Tölgy fa Mester Gerendára s négy vékony Fiok Gerendákra rakott gyalulatlan fenyő Deszkákkal vagyon padolva [Mocs K; JHbK XXXI/1]. 1803: Rusz Vaszilika Háza a' pitvarán kívüül rako fából épült, a' Mester gerendája és két fíjok Gerendája el vagynak törve [Nagyercse MT; Told. 45]. 1851: A' malom áll 17 tölgyfa lábakon ... Van egy mester, s 11 fiok gerendák fenyő fából [Erdősztgyörgy MT; TSb 34].

fiókgerendácska keresztgerendácska; grindä transversalä micä; kleiner Querbalken. 1736: (A) Pintzének Cserefa fiok Gerendátskára borongatott Csere fa padlása vagyon, rostélyos kis ajtotakája [CU].

fiókkapu '? 1688/1789: A csüres kertnek belső kapuja négy tölgyfa kapubálványra építve, fiokkapuja közepin; ezen két kapu mindenik vascsapokon forognak (igy!), feljül vaskarikákban vagyon foglalva, középső kapuja is hasonló [Görgénysztimre MT; ETF 108. 15].

fiókláda fiók; sertar; Lade, Schublade. 1832: egy üveges Cserefa Almarium — négy üveg táblával, le eresztő pulpítussal, — három ki húzo nagy fiok ládaival, — öt zárjával, két kultsával [Sáromberke MT TSb 26].

fiókmedvehőr (medve)boesbör piele de ursuleţ/pui de urs; Jungbärfeil. 1679: moly vesztegette csavatatlan borz bőr nro. 3. Czavatatlan Fiok medve bőr nro. 1. czavatatlan fejer bárány bőr nro. 16 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 11].

fióknyi (vhány) boglyácskányi/petrencényi; de (cíteva) cäpiçe; von (einigen) Häufchen. 1823: a rajta termett ket fioknyi szenat el is vitte [Dés; DLt].

fiókoeska 1. sertáras; Lädchen. 1774: Körtvely fabul valo s feketere festett Kis almarium hal tsontall kívüül kirakott 9 fiokotskakkal fl. Hung. 5 — ... Kis Almariomotska Tenger színre festett külső Tablakkal, körös körül különbféle irott képekkel ékesített, 7, fiokocskákkal fl. Hung. 12 [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. lelt. 54-5]. 1778: kised Tábóri Asztalocska fenyü Deszkából fiokocskájával, a' Lába Cserefából csinált [Csapó KK; Berz. 4. 8. C. 18]. 1797: Egy Fiokotskaban Mentére való Arany készület [Koronka MT; Told. 34]. 1807: Egy fíjokotskába tsatora (!)^a forma darab tsontok [Körtvélyfája MT; LLt. — *Elírás csutora h. ?].

Szk: záros ~. 1737: ezen Pohár szek(ne)k három egj más rendiben lévő párkányos, fenyő deszkából tsinált, ki huzogato Záros fiokotskái vadnak [Csákgörbő SzD; JHbK XXVI/13. 5, 5a].

2. Jelzői haszn-ban; in functie atributivä; in attributivem Gebrauch: boglyácskányi/boglyácskára való; de/pentru o cäpiçä; von einigen Häufchen (viel). 1823: az edgyik fiokotska szenat elis vitte [Dés; DLt].

fiókoló rekesz; despärtiturä; Fach. 1732: Baronákból Sasokban rakot 8 Fiokalo kikb(en) is vagyon sasos Asztatatlan Kender [Szászkerked K; LLt].

fiókos 1. cu sertar; mit Schublade. 1681: Lábas, óu Sotarto 2 Fiokos-is 1 [Vh; VhU 541]. 1752: Vak Ablakokba tsinált festékes Almarium vagyon háram, ... a Harmadik ... ki s bé tojo fiokos, mely(ue)k négy Tojokál hyja [Szászvevszöd NK; JHb XXIII/27]. 1786: Az Udvar Biro Konyháján Két szakáts Asztal, egyik Fiokos [Nagyalmás K; JHbK XXIX. 36]. 1849: a falba van alkatva szalma színre festett egy quadrup, egy kaszli három fiokas polituras [Szentbenedek SzD; Ks 73. 55].

Szk: ~ *almarium*. 1768: Diófából ki rakott köntös tarto Almarium Más Fiokos Uri Almarium 1 Közönséges térdepos Almarium 1 [Mezősztyörgy K; Ks 23. XXIb]. 1788: Egy kis Fíokos Ládátska Egy 3. fiokos Almarium [Mv; TSb 47] * ~ *asztal*. 1679: vagyon ezen házban: Olasz lábas, negi szeghü festet fiokos Asztal nro 1 (: az asztal fia plehes, kolcsos:) [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 18]. 1788: Fiokas asztal 1 [Somogyom KK; Told. 44a]. 1836: Egy Sárga festekü fíjakos (!) Asztal, rajta lévő két felé nyillo ajtoju tekaval, és rajta lévő Záral edgyütt [Algyógy H; Born. F. Vlb] * ~ *láda*. 1669: Az hazban vagyon ... Egy Tarka Vasas fiokos lada, Az középső ket kisebb fiokakban vagyon het apro üveg Veres Talaczka [Kóhalom NK; Ks 67.46.24a]. 1678: Uzonból vitte(ne)k el Egy fekete fiokos ládat nr.1 ... Egy barsonyos

fiokos ládát nr. 1 ... Czfira fiokos lád(át...) [BLt 1] * ~ *laddcska*. 1788: Egy kis Fiokos Ládátka ... Egy 3. fiokos Almárium [Mv; Tsb 47]. 1816: Cserefa fiokos ládátka ... 5 Rf 17 xr [Kv; Born. IV. 41] * ~ *pad*. 1774: Balint Uramnak ... Csináltam ... egy borított negy fiokos padot 6. Szál Deszkából [Keszű K; KS Conscr. Barta János (40) j b vall.]. 1786: Az Udvar Biro Kamarájában Czugumis tarto Fiokos Pad 1 [Nagyalmás K; JHbK XXIX/36] * ~ *padláda*. 1773: van ezen házban egy hoszszu fiokos pad láda [Teke-rópatok Cs; LLt] * ~ *padszék*. 1752: két Fiokos padszék [Pókafva AF; JHb XXV/73. 13] * ~ *pohárszék*. 1753: Edgj uj járo rostélyos fiokos záros pohár szék [Mezőzáh TA; Told. 18] * ~ *repositorium* kb. fiokos állvány. 1789: a' mint a külső nagy Patika Házba bé mennek jobb kéz felől lévő fenyő Deszka ki huzo fijokos Repositoriumokban ezen alább irt Portékák* találtatnak [Mv; ConscrAp. 33. - *Köv. a patikasze- rek fels. - L. még alább *fiokos stélási* al.] * ~ *stélási*. 1789: a ... Nagy Patika Házban lévő Fiokos Stélási(na)k also részében lévő ki huzo Suplá- dákban találtattak az alább irt rendel Specificált Materiálek* [Mv; ConscrAp. 74. - *Köv. a fels.] * ~ *idlas*. 1677: Vas verő ház az fal oldalán négy részben vagon fel szegezve tál, tányér és egyéb egygyetmást tartó fiokos tálás [Madaras Cs; CsVh 49] * ~ *tükör*. 1806/1818: 1 Fiokos tükör magossotska [Mv; Told.]. 1835: Egy fiokos Tükör [F.zsuk K; SLt Vegyes peri.].

2. rekeszes; cu despärtitürä; fächerig, fachig. Szk: ~ *láda*. 1782/1795: Liszt tarto nagy fiokos Láda [Sorostély AF; Ks 80] * ~ *skatulya*. 1663: Egj üres fiokos (!) Iskatulya [KGy]. 1797: Egy fiokos Iskatulya [Mezőkőbólkút K; CU].

3. mellék/oldalcsűrös; cu şură laterală/anexă; mit Bansen. Szk: ~ *csűr*. 1654: Rét György ... Istaloja, Pajtacskaja. Egy fiokos Csüre [Szászna- das KK; Ks. Bánffy Anna urb.]. 1715: Csűrös Kert Közepin Jo szarvazás Uj Supozás alat talpakon Sasokban rakó fábol ki rakot Jó hoszszu tágos egy felől valo Fiokos Csűr vagon [Pálos NK; LLt Fasc. 140]. 1797: Egy fiokos tapaszos oldalaival edgyút ép Csűr [Hosszúaszó KK; JHb XX/35]. 1809: Vagon egy fiokos Csűr, melynek egyik járna el töröt, a falal haszonvehetősök [DLev. 2. XI. A. 9].

4. ablakszemes/tányéros; cu ochi de geam; mit Fensterscheiben. Szk: ~ *ablak*. 1772: ä Kö bolt- nak egy fiokas jo uj ablakja [Mv; i.h. 5. XVII. 3]. 1775: vas Sarkatskakon fordulo fiokos ablak [LLt Csáky-per 107. L. 14] * ~ *ablakú*. 1775: (Találtunk) A Két Házakon közepszerű párkányos fejr Rámájú Negy fiokokra onba forgalt síma egész Táblájú, szinten annyi vas Sarkatskakon fordulo fiokos ablaku két szép Házakot [i.h.] * ~ *üvegablak*. 1699: onban foglalt hat fiokos üveg ablakai minde- niknek, ötödfel öreg tangyér héján, egyik(ne)k fiokjai dezkalvan van bé csinálva [Szentdemeter U; LLt].

fiokosan cu sertar; mit Schublade. 1736: Fa héjjal tzfirázott Viragozott, szép mesterséggel, fiokoson Csinált Asztal legszebb a' többinél 1 [Várhegy MT; CU XIII/1. 104].

fiokpálha (hónaljbeli) ingujjbetoldás; clin; Zwik- kel. 1629: az ing ... ugy vala az mint megh szabtak volt, ot vala az fiok palhanak valo ki meczet ki- cziny giolczis [Mv; MvLt 290.35a].

A MTsz magát a *pálhá*-t 'hónalj' alatti ereszték az ingben (és a hosztú szürben) értelmezéssel tartja számon.

fiók-regesztrum ? kb. pótnyilvántartó könyv; registru de evidentă suplimentar; Ersatz-Evidenz- haltungsbuch. 1630: Ez fiok Regestumban walo perceptio f 125/99 1/2 ... ez fiok regestumban walo perceptioban ... az fiscusnak fele része va- gyon [Kv; Szám; 18b/IV. 102]. 1650: Tohrdaj (!) Jstuanak, Az Magyar Nation levő Safarnak, Az 1649 Esztendőbely Decemberről ualo Szam ado Fiok Regestruma, Igy következik* [Kv; i.h. 26/VI. 343. - *Köv. a fels.].

fiók-szarufa szarufafajta; un fel de căprior; Art Sparren. 1799: A Kemeny(ne)k fel-állításá- ért, ki vévén annak kertelését, és a' letzezésért ide értvén a fiok szarufák eszterha tarto és far szaru- fák el-készítését fel-állítását mind öszve ezen mun- káért adok 3 ~ három Mforintot [Kakasd MT; DLev. 4. XLI]. 1825: A Szegelet vagy a Csatorna Hajtásban levő Szarufa, a fiok szarufával|Fiok Szarufák [Dés; DLt 3].

fiók-tölgyfagerenda kereszt-tölgyfagerenda; grin- dá transversalá/raversä de stejar; Eichen-Querbal- ken. 1727: Ezen hoszszu Istállonak közönségesen vadnak 24 ~ Huszon nagy fiok tölgy fa gerendai és három széna hányo ablakai|a' padlása is ezen Pin- czének bik fábol valo, mellyet hat fiok tölgy fa- gerenda, és egy mester gerenda tart [Csákgörbő SzD; JHbK XXVI/13. 12-3].

fiola italosüvegféle; un fel de sticlă pentru bău- turi; Art Flasche, Phiole. 1714: Hatodik Pincze- tok . foglal magáb(an) 13. Phiolat fl. Hung. 4 Hetedik Pinczetok közönséges fabul, foglal magab(an) 8. Palaczkokat 1.,50 [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. 56].

fireg-forog 1. sűrög-forog; a forfoti; sich rüh- ren und regen. 1746: Posoni Lakatos Jánost nem láttam hogy semi Literaleval ele mustralt volna, hanem ott firgett forgott es a Ns zaszlo alatt Dobos volt [Esztelnek Hsz; HSzjP Balthásár Karakay de Esztelnek (76) nb vall.]. 1753: mások- tot sokat tudakozván felőlle mint firgett forgott [Koronka MT; Told. 37/50]. 1756: mikor az Asz- szony Henter Jánosné Aszszonyom, vagy Fia Henter István Úrfii itten vóltak, Németi István is mindenkor ottan firgett forgott, és mint egy totum fac vólt [Kv; Mk IX Vall. 45-6].

2. *dív* forog; a se invirti; sich um etw. drehen/handeln. 1603: mjert rah emlékeznek az teóruenyben hogy mint firgett forgott az dologh [UszT 17/73].

firer kb. szakaszvezető; sergent; Zugführer. 1782: Szabó András gyalog katona vásárolván Eszterháziánus dimissus katonától, Kala György őkegyelmitől egy hámos lovat Bogdán Estan-dor (!) firer uram és Küs György, a Barabás káplár szolgája jelen voltak a vásárban, és az áldomásívásban [Árkos Hsz; RSzF 280]. 1798: Bodosi fiak azt kívánták meg tudni Fhírer Vramtol, hogy azon fegyveres katonák ki parancsolatjával jöttek oda [Barót Hsz; HSzjP]. 1828: azt beszélte Firer ur senki másra nem gyanakodom tsak nénémre [Étfva Hsz; i.h.].

Szk: *verbuváló* ~. 1744: Verbualo Fűjernak Jancso Mihaljni kenyeret, oldalost, egetbort de. 36 [Kvh; HSzjP].

firhang függöny; perdea; Vorhang. 1746: Tiz Ablakra valo Fűrj ham (!) [Nsz; Told. 19]. 1756: Ágy Firhangjához szolgáló kereszt vas egy [Déva; Ks 92. I. 32 kúria-lefr]. 1772: Mindenik Ablak előtt külön külön Zöld Ujj Rása Matériából valo Firhang, vagyis Supellát vagyon Karikaival, és vass veszszejével edgyüt [Kv; Bkt Mikes conscr.]. 1778: Ött Firhangra való vasak, vagy Drótok [Csapó KK; Berz. 4. 8. C. 18]. XIX. sz. *eleje*: Firhangra való karika 18 kr. [Altörja Hsz; HSzjP]. 1801: Egy Zöld Sajtásos Ágy eleibe valo Fíhng [Vargyas U; CsS]. 1805: Hat Fejér Ablakra valo Firhang [A.jára TA; BLt 9]. 1817: Két ringy rongy Firhang|Két sráfos Firhang 10 xr [Varsolc Sz; Born. IV. 41]. 1820: 3 virágos potyolatból készített rojtos firhang felső bodréjával edgyütt [Mv; MvLev]. 1840: 1 zöld fűrhang vevő neve Réty Jánosné 50 xr [Kvh; HSzjP]. 1842: Steláz (!) festetlen fenyőfa Zöld firhang(gal) [Dés; Újf. 6 Újfalvi György hagy.].

A szerk. gyermekkorában Désen az öregebb rendűek – még városi köznyelvi szinten is – a *függöny* helyett a címszóbeli szóval éltek. De így lehetett ez Erdély más részein is [Kv-ra nézve l. Hantos Gyula, A kétvízközi majorok. Kv, 1943. 21].

firhangli függöny; perdea; Vorhang. 1849: ezen szabának vagynak két nagy ablakai, jo moddal el látva, kékes stráfu firhanglikkal fedozve [Szent-benedek SzD; Ks 73.55].

firhangos függönyös; cu perdea; mit Vorhang. **Szk:** ~ *ágy*. 1848: Egy Firhangos Ágy [MkG Conscr.] * ~ *tábori ágy*. 1755: Firhangos Tábori ágy 1 [Batiz H; BK sub nr. 1020 Naláczí conscr.].

firhangú. Jelzős szk-ban; in constructii atributive; in attributiver Wortkonstruktion; kb. *leples*; cu *vál*; mit *Decke*. 1833: Egy viaszas vászonnal bé huzott, – elől zöld firhangu, fenyő fábol valo Tránsírozó Asztal [Katona K; Ks 73. 55 Kornis János lelt.].

firhang-rúd függönyrúd; bară pentru perdele; Vorhangstange. 1817: Egy Firhang rúd [Mv; DLev. 3. XXVIII. A.].

firhangtartó I. *mn* függőnytartó; pentru fixarea perdelei; Vorhang haltend. **Szk:** ~ *drót*. 1810: a' Léányok házán lévő ablakok ..., vagynak ezen ablakok felibe Firhang tarto vas drótok is szegezve [Doboka; Ks 76 Consr. 38] * ~ *fa*. 1788: Egy firhang tarto Keresztes fa [Mv; TSb 47].

II. *fn* függőnytartó; galerie pentru perdele; Vorhangstange. 1798: fenyő fábol tsinált firhang-tartok [Malomfva MT; CU]. 1816: Firhang tarto 2 Rf 25 xr [Kv; Born. IV. 41].

firidős l. feredős

firis¹ kabátfajta; un fel de jachetă; Art Jacke. 1582: Petrus Gruz praescriptum suum fassione(m) ... hoc modo auxit hoza ky az Boltbol valamy Iglér poztot, kere Azon hog egy zokniat es eg firist chinalliak beleolle [Kv; Tjk IV/1. 41]. 1587: Zegeottem* egj leantt 1 Muhar frish (!), bélessel ezve a mindt (!) zereti [Kv; Szám. 3/XXVI. 13 Süweges Gergely isp.m. kezével. – *Ti. szolgálónak]. 1588: 7 die January Zegeottem esmeg 1 Leant, meljnek Ersebeth neve f. 7 d. 50 3 Jnghbe, 3 Sing galler giolchjban 1 feore valo giolchjban, 1 frisbe, 1 barsonj Partaban, 1 haifonoban, 1 Vy Sarúban [Kv; i.h. 4/V. 9 Gr. Veber kezével]. 1592: Az Zolgalo Azzon Embórral Zegótu(n)k megh f 8/ – Kett főre valo giolczot vóttunk nekj p(ro) f ... /70 Egj fodor Jglér frist (!) vóttu(n)k nekj, amint Zegódsége tartotta p(ro) f ... /75. Harom sing galler giolczot vóttu(n)k nekj f ... /60 [Kv; i.h. 5/XII. 10]. 1595: Az zolgalo Azonyembernek Jnghwynak valo gyolchot p(ro) f – d 50 Annak feyere valo gyolchot p(ro) f – d 50 Vgion annak fodor igler firist tezen f 1 d 50. Az zolgalonak Margitnak attam . Egj keoz igler firist p(ro) f 1 d 10 [Kv; i.h. 6/XV. 41]. 1600: Margitnak, a pincébe jaro Leannak czinaltattam eg fodor Iglér szokniát es firist f 4 d 95 [Kv; i.h. 9/XII. 62 Ígyártó Simon isp. m. kezével]. 1627: Egj bellet viselt firisbeöl tartozik az ket aruak(n)ak f – d. 67 [Kv; RDL I. 135].

A címszó alakváltozataira és jelentéseire l. még Nagy Jenő¹ MNy LXI, 94–6. – A TESz sajnálatosan nem vette figyelembe és nem idézi az i.h. fejtegetéseit.

firis² ügyes; de treabă; priceput; geschickt. 1838–1845: „Unyan firis, hogy ” – olyan ügyes, hogy [MNYTK 107].

firis-ing vászonrékli; lecreu/firis de pinză; leinener Tulifant. 1783: olyan szeretője volt kinek gjapottas Reklit vagjís Firis inget tsináltatt* [Usz; Pf. – *Az asszony].

firiskó l. friskó

firkál irkafirkál; a mizgáli, a scrie; kritizeln. 1806: egy keveset firkáltam [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 153].

firkol ficánkol; a se fitji; zappeln. 1736: Fogaras várát ad vivam kicsinálták*, belső, külső bástyáival együtt . . . , rendre az álgjuk az bástyákon, körül az árkában viz volt, az vízben eleven apro halak úgy firkoltanak [MetTr 396–7. — *Fő-úri lakodalomra készült cukrász-műre von.].

firkol-farkol kb. húnéz-hámoz; a suci vorba, a o scálda; fickfacken. 1758: Csak készülünk a finalis divisióra, de Rettégi István uram, minthogy fél tőle, jórendin eladván a maga részét, megis annyit s még többet bír, mint mi, nem akarná és azért csak firkol-farkol. Isten tudja lesz-e vagy nem osztózasunk valaha [RetTE 64–5].

A jel-re l. *félrefirkol* 'kitérőleg válaszol, kerülgeti a vallomást' [MTéc; ez az adalék Usz-ból való].

fírmál bizonyít; a dovedi; beweisen. 1681/ XVIII. sz. m. f.: (A) két rendbéli Contractusok(ban) specificalt conditiojok felet mind két felek nem hogy változtatnak akarattyaokot, sőt pediglen in omnib(us) articulis punctis et Clausulis firmálják ujabbanis [Szentbenedek AF; DobLev. I/28a]. 1762: Firmálja azis az A Vr(na)k assertioját, és az I. Ó Klime által gyujtot harap miatt lett károsodását, hogj tudniillik nézvéen in Specie azon harapnak terjedését . . . A. még előre megmondotta, hogy azon harap égés mián el kellene ha szénája volna az A Vr(na)k égni [Torda; TjK V. 103].

fírmálhat bizonyíthat; a putea dovedi; beweisen können. 1780: Nro 26. exhibeált Conscriptio egyebet Nem fírmálhat exponált Vrtrama szerént, hanem tsak Actuale Possessoriumát az I. Vrnak [BSz; JHbK LIV/25.18].

fírnáe fírnisz, kence; fírnis; Fírnis. 1839: Ablakokra belső és téli Flingereket Dufláson fírnáztal jo moddal behuzva [HSzj tokos-ablakheveszt al.].

fírnájsz-festék vopsea de firmis, verniu; Fírnis-farbe. 1802: Szép fegyver tarto Thécácat fejár Fírnés festekkel, sárga párkányokkal az egyik szegelettől fogva a másikig végig a fal mellett, az Stakatura párkányáig valo magosságra* [Mv; TGsz. — *Ti. kell csináltatni].

fírol ? becsap, félrevezet, rászed; a inšela/pá-cáli; betölpeln, hinters Licht führen. 1842: lattya . . . folytatta Roth Pál ezek mind a Bátyám fái a mi csak régi vágás, a város nem akarta meg venni jutalmas áron, — a Zsido Ungvarival* trafikálva fél áron megvették — s most edgyütt két áron adminisztrályák . . . a Tanácsba . . . nemelyikünk a Zsido pontosságába kételkedtünk a Fő Hadnagy Ur erre azt felelte, nem lehet félni semmit — mert Ungvári fírolja a Zsidot, — vagy gondoskodik

rolla — 's így győződünk meg a Zsido pontosságá felől [Dés; DLt 2480/1843. — *A hídépítő mérnök].

fírreg surrog, süvít; a suiera; sausen. 1638: Az mikor az keöz kert felet veszekedének Ciszzar Istua(n) es Kerekes Szabo Istuan, latam azt hogj egj söueny darabal ugy megh úte Ciszzar Istuant, hogj ugia(n) fírregh vala az darabia mas fele [Mv; MvLt 291. 161b].

firtat 1. faggat; a descoase, a trage de limbă; ausfragen. 1570: Jwlya Thèmeswary Gergelne Ezt valya hogy Mykor az Besterchey Zokadalomba Jar volt, Es egywt Lattha hogy egybe gywlekeztek es zayganak, es hogy oda Jutot volna hallota az hogy fírthayak volt chigan esthwannet hogy Te hasitad megh az pap keonteset [Kv; TjK III/2. 59]. 1582: Walentinus Wadany iuratus fassus est, Eg gyermekis wala Az Zekerem, es ereossen firtattak az gyermeket Az eorizeok, Mondwan: No Mond megh Neste kwruafy mit lattal az Azzonyhoz [Kv; TjK IV/1. 8]. 1591: Mikor firtatnak kie az lo es mi iarasba vadnak, azt mondak hogi Colosuari embere az lo az Barat Jmreh kapuiat nitva találuk . . . , kerdkw ha hon volna az eo loua híre sincz az eo louanak Mierthogei annak vtanna megh fogtak volna gianora* . . . mikor sokaigh firtattak volna, semmit nem valla [Kv; TjK V/1. 72. — *Ti. a lótolvajlással gyanúsítottat]. 1612/ 1613: mikor hazamhoz jót volna az Czereny Gaspar zolgaloia Osvat Anna, firtatni kezdem hogi mond-gia megh kitül valo az giermek [Fellak SzD KJ]. 1629: ha ugia(n) firtatni kezdik, hat szemeben megh mond-gia az ki uele cselekeotette [Mv; MvLt 290. 144a]. 1716: Az Aszszony Csákiné Aszszonyom ó Nga . . . még az el mult hétén is mind firtatot izéngévtén rám hogj Ngtok mit poroncsolt féder(m) az borok fránt [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.]. 1722: én csak köz Biro voltam megis engem firtotnak [i. h. Bornemisza Imre lev. Nsz-ből]. 1752: egy Közep Ajtai Vajda Mihály nevű Jobbagya . . . Posztó gunyát vévén magára kardoson eczakának idein egy Marton István nevű Közep Ajtai Szabad emberre ra megyen aszt aluvo agyabol fel zaklattya, firtatni kezdi pénzért, palinkeért szalonnaert [Nagyajta Hsz; Ap. 3 Donath György Apor Péterhez] hallám hogy Gligor Mihály a' Feleségit Firtattya vala hogy miért nem viselt gondott reája [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 29]. 1785: azon Tolvajok engem eléggé firtottanak hogy a Méheket meg mondanám . . . de én semmiképpen meg mondani nem akartam [Piskinc H; GyK]. 1803: valami bundjából ell vezett pénziért, hol edgyiket, hól pediglen edgy Másikat firtatta [Berekeresztúr MT; Berz. 3. 5. B. 1]. 1831: késő éjszaka egy uri ember jön bé a' házba lámpással s azzal tsak firtatni kezdette Vonutzot a' Ludért, hogy töstént adná elő, legottan kopasztva előis adta [Dés; DLt 332. 16]. 2. késztet, unszol; indemna/determina; nötigen, (an)treiben zu etw. 1583: Margit Igiartha ferenczne vallia . . . egkor ziggia vala Biro Mihalt Lator

Embernek, mivel hog Amint ertettem eg leankat firtatot volna es kerte volna gonossagra [Kv; Tjk IV/1. 140]. 1597: Viczey Ersebet Vrbeögeör Balintne wallia. Vgi wagion hogi mind Marthon deak s mind az feleslege mind vntalan firtattanak erette hogi Globicz Mihalihoz mennyek inkab egy nap sem múlhatot el zewret eleot feokeppe(n) hogi nem vntattak volna ..., de en az Globicz Mihál gyewreyet nem hogi el veottem volna teolle de megh latny sem akartam [Kv; Tjk VI/1. 54]. 1629: hallottam teolleok az mustoha gyermekiteol mikor az rezd ki adasaert firtattak Zabo Janost, hogi azt mondottak, hogi adgya ki az eo reszeket [Kv; Tjk 34]. 1637: ennekemis volt ados Lakatos Georgj firtattam erette ... hogj ... megh adgja az mimel ados [Mv; MvLt 291.91a].

Ha. 1583: firtatne kezde [Kv; Tjk IV/1. 154]. 1767: firtotta [Gyeke K; Ks 4. V. 20].

firtatás faggatás; descoasere, tras de limbă; Ausfragerel. 1570: Vrsula Boldyzar Mesterne hythy zerent vallya, hogi egykor Zent Marton Napba Zabo Janosne vytte az eo leanyat orsykot eo hozza . . . Es egykorba esthve akar volt ely Menny az lean, es hogi kerdette volna howa Menne olyan esthwe, Nem akarya volt megh Mondany, vegre sok firtatas vtan megh Mondya hogi az Nyenze Zabo Janosne kwlte az Trombitashoz Eothuen penzt kerny Theole [Kv; Tjk III/2. 28]. 1582: Anna consors Emerici Warga ... fassa est ... Az gyermeknek firtatassa feleollvs vg vall mint a felső thanv [Kv; Tjk IV/1. 8].

firtogat 1. faggat, firtatgat; a descoase, a trage de limbă; ausfragen. 1584: Vuch Thamas wallia

Az en hazamhoz ieoue az leian es masod napia vala zwlesenek, Mikoron penig a leiant firtogattam volna, hogi kiteol leot volna a gyermek Ezt felelte refa hogi ha Eotet meg fizetnek is es Meg niuznakis, de nem tudna mondani Egiebet hanem hogi leot volna Barat Peternek ... egy Thamas deak neü (l) Zolgaia, kyteol valonak monta lenny a' gyermeket [Kv; Tjk IV/1. 225]. 1586: Kowach Janos wallia ... peter ... kesen leowe esmegh ez varosra, es mikor kerdezte(m) howa teotte az lowat, Azt monta hogi, Nagy dologh Az Bestie Curwafiae hogi chak enge(m) firtogacz[Anna Iller Andrasne wallia ... Azt monta a leany hogi ... a leant az ket Azzon Nepek firtogattak [Kv; i.h. 567, 595].

2. késztetget, unszolgat; a tot indemna, a sta de capul cuiva; drängen. 1584: Jiona Theolcheres Adam Zolgalo leania, wallia, ilyen bezelgetest hallottam zaibol Annak a' leannak Akj ferkel Miklosnal meg terhesedet volt, Mondwan: egykor az vram firtogat vala Es bewnre kewan vala de Nem engedek neky [Kv; i.h. 227].

firtosvárajlj a Firtosvárajlja (U) tn -i képzős szárm.; derivatul cu sufixul -i a numelui topic Firtosvárajlja; mit -i Ableitungssuffix gebildete Form des ON Firtosvárajlja; din Firtosvárajlja/-Firtuşu; Firtosvárajljaer. 1751: küldte múnket ...

Simenfalvi Lázár Gergely ... Firtos Várollyai János si János Uramhoz [Keresztúrfiszék*; Sf. — *Usz].

fis játékpénz, zseton, jeton fişă; Spielmarke, Jeton. 1821: Két Jádzo Fises Láda Fiseivel [Veresegyház AF; Told. 19]. 1824: Egy rongyos fisses láda Skatujával, fisekkel [Fugad AF; HG Mara lev.]. 1826: egy fisses láda [Koronka MT; Told. 19]. 1848: Egy hoszuko Skatuja fisek benne a ladába [Szászterked K; LLt Kováts Mihály gub. frnok kezével].

fises játékpénzes, zsetonos; cu jetoane/fise; mit Spielmarken/Jetons. **Szk:** ~ láda játékpénzes ládikó. 1821: Két Jádzo Fises Láda Fiseivel [Veresegyház AF; Told. 19]. 1826: egy fisses láda fisekkel [Koronka MT; Told. 19]. 1835: Fises Láda három Blokkal [Mezőnagycsán TA; LLt] * ~ skatulya 'ua'. 1793: fekete kerek jatekhoz valo Fisches Scatulya, 2 tattzaval [Kv. TL Conscr.]. — I. még *fis* al.

fiskális I. mn 1. fiskusi, kincstári; fiscal; fiskalisch. 1637/1821: Offen Bánya ... Fiscalis Jóság, Inscriptióban vagon Filstikk Uraméknál, s a' szegény megholt Kegyelmes Urunk* megengedte, Filstik Lőrinc és Váradí Miklos Uraimeknak hogi coláltassák, s Decimát adjanak ö Felségének belőlle [Torockósztyörgy TA; TLev. 8/1. — *Bethlen Gábor]. 1650: Az Inscriptio Jozzagot penigh, es kiualtkeppen az Fiscalist, perpetuo jure nem statualhatni, Articulus vagon rolla [Kv; Ks 4.IX. 2 Steph. Pálffy kezével]. 1687: Én Endes Miklos uállaltam fel a csfki fiscalis uas hámor ... gonduiselésének tisztit [CsVh 86]. 1776: Panaszolkodik az Fiscalis Tiszt hogi Szurdokon Fono hazatt tartanak, az melljből sok roszt kovetkezik [Szurdok Mm; JHbT]. 1739: Nztcs Kolosvári Daniel Atyánkfia ö Kglme Requistiojára, az ö kglme örökös Retinek a Fiscalis Máléfölddektől valo Discernálására, exmittáltatnak* ... ö kglmek [Dés; Jk 414b. — *Köv. a nevek fels.]. 1837: ezenn jelen lévő Fiscalis Esketést .. Authenticaltuk [Torda; TVLt Közig. ir. sztln]. 1836: Nagy Kirally rét nevü fiscalis kaszallo rét [Torda; EHA].

2. ~ *direktor* közügyigazgató (országos főügyész); procuror general; Oberstaatsanwalt. 1832: Az Tekeiek Kérések, a Possessorokkal és Fiscalis Directorral közöltetvén azoknak Reflexiojok mellett a' Guberniumis küldje fel opinioját [Borb. II].

3. ~ *kauzák direktora* 'ua.; idem'. 1747: Tekéntetes Vr Zalathnai Dobra Péter Vr N(e)m(es) Erdély Országí Fiscalis Causak(na)k Directora [JHb 53/y].

4. ~ *kancellista* fiskusi íródeák; functionar la fisc; Kanz(e)list, fiskalischer Schreiber. 1812: minékünk mint Actualis Fiscalis Cancellistáknak a Diurnumunk ... égyikünkre valo nézt naponként tézen 3 RFtokat [Kv; SLt. Vegyes perir. Ujvári Adám nyil.]. 1819: a mikor is egyik a Fiscalis Cancellisták között egy magos poltzra fel álván a Királyi Adomány Levelet fel olvasta ... a Kővári Nemesség .. contradicalni kezdett [Nagysomkút Szt; Ks 67. 47. 28].

5. ~ kereset közkereset; actiune fiscală; offene Klage. 1808 k.: (A tanu) ő maga ma-is törvénytelen életért Fiscalis kereset alatt van [Dés; DLt 250/1808]. 1823: Kérem a Tktes Tíztséget méltoztassék Csernátóni Samuel Uramat valahára lehető meg zabolázhatása végett fiscalis kereset alá vetetni határozni [Vajdasztiván MT; TLt Praes. ir. No 65/827-hez Budai István viceisp. nyil.].

6. ~ *prokurátor* fiskusi prókátor; avocat fiscal; fiskalischer Anwalt. 1669: Fogarasban lako Hauizi István Déak mostan Fiscalis procurator, és Gabor Déak, edgyik hites szolgálbiro, mind ketten Nemes személyek [Szád.] 1798/1799: Fiscalis Procurator Kézdi Pollyáni Kádár János [Torockó; TLv. 5/16 Trass. 419].

7. a fiskust/kincstárt illető; privitor la fisc; ärarisch. 1770: 11-ma Martii holt meg a szegény director ur Tolnai János... Mihelyen megholt, minden fiscalis leveleket Medvéhez^b vittek [Rette 225. — "Fiscusi/országos jogügyigazgató. ^b Medve Mihály, előbb mv-i táblai fiskális (ügyvéd), majd kincstári jogügyigazgatói ügyész].

II. *fn* 1. prókátor (ügyvéd); avocat; Anwalt] ügyész; procuror; Anwalt. 1769: örömmel értetem az minap az Néném asszony Fiscalissatol hogy szándékozik Batyam uram bé jünni [Szentgyörgy MT; Ks 99 Kornis István lev.]. 1802: Homorod Almási Barra Ferentz m pr. Nemes Aranyos Szék hites Ass(ess)ora és Fiscalissa [Asz; Borb. I]. 1826: az Néhai Dobai György Executori ellen való Perit ... magamrol tellyességgel le nem rázhattam az a' mellett való Assistentiaval együtt, a' Kolosvári Tktes N(e)mes Tanátnak is idegenységét magamra vontam ... Óri Fülöp István mp. kolosvár várossa Fiscalissa [Kv; KmU-Lev. 3] 1835: le ment utánna a' Fiscalis. — azt megint valami csúf szókkal illette [Zsibó Sz; WLt]. 1847: Majthini József mp. a nemes céh fiscalissa [Dés; DFaz. 40].

2. fiskusi/kincstári jóság; bun al fiscului/statului; Kameral-/ärarisches Gut. 1665/1675: Tudode hogy nehai Iffiaibbik Rakoczi Gyeorgj idejeben mikor az Fiscalis Jozzagok Erdelyben Registraltattak, Kolos Vár Megyebe(en) leuő Mező Szilvást az Fejedelem erővel iratta volna az puré Fiscalisok közé? [JHbK XXIV/4 vk].

3. *udv* jelzői haszn-ban; in functie atributivă; in attributivem Gebrauch: ~ *úr*. 1801: A Tekintetes Urnak 5a Xbr(is) datalt levelét abba a Fiscalis Urét is accludálva tisztelettel vettem 15a xbr(is) [Mv; TL. Makkai Sámuel tt Vesenyei Dániel jóságigazgatóhoz]. 1818: méltoztatik a Tktes Fiscalis Ur ezen szerentesen történetet a' Tktes Doctor urnak eszerint meg mondani 's beszélni [Sülelmed Sz; IB. Medgyes Lajos lev.]. 1845: valami huszasakat madarasiné ... Rosi léánya tavalyi gazdájának a Fiscalis Urnak sebéből el vett volt [Dés; DLt 502].

fiskális prókatori (ügyvédi); de avocat; anwaltlich. 1823: A Fiscalísi szálláson a' kapu igaztására 30 Létz szeg [Déva; Ks 106. 155].

fiskalitás 1. kincstári jóság/tulajdon; pose siune a fiscului/statului; Kameral-/Ärarbesitz. 1677' Látván azért én hogj ilyen szin es p(rae)textus alatt az Fiscus Jussa abalienaltot, es napons ként abalienaltatik Azt kévano(m) azért a jure hogj ha az Dnus I az fellyeb megh irt ház helyek(me)k admonitiomra valo nem rémittálásának helyes okát nem adhattya, ... es azon birodalma helyesnek az eő Nga szekitol ne(m) itiltetik, ngj mint Fiscalitás alol non bono modo abalienaltot hazhelyeket es just kezembe(n) kevanom Donatiomnak es pure emanaltot statutiom(na)k tenora szerént adjudicaltatni [Szád., Joh. Sarosi nyil.]. 1687: az Fiscalitas alol absolvalodot volt Szent Jakab* [Ks 21. XVII. — *SzD].

2. fiskusi/kincstári eredetű jóság/birtok; bun/domeniu al fiscului/statului; Gut ärarischer/kameraler Herkunft. 1748: Az Erdélyi Telekj Fiscalitasoknak aestimatiojak Haza Törvénye szerint és in Facie Loci celebrátassanak, aról való előbbi kegyelmes Decretumak velem valo communicatioját, az Ur, ígéréte szerint, el ne felejse [TKI gr. Teleki Ádám lev.]. 1767: Az egész erdélyi fiscalitást bíró possessor urak evocáltattak gubernium eleibe productiora [Rette 208]. 1772: A szegény Baytay*. Aradon megholt. az apja valami fiscalításban udvarbró volt [i.h. 289—90. — *Bajtay Antal József br. erdélyi rk püspök]. — L. még i.h. 238.

3. '?' 1721: Bara Boldisar fiscalitássát adta az Exactoriara szolgál Biro vr(am) Ecchert vr(am) f. f. 3., 96 [Kv; PolgK 134].

fiskus 1. kincstár; vistierie, teaur al statului; Fiskus, Ärar. 1613: Kofác János, Hoda István, Balog János és Zöke Mathé Zentkiralt, és Talas Pall Mogyorokereken Coloswarmegyébe(n) lakók, kik ott Kalota szegben, az meg tiltot marhakat fel zedik, és ez Mesesen túl valo Tóser emberekkel componalua(n), ugyan ő magok, orszagünk tilalma, s vegezesse ellen az Marhakat harmintzad fizetes nélkül, által szöktetik és keserik, az mi fiscusunknak Nyilua(n) valo karara és fogyatkozásara [PLPr '35 fej.]. 1630: Ez fiok Regestumban valo perceptio f. 125/99 1/2 ez fiok regestumban valo perceptioban az fiscusnak fele resze vagyon [Kv; Szám. 18b/IV. 102]. 1669: mikor Balogh Laszlo Uramot Vasárhelyi Gyülesen meg Szolitotta az Fiscus én mondam Praesidens Uram(na)k hogy az Országh szolgálattyáb(an) vagyon az kapuk connumerálásáb(an) [Gyf; SLt 30. A. 9 St. Deczei de Thorda (35) ns vall.]. 1684: Martius 19. Proclamálták Tököllyi grótot ő nagyságát, minden Erdélyben lévő jóságát az fiscusnak íftték, mivel nyilvánvaló hostilitássá mind az mi kegyelmes urunk ő nagysága ellen, mind a haza ellen elucescáltak [TT 1889. 262 SzZsN]. 1702: az Nagy Czicz hegyi Szőlött ... az Fiscus nem egészen bírta hanem egy darabott bírt benne a Kő sziklassát .. igen pusztas volt [Dés; KGy]. 1740: Itt Borzson mindenféle Dézma egyedül az Vraságé szokott lenni, minthogj Olá vátra, a' Fiscus ne ę dez-

mál semmit [Borzás H; Ks 89 Inv. 93]. 1820: nem is volt az Arendator Contractus szerint arra aktivizálva, hogy a' Kir: Fiscusra nézt in Cursu Arendae terhes költséggel járó ujjíttásokat tétethet [Kolozs; SLt évr. lánk.]. 1844: a Görgeányi uradalom a Kir: Fiscus által pereltetik [Kv; DE 3]. 1864: ezen határ résznek külső fele ütközik a felső és alsó sófalvi ugy az ugynevezett Torda megye havasával melyek a Királyi fiskus által Biratnak [Alfalu Cs; GyHn 22].

Szk: a ~ keze alatt lakik. 1749: Mány Gavrilla három fia... el szökvén, ... Arad Vár(me)gyéb(en) Siklon laknak a' Fiscus keze alatt [Mezőcsán TA; DobLev. I. 236. 23a Jorga Juon (70) jb vall.].

Hn. 1684: az Fiscus réttye [Borbánd AF; EHA]. 1725: az Fiscus Tava mellett (sz) [Kolozs; EHA]. 1754: a Fiscus réte [Szancsal KK; EHA]. 1761/1808: a Fiscus Erdeje — Cserfa Fialatok gyalog kert karonak valok találatnak benne [Szind TA; EHA]. 1782: egy hupa hupás gödrös helye ... vagyon a Sos kuton alol, Nap keletről az Aknarol le járó ut ... , Nap Nyugotrol a' Fiscus Lo kértye szomszedságib(an) [Dés; EHA]. 1794: a' Fiscus Lábujában (sz) [Kérő SzD; EHA]. 1797: a' Fiscus Kertyei [Désakna; EHA].

A kv-1 Nagypiac északkeleti szegeletén *Fiscus: Fiscus*-nak néven emlegették a múlt században azt a kocsmát, amelynek helyén a későbbi Pannonia, majd Nagy Gábor és századukban Központi néven ismert szálló állott. Magát a szegeletet is Fiscus szegeletje néven ismerték a kolozsváriak [I. KvTel. 48–9].

2. ügyész; procuror; Prokurator. 1775: Perle a visitatio fiscusa Serester Márton Lovas katonát, Kovát Sámuel Deáknét viduat. — azért hogy a tánczoloikat innepnapokon házokba bé fogadták és innepet rontottak [Szemerja Hsz; HSzjP].

fisléder-csizma halzsiros bőrcsizma; cizmá din piele tratată cu unsoare; Fischlederstiefel. 1810: Csináltam egy páár Fisléder Csizmát [Hodor lev.]. 1812: vitt magával egy pár fejelés Fischleder Csizmát [DLt 55 nyomt. kl]. 1834: Csinált édgy Fisléder Csizmát Bori Szolgalom(na)k [Dés; Törzs. Dési taxalisták 1]. 1846: Egy Pár físs Léder Csizmát [Dés; DLt 780].

fisléder-papucs halzsiros bőrpapucs; papuc din piele tratată cu unsoare; Fischlederpantoffel. 1788: 8. pár fekete Fisléder paputs ... Aszszony embernek valo fekete Fisléder Stibli egy pár [Mv; Tsb 47].

fisléder-stibli halzsiros bőrtópánka; ghetuță din piele tratată cu unsoare; Fischlederopanke/stiefelchen. 1788: 8. pár fekete Fisléder paputs ... Aszszony embernek valo fekete Fisléder Stibli egy pár [Mv; Tsb 47].

fislet alá s fel/ki s bé jár, koslat; a se foi; umher/herumtreiben. 1838–1845: *Fislet, feslet* = bislet, vislat, koslat; ok nélkül ki s bé, ide s tova járkál [MNYTK 107].

fistó bányászkalapács; fistău; Fäustel. 1796: A Bányához tartozo eszközök ... Fisto 7. Puzka 5. Furu 20. Lövö Szerszám 7. Kapa 5. Czinkus 17. Csákány 14 [Tresztia H; Ks 115 Vegyes ir.].

fiszék I. fiúszék

fitakos fitos; cîrn; stupsnasig. Szk: ~ orrú. 1807: Sütő Vaszy nevezetű Rab kisded fitakos orru [DLt 633 nyomt. kl].

fitogat fitogtat, kérkedve mutogat; a afişa, a face paradă de ceva; zur Schau tragen, mit einer Sache prahlen. 1639: az ucزابanis megh szollította eöket, es mondotta eö nekiek hogy bizony banom aszonjnepek hogj az szeöleöket keresztül kasul jartok (gy l) es mindenik(ne)k egres vala az kezkenejeben, es fitogatak mondua(n) el iaruk az feleöl ha ki bania tegjen rola [Mv; MvLt 291. 182a].

Sz. 1767/1845: 'S elis érte vala ez az Asszony is a Püspöknéséget, söt Igenben^a lévén egy Generális Synodus, maga is eljövö a' még eleven 's jó korbéli Deákiné az ő egészen ősz Férjével^a azon gyűlésre, 's hajadon Leányit is elhözä fitogatni mint az olä Fáta a' Vásznat és kecskéjét a' Topánfalvi vásárra [Hermányi, EDem. 536–7. — *Deáki Filep József ekkor erdélyi ref. püspök. — *M.-igen AF].

fitogtat kérkedve mutogat; a afişa, a face paradă de ceva; prahlend zur Schau tragen. 1794: azt állitván hogy azonn helljeket Te és inkább Eleid szerettek volna, nem tsak, hanem azok iránt helljtelen utan modon, koholt leveleket fitagtattál, az Exp(one)ns Aszszony ös örökös bekességes Biradalmának, meg Zavarására [Szováta MT; Berz. 16. XL/14].

fitos pisze; cîrn; stumpf/stupsnasig. Szk: ~ orrú. 1788: 12. Esztendős Fiu, barna, kerék ábrázatu, fitos orru [DLt gub. nyomt. kl]. 1834: Nemes Budafalvi Bors Sámuel fitos orru [DLt 481 ua.].

fityeg csüng; a atîrna; (herunten)hängen. 1696: láttam ... ahoz hasonló Rubintot az menj Aszszony fején, de ez most tsak aranjdíróton fityegett [Mv; Bál. 85]. 1736: Az uraknak, első főrendeknek az pompára való mentéjek hosszú volt, annak nagy hosszú szélyes galléra, es két ujjá úgy fityegett az földig [MetTr 350. — L. még i.h. 353, 370]. 1811: egy kis ezüst lántz füttyögött rajta [DLt 749 nyomt. kl].

fityegő I. mn csüngő; care atîrnă, atîrnat; (herunter)hängend. 1686: Edgj rubintos elő Párta 23 Arany boglár edgj edgj rubint bene; az közepin fityegő két rubint bene 48 közep szerű gjöngj közte

[BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina kel.]. 1763: vállán fityegő szokmányával oltalmazni kezdé magát [Nagyida K; Told. 9]. 1773: Tizen öt rubintos boglár mellyis öszve van füzve jo féle gyöngyel, kontyra valoual, ugyan tsak ahoz valo fityegő rubintos boglárál [RLt Salánki Ráchel lelt.].

II. *fn* (ékszer) csüngője; pandativ; Gehänge. 1681: Egy gyöngyös pántlika rosa egy rubintos boglarcoska az fityögője [Wass]. 1686: Edgj rubintos Arany fűgő 14 rubintos edgj negj szegű sáfir az fitjegője . Edgj bokor rubintos fülbe valo mindenikb(en) edgj edgj őreg rubint fityegője termes Smaragd [BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina kel.]. 1700: Egy Süvegben valo Smaragdus Tollatska 47. Smaragd bene fityegőjevel edgyütt [Hr 1/20]. 1716: egy par rubintos fülbe valo edgj edgj rubint a fucegője (!). Más edgj pár rubintos fülbe valo két gjöngj az közepin és két rubintocska az Fityegője [Wass. Wass Daniel sk inv.]. 1719: Edgj nagj rubintos kerek Pántlika rosa edgj gjöngy fűgőgő (!) rajta [i.h. Wass Judit kel.]. 1733/1813: egy tiszta arany medály, igen szép zöld kő az közepbenn, körülötte . . hasonló négy kövek, és még körülötte igen szép feles rubint, ennekis három fityegője, a' ketteje fityegőjin két jo féle gyöngy, az közepin van egy körtövény formára ki metzett rubint [Kv; SLt XLII. 6. 26 P. Horváth Krisztina hagy.] | egy pántlika Rosátis el vitt Imets Antal Uram, . . . egy jo féle gyöngy a fityögőjén [Kv; i.h. 28]. 1749: Adának

Egy Pár Arany fülbe valot husz Rubint benne, s hat szem jo féle Gyöngy ficsegője (!) . . . Két Reszkető Tőnek Csinált Rubintos Boglárt egy egy Szem jo féle Gyöngy ficsegője . . . Egy homlok Pártát tizen ött Remekből áll (!) Dupléttal rakva ficsegőjeis van joféle Gyöngyel egybe Füzve [Koronka MT; Told. 12/2]. 1768: egy pár rubintos Fülbevalo egy egy Rubint benne; három Szem orientál gyöngy Fityegője [Császári SzD; Wass. Wass Ágnes ékszerai]. 1801: Egy Filegrán nyakba valo három kis Fityegőivel, és nyoltz szem gyöngyel 10 Mfr. 80 pénz [Kv; Ks]. 1837: Egy boglárokból álló antic Colier, ket fülbe valokkal, egy mej ékességgel, és egy töböl, mellyek állanak 12 nagy és 15 apró boglárokból figyegőkkel (!), mellyeken van 45. kárta nagy gyöngy és négy passauer gyöngy mely betsültetett Rf 500 [Szentbenedek SzD; Ks 88. 18].

fityegőcske (ékszer) csüngő/fűgő része; pandativ; Gehänge. 1681: egy pantiika rosa formara csinált fityögőcske egy rubint benne meg az vigibe egy orientalis gyöngy [Wass]. 1758: Egy Arany Rubintos, és gyöngyös Fityegőtske . . . az 3. fityegője, mint egy Mezei borsó [Nsz; TSb 21].

fityegőjű csüngős, függős; cu pandativ; mit Gehänge. 1776: Egy pár aranyban foglalt orientál gyöngyből tsinált hat fityegőjű fülbe valo [Veresgyháza AF; Kath.].

fityegős csüngős, függős; cu pandativ; mit Gehänge. 1740: Egy ezüst aranyos Pléhekkel rakott fityegős homlok előjü és Torka allyu, ujg lántzos orrodzójü Portai Kantár [Ne; Told. 19]. 1772: egy Juliánna Napján ajándékozták Ő Ngn(a)k granát Jo féle gyöngyel füzött fityegős Nyak szoritot? [Zilah; TSb 21]. 1804: egy pár körtvéjes Fityegős Fülb(en) valo [Kv; ÖCJk]. 1823: Egy pár Mászlis és Fityegős Fülbe valo, az egy párba van négy darab Rubint, a' többi kövek apro brillantok [LLt Csáky-per 601. L. 1].

fityegősen in formá de pandativ; gehängeartig. 1715/1720: Egy gjöngyös és Rubintos homlok párta fitjegősön [Cege SzD; Wass. Vas György hagy.].

fityegtet csünget; a atirna; (herunter)hängen lassen. 1763: Vultur Szimionnál volt ugyan egy palcza, de azon a Szokmányat fityegtette | vala . . . Vultur Szimionnalis egy Pálcza a' Szokmányát fityegtetvén rajta | hátul a vállárol a szokmányát fityegteti vala egyéb sem volt [Nagyida K; Told. 9].

fityelék maradék (darabocska) rest, bucáticá (din ceva); ein Rest (Stückchen). 1795: Sorbány Anna Kész Samuné Paraszt Aszszony (30) igy felel oda jöve Nimetné és mondá ugyan tsinált Annis rokolyát, nem láttamé miből szabta vagy valami kis fityelék darabot nem tudnéké oda adni erre én bé menék és az Ajto előtt fel vevék egy kis fityelékét [Bodok Hsz; HSzjP]. — A jel-re l. MTsz.

fityésző fürkésző, szaglászó; iscoditor; suchend, (auf)spürend. 1662: annyi sok kegyetlenkedő, minden könyörületesség nélkül való, sokaságos ellenségtől* minden hegyek, völgyek, erdők, kősziklák elborítottván, azok között lyukak, barlangok, menedék-, búvó-, rejtezőhelyek, mint valami fityésző vizsláktól mindenütt felbujtatnának, kerestetnének és azokban rejtezett szegény község foltonként, csoportonként huzattatnák a siralmas rabságra | a fityésző, prédáló nép^b meg sajdítván a segestyt, könnyen ráhágák, s magát^c, hogy jó szabású, természetes és ifjú ember is volna, rabbá tevék [SKr 437, 439. — *^{a-b}A szerencsétlen kimeneteli lengyelországi hadjárat nyomában 1657-ben Erdélyre zúduló tatár sereg. ^cGyf pusztulásakor a sekrestyében lévő könyv- és levéltárba magát befalaztató egyik fejevári káptalant, Pápai Jánost].

fityfirity 1. kb. fruskácska; strengaritá; Springinsfeld, Frantz. 1773: soha sem láttam hat esztendőben járo gyermekben azt az okosságot, mely abban a gyermekben^a vagyon Igen jeles elméjü gyermek. Ha kérdi Somai uram, kinek hívják, majomnak, fityfiritynek s a többi afélének mondja magát, melyet nevetnek [RettE 308—9. — *Ti. az emlékiró leányunokájában].

2. tréfás haszn-ban játékos névként; in intrebuinare jucăuşă ca nume; in spielerischem Ge-

brauch als Name. 1732: Edes Felesegem. Ket rendbeli Leveledet vettem, en magadot várlak vala job szivel, de talám P Fity Fityfiritty holditot el, hogy ki ne jöhess, hanem inkább eo klmínel legy [Ap. I Apor Péter feleségéhez, Kálnoki Borbárahöz].

fitty. Csak e szk-ban; numai in această construcție; nur in dieser Wortkonstruktion: ~et *hány/vet* fügét mutat vkinek; a arunca o sfírlá; jm eine Feige zeigen/weisen. 1584: Baniay Ianos deak vallia, Rettegen^a valem a' sokadalomba, Ez Rettegy Istwa(n) deak poztot veon teolle(m) Ieowe oda Zabo Thamasis vasarlany, Es monda Neky Istwan deak Posztot vesze vgmond, Monda Zabo Tamas, Azt veszek ..., sok szo essek keozteok . De egy masnak fitthiet hantak orrok Ala, Zabo Thamast azert latta(m) hogy a' zabliara teotte a' kezét [Kv; Tjk IV/1. 306. — *Retteg SzD]. 1591: Eottfies Antalne vallia, Mikor az kapun ki menenak talalkoznak eozeve Keczemethi Georgi, es feferdi Balíntne, es Keczemethi Georgi fyttiet vete Feyerdí Balíntnenak . Keczemethi Georgi ... posta Antalnenak hitta fejerdinet [Kv; Tjk V/1. 112].

fityhányás kb. fűgemutatás; fapult de a arunca o sfírlá; Feigezeigen. 1769: tsak ez a Kópönyeg alatt valo Fitty hányás, evel időt s Pappiroszat Ngdk tölteni sem kell vala, sem Vilag eleiben terjeszteni nem volt volna szükségse, E nem nagy Philosophia [Mv; Told. 19/45].

Hú 1. báiat; Junge, Sohn. 1570: Varga Jakab Ezt vallya hogy Ew hozza Ment volt Byro Myhal es kerdette ky volna az vargak Appyok Mert Egy fyat akarnak az Mywre zerzeny, Eo Megh Monta neky hogy varga Lazlohoz Menyen Mert eo apyok, De Nem Twgia ha Ment vagi ne(m) [Kv; Tjk III/2. 162d]. 1605: amikeppen az Attiokrol es Anyokrol az fiakra es leaniokra szal az eo Jowok Azonkeppen melto hogy mikoron magtalanul el hall valakinek fia awagy leanya tehat minden Jowaybol az eleo Attyanak az ket rez Jusson azonkeppe(n) az Anianak az harmad Jusson [Kv; TanJk I/1. 501]. 1633: Miúel hogi az attiaj haznak Tulaidonsaga mindenkor az kisebbik fionak, Az nem leűen az kisebbik leaniae Legien az haz [Kv; RDL I. 22]. 1646: Pál Gasparis Szabo Janos Uramot es az ó keglme feleséget Ugy Tarczia, beöczwilye, mint Edes Attiat Annyat, ugy zolgallia mind(en) fele Nyaualiaiaban, Mind hadi Expeditiokban, mint Jambor Isten felö zokta Edes Attiat Aniat zolgalmi [Burbánosóbuda^a: JHbK XXII/29. — *Később: Bodonkút K]. 1717: lévén ennek előtte az Fiak, és leányok között perlekedés; ó kglmek mi előttünk Atyafiuságos pacificatoria co(n)descendalának [Altörja Hsz; Borb. I]. 1747: Sárosn ket Jobbágj tétetett nyillvan ... Flok három, az is édgyk bujdosajaban vagyón [Szentdemeter U; Ks 83 Péterffy Sándor lev.]. 1758: tudam hogj az fiak ejjeli nappali farodtságokkal ügjekeztenek az Atjok mellett gyermeksegektől

fogva [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1772: azokban^a az nagyobbik Fiju el lakhatik [Sárosmagyarberkesz Szt; LLt. — *Ti. épületekben]. 1808: az Fiu meg mutotta hogy az Attyának szandeka volt az Testalásra és nem tsak söt valojaban testaltis [Harasztos TA; Borb. II].

Sz. 1840: Gábor . . Kedves jo fiu ... olyan a' több ifjak közt, mint a brilliánt a tarka hamis kővek közt [Kv; Pk 7].

2. fiúgyermek; báiat; Knabe. 1603: Magdolna attjamffja az fiakat Tanitasd, lehessen walamj rezek az deakj Tudoma(n)ban [Csapó KK; JHb XXV/23]. 1677: Ajandekozot meg I(ste)n del uta(n) circa 4tam egy fiuval [PIN 13b]. 1736: Egy úr vala az egész országnak generálisa tanács úr, fejevármegyei főispán, emberi gyarlóságából egy fraja megesék tőle s fiat szűle [MetTr 417]. 1787: A Fiuak Miskanak egy pár fejeles Csiszmáért Hf 1 ... A Léánykának Susinak egy pár fejeles csizmáért Dr 68 [Mv; MvLev. Nagy György hagy.]. 1819: dél előtti 11 orakor szűlvén Rakosi Boldisarne egy fiat, az rendes idejére szűletett é, az az meg volt érve, s a' meg éresnek minden jelei meg voltanak é rajta vagy nem? [Kv; Pk 2]. 1849: Kelemen Béni az udvar házhoz tartozo telekbe bé helyeztetett a hol is töllem annak utánna mihelyt le betegedtem egy fiut kapot [Kv; Végr. Vall. 22].

Szk: ~t alkot fiúgyermeket nemz. 1613: egy Sara nevő azzonak egy fiat alkotot vala [K.].

3. fiúörökös/utód; succesor, mostenitor; Erbfolger, männlicher Nachkomme. 1582: Azt monda ... Zelke Margit Azzonj hogj ebben az Jozagban és öröksegen mind leanj es mind fiu en vagjok [Komolló Hsz; HSzjP]. 1585: Daroczy Peter vgmint fiw zabadon birta minde(n) eöreökseget Marhayat Az Attianak [Kv; Tjk IV/1. 393]. 1606: Ki hazasítottak Abbúl az A. Aszont, mi(n)t Atiara jari eöreksegebol. Az en fiam abban fiu. Comprabalom rez marhatis vett el (!) [UszT 20/186]. 1620/XVII. sz. v.: Az Darék örökség melyen Varga István és János, Péter lakik ez örök es én ream fiura maradot [Kvh; HSzjP]. 1677/1768: ha Ferentz fiak nélkül halna meg, vagy azoknak Fiai, s ferfiu ágon lévő Unokáiis egy a' Jozság Peterre Száljon, és annak fiaira, ferfiu unokaira [Ne; DobLev. II/386. 2b]. 1717: Melly dolog mi előttünk az Szerént végben menvén sub poena Decretalis Calumniae mind az Dotalista, mind az Fiak, és Leanyok obligálák magokat ennek meg állására [Altörja Hsz; Borb. I]. 1782: Botár Tamás ami keresményi maradtanak azok fiat-leánt haza törvénye szerént egyaránt illetnek [Taploca Cs; RSzF 234]. 1803: Nem tudom nem hallottam hogy soha az Utrizalt Jozságra Léány Fjuval meg osztozott volna s nemis osztozott, holott tudok három rendbéli Moses Fiakot a kik azon Jozságbol ki holtak [Szenterzsébet U; Borb. II. id. Szakáts Josef (67) ns armalista vall.]. 1825: a Fiu, és annak maradeka, a Leany aggal ne osztozódjék [Hsz; Kp V. 347].

Szk: ~ról ~ra fi(ú)utódról fi(ú)utódra. 1545 A.: En Sombori Janos ... Sombori mihalyal:

az en atyam fiaual tewtem illien igenesseget, hogy az mi rezem ennekem ozlasba jutot volna az wagy Jewendewbe Jutni kellene ... attam az en atyam-fifianak Sombori mihálnak eskewlewbeli rezezerth ewrewke fiwrol fiwra megh hywathatatlano [Zsombor K; MNy XL, 137-8]. 1560: en ezt Attam es Adom^a, ez meg mondot hozzwtelky ferencz fyamnak ewrewkben fywrral fywrah [Ketesd K; SLt J. 1 Bethlen Gergely nyil. — *A megnevezett jö-öt]. 1569: En gwthy Jmre adok nyndenek (így) tuttlara kyknek Jlyk beke Jmre hazat atham gurka Janosnak kyrwl engemeth megh elygythet örökre, fyurul fyura kyből semmy nemzethem meg ne bolgassa [Szécs Sz; Wlt]. 1576: Az ven Janos Cigan fia, Thamas Cigan Myuelhogi Eósreol es attiarol Regtele fogwa Dészhoz Tartozo üolt, mas vr ala aduan Magát ... Meg fogtak vala ... Megh kegyelmeztek Ili okkal hogy soha ennek vtanna ezt Megh Nem kisirlj, hanem örökke fyurul fyura varos Cigannia lezeon [Dés; DLt 193]. 1593: ada az Varosznak Deesnek ... Zawl Lúca-chíot eoreokeos es twlaydon Jobagiat, fiolor fiora megh hyhatatlanul [Dés; DLt 238]. 1655/1660: mikor(on) eő kegyelmének leteszek kész pénzül Ezer, és száz magyar forintokat ... mindgyarást enyim légye(n) az ház fiurul fiura, nemzetségrül nemzetségre [Kv; RDL I. 30]. 1671: ada ... Szouati Istua(n) az megh irt joszagot Vtközi Jakabnak, es Vtközi Györgi maraduajnak (: miuel magha deficiált:) eöreök eörökben, Fiurul fiura, Maraduáról Maraduara per defectu(m) Utriusq(ue) seminis irredemptiliter p(ro) flo 13 [Jakabfva Cs; BCs]. 1712: Levén praenominált Szekely Miklos Uram(na)k, és fiának István(na)k egy darab erdejek, adá és kőte ... Kisses szekely Ferentz Uram(na)k mint Attyafianak örökösön fiurul fiura Nemzetségről Nemzetségre [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1762: adák ... örökösön fíjürol fíjura, Maradvárol Maradvára irrevocabilitaer [Szentimre Cs; Hr 30/83]. 1780: adjak pedig a fellyebb irt szölöket örökossen és be is valván elöttünk ... emptor Ur(amna)k és két ág Posteritásinak, Fiurul Fiura Nemzetségről Nemzetségre örökös jussal meg hihatatlanul [Zilah; Borb. II]. — L. még SzO II, 216, 292 **vá száll uhire ~ nak vőnek megy.* 1772: á Szarhegyi^a Kopias Mihály Szabad Székely nemes embernek volt egy Dorottya nevű leanya arra Fiunak rá szállott Csomafalvabol^b olah Imre nevű Szabad Székely [LLt Fasc. 152. — *^{a-b}Cs].

4. Csak tbsz-ban vezeték/nemzetségneves jelzői szk-ban; nurai la plural in construcții atributive ale numelor de familie/seminție; nur in Mz in Wortkonstruktionen von Familien- und Geschlechtsnamen: a jelző jelölte család/nemzet-ség férfitagjai; membrii bărbăți ai familiei/seminției indicate de atribut; männliche Glieder der vom Attribut bezeichneten Familie od. des Geschlechts. 1577: Nyuan tuggia hogy a' Jobbagifalvyak elték^a a' Toth fiakkal [Jobbagifva MT; EHA. — *Olv.: elték (a földet)]. 1667: hagiok ... Az Jlliefalvi Imreh fiaknak Tall: 2 [Kv; RLt 1 Maitoni (!) Andrasné test.]. 1713: én akkor Falus-

biro voltam, hogy az Utrumb(an) fel töt Király fiak megh osztoztanak ugy mint Kiraly István, Samuel es David Uram [Koronka MT; Told. 26]. 1728: Az érben egj resz füvecske, a Kese fiak oszlo füvei között [Lásznóy Hsz; SVJk]. 1779: Josag volt az Ratzok Dombján ... ez kezegben van az Csetri Fiaknak [Mezőbánd MT; MbK X. 54]. 1796: a' Kakasdi határon egy darab eleitől fogva pallagban hevert és nem használt helyet nékünk Kakasi Fiaknak el adott [Ilencfva MT; DLev. 3. XXXV/4]. 1813: a fiatfalvi Kálmány Fiak | a Lörintzi fiak [Újszékely U; EHA/]. 1840: vagyon ... a Biro fiakkal Oszlo fél nyil [Egerbegy TA; Tolvaly lev.].

Hn. 1689: az Farkas fiak reti mellett [Csók-fva MT; EHA]. 1773: A Pál fiak kerte végénél (sz) [Ditró Cs; GyHn 31]. 1782: Janosi fiak Mal-mok előtt [Búzaháza MT; EHA]. 1834: (Egy föld) Napkeleti vége meg ütökzik a' Somosdi Sipas Fijak Erdejébe [Fintaháza MT; MRLt]. 1864: Gergely fiak kertje. Pálfiak utja (k.) Birofiak nyire [Alfalu Cs; GyHn 22].

5. férfi/fi(ú)ág; parte bărbătească; männliche Linie. 1590: Az miképpen Kibedy Peter maskeppen Szitas Peter eolte volt megh Begeozon Vduarhelj Zekben farkas ferenczy zolgaiai melliert mint gil-kost megh fogtak Molnar Petert es it Vduar helj varaban fogwa volt az Gilkosagert keoteotte magat ... Ozthovani Pernezzy Jstvanak Vduar-hely Capitannak hogy mind fiwrral az megh Ne-wezet Zitas Peter Jobbagia lezeon Perniezzy Jstvan vramnak es mind az eo maredekinak (!) eoreokeos-sinekis, es az eo feolden lakik [UszT].

6. Jelzői szk utótagjaként nemzetiségre utaló jelzővel; ca membru posterior al unei construcții atributive în care atributul indică naționalitatea; als Nachsilbe einer attributiven Wortkonstruktion mit einem an die Nation hinweisenden Attribut: vmely nemzetbeli; dintr-o națiune (oarecare); aus/von irgendeiner Nation. 1623: ez az Vrkon Istuan olah fiu, magari az Vrak eleött azt monda hogj fogarasj fiu eő [Csekefva Cs; BLt]. 1645: Janos neuü Vas mies Czigan jdegen fiu motsan Vzonban Beldi Pal vram eoreokeoseben lakik [Hsz; BLt Fasc. 7]. 1653: Az a Borbély Kristóf török fiu, avagy arnót fiu vala, s ugyan törökös ember is vala, és igen sokat csácsogott a német császár avagy a német nemzetiség ellen. [ETA I, 93 NSz. — *1604-re von. feljegyzés]. 1696: Jaucsi nevű legény olá fiu vala mert magyarul sem tud vala jól Molduvai fiu [Hsz; LLt].

7. Jelzői szk utótagjaként rendsz.-i képzős tn-ből v. táj/vidéknévből alakult jelzővel; ca membru posterior al unei construcții atributive format de obicei cu sufixul -i dintr-un nume de așezare sau de regiune; als Nachsilbe einer attributiven Wortkonstruktion gewöhnlich mit einem Siedlungs- od. Landschaftsnamen mit Suffix -i gebildeten Attribut: a jelző jelölte településről/helyről/vidékről való; de proveniență din așezarea/ locul/regiune indicată de atribut; von dem vom Attribut bezeichneten Ort, Gebiet herstammend. 1550: ennek ellene mondot kemyn Janos, hog'

mywel walkaj fyw volna [Nagykapus/Damos K; MNy XXIV, 292 Melchior Czyde de Nag'kapus jb vall.]. 1573: Balint Darochy fiw feier Benedek zolgaia [Kv; Tjk III/3. 415]. 1600: En wgia(n) Farkaslaki fiw wagok noha wagyo(n) talam 42 esztendeie immár hogy el koltem onnat [UszT „Barla Matthias (80) Siklodi, Zabad Zekely” vall.]. 1617: Miklos Georgy Gyergyoban Gytray fiu volt [Szentrontás*; Sár. — *Később: Szentháromság MT]. 1623: Egj Markus Vojna neüó Ember ki annak előttó (!) Tóuissy fiu uolt [Mindszent AF; Wass]jez az Vrkon Istuan azt monda hogy fogarasj fiu eö [Csekefva Cs; BLt]. 1650: Bakos Istuan ennek előtte it ez országban sz: Georgion Contarkodot, mostis oda jár, ki haza jeouen miuel it valo fiu [Kv; ÖCJk]. 1673: Lőnek kezések mű előttünk Kis Sármáson lako, Molduvaj ifiu légényért Molduván Lupujért, hogy .. el nem bujdosik . hogy ha penigh el bujdosnék, ha szintén Molduvában menneis, mivel oda valo fiu, Az kezések tartozzanak reducalni [Szászsombor SzD; RLt O. 5]. 1749: Bodoni Gergely kiis Havadi fiu volt ... az en Attyammal edes egy volt [Bozs MT; Told. 8]. 1794: Beszegódtette Inassának Balag Peter kováts Szótz Lászlott 4 esztendőre kiis Religiora nézve Unitus Papista 16 eszten(dős) Kolos Monostori fiu [Kv; KovCLEv.].

8. *örökös/ös* ~ kb. tősgyökeres férfilakos; lo-cuitor/bárbat bástinaş; Erb(ein)gesessener. 1617: En Gialakuthy eös fiu uagiok hanem gazdam azzorra zallottam oda a' hol most lakom [Nagygalambfva U; BfN Petr(us) Nagy alias Molnar (80) lb vall.]. 1630: Jol ismerte(m) Majos Mattjast Luduige(m) Eöreökeös fiu volt itt hazatjs czinalt vala [Ludvég K; Told. Huszár lev. 17a]. 1645/1646: Az en Attiam Stanisai* eöreökeös fiu volt, de en azokat az heliekett; mind Stanisai hatarnak tudom lenni [Kurety H; JHb XXXVII/1. — *Staniszáról (H) való]. 1663: Tudode Bizonioson Szymul Gabort ha Kaloczay D(obo)ka varm(e)gyébélj örökös fiu volt, Putnokj Uramék(na)k örökös ös jobbágik lótt volna? [Dob; SLt A. X. 17 vk.]. 1727: épületbe valo fát tartozik a falu adni, ha ide valo ös fiju [Szemerja Hsz; HSzjP].

9. *vall* Jézus Krisztus, Isten fia; Isus Hristos, fiul lui Dumnezeu; Jesus Christus, Gottessohn. 1600: En Geresj* nagj Miclos Bathorj Peter vram jobbajja Esküzeom az attjara, fiúra, es az Zent lelek Jsterne, az teljes szentt haromsagra hogy en az en vramnak, az vjtezleó Bathory Peternek fiúra üalo örökeös jobbajja lezek [KSz; Wlt. — *Valószínűleg a Szt-i Géresről való]. 1678: Eakusze(m) azért az Elő Istenre kj Attya fiu Sz. Lelek Telljes Sz(en)t Haromsag egi bizony Isten [Gyf; KaLt Apor István ir.]. 1722 k.: eakúsözöm az élő igaz Istenre, ki Atja, Fiu, Sz. Lélek, személljében három, állatjában egy örökké valo Isten [GörgJk 76]. 1730: Eakúsözöm az élő Istenre ki Atya Fiu Szent Lelek Tellyes Sz: Haromság egy bizony örökké valo Isten engemet ugy segellyen [Dés; Jk 400a]. — L. még DFaz. 30.

◇ *Hn. 1671*: Az Fiu nevü heljben egi rét [Kóród; EHA]. 1674: Fiu nil nevü heljben [uo; EHA]

fiúág 1. fi/férfiúág; linie/parte bárbátească; männliche Linie, männlicher Zweig. 1577: Minket hittak volna az ket fel Waida Zenth Iuanra hogy az mely Jozagok Anniok wtha(n) wagh attjok wthan wagyo(n) ez aloll megh Irth falwban azokrol My elleotthwnk lewelejth p(ro)ducalna, tholdalagy ferencz, es az kyket wgy thallalnank Theorweny zerinth hogy egy aranth Jlet mind fyw agat es leany agath, azt kezoetthwk Igenesen megh ozwk, harom Rezre [Vajdasztiván MT; BfN 71/19]. 1627: ennek utanna Vincze Andras sem fia Vincze Istvan söt megh posteritassokis Beke Marthat avagy posteritassat az ö neki adott öröksegek birasaban megh nem haborgattjak hanem bekessegesen birni engedik es hadgiak mindenik fel fiurol fiura nemzetségről nemzetségre mind fiu mind az Leanj agon [Asz; Borb. T]. 1683: Mivel minden Jozági elsőben Fiu agot Concernal, az deficialván ugy maradgyon leany Agra [Kv; Ks 14. XLIIIa Kornis Gáspár végr.]. 1710: hogha eö kgme vagy Fiu agon Levö maradeki sine semine deficialnának (: melyet Isten tavoztasson :) in illo Casu azon hely az faluhoz redealyon [Kászonfelsőfalu; BCs]. 1737: Nobilis Franciscus Folta de Kézdi Szent Lélek (71) fatetur ha pedig ki nem fizetnék a Fiu agon levö Onokai oszszak egy iránt [Szentlélek Hsz; HSzjP]. 1755 k.: (A szentgyedi) jóságot az Titt Wass Urak ... Vitézi Fegyverékkal és akkori Bóldog Emlékezetü Felsőges Királyhoz Contestalt hivségekkal nyerték és tsak Fiu Ágra Donaltott légyen még in Anno 1176 Harmadik Béla királytól [Wass. — *SzD]. 1766: Teleki Pál úr ... testvérei megholtak a fiúágon [RettE 202]. 1772: Ha én fiu az Attyai Jozágok között akár melyiket praetendalom tsak fiu ágot illetőnek, ... az Arbiter Birák Urak ítéletire botsátodni ítéltessék [Ádamos KK; Ks 92]. 1803: Az Utrumba vicinalt Jozágot fiu ágon forgo Jozagnak tudom lenni, és hogy valaha Léány azon Jozágbol reszesedett volna nem tudom, Soha nemis hallottam [Szenterzsébet U; Borb. II üdösb Ambarus János (73) ns vall.]. 1819: az első mutatett radicalis Levelekből nagyobb részben meg gyöttem arrol, hogy a' fellyebb érdeklött Jozágok a' Fiu ágot illetnek [Déva; Ks 92]. — L. még *fiú* al.

Szk: ~*ra reguláz* fi(ú)/férfiúgi öröklésre rendel. 1791: azon Kolosvari Házat Néhai Idösb Báro Josika Imre Ur, a Borsai Springi Gergelly fái s több Portiokrol szerzett adomány Levélen fiúágra regulázta|Bányabük is valamint a' Kolosvári Ház fiu ágra van regulázva azért ... a fiak ... osztáljra* nem teszik [Kv; JHb XLIV. 4.6. — *Ti. a leány ággal].

2. *fiúgi/férfiúgi* utód (férfi előd vonalán leszármazott személy); descendant pe linie bárbátească; männlicher Nachkomme. 1606: az effele feöldek ... engem illetnek eleób az J. aszon(n)al, mert az effele eörekeogh ozlasos en velem, mely heljben en vaglok jm(m)ar fiu agh [UszT 20/29. — A

teljesebb szöveg. *ág al.* 1625: azon örökség... Orban Andrasrol leaniara maradot Annara mert ő fiu ag benne ha deficial az en feleségem annak vtanna keressed suis modis [i.h. 72b]. 1667/1799: Borbély Márton el nyerte azt az Ház helyet Rátz Mihálytól Törvényel, közelebb valo atyafiú lévén Rátz Mihálnál Borbély Mártonné, az aránt, hogy fiu ág volt Borbély Mártonné az örökséghez [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 288]. 1742: Klara Köncei fatet(ur) a Csernatoni Bernáld Jozság tsak egy Fiu ágon forog, jollehet némelykor kettő hárman voltak Fiakul [Kanta Hsz; HSzJP].

3. Jelzői jell-ű haszn-ban; in functie cu caracter de atribut; in attributivem Gebrauch fi(ú)férfiági; de pe linie bárbátească; agnatisch, von väterlicher Seite ~ *atyafi* fi(ú)férfiági rokon; rudá pe linie bárbátească; Verwandter im Mannesstamme/von väterlicher Seite. 1760: B. Korda Vram Praefectussa által a M. Teleki Fiu Ág Atyafiak(nak) insinualtatta, hogy a pézt fel veszi [Igenpataka AF; TL. Gr. Teleki Ádám aláírásával, de a szöveg más kézzel] * ~ *levelek* fi/férfiágit illető felesanyag. 1807: én a' Fiu ág Leveleknek ki adásában ellenkező nem vagyok, ha a' Tktts Commissarius Urak az Resolutio tartása ellen el fogadják, és Sombori Farkas Urnak által adják [F. esküllő K Somb. II] * ~ *maradék* fi/férfiági utód. 1802: a' melly szállott a' Bálo Miklos Fiu Ág Maradék fel fogott és hé plántált, csak anyiból cselekedtek másokkal edgyütt, hogy az ottan valami Szilva fáit lettek volna, és azon a Jussan csipeszettek [Aranyosrákos TA; Borb.].

fiúatyafi fiági/férfiági rokon; rudá pe linie bárbátească; Verwandter von väterlicher Seite. 1761: a' Mltgos Fiu Atyafiak meg egyezvén, és semmi difficultást nem moveálván, a' Mltgos Aszszony részéről nemelly punctumok módó Sequenti á Vessződi Nyil ellen adatattak be [H; JHb XXXV/40. 6]. 1779/1785: Mindazon Jozságokban vané életben Condivisionalis Fiu, vagy Leány Atyafia, s ha van kitsoda? [Fejér m.; DobLev. III/596. 83 vk]. 1824: ezen Summiabol tizen öt ezer magyar forintokat az említett néhai Kedves Férjem oldalos Fiu Atyafiainak el engedtem [Torockósztyörgyöry AF BLt II. 12].

fiúcska 1. kisfiú; báiețăș; Knäblein. 1748: voltak a gyermekei egy Fiucska s egy Leányotska [Aranyosrákos TA; LLt]. 1826: Az egész Szer háznál egy örmény fiúcskán kívül senki sem lakik [Dés; DLt 251]. 1846: Dosáné asz(sz)ont magánál kapta – kit is a' fiúcska hívott haza [Kakasd MT; DE 2]. 1848: Nagy kár, szép. derék fiúcska volt [Kv; Pk 7]. 1849: szoljon a nő igazat, hogy azon fiucska kitől valo légyen? [Kv Végr. Vall. 27].

Szk: ~ *t kap.* 1849: (Krizsán Máriskó) magától Kelemen Bénitől kapott egy fiúcskát [Kv; i.h.] * *his* ~ kicsiny fiúgyermek. 1814: egy kis Fiúcska Kerekes Inas [Dés; DLt 222].

2. birt. szr-os alakban; cu sufix posesiv; mit Possessivendung: vkinek a kisfia; báiețășul cuiva; js Söhnchen. 1803: tekintse meg ezen két fiúcskáinkat, kikért törekedünk [Ebesfva; Pk 4]. 1849: Kelemen Béni töllem a fiúcskáját elvéve további dajkálás s nevelés végett átadta Holczter Ignácznak [Kv Végr. Vall. 22].

fiúfattyú bitang/törvénytelen fiúgyermek; copil nelegitim, bastard; uneheliches Kind, Bastard. 1718: Majla Kurke Feleséginek Kurke Annának Fattya vetése it az Nemes Szék Szinin Constal az Fiu fattyais az őliben lévén [Fejér m. Ks 90].

fiúgát kb. csapogát; stavilă cu clapete; Buhne. 1590/1593: Myolta Christoff deak az Zent Benedeki Molnot chinaltata, azulta kezdte fiu gatakkal az Deesi Rétt fele toliatnj az vizet egyczeris mazzoris, de ez eleott az Regi zamos folias ot volt [Mikeháza SzD; Ks. A tőszomszédos Dés és Szenbenedek határperében tett vall.].

fiúgyermek báiat; Knabe. 1595: Tudo(m) hogy otalomról Benedek Martont es Janost hagia keseben Benedek Peter Az fyu gyermeketis nalok hagia [UzT 10/59]. 1679: Az fiu gyermek Thamás Tartására ez időre semmit nem rendeltünk egyebet, hanem egy tehenet és az juhok hasznát [Zágon Hsz; Barabás, SzO 382]. 1718: En tegnap Gyaluban az Dajkanal voltam az szolgálatra ígérkezést alkalmasnak is töllem lenni ket fiu Gyermekei vadnak az nagyubik nygy esztendős ..., az másik ket holnap hijan esztendős [Szentpál K; TKI Mihály deák jé Teleki Ádámhoz]. 1723: az Incta Szathmári Ersok törvénytelenül teréhb(e) esvén igen Szép, és ép, idejére elő jött Fiu Gyermeket hozott bujdoklásába e' világra [Kv; Tjk XV/4. 22]. 1733: A Déési T Refformata Ecclesia Kantora(na)k Leány Gyermekeket kötelességedb(en) áll tanítani Szeredán, Szombaton Delután a Fiugyermekeket kötelességedb(en) áll tanítani Szeredán, Szombaton Delután a Fiugyermekeket, és Déákokat az Iskoláb(an) enekekre tanítani tartozik [Dés; Jk 443a]. 1825: (Kereszteltem) Strása Cigánynak Tódutz Gergelynek egyszersmind két fiu Gyermeket, Gergelyt és Jósit [Damos K; RAK 49]. 1839: Nemes Pétsi Mozes Urnak és felesége T. Szathmári Rosalia asszonynak lett idéten fiugyermekök – halva [Gyalu K; RAK 138].

Szk: *fattyú* ~ bitang/törvénytelen fiúgyermek. 1679: Egy fattyu fiu Gyermekis vagyon [Gáld F; Thor. 21/33]. 1703: Tuczé fattyu fiu Gyermek is ha volna olyan, a ki eo kglme birodalmán kívül volna? [Gysz; LLt vk].

fiú-héresz fi(ú)utód; urmaș; Nachkomme/Sprößling. 1685/1792: meg-hálálására által adtam minden Etzken Jussón valo Jozságomot valahol mik talaltatnak örökbe Fiúrol Fiura mivel én nekem fiu Haereseem nintsen [BLev.]. 1760: praetendallyak a fiak, hogy azon aqvistumok valamelyek vadnak találtatnak, mint hogy az örökös

Jus perse igen kevés volt ..., mind azok marad-gya(na)k a fiu haereseknek [Oroszalu Hsz; BLev.]. 1783: az öreg Pilbárt György János ... a három egy Testvér Fiu Haeresek(me)k, az ifju Pilbart György pedig ugyan az egy Testver fen ki nevezett három Leányok(na)k [Zoltán Hsz; Borb. II].

fiúl 1. fiúgyermekhez illő, fiúgyermeki; fiúal, de fiu/báiat; knabenhaft. 1707: Távul legyen s Isten oltalmazza ő kglmeket attol, hogy ő kglmét Tholdalaghi András Ura(ma)t azzal busítsák, szomoricscsák, hogj ő kegjelmétől Törvényes Divisiót kívánnyanak, nemis az vegre jötte nek bé ez Városbaun, hanem hogy ő kglmét Fiui, és Leányi engedelmességgel complacinalnak [Kv; SLt F.G. 55]. 1739: Noha fiui kötelességem hozta volna magával, hogy Nacságodott személem szerint maga szt Patronussa napjára alázatosan köszönhettem volna, de mivel hogy impedialtattam, kívántam alázatos levelemel, végben vinni [Ks 99 Kornis Antal lev.]. 1799: az Ifju Groff ... kívánta a' Nagyságod meg sebhett Szívét, fiui bizodalomal egybe kötött alázatos kérelemel megújítván meg nyerni [Héderfája KK; IB Molnár György ref. pap lev.]. 1807: ezen hozzám valo fiui kötelességeit enis nekje hagyom es Testalom az edgyik Testveremtől ... acquiralt külső es belso Jokat [Sinfva TA; Borb. II].

2. fiat illető; cuvenit báiatului; den Knaben/Sohn betreffend. 1848: a' köz helyeket mérette-tik e' mind jo tsak hogy mi előtt a' Mérnök ur ben dologhoz fogna, az előtt a' fiui léányi Telkeket tisztán szükséges meg állitanunk [Usz; Pf]. 1751: Mindenekben Palfi Ferencz Vram és Felesége Nagy Juditt Asszony Fiui és Léányi engedelmességgel, alkalmaztassák magokott Putnoki Istvánné Asszonyomhoz és eő kigjelmének kívánják kedvitt keresni [Mezőbánd MT; MbK VIII. 12].

3. ~ dg fi(ú)ág; parte bárbbatească; männliche Linie. 1803: Quietantia Száz Negyven öt Renens forintokrol mellyeket az Sombori fiul ág részere jutott két Tertium Excissiojéért hiba és fogyatkozás nélkül percipialtunk [M.zsombor K; Somb. II].

4. ~ szék fiúszék (nemtelen személyek és nemtelenekből álló közösségek ügyeiben ítélkező, alsó-fokú megyei törvényszék); scaun de judecată/tribunal inferior (de comitat/județ care judecă în problemele persoanelor nenobile și ale comunităților acestora); Unterstuhl (Kreisgericht niederen Gades, das in den Angelegenheiten von unedlen Personen und aus unedlen Personen bestehenden Gemeinschaften urteilt). 1674: (A causa) az fiuj székről appella(ti)ob(an) sehova ne admittaltas-sek, és egi szék napia(n) decidaltassek [IB].

fiújóság fi(ú)/férfiági birtok; proprietate pe linie bárbbatească; Gut von männlicher Linie. 1761: ha ... Baro Josika Antal Urfi Testver Huga Libera Baronissa Josika Maria Kis Asszony a Fiu Jozsák Proventjából rész talána kívánni ... Baro Josika Antal Urfi is Legitimus Successori ezts különösön tartozza(na)k meg fi-

zetni [Branyicska H; JHb XLV]. 1812: Néhai 'Sombori 'Sigmond, és ennek édes Attya László az utrizált Falukban a' Titt. 'Sombori Familia által birato fiu Jozságnak hányad részét birták, és a' fiu Jozságnak hányad része illeti a' Néhai 'Sigmond linéáját [Mv; Somb. II. tábl. vk].

fiúleány fiústott leány; fatá cäreia i s-a dat drept de báiat; präfiziertes Mädchen. 1756: tudom hogj valamelly Szekely Nemes ember defical sine virili Sexu, s Leánya marad ezen fiu Leány-nak ha fia és Leánya marad nem a' Leányát hanem a' fiát minden Jozsága illeti [Kökös Hsz; Kp I. 199 Sam. Sigmond (66) pp vall.]. 1771: néhai Forró Sára asszony ... volt fiú-leánya régebben oroszfalvi Nagy Forró János uramnak [Oroszalu Hsz; RSzF 144-5]. 1781: De az inctus meghal-ozásával néhai édesattyának Holló Damokosnak azután meghalozott testvéreccsíről egyedül maradván a jószágba, mint fiu-leány, a szerént nem redeálhat az actor Holló Simonnak az jószág, ha-nem marad az incta Miklos Istvánné Holló kezébe [Taploca Cs; RSzF 231]. 1810: néhai atyám Szabo Sigmond Dálnokbol ide Zabolára Jozságnak leánra házasodott, mint fiu leánra Finna Ionára [Zabola Hsz; HSzjP]. 1824: Felső Voláli Ventzel Ádám (66) vallja ... azt tudom hogy Fiu leján volt, nem volt Több Testvére [F.torja Hsz; i.h.] [Kováts Kristinának Testvére más nem volt Anna. Ezek Fiu Leányok voltak [uo.; i.h. F. Voláli Köntzei András (66) ns vall.]. 1834: S. Magyarosi Gyalog Katona Gáll Ferentz (62) így felel ... Bajku Rebeka fiu leány volté nem tudom [Sepsi-magyarós Hsz; i.h.]. 1854: kedves Feleségem Szabo Theresia székely Fiu Leány léve (!) bírom az ő Fekvő birtokait a Szabo Jusson [Uzon Hsz; Kp V. 398 Kispál György nyil.].

fiúmagzat fiúgyermek; báiat; Knabe. 1653: 1556 esztendőben ada az úr Isten Borsos Sebes-tyénnek egy fiumagzatot az ő feleségétől a Kristina asszonytól, a Jánost [ETA I, 17 NSz]. 1777: minekutánna Kedves Feleségemet ... Hites Tár-sul el vettem, ... velle való edgyes házassági éle-temben azakan kívül, kiket Isten magához szolli-tott még két mostan elő fiu magzatokkal meg ál-dott [Cintos AF; KGy]. 1786: Szendrei Istvan-nak kérszteltem egy hasal lett egy Fiú Magzatott és egy Leány Magzatott [Györgyfa K; RAK 14]. 1788: Nagy Györnek Születet egy fiu magzattya [uo.; RAK. 6].

fiúmaradék fi(ú)utód; urma; bárbbateasc; männlicher Nachkomme. 1781: tettzett volt a' Felséges Vr Istennek az én ... Kedves Férjemet e' világi életből már ez előtt joval el tölt 1750k Esz-tendőben minden Fiu vagy Leány Maradék nélkül ki szollitani [Nsz; Told. 3]. 1843: még az 1748 előtt el ágazott oldalas ágak belüli Petki Fiu és Léány maradékok [Mv; Ks 94. Vegyes lev.].

fiúrecc kis gácsér; räpoias; kleiner Enterich. 1756: Öreg Rétze kátsorral 4 fiú Rétze 4 [Piskinc

H; JHb XXXV/35. 33]. 1789: Nagy Rétze nro 6. fiú rétze 2 [Branyicska H; JHb XXXV/65].

A 'fiaréce, rcefióka' jel-sel is számolhatni.

fiús. Csak e szk-ban; numai în această construcție; nur in dieser Wortkonstruktion ~ *tyúk* csibés/csirkés kotló; gâină cu pui; Huhn mit Kü(c)ken. XVIII. sz. h.ö.z.: A Jobbágyok annuális Taxája egy Fius Tyuk [Szarhegy Cs; LLt Fasc. 152].

fiúság. Csak e szk-ban; numai în această construcție; nur in dieser Wortkonstruktion; *fogadott* ~ vkinak örökbefogadott fiúgyermek volta/jellege; calitatea de a fi băiat adoptiv; Adoptivzustand. 1766/1800: Osvát Ferentzet Fiammá fogadtam „ ő Klme is akkor a' mi 'Tutorságunkat magára vállalá, s az oltától fogva tehetsége szerint ez ideig minden panasz nélkül gondunkatis viselte „ hol egy s hol más Javaival engemet, Nyomorú Feleségemet tartott, taplált, mindenekben Tutorságát s fogadott fiúságát az én házamhoz meg mutattajezen Atyámfiat Osvát Ferentzet Fiammá fogadtam, most is azonn fogadatt fiúságot fenn tartom, minthogy ezenn a' világon eo Kegyelmenél nékem közlőbb valo Atyámfia nintsen [Harasztkerék MT; Told. 30].

fiúszék 1. fizék (a székely anyaszék alszéke, közigazgatási alegység) scaun filial (scaun subordinat unui scaun seculesc, unitate administrativă); Unterstuhl (eine administrative Untereinheit der Szekler Mutterstühle). 1603: mind az ket fel peresek laknak It Wd(uar)hely Zekben, melj hiuatik Kereszturj fiu Zeknek [UszT 17/3]. 1612: Mw Miklos falui Janos es Gergely Deak, Marton Georgi Sileszter János, Tarczia faluan Vduarhelj zekben alias Keresztur zekben fiu szekben lakok, Nemes személyek . . . , Adgiuk tudasara mindeneknek, az kiknek illik* [Tarcsafva U; Pf — Kelemen Lajos kijegyzése. — *Köv. a nyil.]mind az ket fel peresek laknak It wduarhelj zekben, mas newuel Kerestur fiu zekben [UszT 20/23]. 1650: Eöröksegi uagion az megi neuezöt Vduarheli szekben alias Keresztur fiu szekben martonosban [i.h. 8/64. 72a]. — L. még *filialis 2b* al. a jegyzetet.

2. székely fiúszék törvényszéke; scaunul de judecată/tribunal unui scaun filial seculesc; Gericht des Szekler Unterstuhls. 1610: Deliberatum. Conceditur az fiu zekre ezten napra [Kvh; HSzJP]. 1755: az Aszszony* minden igaz oknelkül el hadja nehai Atyankat, mit gondol mast utollyára Atyám halála után szüntén négy Esztendőkkel, instantiát ad bé a Fiu széken Tiszt vramék(na)k [Albis Hsz; BLEv. — *Ti. Bartos Mártonné]. 1809: Hogy . . . négy Lovakot . . . el loptunk, azért . . . az Nemes Fiu Bardotz Széki Tekintetes Törvényes Szék minket a Szamos Ujvári Várban kit (!) Szorosabb foghabzan kenyéren és Vizen tiz esztendőkig leendő rabságra, esztendönként mind a Négy Angarián 25—25 kemény Páltza

ütéseknek el Szenvedésekre condemnant Ezen terhes Itélete az Nemes Udvarhely Széki Tekintetes Derék Szék Appellatio uttyan . . . meg könnyebbítette [UszLt ComGub. 1668—9].

fiútárs fiúcimbora/pajtás; camarad; Kamerad. 1841: Tegnap este felé a ménest az okolhoz itt hajtottam egy fiu társammal [Dés; DLt 1541].

fiútestvér fitestvér, fivér; frate; Bruder. 1781: Kötelesek légyenek Fiu Testvéreink a' Per kifoljítására elegendő Költséget szolgáltatni [Told. 27]. 1802: a' Fiu Testvéreivel meg osztozatt [Aranyosrákos MT; Borb.]. 1828: mű a' Tavaszi gondolatunkat mellyet még akkor ki nyilatkoztattunk volt most ezt meg változtatva . . . mű ezen Földunket egészen által adgyuk és szántuk a' Fiu Testvérünknek [Marossztkirály MT; PP].

Ha. 1843: Fiju Testvérjek [Sóvárád MT; KelM].

fiúunoka nepot; Enkel. 1865: tökém fenn maradó részét kamatoztassák végrendeiletem végrehajtoi, 's fordítsák fiu unokáim nevelésére, különös tekintettel az olyanra, ki . . . reményt nyujt, hogy hazájának hasznos polgára 's vallás felekezetének gyámola leend [Kv Végr. 5].

fixum megszabott fizetés, fix-fizetés; salariu fix; Fixum, Fixgehalt. 1750: Fixumam 100 Tallér . . . de az accidentia preter ista ha nem Csorgat, tsak ugjan Cseppént . . . bizonj pro fixo mindenkor augealodatt fizetésem [Borbánd AF; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.].

füzes l. füzes

füzet 1. a pláti; zahlen. 1546: mykoron az' tooth' meg chenaltatyak, az' wagy' az thoon' az molnoth' meg' eppythykh, thahath' az my' penzel walo' fyzethesse' lezen' annak' azth' egyenlee kelchegel' esz fyzetessel' fyzesseek' megh' Egykes' feleeth fyzesse, az masyk feelesz feleeth fyzesse' [Panot*; DanielAd. 6. — *? Panád KK]. 1550: Gaspar warga et Petrus G'alay de keresfő fassi sunt eo modo, hog' az w Barmokat az Cylla mezon monostori olah örzötte, az örzésért fyzettek neki [Körösfő/Damos K; MNy XXIV, 290]. 1568: Franciscus Korchiolas . . . fassus est, hogy Az mely borokat En ky vontattam volt fenessy Mihálnak, ennekem Fenessy Mihál fyzetet [Kv; TjK III/1. 241]. 1570: Serfeozeo Marton Aztis vallya, hogy etotis zolgalta Markos Benedek es hogy ely hatta volna volt soksor neky hogy Neh hadna ely . . . Azt Monta hogy az Batianak Antalnak kel zegiteny mert Igen Appros Nincz zegitsege Eo azt Montha hogy Nem ad semmyt az Batyad de en fyzetnek neked [Kv; TjK III/2. 138]. 1582: Az ado zedeok . . . Az deaknak Balassy Ambrusnak fizettenek f. 20 [Kv; Szám. 3/VI. 8 Diósy Gergely not. kezével]. 1594: hwsz forintoth fizete Zabo Fabia(n)nak irettek asz Zolgakirt [Dés; DLt 246]. 1604: simonnak fizetöt wolt Kornis

marton [UszT 18/33 Kozma Janos wyzekely* lib. (50) vall. — *Újszékelyről (U) való]. 1607: Mit keöltot es fizeteót azzalis tartozik [Mv; MvLt 290. 10b]. 1655: fizetteönk Eöt forintot [Kv; SzC-Lev.]. 1691: Deliberatum ... aztis mondja meg mit fizetet miája s tartozik meg fizetni [Zabola Hsz; HszjP]. 1718: az Procatornének fizetem Ngos Ur(am) tiz farintig, meg kíván 14 farintot Ngodtol [Ks 96 Bornemisza Imre lev. Nsz-ból.]. 1797: egyszeris, másszoris fizetett volna aprodonkánt [Mv; Told. 42]. — L. még HSzj *becsü* és *úrszékér* al.

Szk: *bitangba* ~ hiába/feleslegesen fizet. 1585: Hagy beket Hagioneę, Nem fizetek nem Regennis hat frtot bitangba [Kv; T]k IV/1. 499].

2. ki/megfizet; a achita/pláti; bezahlen. 1507: En az Jeg rwhat az Angyanak fizettem terycen meg hat foryntot Benne (az E)n aruaymuak [NyIrK VI, 187 Cheh István kezével]. 1585: hoztunk Buday Tamas vramtol Egy mester kupat kyt byro vram az feyedelemnek adot fizette(m) erte Tamas Vramnak f. 69 d. 93 [Kv; Szám. 3/XII. 57]. 1600: Mikor Czoma Marton ... Cziki Simonak ada az vsteót ingemet hiua el alkalomra s eleöttem alkunak (!) megy, Cziki Simo penztis ada s bóczótis ada, mindenesteól fogua tizenharmadfel forintra fizette [Agyagva U; UszT 15/21 Michael Bartalis vall.]. 1644: Egj fekethe feolseó ruhat latta(m) hogj hozot Vala, roka hattal belleótet, de houa mit fizeteót ... en Ne(m) tudo(m) [Mv MvLt 291. 427b]. 1792 tiz tö Szöllőért, meljet az el ado tartozottis az akkori alkalom szerént el ültetni, fizettek ... egj egj Szekér fát [Dombó KK; JHb XIX/22.20]. 1801: M: Igen Mező Várassában*. Iako Mészáros Szakmári István Titt. Tana János Urtol 39. Dézma bárányakat alkuván és fizetvén is egyet 63. pénzen [B. Déák Pál városi notárius kezével. — *AF]. 1821: ennek előtte egy blána öl fátol jo pénzbe 20 xroat fizettek [HSzj *blána* al.].

3. (adót, kirovást, díjat) befizet/szolgáltató; a vársa/pláti (impozit, taxá); einzahlen, erlegen. 1554: Mynden ember az kynek hath forynth ero labas Barma vagyon forinthoth fizessen [Mv; SzO II. 108]. 1562: Byro vram es polgar vraym maratak adossa Eneđy leoryncz Kowachnak ... azerth polgar vraym az Ew czedulayara az adobwl fizeteoth fl. 1. d. 12 1/2 [Kv; Szám. 1/VIII. 46]. 1570: Borbel ferencz Ezt vallya, hogy azra ne(m) Emlekezik ha adot fizetet erte Zabo Simon vagy ne(m) [Kv; T]k III/2. 118]. 1594: Birsagottis azon rend tartassal fizettenek az Jspannak mint az kraznaiak uagi Baghossiak, ezzel keölseómböznnek, hogi az Jspannak zent gieörgi Napban ferthon penzt minden hazas ember hatt hatt penzt ad, Zenth mihali napbannis vgian az zerent fizettek [Perecsen Sz; UC 113/5.78]. 1606: Georgius Nagi de Benced Primpil(us) Annor(um) 45. Jur(at)us hogj emberi emlekezetet említke mindenkor (!) keczeti birođalo(m), s zallas hely uolt az Veres patak neuy hely, ki felelöl most perelnek, eóuek, eók birtak; bekeseğessen, diznonkotis attuk eleykbe az keczeti diznok kósze, nekik fiztünk teölle

[UszT 20/68]. 1744: Köpeczen vetettenek fel Tiszt Vraim: s ä Nemes Szék hire s akarattya ellen mikor az Adózó Rend egyben gyült Köpeczre azon Adozo Rend Gyülesekben vetettek Pénzt fel felesetskén; mellybe miis Közép Ajtaiakul fizetünk Személy Szerint két két polturát [Közéapjta Hsz; INyR 9 Simon János sen. (57) kezével]. 1784: már a Taxán fellyül ki tetzik mit szolgálunk es fizetünk, de nagyobb az, hogy az mint ki tetzik, banyász Lovaink lo szerb(en) hajtának [Torockó; TLev. 4/3. 14b]. 1836: Ezen vicinált Dézmas szöllők 1832ben jöttek viláğosságra (így!), hogy az Udvarnak Dézma-bor competál rollok, 's az olta fizetik-is mind e' napig [Lackod KK; Ks 78. 21 Conscr. 23].

Szk: *árendát* ~ dézmaáltalányt ad. 1583: Kun Caspar Rosaly . ielenti hogy az eó faluianak Monostorzegnek dezmaiatol zinte anny Arendat kel eo neki fizetni, minth az ormany* auagy kerőy^b dezmatol fizetnek. Miert peniglen hogi az eó faluianak, azokhoz kepest igen kichid hatara wagon es zeleo hegieis ninchyen, semmikeppe(n) milto nem volna, az eo faluia dezmaczkaiatol azokkal egiant walo arendat fizetni. Keonidege annakokairth minekeonk, hogi weletek mind az harom falunak ... hatarith megh iartatnok, occulatatnok, lattatnok, es megis ifltetneók, hogi ha az eo faluja hataran walo dezmatol miltoe anny arendat fizetni, mint az Ormany, kereoy dezmatol fizetnek [Wass fej. — *Ormány SzD. ^bKérő SzD. — A szk első tagjának jel-ére nézve l. *árenda* 3. al. és ott az irodalomra utaló jegyzetet] * *kontribúciót* ~. 1786: ha az Thoroczkaí Lakosak az Vasnak mivelésétöl el rekesztetttenek, .. nem volna Felséges Kiralylyanak tartazando rendes Contributioját hunnan fizesse [így!] [Torockó; TLev. 4/13. 25] * *sarcot* ~. 1682: Azonban annak utánna az hatalmas pogány nemzetnek adott sanczokat azokatis feleségemmel edgyütt mi fizettük teolle* [Kv; RDL I. 160. — *Ti. a ház után] * *taksába* ~. 1749: (Valami Máramarosba szökött jobbágyok) Nestel, Rokaval taxaz(án)ak, ugj hallottam akkor tájban, hogy e' fizetett is Nestel taxába [Szásznýres SzD; Ks 81. III. 17] * *taksát* ~. 1681: Hunyadon Iako Baja Mihaly . szabad akarattya szerint fel valalta, hogy a modo fizet annuatiim Taxat per f 6 es klakatis [Vh; VhU 459]. 1749: a' Gubernator Excelentiája holta után rugták fel magokat*, Taxát sem akarnak fizetni [Szásznýres SzD; Ks 81. III. 17. — *Ti. a Grék familia tagjai]. 1797: Az itten lakos Colonusok ... Taxát fizetnek; minden Gazda ember pedig külön fizet Taxát 9. Vonás Forintokat, azonnkívül, hogy tartozzék (!)* minden két Gazda tzimborába egy hetet szántani [F.gyékeñyes SzD; Wass. Conscr. 64—5. — *Elírás tartozik h.] * *vámot* ~. 1840 k.: a fásak is de leg inkább a' meszesek soha nem fizetnek bé jövetelekkor vámot [Kv; KLev.].

4. (tartozást) leró, (adósságot) megad/fizet; a inapoiá/restitui/pláti (o datorie); zurückbezahlen entrichten. 1570: Zeoch Imrehne orsolyazzon azt vallya hogy az Andras New legen ... eo neky vyttbe az gywreot adossagert fizetny [Kv; T]k

III/2. 66]. 1607: Ennekeo(m) Borbely Janosne tizen ketteöd fel forintról 18 veka buzat fizeteot [Mv; MvLt 291. 439b]. 1755: Néhai Secretarius Balo Josef Ur, a Conto fizetett volt valamit, . detrahálni kell a' Summából [Alpastes H; Ks 78. 21/1 Türi László Colonnai Ádámhoz]. 1840: Bentze Illyés ... el szegényedése okának azt tudjuk ... Hogy ki mennyi Interest kívánt tőle költsönbe adott pénzire; annak annyit fizetett [Várhegy MT; TLt Köz. ir. 1042].

Szk: *kamatot* ~. 1852: 19ik Januarii 852 Kántor Céh gyűllés tartatott feljelentődött, hogy több mesteremberek a Céh Cassájába tartozó tömegi Camatokat a maga rendin bé fizetik — többek pedig tartozásaik kamatjaikat fizetni vonakodnak [Kv AsztCLev. Hat.Prot. 32].

Sz: *kezes* ~. 1648: ha el szeőktem nem magamhoz kellet volna nyulnod, hane(m) az kezeseket keresned, mert az mint szoktak mondani, kezes fizet [Kv; T]k VIII/4. 313/ * *a vett jókért háládallansággal* ~. 1642: (A szökött jobbágyot) mingiart kezben adom, ha kezem alatt forog, ebben vedg bizonyos legien, haladatlansággal az kegtől vet jokert nem akarok fizetni [Árpástó SzD; Ks 41. B] * *a világ becstelenséggel* ~. 1678/1688: ez világ böcstelenséggel fizetet [Ks Kornis Gáspár kezével].

5. (bírságot, büntetést) be/lefizet; a pláti (o amendä); (Strafe, Geldbuße) zahlen. 1586: Az Azony falwy kenezet hogy Tordan meg fogtak volt valamí hytwan dolgaert ky váltottam. fizettem Erethe f 1 d 50 Az Johotys Be haytottak volt fizettem f. — d 12 [Kv; Szám. 3/XXVIII. 5]. 1594: Birsagottis azon rend tartasasi fizettenek az Ispannak mint az krasznaiak auagi Baghossiak [Perecsen Sz; UC 113/5. 78]. 1640: Nagy Péterné felől hallottam, hogy Régenben az circálók — Rósa Márton fia mással együtt — az vétken kapták ezt az Nagy Péternét, s meg is fogták volt — s fizettek hiszem valamit nekik s úgy eresztették el [Mv; MvLt 291. 233a—51a átírásban]. 1840: minden nap el nézem tele van a' Határ marhával ... azok el nézettek vagy a' Csovások el áldamásoltatnak s így foly a' Szándékos prevalicatio, s én ki tudatlanságból egy kis kakát* vágattam fizessek büntetést [Dés; DLt 921. — *Olv.: kákát].

Szk: *pénzül* ~. 1840: En a Gerendak és Szarufák meg találása és öszve szedesebe* merőbe munkalodom .. mint hogy... Egy nemelynel két gerenda tanatlatot annal fogya penzül is kellett fizetni a penzfizetes ment a mí a váltsgat nezi 1 Rf ezüstbe [Torockó; Bosla. — *Ti. a megáradt Aranyos elsodorta faanyagában].

6. (kárt) megtérít/fizet; a despágubi; entschädigen, (für einen Schaden) aufkommen. 1573: Zekeres Jacob azt vallia hogi Be Jeo puskarne oda ... Mond hogi Myt haborgat kéged fizem ha my En rea(m) haromlik benne Meg fizetem keg-(n)ek Mond Kakas myt fyzeteh Io azzon ha egy chatornamat hazam eleol ely vontattad hyrem nelkw azt se(m) fizetted meg. Mon (!) puskarne Maga ha Meg ne(m) fizette(m) meg fyzethete(m) meg [Kv; T]k III/3. 238]. 1593: az ... haram

Jobagiok mely foghadasokat hogy ha megh ne(m) allananak es az Eö kgiek neuve aloll el Zök-nenek, tehát my közesek (!) arra kötöttwk maghünk hogy ha Eö kgiek kezebe nem hozhatnak,

tehát myndenik Zemeltől kwlón tartozzünk Eö kgienek Zaz Zaz f(ori)ntot le tenny es fizetny [Perecsen Sz; WLt]. 1639: Szent Miklosnal igen Nagy Zaporesseó león az Linczegh Janos szekeresse az esőben be nem takarta volt az ladat s az eseó be talalt menni a ladaba s valami mad mezet hatot volt megh az eseó s el oluadot s megh azert fizetet az szekeres hogi az ladat be nem takarta volt [Mv; MvLt 291. 186a]. 1766: Hogy ha valamellyik Párs ezen Contractust vigorába tantorgatná, felbontani akarná, tartozék a' vásárt fel bontani nem akaro Résznek fizetni Vinculum Flor. Hung. 12 ~ Tizenkét Mforintokat [Torockó/Gyertyános TA; Bosla].

7. *nyomot* ~ kb. elveszett állatért kártérítést fizet; a pláti despágubire pentru un animal pierdut/dispárut; für ein abhanden gekommenes Tier entschädigen. 1715: Tudjaé a Tanu ... Hogj az említett Fel Gjogjiak*... a nyomot fel vették, vagy fizették volna, ugj azon határon találtatott njuzatt Marhát, vagj meg ölt Ember Diját fizették volna [Fejér m.; WLt vk. — *Felgyogy (AF) lakosai]. 1760: beszéltek ezen ... Erdőről hogy bizonyosan Ola Letai határhoz tartozando egy resze; az mint hogy nyomotis fizettenek ezen erdőről egy embernek tehene el veszvéen itten tanaltak meg nyuzva s Ola Leta fizetett az karosnak 9., vagy 10., forintokat [O.léta TA; JHbK LIV/33. 4].

Ha valakinek állata veszett el vmely település határán belül, a település előjáróságával és a hozzájuk csatlakozó falusiakkal együtt a falu határáig követték az elveszett állat nyomát, és ott átadták a nyomot a már előre értesített szomszéd falu ilyen célból megjelent előjáróinak és más lakosainak. Amennyiben ezek a nyomot valamely velük szomszédos falu határáig tudták követni, felvették a nyomot és átadták a szomszéd falu erre illetékes képviselőinek, ha azonban nem tudták tovább követni és átadni a nyomot, az elveszett állatért nyomot fizettek a károsultnak, azaz megtérítették az állat árát.

8. bért/járandóságot megad/kifizet; a pláti salaríul/retributia; auszahlen, entlohnen. 1570: Borbely Marton ezt vallya Zabo Balint Mongya volt aztis hogi Megh nem Theort az Laba*, Ew penigh Theob Borbelyokat hywat hozza, es azokis Latthak hogi Megh Theort volt, Ew^b gogyította megh Es my(n)d Eddigh sem fizetet semmyt erthe [Kv; T]k III/2. 56. — *Kowach Kalarának. — ^bTi. Borbely Marton]. 1582: Juli 28 Balas Deak witt vrunknak Dinnyet eg zekeren hatt louon eg huniadi ember fizettem Tordaig f 1 d 50 [Kv; Szám. 3/VIII. 14]. 1591: 25. April(is) Zep Miklosnak fizettem az papassok Temeteo kerte chynalassatol Byro Vram akaratygyabol f. 4 d — [Kv; i.h. X/5. 14]. 1614/1618: egy szekér szena behozastol fizetnekol huszonött penszt [Torda; RDL I. 100 Michael Literatus Nyilas ns kezével]. 1631: Kovacz Giörgj el ment falura dolgozat s hozat penzt, derib darab szalonnat abbol fizettek a dolgoosoknak [Mv; MvLt 290. 58b]. 1659: Az felső varbeli Darabantaknak az fel

vetes szerint fizettem fl. 1// — [Borberek AF; Wass Perc 52]. 1687: Fizetnek mikor dolgozik egy héten den. 15 ut supra a szerez bányásznak [CsVh 100]. 1759: az el-múlt esztendőben 3 szolgát tartott, mellyek(ne)k kettejét meg vervény fizetés nélkül el-tsapta, a' harmadik(na)k pedig fizetet öt forintokot [Maroslúdas TA; TKI 4 r. jb-tanú vall.]. 1788: Alodialis földeim fel méretésékért sokat kellett fizetnem [Branyicska H; JHb XXXI/26]. 1819: Probáld meg... mit tehetsz azon rossz unokámmal... oly embert szerezzünk a' kitől fügjen is féljen is... ha ilyen jo tanitto emberre kaphatnánk, ha a' Jozságát érte fizetők is, azzal sem gondolnék [M. régén MT; Pf Palatka Anna lev.].

9. (meg)lakol; a ispási, a pláti pentru ceva; búsen. 1570: Erzebet Keomyes Thamasne, Orsolya Aztalos Lérinchne azt vallyak... Rengeo Margit eo Teoleok kwldeot Kwthy Antalnak fl 3 d 33 hogi az vtan neh perelienek, Es azkor hon Nem volt az leanya, Mykor megh Jeot volna, Mond az Annynak, myert myvelted azt... ha Myt Magatwl chelekettel fyzes érte [Kv; T Jk III/2. 102b]. 1676-1687: megh kévano(m) enis, hogi hozzám valo hűsegekről erős hittel tegyenis bizonyossa*; melylyet, arultatasokkal lopásokkal, vagi egyéb hitek ellen valo cselekedetekkel, ha által hágnanak, az nemetek között observaltatott büntetéssel büntettesse(ne)k megh, vgi mint: a hitszegesert életék el fogiasaval fizesse(ne)k [Vh; VhU 661. — *A német vitézek].

Szk: *életvel* ~. 1646: Teczik az teoruennek hogy noha nagyobbat erdemlene, de az plenger alatt verettesek megh ciganyokkal es innel el mennyen it ne lakjek mert ha it talaltatik életével fizet [Kv; T Jk VIII/4. 81] * *fvél* ~. 1597: deliberatur, hogy hetedmagawal iamborokal Menche magat, hogy Nem az eo keze miat holt meg az gyermek, hane(m) egieb betegsegen. Alioquin ha 15 Napon megh Nem eszekiz, feowel fizesse(n) [Kv; T Jk V/1. 57] * *halállal* ~. 1681: Az Hamorokon, valamelj Colatorok, vagi Művesek á vasat addigh el adgiak migh á D.T. számára valo eghes Suszt ki nem telik... az arant hamis hitb(en) incurralnak, es elsőb(en) 12 forintal büntettetnek megh, annak utanna masododik (!) cselekedesekere (!) halállal fizet(ne)k [VhU 63].

Sz. 1646: Miuelhogy a fogoly Galgoczit meg íteotte hogy megh holt beleje, Azert ki vitetue(n) az plenger ala nekies az feje vetesek erette, fizessen halalért halállal [Kv; T Jk VIII/4. 77]. 1749: az I egy idegen szolga Legénynek Vasvillát ütven szeme alá, ugy meg sebhette volt, hogy a' miatt tsak hamar borbély keze alatt megis holt és az J ezen gyilkosságátol valo feltében akkor elabalt, s mind eddig méltó büntetését kerülte halálért halállal fizessen, és feje el üttetven meg hallyon [Torda; T Jk III. 257].

10. *bottal* ~ a trage cuiva o bătaie; (durch)prügeln. 1694: az el múlt esztendőben Luczai Janos Ur(am) beressének tót Kglis Ur(am)* jamborul szolgáltom, fizetesemben még hat forintom, condoram, Kuczma oda vagion meg nem fizetet

6 kglime, it Kikellő varat^b mikor kertem fizetesemet bottal fizetett, meg vert erőssen [Törzs. — *Jobbágypanasz a gub-hoz. ^bKüküllővár KK].

fizetendő lerovandó, megadandó; de achitat-restituít; entrichtend, bezahlend. 1640: vagion megh kesz penz jelen f. 68 d. 45 meljet Kip iro Istuan vram kezében hattunk hogi az adosoknak el fizesse, meljet ki ueuen az fizetendő adossagbol az f. 95 d. 73 1/2. maradunk meghis adossa f 27. d. 29 1/2 [Kv; RDL I. 117b]. 1643: az adossagok-(na)k, mind be varandonak s mind fizetendonek discutiasaba(n) procedaltunk [Kv; SLt FG. 7]. 1820 k.: Nemes Udvar Háza... esztendőnként fizetendő 400 Rforint Arenda pénz fizetés mellett

6 egymás után következő Esztendőkre arendában adattatván, azon Ház mai napon... Tekintetes Petrij (!) Joseff Urnak Transponáltatott [Dés; RLt]. 1841: lévén nekem Dobaka Vármegeében Szavában... Jozságom adom által nem egymásbol folyo Esztendőig, a legközelebbi Magyarok Szent György Napján kezdve előre fizetendő Esztendőnkénti 55 ~ ötven ött V. R. f-int Arenda fizetés mellet Tekintetes Veres Samuel Urnak [Szava K; RLt O. 4].

fizetendőleg megadandólag; plätibil; zahlbar. 1860: a hérlés iránti egyezésünk egy egész évre ötszáz vforint volt minden le vonás nélkül felire az év elein felire közepin fizetendőleg [Gagy U; Pf Pálfi Mihály lev.].

fizetés 1. plátá, achitare; Zahlung. 1546: mykoron az' tooth meg chenaltatyak, az' wagy' az thoon' az molnoth' meg' eppythykh, thahath' az' my' penzelwalo' fyzethesse' lezen' annak' azth egyenlee kelchegel' esz fyzetessel' fyzesseek' megh' Egykes' feleeth fyzesse, az massyk feeleesz feleeth' fyzesse' [Panot*; DanielAd. 6. — *? Panád KK]. 1563/1569: Azyrth az... fyzetesnek nappya, Appro zentek nappya vala [Mészkö TA; Told. 27]. 1585: Kis Ianos pellio vallia, En valem keozbe Iaro hogy zerezem az Bania bwky embernek varga Ianosnak az Takach Andrasne harom barmat, ot leok Az Arubais, hogy megh Arulanak en Irek lewelet Az fizetes Napiarol [Kv; T Jk I. 513]. 1596: Vonodot penig illien mezze az fizetes azert, mert egi zekeres nierget vontak volt el, eo penigh az niergenekis kerte az arrat [Kv; Szám. 39/VI. 52 Bachi Tamás sp kezével]. 1793: a Sok fizetet nem gyöztük [Kakasd MT; DLev. 2. XIII. B/b. 16]. 1840: bor kaláka mellett nyakamra kötött Contractusnál fogva Hadnagyi közbejövettel varos szolga által a fizetésre napoztatva vagyok [Dés; DLt 166].

2. le/megfizetés; plátá; Bezahlung. 1681: az ket forint fizetistül megh menekednek [Dés; Jk].

3. fizetnivaló; obligatja de a pláti; Bezahlung, Zahlungspflicht. 1579: Kerik... biro vramat hogy ismegh Az feyedelmet talallyak megh, es Jelenchie megh az zegeny varasnak sok kwlomb kwlomb Nlomorusagat, es fyzetesset karos esetit [Kv; Tan Jk V/3. 201b]. 1600: Volphgungus Balogy

recognouit ita: az megh holt embernek fia
 Jeowe hozzam mondwan Im vgmind felette
 megh nehezedez ... zedeol az feyem, Akar chyak
 kged zezene tiz forintott chyak az borbelynak
 valo fizetests megh nem eram [Kv; T]k VI/1.
 477]. 1621/1681: Haczogon* lako Valyai Miklos-
 nak szabadosunk(na)k megh tekintvén jámbor
 szolgálattat, kegyelmességünkől mind magat
 mind magat, mind penigh az mostani Fiat Valyai Istvant Hu-
 nyadi Varunkhoz hogy Szabadossok legyenek
 nekik megh engedték, ... annak felette az Dezma
 adástul, es egyeb szedő vedő fizetéstülis eximáltak,
 mind magat, mind penigh Haczogon lévő hazat
 [Vh; VhU 308 Károlyi Zsuzsanna ad. lev. —
 *Hátszegen]. 1652: Az minemu adosságokatt pe-
 nigh Diuortialt Felesege vtan Czinalt, mind az
 Leanianak Veleo Borbaranak suo Tempore Ter-
 tiumat kj nem mutatta, Veleo Jstuan mostani
 Felesegeuel szenuegie, kit maga is, megh uall,
 az Leanianak Veleo Borbaranak ahoz semj Fize-
 tese ninczen tartozozanak magok megh Fizetnj
 [Kv; RDL I. 128].

4. (fizetnivaló) részlet; ratá de plätit; Zahlungs-
 abschnitt, Teilzahlung. 1557: az vitezö Zúki
 Janos ew riszyrül az szowaty dezmarul ennekem
 adot fl. V. az vtolsó fizetisben azirt tellessigel
 megh fizetet [Zsuk K; SLt XXVI Nag' Imre vall.].
 1573: Mezaros Balint Es az felesége Orsolia, Azt
 valliak hogy Eok Arwltak volt meg Torozkaywal
 118 forintba az hazra harom fizetesbe [Kv T]k
 III/3. 250]. 1584: Margit Molnar Gergelne vallia,
 Amikor megh Arult volt Bokor Caspar Kos Ist-
 wannal ily Conditio volt benne* . . . Amely Napon
 penigh elseo fizetést fogadot volna Adny az Kos
 Istwan, Arra Az Napra le Nem teotte az elseo fi-
 zetést [Kv; T]k IV/1. 319. — *Köv. a feltétel].

5. fizetésrészlet; ratá de platá; (Zahlungs)Rate.
 1598: 27 Die february, Az keozegeoknek nagy si-
 rankozasokra attunk az vtvozory fizetesekre f 2
 d — | Attünk az keomiüessek (l) az eo fizetesekre
 legh vtvolzor f 4/— [Kv; Szám. 7/XVI. 28, 49].

6. ~en/kor fizetésnapon; in zina de platá; am
 Zahl(ungs)tag. 1671: Az fizetiskor volt az gyalog-
 gok szama ... nro 100 [UtI]. 1681: Conventioja,
 varbeli Réz dobosn(a)k Dobossagara, minden
 fizetesen, 50, ötven pénz ... Veres Ába, egi veg-
 gel [Vh; VhU 643]. 1781: a fizetéskor a' szén árrais
 mint határozva vagyon s leszen szubtraháltassék,
 a' szén tsinálók is praestatiojoknak ... lejendő ki
 vételivel fizettethessenek [Torockó; TLev. 9/20].

7. adófizetés/lerovás; plata/achitarea impozitu-
 lui/dári; Steuerentrichtung. 1554: Az Regy ew-
 tewl maradoth ló feyek, kyk nem layos kiraly* hala-
 la vthan ló fewwe letthenek, azok megh maradgya-
 nak az fyzetésbewl. Ezeknek kywölök mynden
 Rendbelyek megh fyzessek azt az adoth [Mv; SzO
 II, 108. — *Alkalmasint a mohácsi csata alkalmá-
 vával odaveszett II. Lajos]. 1589: (Bálint deák)
 A Conventek eleöt tegie(n) fassiot, hogy ez varos-
 ba(n) Nemessegenek telliessegesen Renuncial, az
 az Awal nem Eel, hane(m) Amint akar mely ciuis,
 mindenekbe a' keozeonszes tereh visseles ala, es
 a' varossi theorweny Ala vethi magath mind poten-

tia s mind eyely nappaly vigiazas, fizetes, dolga-
 ba(n) [Kv; Tan]k I/1. 115]. 1607: Vtannais az
 my uekony erónk es allapatunk zerinth az Orzagh-
 nak adomanyunkkal fizetesswnkkal, es egieb zol-
 galathunkal lehetnenk iob zyuel es serenysggel
 [Kv; RDL I. 80].

8. (adósság)lerovás; achitare/restituire (a da-
 toriei); Abstattung (einer Schuld). 1570: Janos
 kenez azt vallya, Thwgia azt hogy egy varosbely
 Ember megh fogtatta volt Demyent adosságat,
 15 Napot hagiót az fyzetesnek [Kv; T]k III/2.
 188]. 1586: monda Elek Janosnak Igyarto Georgy
 Kerlek zereteo Janos Vram, hogy keresd meg az
 Ados lewelet had Iriuk hatara Mind ez Mostany
 fizetést, s mind ez eleöt valot [Kv T]k IV/1.
 550]. 1769: (A pénz) az agense Becsben el költ-
 tette parancsolatyából discretiokban, adósságak
 fizetésiben [Szentmargita SzD; Ks 99 Kornis
 István lev.].

Szk: a ~nek eleget tesz adósságát/tartozását
 lerója/kifizeti. 1556: wyzonthak az fyzethesnek
 az felywl meg Jrth napon Elegeth gleszan Janos
 vram Nem thenne hath heya(ba) legyen ffyzethes
 kyth fyzeteth En(nekem) az Jozag Nalam Ma-
 ragon [Mikefva KK; BfN Reg. VI. 283/3].

9. (munka)bér; simbria, platá; (Arbeits)Lohn.
 1571: Az feo emberek vag' lo feyek zolgay keozzeol
 az kyk zegeodwe es fyzetessert zolgallyak Vroat,
 chyak azok kerewlyek el a rawast, De a kyweol,
 wag' zabadoswl wagj oltalomert, wagj egiebert,
 nem fyzetesert zolgálljak, azok meg rotassanak
 [SzO III, 335 fej-i ut.]. 1575: (A kapuőrök) fyze-
 tesek legien hora ket forint Mind egy arant [Kv;
 Tan]k V/3. 109a]. 1584: hogha Jart Az varostul
 a fizetisek az so vagoknak awaghl nem [Torda;
 DLt 212]. 1614: Az Szamado Regestomatis igy
 adgya be ilyen rendel Az Iobbagok Adaia,
 ... És egyeb zedes vedes ... Az Vintzeler fizettese
 [Kv; Aggm. A. 83]. 1636: Markos falui Ur(am)
 monda ... Balo Georginek szabadsagot attam
 engemet jobbágisagul (igy!) ne szolgallion az Far-
 kas Ferencz Ur(am) teorekedesert (l) hanem fize-
 tesemert ha szolgal meg fizetem jámborul [Usz;
 KaLt Apor István ir. Franciscus Alard de Ozfalua*
 (50) vall. — *Ócfva U]. 1681: Semmmi fizetése az
 ilyen pusztá bányásznak hetenként, hanem 22
 szekér vas kötül fizetnek az többivel edgyütt etc.
 [CsVh 100]. 1703: Fogarasi Conventiónátusok
 füzetese ... Kertész Péter füzetesse [Fog.; UtI].
 1765: meg-is igyirte vala hogy bizony mind fize-
 tesemet meg adgya 's mind pedig arestalt s el-vett
 marhaimot, s edgyet másomot mindeneket visza
 ád [Csobotfva Cs; Ks I Csíkcsootfalvi Bartalis
 János lev.]. 1768: a Mlgs Baro Kapitány Vr ki-
 nálta a Csorda pásztorokat maga marháival, hogy
 azokat is mind másokét szokott rendes fizetésért
 őriznék, de ezek Soha Sem vállolták fel [Nagy-
 ajta Hsz; JHb XII/29]. 1829: A' Conventiónatu-
 sok fizetesekbe ment ... 98 Rf. 24 xr [Kv; BLt
 12 dologházi nyomt. szám.].

Szk: ~t felvesz. 1689/XVII. sz. eleje: Az Farago
 Legennek az eő edgik mester remek legien

... egy haznak uagi szobanak kereszt boltra valo boltozasa ... annak fizeteseis eouç legien ... De ha az Boltban kár lenne, minden kárt az Legeny tartozzek, nem az Ura, az miueltető Gazdának megh fizetni, ugi mint az ki az fizestet fel ueötte [Kv; KómCart. 8–9]. 1679/1681: Ha Hunjadon az olyan veteménj el nem kél pinze(n), masuva is az hol el kelhet eo kglme el vitesse szé-kéren; valamitt a' majore industria által tenyesz-tet minden féle apro majorsagot, ugi vaj és Turo beli gyűjteménytis, lehessen lattattja myert veszik ökis fel a' fizetést* [Vh; VhU 675. — *Az ub és a többi gazdasági alkalmazott]. * ~ t tesz munkabért megad. 1589/XVII. sz. eleje: Valameddigh az Jnas az eö aprod esztendeiét eppenseggel ki nem teolti, akar Attiánál, s — akar Attia fialan tanolt legien, de semmi keppen addig leginsegre ne szabadittassék, se ugi mind heti béres legenek fizestet ne tegienek [Kv; KvLt Céhir. II KómCart. 5] * konvencionált ~. 1829: a' Conventio-nált fizetés mellett szolgálók nevei* [Kv; BLt 12 dologházi nyomt. szám. — *Köv. a fels.].

10. tisztségviselői illetmény; leafá, salariu; Gehalt. 1571: Erthywk valam nyehesegit az my keg-mes vronknak N-gos Nadasdy Thamasnak* ez ny athankfiara Janos Deyakra kiryewk kegielmeteket ... , engeztelye meg kegielmetek az vrat, wegye el haragiat rola ew nagsaga, es hog az ew kegielme thewb jámbor zolgay rendy zerinth lehessen fyeztesse [Fog.; LevT, 77 Daczo Mate és Thorma János porkolábok lev. — *Előbb ország-bíró, majd nádor, kezdetben Szapolyai János, aztán I. Ferdinánd híve]. 1566: felseged oly deputatio lewelet meltoztassék adny hogy az dezmanak administratori es be zolgalatoy ... adnak meg eztendewnkent az summat az oskola mestereknek fyeztesekre es az zegen tanuloznak taplalasara [SzO II, 207 ogy-i végzés]. 1571: az kaplanok fyeztesbeol eo k. plebanus vra(m) egy predicator Tharcion Es mynden Themplumba két predicator lewen ely viselhetyk annak terhet [Kv TanjK V/3. 34a]. 1588: Az kett Vasarbyronak walo fizetessek. Leorincz Bennygernek Attam zolgalattiaban f. 10. Kis Jmrehnekis atta(m) zolgalattiaban f. 10 [Kv; Szám. 4/I. 63]. 1614/1616: azon paranzolatot beviven az Varmegye szekire az Varmegyeis igr deliberala felöle, hogy adgyk az Predicator fizeteset [Kolozs; RDL I. 100]. 1673/1681: Haczozi* Praedikator Uzoni Peter valaszsa. Az Restalt öt Veder Quartának mennyen végére Udvarburo Ur(am) es ha ó kglmét illeti, annak idejében contentallya, fizetését penigh eddigh szokot rend tartas szerint adassa megh ó kglme [VhU 454. Thökoly Imre hat. *Hátszegi]. 1700: a' Bor fogasnak usus fructusabol a tavalyi 1699. esztendőbeli fel nem vetett Praedicatorok Biri a' mint közönsesse(n) szoktak hini, Schola Mester es Cantor fizetese excontentaltassék közönségesen végeztük [Dés; Jk 307a]. 1767: Huszti György vram Kolozsvári elsőbben antiquitatis, azutan Theologiae professornak halálát Szatmári vram* nem várhatván, kitérő a professorságból, noha nem fizetés nélkül, melyért megbúsulván,

megbetegedett, meg is holt [RettE 210. — *Szathmári (Pap) Mihály (l.i.h. 545)].

Szk: pénzbeli ~. 1717: arra nézve, hogy mind az eo Felsege Szolgálatyára annális jobban habituáltathassanak* eddig valo Pénzbéli fizetéseket cum fl. Rhn 250//augealtuk [Msz; Ks 83. — *A nagyobb kancellária kancellistái].

11. zsold; soldá; Sold. 1597: Az eleobbelj soldosok ... fizetesek [Kv; Szám. 8/I. 6]. 1653: Básta pedig kedvez vala a székelyeknek, mert tudta azt, . hogy ók mindenkori fizetés nélkül való hadak [EHA I, 88 NSz]. 1660: Recognoscalom ez irásom által, hogy Nemzetes Boer Sigmond Vram administralt kezemben az mi Kegyelmes Vrunk hadai fizetésekre az eöt forintos Summa Penzbeol ... száz tizen hat forintot negyven Penzt usualis monetaul Stephanus Dobolyi mpia [Szád.].

12. taksa; taxá; Taxe, Gebühr. 1791: ha vidéki ember admittáltatik azon székben pecsenye vágni, az két garas fizetéssel tartozik az communitásnak [Árkos Hsz; RSzF 291–2]. 1821: Iszpász Grutzta Taxa mellett tartván egy idegen havast, társakat vett bé marháikkal fizetés mellett, ezen társak között volt Dumitru Androny is [H; JF 36 Prot. 9]. 1827: A Berendi* Fogadosnak valami pálinká-ját Confiscalta volt el Daniel, még volt 4 Kupa és fél, de aztat Farkas Mihály Ur az pálinkafőző üst fizetésibe el vette [IB. Flora Ignatz hídalmasi (K) tt nyil. — *K].

13. lefizetés, sáp(adás); mituire; Bestechung. 1585: zida megh Zeöch Mathene a' tizedest, illen-keppen: Valaky vgmond engemet ig Arult hogy en fizetessel bochatta(m) volna wdeo vta(n) ky valakit hazúd tiztessegem Arwloul benne [Kv; TjK IV/1. 464]. 1598: volt ennekemis bantasom az sombori harmiczados zolgaiatol noha az igaz harminczadat megh fizette(m) volt de meghis ladamat felig fel hantak, nagy neheze(n) chendezit-hettem le fizetessel s aiandekkel eoket [Kv; TjK V/1. 184]. 1615: ha fizetesert auagy egleb uton valakiket adomaniert, keduert, baratsagert hon hadni tapasztaltatik, Kegtek bwntetesnelkwl nem marad [Törzs. Bethlen Gergely rendelete Usz-hez]. 1698: Minden passusokra menjen szoros parancsolat: az plajások es gornyikok úgy vigyázzanak, hogy ha az idegen országban szökök emberek aufugiálnak es meg nem fogják: az possessoroknak abbol következett kárát ók fizetik meg; annál inkább, vagy tekintetért, vagy fizetésért elbocsátják: halállal büntettetnek érette [SzO VII, 20 ogy-i végzés]. 1703: Kglđ neis jelentse meg senki-nek hogy illyen válogatás vagj iragatás* léssen, hogj az Hadnagjok megh otthon az Hazoknal el ne kezdjék az alatok valoival az alkuvát és Kottja vettjét. Meg leven penig az elírás* Kglđ előtt, ne legyen szabad az után se Hadnagjnak sem senkinek el változtatni fizetésért [UszLt IX. 77, 69 gub-i rend. a székely királybírákhoz. — *—^bÉrtsd: összférás].

14. kb. kárpótlás; despágubire; Entschädigung. 1602: Teleky Istwan Senator .. priualtassék azoktol a feoldekteol minden fizetes nekewl, es

az Ispanok város zamara vettessek be [Kv; TanJk I/1. 420]. 1651: ha valaha annyára szaporodnának hogy Predikátort tarthatnánk, tartozzanak viszva botsátanj az olahok minden fizetés es teorvény nélkül a Magyaroknak* [SzJk 1677. — *Ti. a nekik átadott ref. parókiális házhelyet].

◇ Szk: ~be ejt költségbe ver vkit. 1590: meg Ertetem annak wtanna e magatol Palaticz wramtol, hogj ha meg talatad volna felölle hatra hatta volna dolgomatt koniorgesedreis de hizem hogj ez al peres Jnkab akart ez fizetesbe Eyteni, miert hogj Gondomatt nem wiselte [UzT] * ~be esik fizetési kötelezettség szakad rá. 1776: hogj kellessék már ártatlan gyermekeim pusztulásokkal ollj nagj fizetésben esnem [Sf; Korondi Kedei Jánosné Lázár Klára lev.]. 1806: Daroczi Josef Uram azt mondá hogy Soha tsak edgy krajtzárt Sem fog fizetni, ha az Város egy két Ember mián fizetésbe fog esni [Szu; UszLt ComGub. 1753u.] * ~be esik vkinek költségbe veri magát vkinél. 1574: Sofia Nehay Nehez palne Azt vallia hogj az Mas twdatlan legent sem kellett volna fogadny kyert Nagi fizetésbe esset az Borbelnak [Kv Tjk III/343] * ~e alá vetetik vkinek fizetésére ítéltetik/köteleztetik. 1847: Darvas János ... ki a' kérdésbeni Verekedésre alkalmat szolgáltatott, vér bírság fizetése alá vetetett [Kv; DLt 530a gub.] * ~en elmarad vkinek való fizetésen elmarasztaltatik. 1592: Deliberatur. Myerthogy vilaghos a' bizonsagok altal ez Makaj Tamasnak Meltatlan chelekedetj; Azert a' potencia terlie(n) f 20 el marad, az Borbelnak valo fizetesenis el marad, karwallasaert serelmeyert amynt Mer eskenny. Aztis megh vehesse raita [Kv; Tjk V/1. 256] * ~hez dll vállalja a fizetést. 1809: a' kantza ... azon ejtszaka viradtig eldöglött ... a károsodásban okozza a' Káros Gazda a' pásztorokat, kívánnya azért, hogy megfizessék. A' pásztorok pedig a' fizetéshez állani nem akarván, kívána a' közönség megvilágosodni ezen elkárosodás oka aránt [F. rákos U; Falujk 40 Sebe János pap not. kezével]. 1812: kárát a' F: Peres . . . a' pásztorok által refundáltatni mint Gondviseletlenségek mián történt, kívánnya. Az Alperes Pásztorok pedig a' fizetéshez állani nem akarván . . . így jöve ki a' dolog [uo.; i.h. 77 Barrabás Áron pap-not. kezével] * ~t tess: fizet. 1596: 18 Augusti teottem fizetést Brassai Achj Ianosnak az dobosnak f l d 80 [Kv; Szám. 6/XXIX 178 Bachi Tamas sp kezével] * ~t végez vkinek fizetést rendel vkinek. 1585: Biro vram tanachual egye(te)mbe vegezzen Lukach Vrammal az procuratorsagh feleol, vegezzenek fizetést eo kgmenek [Kv; TanJk I/1. 11] * ~t vess a. vmit kifizettet. 1602: enek eleotte valo ewdeokben ha mikoron az Jspan vrain az város Jobbhagy keozzeol valamj vetekert megh fogtattanak soha biro vramnak torouy valchagot nem fizetettek, Mostis kerik eo kmet biro vramat varosul hogj affelekteol fizetést ne vegyen [Kv; i.h. 413]. — b. vmiért pénzt vesz. 1745: Ilyen actiom vagon az J ellen, hogj ő elhitetvén az emberekkel, hogj ő a régi eltett kintsét az ő bűnös bájos mesterségivel a földnek mellségiből ki hozza,

... ezen mestersége által majd az egész Országot bűnben ejtette, feles fizetést vévén sokakat koldulásra juttatott [Torda; Tjk II. 66].

Ha. 1573: fizettesse [Kv; Tjk III/3. 76]. 1582: (az ő) fizettesek [Kv; Szám. 7/XIV. 110]. 1588: (az ő) fizettesek [Kv; i.h. 4/11. 63]. 1596: fizetésért [Kara K; Ks 42. E]. 1597: fizetist [Kv; Szám. 7/XIV. 110].

fizetésbéli de platä; Zahlungs-. 1770: voltam Gombás Jánosnak exequitióra az Inczédi urak ellen a szegény Nagy István fizetésbéli adossága iránt, ki is Barcsainét szolgálván, sokkal maradt ados [RettE 244].

fizetéscecske 1. csekély (munka)bér; salariu mic, retributie mică; Löhnen. 1742: a két szolgáló kevés fizetéseskéje esztendeig 17 forint [Kv; Aggm. C. 12]. 1752: Fizetéseském irántis igen alázatosan, de tellyes bizalommal instálok, ha kegyes szivére nem vézi a' Mgs Ur igen bajosan Subsistalhatok [Szentdemeter U; Ks 83]. 1764: szoktam vala nemelykor enis Praefectust tartani . . . fizetéseskéjek. s. Jozsagotkskiais a kezek alatt alkalmasin (!) volt annyi, mint a Kovátsnak [Középlak [K; BFR].

2. papi ~ csekélyecske/csekélyke papibér; retribucia mică a preotului; Priesterlöhnchen. 1795: M Vásárhelyi Papi Fizetéseské(ne)k jobbittására tzélozott Pium Legatuma [Mv; Told. 50].

fizetési 1. fizetésbéli; de platä; Zahlungs-. 1858: Ha fizetési ratakát pontosan meg nem tartanam az esetben a terminus után tíz napot elvárva, ha ez alatt is a rátát ki nem fizetném, a tulajdonos Grof Ur vagy örökösei jogosítva légyenek, a terminus eltelte után fizetetlen haszonbéri részletet . . . hatos kamatjával legrövidebb szoper utján felhajtani [Kendilóna SzD; TKhf. — A kovári uradalomra von.].

2. ~ bérfa mesteri/tanítói fizetésbéli fajárandóság; retribucia in lemne care i se cuvine invătătorului; Holzbezüge des Lehrmeisters. 1862: a' Nyárszói . . . nép igen szabad és önkényes kezeket vetett az Ekkla erdeire 's nem elégszik meg, hogy a' kepe bért, melyet kiki maga tartoznék meg szerezni az Ekkla erdejiből fizetik meg, hanem a gyermeki bért is, a tanítási s fizetési bérfat onnan vágják, s még e' mellett saját hasznokra is onnan sokat praeverikálnak [Nyárszó K; RAk].

fizetéskívánság béremelési követelés; revendicare de majorare a salariilor; Lohnerhöhungsfordernung. 1594: Faydalmas zywel mulattak (!) eo kegmek varosul ez Orzagh is (így!), az Zekereseznek es feokepe(n) Az Zantoknak meeltatlan Beer es fizetes kewansagokat, melj dologhnik eo kegmek eleit Akariak vennj [Kv; TanJk I/1. 230].

fizetetlen 1. hsz ki/megfizetetlenül, neplätit, neachitat; unbezahlt. 1570: Zewch Fabiau es Feleseghe anna azzon feleletyk Attunk vala ez margit azzonak Egy zokniat aaron kmet es

visel aba vagyon hatra fizetetlen f 1 d. 18 [Kv; TjK III/2. 174c]. 1587: Legh elseoben maradot az orsolia azzon restantiaia fizetetlen mindenestül f. 8 d. 30 [Kv; Szám. 3/XXVI, 50.]. 1600: Ez 1600. Esztendőbeli quartas Zegedj Gaspar Wram, költet: Kít meg kellett volna terjtenü(n)k de az penznek fogyatkozassa miatt fizetle(n) marat .. fl. 174 d 40 [Kv; i.h. 9/III. 34]. 1765: az imputalando naturalekkel, s Forspontokkal edgyütt ötven forint Restantia lévén M. Szent Imrén fizetetlen, hat köz katonakot, egy kaplarral, és egy Commissariussal küldött reánk [Marosszitimre MT; Eszt-Mk Vall. 207]. 1792: vagyon fizetetlen egy egész Statoria 88 vono marha [HSzj vonó-marha al.]. 1800: A' Titt V. Ispány Úr parantsolattarya Küldöttünk 10. pár patkot, fizetetlen maradt a' patko [Torockó; TLev. 5]. 1849: ezekután fel szamítottuk a' fizetetlen maradtott öszveget mely felrugott 750 vftra [Kv; Végr. Vall. 101].

Szk: ~ van. 1832: Instálám ur(am) Bátyámat azan Kilentzven forintam Szénám árát adgja meg mert sokak az Szükségeim ... másaknak 110 (így l) adtam Ur(am) Bátyámnak oltsoban mégis fizetetlen vagyok [Mocs K; Bet. 4; Henter Farkas Vajna Istvánhoz].

II. mn 1. befizetetlen; nevársat, neplätit; nicht einbezahlt/berlegt. 1592: Az faluknak ez idej Adaias fizetetlen ezt(is) tartoznak be zednj zolgaltatnj [Kv; Szám. 5/XI. 15].

2. ki/megfizetetlen; neachitat, neplätit; nicht ausge/bezahlt. 1648: ne(m) mondgia egy altallia-ba(n) hagi eppen az adossagh meg fizeteodeot, hanem ambgal felölle ha mi fizetle(n) volnais, az Attyak igazittasa [Kv; TjK VIII/4 322]. 1779: Gerendi Lászlóné Sarádi Susánna Asszonytól levált fizetetlen adosság ... haromszáz mfor [Nagyak AF; DobLev. II. 1b-2a.]. 1810: A Csizmadia Czéhban tartozo néhai Édes Attya adossága, mely mái napig fizetetlen 25 Rf. A Cselédnek fizetetlen esztendei bére 25 Rf. 30 xr [Kv; Borb. I].

3. 1607: Mert semmi egieb hadat mw nem uizwnk, az eö Fel(se)ge fizetett uduara Nepenel, kiknek tisztessége nem mutatta, hogy Coporsoiagh ell ne késériék. Az Vrak is kik uelwnk iwnek az eö Fel(se)ge obstentatioiára semmi egieb hadal nincziének, hanem cziaik magok zolgaiual, ..., keserik az eö Fel(se)ge beczzületes testet*: De sem haidusagh sem Feöld Népe, sem semmi fizetetlen hadak mw uelwnk nem leznek [Lompért Sz; Törzs. — *Az 1606. dec. 29-én Kassán elhunyt és onnan Gyf-on való eitemtetés céljából Erdélybe szállítandó Bocskay István testét].

fizetelenség vkinek/vkiknek fizetetlen volta; fapult de a nu fi plätit; Unbezahlltheit. 1571: Megh Thekintwen eo K. Egez varoswl az Mostany Ideonek allapatyat, Az keozenséges zwksegetis Legh fellyeb az predicatoroknak fizetelenségeket, Melyeknek Beh tellesitesere eo k. varoswl vetettek egy vonasra d 50 [Kv; TanJk V/3. 37b]. 1627: az melj bizonyos számü Gialogokat, oda fel

kwleööttwnk volt, azoknak masodik hawakis szinten k] telnek hogj azért fizetelenségh miat reank valami vetetlen dolgot ne vonnianak vetettek eö kglmek adot Egy vonasra f 1 [Kv; i.h. II/1. 329].

fizetett 1. ki/megfizetett; plätit, achitat; bezahlt. 1656: mivel Czutak Mathé eöröksege nagioeb es iob leuen az Czutak Peter Vramenal ., Czutak Peter Vramis mü előttünk ugy tölte ki az eötuen haro(m) forintra az diuban* fizetett reszetis ide Computalvan [Impérva Cs; BCs. — *Értsd: díjban]. 1718/1781: Eddiglen fizetett debitumokot ... eö Nagysága az atyafiakon nem praetendallya [Nagyrápolt H; JHb LXXI/8. 485]. 1845: Néhai édes anyámtól volt Serfözö Korbuly Domokosnak méltatlanul fizetett és a' Flgs Udvar által visszazaitélt 27 Rf 16 Xrt percipialtam [Dés; KvNj 30].

2. fizetéses; salariat; bezhalt/soldet. 1607: semmi egieb hadat mw nem uizwnk, az eo Fel(se)ge fizetett uduara Nepenel [Lompért Sz; Törzs. — A teljesebb szöve. fizetellen II. 3. al.].

3. szegődéses, szegödött; tocmít, angajat; verdungen. 1642: eo ördette, minnt fizetett kenier eueo szolgalm [HSzj kenyérevő-szolga al.]. 1677: Eördög Péter Eördög István bányászok, fizetett zolgák | Dán falua ... Bodor ferencz Bot Márton fizetett bányászok [CsVh 56]. 1723: néha maga fizetett Cselédeivelis ... Dosa András ur(am) eö kgyl(ne)k dolgoztatott [Ilencfva MT; DLev. 1. II B. 5]. 1736: Rendszerént kinek-kinek jó darab kenyeret adtanak*; fizetett sütőnéjek volt valamelyik sütőben [MetTr 429. — *A diákoknak].

4. zsoldos; cu soldä; besoldet. 1607: ha penig az fizetett népeknek meg nem fizetwnk nagy fogiatkozasukn keövetkezhetik mind orzagal beleölle [Gyf; Ks 100].

Szk: ~ had zsoldosereg. 1615: Az kwlseo Segit-segekett az mi illeti az kett Olah Vaida, Cziazar eo hatalmassaga parancziolatiabol es velwnk ualo Confoederatiolokból oly kezen vadnak mint az magunk fizetett hadunk, Ottis leznek ualohal az szwksegh kiuannia [Gyf; Törzs. — A fej. rend. Usz-hez]. 1653: A mi fizetett had volt, ugy mint a Makó György hada, telelni osztja el az országha* [ETA I. 60 NSz. — *Ti. Báthory Zsigmond]. 1662: a fejedelem is az országh népével s fizetett hadaival ad die 18 Junii Maros-Ujvárhoz táborba kiszállott vala [Szalárdi, SirKr 610].

fizetget 1. pénzt adogat; a da bani din cind in cind; wiederholt/öfter zahlen. 1597: Kadar Jstuan vallia ... zabo Mathene fizetgetet ennek az zabo Andrasnak [Kv; TjK V/1. 73].

2. törlesztget; a plätit/stinge (o datorie); wiederholt ab(be)zahlen. 1636: annak utanna égszser is mazzoris fizetgete enneke(m) Rádo Peter az bór arraban [Mv; MvLt 291. 65a]. 1785: a Sinko Gáspár adosságát ... fizetgesse [M.gyermónos-tor K; Born. XXIXb 20/124 Kornis Krisztina conscr.].

3. (bért, járandóságot) kifizetget; a pläti (salarial, leafa); (Lohn) nach und nach be/auszahlen.

1792: a Ludesdi építést kellenék folytatni, eddig elé a szükséges Materialékat és Mester embereket fizetgettem a mennyire dolgoztak [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1872: meg fogadtam Szolgáltatónak ... Lakatos Miháj Leányát Zsuzsit ... melj ígért fizetést én is az idő foljama szerént fizetgetni magamat kötelezem [Torockó; Bosla. Bosla Ferenc kezével].

fizetgetés 1. kiegyenlítés/törlesztgetés; platá/zahlung (a unei datorii); Tilgung, Ab(bei)zahlung. 1730: Adosságok és Interesek fizetgetésire Hfl 207 Dr. 20 [Szám. 56/XIX. 31]. 1856: 1855be Julius Végéig bé Fizetgetett Kölcsön pénz további fizetgetésére réa unván a Kösség el attuk a Kereszturi Patikáriusnak [Firtosvárálja U; Borb. II Szederjesi Zsigmond jegyző kezével].

2. (bér, járandóság) kifizetgetés; platá (a salariului/retribuției); (Lohn, Gehalt)Auszahlung. 1586: Comprehendallion* minden Diuersakat, keozensleges Aprolek keolchegeket, Vgmint lowakra, Zekerekre És zolgakra valo keoltseget ... ruhatokatat kowachioknak valo fizetgetest [Kv; PolgK 21. ^aAz ispán].

fizethet a putea plăti; zahlen können. 1597 k.: A postasag dolga miat el Nyomorottak az zagensig (így!) mivel hogy Nem fizethetenek nekik [Dés; DLt 233]. 1695: Piringer ura(m) ... bizony rosszul biztatt a pénz aránt ... valameddig az adosságokban fel nem szedhet ő bizony ne(m) fizethett [Gyf; KaLt Apor István ir. Recsey István lev.]. 1722: egy ... emberis halalos agj(b)an) fekvűn Pap Péter uram ... el ne(m) mént, hogj nem fizethetett, hane(m) az szegeny ember meg hólt, utánna se(m) p(ro)hodálta [Kecsed SzD; TL. Prov. Fodor György (50) vall.]. 1780: Semmiféle Munkásoknak a' ki rendelt fizetéseknl többet, vagy a' mellettsi valami Discretiot adni ne attentállya (!) valaki, ha leszsz pénznel, ha nem lenne Vassalis fizethet, de ugy adja Vasát, hogj s annyl Pénzben mint másnak akárkinek adná [Torockó; TLev. 8b].

fizethető fizetőképés; solvabil; zahlungsfähig. 1842: (Az adosság) bé fizetése terminussa leon Ur napi vásár mely tegnapi bé tölt; és így fizethető állapotba nem lévén edgyezett vellem akkep-pen [Törzs. Dési taxalisták 71].

fizetni való de plătit; was zu bezahlen ist. 1814: még ugyan marad valami fizetni való meljet ... által adak [Apanagyfalu SzD; TKhf gr. Bethlen Sámuelné Fekete Klára lev.]. 1829: elég van a fejünken fizetni való [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

fizető I. m. n. 1. adó; care plătește; zahlend. 1681: Az Taxát fizető emberek Taxajais azert iratott itt le, hogi a' Generalis Extractushoz ember könnyebben, s hamareb juthasso(n) [VhU 205-6]. 1784: Vagynak é ... Nemes Détései István Uramnak közönséges Terhet viselő Partiot fizető és

szolgáló emberei ... ? [KSz; Borb. II vk.]. 1823: Tordai György (55) ... a Nemes Reformata Ekklesia taxát fizető embere, és egyháza fia [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/1827-hez].

Szk: ~ *jobbágy* taksát adó/taksás jobbágy. 1730: Déési N. Makkai Mih. vr(am) ... a' Connumerator Urat eő Nagat és Coadjutorit ne(m) informalta hogy rovatalba(n) fizető Jobbágyi vadnak [Dés; Jk 302b].

2. fizetendő; de plătit; was zu(bei)zahlen ist. 1744: meg mérvén Oltyán Andrekánál el korcsomálott átalag bort melly lött mérés szerént Ur. 17 justae 4 Söpreje Ur. 2 justae 4. Marad fizető négy négy poltrájával ejtele Ur. 15 [Szász-erked; K; LLt].

3. ~ *szolga* fizetómester (? zsoldfizető); persoana care plătește salariul (solda); Lohn/Soldmeister. 1599: Czako Balint uitte az fizeteo szolgat Janos Deakot, 6 louan Tordara f l d 50 [Kv; Szám. 8/XIII. 61 Szabó András sp kezével].

L. még a *fizetómester* címszót.

II. fn kb. fizetést teljesítő; cel care plătește; Zahler. 1574: Az Kwpanak meg fyzetesse feleol ... Akaryak eo K. hogi Mwtassa az Theorweny meg ky fyzeteoie legien (így!) [Kv; TanJk V/3. 106b].

fizetődik 1. fizettetik; a se plăti; gezahlt werden. 1589/XVII. sz. eleje: Az mikoron ez Varos az eő hataraban epittetik minden keömüesek tartozzanak oda menni, es serenien iol es hiuen, ugi mint hazaioknak az mwiben szolgalmi. Akkoron penigh az Hazas mestereknek Cehbelieknek más fél forint, Az Heti Beres Legeny szamara, edgi forint, Az io miues Jnas szamara, eőtuen penz fizeteodgiek es iarion hetre [Kv; KőmCART]. 1697: azon leszek hogy ... az Hugom rész jóságából ne tartoznék fizetni hanem az magam részemből fizetődgyék [Szentdemeter U; LLt Gyulaffi László sk-ű aláírásával]. 1756: (A telkekről) semmi taxa nem fizetődik, ell kell tehát igazittatni, hogy annuus censusa folyhasson [Déva; Ks 101]. 1781: A Török buza a felyebb figalt áron computaltatván fizetődjon F. Rh. 9 [Kisalmás H; JHb XXXII/22]. 1795: nem fizetődöt a vékaszám nékie [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1806: egy szál rako Bornáért 5 pénz fizetődgyék [Oltszem Hsz; MK II. 4/115]. 1829: A' Feredő házban tett reparatiokra és tűzi fára fizetődött 59 Rf. 8 xr [Kv; BLt 12 dologházi nyomt. szám.]. 1843: 'A Marosson menet 's jövet vám fizetődött, a hajon 30 xr [Born. F. IIIc.]. 1852: Deborsnak fizetődött rendeletemből 16o ft [Kv; Born. O. Ia Bornemisza János szám.].

2. lerovatik; a fi plătit/achitat (o datorie); (ab)getilgt/bezahlt werden. 1792: az Imets fiak által elkövetett predából had fizetődgyék az adosság [Árapatak Hsz; Ks 94 Vegyes lev.]. 1797: ezenn régi adosságis Széna és Gabonabeli lévén dologgal intereztetik (!), Penzbeli adosság fekszik az Udvaron, mellynek interesse penzül fizetődik [Cege SzD; WassConscr. 565] | feles Jóságainkat el adogattuk, nevezetesen a vadasi

Joszágomat ... mejnek ára job részént az Kolosvári Kollégium adosságának interessében fizetődék [Mezőcsávás MT; Kp II. 52 Máthé János özv. Újfalvi Sámuelné Sombori Borbárához].

3. vminek vmilyen ára van; a avea un preț oarecare; Preis haben. 1834: (A búza) a' vetés alkalmatosságával feljeb hágat, és akkor én is ... ugy attam a' mint fizetődöt Besztertzén [Sajókeresztúr SzD; Born. F. IIg Benő Josef számadó kezével].

Ha. 1802: fizetődnek (vkinek) [Maroskeresztúr MT; DLev. 3. XIX. A. 13]. 1842: fizetődöt [Nyárádtó MT; SLt Vegyes perir.].

fizetómester 1. (fej-i/vajdai) zsoldfizető tisztségviselő; slujbas/functionar (princiar/voievodal) care plătește solda; (fürstlicher od. woiwodischer) Soldmeister. 1594: Cetbitzet, az Nemet fegyveresek fezető Mesteret vitte 1. kúczjauai, es hoo penzel Thordaig 6 loual, hideluei Zabo György | 14. 9bris Varadj koczis lukacz vitte, az vrunk pinzeth, peter deakkal az fēzeteő Mesterrel 4. louan zeke-re(n) Huniadra [Kv; Szám. 6/III. 3, 6/IV. 81]. 1597: 18. Aügüsti Az hawasely wayda fizeto Mesterit ... widte hermány Georg 6. louan zekerin Tordara f 1/50 [Kv; i.h. 7/XIV. 81 Th. Masass sp kezével]. — L. még *fizető I. 3. al.*

2. vmilyen cs. és kir. központi pénzügyi főtités-ségviselő; functionar superior de finanțe k.u.k.; irtendein k.u.k. Finanzoberbeamte. 1697: estve voltam* a fizető mesternél, holot(t) sok szép bondcz(á)gokat láttam [AIN 150. — *Bécsben].

fizetőnap fizetési határidő/nap; zi de plată; Zahl(ungs)tag/frist. 1568: Pro Petro zabo contra R(elic)tam Elia Toth. Grwmoz (!) mester, Gaspar varga iur(ati) fassi sunt, Ezt Tugiuk mikor az haz felol meg arulának, Varga gergel es szobo Peter, akariuk vala az fizető napot halasztany de semikepe(n) nem akara az azzony, hane(m) vgyan ez el mult fizető napra adot 50, Masod fizető Napot hattünk, szent Marton Napot, ad f. 50, harmadikat szent gorg Napiat [Kv; T]k III/1. 232]. 1574 k.: Minckwtanna Az ados lewelben Rendelt fizetoeo Napok ely Mwltanak volna fely Ment volt eo Banyara ... Latwan az otth walo Byrak az Nyilvan valo adozsagot Meg Iteltek volt neky [Kv; T]k III/3. 316a]. 1597: Azon keozbe el Jeowe az fizetoeo nap ennekem nem leon mit tenne(m) az eo hat forintiual el valwa a' pappal egietemben mas atiamfiaj segítsegebol megh kelle fizetneonk az diwt [UszT]. 1602: ha penznek szert tehetnek ... a hazat öröksegetis oda fizetik szaz nyolcz forintba(n), mellynek im fizető napot is preffigaltunk vala, kiről minckünk Pap Istvanne, es a Leanya Pap Kato illye(n) okon kezert is ada, ha a nevezet es rendelt fizető napra megh nem adhatnak ... eo magokhoz is hozza nyulhasson Borso Gergely [Keresztúrfva U; UszT II/2. E. 49]. 1648: mikor az fizetoeo nap el ieo Szent mihaly napia, akkor labas marhauai se mastol keölczion kert penzel ... Kamutyne Azzo-

niomat eo Nagat ne Contentalhassa [Sziklerék SzD; JHbK X/13].

fizetős fizetési; de plată; Zahl-. Szk: ~ nap fizetési határidő/nap; zi de plată; Zahl(ungs)tag/frist. 1567: Kysz Mathe ... Adoth wolt barant Myszaros berecznek (!), öth foryntta (!) harmyncz hót pynzen ... kynek a fyszetosz napyays wolt [Disznajó MT; BesztLt 54].

fizetség fizetés, járandóság; leafă, salariu; Lohn, Gehalt. 1850: Az olyan papok, kik a dézma vagy dézma Negyed vesztese által eddig fizetségeken rövidséget szenvedtek, azon terményeknek, mikből el-veszett fizetősök állott, ... értékét adják bé hogy a Fő T. Püspök Ur, a kár mentesítést ... a magas Kormánynál, annál hamarébb sürgethesse [Nagykapus K; RAK. 5].

fizettére fizetése ellenében; contra salariului; gegen Lohn/Gehalt. 1609: Deak mihalys azt az rezt mely kezeben uagjo(n) ... se el ne adhassa se el ne zalogositassa, se senkjnek el ne valhassa, seöt fjzettereis senkinek ne adhassa [Berz. 15. XXXVIII. 9].

fizettet a dispune să se plătească; (aus)zahlen lassen. 1587: Keoüettkeziz az Zolgalo Leaniok-nak meg Zegeodeott Ruhazattoknak megh fizetések Az Orsolia newe leaniomnak fizettete(m) fel eztendeore, maradott ... d. 90 [Kv; Szám. 3/XXVI. 53 Suweges G. isp. mest. kezével]. 1597: Kadar Gergel ... Loan ment Spacziai Gaspar Zilagba Chiehg BV fizetete velem neki [Kv; Szám. 7/XII. 65 Filtich Lőrinc sp kezével]. 1632: Meszaros Imrehne ... mondotta, hogi meg lattia ezt hamar Istuan hogj veres tajtekkal turatom ki uele az kit most fizetek, mert ezt Kintelen fizetteti velünk [Mv; MvLt 290. 74b]. 1679/1681: Minden nével nevezendő fizetett szölgak(n)k fizeteséseket (!) eo kglme* meg adassa; mind azo(n) által előre senkinek ne fizetessen, hanem csak annyit a' ki mennyire szölgált [Vh; VhU 676. — *Az ub].

fizettethetik a putea fi plătit; (aus)gezahlt werden können. 1787: a fizeteskor a' szén árrais mint határozva vagyon s leszen subtraháltassék, a' szén tsinálók is praestatiojoknak .. léjendő ki vételivel fizettethessenek [Torockó; TLev. 9/20].

fizettetik fizetődik; a fi plătit; a se plăti; bezahlt werden. 1772: A nemesek savának mázsája ne két garassal fizetessék, mint eddig, hanem hárommal [RettE 286–7]. 1787: a' vasnak árra ... a' vajda Hunyadi vas árrához képest proportionalatvan az üdö es Emporium állapotyahoz szabattassék a' rudvasaknak másája kilentz forintal es a' szántó vasaknak ugy a' régel (!) finum atzelnak másája tiz forintal fizetessék [Torockó; TLev 9/20].

fizika 1. természettan; fizicá; Physik. 1653: E dolognak es csudának* pedig ratlóját ha ki meg

akarja vizsgálni, könnyen végére mehet minden okának s módjának, ha physica szerént kezd discúrálni fölöle [ETA I, 154 NSz. — *A földkéregmozgással kapcsolatos rendkívüli jelenségnek].

2. '?' 1764: Meghala a szegény Enyvediné aszszonyom is Kolosvárt Az ura medicine doctor, de nem exerceálta, mivel physicája nem volt, amint a hír folyt iránta [RettE 176]. 1771: Szilágyi Sámuel enyedi deáksága után akadémiákra ment medicinát tanulni, de inkább hiszem physicaja nem volt, mert lemondott róla [i.h. 253].

A szót e két időzetben Jakó Zsigmond szójegyzéke [i.h. 479] 'teljes értékű orvosi képesítés' jel-sel értelmezi. Ez az értelmezés az 1764-beli adatokra velyes mértékig talál, de az 1771-beli esetben nincs mit kezdeni vele.

fizikus 1. fizician; Physiker | geológus; geolog; Geolog. 1757: a' Mineralis Vénát tarto Hegyeknek hol egy, hol más részében talátnak gazdag Vénák, és így akár mint argumentalodgyanak a' Phisicusok, de az experientia semmi külömbséget ebben nem tanít | a' Phisicusok Még abbanis scrupulust keresnek, küllýeb a' pasint alatt, vagy bellyebb lehet jobb a' Mineralis Vena [Zalatna AF; JHb Borsai István kezével].

2. orvos; medic; Arzt, Doktor. 1820: Száknóvits István Ur Ns Aranyos Szek Fungens Physicusa [Torda; JHb Fasc. 48]. 1823–1830: Ez a Gyarmathi hazajöven*, lett Hunyad vármegyei fizikus [FogE 141–2. — *1798-ban a nyelvész Gyarmathi Sámuel Németországból].

fizikusi orvosi; medical; ärztlich. 1778: Gubernalis Rendelések Egészségnek az Emberek és Marhák között fenntarthatására készített Physicusi Munkálat aránt [MvÁlt Mátyus, ConsSan. Gub].

fiziognómia ábrázat, arc, rég, táj orca; fizionomie, träsäturi ale feței; Physiognomie, Gesichts-ausdruck. 1757: Gáspár János Staturájában és Fisognomiájában (!) Szep magos szál, kövér, piros, és Sárga haju ember volt [Szováta MT; IB jbvallók vall.]. 1770: procurator Medve Mihály* jobbrészint az erdélyi familiák leveleit, possessióit, melyik micsoda fundamentumon áll, jól tudta, mivel sinceritást mutatott fisiognomiája s hittek nékie s communicálta, többire minden ember literaleit vele [RettE 223. — *Eldöbb a mv-i kir. táblánál prókátor, majd kincstári jogügyigazgatósági ügyész].

fizol-fészkelés paszulyfészkelés; semänatul faso-lei în cuiburi; Fisolendibeln. 1799: Fend meg ekéd vasát, láss az ugorlásához ... Árpa, Török-buza, Haritska vetéshez ... Görög, Sárga-Dinnye, 's Fizol fészkeléshez, Káposzta, és Dohány-palánt ültetéshez [Miháltz István—Vanier Jakab, Paraszti major. Nsz, 1799. II. 4].

flájo '?' 1746: (Az udvarház) padlása igen flajcz, Ablakai Lantornából valok [Ks 23. XXIb].

fláje-kasza (bőr)húsolókasza; çuít de descîrnat (pielea); Abfleischeisen. 1787: Timár vagy is Varga Mesterségnek valo Eszközök. Egy derék tserző nagy réz üst Hf 10 Dr 80 ... Hét Kasza mindenik hitván Dr 42 Egy Flaitz kasza Dr 24 [Mv; MvLev. Tolvaj alias Varga Mihály hagy. 6].

flájeon 1743: Taláitatot nyocz nem igen magos flajtzon rakot kő lábokon épített, jo Sendelyezetű, talpfákra, Sasfákra rakot vizen hozot deszkából valo Gabonás [Boroskrakkó AF; BfN Dobozolt anyag VI]. 1746: Ezen Kapu, és Ajtó között vagyan ... Gabonás ez előt flajczon készült Tornác [Ádámos KK; Ks 23. XXIb]. — L. még *bíbor-palatinli* al.

fláje-virág ' 1736: Meltosagos Groffi Vri Aszszony Bethlen Kata Aszszony Nehai Teleki Joseph Groff Vr házas társa buzgo indulatbol I(ste)n dicsősegere conferalt egy ezüstbe foglaltatott arany füstel üttetett flajtz viragokkal ekesítettett es gyöngyökkel is cifrazott Kristály pohárt [Lisznyó Hsz; SVJk].

flajtár, flejtár 1. fullajtár.

flakon illatszeres üvegcese/üvegecske; flaconas; Flakon. 1840: Egy Flakon ... Egy nagy és három kítsi Kefe [Nyárásztbenedek MT; Told. 19]. 1846: égy régi Chinai porcellán zöld s kék festékkel Színezett fületlen flackon dugostol [SLt 17].

flammirt ? habosan szótt; çesut moarat; geflammt. Szk: ~ *patyolat*. 1797: 1 vég flamirt patyolat [Mv; Bál. 71].

flamirozott ? habos; moarat; geflammt. Szk: ~ *selyem*. 1816: Flamirozott Sellyem 3 7 Rf [Kv; Born. IV. 41].

flandrial flamand (Flandriából való); flamand; flandrisch. Szk: ~ *kárpit*. 1628: Ket uegh szekel karpit Nro. 4 . Ket ueg Beczi karpit Nro 2. Egy Vegh Flandriay karpit [Gyalu Kv; JHbK XII/44. 2] * ~ *kép*. 1602: Bogathj Miklos irt volt kegyelmednek falra valo karpitok es szönyegek felöl, Keryükis Kgmedet hogy azokat a mi számunkra meg Veue(n), külgye ide, ... Ha valami flandriali kepeketicis találhatt Kegmed, külgyon azokatis [Gyf; PLPr. Báthori Zsigmond fej. Gellyen Imre kv-i „senator primarius”-hoz] * ~ *követ*. 1613: die 29 Maji ... Ez nap lön szembe az császárral* az flandriali követ [BTN 67—8. — *Értsd: a szultánnal].

flanell, flaner 1. flanelá; Flanel. 1756: Voltanak valami Tarka Flanelekis véggel, melyből való ez Sándor Ur Jáponnya, és az ötsém Aszszonyom Also Szoknyája [TSb 21 „Clara Vitéz Sigismundi Biro ... consors” (25) vall.]. 1770: 1* veres flanell Mentéhez [Gyf; Berz. 7. 69/1. — *Ti. sing]. 1780: Nadrágnak valo posztot vettem

Gyurinak Dr. 309 másfél sing hatvanos posztot alája Flanert béllésnek két singet egy Nemet forinton [Kv; SLt XL Ferentzi Ferenc Suki Jánoshoz]. 1787: Egy görénnyel prémezett flánellel bellett habas kék Sellyem Aszszony Embernek való melyre valo [Mv; MvLev. Tolvaj alias Varga Mihály hagy. 4]. 1788: Fejér Fláner 1. sing kék veres és különböző színű kardonok darabotskák [Fekete szőr matéria szederjes flánérel bérllett Sakélli [Mv; TSb 47]. 1809: Vett fél Sing viaszszos vásznot a Mente eleire mely tétetett a Fláneren belől béllésnek [Várfva TA; KW]. 1817: 7 Darab Veres Flaner és Poszto xr 7 [Mv; MvLev. Simonffi Zsuzsanna hagy. 4]. 1842: Zeke olajsín, a más zöld flánérel [Dés; Újf. 3 Újfalvi György hagy.].

Szk: *bécsi* ~. 1797: 3 1/2 sing becsi Flanel [Mv; Berz. 7/69] * *fél* ~. 1794: 2 Sing féllett Flanel [Mv; DE 3] * *futer* ~ béllésnek való flanel. 1806: 6 1/2 Sing moldont 7. 48. 4 Sing futer flanelt 4 [Mv; Ks 34. VII] * *segesvári* ~. 1805/1818: 3 1/4 Sing Segesvári Flaner [Mv; Told.] * *szebeni* ~. 1796: (Vett) 1 3/4 Sing Szebeni flanelt 1 Rf 03x [Mv; DE 3]. 1801: 5 1/2 sing fekete Czendel Taffata Szebeni flanel 1 Rf 25 xr [Déva; Ks 120. III. 7]. 1806/1818: 1 1/2 sing Szebeni Flaner [Mv; Told.]. 1829: 2 1/4 szebeni Flanel ... 2 Rf 15xr [Kv; Born. 6 oszt. Ia] | 1 Sing Szebeni fláner [CsS]. 1833: 4 1/2 Szebeni fláner [Bodor lev.].

2. flanelből való/készült; din flanelá; flanelen, aus Flanel. 1784: Két mindennapi viselő Szaknya, egyike veres, másik (így l) hamu szín Flaner [MbK XI. 72 Kováts Ágnes kel.].

Szk: ~ *béllés*. 1791: Uj Jáponika, veres, sárga és fekete tsigos (!) szőr materiából olly színű flanel béllésel [DLt nyomt.] * ~ *béllésű*. 1812: Egy viseltes szürke poszto Fláner béllésű ujjas köpenyeg [Mv; MvLev. Szabadi József hagy. 14] * ~ *fersing*. 1805: Groff Nemes Josefné Aszszony ö Nga Aniskanak Gabris Ferkónének adott Veres piket ujj fersinget, és egy Fejér Flajner (!) Fersinget [Kv; BLt 2] * ~ *kantus*. 1787: (A) Leg kisebb árvának, Mihálynak 2. Pendejes Jungre, egy fonalas Materia Kantusra, egy kalapatskára, ismét egy pendejes Jungre, egy téli flanel Kantusra, béllésre, Kámel harra (!) [Mv; MvLev. Csizsár György hagy. 14] * ~ *kapca*. 1845: Egy pár flaner kaptza [Dés; Dlt 1388] * ~ *lábravaló*. 1793: egy flanel magyar labra valo ujj [Kv TLConscr.] * ~ *lajbli*. 1772: Egy Ujj flaner Lajbli Hf 1 [Déva; Ks 113 Vegyes ir.]. 1774: Egy Csiki szabad Legény Lukáts Péter Nevezetű itten az Méltóságos Udvarban Conventio mellet koltsár volt, kinekis azon Esztendőre .. volt fizetése e szerint*: ... két Rendbéli változoja, egy Pár Nadrag, egy három Mártásos flanel lajbli [Mocs K; Ks Conscr. 70. — *Köv. a fels.]. 1795: Két Öz Bör Lajbli edgy Cseléd Dolomán, Nadrag, és Lajbli ... edgy Szarvas Bör Lajbli edgy Rongyos Fláner Lajbli [Monostorszeg SzD; Bet. 5] * ~ *rékli*. 1845: Bodor Márton visel fláner rékli, magyar harisnyát [DLt 58 kv-i nyomt.]. 1849: 1 flaner Rékli [Dés; DLt] * *segesvári* ~ *ujjas*. 1829: Márton Mihály ... szokott el kékes

Segesvári Fláner ujjasba [DLt 46 nyomt.]. ~ *slaf-rok*. 1790: Viseltes Flaner Slofroch 1 [Sv; Ks] * ~ *sokélli*. 1788: Fekete Spárga váll Fekete Fláner Sokélli [Mv; TSb 47] * ~ *szoknya*. 1761: Egy fejér fláner szoknya [Korona MT; Told. 8]. 1767 k.: Egy Flaner szoknya [Pf]. 1810: Egy viseltes Fláner Szoknya Rf 6 [Mv; MvLev. Illyés Anna hagy. 4]. 1811: Négy fejtő Rokolya és egy franel szoknya [Lécíva Hsz; HSzjP]. 1822: A' Felesége 26. esztendő néha visel veszszős vagy felleges fláner szoknyát* [Bodos Hsz; DLt 757 nyomt. kl. — *A párhuzamos német szövegben: manchmal besteht ihre Kleidung aus einem gestreiften flanellenen Unterrock] * ~ *ujjas*. 1840: viselt ... kék fláner újjast [DLt 537 ua.]. 1843: Vántsa Miklós ujjost viselt ... kék flanel ujjost [DLt 72 ua.]. 1847: ígertem Egy Flaner ujjast [Kissolyos U; Márkos lev.]. — L. még *segesvári* ~ *ujjas* al. * ~ *ujjas-lajbli*. 1802: Egy fejér Flaner roszsz Ujjas Lajbli [Dés; DLt 4].

flangérozik flangál; a hoinári; flanieren. 1775: Czerjék Tamás Uram maga nyavalyájának orvolsoltatása végett hivatta ki a' Borbélyt, de onnan másnap vissza vitték, másutt nem flangirozott [Szárzapatak Hsz; HSzjP Margareta Szánto Consors Georgli Opra (40) jb vall.]. 1793: mit keres itt az Aszszony, ha eddig ide nem jött? mennyen oda a' kívül flangérozott, a' míg a' szegény néhai Grof itten az halállal küszködött [Korona MT; Told.]. 1815: ha el nem hagyod szokásod szerént valo korhelységeidet hogy nem Tanulván egik házból ki, 's az másikban bé Flangirozol; az kezében kártya, 's Pipa; az őledben Hopp-rondyos órdínár kurva, ilyen Posttúrában Döglősz még meg [Kóród KK; Ks 101 gr Kornis Gáspár lev. fiához]. 1838—1845: flangirozik; kószál, kóborol [MNyTK 107].

flangérozó csatangoló, kószáló; hoinar; flaniere. 1799: Az Exponens*... ki kapo etzaka flangerozo kivül másoknál háló feslett erköltsü buja természetü volna .. ? [Dés; DLt vk. — *Veres István csizmadia legény] Az Exponens soha sem volt ki kapo s étzaka flangérozó, a' maga lako szállásán kivül háló nem volt, feslett és buja természetet soha sem tapasztaltam benne [Dés; DLt].

flaskó 1. palack; sticliá, clondir; Flasche. 1790: Flasko 10 [Sv; Ks]. 1796: Kupás Flasko 5. Karafina 3 Boros pohár 6 Rosollis pohár 2 [Tresztia H; Ks 115]. 1801: Pintze Tokbali Floskák fél Ejtelesek [Vargyas U; CsS]. 1812: Egy fél kupas Flaskó xr 10 [Mv; MvLev. Szürtei József hagy. 8]. 1816: Fél kupás flasko 20 xr [Kv; Born. IV. 41]. 1819: egy 4. szegű kupás flasko ... egy 4. szegű Lapos meszellyes flasko [Kv; Pk 3]. 1830: Boros Fél Fertályos Pohorok Nro 2... Pintze Tokbéli 3.3. Fertályos Flaskok Nro 10. [Nagyikland TA; TLt Közíg. ir. 1748]. 1848: Üveg Némük ... Egy kerek Metzet karafina 1. Pintzetokba valo flasko 9 [Szászkerked K; LLt

Kováts Mihály gub-i írnök kezével]. 1849: 17. ordináré cserépből sárga mázos Flaskok [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

Szk: *pálinkás* ~. 1801: edgy palinkás flasko [Mv; MvLev. 5 Tóbiás Antal hagy.].

2. (vhány) palacknyi, flaskónyi; de sticle/clondire; (einige) Flaschen (viel), von einigen Flaschen. 1774: Csutak Uram azon borral meg nem érte, a mellyet asztal felet ivut meg, hanem egy egy Flaskoval hozatatt asztal utánis magának [Mocs K; KS Conscr. 93 Varro János (26) j b kulcsár vall.]. 1800: hozattunk ... egy Flatsko (!) borvizet 40 pénzen [Torockó; TLev. 5].

flasserhole-agyú juharfa-agyú; cu apt de pușcă dîn arțar: mit Kolben aus Abornholz. 1714: Egj Par Pisztolj vas aggjal .. fl. Hung 20 Egj Par Tecczerol flascherholz agju fl. Hung 2,40 [Nsz/Fog.; AH 14].

flastrom (seb)tapasz; plasteur; Pflaster. 1621: Vizza teruen kiraly Vrunktol^a Rima Zombatba(n) erkezen, es ot talalua(n) egi nehani varos^b Gialogh-iat melliec Fwlekebeol ki wtuen az Sanczra, rutul megh leoueoídeoztek, es Sebben fekwuen, az Istenert remenkue(n), hogi keoltseggel megh segiteneók, ... Chianadi Palnak az keze feiet megh sebesítue(n) fizettem erette eggiwtis masuttis az Borbellok(na)k vizekert es flastromokert f 1 d 63 [Kv; Szám. 15b/XI. 292. — *Bethlen Gábertól. ^bKv]. 1671: az Fördöstül vettem flastromott f. 1/ — [UtI]. 1678: 12 Maj Szebenbül Ezeket az vásárlásokat hoszta Szabo Mátyás ... Gyöngy Port f 1 // — Flastromot f 31 = [UtI]. 1684: Megyesi Uramtul küldöttünk Szebenben Orvosságokra ... Torokra valo flastromra f // 51 ... Gyomorra valo Flastrom. Háta girincze való Flastr(om) [UtI]. 1737: A bal czomomba (!) egy nagy talyu (!) insinualva(n) magat ... Svinkhauer (?) uram Flastroma, Isten uta(n) ki fokazta [O.fenes K; Ks 99 Mikola László lev.]. 1789: Flastromhoz való Nagy Lapitto, Hárs fábol, és ket kitsiny darab ehez való Rf — xr 10 [Mv; ConscrAp. 23]. 1846: Virág László pofáján egy darab flastram volt ragasztva. — azt mondotta Virág Laszlo, hogy Darvas János hasította meg [Dés; DLt 530/1847. 9].

Szk: *anglus* ~ angoltapasz. 1846: ekkor láttam hogy Virág Lászlónakis pofája meg van hasítva s még be volt ragasztva anglus flastrommal [Dés; i.h.].

flaszter 1. (macska)köves/kövezett járda; trotuar dîn pavaj/caldarim; Pflaster. 1825: ez az uttza ugy ki van már porondoztatva követses Porondal — hogy itt a' Strása kövekre semmi szük-ség nintsen a' végre — hogy az Ajtok előtt levő keskeny Flaszter azok által oltalmaztassék [Torda; TLt Köz. ir. 252]. 1825 k.: a Flaszter oltalmára állatott strása kövek vagy tzevekek ki hányattasanak ... és ezen túl a házok előtt levő flastert a N(eme)s Város conservállja és tartsa tisztába [uo. ;

i.h.]. 1844: ott volt ekkor a mészárszék előtt a flaszteren Fenyő Sámuel [Torda; KLev.].

2. kövezet, burkolat; pavaj; Pflasterung, Steinpflaster. 1831: Az udvaron lévő Flaszter [Kv; Born. IV. 25].

flaszterdöngölő útkövező, útdöngölő; mai pentru bătut pavajul; Pflasterer, Pflasterstampfe. 1832: Flaszter döngölő kettő [Sáromberke MT; TSb 26].

A címszó jelölte eszköz készíttetésére nézve 1. *flaszterezés* al. az 1825-i adalékot.

flaszterez (macska)kövez (járdát v. utat macskakövel kirak); a pava (un trotuar/drum) cu piatră; (Straße, Gehsteig) mit Kopfstein pflastern. 1824: Pro 5 July voltak kőmivesek Flaszterezni [Dés; DLt].

flaszterezés 1. (macska)kövezés, útkövezés; pavare; Pflastern. 1799: a' flaszterezés mellé Kolosvárra hozattatott Komáromi Dávid nevezetű Rab [Kv; DLt]. 1814: A' Flaszterezés tsak 1 ölnyire vétethetik [Dés; DLt 174/]. 1825: tsináltatott ... A' flaszterezéshez meg kivantato tiz döngölőket fábol mellyeken egy egy vas karika, és a talpain szegek vagnak verve [Dés; DLt 595]. 1839/1840: Flaszterezésre való öt döngölő nyelestől [Dés; DLt 87].

2. (ki)kövezés; pavat, pavare; Bepflasterung. 1822: az Udvarnak flaszterezését tökéletesen be végezte [Körtvélyfája MT; LLt 1/12].

flaszterező I. mn 1. (macska)kövező; pavator, care pavează; Pflaster-. **Szk:** ~ *kőműves*. pavator, pavagiu; Pflasterer. 1824: Flaszterező Kőmivesek voltak a nagy Király uttzában [Dés; DLt] * ~ *mester*. maistru-pavator; Pflasterermeister. 1818: flaszterező mesterek [Dés; DLt 174].

2. kövezéshez használt, (macska)kövező; de pavat; Pflaster-. **Szk:** ~ *csákány*, tírnácop de pavare; Pflastererpicke. 1828: Nagy vas csákán egy flaszterező csákány kitsi egy [Szentdemeter U; Told. 39] * ~ *kalapács* ciocan de pavare; Pickhammer. 1825: Két flaszterező kalapács [Dés; DLt 395].

II. *fn* (macska)kövező/útkövező mesterember; pavator; Pflasterer. 1809: Flaszterezők az Lo Iskolaiba 16 [Cserei Heléna jk 116a]. 1822: eddig elé Mesterségét MVásárhely Szabad Királyi Városába folytatott Flaszterező, és Létzszeg tsináló Ujj Paraszt Rádúj János [Körtvélyfája MT; LLt 1/12]. 1848: a' hadnagy Ur rendelt Város szolgálakat, és a' flaszterezőktől néhány egyéneket [Dés; DLt]. 1860: Janki Mihály Flaszterező [Kv; HG Vegyes V].

Szn. 1847: Flaszterező Ferentz [Dés; DLt 1202]

flaszterkoptató aszfaltkoptató, tekergő; batepoduri, haimana; Pflastertreter. 1861: Olunítz (?) Juon Fogarasban jelenleg alkalmasint flaszter koptató és kártya maiszter [Msz; TSb 38].

flaszterkő macsakakó, *tdj* patakakó; piatră de pavaj; Kopf/Pflasterstein. 1840: Soakna Marhás-

saibol 4 gazda Bor utánm Csesztvére* (Igy!), a többi flaszter követ hord [Msz; Born. G. XXIVb. — *M.v. O.csesztve AF].

flaszterkőves macskakőves, *táj* patakkőves; cu piatră de pavaj; mit Kopfpflaster. 1833: a földet is meg vizsgálván azt követesnek és alább flaster kővesnek találtak a mi a Téglanak veszedelme [Dés; DLt 904/1831 mell.].

? **flatraver** 'p' 1826: Egy roszt fél pisztoly... Egy flatraver. Egy pléh szűrő [Dés; DLt 1824. évi iratok közt].

flauta flóta, fuvola; flaut; Flöte. 1732: Egy pár flauta, és egy Sámpél [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 14]. — L. még *flóta* al.

flautál flótázik, fuvolázik; a cinta din/la flaut; Flöte spielen, flöten. 1758: Muzsikán is kaptam, de az karhagedűmet mikor tanultam volna egy barátom* ellopá és öszverontá, azután csak flautálni tanultam [RettE 80. — *Az előtte kihagyott két szót l. Hazánk I, 218]. 1764: Br. Josincki József consiliarius ur vette volt el amaz híresneves szép leányt Bíró Anist, kinek sok szereleméneket írtam s dúdoltam Igen szerelmes leány vala, rítul szerettem s ő sem gyűlölt, flautáltam sokat nekie [i.h. 173].

flegma hidegvér; singe rece; Phlegma, Kaltblütigkeit. 1816: a Mígs Groff Fő Király Biro Ur... a' Pernek meg határozása közben Bírói flegmáját el vesztvén székéről fel költ, és a Derék Szék Biráit meg fenyegetve kényszerítette volna, a' Pernek bevégzésére [Mv; Told. 7].

flegmájú. Csak e szk-ban; numai în această construcție de cuvinte; nur in dieser Wortkonstruktion: nagy ~ a. ? nagyon/rendkívül egykedvű/közönyös; foarte apatic/nepăsător; sehr gleichmütig, sehr phlegmatisch. 1770: Henter Zsigmond vr meghalt guttaütésben. Jól qualificalatott ifjúember vala, Maros széki főtiszt, de nem volt a marosszékieknek contentumára, mivel nagy flegmájú ember vala szegény [RettE 230]. — b. 'p' 1761: liber báró losonczy idősb Bánffy Farkas úr őnagysága Felesége Bagosi Erzsébet, fő nemes ember gyermeke, de nagy flegmájó asszonyság Úgy hiszem ezután is alább hágy benne [i.h. 120]. 1770: Földvári Ferenc Reá is tartotta az atyafiságot, noha nagy flegmájú ember volt szegény. Az apja Kolozs vármegyei főbíró volt [i.h. 245–6]. 1773: Túri Ferenc, a feleségem apja az enyedi collegiumnak udvarbírája volt. Szerencse fia és annak idejében nagy flegmájú [i.h. 295]. 1774: Kabos Sándor, nagy flegmájú, tudatlan, gyermektelen ember [i.h. 330].

A b. alatti kifejezések esetében talán vmi 'rátartó'féle jel-sel számolhatni.

flekk flec; Fleck. 1819: ha a dolgoztató Bórt, talpat, Bállást, csiszliket, Simort, kérget fonalat,

czernát, Szorkot, viaszat, ... a' sorokra flekket ... egy szoval mindent a' mi a' Tőn és Cairizen kívül egy csizmához meg kívántatik ad, a' csizma el készíttésének idejét ... a következőekben nyujtjuk bé [Torda; TVLt Bírósági ir. sztn].

A jel-re nézve l. Freckay 57, 549.

fligel, **flügel** 1. ablakszárny; canat de fereastră; Fensterflügel. 1832: Ablakja* 3 kétfele nyíló, — az Istálló felől valo két fligelü, 8 ónba foglalt táblákkal — az alsó két két fligelek onba foglalt karika Táblákkal [Sáromberke MT; TSb 26. — *Ti. a házé]. 1841: egy ablak tölgy fa rámákba készülve, mellynek also fligelén vagyon négy üveg tábla [Km; KmUlev. 2]. 1842: A' két nagyobb szobának vannak három három ablakai, két két fligelekkel és négy üveg táblákkal [Oprakercisóra F; TSb 5, 51].

2. ajtószárny; canat de ușă; Türflügel. 1852: Az Istálló Ajtó Zárt le vettem. A Bal fligelre egy új supriglit Stráplevel együt csináltam, és az also Supriglínék új Stüdlit és felvertem 7 Rf 30 xr [Kv; SLt Vegyes perir. Géng Ádám lakatosmester számlája].

3. ép ? szárnygerenda; prag; Flügelbalken. 1829: Egész Huzo gerenda a két flügelre 3 öl 3 láb] Ellent álló gerendák a' vízvezetők mellé a' flügelre [HSz] húzó-gerenda és vízvezető al.].

fligelü ablakszárnyas; cu canat de fereastră; mit Fensterflügeln. 1832: Ablakja* 3 kétfele nyíló, — az Istálló felől valo két fligelü, 8 ónba foglalt Táblákkal^b [Sáromberke MT; TSb 21. — *Ti. a házé. ^bA teljesebb szöveg. *fligel* 1. al.].

? **flinger** ablaktábla; oblon; Fensterflügel. 1839: Ablakokra belső és téli flingereket Dufláson finátzal jó moddal behuzza [HSz] tokos-ablakereszt al.].

A szöveg-beli *Flinger* alkalmasint csak elírás *Fliger* (~ *fligel*) h. — L. a *fligel* címszót.

flinta puszkafajta; flintá; Plinte. 1692: Egy hosszú flinta. Három hosszú Stucz... Egy pár hintoban valo Stucz [Szárhegy Cs; LLt]. 1697: Ezen boltb(an) paruzt fogas nro 2. Ezekben vagyon

Egy pár kerek puska tokostol. ... Egy hosszú flinta tokostol [Borberek AF Mk Alvinczi Péter inv. 8]. 1712: A flinta edes sogor Uram olyan legyen a kicsodás kg(nek) fogh tettzeni, a jo puskás kd tudgya aszt választani [Kv; Ks 96 gr. Csáki István lev.]. 1715: egy legyen (!) a kormos lovat el akarta lopni az mint raita kapvan a flintaikat el vöttek [Bethlen SzD; BK]. 1728: edgy fejér Szörü Lovatt, egy flintajatt. el vette [Csehtelke K; LLt 50/1286]. 1736: most... miolta az flinta bájöve és seréttel kezdettek löni vadhoz, mivel több vad megyen el sebben, az mely asztan haszontalanul döglök meg, mint az ki úgy esik el hogy hasznát vegyed, azért szükfölt így el az vad [MetTr 371–3]. 1745: az A ártalmas fegyverrel töltött flintával feleségit kergette, aztat Károm-

lotta [Torda; TjKT II. 62]. 1758: A jó lovat, jó kopót, jó vizslát, jó karulyt, jó flintát halálban szerettem, volt is néha-néha szerencsém mindenehez [RettE 80]. 1790: Flinta Tokkal 2 Stutz 1 Pistol 1 Kis Mordály pár 1 [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24c]. 1849: Egy két csőű puska Egy Flinta [Dés; DLt]. — L. még HSzj *ménaspásztor* al. RettE 188–9.

Szk: *anglus* ~. 1805: Egy Anglus Flinta, fekete egészsz ágyal (!) rezes készülettel [Mv; TGsz 52] * *bécsi* ~ 1757: Egy Betsi flintám(na)k egész agyastol valo meg igazítására Rflr. 01 xr 59 [TL gr. Teleki Ádám költség-naplója] * *burkus* ~. 1804: Két Burkus flinta [Borosbenedek AF; SLev] * *damascirozott* ~. 1782: Egy damáscirozót török Csőjű vasas stutz Egy damascirozót flinta [Nalác H; CsS] * *lajbaki** ~. 1823: Lajbakkii hosszú Flinta [BK Inv. — *Értsd: laibachi] * *londoni rezes* ~. 1759: szállíttasson el Egy Londoni igen szép rezes Flintát [Sárd AF; TSb 51] * *najstatti* ~. 1823: Naj Santi (!)* hosszú Flinta [i.h.. *Értsd: (wiener)neustadti?] * *olasz rezes* ~. 1788: Olosz sima tsőjű hosszú rezes Flinta égy [Mv; TSb 47] * *rezes* ~. 1732: Egy Rezes flinta [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 16]. 1774: Tavaly nyáron vitt Praefectus Bocskor Elek vr(am) az kastélyból egy rezes flintát ... Kolosvárra [Szentdemeter U; LLt Vall. 109]. 1812: Pegyvere egy vékony csőjű rezes flinta [DLt 219 nyomt] * *spanyol* ~. 1805: Egy Spanyol Flinta ezüst virágokkal ki-rakott, Spanyol ágyal Szerszámmal [Mv; TGsz 52] * *török* ~. 1805: Egy damascirozott rövid Török flinta félig ágyazva rezes sima készülettel [Mv; i.h.].

flintácska rövid flinta; flintá scurtá; kleine Flinte. 1782: Egy kopot damaskos szegeletes Csőű ezüstel munderozott könnyebbszerű flintácska [Mv; NkF]. XVIII. sz. v.: Esmet hozat az jáger .. egy kis flintátskat melnek egy által járo szeget csináltam [Kv; BK. Gyarmathi Sámuel lakatos kezével].

Szk: *rezes* ~. 1788: Rezes régi Flinta égy. Más régi rezes Flinta égy. Egy kiaded Rezes Flintácska. Egy vasos rosdás Flinta a' szer száma nem jo [Mv; TSb 47].

flinta-irányzó flinta-irányzék; cätare la flintă; Flintenvisier. 1758: Egy Karabély Sárkányért, és égy flinta irányzóért xr 48 [TL, Teleki Ádám költség-naplója 175b].

flintalövés 1. *impuscäturä; Flintenschuß.* 1766: el tökélet gyilkos, és halálos szándékból a Férjemet két Flinta lövésekkel által lövöldözték ... karján és ágyékán 44 Sebet tettek, holtig valo fél széggé és nyomoriká tették [Kökös Hsz; Kp I. 237].

2. ~ *nyire* kb. puskalövésnyire; la o bätale de puşcă; auf Büchschenschußweite. 1736: ezen le irt metától edgy Stucz lövésnyire edgy alma fácska mellé erigaltatot edgy föld halom innen a sze-ker uton elé menvén edgy Flinta lövésnyire a Tó

fenékben erigálták a 14dik határ Dombot [K; SLt F. 40].

flintapuska flinta; flintá; Flinte. 1681: Német hosszú flinta puska Nro 2. .. Egi kis fűtős rövid Tessényi puska Nro 1. Egi Töcseres Karabély .. Nro 1 Muskotér csőjű Karabély 3 [Vh; VhU 538–9]. 1750: egy flinta (!) Puskát el vött Pap Mihaly Tibátul [Sz; Told. 3].

flintás cu flintă; mit Flinte. **Szn.** 1806 Flintás Flora [DLt nyomt. 730].

flintli ? tűzkő; cremene; Flint. 1791: flintli 1 Loth és Polion 1 Loth 8/30 [Cserei Heléna Jk 38a].

floicpendál semmibe vesz; a desconsidera; miß-achten, außer acht lassen. 1746: Szuszán Dávid olly tökéletlenséggel élő ember volt Falunkb(an) hogy minden végezést Falusi Eskütteink(ne)k Semmib(e) hajtotta, ha Convincaltatot is floicpendalta [Kersec H; Ks 112 Vegyes ir.].

floreál *átv* virágzik, virul; a inflori; florieren, gedeihen. 1592: examenbe vetettek az Also tanach Byro polgar kewansagat hogy el ne(m) hagyhat- nak eleteeket az tanach hazban valo sok foglalato-ssagokert, hanem fizetest kevannak az varostol ... Wegheztek eo kgmek azt Hogy noha az mj Reghy el halt Attiaink polgarink az Waros- nak zep Nemes zabadsagokat Zerzettenek mely- ben mostany Wdeoben nagy Niugodalommal varosul florealnak, de mindazon altal az Vensegh Nem emlekezik, hogy ez illien reghy varos zabad- sága zerzeo eleink eztendeonkent valo fizetet kewantanak, volna, hane(m) Istenteol Wartak erdemeoeket Mostis Vegheztek Reghy Attiaink Niomdokat keowetny [Kv; TanJk I/1. 176]. 1604: minden dologban az zep rendtartas dicheretes es laznos, kibeol az Respublica floreal es viragzik [Kv; TanJk I/1. 470]. 1657–1658: mert noha im látod, édes öcsém, nekünk elégséges hitelünk, tekéntetünk van mostan az mi kegyelmes keresztény császárunk előtt, de csak addig durál az az német nemzet előtt, míglen Erdélyben magyar fejedelem hallatik florealni [KeményÖné. 148].

florencial firenzei; florentin; Florenzer. 1593: Die 7 Aprilis hogy az florentiay koweteket Innet el wittek Makaj Janost ky az olaz koweteket Jwtt witte tordara zigjarto Daniel 2 lowon f — d 50 [Kv; Szám. 5/XXI. 102]. 1594: Juny Az Florinciay keoueteth, vitte Kadas Balinh es Zygjarto Daniel hatt louan koczia Thordara [Kv; i.h. 6/IV. 31] | 20 die May Jewe egy floren- tzyai kewet Kozman Rott (így l) [Kv; i.h. 6/VIII. 75 Casp. Semel (!) sp. kezével].

florénial firenzei; florentin; Florentiner. 1593: 6 die Aprilis Jutta Az floreniyai olhoz (!) kewett, B: vram Egez Tanachi akaratibol kellett Nely kazdalkodnunk [Kv; Szám. 5/XXIII. 19 Casp. Schemel (!) sp. kezével].

floreus *du* virágzó; infloritor; floriierend, blühend. 1770: Csak az esik nehezen, hogy szegény vármegyénk*, aki azelőtt Bánffi, Bethlen, Kemény vrak főispánságok alatt florens vármegyve volt, most arra jutott, hogy a főbírából ispánt tegyenek [RettE 244. — *Dob.].

florentin-kalap pällárie florentinā; Florentiner-(Hut). 1844: I főkötdő takarítás I florentin kalap takarítása [Kv; SL].

floridás, floridász kelmefajta; un fel de stofă/tesătura; Art Stoff. 1856: 69 1/2 Sing floridás Also köntösnek 50 Sing floridász (!) [Kv; KCSl 11].

flostokom I. felestekem

flóta fuvola; flaut; Flöte. 1814: egy Flotáért 10 Rf [Bet. 1]. — L, még *flauta* al.

flöstök, flöstököm I. felestekem

flöstököl reggelizik; a lua micul dejun; frühstücken. 1807: Május 27a 6kor, dél előtt flöstököltem ... 28a Felköltem szinte 7kor Urnapja volt flöstököltem (!), ... 29a Felköltem 6 után ..., flöstökölztünk | fel költtem 7kor, flöstököltem [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 366, 371]. — Vö. a *felestökömözik, flöstöközik* és *frustukol* címszóval.

flöstöközik reggelizik; a lua micul dejun; frühstücken. 1760: egy kis káposzta lév Levest flöstöközöm vala [Kara K; KfMiss.]. 1807: délig egyebet nem tsináltam, hanem flöstököltem, és egy Misét halgattam az háznál | Felköltem szinte 7kor, egy darabig öltöztünk, flöstökölztünk | Felköltem szinte 7kor Urnapja volt flöstököltem (!) ... | Felköltem 6 után .., flöstökölztünk [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 258, 356, 364, 366]. L. még *felestökömözik, flöstököl* és *frustukol* al.

fluxus hasmenés; diaree; Durchfal/marsch. 1697: Szálláson voltam, fluxus miat(t) ki sem mehet-(t)e(m) [AIN 151].

A jel-re nézve I. PPI: *fluxus* 'folyás' jel-e után az értelmezés nélkül adott *fluxus ventris* szk-ot. Az OnMed. a *fluxus coeliacus* címszót 'hassikulás'-sal értelmezve a *lienteria* címszóra utal; ez utóbbi szót aztán Pápai Páriz Pax corporis-ára, tehát a mi forrásunkkal közelkorú orvosi műre hivatkozva 'hasmenés, emésztetlen ételrészecskék ürülését, has sikulása' értelmezéssel iktatja címszavai közé.

flügel I. fligel

fodor I. *fn* 1. volan, volánaş; Krause. 1576: Wagon egy galler feyer Selyemel Aranyal zeoth Igen zep zal wonassos A fodra | En Melyth Anna hattam Baranyay Annok Zeoksegere Igen wyssett fodroth feketeo Selyemwel Aranyal waroth [Szamosfva K; JHBK XVIII/3. 7, 13]. 1594: Az Azzoni Thar hazaban. Egi rakot ladaban uagion valami approlek fodor [Somlyó Sz; UC 78/7. 33]. 1603: minden rendbely varosy feleynk

réghy attyaynkto reank maratt rendy zerent es Nemzetsege zerent valo forma eolteozetett víselyen, minden varosi rend kewa valo eolteozetett, ugy mint Spanyol hozw farku boronalo keonteos es zoknya Arany premes nyak ruha, Lebegeo hozzw fodor tartostul, Arany Lancz, Arany perecz nyak ruha es akarmy nemes renden valo forma, Ezek az eó Erdemek zerent valo Adot vegyenek [Kv; TanJk I/1. 460]. 1628/1635: Eleo ruhak es fodrok: Egi kek tafota theoreok hym(m)el varrot eleo ruha, aranj chipke az kornjeke ... Egy eoregh czjnadoff czipkes es fejer varrasos fodor. Ket zakadozott recze fodor [Bodola Hsz; BLt 5 Béli Kelemen hagy.].

Szk: *kézi* ~ ingujjfodor, *rég, biz* krézli. 1576: wagon feyr czyrna keotes Arany keotessel elegy egy Ingre walo kezy fodor [Szamosfva K; JHBK XVIII/7. 5].

2. fodorháj, bélfodor; bezárú; Gekróse. 1695: oh fodorok nro 5 [O.csesztve AF; LLt].

II. *mn* 1. fodros; cu volna/volánaş; kraus. 1677: Szegöttünk egy Szolgalo leant Kolosvari Horvat Mathias leaniat Catat, ... Igirtunk fizeteseben egy fodor brassai szokniat, ... egy Lengyel orszagi övet keket [Kv; AsztC]k 80b].

2. ~ *báránybőr* göndörszörű bárányprém; blană de miel cu pár creş; kraushaariges Lammfell/pelz. 1818: gyalog katona Gegő István ... Háromszéken 10 esztendőt szolgálván, és ottan szolgálatajából szerzett 24 köből gabonát, 8 sing zeke posztót és két fordor (!) szép báránybört [Jenőfva Cs; RSZF 243].

A címszónak a szövegbeli alakban való előfordulása nyilvánvaló írásvétség *fodor* h. Vö. a Fejer-Nyikó menti 'Júlia szép leány' ballada *fodor fejer bárány*-ával [Vadr. 123-4].

3. habos, hullámos ezeztű; cu nervuri în formă de valuri; wellenförmig flad(e)rig. 1608: Vagion harom zääros Aztalok. Egiknek fodor fa az fedele, masiknak fekete Giontaros, Az harmadik Cziak feyer [Kv; RDL I. 83]. 1611: Aba(n) az hazba(n) mint (!) az Also s mind az felseöb zobat, fogasokal, kepekel, egj Aztalal ... Vj es fodor fabol csinalt Padokal hattük [Kv; i.h. 88]. 1615: Egj zep rakot eöreögh zekren lada fodor faual boritot f. 10. [Kv; i.h. 97].

4. ~ *körösf*a habos köris; frasin creş; wellenförmig flad(e)rige Esche. 1652: négy részbe viset fodor körösf a [Görgény MT; Törzs].

? ◇ *Szn*. 1556: Stephano Fodor [Kv; T]k 40]. 1570: fodor Esthwan [Kv; T]k III/2. 6]. 1590: Fodor János. Fodor Gergely [Jegenye K; GyU 24]. 1602: fodor marton [Szentábrahám U; UszT 17/37]. 1607: Fodor Andras [Dés; DLt 288]. 1613: uj faluj fodor Gal [Ksz; Ks 42. E]. 1617/1628: Fodor Pal [Ditró Cs; LLt Fasc. 69]. Fodor Tamasne [Uzon Hsz; Kp I. 53]. 1642: Fodor Pal [Abrudbánya; Törzs]. 1643: Fodor Mattias [Koppánd AF; DobLev. I. 13]. 1669: Fodor Gergely [Mezőbánd MT; MbK]. 1681: Fodor Pál [Vacsárcsi Cs; CsVh 102]. 1762: Fodor Daniel [Torda; T]k 119]. 1776: Fodar Istan [Aranyosrákos TA; Borb.].

? ◇ **Hu. 1627:** az Fodor keortuely szeriben [Galambod MT; Told. 26].

fodoran ? barkásan, szemcsésen; granulát; garnabt. 1755: Perlaki Vram által valami szép borju bőrt szép fodoran készítetve [TL. Teleki Ádám költségnaplója 12a]. — A jel-re nézve l. Freckay 45.

fodorfátyol 1. fátýolanyagfajta; un fel de material pentru voal; Art Schlelermaterial. XVIII. sz. eleje: Mikor Nagy Ember hal meg ... Szem takarot, jo bőven négy Szegeletű veszős fátýolbol kel csinálni, lepedőtis jo bőven, jo hoszan fodor fátýolbol, körüllette jo széllyes vékony czérna csipkét [Ks]. 1734: Fejér fodor fátýalbol két rendel csinált Tászli [Born. XXXVIII. 3. Kornis Krisztina inv.]. 1753: fekete széles fodor fátýal [Mezőzáh TA; Told. 73]. 1766: Egy fodor fátýolbol készített széles Párta [Lesnek H; Szer. Harsányi Éva inv.]. 1797: (Vásárolt) 3 sing Fodor Fátýolt ... 3 sing Crepon Fátýolt [Kv; Berz. 69/1]. 1807/1818: 6 Sing Fodor Fátýol Széles [Mv; Told.]. 1812: vett 7 1/4 Sing gyász fátýalt Rfr. 3. 38 ... 7 3/4 Sing fodor fátýalt Rfr 3. 53 [Mv; DE]. 1839: 1 sing keskeny fodor fátýol [Körtvélyfája MT; LLt].

Szk: ~ előruha. 1728: Fodor fátýol reczes elő ruha, Széles árpa Szemes recze a közepiben [Told. 19]. 1766: Egy fodor fátýol előruha [Lesnek H; Szer. Harsányi Éva inv.] * ~ főköötő. 1796: az el küldet Főköötőmhez egy Minden tekintetben tökéletesen hasonló igen szép fekete fodor fátýol Főköötőt tsináltni ne sajnáljon [Vajdasztiván MT; DE 4] * ~ ing. 1742: Egy Fodor fátýol ing, kötőstől kötés körülötte [Kisesküllő K; SL] * ~ ingujj. 1788: Egy pár fekete fodor fátýol ingujj, hozzá valo kar öltővel [Mv; Tsb 47] * ~ karkötő. 1766: Egy pár fodor fátýol kar kötők, kereszt pántlikástol, ahoz valo Palatiny [Lesnek H; Szer. Harsányi Éva lelt.] * ~ keszkenő. 1816: Fodor fátýol két keszkenő ... 20 xr [Kv; Born. IV. 41] * ~ nyakszorító. 1766: Egy fodor fátýol nyak szorító [Lesnek H; Szer. Harsányi Éva inv.] * ~ palást. 1766: Egy fodor fátýol Palást [uo. i.h. ua.] * ~ tászlí. 1788: Egy hármos fekete fodor fátýol gyöngyös Tászli, hozzá hasonló tsős gyöngyös szélő belső gallér kettő egy pár ing váll, és udvari gallér [Mv; Tsb 47].

2. fodros fátýol; voal ondulat; gekräuselter Schleier. 1760: Három viseltes fodor fátýol, veres és Sárga Sejjemmel töltöttek [Mv; TGsz]. 1761: Egy hoszszu fodor fátýol [Koronka MT; Told. 8 Fritsi Fekete Klára lelt.]. 1798: egy Fekete Fátýol félviseltésnél jobbatska 3., 6 [Kv; Pk 6 Pázmány Hedviga hagy.].

fodorgatás fodorítás; increřiturá; Gekräusel. 1668: Egy Barack-virag szín viragos Atlacz vall arany premmel es fodorgatással czifrazot, ezüst karika rajta [Mk Kapi György inv. 1]. 1788: Fekete Tafotából valo fodorgatással valo Lászlí 3 [Mv; Tsb 47].

fodorgatós sodort; rásucit; gedreht/zwirnt. 1788: Két tsmo fodorgatós (!) egy tsmo hegedüre valo bél hur [Mv; Tsb 47].

fodorgatott fodorított; increřit; gekräuselt. 1651: Vagyon edgy Aranyas Szederjes Terczenella Szoknyaja edgy rend galand az Allya(n). Vagyon edgy Szederjes Barsony Szoknyaja Eot rendel az Arany Perem az Allyan fodorgatot, az kett rendi szelyes, az három rendi keskenyeb | Vagyon edgy kek vont Arannyos Szoknyaja 6 rendel elegyes fodorgatot Arany Perem rajta [WassLt Wass Judit kel.].

fodorhaj . 1651: Ertve(n) aztis hogy az kisebbik Kis Aszszonnak az himleobe(n) ige(n) el hullott volt az haja, eo kgmenekis küldötte(m) egy fodor haiat [Fog. BK. Kemény Jánosné Kállai Susanna kezével].

A címszó Cal-ban még nem fordul elő, MA-nál azonban a *Fodor hay* éppen úgy 'Cirrus' értelmezéssel kerül elének, mint PP *Fodorhaj* címszava; PPB és PPE a lat. jel. mellé a ném. 'ein Haar-Zopf' értelmezést csatlakoztatja. A ném. értelmezés szó szerint való vételével csak 'hajfonat/fonadék' jel-sel számolhatnánk, valószínűbbnek látszik azonban, hogy a levélró, ill. az ajándékküldő inkább pót- v. vendéghajjal, valami parókafélével kedveskedhetett "az kisebbik Kis Aszszonnak".

fodorháj bélfodor; bezer, bezárú; Gekröse. 1717: az otsemnek is adott egj fodor hájrat [MNY XXXVIII, 132]. 1730: Uy Szalonna ..., Gömböczi, Májosi, fodorhája, egj néhány aprólek pecsenjével edgyütt [Bibarcfa U; Berz. 16. XLIX/16]. 1823: Két fodor háj két Tök háj és több le szedet kövérségivel együt egy aroszba [Koronka MT; TGsz 16]. 1852: a' zsirt ha kí olvasztattad jegyezzétek meg melyik a' hájbol, és melyik a kövérségből valo, mert az tovább el ál — a' fodorhájbol valot ki kel költeni az nem állando [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

A címszó századunk első negyedében Désen még általánosan ismert volt.

fodorházi a M.fodorháza (K) v. O.fodorháza (SzD) tn -i képzős szárm.; derivatul cu sufixul -i a numelui topic M.fodorháza/Fodora Ungurească sau O.fodorháza/Fodora Românească; mit -i Ableitungssuffix gebildete Form des ON M.fodorháza od. O.fodorháza. 1598: szantok valo enis, az Donaban az fodorházi hatarban [M.fodorháza K; Ks Fodorhazy Boldisar vall.]. 1770: A baboci, fodorházi, újfalusi, gyulai, csomafái, ...^a határok [RetTE 239. — ^aMind az öt település K-ben]. 1788: Mínekútánna a' Fodorházi határon lévő szánto és kaszálló fölgyeit Tit. Toldi Miklos vram az exponens urtol rehabealta akkór egyik Regius én voltam [M.fodorháza K; RLt].

Szn. 1542: Lucas Fodorhazy de Nema, Iudex Nobilium Comit(a)tus Zolnok interioris [Dés; DLt 235]. 1570: hwzar ferench fodorhazy [Kv; Tjk III/2. 165]. 1598: Fodorhazy Boldisar [M.fodorháza K; Ks].

fodor-igler Iglón készült kelmefajta; un fel de stofă din Igló; Art Iglauer Stoff. 1591: Ispotalybelj Keöltsege. Az daikanak fêore walo gioltziot f — d 31. 5 Sing fodor Iglert f 2 [Kv; Szám. 5/VII. 10]. 1596: Az vasarhely Masasok tartoznak veres fodor Igleer arraban f 16 d 60 [Kv; RDL I. 65]. 1599: Eneyd Mattias Deak Hozot Bechj Marhatt . . . 5. Veg Sarga Fodor Iglertt — //80. [Kv; i.h. 8/XIV. 39 Hj]. 1625: Az Lectornak Nicolaus(na)k . . . egy Mentenek es egy Nadrag(na)k valo Fodor Iglert kilencz singert f. 11/25 [Kv; i.h. 16/XXXV. 152]. 1628: Egy eoredgh tarka Ladaban Egy daraboczka fekete fodor Iller. (!) Egy daraboczka veres fodor Iller. [Gyalu/Kv; JHbK XII/44. 10—1]. 1632: Beczybeól az mine-mw marhakot varadi Miklos hozott. 3 Bal Fodor Iglertt [Kv; KvLt II/69 Vect.].

Szk: ~ *dolmány*. 1592: 9. January az Zakachi Inassal Istokkal zegoóttunk megh az Tanach hazban . . . Egi keöz igler nadragban. Egi fodor igler Dolmanjban [Kv; Szám. 5/XIV. 180] * ~ *firis*. 1592: Az Zolgalo Azzon Embörrel Zegoótu(n)k megh f 81. Egi fodor Iglert frist (!) vottu(n)k nekj, amint Zegoósege tartotta p(ro) f /75 [Kv; i.h. 5/XII. 10]. 1600: Margitnak, a pincebe jaro Leannak czinaltattam eg' fodor Iglér szokniát es firist [Kv; i.h. 9/XII. 62 Igyarto Simon isp.m. kezével] * ~ *mente*. 1592: az Inassal zegoóttunk . . . Egi fodor igler Menteben beletben . . . Az 6. singh fodor igler mentenek az arra f 2 d 0 [Kv; i.h. 5/XIV. 180] * ~ *nadrág*. 1609: Az szent Martoni Balint papnak fia zeginseget latwa(n) . . . veotthem egy fodor Iglert na(dra)got . . . f 1 d 45 [Kv; i.h. 126/IV. 126] * ~ *palást*. 1614: Pozto Ruhazat keónetkezik Vagio(n) Egi fodor Iglert palast viselt Bechultek f 1 d 50 [Kv; RDL I. 95]. 1627: Egi fekete fodor Iglert palast f 10 [Kv; i.h. 134]. 1634: az Annyak Földuarine ket Palast között egi hernacz palast es egi fodor igler Palast kozött Valasztast hagia lenni Nyerges Tamának melliket veszi, de Nyerges Tamás az fodor igler Palastot valasztotta valla ilyen Pretextussal hogi ő szegenj legeny es nem io mindennap hernacz Palastot viselni [Mv; MvLt 291. 22b] * ~ *posztó*. 1591: Kochyi fedelereh valo kelchyege Az waros kotchyehoz (!) veres fodor Iglert poztot, 13 singet f 5 d 40 . . . Vettem Gyapot vaznot 22 1/2 Singet . . . f 2 d 70 Az pozto Nyresreht (!)* att(am) f — d 24 [Kv; Szám. I/5. 45. — *Tollvétség Nyreserth h.] * ~ *szoknya*. 1587: Az egik Arwa leannak Catús neweonek veottem egi zokniat, fodor igler, az zegennik-teol p(ro) f. 1. [Kv; i.h. 3/XXVJ 6] Suweges György isp. m. kezével]. 1600: Margitnak, a pincebe jaro Leannak czinaltattam eg' fodor Iglér szokniát es firist [Kv; Szám. 9/XII. 62 Igyarto Simon isp. m. kezével]. 1634: miuel Czinaltatott volt az szegeni Istenben el nyugutt Biron Azzonyom egi fodor igler szoknyat [Mv MvLt 291. 22b].

fodorítás (barokk) csigadisz, voluta; volutá; Volute, Schnecke. 1781: A Nyoltz Oszlop főre nyoltz

nagyobb, és nyoltz kisebb Csiga formájú fodorítás készen vagon [Óraljaboldogva H; Kf].

fodorított bodorított; buclat; gelockt, kraus gemacht. 1736: Az Úr Házáb(an) . . . Fodorított hajnak valo egy tso mo haj 2 (!) [Várhegy MT; CÚ XIII/1. 102].

fodorkáposzta ? fodorkel; Brassica oleracea var. percrispa; varzá creată; Wirsingkohl. 1714: Ezen veteményes kert . . . fodor és más féle kaposzta palantal bé ültetve [Kászonfelsőfalú; L.Lt Fasc. 85].

Az ilyen címszót CzF így értelmezi: Kékes káposztafaj; melynek fodrokba csavarodott levelei vannak, másképp, *csipkés káposzta*. A szerk. adta ?-es értelmező szót CzF címszó anyagában ilyen jel. követi: Az így nevezett olasz káposztának faja, melynek levelei fodrosak.

fodorkáposzta-mag a fodorkáposzta magja; seminte de varzá creată; Wirsingkohlsamen. 1735: Olasz káposzta mag egy Zacsokba. Veres fodor káposzta mag egy Zacsokba [Királyhalma NK; Ks 23. XXIIb]. 1789: Kék fodor Káposzta Mag 2. Loth Rf — xr 30 | Fodor Káposzta Mag vulgo Keleh (!) 2. Loth Rf — xr 30 [Mv; ConscrAp. 30].

fodormenta *Mentha aquatica* var. *crispa*; mentă/izmä creată; Krauseminze. 1596: Sas Dienesne-teol veottem galambegi salatát d 2. Rétkét d 2. Karaz Leorinczneteol paret d 20 vgian teolle veottem pinacz paret d 15. fodormentat, retket veottem d 15 [Kv; Szám. 6/XXIX 129].

fodormenta-olaj ulei de mentă/izmä creată; Krauseminzenöl. 1685 k.: Zarnoczi megh érkezett hozott ilyen Orvosságok (!) Edes mand(ula) Olajat p.f.1. Sarg(a) Viola olajat p.f.1. Szederjes Viol(a) olajat p.f.1 . . . Naracs olajat p.f.2. Fenyő mag olajat p.f.1. Fodormenta olajat p.f. || 45. Jó félet p.f. 1 [Ut].

fodormenta-spiritusz fodormentás szesz; alcool cu mentă/izmä creată; Alkohol mit Krauseminze. 1848: Fodorminta spiritus négy kupa 4 rft. Levendula spiritus nyolcz kupa 8 rft. Mandula spiritus két kupa 2 rft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

fodormenta-tea ceai de mentă/izmä creată; Krauseminztee. 1839: Anyám ma reggel rosszatskán volt, — gyomra szája fájt, és hányás erőltette, de a mit a fodormenta thea szerencsésen elszüntetett [Kv Pk 7].

fodormenta-víz fodormentafőzet; fiertură de mentă/izmä creată; Sud aus Krauseminze. 1679: ökör fark koro víz, egi üveghel nro 1. Fodor menta víz, egi üveghel nro 1. Feke (!)* czalyan víz, egy üveghel nro 1. [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János Inv. 28. — *Tollvétség Fekete h.?). 1698: öt

üveg palaczk meljekben vadnak Gyöngyviragh, rosa, fodorminta es borza vizek [Kóród KK; LLt 72].

fodorpánkó fánkfajta; un fel de gogoasă; Art Pfannkuchen, Krapfen. 1650: Süttettem Fodor pankohkatt, es Apro Pankohokatis minden fele Eggiutt tt f 1 d 25 Atta(m) Nad Mezett hozzája .. d 20. Liktramott Attam d 50. [Kv; Szám. 26/VI. 428].

A címszó jelzette fánkfajta alkalmasint azonos lehetett az Erdélyben ma is sültögetett fonott pánkóval, azaz fonott fánkkal. Gondolhatni azonban a *csörögőre* is; ezt az ÉrtSz *csörögőfánk* ~ *csörögőfánk* néven is ismeri.

fodorpapiros '?' 1596: Két kar zek egyk kichin zeoldeon festet az masik fodor pappirosal borított. [Kv; RDL I. 65].

fodorpapirosos '?' 1611: Egj fodor papirosos karzek oloz korsos [Kv; RDL I. 88]. 1622: Egj mas fel singes lada fodor papirosos f. 1 d. — [Kv; i.h. 119].

fodorposztó posztófajta; un fel de stofă; Art Tuch. 1657: vasarlottam egy sing szebeni fodor postot [Kv; AsztCjk 48b].

fodorsüveg '?' 1599: Rettegi János (!). Hozott Bechy Marhatt 14 Reff. Viragos Barsont singitel d 15 tt 2 || 10. 74. Fodor Posony Siveget .. || 37 [Kv; Szám 8/XIV. Hj 2]. 1625: Mikes Sigmond vra(m) itt ben lewe(n) Biro vra(m) eő kgime adatot nekj Egj Fodor swvegett Teőreők Sigmondnak, hogj cziak Lowatt ne kerjen Meggies fele, magok es az Teőreőkeők ala [Kv; Szám. 16/XXXIV 250]. 1632: Beczybeöl az minemw marhakat Sañdor Miklos hozot 4 Ball Galler giolcziott ... 200 Fodor swvegett esmet 2 bal Fodor Iglert [Kv; KvLt II/69 Vect.]. 1638: Barfan* (!) ... vehetünk vala ket szaz fodor suegett [Mv; MvLt 291. 147b. — *Bártfa]. 1650: adot őh Kigyelme az legenyemnek egy fodor posoni süveget f 1 d 60 [Kv; AsztCjk 58a].

fodortartó ? fodrot ruhára fogó tű; agrafă care prinde volanul de rochie; Krausen/Falbelnadel. 1628/1635: Egj ezwt fodor tarto, feljra ezwt [Bodola Hsz; BLt 5 Béldi Kelemen lelt.] 1629: Egj vegh seljem prem. Egj ezüst fodor tarto [Gysz; LLt fasc. 155].

fodorvászon kb. hullámos vászon; pinză cu față ondulată; Leinwand mit wellenförmiger Oberfläche. 1620: Egy Báál Fodor uazontul f 3 Egy Báál Veres szelű vazontul f — /60 ... Egy Báál Teőreők vazontul f 3 ... Egy Báál Eerdeli vekoni vazontul f — /60 [Kv; KvLt II/69 VectTr 11]. 1628: Egy uegh Fodor Uaszon. Egy uegh ueres Chieőmeoliet [Gyalu K; JHbK. XII/443]. 1687: Egy Bál fodor Vászontul f 4//50* [MvRK Vect. 16. — *A harmincad]. 1688: Egy

Bál fodor Vászontul f 4//50 Egy Bál török Vászontul f 4//50 ... Egy Bál Jancsár Vászontul f 3//00 [BfR Vect.].

fodratlan sodratlan; nerăscut; ungedreht. 1854: fodratlan selyem 4 lat serített selyem [Mv; TSb 27].

fodritott . göndörített; increțit; gekräuselt. 1789: Egy Diofa Kanapé Antik formára készült, Zöld Materia Párnákkal meg rakva, s fodritott Lo szőrrel töltve [Mv; ConscrAp. 5].

fodros fodorral díszített, fodordíszes; decorat-/impodobit cu volănașe; gekräuselt. 1627: Egy fodros Ingh váll, Arany fonalas tt f. 2 d. — Item, ket fodros Ingh váll. tt. f. 2 d. — [Kv; RDL I. 132]. 1628/1635: Egj czynadoff fodros ezustfonallal uarrot azzonj embernek ualo ingh [Bodola Hsz; BLt 5 Béldi Kelemen hagy.]. 1788: Hat pár ujj Denyin fodros hálo főkötő [Mv; TSb 47]. 1789: vettem kezemhez ... 1. Rendbéli vékony varrott patyalat öltözetet hármas tászlival, ing ujjal, elő ruhával Udvari gallérral, belső fodros keszkenővel edgyüt [Meggyesfva MT; JHb Torma Éva kel.].

Szk: ~ *fátyol keszkenő* ? habos/kreppfátyol 1789: vettem kezemhez ... Szebenben készült fodros fátly keszkenőket mellyek vétettek 11. Rforintokan [Meggyesfalva MT; JHb Torma Éva kel.].

fodrosan ondulat; gelockt. 1736: Az vrak lovai ha az lovok farkai fejérek voltanak, azt berzsennyel szépen veresen megfestették, gyakrabban azt, mikor istállóban voltak, felkötötték ..., zacskóban tartották, mikor az úr valahová ment, kivált paripán, azt kioldozták, hogy a ló farka szép fodrosan álljon [MetTr 363].

fog ige I. 1. tart; a ține/prinde; halten, fassen. 1570: Kristina Kadar Imrehne hithy zerent vallya ... Mind ketten ky Mennek az Aytot beh vontak vtannok az Reteznel fogwa hogy vtannok Neh Mehessen Zeoch gërgh [Kv; Tjk III/2. 158]. 1584: Vas Georgy ... vallya hogy kabdosast nem latoth, hanem hallotta az Azzonnak Zaiabol hogy mondotta hogy meg fogta az keorossy peter zemere(m) testet, Az kezét mutatta s azt monta hogy illien Nagy az keorossie de eo azt sem tudgia ha fogtaie vag nem fogta [Kv; Tjk IV/1. 350]. 1591: Az kepet kem kezzel fogwa(n) vgy monda nekeonk hogy Menietek ell mert Job nektek ha ell mentek [UzT]. 1633: Mikor az Azony Zabo Andrasne ezt a fiat Zabo Janost e Vilaghra zulee ... az Vra Zabo Andrass hoza nem nyul uala, miuel az Azzony magat nem birta, zola az Vrantok az Azony hogy fogia, s vgy foga az Vra ezt mondua(n) neki: hogy nem zoltz edes Tarsom bizony foglak [Cege SzD; Wass. Vargha Eörzet Cappani Ferenc rel. (65) jb vall.]. 1684: Látam az fel kérés előtt Nagy Jánost Kun Mi halyni Lová Lábát fogja vala hogy patkoltat vala [Kál MT; Berz. 12. 92/103]. 1736: szegyenlem az nevit lefni, az kinek az apja vagy nagyapja

az eke szarvát fogta és robotára az földesurának bejárta, mert olyan báronk is vagyon [MetTr 318]. 1810: fekete bakatsin boritekot ... tégyenek a' koporsomra . . . A mely Gyermeket tartok azok fogják a bakatsin négy szegletét [Héderfája KK; IB. — A teljesebb szöveg. *bakatsinboriték* al.].

Szk: *fogton* ~. 1673: így hordozták alá s fel a német tábornok az országban, harcokat nem akarván állani, hanem farkas módon, hol a zsákmányosát mezőben, hol quántélyában a futrásait a németnek fogton fogták, és így a kétféle had jobban jobban elpusztította Magyarországot [Cserei, Hist. 52] * *hajándl/hajdtól* ~va. 1568: Petrus Bak iur(aus) fassus est, Ezt latta(m) hogy az kayantay embert az zabo gasparne zolgaya hayanal fogva vona ky es vgy vere, egy karoual amynt zerethe [Kv; TJK III/1. 196]. 1573: Eöczem wgy Jeó oztan hazamra wgy wont oztan hayamnal fogwa [Kv; i.h. 198e]. 1753: mü meg fogok el vívök az Ur(am) Udvaraban egj darabég az hajánál fogva [Marossztyörgy MT; Ks 48. 67. 31]. 1768: Paulus Horvát pplus Anor 48 fatetur . . . Nagj András uram Bernáld uramot a földhöz úté a' Hajánál fogva s ottan rutul meg tépé és öklözé sorkantjuvalis kétszer vagj háromszor vágot [Hatolyka Hsz; HSzjP]. 1800: el vitték embereit Zagor felé hajónál fogva kit fülül fogván a Szászok [O.solyos KK; Ks 67. 47. 27] * *karjándl/haron* ~va. 1636: ezt az fogoly legent Nagy Zabo Istvan karon fogta vala, es vgy vonza ualá . . . nyerges Istvanis utánok ballagh uala az botokauál [Mv; MvLt 291. 68a]. 1718: az mely éczaka az major el eget reggelre vízradva két nemet oda jüve Baronyai Marija Aszszony major hazához . . . és két karjánál fogva fél vívék az kastélyb(a) Fülei Csak Ferencz Uramat arest(um)b(a) és ot tartottak Josika Sigmond Ura(m) haza jüveteleig [Branyicska H; JHb Repas Pater (40) jü vall.]. 1753: Az Ud(va)ri Bfrot Csiki Jánost ki hajánál ki karjánál fogva el vívék az Urak udvara felé [Marossztyörgy MT; Ks 48. 67] * *kezénel* ~va. 1744: Egy Tavaszszal az ő kglme Szöllejébe szaladván a' nyomásbol valami Ketskék, az Pitzkó aki őrzötte utánok bé szökött, hogy ki hajtsa, Eltető Vram ott kapván meg kötözte, és egy barátk fára kezínél fogva fel akasztotta, a Gyermek szinte meg hala [Szentegyed SzD; Wass] * *orrándl* ~va. 1813: (Férje, a gróf) a Migs Aszszony ő Nságát az egyik Ház Ajtójától fogva, a másik ház ajtajáig orránál fogva vonta hurtzolta [Kük.; IB] * *üstökénél* ~va. 1598: Lakatos Balintne Orsolia azzoni wallia. Mikoron az Kosa Miklos hazaba be lepe(m) lato(m) hogi harmannis chioportoztak wala egibe kik az zappanos legent wonnyak wala ewsteokenel fogwa, lata(m) hogi fel kele rüt veres wala arczúl [Kv TJK V/1. 161]. 1707/1768: két fia meg nem betsüllik az édes Attyát és az ő kegyelme Feleségét hanem földözik mindketten ő kegyelmeket . . . vertek üstökínél fogva vontozták, lántsával, fegyverrel kergették, torka fogva foztagatni akartak, attával, teremtetével káromlották [Albis Hsz; BLEv.].

Sz: *orrándl* ~va *hordoz* orránál fogva vezet. 1776: Lássák Ngtok, ha mégis halaszszák, bizom Istenben, hogy Senki többé óromnál fogva nem hordoz [Mv; LLt Br Henter Antal].

2. *megfog*; a *apuca/prinde*; (er)greifen, anfassen. 1572: ezt Latam hogh Thamas dyak fogta vala kezenel az szablyat Myhal kezeben, Es annal fogua vondozza vala hogh Nem vehethy vala el az zablyat vgh rúgya vala labauál Theglast [Dés; DLt 182]. 1594: Zenth Georgi napban az kinek barannia vagion, ha tiz vagionis egiet foghnak ki keözzeöleök az varhoz, ha zaz vagionis vgian chiak egiet foghnak ezt eök sztrenga Barannak hijak [Györtelek Sz; UC 113/5. 45–6]. 1641: ne hadgiatok fogiatok azt az toluayt, mert megh eölj az szeginy embert igaz uttiaban [Kentelke SzD; BfR Ouarj Gaspar lelkipásztor vall.]. 1702: immár mindenekben (: hogy dolgunkban elé ne mehessünk:) remorálván bennünket, Appeliat, Protestatit es Deliberatumot nem akarnak adni hanem kit hol kaphatnak meg közőlünk* mindjart fogják 's tömletzbe vitetik [Torockó; TLev. 4/3. 3a. — *A szabadságukat kérvényező torockóiak közől]. 1732: egyszer latom hogj az Lisztem fogj nem szaporodik s fogom egy fenyo-fa kis általagba be tézsem s 3 vekara sem telik joll ki [Noszoly SzD; Ap. 4 Hathazi Kristóf Apor Péternéhez].

Szk: *kezet* ~ *vkivel* a. *kezet szorít vkivel*. 1779: Felcsfkszéki pálfalvi Ferencz Györgyné Lajos Margit testvérbátyaival Lajos Péterrel és Lajos Józseffel magok kezét fogának és megbékélcnek [Taploca Cs; RSzF 254]. — b. *átv* kézfogót tart, *eljegyesedik vkivel*. 1582: Chizar ferencz wallia . . . Az Legenys hozata oda scatulaiat eg Gywreot veón ky beleolle es az Legenys meg Aiandekozza Az Azzont azzal, chak ennyben vagion, meg meg Nem kerettwk az Azzont kezét sem fogtak, hane(m) vgian semmibe müllhatik ez dolog [Kv; TJK IV/1. 67]. 1632: Nemetiben lako Kouaczi Istua(n) Jegzette volt el Deveczierben Molnar Giörgh leaniatt Ersebetet kivel kezitis fogot volt [SzJK 40] * *kezét* ~ *jáh egymásnak* kezét szorítanak egymással. 1568: ötues gergel, ötues Orbant az egez ceh elöt, hamisnak chyalard(n)ak es tizessege veztetnek mondota volt, mely zokert . . . egiket az masikal meg köuetetek azon Ceh elöth es egy masnak kezeth fogtak az köuetseg vta(n) [Kv TJK III/1. 178] * *kezét* ~ *ja vkinek* a. *kezet szorít vkivel*. 1586: kezeket ne(m) lattak hogy a' Mestereknek fogta volna hane(m) Az Vadas legenieknek kenzeritesbeol fogta kezeket [Kv; TJK IV/1. 543] — b. *megfogja vkinek* a *kezet/karját*. 1630: Fogam kis Vramnak az kezett s kj Vúm az kapun [Jobbágyva MT; Bál. 48]. — e. *átv* *eljegyez vkit*, *eljegyesedik vkivel*. 1591: Magdalna Markos Benedeknek varos hiteos zol-gujanak felesége wallia hogj Nekjes be Adta kezét-Janos a' Serfeozeo, Az leannakis kezét fogha es eleottwnk Igy zola, Az hatalmas Isten vgy seghillie(n) hogy el veszlek, de vgia(n) Ne(m) veowe el, hane(m) hwtit hamissagba(n) hagia, es hamis hwtwnk Nylwa(n) valhattiuk azt a' Serfeozeo

Janost [Kv; Tjk V/1. 96] * *kezet ~nak egymással* dtv eljegyesednek egymással. 1598: Balasy Palne orsolja azzonj vallja Balassy Ambrustol hallottam hogy mondotta hogy Zabo Georgyel egyeott kerthek megh az leanth Ersebetet Zabo Georginek es vgy attak Gyeóreot neky es kezeti vgy fogtanak egy massal [Kv; i.h. 238]. * *vhi/umi ~ni a. asszony ~ni*. 1597: Porozlo Zabo Marthon wallia Mikoron en az azzony fogny mentem volna Nagi Andrassal egyyewt, amely azzonnal Kadas Janost Zolliak, talalom az azzont az enmaga(m) hazammal [Kv; Tjk VI/1. 98]. b. 16 ~ni. 1598: Andras Deak . . . valya ennek eleotte valo eztendeoben mikor . . . valamj lowak fogni ala menteonk volna az Tarchya hazara lowainkban ott megh fogank de nemeljet legh kywaltkeppen penigh az Nagy ferencz fia lowat megh nem foghatwk [Kv; Tjk V/7. 263]. 1682: ha valamely emberseges ember szolgajat Lo fogni küldi, fizetes nélkül tartozzanak az pasztorok megh fogni [Dés; Jk 18b]. — e. *tolvaj ~ni*. 1687: Minket el küldött Hadnagy Vr(am) Tolvaj kergetni, hogy kik levelnékül járnak, meg fogjuk be hozzuk Berekszóra is el küldött vólt egy Tolvaj fogni, magát meg nem foghattuk, mert el szaladott [Szilágycseh; KS Gram Tr. VIII].

3. elfog; a prinde/aresta; fest/gefangennehmen. 1641: latam hogi egi cziukliás . . . hozza vaga Kouaczi Mikloshoz, monda nekem Kouacz Miklos neze Ferencz ihon ket pinzt adok fogd meg ezt az embert, en mondok en nem fogo(m) mert en sem falus biro sem tiztarto nem vagiok [Kentelke SzD BfR Szilágyi Ferencz (50) jb vall.].

Szk: *vhi ~ni küld vhit*. 1598: Kis Istwan Monostor kapubelj darabant vallja . . . Mikoron minket ketten . . . biro vram eo kgme oda keoldeot volna Biro Mihalne foguj oda menenk [Kv; Tjk V/1. 247].

4. (meg)ragad; a apuca, a pune mina (pe ceva); ergreifen, anpacken. 1570: Byzonsagh Kayanthy Zeoke Janos . . . ezt valla hogi Czyuka Lazlo Bakmyhialial (!) egybe zolalkoztanak . . . Ez zolalkodasara . . . Bak Myhal fely akart kely az asztaltwl, Azonba chyuka Lazlo zekercheyet ket kezbe fogttha es vgy wtheotte Bak Myhalt Archwl hogi azzonnal ket foga eszet (!) ky [Kv; Tjk III/2. 45]. 1574: Pitter Bemük (!) . . . fassus est Azomba fogtta nyro marton az Symont es ystekenel fogva Az Aztalra vonta [Kv; Tjk III/3. 389]. 1597: lattam azt, hogi az Kis Imre fiat aki meg holt foga Kis Imreh az gliermeket erossen meg vere [Kv; Tjk VI/1. 42]. 1632: monda Varga Matias . . . meniel mert ha fogom eme villatt bizony ki igazitlak innett [Mv; MvLt 290. 85a]. 1644: Czizar Andrasne Zolita Geóréogh Thamasnet hogy Jerte te czifra egj keuest . . . Aha pelenger alat forgot Orzagh folta betie hires kurua, foga az kest hogj bele wsse [Mv; i.h. 291. 430b]. 1670: fel kelek es az kargyat Lodinghjat fogám be vum az hazba(n) [Szamosújvárnemeti SzD; RLt 1].

Szk: *derékon ~ derékon kap* (ragad) vkit. 1634: Erszenyas Pal darako(n) fog(a) ezt a Zigiarto Mihalynt, es ki teue az ayto(n) az utziara, es <az> gereznajatis utanna vete [Mv; MvLt 291. 10b] * *két kézre ~*. 1753: Vlád Iuonnal ell mentünk az marhákkal a Tilalmasban, . . . az határ Pásztór Koszte Iuon bé akarván hajtoni az ókróket Vlád Juon meg nem atta magát, vajj marháit, és mingyarást a Lántsát két kézre fógá, és Ugy meg vagdalá, hogy mái napig is ismerszik rajta [Erdőalja KK; Ks 38. X. 9] * *mellbejmellen ~*. 1812: egyben veszván a Groffné a Groffal verekedni kezdettek volt, hanem én . . . közben állottam és mindeniket mellyen fogván kivántam edj mástol el választani és le csendesíteni, de minden iparkodasom melletis a melyik Fél a másikon a mit véghez vihett elkövette [Héderfája KK; IB]. 1830: egy kötelet szekereből Zalognak ki vettem, ezért tulajdon földemen mejbe fogott . . . Istenemet, Szentemet, teremtesemet szitta, — a kötelet töllem erővel elvette és fenyegetett hogy véretem meg isza [Dés; DLt 902]. 1843: (Az az) Ember engemet mejbe fogott s úgy a' falhoz lőkött, hogy alig valék el [Dés; DLt] * *nyakon ~*. 1640: Nagy Péterné felől is szemmel látást nem láttam, hanem másoktul hallottam, hogy ittak volna Börveinit, s megrészegették azt az Nagy Péternét, s az egyik katona nyakon fogta az asszont, s az maga házához vitte s ott fertelmeskedett vele [Mv; MvLt 291. 233a–51a átirásban!] * *torkon ~*. 1630: az tüzhelyre le niomtak Szeőke Petert Szanto Marton felesegesteöl s igen verik, Szanto Marton az hasan ül Szeőke Peternek, az felesege penigh torkon fogta es erőssen verik [Mv; i.h. 290. 203]. 1637: lattam hogj megh foga az kovacz legeny niakon Istva(n) Deak Uramatt s be vona az ajton, torkon foga, s az kis kertnek nioma [Mv; i.h. 291. 119a]. 1794: torkon foga Horvát Josef uramat, fojtogatta, ugy hogy megis körmölte a torkát [Dés; DLt az 1799. évi iratok közt] * *üstökön ~*. 1596: Miklos be megyen, ystőcken fogia ki vonnia az It [UszT 11/54 Gr. Istuanfi de Kaidichfalua jb vall.]. 1600: Catherina Mich(ae)lis Hozzú . . . fassa est. En az indulattiaba(n) nem tudok chiak latta(m) hogy egymast ewsteokeon fogwa(n) vonniak vala [Kv; Tjk VI/1. 440]. 1687: tsak mi visellyuk a' bajt miatad, a' kellene hogy üsteken fognalak ne tselekednel mindenkor veszedest, ha arra valo nem vagy [Huréz F; Szád.].

5. *fegyvert/szablyát ~* (kezébe) fegyvert ragad, fegyverre kap; a lua armele in minä; die Waffen ergreifen. 1585: Zabliat A' tizedes Nem fogot, gonozt sem zollot [Kv; Tjk IV/1. 463]. 1653: minden ember, . . . fegyvert fogott kezébe akkor*, és ki a kapun, ki a bástyácskában, s ki a falon vigyázott igen szorgalmatosan [ETA I, 77 NSz. — *1602-ben a kóborló „idegen nép” ellen]. 1763: A szekelyek, akik fegyvert fogtanak* volt, majd mind általmentek Oláhországra [RettE 153. — *A határörvidék létesítése elleni tiltakozásként].

6. vkit megfogva kézben tart; a fine in minä; festhalten, fangen. 1585: mikor meg Sertette volna Danchak leorincz Az pechine fiat, . . . megh

Akariuk vala foghny, Oda Iuta Chanadj ferenczne Az Nennie es Mondya, Ne banchatok Ne fogiatok, Mert en az en Atthiamffiamert kezes lezek [Kv; Tjk IV/1. 441]. 1630: monda Nagy Gergelys hogj ne fogjak eotet mert el megien eo fogas nekul [Mv; MvLt 290. 196b]. 1753: ne fogjatak mert el menyek [Marosztgyörgy MT; Ks 48. 67. 31].

7. ~va arestat; fest|gefangengenommen. 1570: Marthon varas zolgaya azt vallia hogy Mykor fogva leot volna zekelya peter, hallotta Theole az fogzagba hogy azt Montha^a [Kv; Tjk III/2. 15. — *Köv. a nyil.]. 1615: Lazar Ersebet ielenti ... hogy az el mult napokban cziczioiban^a lako Kelemen Mihaly hatalmasul Jobbagia hazara menuen, es aytaiat ablakatt be teoretuen Jobbagiat fogva vitette marhaiat el dulatta [Bál. 41. — *Csicsó Cs]. 1672: Az buerokot fogva hozatta ki de nem oletett senkit [TML VI, 538]. 1765: embereimet ... meg támadták, meg vertek, és fogva el vitték [Bonyha KK; Ks LVII/9 gr. Bethlen Pál özv. gr. [Haller Jánosné Daniel Sőtíához. — Csak az aláírás sk].

Szk: ~va adja magát. 1574: Zeoch gergy ... Mongia volt ad fogva Magadat, Mond Bwdaj gergy Myert adnam my gondod en velem [Kv; Tjk III/3. 357] * ~va hoz vkit. 1645/1653: Die 12 may valami hadba menő székely, Szabó Sebestyén öcsémet megvágá, és reggel után lázzadának némelyek és megfogák a város határában és fogva hozák, és tömlőbe tevék [ETA I, 150 NSz] * ~va tart. 1653: Kornis Farkast — kit fogva tartott ott* sok ideig — ki hozatja, és ott az Ompoly parton fejtét véteti [i.h. 56 NSz. — *1600 táján Gyf-ott]. 1657: Ez Vizkeletit . az fejedelemhez vum, elbocsátván az több vele levő ártatlan nemes embereket, az kit Fogarasban tartának fogva [KemÖn. 383] * ~va tartat. 1564: Balassi Menyhátrnak a felesége egy kis fiával foglyá esék, kiket a király fogva tartata Erdélyben Vécs várában sok ideig [ETA I, 21—2 BS]. 1639: magais az biro az en szamomra jutot volt, tsak is akaratombol ideigh engedte(m) volt a' Sogor aszonynak, felette sok latorságba elegytette volt magat, a ki pedig társa volt most azt fogva tartatom felis akaro(m) akasztatny [Homoródsztpál U; Szád. Redej Janos Nagy Tamás de Fogaras udvarhelyi várbeli provisorhoz]. 1752: azon Kotoj Todor meg lövésiéért, mindgyárt Székely László eo gklmét meg fogták, és mind addig fogva tartották mig ... a Sérelmes féllal megbékéltet [Körtvélykapu MT; IB] * ~ tartatik, házassági kötelékben tartatik. 1766: Meg kívánom azért a Jure hogy én fogva ne tartassam, hanem engemet hitetlenül el hagyott férjemtől Divortialtassam (gy!) et ad secunda vota felicioira facultaltassam [Görgyjk 208] * ~va tart-hat. 1760: ha penig valamelyik kezesnek akár az időben az 40 magjár forintokat fel érő java nem talatnák az kezes(ne)k maga személyében hoznyulhasson az nemeshez non obstante nobilitari p(rae)rogativa meg foghassa fogtathassa és ad plenariám satisfactionem fogva detentiobanis tart-hassa [Retteg SzD; LLt Rettegi Geréb István belső szolnoki hűtes ass. lev.] * ~va van. 1638: mondotta ezt Miklós, hogy ő nem tudja, hova kell lenni

vele, ha visszaadják neki, mert sem testének, sem lelkének nem kell — ő inkább elbűdosik, hogy sem vele lakjék. (Azután mondotta ezt, mikor immár fogva volt az asszony.) [Mv; MvLt 291. 142a—3b átrásban!]. 1700: Janko Thamas Uram fogva ott léven még szollita engemet s kérde mint maradhatok, mondom igen vékonyan bizony mű [HSzjP Th. Damokos de Zágón (50) vall.] * ~va visz. 1542: Kys Petert ... fogva wytte Moldwaba [Fog.; LevT I, 18—9]. 1570: Gergel es Leorinch varos Zolgai vallyak hogy mykor az Trombitast az Thorombol ala hoztak volna es fogva vynnek az foghazba, zabo Janosis velek megen volt [Kv; Tjk III/2. 30]. 1573: mykor fogva vyssik volt az Santat Mond volt Noh En vallom Ennek kissebseget de ahwl en Syrok Mas otth beonbelis [Kv; i.h. 68].

8. (vmilyen eszközt|fegyvert) ~ vki ellen/vkihez/vkire (vmilyen eszközt) emel/ráfog vkire; a ridica asupra cuiva ceva; auf jn etw. anlegen. Szk: baltát ~ vkihez. 1629: Andras ... sokszor fenietgete Uramat, hogj eo hozza az Ura czakant foga, bizony eo is mingiart baltat fog hozza [Mv MvLt 290, 157a] * csákányt ~ vkihez — baltát ~ vkihez * fát ~ vkihez. 1692: Büntették Kőrösi Szabo Mártont hogy az Urához Fejer<uary> Mihályhoz fát fogot az üstökéhezis kapot volt [Kv; Mész-CLev.] * fegyvert ~ vki ellen. 1806: Fogatt é valaki és ki ellen fegyvert [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII] * fejszét ~ vkihez. 1680: Beres Mihaly diuertialtatni kiva(n) feleségetől his de causis. 1. Mert hűtetlenül hagyta el .. 4. Fejszet és késtis fogot hozzá [Szjk 150] * kést ~ vkihez kést ránt vkire. 1598: Sarkeozy Janos az aito felen kest fogot vala hozzaia [Kv; Tjk V/7. 160]. — L. még fejszét ~ vkihez * pálcát ~ vkire botot emel vkire. 1746: Midőn el akarok hajtani az Marhákot protestala az Titt. Ur(am) udvari Birája hogy senki hozzá ne nyujjon mert kezit már réa tette de mivel hogy Paltzát nem foga senki réánk hogy előnk(b)e allyon tsak el hajtok mivel ugy volt a Parancsalatunk [Szentmária^a IB. Román Alexa (35) jv vall. — *Később: Almássztmária K] * pisztolyt ~ vkire. 1752: Tollo szabadulás után a' Felső Határunkon lévén a Falusi Gyermekek ókrókkal ... Tisztarto Boer Samuel Vram reájok menvén Pistolyt foga reájok [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 29] * puskát ~ vkihez puskát szegez vkinek. 1599: Rlcta Providi Petrij Pokos Anna fassa est leanyomhoz egy reszeg Koszak puskát fogot [Kv; Tjk VI/1. 384]. 1632: Georgy Deakis az lelkeuel rutabbul szitta az Azzonyt seot megh puskatis fogott hozza [Mv; MvLt 290. 96b] * szablyát ~ vkihez. 1573: Rothues ferench vallia, hogy Az mely Eysel Kerestury petert megh vagdaltak volna, Masnap talalia Eotet Kappa Myhal Kerdí teole hogy ky myelte, Mond hogi ... valam legeniek . megh akartak fogny, De eo is Zabliat fogot hozzájuk es wgy esset rayta [Kv; Tjk III/3. 53] * szeherdőt ~ vkihez. 1582: Stephanus Thakach fassus est hog Neminemeó legeniek haborganak volt korehio-mayan, es eg Mashoz Zekerczet fognak volt [Kv;

TJK IV/1. 27]. 1830: a' Meiszterek ki kérdezésiert Füscher Kováts István dolgába mikor a' Meiszterekre szekertzet fogott a' szolga Biro urnak egy Irásért fizettünk 5 Rf [Kv; AsztCLev. 87] * *vasvillát ~ vkire*. 1783: Mostoha Fiam Szilágyi Sandor ... Az édes Anyára vasvillát fogatt azzal által akarta verni [Mezőbánd MT; MbK XI. 67].

9. (zsákmányul) ejt; a lua cu pradă; Beute machen, zur Strecke bringen. 1582: Eggywt valek az Eorizeókkal, es monda Biro Vram, No mychoda vadat fogtatok, Mondanak az eorizeók Im ket Azzony embert hozank kd eleybe [Kv TJK IV/1. 54]. 1636: Kis Mihali eczier egj Nehani rece fiatt fogott vala az vízben [Kovászna; HSzJP]. 1687: Valaki a' havaso(n) vadász, es vadat fog (:ugi mint erdeit, szarvast, özet, es egyéb olj nevezetes vadat öl, ló vagi fog :) annak neged resze a várban jár [JHb XXXII/57]. 1738: nagy rokát fognunk az harmadikát az Gyekei Elso malmon alol . Bogdány fogatta [Gyeke K; Ks. 99]. 1806: délután tznegét fognunk [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 200].

10. (halat) kifog/halász; a prinde/pescui (pește); (Fisch) fangen, angeln. 1589: Octobris ... Az halazok Mentenek ismeg alla az Thora halaznya Akoron foktanak volt Chywkát 76tot. Esmeg, czopot foktanak 25 [Kv; Szám 4/VI. 43]. 1614: Egy font Czukat, kit a halazok az fokon fogtanak volt [Kv; i.h. 15b/X. 22]. 1725: Most az Maros ki szokot vetni, ha halasztasz (így!), gondolom az szakadékokban szep halakat fognának [Ap. 2 Apor Péter feleségéhez]. 1797: azon hely . a Csikos érgébe menő helynek nevezetett ... Gyermekek korombá azon helyből magamis sok Tsikot fognam [Dengeleg SzD; EHA]. 1834: Szorossan rea kell szorittani a Halászt hogy Csikot fognán [Csapó KK; Berz. 21].

11. (igásállatot) befog; a inhăma/prinde; einspannen. 1582: Chaky Dienes koniha zekere eleiben fogott Colosi marton kett lowatt Hwnyadig fizetem f. 1 [Kv; Szám. 3/VIII. 13]. 1589: fogtanak Masz Zekerben 2 Louat Az Tarka Loak keozibe [Kv; Szám. 4/VI. 114–5 Stenzely András sp kezével]. 1670: a marhat nem Eggiwue fogtuk uala, ha nem fele másul az eó marhaia melle [UszT 4. 9b.]. 1682: Boncza János edgykor csipelni kereczvén el edgy sarga tehenet es edgy tulkat talyiga eleib(en) fogvan el vitte [M.köblös SzD; RLt I Zobor Istvan (60) j b vall.]. 1750: 4 ökróm levén . . ketteit más jobbágy ökrei közzé fogták [Sz; Told. 3 A teljesebb szöve. *cimbora* 6. al.]. 1800: Ifju házok korombá nékem tó szomszédom volt, Popa Juon, és az Attya Popa Gligor, Kik-kelis égyüvé fogtuk marháinkat nem lévén nékem erőm, hogy magamra szánthassak, véle kellett tzimborálnom [Déda MT; Told 12/113].

Szk: (igásállatot) *cimborába* ~ igás állatját a cimborástársával egybefogja. 1820: a' kinek vagyon egész ereje az maga erején Szolgál, akinek nintsen, azok Ketten Cimborába fogván tsinálnak egy erőt [Jegenye K; KmULev. 2].

A feudalizmus korában ha két j b v. zs egymagában nem tudott úrdolgában ekét v. fogatot kiállítani, összfogta igásállatait, és így c i m b o r á b a n teljesítette földesurának a szolgálatot. – I. még *cimbora* 5–7. és *cimborái* 1. al.

12. használatba/művelésbe vesz/(fel)fog; a cultiva, a incepe să cultive; bebauen, bestellen. 1592: Thwdom hogj az fanchaliak az orozhegieknek kedvek es akaratiok ellen birtak Nywladot, kertelték az fanchaliak, s az orozhegiek le vagtak (!), szena fwet fogtak azt meg ettettek [UszT]. 1646: Miotla emberj emlekezetem uagion hun szeőleőnek ualo hely volt minden embernek az hun akat szabad uolt szeőleőt fogni [Torboszló MT; MvÁlt Bereczki család lt. 36. – Pál Sándor kijegyzése]. 1694: ugyan annyi darab szőlőnek valo hely az Verőfényen maradt Vas részre ha szőlőt akarnak fogni [Mezőméses TA; Wass]. 1712: a' Monostoria mellett lévő nagy vadon erdőb(en) az hegy oldalban tiszta nyers erdőből fogott egy darab Szőlő hegyet, es maga ki is irtotta s Szőlővelis beültette [O.németi BN; EHA]. 1762: többet ki hol fogatt* nem tudgyak [Csicsóhagymás SzD; JHbB Tomai László kijegyzése. *Szántóföldet]. 1780: Magok is a' tehetősek kik most biztattyák magokat edgyütt annyi verőt fognak hogy nem épithetik .. mert edgy Gazda két kézzel két három verő építésére nints mód hogy el érkezzék [Torockó; TLev. 9/16]. 1796: adott ... egy darab addig merőben haszon vehetetlen oldalt, de aval nem kárt hanem hasznot tsinált mert addig haszon vehetetlen lévén, már Szőlőnek felfogattatván, magának is akkora Szőlő hegyet fogott, hogy azon particulaja az egész el adott földnél többet ér [Lukafva MT; DLev. 3. XXXV/4]. 1817: néhai Péter János Szentes kuttya teteje nevezetű helyen a falu Szabad Erdeiből egy küs pártécolla (!) szénafűhelyet fogott [RSzF 139]. 1828: Szék nevű helynekis az bokros helyit szokta volt a közönség ökör Tilalomsnak fogni es tartani [Erdősztyörgy MT; EHA].

13. hozzáfoglal; a împreuna cu ceva; an etw. anschließen/gliedern. 1687: Mind ezek a' jövényeny Sellerek, mint hogi a' földes Úr réteből magok(na)k ingyen fogtak fundust, es ugi epultek rajta, azert ha szinten valaki közzülök el akarnais adni örök-ségét a' supraedificiumnal egyebet el nem adhat [Hátszeg H; VhU 125–6]. 1719: (A földet) fel fogtam s szőlőt Egittem reája s azon fellyül meg nyujtottam Egy részt a Péter Bogdán Bányam résziről is fogtam hozzá [Pókafva AF; JHb XXVI. 54]. 1757: a' Kurucz világ le csendesedése után itt Budan a lakosok(na)k nem voltanak házok s fundusok után járo bizonyos darab szántóföldei, hanem az Budai, Diósi es Kölesmezei határokon lévő közönséges földekből fogván, kinek hol tettett ott szántottak az emberek [Búrjánosóbuda K; JHbK XXII/14]. 1806: (A helyet) ő Nga ... maga udvarához fogta kerítés-sel ... élő fákkal is be plántáltatta [Erdősztyörgy MT; WH].

14. húz/kap vmit; a primi/căpăta; fassen, bekommen. 1625: Tiz Legennek, kik az vr keőrfül vadnak husbol nem gazdalkotta(m), mivel hogy az vr konihajarol fognak Etket[Vajda Ferenczis az

vr Aztalorol fogot Etkett [Kv; Szám. 16/XXXIV. 88, 95]. 1751: a' Tisztartok ... míg eö Excllaio (!) Erdeyben volt ... a konyhárol fogtak egj ket Tal etketsket [Gagy U; Ks 83 Péterffi Sándor lev.].

15. kb. (étket) felszolgál; a servi (mincárurile); auffsichen. 1670 k.: En T.T. Eszküszööm az Atya, Fiu, Szent Lelek, telles Szent Háromsagh, és egy bizony eörök Isten eleött, hogy ... Etekfogóji hivatalomb(an) hiven és igazán el járok, az eö Ngok eledelét minden ártalmos (:eledelekek): eszközöknek elvegyítésétől tehetségem szerint oltalmazom és tisztán fogom [UtI fej-i étekfogó eskümentája]. 1736: Az tornak pedig ez volt az rendi: az papoknak és az deákoknak külön fogták más házban az étket, más házban az férfi keserveseknek, másban az asszony keserveseknek, külön házban az vraknak, különben az nemességnek, másban a közrendnek; ... még az szegény koldusoknak is külön helyre fogták az étkeket [MetTr 410-1].

16. ~ *vmihez* kap rajta/vmin; a profita de; sich nach etw. reißen. 1602: Neb Mathyas vallia .. Akartam el Adny azt az boronat es magat Zekely Leorinchetis kenalam megh velle egy nehanzor de Nem fogot hozza [Kv; TjK VI/1. 571].

17. ~ *ja* magát kapja magát; nici una, nici două și se hotărâste; sich (ohne viel zu überlegen) entschließen. 1726: Hallottam Hadnagy Uram maga szájából hogy egy mézaros legényt meg fogván ő kglme, egjszer, s mászor rántott rajta 11 Magyar forintokat, es meg keseredvén az Attya, hogy Hadnagy Uramtól vexaltatik, fogta magát Tövisre indult hogy Pápista légjen [Ne; Ks 90]. 1733: (A jb) fogá magát s Feleségestől méne Volkányba* [Vledény F; BrÁLt Stenner IV. 46 Bukur Boerul (66) vall. Binder Pál kijegyzésében. — *Szászvolkány Br]. 1778: Fogja magát Henricus* s tiznapí armisticiumot kér a császártól [RetE 390. — *Henrik Frigyes Lajos herceg, Nagy Frigyes öccse, az osztrákok ellen harcoló porosz sereg vezére]. — L. még i.l. 382.

18. *vmire* ~ *ja* magát vmire (rá)adja a fejét; a se deda la ceva; sich auf etw. (ver)legen. 1694: Opre Thama ... fia .. Opre Annoru(m) 10 ... Tanulasra fogta magát, Scholáb(an) lakik [Kis-enyed AF; BfR Néhai. ifj. Bálpataki János urb.].

19. szorit; a stringe; drücken, pressen. 1631: Makay Istuanne Szöcz Ersebet Aszony ... fassa est mikor eczer hazunkhoz jöt vala Szalontaj Gergely csak az Isten tarta megh teöle hogj el nem ronta mert ugja(n) az laba koje fogot vala [Mv; MvLt 290. 238a]. 1668: énis fel kapám a Dobai puskáját, hogy bé leojjek oda bé, hozzá loj-jek ahoz á ki leott, á honom alá fogám, s, tsak el sílle á honom alatt [Diós K/Kv; Ks 65. 43. 20]. 1690: tagadam hogy pofamhoz fogtam volna puskamat ex ea intentione hogy meg löjjem [Dés; Jk 295b]. 1745: Csimponjer David meg allott, és puskáját fel tekerve pofájához fogván, Protestált mind Isten, mind emberek előt, hogy réa ne mennjenek [Kersec H; Ks. 112 Vegyes ir.]. 1792: akkor reám is Puskát rántott az özvegy Papné, hogy Száljak le az épületről, mert mingyárt le lő, Arczola-

tyához is fogta a puskát [F. lapugy H; Ks XLVIII 7.6].

20. *vmerre/vmifelé* indul/tart; a pleca/a se îndrepta înspre ...; sich irgendwohin begeben. 1574: Nagi Imre Nagi Iacob Marton es Balas varos zolgay Azt valliak ... fabian ... az Ablakon Bwt ky Es az kertre fogot hogi ely fwsson ott fogta még Nagi Jacob [Kv; TjK III/3. 350]. 1626: az Beldj vram Tizartaia az Zent egyhaz vziaia fele foga [Szentgyörgy Cs; BLt 3]. 1711: ménttém Abbafi Sandor Ur(am)hoz elsöb(en) ő kglmit ném talaitam, hogy szolhassak véllé az utan vgy fogtam Biro Sandor Ur(am)hoz, ott is ném fegyverkeztem Söt az társam Hollo György puskat ragadot vala azt is még intént né Cselekedgyél Semit is [Madaras Cs; Born. XXXIX/50 „Antal Istvan Hamoros” (24) vall.]. 1772: mü az Kis Galomfalvi* Malom fele fogtunk [EMLt. — *U] (A malomhoz való) árok ásás a' Csatorna alatt való töltés, és a viznek mellesleg való erősítése hogy más felé ne fogjon, csak a Malomra fojjon Hfl 20 [JHb II/17 Kisfenes és O.léta határára von. nyil.].

Szk: *vmerre* ~ *ja útját* vmerre veszi útját. 1752: ha eléb nem vasárnap Mise után Mótsra fogam utamat [Szentdemeter U; UszT 83 Borbándi* Szabó György lev. — *AF].

21. *vmerre* fordul/tér; a se întoarce/a coti spre ...; (eine Richtung) einschlagen. 1597: Latom hogy az el ieöwe hazatol az úiz pallora ieöüe, enis arra fokek, egikor lata(m) hogy megh futamodek [UszT 12/78]. 1604: mikor nekünk Iromos Lukacz meg monda hogy ot wadnak az raczok, Sakodon* latokis hogy weczkere^b Jödögelnek, hat egi felöl meg keritöttek, ketten walank Antal gaspar, el futamodank, en Be dölek egy giepwn gaspar az Erdő fele foga hat öttet el Ertek [UszT 18/139 „marossj Janos Rauay* libertinus” vall. — *M.zsáköd U. ^bVécke U. *Rava U. 1653: A Kozma utczára fogánk az erdő felé [ETA I, 70 NSz]. 1696: (Kovács János) maga egj бүк Pálczával az ösvenyre foga [Mikháza MT; Berz. 17. XII 2]. 1754: Nagy Mihály uram Jed felé fogott a szánnyával a Bekesdre le jövö útról Jed felé fogott valamelly szánnak a' nyomát szememmel láttam [Koronka MT; Told. 27]. 1790: a határ ezenn halmocskától fog, egyenesem le [Báld K; BLt]. 1793: a' mint le ment a' gráditson ..., hátra foga a' Sáros köz felé ki járo nagy kapu felé [Koronka MT; Told.]. 1839: le felé fogatt a' Sikátoran, 's el ment [Dés; DLt 20].

22. *folyamodik* vkihez/vmihez; a se adresa cuiva, a recurge la cineva/ceva; sich an jn/etwas wenden. 1582: Myert hogy Az zena felette meg dragodot vala, Nem tútam húa fogni, vettem Zeochy Balint Vramtol 6 1/2 eol zenat f 19/ — [Kv; Szám. XIV/5.57 Eppel Péter sp kezével].

Szk: *hitre* ~ megesküszik. 1599: ha elegh Nem volna az bjzonsagh hwtrels fogh Jobbaglom, hogy Kan pal chelekette w rajta ezeket [Szinye SzD; Ks] * *ide is, tova is* ~ ezzel is, azzal is mentegőzök. 1809: Mostani büniünket egyenesen megvallottuk nem tagadoztuk, ide is tovais nem fog-

tunk; ebőlis az jö ki hogy meg rögzött Tolvajok nem vagyunk [UszLt ComGub. 1668—9] * *instanciára ~ja a dolgot könyörgéshez folyamodik, könyörgésre veszi/fordítja a dolgot. 1731: látván*

Bács Juon hogy meg kellessék hálnia, instantiara fogta a dolgot, s a' mellett ugy obligálta volt magát Fejedelem Jobbágyának s e szerént maradt volt meg élete [Katona K; Born. XI. 79 Sütő János (64) jb vall.] * *reménykedésre ~ja a dolgot rimánkodáshoz folyamodik, rimánkodni kezd. 1774: Bogdán Dénes reménykedésre fogván a dolgot, elhagyta a verést^a, de úgy, hogy mindjárt két bort vitessen, vitetett is [RettE 325. — ^aTi. a Bogdán hasán térdeplő Szabó György]*

23. *magáénak/övének ~ magáénak állít/tart; a considera/socoti cá ii apartine; etw. eigen halten. 1584: Fodor Albert vallia, ket penzen veottem vala egy darab tafotat es ez zemet birone Annia Eowenek foga hogy az eo vnokaie (!) hogy megh Nem Adam Neki igen meg fenyegete, es egy leankamnak a' zemenek Niavaliaia león [Kv; Tjk IV/1. 247, 250]. 1704: Joannes Laszlo de Dees vivo vocis oraculo solemniter protestat(ur) supr eo. Hogy ... Dés(en) lako Vitzaknai István Vr(am) Laszlo János Vr(am) Fianak Mártonnak egy szeg sárga gyermek lovát magáénak fogván, ... a lovat magáénak lenni meg nem bizonyíthatta. mellyért ne sit sera(m) ő kglmet jövendőben meg keresnem [Dés; Jk 344a].*

24. *átv vmit vmiképpen vesz, vmit vmiként kezel/tekint; a considera/trata pe ceva drept; etw. irgendwie behandeln/für etw. betrachten. Szk: a dolgot vmiképpen ~ja vmiképpen veszi/kezele a dolgot. 1752: az Tiszt Tartolja, mintegy bolond nével illetét, hogy miért vonogatom magamot, s nem egy aránt fogom a' dolgot másokkal [Buzd AF; Ks 22. XXIa]. 1758: hazud Ecsedi, mert azon levelek, ha vannak, minden bizonynyal az ő kezében vannak, nem a napájánál. Már aszerént fogom az dolgot vele [RettE 56]. * *keményebben ~ja a dolgot. 1629: minthogy penigh hazamnal eset failaltamis, ugy fogam kemeneben az dolgot, megh feniegetem^a hogy bizonyj tüzet rakatok az hatara, annak vtanna el szünt rolla [Kv; Tjk VII/3. 118. — ^aTi. a boszorkánysággal gyanúsítottat, aki egy szolgálot búbíjossággal gyötört] * *keményen ~ja a dolgot vki ellen. 1653: Borsos Tamás mindazáltal, és a véle lévő atyánkfiai ezt látván, hogy a székelység igen keményen fogta a dolgot ellenünk, . Bástát újabban megtalálja [ETA I, 88 NSz] * *más szemre ~ja a dolgot. másként veszi/tekinti a dolgot. 1774: A Kolosvári épülethez hozzá fogtunk ... a Fenyő Fának is jo részit még Vágattam volt, de látam ném léssen szükségünk réa ebben az Esztendőben, hatsak más szemre Ném fogjuk a dolgott [Kv; Ks Parkas János lev.].****

25. *vmire/vkire hivatkozik/utal; a se referi la ceva/cineva; sich auf jn/etw. beziehen. 1590: Az all peres azt mongia, az eo kgme Jobbagia ... az en Jobbagiomra tamath ... az en Jobbagiomath meg feniegette ... Azerth ezt az mondast akarta be telliesytteni, Kierth ugián perletteis*

wolna Ennek eleotte s teorwent nem alloth, hanem Vrara fogoth [Gyerőmonostor K; KP]. 1606: Bedeo Mihaly Vram akkori Fejedelemteől adatott Patens levelre fogott volt [UszT 20/14, 77]. 1631: Az mikeppen az Annjok testamentomot tett ot vagjo(n) az testamentom leuelben, s arra fogok s fide mediante irtuk s attukis, hozzak ele s abbol kiteczik [Mv; MvLt 290. 49b]. 1645: az jeoweo kozelb szek napiat p(rae)figallya az teorueny hogy teob testisitit az mellyekre fog eleo allassa [Kv; Tjk VIII/4]. 1718: Kurkő [Anna fogh arra hogj egy alkalmatossággal Radosrol^a az Malomba mentiben az Komანი Erdőn valami olálok eleibe álván erőszakosan csinálták volna neki^b [Fejér m; Ks 90 — ^aRados NK. — ^bTi. a fattyat].

Szk: *azt ~ja belé kb. arra hivatkozik. 1770: Keczei Sándor azt fogta belé, hogy a bíróságviselés előtt ment ki^a a házából [RettE 243. — ^aTi. a visszaigényelt j]b] * *bíróra ~ 1598: Az Jk Az ket birakra foghnak Jeojenek be az birak, ha elenek akarnak zolni az Actrix kepeben zollyanak [UszT 13/25]. 1604: Az I. azt mo(n)dotta megh bizonyitia hogy ki fizette az eörekseghbe s megh az marhabul(is) de ez ellen az Alperes birora fogott volth hogy eöt s az eö felesegeth kj ne(m) fizette eörekseghbeöl: per hoc be jeö az biro ha vegezeö biro volth keoztek [i.h. 18/7] * *bizonyságra ~ tanúval való bizonyításra kéredezik. 1568: myuel hogy, bizonyisagra fogoth feyerwary Jmre es bizonsagaba meg fogiatkozot, azert mente hattwk Eothues lorincet feyer wary Imretol [Kv; Tjk III/1. 222]. 1570: Lazar Imreh vram penig byzonsagra fogot vala, hogj az feold zynen meg byzonytya, Ember bely byzonsagokkal azt hogy az mely feoldekteöl ew Mester vramat tyiltotta, azok a feoldek gyalakwty hatarbali feoldek ew feoldey [Gyalakuta MT; Bál. 1]. 1598: Az Ik Az ket birakra foghnak Jeojenek be az birak, ha ellenek akarnak zolni az Actrix kepeben zollyanak [UszT 13/25]. 1606: walamj pernek 12 forint alat walo kötesse felöl kibeol mind az ket fel bizonyisagra fogot wolt, azert mind az ket fel scumbalta dolgat, az törwin meg zabaditta keresetiteol, Egiket az masiketol [i.h. 20/297]. — L. még *bizonyiság* 3. al. * *levélre ~. 1573: Ertyk eo k. hogy Zeres Marton lewelere fogh az zer arwlas feleol, Azert ... hywassak Be lewelewelel egembe, Lassak meg lewelenek tartasat Meddeg vagion zabadsaga rea [Kv; TanJk. V/3. 78a]. 1604: Az minth eleözer fogtak az leuelre, Akkor(is) ugy fogtak mi(n)t most [UszT 17/13] * *menedékre/menedékül ~ vkire mentségül vkire/vmire hivatkozik. 1590: az melj féöld felöl mynket keress Illyen Valazt tezink. my neki(n)k mas Adta, menedekre fogunk: Zombatfalvi Benedekre [UszT]. 1591: Megh ertette(m) az Actoroknak Az In causactusokon valo kereseteketh, kiböl az Ik foghtak volth en ram mendekeyl kiböl eleis jeotte(m) (me)g menthem az Inctusokoth [i.h.]. 1609: Az actor azt forgattia hogy az In causam attractus Zent martonon egi darab eoreogseget potentiose occupalta uolna kiert maior potentiat intendal az actor, de az In causam attractus menedekre fog uala Potio (!)*****

Balint [Csíkszereda; Blt 3]. 1618: Az Ik menedekre foghna Donat Ferenczre es Janosra es Bartha Martonnera Donat Julisekra [Sszgy; UtI]. 1662: menedekre fogh valami kalibak elvitelibeol [HSzj, kaliba al.]. — L. még HSzj szolga al. *mondóra ~. 1592: Ha pedyg az mondo az kire en foktam walamy tagadast tenne, Twdomant tezek az ellenes (!) kez wagyok biszonittano(m) [UszT]. 1595 u.: azt mo(n)dgia hogy En azt mo(n)-dotta(m) volna, Egy veka búzat vona el, Az menyere az en zom volt, Azt en ne(m) tagadhato(m), de en neke(m) mas monda, s mondora fogok, Bikafalui molnarra ki az Peter Istvan(n)e Aszony molnaban lakik [i.h.] *testamentomra/testamentomeleltre ~. 1574: Az Espotal Mesterne panazolkodasa es kevansaga feleol vegeztek eo k. hofi myert az espotal Mesterne az vra testamentum(a)ra fogot hogy az vra Eoneky hatta volna, Annakoart eo k Byro vram hywasza eleh Teorwenre hozassa eleh Az testamentumot [Kv; TanJk V/3. 97b—98a]. 1596: P(ro)ponit I Ertem hogy testamento(m)ra fogh az A eo kgme, Azert testamento(m) leuelet keuanok [UszT 11/43].

26. előfog/kap/vesz; a lua la rost; hervornemen. 1723: Hozzám jöve Nemasági (!) ur(am) és erőltete a Taploczai utra hogy kulgyek enis az vram Gerebenesre* lévén fogám a fiamott a nyereg Csinálás mesterségről el hívám menynyen el elős az apja hon ninczen [Oroszfulu MT; VGy. — *Mezőgerebenesre (TA)]. 1779: egy Griem nevű consiliarius pap .. felemagyar németfi, addig járt oda gyóntatni, hogy a kisasszonyt impraegnálta .. a gyermek .. meglitt az apácák . Fogják azért a leánygyermeket, szép tiszta ruhába takargatván, egy nagy iskatulyába teszik s észsaka titkon .. elküldik a vendégfogadás házához, s kfűil az ablakra felteszik [RettE 407].

27. előkerít; a gási/afla; aufbringen/treiben. 1762: Midőn által akart volna költözni vagyis más által költöztetni kik és honét arestaltak a Gicz Czigány portékait, és a szeker mellett levő Embert szekerel s ket ökörel együt hunet s micsoda helyről fogtak ? [Nsz; Born. XL. 82 vk].

28. vkit kerít; a face rost de .. a gási; verschaffen. Szk: becsüst ~. 1589: teonek ... Kys Budakon* Illie(n) wegezet egy maas keőzeó^b, hogy mind két feleől, két két Attiokfyat foggianak egy bizonyos napon kik az lewelekhez erchjenek, es ha myt adiudicalnak tehat mind egik fel es maas fel tartozzanak az zerintt meg maradnya [BfN 76/16. — *Kisbudak BN. ^aA bizonyáslevelet fró közbírák Vajdasztivánról (MT) és Galacról (BN) valók]. 1598: Eleozar az foga bechist my el menenk az Drabo(n)t hazahoz, Az búzaban kj vonatank, becsilleók eóted fel kalangiajauul egy egy forintra eleget vetelkete(k) hogy ne(m) veri uala de ozton neki alla s ugy foga bechist előzer [UszT 13/41] *embert/jambort ~ döntő/közbíró^t kerít. 1547: wala My nekwnk három Pwztha Tho helywnk My Ezewn nem thw-dwnk wala meggy Alkodny . My fogank Jamborokath* ... Ezwk eloth My Illyen Chiereth thewnk^b

[Sv; MNy XXXVI, 53. — *Köv. a nevek fels. ^bKöv. a csere részletezése]. 1570: Filep Antal es Thakacz Istwan, Azt vallyak hogy Nagy Janosné kwite volt eoket az Annyahoz, hogj meg kerdyek Theole ha Megh akarya adny az Eo Rezet az Attyawtl Marathtbol Mindenbeol theorwennelkwl, Azt feleite az Annyok hogy kes hozza chyak fogyon Jamborokat eois fogh kes ky adny [Kv; TjK III/2. 140]. 1625: Ex ambarum partium Consensu à peresek három embert fogianak es a' kinek nincz adassek meg azok által meg latogatuan kinek kinek nilat [UszT 101a] *fogott embert ~ 'ua.' 1570: Orsolya chyewgwdy (!) Janosne ezt vallya, hogy Az Thorday azzonnepek mykor Eoeth Byzonsagra Idezyk volt, Az kor az Nyreo Matt-hiasne Azon kery volt Eoeth hogy Azt vallanaia hogy eok fogoth Embert Nem fogtak sem keze- ket Beh ne(m) attak volna ... De eo nem akart vgy vallany [Kv; TjK III/2. 173c] * (kös)bíró^t ~ 'ua.' 1586 k.: mikor Immar az meg holt János kiraly Tordan volna Fodor Istwanis ky Akor Biro wolt által ment Tordara az ő kiraly Birai- uál Eppel peterrel es Igiarto Benedekkel ... es ott egy Akaratbol az ket fel Idegen bírot fogt- nak [Kv; TjK IV/1. 566b]. 1671: Testis Circum- spectus Blasius Matko ... fatetur vegeze Barrabás Peter Vram es Barrabás György Vram hogy ültessenek embereket le, s fogjanak köz- bírá^t [Kvh; HSzjP] * (más)urat ~ magának (más) földesurat keres/kerít magának, más földes- úr keze alá adja magát. 1602: Varga istuan ... meg eskuue(n) mj elettw(n)k, hogy Bamfj istua(n) vra(m)nak edreokos Jobbagia lezen fiurull fiura holot pedig valami go(n)dolattibol meg futamodnek auag' más vratt fogna maganak tehat kotj arra magatt . akar mj nemu neuel neuze- tetett helieke(n) kaphattiak fogaik meg az eo maga hutt leuele tartasa zarent [BfN] 1617: ha peng valamj gondolatyaban el szöknejek, es mas vratt kezdene maganak fogny [Nagyfalu Sz; Told. Ia II].

29. Csak szk-ban; numal in constructii; nur in Wortkonstruktion; arbiternek ~ vkit döntő/közbíró^{vá} tesz; a face pe cineva arbitru; zu Schiedsrichter machen. 1597: Lakatos Benedek wallia. Hallottam mastol hogi meg behewltek wlna az Andras kowach hazat, de mint hogi en- gemet soha arbiternek nem fogtak bizonnial ne(m) thúdok semmit benne [Kv; TjK VI/1. 47] * bíró^{vá}/bíró^{nak} ~ vkit 'ua.; idem'. 1579: Jeőw- nek My előnkbe Egy felől Mark Miklos lo fw zemelly Mas felől lazlo pap vzoni predikator es Mw előttwnk ez alat Megh Irtt dolgokba Melliekbe minket mind ket felwl birakka foganak [Uzon Hsz; Kp 1]. 1604: Az uegezesreol ualo leuel ky adasra, Biraknak abba(n) az dologba(n) fogak Lippaj Andrast Bogarfaluit. Piros Albertot, es Galamb falui Petert [UszT 18/177 „Stephanus Georgy de Bogarfalua” vall.] *fogott bírónak ~ 'ua.; idem'. 1570: Mw lazar Imreh, Balattffy Ferencz kjakendy, Zekel ferencz erniey, Kornis Myhal zentpaly Adgywk emlekezetre myndenek- nek az kyknek Illik, hogi mwnek az keozottek

walo dolgokból fogott biraknak fogtának wolt, nywttody georgi zent demettery, es mas feol ferencz gereb, balog Istwan^a [Szentdemeter U; SzO II, 301. — *Köv. az ügy előadása] * *közbirának/bíróul* ~ 'ua.; idem'. 1539: My Syroky Ferencz es esthwan deak zwthory attwk emlekezethre ez lewelnek zeryben, hogy az wytezlo Sombori benedek, es Sombory myhal foganak Mynketh kewz byroywl, es My elottewnk thewnek Illyen zerzyst^a [Zsombor K; MNy XL, 136. — *Köv. az egyezés szöv.]. 1669: My Désen lako Nemzetes Makai Mihályj és Enjeden Fejer Vármegjeb(en) lakó Nagj Enjedi Marto(n) Ur(am) ugjan Cancellarista Deák Atjankfia, ... kéz beadás alatt minket^a ez ide alab megirt dologb(an) Köz Birak(na)k fogván tőnek illjen adást és vévést [Borb. I. — *Ti. az előzékben megnevezett fej-i íródeákokat és egy nemes személyt].

30. Csak szk-ban; numai in constructiō; nur in Wortkonstruktion: *katonának* ~ katonát szed/toboroz; a inrola soldáti; Soldaten (an)werben. 1796: Engemet soha Katonának senki nem fogott, nem Assentáltattam, azért desertor nem vagyok [H; Ks 115] * *tírót* ~ újoncot szed/toboroz; a recruta, a lua recruti la armatá; Rekruten ausheben. 1800: Martiusnak 30kán szoros parantsolatunk érkezvén az Vármegyéről hogy Tirokat fogjunk, melly végre is Embereket tartoztattunk bé, és megis eskettük hogy Segítséggel légyenek [Torockó; TLev. 5]. 1825: A Tyrok Assentálásakor három versen Tyrot fogtunk ötöt Azoknak Intertentiojokra Rf. 3 xfr. 6 [Szk; Borb. I].

31. hat vmi vkire, vmi hatással van vkire; a avea influentia asupra cuiva; auf jn Einfluß haben. 1586: Giulai Janos vallia, váltigh keonyeorgek a leghenyert a' czeba(n) voxot sem Attam megh veretesere, De Zeochy Istua(n) vgia(n) Neki eroesseódek, Czigantus Akar vala hywatnj, sokannis ellenzettek ez dolgot, En feokeppen ighen keonyeorgeottem a' Czeh Mesternek de Ne(m) foga Zegedi Gergelis feieigh leszen vala kezés mas gywlesigh [Kv; TjK IV/1. 555]. 1591: S monda Berekszai Mathe nekem Azert azt mondom hog' az az Janos pap nem Ighaz Ember, hanem hamis, megh kentek az tenereth aiandekkal. De azt Chyelekedem velle, hog' papsagabol ki tetetem minth ollian Embert. En váltigh intem vala hog' ne szolna vg' senkire de semmit nem foga nalla az en intesem [Kv; KvLt I/60. Math. Albaregiensis vall. — „Petrus Talliany Enyediensis minister Colosvariensis” keze írásában]. 1630: Szalaj Giörgj ugja(n) eleget pantolodek mind az gazdaval ... s mind penigh Janos Mesterrel, kiert en váltigh pirongatta(m) feddeodem rea, de eő rajta igen keveset fogat [Mv; MvLt 290. 205b]. 1664: Tompay György . azt mongia vala kattonakat fogadok az Szeőke Istvannak mindén marhajaz el haytattom ha penigh az sem fogh az pasahoz megiek panaszolny [Császári SzD; Wass]. 1794/1795: a' ki tsak egyszer masszor mengyen a' Templomba azon a' leg jobb Tanitas is keveset fog [M.bikal K; RAK 16]. 1812: Én mondottam én instáltam szépen, ne mennyenek most a Groff-

hoz, mert most mint edj meg háborodva lévén nintsen ideje azon dolog igazittásának, de semmit nem fogván kéresem a' tisztelt Asszszonyságok előtt, ki mentek a Groffhoz mindketten [Héderfája KK; IB]. — L. még ETA I, 147.

Szk: *jól* ~. 1843: A' gazdaság folytatására nézve az az égy alázatos instantiám vagyon, hogy engedje meg Nagyságod mikor szorul a' dolog, seghithessek kalákával, mert sokszor jól fogna de már fogott is [Széplak KK; SLt évr. Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez].

32. *dív* ráfog; a imputa ceva cuiva; jm etw. unterstellen/schieben. 1568: Anna Relicta gregory zabo ... fassa e(st) Ezt tudom hogy a mely Ingeth gatyath feyer vary Imre az zolgayara fogtoh hogy el veztet, azt en hozam hozta vala az zolgaya hogy ineg mossam [Kv; TjK III/1, 173]. 1585: Hegedws Mathe vallia ... Egher leorincz veressen be leowe, es ez fogolira foga, hogy ez vagta volna eotet [Kv; TjK IV/1 520]. 1629: az bizonsagok inferallyak hogy az Incta Teokeoly Janosne az Ara foghta az Zabia lopasat [Kv; TjK VII/3. 158]. 1718: fenyegetni kezdé ... Josika Sigmond Ura(m) s aszt mongia az Devai tömlőczb(e) küldelek miért mersz rēja(m) ollyakat fogni, vane bizonsagod rejja [Branyicska H; JHb Csak Ferenc gondviselő vall.]. 1746: az én Tehenem a' Pulyoni szomszéd Falúbéli Bikával meg folytatvann; Eltető Ur(am) arra fogta hogy az ő kglme Bikájával folytatott meg [Szentegyed SzD; Wass]. 1780: (Az erszényt) ki vette, dugta vagy lopta el? és el lopását kire fogta, hogy azzal magának szines mentséget tsinályon? [Msz; BK]. 1804: Ezen romlott háznak fáját a Grof Nemes Antal Ur tzigánya Mosikás Peti lopta el ő arra fogta hogy én adtam az én házamtól: de szemben kerekedvén a dolog hazugságban maradt [Hídvég Hsz; Mk Reg. I. IV/122]. 1831: Vas Mihály Fia Pista ... elő adgya: hogy egyelőbb magára vas Pistára akarta fogni a tolvajságot [Dés; DLt 332. 8]. L. még RettE 164.

Szk: *vkire* ~ vkit gyanúsít vmivel. 1766: csak magoktól az mélies káros Emberektől hallattam, hogj az kalácsos szova után az popa Todor Fiaira fogtanak, de a kalákost nem nevezték ki ki légyen [Liget MT; Szentk. Todorus Hárpa (42) jb vall.] * *vmilyen állitást* ~ *vkire*. 1816: Kövenden^a ... Gál Sigmond írásban ada ilyen feleletet: Látom hogj az Exponensek Szoszoloja ezen Instructiobanis valamint a Tisztseghz irt Instantiájában nem átolja prostitualni Betsülletemet; meljbe még eddig piszok nem esett, Kérem azért engem kíméljen meg, mint a kire állatásait méltatlanul fogta s fogja [Borb. II. — *TA].

33. *gyanút* ~ *vkire* gyanúval illet vkit; a bānuj pe cineva, a avea bānuiei in privința cuiva; argwöhnen, Verdacht hegen. 1732: azt is tudom, hogj égy Pakulár valami Gyanut fogot réa a Juha iránt [Szásznyfres SzD; Ks 27/XVI].

34. (*vkii*) ~ *vmire* vkit vmivel kapcsolatban gyanúsít; a bānuj pe cineva de ceva; jn beargwöhnen, verdächtigen einer Sache. 1598: Zanizlo

Janos ... vallja Jakab deak egynehány vttal sapolodot eleottem, hogy nem twggya ha Jonas deaknak Awagy penigh Craizar Andrasnak Adot keolchyeon Zas tallert ; megh elseoben Crajczer Andrast fogta vala rea [Kv; Tjk V/1. 235].

35. kezd; a incepe; beginnen, anfangen. 1584: Ertettek Bfiro vram panazolkodasat minemed Modnelkwl es lagia(n) foganak az Monostor vczaj Epitesheoz, De hogy vegheoz Mennyen, valasztottak eo kcmek keozewleok ket Eoregh vrainmath [Kv TanJk V/3. 283b]. 1597: Mikor pedig a leankat .. kerdezny foganm hogy mit mielt neki Sardy Janos, monda, enneke(m) edes Marton vram nem mielt semmit [Kv; Tjk VI/1]. 1635: igen megh szegenyedat Zigiarto Mihaly mondotta hogy el hadgia az kalmársagott es az Zigiarto mühöz fog [Mv; MvLt 291. 47b]. 1670: Akaruan Egieb Ingo bingo Joknak diuisiojahoz fognj [Kv; RDL I. 153]. 1699: az, mikor az munkához fognak az Aczok continue edgy bizonyos embere... mindenkor itt légyen, és serennyen vigyázzon [Kv; BLt]. 1716: háromszor fogatt már a Feleséghez, de egyszer sem vihette végbe dolgát [Nagyida K; Told. 22]. 1730: egj ven tehenet ... hízalany fogtam [Noszolyi SzD; Ap. 4]. 1756: fogtunk azon Curialis helynek meg méretéséhez [Branyicska H; JHb LXX/2. 28]. 1779: Az Expressust Siettesse az Ur viszáz jöni mert ha Csü-törtökön estvére leg alabb meg nem jö nem tudunk mihez fogni [Nagylak AF; DobLev. III/528. 2b Gabr. Fogarasi Jos. Dobolyi de Köblös-höz]. 1780: Cserei Uram Kolosvárról ki jött hogy a kripta ásatáshoz fogjon [Bethlen SzD; BK]. 1810: Isten Segedelmével fogtunk a Joknak Conscriptiojához; s azoknak fel osztásához [Kv; Borb. I]. 1838: Abban a bodulásba vagyok hogy azt se Tudom mihez fogjak [Babuc K; RLt Kuun Károly miss. Rettégi S-hoz]. 1852: enis mihelyt el mene irni fogék [Kv; Pk 6]. — L. még RettE 151, 390, 395, 405–6.

◇ Szk: ~ az igazsághoz ragaszkodik az igazsághoz; a fine la adevár, a se crampona de adevár; an der Wahrheit festhalten. 1633: ezek eddig meg orvosolhattuk volna, ha mint Atyafiak, verek az igassághoz úgy fogtunk volna, az mint az Christiana fraternitatis charitas dictalna [Sófalva BN; Ks 41. E. 31] * ~ vkihez: kb. gondozását vállalja vkinek; a se îngriji de cineva; die Betreuung js auf sich nehmen. 1586: Sophia Tot Matiasne vallia Az Arwak gazdag Attiafiay Ne(m) foganak Az Arwakhoz, hanem ez Mihaly Mester tartta fel zegenieket, hogy tartia 7. eztendeie vagyon [Kv; Tjk IV/1. 542] * ~ja dolgát vkivel vkivel fogózik; a se crampona de cineva; sich festhalten/an jn klammern. 1763: az ilyen negyednapí hidegből senki magát ne siessen kivenni s ne is cselekedje magától, vagy ne minden inexpertus medicussal fogja dolgát, mint én Mérki Gáborral fogtam, s ő is gondolatlanul érvágással, purgációval megfojtá bennem [RettE 158] * adóssá ~ adósként elővesz; a lua pe cineva la rost ca. datornic; als Schuldner vornehmen. 1637: az en hazamnal mulatunk vala evel az Szalaj

Tamással, s oda jöue Feltoti Istuanis, s adossa foga Szalai Tamast, s egi falkaigh mind ugi hankodanak egjmassal hogi az Nierget el uitte volna Szalai Tamas ... Szalai Tamas tagada [Mv; MvLt 291. 100b] * azt ~ja benne kb. azt hiszi, úgy véli; a crede, a fi de páre; er/sie denkt, meint etw. 1654/1670: fát^a vök kezemben hogy Nádasra mennyek s megh foganak engem, azt fogák benne, hogy eő reájok fogtam én fát [Szénavérós KK; LLt Henczel Lénárt (65) jb vall. — *Botot] * békességre ~ békességre jut/megy vkivel, kibékül vkivel; a se împăca cu cineva; sich mit jm aussöhnen. 1653: a praedicator vrain támadának reánk^a .. hogy egyház földén a kastély ... A város ... más úrral kötő bé a dolgot^b, és békességre foga velek [ETA I, 89 NSz. *Ti. a mv-i vár építése miatt. ^bErtad: kb. más eszköz-höz folyamodott]. 1666: annak utánna békeségre fogván, mű előttünk feyel meg irt bírák előtt így alkuvának meg [Uzon Hsz; BLt] * életet ~ életlehetőséget biztosít/teremt magának; a-și crea/asigura mijloace de existență; sich Lebensunterhalt sichern. 1629: ugj attá el az zeelőtt hogj ualami elettet foghion maganak [Kv; Tjk VII/3. 68]. 1672: így disponála ő kcmek(nek) édes anyok, hogy az más fél száz forintal Berzenczei Janos válcson Fratan Attyara nezendő ős örökös joszágot ki, és ot fogjon életet magának [Mezősámsond MT; Berz. 5. 41. 5. 16] * fogást ~? kifogást tesz, kifogással él; a ridica obiectii; sich ausreden, Aussetzungen machen. 1683: Kerkes Péternel ván Száz Aranya nehanszor kertette mind halogata megh adasat, hol egy s hol mas fogast fogván kérjek megh tőlle mert minden adosságot el igazította velle, semmivel sem ados néki, mert egyeb irant igen Mester Legény [Kv; Ks 14. XLIIIa Kornis Gáspár végr.] * fűre ~ legelőre fog/kapat; a deprinde cu pășunatul; an die Weide gewöhnen. 1796: A Paripák is most <jól> vagynak, már ha natságod parantsolna Szeretném őket Fűre fogni hogy tisztulnának a poros iszapos Szénától [Szilágycseh; IB Fogarasi István lev.] * a füst ~ vmit a füst megfog vmit, vmi befüstölődik; a se afuma; verräuchern. 1680: ezen haz(na)k felső padlását az füst fogta mind az altal jo, also padlása földelést kíván [A.porumbák F; KvLt Inv. 5] * gond ~ vkit vmivel kapcsolatban gond szakad rá; a se abate asupra cuiva o grijă; jm eine Sorge zufallen. 1791: Engem ugyan nem kitsiny gond fogott a Ludesdi épülettel, mert sok pénz kell materialékra és mester emberekre, most seminek árra nintsen [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.] * gondját ~ ja vkinek gondját viseli; a se îngriji de cineva, a avea grijă de cineva; für jn sorgen/Sorge tragen. 1569: az toth Janos felesige megh bolondwla de Hog mywel Bernald balas attya fija vala az azozonnak wgy Mynt csak tutorul foga az Iozagal Egyetemben gongyat az ázzonnak Es az gyermeknek [Kr; Bál. 78] * gonoszságra ~ gonoszságra rábír/vesz; a îndupleca/determina pe cineva să facă un rău; zu Boshaffigkeit bewegen. 1583:

Nag kiattással ki futa Biro Mihál felesége, es monda hogy Az vrt az eo Zolgalo leankayat Eolebe Zoritotta vlt, es gonossagra fogta volt, kyn Rajta kapta [Kv; Tjk IV/1. 141] * *gyengéjén* ~ *vkít* kb. vkinek a gyenge/sebezhető pont-jára tapint vki; a atinge punctul vulnerabil al cuiva; jm auf den wunden Punkt rühren. XVIII. sz. v.: énis Gyujto vrat a' gyengéjin kezdém fogni; 's végre annyira mentem, hogy nem tsak meg ismerté azt, hogy Ngtok nem annyiban hibások, mint G. Battyainé, hanem azt erősítette magais, hogy a' Nagy Grofné és Ngtok közt eddig folyo minden versengéseknek nem más, hanem a kis Grofné az fő oka, es B Zeberg a' Ngtok Seducatora, rosZ Tanátsloja [GyL]. * *hamar* ~ *a pestis vkin* vki hamar megkapja a pestist; ciuma se leagá repede de cineva; die Pest leicht (schnell) bekommen. 1586: Tecczet ezis eo kgmeknek hogy az Scholabely tanitasis, Cessalna Az Iffiusagh es feokeppen a' gyermekek kiken hamar fogh az pestis legienek Attiok hazoknal [Kv; TanJk I/1. 34] * *lopónak* ~ kb. tolvajnak rágalmaz; a calomnia pe cineva fäcindu-l hoj; als Dieb verleumden. 1657: Engemet Petre Telmant ket fjammal edgyüt nylyvan fogot loponak. s azt mondotta az az Rats Gabriel nevü Görögh hogy ő az En hazomnal hálván Hararjat (!) megh metzettük volna, hol mi Dibdabbal szöszsel megh töltvén megh be varrattuk volna. es igt ot kart vallon volna [Nagydenk H; BK 1143] * *mellette/vki mellett* ~ kiáll mellette/vki mellett; a se expune pentru cineva; für jn ein-treten. 1629: keoszeonnye az esse fia Zupouicz Gabor hogy az notarius ... ugy foga mellette, mert bizony most az Toromban úlne [Kv; Tjk VII/3. 84]. 1671: némelyek ... Poor Bařintne javainak divisioja(na)k ideje(n) mondtak oly szokat hogy tudnylik, Mit fogsz ugy mond ezek mellet az Calvinista ebek mellet [Kv; Tjk VIII/11. 43-4]. 1727: Csodálkozom kegyelmeden hogy az cseledim mellet Semit nem fog, bajoskodá-sokban nem hogy szaparittani kívánná őkot, de még idegenitti [Szentlélek Hsz; Ap. 2 Apor Péterné Bara Sigmondhoz]. 1799: nem tsuda hát ha fognak is mellette*, mert nem tudgyák az ő belsö titkait [Dés; DLt. — *Ti. a barátok] * *nem* ~ *a csákánya* nem vág a csákánya; tirnă-copul lui nu e tare; seine Spitzhacke schneidet nicht. 1782/1799: a' Bányászi Mesterséghez ér-tenek többnyire ..., hanem azok közzül némelyek alkalmatosok, némelyek pedig nem alkalmatosok mert ha értikis a' Mesterséget, Vénsegek, vagy egyéb erőtlenségek, 's némelyeknek tudatlan-sagok mián nem fog a' Tsákannyok [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 337-8] * *orvnak* ~ kb. tolvajnak rágalmaz; a calomnia pe cineva fäcindu-l hoj; als Dieb verleumden. 1638: Latam hogi Szylagi Janosne aszióniom az Tarczaine Satoraban wl, es igen sir s kerdem mi lelte s miért sir, monda Jaj Edes Aszióniom hogi ne sirnek ugi mond, mikor ez varga Ferenczne Ornak foga, hogi giwkereiet loptam el [Mv; MvLt 291. 160a] * *örizet alá* ~ örizetbe vesz, öriztet; a lua sub

pazá; bewachen lassen. 1793: edgy Hájogos nevü erdötskét örizet alá fogván ollyan kö-zönséges aprolekos elegyes fát nevelt [DLev. 2. XIIIIB/b. 16] * *pártját* ~ *ja a. védelmére kel,* mellé áll; a lua apărarea cuiva, a se alătura cuiva; jn beitreten. 1568: Georgius Kotang fass(us) est az kayantay ember azt monda zabo gas-parnenak, te azony Inkab zereted asz Ciganokat hogy ne(m) mynt az magart merth partyokat fogod [Kv; Tjk III/1. 195]. 1590: Kerdem* helper Andrasnet mo(n)dek miért fogia partiat kigtek az legennek [Kv; Tjk V/1. 45. — *Iffiu Bonczydaj Gergely]. 1600: illien nilvan walo latornak fogiak nemelliek partiokot oltalmazzak [UszT 15/252]. 1813: Nem tapasztaltam hogy az Arendátorok kezek alatt pusztultanak volna a Szolgáló Emberek, sem a Taxások, ha pedig valami bajok adta elő magátt láttam hogy párt-yokot is fogta [Killyén Hsz; MvRK]. — *b.* pártfogásába vesz; a lua sub ocrotirea sa; jn in Schutz nehmen. 1682: mikor ennek az Peter Nevü megh fogot Inasnak az Nagy Anya gyermeket hozza ez Vilagra Csutak Uram ioszagan lon ez Vilagra akor is Csutak Uram foga partyokat .. az edes Annaytis hogy megh fogak fattyazasert. Annak is Csutak Uram foga partyat mint iobbagya gyermeki(ne)k [Impériva Cs; Born. XL. 94 Gazda Istvan(n)e Margit (60) vall.]. 1757: Demian. Iuon az akkori szol-gabiroval discretio által valahogy ugy meg egy-zett hogy a dolog megint el nyomult, annaku-tánna énis szegény ember lévén, s látván aztis, hogy az Udvari Tisztek pártomott nem kívánják fogni belé hattam, mely szerint mostis azon Ré-dei részen lévő emberek birják [Galgó Sz; JHbK LIV/6. 15] * *pázmára* ~ csíkonként/sávonként véve átkutat, átpásztáz; a cerceta bucătă cu bucătă/pas cu pas; streifweise durchsuchen. 1755: Sára Aszszony az maga kertébe híván Palkó társammal, mondgya: fogjátok pázmára fiaim a Törökbuszát, mert itten bizonyoson tanalunk valamit tanalunk egy kiss vászon zacskoc-skát [Déva; Ks 101] * *perbe/perhez* ~ perbe hív; a piri, a da in judecată; jn verklagen. 1570: Erzebet Keomyes Thamasne, Orsolya Aztalos Lőrinczhne ezt valliak hogy Az Anya Kwthy Antalt hengernek Monta volt Melly zyda-lomert Kwthy Antal perbe fogta volt [Kv; Tjk III/2. 102b]. 1629: mikor Borbely Ferencz Czi-szar Janosnet el ueöve akkor vala ket loua sze-kere s kalmarkodanak s neha neha, jolis, laktanak az mint vettem eszemben, de egikor perbe fogak az Aszont az adossagert .. addegh per-lek, hogi kalimar aruiabolis ki fogia s iuta az Borbelysagra isinet [Mv; MvLt 290. 174a]. 1689: vdvezult Fejedeleme Aszszony eo Nga an-nuentiajabol perben fogtam vala szegeny Boer Sigmund Uramot, de az törvényre ne(m) mervén magát bízni az dolgot velem hekeségre hozza [Szökefva KK; Szád. Sárosi János kezével]. — *l.* még SzO II, 326 * *szembe* ~ *a. vádol*; a acuza; jn einer Sache verklagen. 1603: hitesse meg welwuk az Jo azonj hogy az kis giermek az mi attiank

fia weretöl walo ha meg hitetj welwnk hogi az mj atiank fiatol walo, hat mindent kezek wagwnk wele meg oztanj. A(ctor) ... az Első törwinkor Zemebe (!) nem fogtak wele sőt az gyermeknek akor rezelis (!) Jgterek attakis, [hat most aual Zeme ne(m) foghatna [UszT 17/65]. 1625: Az A Azony bizoniczia hogy eő Artatlan vetetlen azokba(n) az szokban az kikkel az I szembe fogta [i.h. 90a]. — b. visszavág, ellene vet; a replica/riposta; gegen etw. einwenden. 1606: De az A. azt mo(n)dgia hogi eőtet a' teorveny keözbe fogta megh ne(m) chelekedhette volna: meljre az I. zembe fogia hogi eőtet teorüenihez ne(m) hitta docealtatni keüan(n)ya [i.h. 20/42]. — e. elővesz/kérdőre von vkit vmiért; a trage la räs-pundere; jn zur Rede stellen. 1610: euuel foganak szembe, azért uoltam zolga, ne tauoztam uolna el a marha melleoll [i.h. 4.9b]. 1723: Némasági (!) vram rut dolgott kovetet el rajtok mind aszszonyokon, férfiakon szembe fogta az Asz(szony) eő kglme jobbágyit de Csak el imezték, hámozták, hogy Némasagi ur(am) ketelenitette eőket arra [Hodák MT; VGy. Buta Flora (50) jb vall.]. 1761: nálla léven iffiabb Ferentz Lörintz, s mondotta, hogy várjon meg Molnár Jánosné, mert azért a' nyakára gyujtya a' házat, és annak utánna Szembe fogám Ferentz Lörintzet, azon Szokért, hogy mér ő olyanakat mondani, 's nékem is azt mondá, meg is cselekszem azt ..., hogy meg gyujtam [Szászsztiván KK; BK] * szemben ~ vele ellentmond neki; a contrazice cuiva; widersprechen. 1697: En azért el menék tisztem szerent Also Torjára* Nem(es) Mihalcz Miklos Uramot hazanal nem talvalan hivan eő kegyelmit hazahoz, mellyre, azt felele tsak procedallyak nem fog szemb(en) velle, es az fellyéb meg irt Szanto földeknek zalogjaval még kinalam, mellyre aszt felele nem veszem el [Borb. I. — *Altorja Hsz] * szembe ~ vmilyen dologgal/vmivel? vmilyen cselekedetet vet szemére; a-i reproşa cuiva o faptă; eine Tat jm vorwerfen. 1593: en Semmiben meg nem haboritottam az Eskötteket, meg bizomitom, Sem vettem volna fel elewen diodert hogi ily dologgal fog zembe mellyet nem chelekettem [UszT]. 1739: indebité vexálván, ollyal fog szemb(e), hogj fejjverkeztem volna, mellyb(en) sem hirem sem tanácsom nincsen [Dés; Jk 294b] * szemtől szembe ~ '' 1772: De hogy Lázár János irt tabulae assesorá lón a haza javára azt gondolta fel, hogy ne kényszerítettessék a nemesség felkelni, hanem minden ember redimálja az insurrectiot pénzzel. Ezt eléggé disputálták mindenfelől s szükségtelennek lenni megmutatták, sőt Gr Teleki László úr szemtől szembe fogta s kiforgatta mindemből. Ófelsege is disvadeálta levele által, de mégis megvevék rajtunk [RetiE 286—7] * szénára ~ szénára kapat/szoktat, szénával tart; a ține/hrăni cu țin; mit Heu lüttern. 1595: Az mely gyermeklovak az oláhoknál vadnak azokat is fogják szénára im-már, mert ideje [Sazgy; Veress, Doc. IV, 296 Győröfi János feleségéhez Radváczi Annához]

* szóra ~ szól vkinek/megszólt vkit vmiért; a vorbi cu cineva pentru ceva; wegen etw. mit jm sprechen. 1570: Pesthy Kathws Azzon hithy zerent vallya Annak wtanna valo Ideoben hogy ez vallo megh Ertetthe volna hogy Zabo Janoshoz Thart Aztal tartasra az Trombitas egykor zora fogya az Trombitast es feddy volt hogy Ne Jarna oda [Kv; T]jk III/2. 33]. 1586: vgian azon napon Berekzazy Lukaczióth vgian azon zokra fogta ... szollion urbeóger Gergelinének, hogi Alkwggiek megh a perésekkel (!) [Kv; T]jk IV/1. 618—9] * szorosán ~ dtv szorongatni kezd, megszorít; a incepe să stringă, a constringe (pe cineva); bedrängen. 1820: Dregánne Kováts Mária meg Eskettetése után egy üdő tájban ... ugy szolla a' Feleségemhez: Ugyan járék (igy!) a Báronéval én néki pénz vittem fel, s, hogy mind fel nem vittem a' mennyit kívánt, szorossan fogott még Vaskalánt vett a' kezébe s inasostol edgyütt meg akart verni, a restantiáért Bundámatis el vétette, leis kurvázatt [Várfva TA; JHb 48 Budai Péter (42) fogadós vall.] * törvényre ~ törvénybe/törvény elé szólt; a traduce/chema pe cineva in fața justiției; vor Gericht laden. 1570: Mikor Josa deakne ez vezet myert zeoleyet ely beochwiltette Theorwenbe fogta volna hogy teorwenbe allottak volna Josa deakne p(ro)curatora azt felele Bachy gérgh ellen, hogy az parancholatot Meltatlan es pathwaroswl hozta [Kv; T]jk III/2. 108]. 1603: Azok közzül penig az kit (!) törüenybe fognak, Magokrol ha el mütathattyak, es Authorat adhattyak, ki indyttasabol czelekettek legyen, ő velek kegyelmesben czelekegyenek [Kv; Tan]jk I/1. 454]. 1678: aszt az Zagori Ferenczi resz Portiot ante omnes alios Donatarios legitime apprehendalván, sok esztendeig birtam, osztan mint es hogy kötölözött bele, es tsudalatos utakon, modokon ... fogot Törvenyb(e) es vött Contractusra ... Kende Janos [Törzs. Osdolai Kun István a fej-hez]. 1745: holmi dirib darab vass eszközeimet Zaharia az maga mű helylyében fel mivelte, én midőn eszre vettem faluszékín törvényre fogtam, perlettem káraitam kölcségeimett hogy meg fizesse [Szásznýres SzD; Ks Décei Mihály (65) jb vall.]. 1814: Makai Miklós az törvény szerint nem tehette volna hogy Tutorság alatt lévő árva, és minorannis (!) Testvér ötsének Makai Mihálynak azon meg nevezett Jokból sorte Divisionis obvenialando részétis abalienálja: Azért ... Sogorunk ... az irt Jok(na)k rehabéalhatásáért törvénybeis fogta vala [Borb. I] * vkinek ügyét ~ ja vki ügyének pártját fogja, vki ügyét pártfogolja; a sustine/părtjiți cauza cuiva; js Sache in Schutz nehmen. 1632: az en atyam Sombori Laszlo kezehez vött volna hogy causamnak ratiojat adna(m) mi oko(n) fogta volna igyemet [Sz]jk 39] * zálogot vesz; a lua gaj; Pfand nehmen. 1714: Ado kérti jöttek hozzánk ..., két izbenis Zállagunkot fogván, nem gondolták a Zállagot elegedendőnek lenni, hanem harmadszor is visszajöttek hogy az üstünkötis el vigyék [Bölon]

Hsz; INyR Damokos Eva (18) vall.]. 1771: Ha valakihez a bíró zálaglót küld akármí színű dologért, és ha a zálagló zálagot fog és azon gazda vagy cselédje a zálagot kivenné a zálagló kezéből vagy megszidná büntetődjék flor. Hung. I [Szemerja Hsz; RSzF 94].

◇ Sz: *ördögöt* ~ törököt fog, megjárja, rajtaszert; a o páti; ihm/ihr ist übel angekommen. 1750: külömb(en) nem lehet ha csak meg nem fogatik, mert ugjanis szabadon léven, egj vagy más fegjverhez kapvan az ördög nem aluszik. az mint mondotta is hogy ugj nyuljon akárki valamijéhez hogj ördögöt fogh [Bölon Hsz; Ap. 3 Donáth György Apor Péterhez] * *szelét* ~ *ja uminek* megszimatol vmit, rájő vmire; a-si da seama (de ceva), a afla (ceva); herausbekommen, hinter etw. kommen. 1631: Azt láttam én is itthon, hogy soha oly rossz asszonyállat nem jöhetett ez városra, az kit ő nem ismert, s mindjárt szelét fogta: ki atyjafia volt, ki miye [Mv MvLt 237a—40a átirásban!].

II. *segédige 1.* a cselekvés/történes valószínűségének kif-ére; pentu a exprima probabilitatea acțiunii/intimlării; als Hilfsverb, zum Ausdruck der Wahrscheinlichkeit einer Handlung, eines Geschehens. 1582: Az bekesegh vtan esmegh im most megh haborottak, kinek vgia(n) hagiene fog oka lenny [Kv TjK IV/1. 522]. 1585: Ember Ianos vram vallia, huswet eleot valo Zeredan fogta Zwiny a' giermeket [Kv TjK IV/1. 453]. 1595: azt en nem tudo(m) ny volt abba(m), merth azt megh ne(m) latta(m), ezt kochiual (?) fogta úala oda hozny [UszT 10/14]. 1601: Deliberatum In Ca(us)a Annae Sos Mivel hogj Orosz Mihaly nevű Ferje hitetlenül el hadta már negyedik esztendeje, absolvályuk féltven az Satannak nagyob törriót noha meg fogot esni, de arrais az Ura infidelitassa adott okott [SzJk 251]. 1640: Marton ... Kutasnit fogh szallason lenni [Mv; MvLt 291. 238b]. 1684: egj Cziko János nevű Nemes ember . attya fia fogott lenni Marosine Asszonyom(na)k [M.igen Af; Incz. V 55a]. 1694: Kenderesi orsolya akkor fogott megh halni mikor boldogh emlekezetű Apafi mihally Kolosvart obsidealta vala [Kv; Mk III. XXXVIII. 1011]. 1700: Irtam nemelj nap nyavaljás Lakatos Ferencz Ur(am) mellett Kglidnek, Sogor Uram ő kglme Almasi Istva(n) vr(am) fogta praesentalni [Dés; RLt]. 1716: abban az nyavaljában fogatt meghis halni [Nagyida K; Told. 22]. 1728: egy Szabo István nevű ős örökös . Jobbágy innét Cir. 15 Esztendővel ez előtt el szókótt volt, s Gálfalvi János uram fel kerestette de egy Siga nevű fia Magyar Országon fogott maradni [Balavásár KK; Ks 13. XV]. 1736: a mint hallottam a tolvaj kiáltás hajnalb(an) fogat lenni [Algyógy H; BK]. 1745: Kalaputi Szabo János ez is akkor tájban szókven ell, maga meg fogott halni, de maradt egj János nevű Fia [Nagyszeg Sz; WLt]. 1746: ugj tetzik hogj ezeken kivül fogott még edgj par pistoly lenni [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 150]. 1764: most van két Borjua it és egy kantz a ló, de ez a Spo-

tályé fog lenni [Méra K; Aggm. C. 30]. 1774: Én ... Vintze Péter adtam el Tavaj az ide valo Udvari Biroval Magyar Juonnal három Jármos Ökröt, amint maga is fogta tám fateálni [Szépkényerüsztmárton SzD; KS Conscr. 104—5]. 1792: talám még kellenél is többet irtam volt, s helytelen irásom(m)al megis fogtam Ngodat bántani [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1800: Tavaly fogta járni olyan Guber(nialis) Commissio, hog a'Halottakat 48 ora előtt el-ne temessük [Márkod MT; IB. Gombási István lev.] 1812: Ugyan az Exp(one)ns Groff urtol hallottam aztis hogy edj néhány pár ezüst kétét villáival kalánnyaival edgyütt (:mellyeket talám Szebenben fogott volt vásárolni;) el vitte magával . a Groffnéja [Héderfája KK; IB. Molnár György (58) ref. esperes vall.]. 1813: a' mint a' Talpal huzalkodtak edgyütt ugy fogta meg Serteni a' Dobolyi Uram ortzáját a' Talp szélle [Dés; DLt 56/1814]. 1848: azt Márkus Vila maga fogta el orozlani [Zilah; KLev.].

2. a cselekvés lehetőségének kifej-ére; pentu exprimarea posibilității acțiunii/faptului; zum Ausdruck der Möglichkeit einer Handlung. 1700: Egj Molnár al(ia)s Mester Tuon nevű Jobbagját ... ismertem; a ki felől ugj hallaton (!) vótt hogj eő kglme az földes uratol ... vásárlatta volt meg; de mivel fogta meg venni eő kglme nem tudom [Telek H; Szer. Nicolaus Dragán de Telek (72) nb vall.].

3. a jövő igeidő alakítására; pentu formarea timpului viitor al verbului; zur Bildung der Zukunft. 1589: Jokor Jeottel Ide mert Igen felek az en vram Igen beteg megh fogh halni [Márefya U; UszT]. 1651: Kgd zamarais külte(m) egy fekeoteot, mellyet az magam Leanywal köttette(m) ha kgd szeretni fogia, teobbetis köttethetek [Fogarás; BK. Kemény Jánosné Kállai Susanna Bethlen Ferencné Kemény Katához]. 1670: ő kglme is arra ígerte magat hogy vagy bor vagy meh ser vagy szabad sert it fogok arultatni [Dés; Ks 41. l. 10]. 1683: valamikor az Egerhatiac kivanni Fogiak*, tartozzek kiadni [Szilágycseh; SzVjK 117. — ^aTi. a harangot]. 1691: ha mib(en) kívántatni fogh az eo kglk successorávalis magat és hivatallásis segejthesse [Kv; Törzs]. 1701: borjus tehén van már őt még egy fog lenni ha későre is [Mezőbánd MT; Ap. 6 Makaj Mihály Kálnoki Sámuelnéhez]. 1719: Eczken Istvan joszagat vettem meg Örökösön meljik(ue)k onussa Contractusombol ki fog tedczeni [Imecsfa Hsz; Borb. I]. 1745: Gáll Peter ... Gáll Janos egj Fia Mihály ... Gáll István innen elmenven Debretzenben commoralnak mind a' háрман, Kovácséknak fogják magokat ottan hivatni [Szer Sz; WLt]. 1759: azon ... Jobbágyok közül két Gazda Jobbágy, a' mellyik nékem fog tettzeni, nékem maradjon [Moha NK; TSb 2]. 1799: Mi eze(n)nel keményen parantsoljuk hogy ezen erdő fel ne osztodjék Te Biro magad fogol számadásra huzodni mint parantsolatunk ellen rugodsz a a közönséges Jonak meg akadályozója [Torockósztyörgy; TLev. 10/7]. 1804: az ural . közleni fogam [Sárpatok MT; Born. Gr. Teleki Domokos főispán nyil.]. 1832:

Az őszi Buza pedig jó rendileg mind elfog vetődni [Torda; IB. Demény János udv. tiszt lev.]. 1844: a Deesi Czizmadia Czéh remek készítésre (!) hat Egyéneket botsátott ... melj mivek elkészítése után mestereknek fel fognak hiteltelni nev Szerint Ezen Szemeljek* [Dés; DLt 855. — *Köv. a fels.].

4. a jövő igeidő alakítására ↔ a cselekvés/történi valószínűségének kifejezésére; pentru formarea timpului viitor al verbului ↔ pentru exprimarea probabilității acțiunii/faptului; für die Bildung der Zukunft ↔ zum Ausdruck der Wahrscheinlichkeit der Handlung/des Geschehens. 1634: Ez leuelwnk praesentalo Mihaczy Demetert es Crakay Andrast ket emberwnkeöt kelletüen Molduaban az vaydahoz .. kwldenwnk ... Hineinknek hagyjuk es paranchollyukis posta louakot aduan alajok gazdalkodgyanak nekiek, es felelmes helyeken ha keuantatni fogh elis kisertessek eöket [Borb. II. fej.]. 1716: tü egy üdőben fogtak megh betegedni az Léányommal [Nagyida K; Told. 22]. 1722: Ha mit a puszta Nobilitaris fundusokan fognának éppiteni, tempore redemptionis azon éppítés estimaltassek és eo kglmék(ne)k megfizetessék [Ne; DobLev. I/99]. 1738: Esven értésünkre, hogj nyomorült Városunk most is terhes quártelylyal fogna terheltetni [Dés; Jk 504b]. 1764: egy Csáknánál ugy vágta föbe, hogy talám meg fog belé halni [Nagyida K; Told. 78]. 1807: A Bátyámat Széplakon fogom találni ... Trésikoval [Kv; SLt 17 P. Horváth Miklós öccséhez].

5. felt. és felsz. módú igealakokban a cselekvés/történi esetlegességének v. valószínűségének kifejezésére; in formele conditionalului și ale imperatiului pentru exprimarea eventualității sau probabilității acțiunii/intimplării; in den Zeitformen des Konditionals und des Konjunktivs zum Ausdruck der Eventualität od. Wahrscheinlichkeit der Handlung/des Geschehens. 1592: Merai Tamasne, Anna azzoni vallia Eottues Matias Inassa Ideie ki telue veot volt egi Granat mentet, egez granatot, vram megh Inte rolla, hogi nem hozza illendoe ruha volna az neki Inas voltara, ne talám megh fogna errette búsulni [Kv; TjK V/1 244–5]. 1643: ha Garazda Ur(am)nak holta talal teortenni ki fog abban az joszagban szallani, mert enis az uagamet keonien nem engedhetem, melybeol talan nem kicsiny veszekedes is fogna keouetkezni [Gyalakuta MT; Bál. 1]. 1679/1681: üdővel ha a szükseg fogna kivanni arról enis tudositathasam eo kglme által [Vh; VhU 670]. 1718: a mint értettem Fő kapitánj Ur(am) is el fogna menni, de talám amonnan vár még tudositást [Fog.; KJ Rétyi Péter lev.]. 1748/1822: mikor a' szükség vgy fogná hozni, a' Leveleket . a' Leányok defensiojara ki adni tartozzanak [Nagyzsombor K; Kp II. 119]. 1763: a' szebeni Urak Molnárrakal a' Vízét mérték meg, mennyire fogna fel nőni, hogj a' Falunak karára ne lenne [Szecsel Szb; JHb Lupe Masán (50)jb vall.]. 1782: akár melylyik rész fogjon teczeni Bátyám Uraméknak, méltosztassanak meg határozni [Dés; Ks gr. Kornis Zsigmond gr. Kornis Istvánhoz]. 1816: ha Nsa-

god dolgait igyekezetesen fognam vinni ... má nagyobb joszagba fogna Nsagod transferaltatni [Hidalmás K; KaL't Tankó József tt gr. Korda Annához]. 1829: ha forspont lézen magá is ki fogna másnap jönni [Dés; DLt 829].

6. a cselekvés valószínűségének ↔ kezdésének kifejezésére; pentru exprimarea probabilității acțiunii ↔ începerii acțiunii; zum Ausdruck der Wahrscheinlichkeit ↔ des Beginns der Handlung. 1644: ot az feöldön ütökis Nagi Janost, Benkeö Ianos foga ütni de az uta(n) en nem lattam mert haza mentem [Mv; MvLt 291. 415b]. 1653: Városunkban sem látok semmi oly emlékeztetre való dolgot — nem is fogtak építeni [ETA I, 142 NSz].

Ha. 1600: fogam [UszT 15/138]. 1817: fogam [Héderfája KK; IB].

fog *fn* 1. dinte, másea; Zahn. 1564: a Kristus testét lelki szájjal eszi az igaz hitü ember, nem testi foggal rágja [ETA I, 21 BS]. 1570: ... azonban chyuka Lazlo zekerchejet ket kezbe fogttha es vgy wtheotte Bak Myhalt Archwl hogi azonnal ket foga eszet (!) ky. [Kv; TjK III/2. 45]. 1631: effele szobeszed keozben monda Nagy Ferencz hogi meniel te utalatos oczmanj fogas, menj az szeölöre s kapalj az fogaddal mert ha ki megjek ugi czelekedede(m) veled hogi minden ember megh zodallia [Mv; MvLt 290. 260a]. 1728/1793: Etkzen Miklos ... édes Attyában kést vert, fogát bé verte stöbbi [Albis Hsz; BLev. Transs. 9]. 1761: Ferentz Lórintz ... az örög Köházi Jánosnak két fogát ki ütette [Szászsztiván KK; BK]. 1791: felső fogaiból kettő hibázik [Torda; DLt]. 1807: első fogai tsonkák, rothadozott, rósdások [DLt nyomt. kl 224]. 1841: nékem fájdalom a' fogam [Kv; Pk 7].

Szk: ~át csikorgatja. 1591: Zigeti Mihaline vallia az megh holt legini ugian czikorgatta az fogat rea, haiat baiuzzat tepte [Kv; TjK V/1. 174]. 1843: Kis János fogátt csikorgotva monda nem Menyek Pistabáty [Bágyon TA; KLev.] * ~at *fen vkire, feni* ~at *vkire* acsarkodik *vkire*. 1582: Monda Igiarto Georgy, Ieozte Neste kwrwa vgianys kellez vala, sok wdeoteól fentem fogat read, Azonkeozben vonny es verny kezdé* [Kv; TjK IV/1. 53. — *Rengeo Annát]. 1662: Régen feni fogát arra a pogányóság, de a magasságú Isten, ki azelőtt hatalmasul csak egyedül oltalmazta, úgy most is emberi erőnek fogyatkozását, őrizését vállalja magára [SKR 47] * ~a *fehériit himulatja* elarulja magát. 1789: vgyan nagy szégyennek tartom azt hogy vgy kerestettek Ferentz otsémet mindenfelé ezzel foguk Fejerft ki mutatták [Bolya NK; IB gr. Toldi Zsigmond gr. I. Bethlen Sámuelnek] * ~ára *fér* vmi fülük a fogához, vmihez fülük a foga. 1815: tudom, hogy valamint az kutyának az fú rágás; vgy fér néked az fogadra az Tanulás, s úgy mész bé Iskolába, mintha nyuzni vinnének [Ez előtti napokban irtam vala néked Levelet, az melyre is választ, még nem kaptam; el hiszem Urffi, hogy az nem fért az fogadra de el hiszem hogy ezen Leveletem sem szurod az ablakodban [Kóród KK; Ks 101 gr. Kornis Gáspár

öccséhez] * ~át *vicsorgatja* fogát vicsoritja. 1586: Megh hagiak a' leghenieknék hogy Leorinczet A Mihelbe vigiek, de semmi keppen Nem Akaria Vala Leorincz vichorgatta fogat, de vgia(n) be toliak Jozanodny a Mihelbe [Kv; Tjk IV/1. 545] * *elvidd innen a ~adat* hordd el az irhátat, takarodj a szemem elől. 1800: el meny baszszam az anyadat, el vid innen a' tsorba fogadot mert myndgyárt meg kötözlek [Dés; DLt] * *kihozza a ~át átú, becsm* kidugja a csőré. 1844: Vár (!) meg baszom a cigány szentedet, hozd ki onnét a fogadat [Torda; KLev.]. * *kitörök a ~a belé átú* beletörök (vmibe) a foga. 1612: volt Thot Ferencznek valami vezekedesse chiani Jstuannal, s megh bekeltetek eeket tudom hogy 50 frt keőtelet veti vala Mihalfy Thamas monda chiani Istwan el raghom ugian ha lehet azt az keőtelet, monda Mihalfy Thamas, ha ragni kezded tudom hogy az ket első fogad ky teörök bele [Msz; BFN Thomas Janossy de Mogioros^a vall. — *Nyárádmagyarós MT] * *hiviszi a ~át (vhonnan)* elhordja/viszi az irháját. 1842: ha ot kapot volna soha fogamat onnat ki nem vittem volna [Dés; DLt 1298] * *megvásik addig a ~a átú* elvásik addig belé a foga. 1625: hallotta az pap felöl hogj monta Fabian Thamas. Megh vasik az papnak addegh foga s agjara migh az teőrunnek veget eri; ezt teőrueni közébe monta [Korond U; UszT 180d] * *ropogtatja a ~át vkire* vicsorgatja/vicsoritja a fogát vkire. 1585: Nyreo ferencz vallia, Be leowe hazamba Az lengiel kinek Lazlo Newe mind Zolgaítal, Pallal Mikor ot vlnenek lata(m) hogy en Ream Igen ropogtatiak Az fogokat, es Rette-netes Rutul zidalmaztak Angemet [Kv; Tjk IV/1. 534—5] * *vásik a ~a (vmire) átú* fáj a foga vmire. 1658: a fejedelem a fővezér hivatalára el nem ment vala Azért mindjárt ez nagy erejével Boros-Jenőnek megvételére elindula, melyre régen vásik vala foga [ETA V, 269]. 1750: Apám Vramnak az uj Esztendőben egj Hattzeg videki Dámát kívánok tudom is hogy vásik a Foga réa de meg lassa hogj meg ne nyuzzák a Lovát mint az enyimet [Folt H; BK. Bethlen Gergely lev.]

2. eszköz/szerszám fa/vasszegszerű része(i); dinte de lemn/de fier al unci unelte; Zahn/Zinke eines Geräts, Werkzeugs. a. boronáé; dinteale grapei; Eggenzahn. 1807: Három vas fogu Boronák, egyiknek sok fog hijja [Körtvélyfája MT LLt]. 1851: Két vas fogu boronák, melyekben külön külön 42—42 fogak vagynak — egyiknek egyik szárnya el van törve [Erdősztgyörgy MT TSb 34]. — b. fésűé; dinteale pieptenii; Zähne des Kammes. XVIII. sz. köz.: az Aprodis az eő Mesterségenek tanulásában Szorgalmatos legyen minek utanna a nagy fogokat tisztességesen meg tanulta az utan minden holnapban egy egy nap engettetik neki az aprodnak maga számára valo munkára gazdjája vagy tanito Mestere műszerével ha jól viseli magát az Apród maga Szerezvén Szarvakat [Kv; FésűsCjk 55 „Inas Szegőcségnék modgya” 8]. — c. fűrésze; dinteale ferástráului; Zähne der Säge. 1680: Ezen Kamarában vagyon Csikból hozot deszka mecző egy fűresz vas, melynek

ött fogai ki történek. Ibidem más fogas fűresz vas is két darabokban. [A.porumbák F ÁLt Inv. 10]. — d. héhelé; dinteale daracului; Zähne der Hechel. 1717: Czigánynak 2. Héhelben csinálván fogakat [UtI]. — e. fogasé; cuiul cuierului; Haken. 1694: (A szoba) fa oldalán v(agy)on ket regen festet Fogas edgyik fokos masik fokai hejával valo [Kóvár; JHb Inv.]. — f. malomkeréké; dinteale de la roata morii; Zähne des Mühlrad(es). 1583: weottem egy wyz kereknek valo fat f l d. 25 weottem korongnak 2 Torozko vassat d 52 weottem orsonak valo fat d 32 weottem fognak valo fat, d 25 [Kv Szám. 3/XII. 31 malomszám.]. 1585: az oh wary malomra fogosnak ualo fat vettem p(ro) d — 18 wettem kereknek valo fat, bell kereknek p(ro) f.l. d. 25 . fognak ualo fat uettem p(ro) d. 70 [Kv; i.h. 3/XX. 3]. 1594: Keouettkozyk. Az Alperety mallomra valo keolchyege fognak valo fath weottem d 15 [Kv i.h. 6/II. 2.]. 1731: egy felyül csapo két kövü malom bél kerekéj faragott cserefákból valok egyik 37. fogakra az másik 32 tőre [Kászoni-perfva; JHb Inv. I/25 sub K]. 1761: Vagyon ezen Malomnak ... jo vas orsot fordito, a külsöt Víz Csapo kerekei, A belsők(ne)k, jo Fogai, külsőknekis, a Felsőnek 34, az alsonak 36, Cupás viz Csapo Fogai, alkalmas közep szerű Viz Padyával és Silibjével együtt [Boz H; JHb LXX/3. 157]. 1824: A középső Bél kerékbe hibázik ött fog [Nyárádszbenedek MT; Told. 37].

3. lépcső- v. létrafok; treaptă de scară sau fuscel, spiță; Stufe od. Leitersprosse. 1666: czynáltattunk az edgyik lécz laitorjának uy fogakat [Kv; SzCjk]. 1781: a Gráditznak felső tágossága kilentz Láb hosszúságu, és hét Láb szélességű lécszen, ebből tellyességgel Semi nintsen hanem tsak a Pádimentum kövek vadnak meg hasanlo képpen a Gráditz harmintz fogaiabol egy sintz késsen [Óraljaboldogfva H; Kf]. 1819: A Hijuba járo gráditson három fog hibázik [Ne; Ks].

◇ ? Hn. 1751: Szekes fog nevű helyben (k) [Szentimre Cs; EHA].

fogaeska hímzészeminta; model de broderie; Art Stickmuster. 1714: Előkeető széllyén 3 rendből fogatskákka ki varrott fl. Hung. 3 [Kv REkLt II. Apafi Mihály hagy. 31].

fogad 1. befogad; a primi/gázdui; aufnehmen. 1570: Zeoch adam azt felely neky hogy valaky azt Mongya ennek hogy latrokat fogattam en hazamba es azokal haygaltam volna, hazwd Bestie kurwaywl benne myglen ream nem rakya [Kv Tjk III/2. 71]. 1614: az szine és elei az város^a népének befutánk-büdosánk Brassóba, azhol — Isten jót adjon az brassaiaknak — nagy böcsülettel fogadtak és kedveztek [BTN 50. — *Mv].

Szk: *fősnak/jiává* ~. 1636: Andras Deakne Azonim fogada Szekely Lazlo Vramot fianak [Várdótfva Cs; LLt Fasc. 155] Bone Janos kitt eöröksegere fiaua az ueghre fogadot hogy az eő szeme hunta utan ide az udvarhoz maraduan szolgallyon Iobbagiul [Siménfva U; JHb] * *gremi-*

umába ~ keblébe fogad. 1768: Jonas Istvan ... a' bits Cenak kezét advan, es oblingalvan magát a' bits Cenak minden tisztességes szolgálattjára hogj a bits Cenak egjik szofogado tagja leszen a' bits Ceh gremiumaban fogadá [Kv; ÖCJk] * házához ~ magához fogad vkit. 1625: Engemet az J hazához fogadott volt leanyara Kouaczy Katara es minde(n) Jouajba bele vallott es fogadott volt [UiszT 107a]. 1753: Czigány Harko alias Josi Laczkot Gyermektelen, Öreg Emberek Farkas István Feleségével edgyütt Házokhoz fogadván nem hogj meg köszönte volna, sött oly no-tabilis tolvajkodásra eresztette gonosz kezeit, és két száz forintokig meg lopta [Kv; Tjk XVI/7. 211] * hozzá ~ 'ua'. 1633/1650: valamely Mester Inast akar szegöttetni, az Eotues mwnek tanulasara, Elseoben azt tudakozza megh az Mester szorgalmatosan mikor hozza fogadgia, ha nem Jobbagy fiue, ha nem budoso, es ha jo nemzet, az Ceh Mesterekis ezeknek vegere menven vgy szegöttessen be az Inast [Kv; ÖCJk] * keze alá ~ oltalma/szárnya alá vesz. 1678: egj Janko Janos nevü orosz legenj ... ada magát Balogh Geörgj Ura(m)nak örökös Jobbagysagara... Balogh Gorgj Ura(m) azt monda te lassad en erővel ne(m) kinszeritlek magad kivansagod, es sokszorj busitasod, hogj fogadgialak kezem ala s Kgd adgion helliet hol lakjam [Héjjasfva NK; DLev. 3 XXXI A. 17] * leányára ~ vkit vöként fogad vkit. 1625: Engemet az J házához fogadott volt leanyara Kovaczy Katara [UiszT 107a. — A teljesebb szöve. belefogad al.], 1636: Makraj Thamas Ennek fia nintsen hane(m) leanyara fogadott egyget ugy mint Szente Thamast, ezzel mindene köz [Ülke U; JHb Inv.] * öccsévé ~. 1603: Orgowany Magdolna vallia . Varga Janos egikor hazza iowe s' monda az felesegenek, Kata, azt mondgia a' Borbely Peterne zolgaia hogy ha eotet hites eochem-ne fogadom, anny pentz ad hogy el elheteonk vtanna [Kv; Tjk VI/1. 689] * örökségbe ~ örökös-ként befogad. 1606: hallottam Zöke lörcintő(!) hogy en soha Jde az eöreöksegebe soha sem fogattam sem fogadomis mikor mirizlohoz mene akkor meg is verte vala kijs hajta onnat [UiszT 20/309 „Simo gjörgj lövetej” lib. vall. — *Lö-vétéről (U) való] * társnak ~. 1742: Egy Szamosujvári Márkul nevü igen tökéletlen örmény réá vévén egj Jobbagyomat, Ortákjának vagj is Kereskedő Társának fogadta czimborálván jobbagyommal, es innmet amonnat Haczeg Vidékéről háromszáz nyolevan forint árru s: v: kecske bőreket szedett fel ad Creditum melly bőreket ... Gyergyoban adta el [Nsz; Ks 91]. 1783: Subsumálván a falutörvénye a mézárások között való controverziát pro 1-mo: Tetzsett a sessionak, hogy Mézárós Tamás jurályon, hogy valóságos társnak fogadta volt maga mellé Daragits István a mézáróságban [Árkos Hsz; RSzF 291].

2. ~ vkit a íntimpina/primi; empfangen. 1605: myerthogy eo felge be leowetelinek immár Napia instal, eo felget penigh felette zwkseg amiuth eo felge megh paranchyoltais hogy tiztessegesen fogadgiuk [Kv; TanJk I/1. 528]. 1818: idegen le-

temre reménségem felett jól fogadtak's olyan kedvü emberek hogy mingyárt nem lehet ilyeneket látni [Kv; Pk 3]. 1867: Május 1-én jövö Kir. Biztos eö Nagy Méltóságát a' T. Esperes ur fogadándja N. Kapuson, mire a T. Papok is palástosan meg jelenni köteleztetnek [Gyalu K; RAK 132].

Szk: *kegyelmessége alá ~ vkit* kegyelmébe fogad vkit. 1677: Rátoti Gyulai Laszlo Ur(am) ö kgtme . ki ment az Magyar hadak közzé . . illy közönséges nagy job(an) való fáradozásáért akar mikor uiszsa kellettnek is jöni Birodal-munkb(a), mindenkoron k(e)g(je)l(me)sségiünk alá fogadgyuk [Törzs. fej-i].

3. vállal; a lua ceva asupra sa, a se angaja la ceva; auf sich nehmen. 1570: Zeoch Myklos hithy zerenet vallya ... hogi panazolkadot eo neky Myhal deak hogi Zylagine Neky atta volt az haznak elseo pythwaratis hogi eo Byria Es eo is azert fogatta volt hogi zolgalna Neky periben [Kv; Tjk III/2. 95]. 1601: Masta fogadot Zekerere Berb(e), ladat Mit, Arra Jwtttek vizza az hayduk es Vdj vertek feöl az Zekeret [Mv; MvLt 290. 12b]. 1589/XVII. sz. eleje: Az mely Legeny vagi megh akarna hazasulni vagi az tiztességes Vaczurat akarná az mestereknek megh adni, Ez illien Legennek két hetigh való miuet szabad legien mester Remeknek meg czinalasa bę mutatasa utan engedni es fogadni [Kv; KvLt KömCart. 11–2].

Szk: *evikciót ~ szavatosságot vállal*. 1623: E-uictiotis fogadanak mi előttunk Benkeö Georgi es Benkeö Gaspar az szena fwhelyreöl az vitez-leo Retthy Istuannak minden teörüen szerint ualo haborgatok ellen. Ha hol pedig nem Euincalhatnak auagi nem akarnak Euincalni tehat kész pénzwl tartozzanak refundalni az felléib megh neuzet summa pénzt Retthy Istuannak [Markosfva Hsz; Borb. I]. 1645: euictiot igirenek es fogadanak [Kozmás Cs; Bál. 53] 1652: ada mw előttunk ... egy Peoldet, eörök arron eótuén forin-tert azt az pent (!) moysés giorg épen meg aduan, Barta petérnek, Barta peteris euictiot fogada moysés gioginek(!) minden haborgatok elen (Tarc-safva U; Borb. II). 1762: euictiot is fogada . ha valaki haborittana érette [Szentimre Cs; Hr 5/41] * *magára ~ magára vállal*. 1711/1792: az huszan öt forintyárol . Albisi Máté István Pap Uram mostan Bitai Praedicator ö kegyelme fogadá magára adsummálá, hogy három Eszten-dök alatt meg fizeti Étzken Miklos Deák Uramnak paratis [Albis Hsz; BLev. 33] * *menedéket/menedékséget ~ védelmet vállal*. 1567: minden teör-veny szerint való haborgatok ellen menedekseget fogadanak az megh nevezet luka antal leany keoteletis vevenek magokra [Imecsfva Hsz; HSzjP]. 1598: Mindenyk fel menedeksegeth fogada mindenek ellen [Étfva Hsz; i.h.]. 1614: attuk az mi hiteonk szerint irattatot leuleonket menedekse-gis fogada my nekeonk augy (!) mi eleotteonk [Kisborosnyó Hsz; BLt]. 1637: adanak Colomban Keresztes es Pal . egy belseö ereokseget illien conditional, hogy Keleme(n) Ianos vr(am) eletygh, es Colomban Keresztesek(ne)k eletekig

ualo menedeket fogada [Szentgyörgy Cs; IB]. 1752: Menedékségetis fogada Rákosi Pál aszszonyomra minden .. háborgatok ellen [HSzjP.] * *pert* ~ *pert* (el/fel)vállal. 1586: Eskwzeom ... Hogy Seoha (!) Sem temagad ellen, Sem Cattus Azeon (!) Ellen Semynemeó Deolgeokba(n) (!) Casusakba(n) Senky mellett Ellenetek *pert* Ne(m) fogadok Sem ne(m) agalleok (!) [Kv TjK IV/1. 615].

4. felvállal/vesz; a lua/primi; aufnehmen. 1577: Nemy nemo Coloswary ember wyonnan Juhot veot, es Idege(n) tarsasaggal tarsolkodyk es az varas hatarana Idegen fogad [Kv; Tan]k V/3. 145a]. 1667: Sorban Flojra (!) az eó kgme hire nélkwl és akarattya ellen az eó kgme szenajara idegen juhokat fogadott [Cege SzD; Wass]. 1681: Vagyó(n) az Erdő ható(n) majd két mély földnyire ki terjedő havas-is bikkes Erdejével együtt mellye(n) ha mikor makk terem foltos disznokat szoktak rea fogadni és hajtani [VhU 65].

Szk: *bérbe* ~. 1675: Ez mező pásztor Barnasib ... az Város(na)k mezeire idegen Juhokat fogadott bérbe [Kv; TjK 11. 372]. * *sertést makkra* ~. 1653: fogattak volt bizonyos szamu sertes marhakat az makkra [Szováta MT; LLt Fasc. 96.4]. 1731: az Iára vizin tul valo бүкös erdőbenn is reszek vagyon az Letaiak(na)k, közös erdő az Aszsonjfalviakkal mikor Makra serteseket fogadnak egjutt fogagjak arra az бүкös Erdore együtt osztyak a vámot [Szentlászló TA; JHbK XXIV/26]. 1761: Mikor Makk termésnek ideje van pénzreis feles Sertést lehet az Makkra fogadni [Oroszhegy U; i.h. LXVIII/1. 194].

5. fel/megfogad vkit; a tocmi/angaja pe cineva; aufnehmen, in den Dienst nehmen. 1570: Repas Myhal ... vallya, Talalta volt zekel petert ... , Azt Montha Am Mostan is veotte(m) vallya zabot neky az eo penzewel Leorinch Rewen* fogatta(m) zekereset neky [Kv; TjK III/2. 15. — *Lőrincréve AF]. 1585: Az varos vegezesse zere(n)t fogattunk 2 barna Sybot fel wdöre [Kv; Szám. 3/V. 79—80]. 1606: Az keó ne(m) volt elég, mynket keó hordani fogadanak [UstT 20/322]. 1640: Kolozsváratt egy szekereset fogadtunk s együtt mentünk Váradra. [Mv; MvLt 291. 233a-51a átirásban]. 1665: az Öregh Rázmány Istvan ... prokátortis fogadot mar Csepreghi Mihály ellen [Gyf; CartTr II. 894 Val. Decsej de Macskás (50) vall.]. 1680: Kovács Lőrinczet is tudom, hogj béres volt, osztán mást fogada helylyébe [Göröcsfva Cs; CsVh 83—4 Joannes Balás de Göröcsfalva (38) vall.]. 1755: Az Vendég házaknak Kőmivest fagattam [Szentmargita SzD; Ks 18. CII Kosa Sigmond tt lev.]. 1784: Csáki György Jakab Pálnit asztalnál ül s egykor mond Csáki György a legényeknek, ilyen szoval, legények ez a hegedűs enjim mert eszt en fogadtam [Béta U; IB]. 1804: Dolgost fogadok a Szöllőbe helyyettek [Ádámos KK; Pk 5]. 1823: Erdő pasztort fogadatt [Mezőmadaras MT; MREmLt]. 1834: Az Arato kalákasak(na)k Fagadtam Musikást 3 Rfr. [Hosszúaszó KK; Born. F. Ia Bod Péter tt lev.]. 1851: konyha szolgálot nem fogadok

a' mig haza nem megyek [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

Szk: *bérre* ~. 1786: világosan constáll a praetendens szájából, hogy a megírt gyermeket bérre nem fogadta volt; számadó sem lehetett, miel az etassa (!) is legitimo modo nem hozza [Ozsdola Hsz; RSzF 183]. * *vhit* ~ *red*. 1573: Borbolya chisar peterne azt vallya hogy chelegeo Margit . panazolkodot azwtan hogy am vgi Mond ely vittek tythkon az my Marha volt mynd penzt Aranyat ezwt Marhat, de am Borbel Ianost fogatta(m) Reaiok hogi meg perellé teollek [Kv; TjK III/3. 147].

6. alkalmaz; a angaja; anstellen. 1612/1723: a' Koronkaiak azt kíványák mi tőlünk hogy egy Megyét tarcsunk ő vélek ..., holott kedvünk ellen hamis Tanitót fogadtanak, az egyes megyének pedig egyenlő akartabol kellene Papot fogadni; ők ezt nem tselekedték; Azért nem tartozunk együtt egj megjét vélek tartani [Hagymásbodoni (MT) ekl. könyve]. 1835: Oskolákat állított, és Tanitókat ... fogadott [Zsibó Sz; WLt].

7. (meg)ígér/fogad vmit; a promite/fágádni ceva; versprechen, (an)geloben. 1568: Valentinus zy gyarto fassus est Erre Jol Emlekezem hogy Zygyarto Andras es en azt fogattuk, hogy az aruak tartasara soha semyt ne vegywnk sem zygyarto Andras, sem en [Kv; TjK III/1. 175]. 1573: Orsolia Kis zeoch Imrehne Azt vallya hogy Mond az Ember ... Im az en hiterrem (!) tyztessegemre fogadok hogi holnap az teob tarsasagal Be hozom Eokreimet Kegnek annyet hagiok ky az K. Karat meg Ery [Kv; TjK III/3. 118]. 1584: Margit Molnar Gergelne vallya, Amikor megh Arult volt Bokor Caspar Kos Istwannal ... Amely Napra penigh elseo fizetést fogadot volna Adny ez Kos Istwan, Arra Az Napra le Nem teotte az elseo fizetést [Kv; TjK IV/1. 319]. 1618: Kis Azzon Napiara fogadok hogi megh adgiak [Dés; DLt 340]. 1630: Mely conditiokat mi ez szerent acceptalua(n), igeriwk es fogadgiuk az mi kerezteni hwtwnkre, hogj minden reszeiben ... megh tartiunk, es masokkalis megh tartattiuk [Törzs. I. Bethlen István nyil.]. 1678: segénységben (!) meg adosodván hozzája, eletéig fogották hogy szolgályák [Cserefva MT; Ks]. 1708: kirtem ... azonn penczenek (!) kezünkben valo bucsatotat fogotta is ő kgme meg Cselekszi de meg edig Csak abban vagyonn [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. 1742: az Vr Fő Posta mester vr(am) meghis parancsolta Sombori Posta mester Német András Vr(am)nak hogy dolgait componalja .. mellyet akkor fogadottis, de semmit nem efficialt [Zsombor K; Somb. I.]. 1767: (A jb-ok) hat köből buza után öt napi Szántást fogadtanak [Spring AF; JHb XXIII/31 41,43]. 1806: Czopfot nem <ka>phattam de járok benne, és valahogy tsak keritnenek edgyet Hétfűig, így fogadták a borbélyok [Mv; Ks 94 Thuroczy Károly lev.].

Szk: *becsületére* ~ becsületszávára ígér. 1711: Kültem Variban, hat ökörrel szánnal, Dadai József ígerte szénájért, ki is egynehányszor becsülettire fogatta, hogy egy szán szénát ad, — de mint

egyéb dolgokban, úgy ebben is tökeletlenül hazudott [TT 1891. 291 SzZsN]. 1796: Intzédi György Ótsem betsületire fogatta, hogy a' Leveles Ládát, ide Juniusha bé hozza [Kv; Incz. XI. 22b Jo-sintzi Sándor lev.] * *emberségére* ~. 1634: nyerges Thamas Embersegere fogada, hogy mihelye(n) veghez vihetj az lakadalmat meg elegiti Nemes Georgiot [Mv; MvLt 291. 21b] * *fogadást* ~ ünnepélyesen meggér. 1653: Mihelyt Bástia kiment az országból, legottan az urak béhozák Fejérvárra Sigmondot, székibe ülteték és idvezlék. Viszont Sigmond is köszönti az országot, és szép fogadásokat fogad az országnak [ETA I. 60 NSZ] * *hitére (és emberségére)* ~. 1562: En fogattam fogadokes hitemre es Embersegemre Ez levelnek zeribe hogy valamikor En kezembol kj kewania*. minden ok vetetlen kezebe (!) bochatom [Zsombor (K) körny.; MNy XL, 138. — *A levélben megnevezett részjóságokat]. 1612: az Vas Janos bizonsagiból világossan megh mutatodik, hogy hitre fogatta hogy semmi bantasa nem lezen [Kv; PLPr I/3] * *igazat* ~ a. ? kb. elismer. 1602: az mi kart az barmok teotek wolt arrol Jgazat fogattak wolt az medeseriek [UszT 16/89]. — b. ? kb. kötelezi magát, jótáll. 1604 k.: Farkas Katus megh eskwt ezt uallia, Tudom hogy Gal Sigmond Jgazat fogada Balogh Janosnénak az 4 aranyrol es az eokeorreol [i.h. 18/179]. 1607: Ez Jwueó Aldoza Vta(n) valo keozelbik Czeteortekre Igazat fogada [Mv; MvLt 290. 13b, 16a]. 1788: Ennek nagyobb erősségére kezelül mutatá magát Lemhényi Tamás; de ha a ke-(ze)sségét bé nem szolgáltatná, arról igazat fogadának es vállalák magokra Ördög Mihály es Pászkuj Dávid; azt, hogy az irt summát a terminusra bészolgáltatják [Arkos Hsz; RSzF 93] * *lisztességére* ~ becsületére/becsületszavára ígér. 1545 k.: En Sombori Janos fogadok (!) az en atyamfyanak Sombori Mihálynak tistesegemre hogy valamikor entewlem Somborth* rakosth^b es dalth^c meg akarya váltani minden ok vetetlen ew neky megh bochatom [MNy XL, 138. — *Nagyzsombor K. ^bAlmásrákos Sz. ^cDál K].

Sz. 1597: Kwthy Janosne Orsolya wallya Nagy Istwanne monda en eleotte(m) ne aly mert ennekem ellensegem vagy zinte ollya tartom mintha tennen kezeddol eolted volna megh az vramat mert mostis elne ha te elne(m) hitegeted wala az hadba(n), ezt halwa(n) Nagy Mathe tudomant teon monda, Azzony ne bezely wgy mert thüdod hogy keotele wagon annak fogadasod wagon arrol monda, Eb fogadot en teneked semmit [Kv; Tjk V/1. 113].

8. *fogadon* ~ erősen/erőst fogadkozik; a fägádui cu tárie; hoch und heilig beteuern. 1589: Az meszarosok feleol Regteol foghwant veghezten weghesztenek varosul eo gmek, Mind io Istesekel mind Birsagholással, s mind haraggal megh probaltak eoketh, de noha fogatton fogattak, mind azon Altal ez orag semmy Jot Nem tehettnek benneök [Kv; TanJk I/1. 106].

9. *fogadást köt vkivel*; a paria, a face pariu cu cineva; mit jm wetten. 1778: meg mondottam a

Lovasoknak, hogj én fogadok véllek, a miben akarnak, hogy az ök apro székely Lovak által s által ugorgyák a nagy Szuszék Prussus Lovakat, és le döjtik, le verik őket [Dédács H; Ks 96 Gyulai Ferenc lev.]. 1797: Kps Lítza Kozma Bumbujjal fogadtanak, hogy ha feleségét rá szedheti és meg paráznítja, két ökrit néki adja [Nagyiklód SzD; LLt Vall.].

10. Csak jelen idő egysz l. szem-ben; numai la timpul prezent, pers. I sg; nur in Einzahl I Ps der Gegenwart: lefogadom, fogadni mernék; aş paria că ; ich wette/würde wetten. 1586: Kalachswteo ferenczne es Kotloczy Imreh ... valliak . zola ezenekppen Igiarto Geory a' Beregzazy lukacli zolgalo leania Attianak, Ieozte Imreh Biro, fogadom Nem te Akaratodbol Irtak az feleletet [Kv; Tjk IV/1. 597]. 1597: Herczeg Gasparne Calara azzony . wallia . monda neke(m) az leany el zeokeot az my leanyunk mert megh hasasúlt, mondek, fogadom az vrád fia chelekette azt [Kv; Tjk VI/1. 83].

11. bérel, bérbé vesz; a închiria, a lua cu chirie; mieten. 1570: Varga Jakab, hithy zerent vallya, hogy Ew zeoch Gyergwtl fogadot egy hazat extendeigh fl. 5 de we chyak harom hetigh lakot benne [Kv; Tjk III/2. 181]. 1585: Czako Ambrus Vallia Ieewe hozza(m) Bota Janos es egy louát fogada teolem tetwa(n) eot penzbe Nagy Ianos Ala [Kv; Tjk IV/1. 513]. 1591: ott fogadott volt valamý batom tarto heliet [UszT]. 1630: Cziszar Mihaly ... a piaczon fogadot cökreöket s vontatta maga be az Talpat [Mv; MvLt 290. 198b]. 1731: Hadnagj Atyánk fia eo kglme az Patoczki Regimentbül valo ket kapitanynak, . kételenítettett etczakának idejen nagj hamarsággal az Postotul 4 Lovakat fogadni hóllomezöig [Dés; Jk 124b]. 1796: mindenkor a' volt szokásunk, hogy juhaink számára a' következendő Esztendőre Havast fogadgyunk [HSzj berszöny al.].

Szk: *bérbe* ~. 1763: Manyika Juon mikor a' Tatár hir fel háborította wala az Országat feles gabonát három rakat szekerekkel hozott ide Gálfalvára, mely három szekerek között a második . Lapadát nevű attyafia szekere, melylyet bérben fogadatt volt [Gálfva KK; Mk VII/1. 22 Bába Györgye (36) zs vall.] * *szállás* ~ ni. 1586: Maj l az louas legin gergeolj megien zallas fogadni Eniedre attam —/62 [Kv; Szám. 3/XXIV. 51] * *szállást* ~. 1849: szállást fogadtam a' kis sátánnak* és lakhatik ott mint egy kontesz [Kv; Végr. Vall. 15. — *Ti. a nyilatkozattevő a szerezőjének].

12. *felbérel*; a angaja; dingen. 1567: Ezt halotam hogy monta Zöcz Fabyane hogy no el hatta az pert merth penzes tanukat fogadoth volt es en meg tuttam Immar meg yedet es azert hatta el [Kv; Tjk III/1. 95].

Szk: *vkít ~ reá vkire* vmilyen célból felbérel. 1570: Anna Zabo Balintne, hyt zerent ezt vallya . Mond fekete Matene Zeoch adamnak, gyanakodom benne hogy Te fogadatt volt ream az Latrokat hogy az eyel mynd Deosélenek es hazamra haygalanak|Zeoch adam azt felely neky hogy valaky

azt Mongya... hogy latrokat fogattam en hazamba es azokal haygalttam volna, hazwd Bestie kwrwayul benne, myglen ream nem rakya [Kv; TjK III/2. 71].

13. (feddést, figyelmeztetést, intést) megfogad; a asculta/accepta o mustrare/avertizare; (einen Tadel, eine Mahnung) befolgen. 1570: Jwlia Zabo Gergelne hithy zerent vallya, hogy Ew semy Latot dolgot Nem Thwd Mondany, hallot sok semmyre kelleo dolgot feleolek feddete Mindenylket^a rola de Nem fogattak [Kv; TjK III/2. 36. — ^aTi. Zabo Janosnet és Eotthues vagy Trombitas Demetert]. 1582: Márta Pathikarius Antalné^a, Latam hogy Zaz Georg ketzer Vaga Molnar Alberthoz, Azon keozbe el valaztak eg mastol, es mongiak vala Zaz Georgnek a' Nepek, Menniel Georg' De semmikepe(n) Nem fogada, hane(m) megis rea Mene [Kv; TjK IV/1.30. — ^aTollban maradt... valia]. 1637: Ezt is hallottam az maga feleségétül, hogy az istentelent mindéltig intém, hogy hagyja el az sok imide-amoda való járást, de nem fogadá [Mv; MvLt 290. 237a 240a átirásban!]. 1716 e.: Akik én éltemben halának meg, én mind intettem a mértéktelenségről, de nem fogadták, pedig hiszen az Isten a magok rettenetes véres természetjek és tüzes betegségek által is eléggé intette volna, ha fogadták volna [Bethlen Öné. 127]. 1784: a közelebb el mult télen véreket^a tsinálván az Exponens eő kgylme, a mű kapunk eleibe a' fejeér nyikora, oda mene Andrásí Pálné eő kgylme hogy mosson a véken, mondá az Exponens eő kgylme hogy tsinállyon mosni másúvé véket, de nem fogadá, pedig kéré is ugyan sokat szépen, mert ott osztán nem isznak a marháék [Malomfva U; Pf. Stephani Lakatos consors Barbara piros (32) vall. — ^aÉrtsd: léket a jégen].

Szk: szót (nem) ~/szavát (nem) ~ja. 1570: Katalin Balogh Jakabne, Latta hogy egy zekeren Jartak, es az azzonnak Zowat fogatta zolgalt neki^a [Kv; TjK III/2. 148. — ^aMore Ambrus Rácz Bálintnéhoz]. 1573: en Nem fogadam. Zowokat, Mert artatlánsagaba byzot (így!) [Kv; TjK III/3. 58—9]. 1585: (A harangozó) Az Egyház fiaknak... zoukath fogaggya [Kv; Szám. 3 /XIX. 7]. 1586: Az Capitanokatis megh intettek hogy Biro vramnak tanachawal egyembe zowat fogaggyak es parancholatit exequalliak [Kv; TanJk I/1.32]. 1599: Benedekfi Christoph erésse(n) uagh uala eggikhez be juta Makrai Peter tahagh le zakatt az pohaiá (!), mo(n)dam nekjk. . Jo é hogy: zot nem fogadtatok [UszT 13/105 Matthias Chanj de Rugonfalua nb vall.]. 1613: rendeltük kgtek köziben fő eles haitonak az mi hiuünket Feiervarj Zomborj Janost, ha kgmetek elshaitonknak szaúat nem fogadgya karat vallyatok (így!) [Kv; PLPr fej.]. 1634: Peter Kouaczy holt rezegh vala. Aztis mo(n)da neki az Hadnagy, hizem te volnal oregh legye(n) (!) es az Iffiakis Tolled tanolhatna(n)ak, miért ne(m) fogaczy szótt [Mv; MvLt 291. 28b]. 1684: <H>a céh házában még az vendégség tart, ha az szükség kívánnya, tartozzék egy ifjú mester fenn szolgálni, ha nem akarná az céhnek ebben szavát fogadni, céh büntetésén marad

<ér>ette [Dés; DFaz. 12]. 1736: Hej Apaffi Mihály, Apaffi Mihály^a, miért nem fogadád szavát jó felséges vrádnak^b s igaz hazafi tanácsosídnak, bizony nem koppansz vala ki az erdélyi fejedelem-ségből [MetTr 340. — ^aA valóságosan soha fejedelmi hatalmat nem gyakorló II. Apafi Mihályra von. ^bI. Lipótnak]. 1807: rutul viseltem magamat szot nem fogadtam, katzagtam, a Rector ki üzött az hazbol [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 359].

14. tudomásul vesz; a lua la cunostintă; von etw. Kenntnis nehmen. 1629: az meniemtol hallotta(m) hogy eozuetalalkoztak volt az keozben Szantajne keozszont neki emezis fogatta [Mv; MvLt 290. 160b]. 1725: Én a Cápánynak jelentém a keresztek dolgát ., és örömost fogadá [Ivánfva TA; Ks 83]. 1842: Piri Joseff Háza előtt azomba Berezki Joseff tsak elönkbe dobbant, és a mikor én néki betsületesen köszöntem volna, eő azzal fogatta hogy ho meg ály bajom van veled [Szováta MT; Bereczki Józef lev.].

Szk: (vkinek) köszönetét ~ja vkinek a köszönését viszozza. 1584: Balint deakne Annia vallia a' varganę Annia, ... chak keozonemet se(m) fogatta, Seot ez Napokba(m) hogy a' Toronyba Menek Akoris Rutul tekinté ream es meg peoke, maga soha semmit ennel egiebet Ne(m) vetettem neky [Kv; TjK IV/1. 278. — ^aBoszorkánysággal gyanúsított asszony].

15. ~ja magát kötelezi magát; a se obliga; sich verpflichten. 1568: Zekel Janos erreol^a Mester Awagy kaptalan eleott eoreokbe walo wallast tezen, kyknek Mynden Czykelyben valo Meg Tartasara ez kett fel harom zaz ft. keotel alatt fogada Magat [Gyf; BfN 54/6. — ^aTi. az egyezményben a másik félnek biztosított engedményekről].

◇ Szk: megvetéssel ~ vmit fitymál/semmbé vesz vmit. 1807: meg intettem Ág Iosef ő kegyelmét, hogy az erőszakoskodástól ... szűnyék meg ... de ezt úgy látom foganat nélkül, mivel Elöl jároinak a köz bátorságra intézett rendelkezéseit meg vétéssel fogadgya [Balázstelke KK; DLev. 4. XXXVIII].

Ha. 1763: fogadatt [Kóród KK; Ks CII. 19 Szarka József tt lev.]. 1773: fogottunk [Torockó; TLev. 2/3]. 1818: fogadatt [Ákosfva MT; MREmLt].

fogadandó fel/megfogadandó; care urmează să fie angajat; wer aufzunehmen/anzustellen ist. 1847: Valamint az Erdőségek, ugy a határnak több részei, a fogadando pásztorok(na)k keze alá tartoznak [Torockó; TLev. 10/9].

fogadás 1. fogadalom, ígélet; fägäduintă, promisiune; Gelöbnis, Versprechung. 1562: Némelyek választák a királyságra a László herceget, .. ilyen ok és fogadás alatt, hogy a Mátyás király feleségét, a Beatrixet elvegye; kit hitire felfogada, de a koronázás után ő abban semmit meg nem álla [ETA I, 10 BS]. 1588: Az Malom mestert ... Biro vram ... megh Inche, hogy ... Ha

it haznot Akar vennj a' Malombol Masut Ne Jarion, hanem Continue it legie(n) seot az eleobbi fogadasa zerenit vgjan be(n)n a' Malomba lakiek Mert ket vrat eo kgmek Ne(m) engednek neky zolgalny [Kv; TanJk I/1.87]. 1606: illien kotesre fogadasom zerenit kotteem magamot [Uzon Hsz; BLt]. 1620: attam el egy hazat ... Horuat Giorginek Jly conditional, hogy ha harmad napra megh nem ualtom, akar kinek el adhassa mely hazhoz semmi proprietassagomat nem mondom Myuel az harmad napot negligaltam es hozzam nem ualtottam fogadasom zere(n)t [Kv; RDL I. 110]. 1644: Az Poliani kapolnat en nekem fogadasom tartia hogy restauraltatom [Kv; JHb III/5]. 1676/1681: Ha ki hatra hagiva(n) I(ste)nnek tott fogadasat hite ellen szolgalattja mellol el szoknek, az ollyaten kezben akadvan, az Nemetek törvennye szerint megh lövöldöztessek [Vh; VhU 663]. 1791: fogadásaim nem tellyesitettem sok egy s más utaim és bajaim miatt [Mezőbánd MT; MbK XII. 81] 1826: az alperes pásztorban kötelessége és fogadása ellen ejtett tetemes fogyatkozástalál; mert a contractus tartása szerint nem csak a vérártól, vérhetéstől, békától mint specificált nyavalyáktól, de minden más nyavalyáktól tartozik orvosolni a keze alá adott barmot [F. rákos U; RSzF 224].

Szk: ~ a mellé áll fogadalmát/ígéretét megtartja. 1574: kery az azzony arra hogy volna Istwanak arról hogy ... en Eo myatta zoba vagiok, ha fogadása melle Nem al, altalan fogwa meg fogta(m) [Kv; TjK III/3. 380] * ~ának áll 'ua.' 1579: Meg ertettek eo kegmek egez varasul Az kereskedeo vrain panazolkodassit, hogy Kis Imreh dolga myat my nemo keotest es tartast theottek es tennenek az Bechyek Miert hogy fogadassanak ne(m) Alwa(n) Kis Imreh dolgat az Bechy emberrel el ne(m) Igazetotta [Kv; TanJk V/3. 201a]. 1695: Mivel immar Njolz holnapja el mult hogy az leányzot, liga alatt tartja... nem tudositotta az fűdök alatt, meljre nezve tölle meg idégenedet nagj okot advan a legny rea, mivel fogadasanak nem allot, meljre böczjületes emberek elöt magat obligalta volt. Teczet azert, az törvény(ne)k hogj az leanyzo tölle absolvaltassek [SzJk 294. — *Ti. a legény]. 1744: Szollottunk Sokat hogy hadgyanuk békét állyanak fogadásoknak, hadd menyenyünk Tiszt vramra, lássuk eo Kglme mit mond [Bölon Hsz; INyR.] * ~ásának eleget tesz. 1753: ígretem(ne)k, s fogadásom(na)k eleget nem töttem [Záh TA; Told. 25] * ~dt megállja. 1592: Balasfi Balint vallia Bekessi Gergeli dolgaba egiebet nem tudok, hanem az battia Gialubol* ily okkal szabadita penegh megh, hogi valamit az battia teolle keuan azoknak engedelmes lenne de annak vtanna ne(m) alla vgi megh fogadasat, ammint mi eleothwnk keoteottei vala magat [Kv; TjK V/1. 242 — *Gyaluból (K)]. 1646: ha hutet fogadasat meg nem allana meg foghassak erdeme szernit megis buntethessek mint a' fele luti szeget embert [Maksa Hsz; Eszt-Mk Caerei lev.] * ~t tesz fogadalmat/ígéretet tesz. 1558: My Erdely Miklos Chechey Cristoph es

Zygethy Pal deak minth fogott Byrak eleoth zemel zerynth leuen Zabo ferencz Ille fogadast es keothest theon* [Mv; Bál. 86. — *Köv. a fogadás részletezése]. 1570: Thakacz Antal ezt vallya ... More Ambrws felesegewel ... Minden vettheket ky Eddegh volt Megh engettek egy Masnak es ez vthan Jamborwl es Thyztessegel Thartyak egy Mast . Es Igh Theottenek fogadast egymásnak [Kv; TjK III/2. 147]. 1589: Immar azt nem tudom ha az gazdazzonj teotti fogadást neki vagi nem [Dés; DLt 226]. 1627: teönek mij elöttönk ilie(n) fogadast* [Gyf; Bál. 40. — *Köv. a fogadalom szöve]. 1736: Béli Pál . mikor tatárok rabja volt, nagy szakállá lévén, az tatár ura ha megharagudott annálfogva hurczolta, akkor tett volt fogadást, ha megszabadúl, soha szakált nem visel [MetTr 349—50]. 1758: tönök ... az Korodi pallon avagy hidatskán valo által járásokért illyen meg égyezést és fogadást* [Kóród KK; Ks 17/LXXXII. 14. — *Köv. az egyezés szöve].

2. szegődtetés; angajare; Dingung. 1577: Az Drabantok fogadassat eo kegmek wegeztek, hogy bar meg legyen De oly disciplinawal tarchhyak eoket hogy walamy panazolkodassa vagy fogiatkozassa az varasnak miatta ne essek [Kv; TanJk V/3. 142b]. 1780: Tehény pásztor fogadásakor áldomásra 16 xr [HSzj tehénpásztor al.]. 1819: Az Erdő pásztor fogadásakor adamast (l) a-datt felkupa Bort [Mezőmadaras MT; MvRK]. 1861/1862: Aldomas harangozo fogadásakor [Mezőbergenye MT; i.h.].

3. vállalás; angajament; Übernahme. 1655/1754 h.: Ha valamely Mester közfűlünk ... a' fel-fogadott miveket fogadása szernit, tisztességesen elnem készitené, és a' mivelteő emberrel meg-nem békélvén .. a' Czéhet kell meg-busítani felölle . a' Czéh minden engedelem nélkül meg-büntesse flor. 2 [Kv; AsztCjK 8].

4. pariu; Wette. 1831. Egyed László hasztalan beszédű 's tselekedetű ember volt, a' Kornyéknek bolondos Komája, hamis hitbe is maradtott egy barázda dolgáét (l), a' melly miatt büntetést szenvedett, fogadásból illetlen dolgokat tselekedet [Szenterzsébet U; Borb. II id. Szakáts György (69) ns vall.]. 1849: Temettetett el Szabo Ferencz Komádi* nemzet ör meg holt fogadásból egy fél kupa pálinkát meg ivutt 19 éves korában [Gyalu K; RAK 215. *B].

Szk: ~t tesz vkivel fogad vkivel. 1592: Louas Thamas ... vallia: Ezt tudom az Teglas Antalne dolgaban: Danch Orban teot volt fogadast velle hogi ferhez megien [Kv; TjK V/1. 220].

5. intimpinare, receptie; Empfang. 1607: keszen legyen eo kglmek egez orszagul es Jelen az testnek* fogadasara, lenne megh eleb az feyedelem valasztas, es az valasztás vtan wynnwk az eo felsege testett Feyerwarra [Törzs. — *Az 1606 dec. 29-én Kassán elhunyt Bocskay István Gyf-ra hozott és ott eltemetett testének ünnepélyes fogadására von.].

fogadatlan. Csak e szk-ban; numai in constructie; nur in Wortkonstruktion: ~ prókátor inter-

venient/avocat nepoftit; ungebetener Fürsprecher. 1682: Causa B Varallyaiensis J replicat. Fogadatián Proccatorral agal ellenem ne(m) tartozom megis felelni [SzJk 167–8].

Peres ügyben rendszerint egyik fél sem maga védte, hanem prokúrátorra, prókátorra bízta ügyét. Az ügyvédvallas (constitutio procuratoris) megszabott formákkal egyházi v. világi hatóság előtt történt. Az így megbízott ügyvéd procurator constitutusnak minősült, míg az ilyen szabályos megbízás nélkül a perolyamba beavatkozott procurator inconstitutusnak, azaz fogadatián prókátornak tekintették. A perbe megbízás nélkül beavatkozó személy tettét súlyos jogi szabálytalanságnak minősítették, és az ilyen ténykedést jelentős pénzbírsággal büntették. (L. minderre bővebben: SzE 36–8).

fogadhat 1. (fel)vállalhat; a putea angaja; übernehmen können. 1567: Egy mester meny myet fogadhasson, mynemw modon fogadhassa meg' az Mestert [Kv; ÖcArt. Mut.].

2. szegődtethet; a putea tocmi/angaja; dingen können. 1595: vegeztek, hogi valamelj chaplar valamelj jambornak keotelezi magat, tahat zabadsaga legien annak az Chaplart vgmint saiat zolgaiait megh tartani, de eztendeo atal mas chaplart ne fogadhasson [Kv; TanJk I/1. 263]. 1596: Biro vram paranchola hogi ket zakaz rakot fogaggiak valamibe fogathatom, fogattam Bajuz Gaspárt zakaz rakni 6 nap fizettem f – d 72 [Kv; Szám. 6/XXIX. 171 Bachi Tamás s kezével]. 1765: Bérest nem fogadhattak, s a Béres ökrök mind el nyomorodtanak [Náznánfva MT; Berz. 13. V/12]. 1774: helyekben más jó teletűs zselléreket fogadhassan s állfthassan [Mv; i.h. 8 Fasc. 72].

3. bérelhet; a putea inchiria; mieten können. 1629: En Zilahon beszéltem vele s izéné éntőlem az urának, hogi Kolozsvárat lakik emberséges ember házánál, s menjen utána, s ha ott nem bérel is lakást, másutt is fogadhatnak házat [Mv; MvLt 290. 150b átrásban]. 1682: Immár maga(m)nakis ki kel az házbul költőznöm, tsak addigh lakom benne az mizh házat fogadhatok valaholott [RDL I. 162 „Mich Kis nunc in civitate Claudiopolis commorans nob. pers.” (45) nyil.].

4. be/felfogadhat/vehet; a putea lua/primi; aufnehmen können. 1741: az Ménes pásztorok ... Huszon öt Lovakat ... az város lovain kívül fogadhatnak Szükségek potolására, a nagy szükség úgy kívánván [Dés; Jk 553b].

fogad]isten Doanne-ajutá; grüß Gott! 1638: mikor oda iöue ez az Andras be mene az Malom hazba(n) s keöszöne az monarnak, mondua(n) hogi egessegi apa, s monda az eöreg emberis hogi fogagi Isten fiam, ugj mond, kerde Andras hogi mit feoztel apa [Mv; MvLt 291. 167a].

fogadkozik 1. gyak fenyegetözve (meg)fogad vmit; a fägädui ceva ameninând; drohend sich vornehmen. Szk: ~ red. 1598: Kadas Janos ... valja ... en mondam nekj ne menj vtanna mert igen fogatkozik read, egyeold megh vagdalnak ha vthannok megy, mert megh mekke nem halattanak [Kv; Tjk V/1. 232].

2. vonakodik; a se codi; sich weigern. 1764: egy alkalmatossággal hivni kezdte Ketzán Mihály engemet hogi mennék el velle ha bé setétednék a rétre mert jo hasznunk lenne ha el mennék, és én előbb fogatkozám, hogi nem megyek de .. dé setétedvén az üdö el menék velle a rétre [Kóród KK; Ks 19/I. 6].

fogadó 1. vendégfogadó, szálló(hely); han; Gasthof. 1807: Vagyon ez a' Dési Kő fogadó a Gatyá szár utza n. Sikátorban a Szamos partyától mintegy Húsz Huszonhat ölnyire .. A most fennálló két Emeletben levő Fogadót fundamentumából maga építette a Néhai Méltóságos Liber Báro Idősbbs Losontzi Bánffy György Ur eö Nagysága [Dés; BfN Conscr. ETF 101. 14. – A szó korábbi dési jelentkezésére nézve 1. alább a hn-i adalékok között az 1744-belit]. 1814: A Nagy Fogadóba a Piliárdháznak egy egész új Ablak* [Déva; Ks 110 Vegyes ir. – *Köv. a fels.]. 1816: az ugy nevezett Topler Fogadoban [Kv; KvTel. 113]. 1849: hogi Krisán Máriát a Biasini fogadoba* vitte több versen elesmerete [Kv; Végr. Vall. 74. *A fogadó létesítésére l. KvTel. 36].

2. kocsmá; círciumá; Wirtshaus, Weinschenke. 1731: Csabai Lászlo Uram ö kglme Gligor nevü szolgájátt Láttam az fogadoban, az holottis egy kártsoban két kupa bort von [Császári SzD; Wass. Balás Thodor (22) vall.]. 1747: mint hogi mi Jobbagji vagyunk a Mlgs Ur(na)k s musikálni kételességiink tartja hogi az Ur kortsomájára musikállyunk, ... de az fogadost Kindai Ferenczet meg nem tudtuk az fogadoban elégiteni hanem étzakanak idején egj néhány izben a Faluban vit bennünket s oda hordatta az bort az fogadobol s ott tántzolt [M.fráta K; BL I Hoka Marci (50) jb vall.]. 1769: Tudjaé a Tanu . Hogy ez öszön .. Boros Jenöi Mlgs Korda György ur eö Exc(e)l(lentia)ja Nagy Galamf(alvi) Fogadojat vagy Korcsoma Házat ki verte fel és a mostani Fogadosnak egy darab ványolatlan posztoját ki lopta el az osztovatajáról? [Nagygalambfva U; IB]. 1778/1813: Vagyon ezen Falu közepiben egy Kortsoma ház, vagyis Fogado .. Mély Fogado bé vagon keritve Sövényből font szalma fedeliu kertel [Kettősmező Sz; JHb LXX/6. 105]. 1814: A' Grof elkisérte a Grofnét Enyeden innen a' Miriszloi Fogadoig, ott benn a' fogadoban kávéztak [Mv; TSb 12]. 1869: a' fogado udvara körül Sövény kert van [Somkerék SzD; Ks 73/55]. – L. még MNY XXXVIII, 134.

Hn. 1744: Az Fogado helyiin (sz) [Dés]. 1753: A Fogadonál (sz) [Veresegyháza AF]. 1758: A Falun fellyül a Fogado oldalb(an) (sz) [Fejérd K]. 1771: a Fogadonál [Kérő SzD] | A Fagadonál [Rücs MT; Ks 21. XV. 23]. 1794: a' Külső Fogadonál (sz) [Mezőbánd MT] | a Fagadonál [Marosbogat TA; MkG]. 1800: a' Fogadonál (sz) [Bádok K; BHN 27]. 1804: A Fagadob(an) [Borobenedek AF; SLev.]. 1805: A' Fogadonál a' Rugonfalvi határ szélbe (sz) [Timafva U].

Ha. 1763: Uraság Fogadaja [Hortobágyfva

Szb; Born. XXIXa/19]. 1844: A' fogadohaz tartozott pitvar [Km; KmÜlev. 2 Pávai János kézír.].

A címszó jelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók. — A címszó előzményeire nézve l. az adalékokat *fogadóház* és *vendégfogadó* al.

fogadóbeli kocsmabeli; kocsmárlásból származó; de la círciumă; aus dem Wirtshaus einkommend. 1810: A malombeli és Fogadobeli Tiszta Jövedelmeknek fellyebb valo kelését a' nem engedi, mivel ezen faluban ... sok malmokat és Fogadokot építettek [Doboka; Ks 76 Conscr. 100].

fogadóska kis kocsmá; círciumioară; Kneipe, Wirtshäuschen. 1799: a' Kérei* Hágó innegső allyáb(an) valo Fogadon innétvalo Fogadotskával szemben bé érték [Dés; DLt. *A Kérő (SzD) határában levő].

fogadóház 1. vendégfogadó, szálló(hely); han; Gasthof/haus. 1788: a szüntelen utazo Militaristiszt Urak a' Fogado Házokba bé szálván ... semmi fizetést a' Szobákért, fáért, Istállóért, Szinért Gyertyáért nem kaphat [Déva; Ks 74. VII. 56]. 1806: Mészáros Ats Josefné Árkosi Susánna bé nézett az utrizált udvari fogadóháznak az ablakán ... meglátván hogy Kerekes Márisko másodmagával fekünnék az Ágyban [Dés; DLt 250/1808].

2. kocsmá; círciumă; Wirtshaus. 1781: A' Fogado házhoz mennek tserefa graditsokon a' tornáztba, melly előtt vagyon a' Pintze torka felett egy tágos mulato hely vagy Alegoria [Kelemtelke MT; Told. 18]. 1791: én a' Fogadoba sietvén ott tanáltam a' fogadó házban Tihai* Logyin Vasiliát, embertelenkedve a' Fogados(s)al [Galgó Sz; JHb I/23. — *Tihórol (Sz) való]. 1810: A Fogado Ház melynek vagyon Szalmából Sorvadtt Fedele [Doboka; Ks 76 Conscr. 95]. 1816: A' Faluba egy Fogado Ház, a' hol a' házan kívül van egy Bót, konyha, és egy kis Pintze Téglából [Varsolc Sz; Born. XXIX. 24/8]. 1856: a fogadoház nádfedél alatt, fából építve használható ... ennek bejárása áll egy pitvarból, ... ezen pitvarból balfelé ér az ember a Kortsmaházba — melynek tapaszos földje van [Mezőbánd MT; TSb 39]. 1869: Az ócska fogadó ház az ivo ház ... Két hoszszu deszka ivo asztal .. egy asztalon álló Zár nélküli Kellnerei [Somkerék SzD; Ks 73/55].

3. ? mulató(hely); local de distractii; Unterhaltungslokal. 1841: (A város hat évre berbe adja Bartsay Jánosnak) a' maga 6 kövü malma árka között lévő Elba nevet viselő mulato kertjét, vagyis Szigettyét, az ottani Fogado, Feredő Házokkal és minden ottan találato Épületekkel együtt [Mv; EHA].

Ha. 1786: Fogado Házot [Hidvég*]; GyL. *Mv-be olvadt település].

I. még *vendégfogadóház* al.

fogadós kocsmáros; círciumar; Schenk, Gastwirt. 1741: Kindai Ferencz az Ur Orbán Elek

Ur(am) M. Frátai fogadossa az Fiamot három versen verte meg [M.fráta K; BLt 1 Hoka Marcz (50) zs vall.]. 1752: a' fogadott eppén a' sessióm tövén(en) építették, s ne(m) akarnám hogj az én emberem, szüntelen való Czivodásb(an) légyen az ő Excellentiája fogadossaival [Mocs K; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.]. 1783: mely Szováért ugy vágta ortzul a Fogados hogy mindjárt el lepte a vér [Agárd MT; Told. 10]. 1793: a Ködi* Fogados bé jött volt hozzám, hogy a bort vegyem vissza mert nem iszssa senki [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev. — *Sz]. 1801: Váradai János . . . Mlgs Horváth Miklos Ur A. Járai Fogadossa [A.jára TA; BLt 12]. 1820: Budai Péter az Unitaria Ecclesia Fogadossa [Várfa TA; JHb Fasc. 48]. 1849: Egy kék fetékes kaszent talált Cseh Josefine özve romolva a volt Fogadosánál árta 7 pfr. [Héjjasfa NK; CsZ].

Ha. 1788: Fogados [H; Ks 76. VIII. C. 190].

fogadósodik kocsmárosodik; a se ocupa de círciumărit; als Gastwirt/Weinschenk tätig sein. 1769/1778: én egy Esztendeig, és egy hólnapig fogadósokodtam . . . de nékem két véka buzánál többett nem adtanak egész fogadóságomban [Bogdánháza Sz; BfN DDD/4 Koltsár Vaszil (52) jb vall.]. 1772: Földes Aszszonyom . . . Fogadojában círciter tizen négy esztendőktől fogva Fogadoskodom, az előtt pedig itten Ádámoson Udvari Béresse feles esztendők alatt voltam [Ádámos KK; JHb LXVII/2. 223—4].

fogadósne kocsmárosne; círciumăreasă, círciumăriță; Gastwirtin. 1755: ki jővén az Vr Incedi Vra(m) fogadosneja ezt mondván adgyátok ide a bokájomat tám nem lopjátok el [Kékes SzD; WLt. Nagy András (30) jb vall.]. 1763: maga az fogadosnéis recognoscallya, hogy Mészáros Péter kezében adta muntli szákját az fogadosnének [Torda; TJK V. 171—2]. 1796: Balog Pálné, Erdeine, ugy az Inai* Fogadosne a vasznakat meg szőttek és most fejerítik [Szilágycseh; BI. Fogarasi István lev. — *Inórol (Sz) való]. 1846: Özvegy Isáki Josefné Bányai Sára val Pap Hótzig urnak piatzi fogadojában én vagyok fogadosne [Dés; DLt 530/1847. 14]. 1849: Krizsán Mária folyamodott Wendler Károly úrhoz, hogy ötet fogadosnének bé vegye, mi megis történt ő folytatta az italmérest | a győf Teleki János háznál vendéglőnő, úgy a Vendler Károly fogadosnéje Kelemen Béninek panaszkodott az iránt, hogy a nő nekik adóssok maradt [Kv; Végr. Vall. 5, 36].

fogadósne 1. fogadósne

fogadóság kocsmároság; círciumărit; die Beschäftigung als Gastwirt, Krügerei. 1769/1778: én ... egy Esztendeig, és egy hólnapig fogadósokodtam . . . , de nékem két véka buzánál többett nem adtanak egész fogadóságomban [Bogdánháza Sz; BfN DDD/4 Koltsár Vaszil (52) jb vall.].

fogadott 1. szegődtetett, felfogadott; tocmít; gedungen. 1585: Ilona Colowary Mathene vallia . voltam az a' fogadot ember ky az Anniaval banta(m) es az Annia Adot ennekem etemre minde(n) Nap egy egy penzt De azert az zegeod-seget az f l d. 75 Kuthi Janos Atta megh [Kv; TjK IV/1. 438]. 1595: Waradi Lúkazc Deak, Wrúnk ő fge egyik Secretariussa, szolgaiúal, Darabontokkal kekkekkel^b megyen Tasnad^b fele, ho penzel, az fogadot Nep eleiben, 1. kúziúal és 1. zekerral [Kv; Szám. 6/XVIIa. 57 ifj. Heltai Gáspár sp kezével. — *Értsd: két darabontokkal. ^bSz]. 1727: Ha fogadott pásztorunk medio tempore elszőkött olyankor azon csordát szerre őriztük [Szemerja Hsz; HSzjP]. 1767: En^a a' Titt Urnak fogadatt Vintzellérje vagyok erre az esztendőre [DobLev. II/377. 4b. — *Joann. Pa-poltzi al(ia)s Bede (35) nb vall.] 1782/1799: Bánya beli reszit eddig elé a Mlgs Groff Ur ő Nagysága pénzel fogadott emberekkel miveltette, most pedig annak miveltetésit a' Jobbágyainak akarta poron-tolni, hogy Jobbágy szerbe vigyék véghez [Toroc-kó; TLev. 5/16. 363]. 1794: Egy nagy ökör pajtatis tsináltatott pénzen fogadatt Áts Mesterek állították fel menyenyiért meg felejtettem [Mező-madaras MT; BK. GazdIr. Dem. Kupán (38) vall.]. 1840: Bosla Ferentz . élte párja Arendás Szőlőjinek Fogadatt Vintzellérjeit a rozsz mivélés által esett Szőlőjinek betségje mellé meg hívatta^a [MészKő TA; Bosla. — *Köv. a meghívott becstisök fels.].

2. alkalmazott; angajat; angestellt. 1640: Popa Bukur Ez mostan also visti fogadott pap paraszt Boer helljen vagjon haza eorőksége [Ludisor F; UC 14/48. 101].

Szk: ~ *próhátor/prokurátor*. 1586: Pechy Istua(n) azt vallia hogy fogadot procatora volt eo neky Igyártó Georgy, es zinte legh zwksegesb Ideie kora(n) hatta el, es el Allot melleolle | Nyrelt Ianos iuratus Senator Vallia, 1584 eztendeoben vala ez dolog hogy egy Nehany bozorkaniokat egethenek megh, kiket Igyarto Georgy Varos fogadot procatora lewen fogtatot megh [Kv; TjK IV/1. 585–6]. 1672: Az Anak Fodor Janosnak doлга p(ro)curatoriban valo megh foglatkozasa miatt, hogj . ne pericditalodgyék differaltatik, miglen fogadot procu(rato)ra haza jeóvend, az alat sollicituskodgiék magha is haza hivattatá-(sá)ba(n) [Kv; TjK VIII/11. 176]. 1827: még nin-nsen Fogadatt Procurátorunk [Bögöz U; BIR Káli Nagy Boldisár gondv. Bágya Sigmond insp-hoz].

I. a jegyzetet *fogadatlan* al.

3. felfogadott/vett; primit, gäzduit; aufgenom-men. 1592 k.: mo(n)da Orban Thamas, hogy men-nyen haza s mo(n)dgia megh eo Kegnek hogy elegh fogadott Juh vagyon [UszT]. 1776: az Ik ő Kegyelmek tulajdon tilalmas Makkas erdejéből eo Rxcell(enti)ajának, s az Udvar által oda foga-dott (:salva venia:) Sertéseit behajtották [H; Ks LIX/13].

4. bérelt; inchiriat; gemietet. 1638: miért hanta ki az szegeni embert fogadot beres hazabol ideje előt? [Dés; DLt 403].

Szk: ~ *ló*. 1785: a' Fogadatt Loért atta(m) Rf. 3 Dr. 6 [Kv; Pk 7] * ~ *szállás*. 1710: midőn vol-nának Szeben Várossában Tekéntetes Nemzetes Homorod szent Mártoni üdösbik Biro Samuel Uram fogadott szállásán Nagy Enyedi Püs-pöki László Uram . jelenté^a [DobLev. I/68.

*Köv. az ügy előadása]. 1849: szállást fogadtam a kis sátánnak^a és lakhatik ott mint egy kontesz ennek utánna csak hamar be is költöztetett az általa fogadott szállásba emget [Kv Végr. Vall. 15. — *Ti. a szeretőjének].

5. el/felvállalt; intreprins; über/angenommen; 1714: Esett büntetésb(en) Szabo Asztalos György Ur(am) hogy az Farkas György Ur(am) fogadott munkáját el akarta tsinálni kezetől hatta a B: Céh nagy Instantiajára ad fl: 1 [Kv; AsztCjK 79]. 1750: Bulzesti Gyurs Danila incaptivaltatvan, hogy accordája szerent az két Bulzesti Beszerikát nem curalta, nem építette, az melly Gainész rész örökséget az Falu ezen fogadott építésére, curálásért által adott volt, az tőlle el vétetett [Déva; Ks].

6. (meg)ígért; promis; versprochen. 1806: Nemes Pap Demeter(nek) ezen időben egy Kantzaja el lopattatott . el menenek a' Babczai^a szena fűre egy Boszorkányos nező Aszszonyhoz a' ki jó fizetést kérven biztatta Pap Demetert hogy kantzaja haza kerül csak hogy mas Nap vigye meg a' fogadott pénzt [A.várca Sz; BfR 130/1 Izvóri Lup (46) col. vall. — *A Bábca (Sz) határában levő].

7. (le)tett; depus; abgelegt. 1742: A' ki ettzer megh esküszik a' megh irtt mód szerent való fútatásra, egész életében tartsa ahoz magát, az Istennek etzer adott 's fogadott Hüti szerent meghtartya, 's a' mennyiben rajta áll mással is megh tartattya [Torockó; TLev. 9/2].

8. örökre vett; adoptat; adoptiert. 1646: Szabo Janos Uram Burianos ő Budan léweő mind(en) portloit, Jozagat . . . , holta után Pál Gáspar-nak vgy mind fogadott fianak Adá [JHbK XXII/-29]. 1766/1800: Enis' a' Harasztkeréki Ioszágo-mat . . . hagyom, kötöm, és Testáлом átok alatt fogadatt Fiamnak Tutoramnak Osvath Fe-rentznek | ezen Atyámfiat Osvát Ferentzet Fiamná fogadtam, mostan is azonn fogadott fiaságod fenn tartom, minthogy ezenn a' világon eo Kegyel-ménél nékem közölőbb valo Atyámfia nintsen [Harasztkerék MT; Told. 30]. 1826: felperes Illyés Jánosné fogadott fiának feleségét, Bíró Annát mint alperest törvénybe szólítja ily okon; hogy tudniillik az alperes a felperest a sárba belé-rontotta s csúfos szokkal illette . . . az alperest mint fogadott s örökre vett gyermeke után való gyermekét úgy bocsátotta vala bé házába s vagyon-jába Melyre nézve kívánja is, hogy mint hálá-datlan, anya ellen támadott gyermek, úgy büntetessék meg [F.rákos U; RSzF 275. — Az ítélet-ből idevonható részlet ez: (Az alperesnek) nem lesz vala szabad semmi esetre . . . a felperest a

sárba, pacsaljába belérántani szidalmazni és mocskos szókkal illetni, mind magának és örökre fogadott férjének csaknem édesanyja helyett való anyját és legjobb jóltevőjét]. 1860: kedves fogadott leányomnak, Puskás Lillának, a ki nekem öregségem és gyengélkedő napjaimban, hűséges gyámolom és apolom volt ... adjon hagyományomból 500.-öt száz Cs szimpla aranyot [Kv; Végr.].

fogadtat 1. megfogadtat/ígértet; a pune (pe cineva) să făgăduiască; versprechen lassen, im ein Versprechen abnehmen. 1570: Erzebet Darochy Jacabné Ezt vallya hogy .. ezt Mongia wolt More Ambrus az feleségének ha ely hagiód az Rachnewal valo peredet, Im haza fogadlak hozzam, Arra azt Montha Az felesége, ha en velem azt fogadtatod, Tahat teys fogad fel hogy Nem Jars soha vele egy zekeren, De arrah nem Emlekezyk hogy fey fogatta volna Ambrws [Kv; T Jk III/2. 149].

2. szegődtet, felfogadtat; a pune să tocmească/să angajeze (pe cineva); dingen lassen. 1601: mindenik kapwra hat hat darabantott fogatassanak es Iniuंगalianak nekik zorgalmatoson hogy az kapwkon legyenek zorgalmatoson valo vigyazasban es onneth .. el ne merezelyenek menny biro vram hyre nelkeol [Kv TanJk I/1. 388].

fogadtatik 1. a fi întîmpinat/primit; empfangen werden. 1833: Az ezen Erdelyi Nagy fejedelemségbeli régen ohajtot Dietát Felsőes Fejedelmünk Iső Ferentz Magyar Ország Királya Kolosvárra 26dik Majusra határozván személyessének unoka Ötsit Estei Ferdinánd ő Fő Hertzegségre neveztetvén ki, ... 8dik Majusra meg is érkezvén nagy pompával fogadtatot [AsztCLev. 5].

2. szegődtetik, felfogadtatik; a fi angajat; gedungen werden. 1840: Ezen folyó 1840-dik esztendő július 19-én közönséges falugyűlésével sarjűpásztor fogadtatott [Taploca Cs; RSzF 175].

3. 1864: (A csapatok) Ditrót* ... fel égettek, — 's Szárhegynek^b tartva fogadtatának 300 székellyektől, kik harczias el szántsággal többet 500-nál leölének [GyHn 63. ^{a-b}Cs].

fogamzik megered/fogan; a prinde rădăcini; (Pflanze) angehen, Wurzel fassen. 1722: az Zab Tavasz féle hamar fogamzik [Fog.; KJ Rétyi Péter lev.].

fogamat 1. hatás; efect, urmare; Wirkung. 1659: Az Kapucz Bassa is így aduan az Vezernak ertesire az dolgot, noha bizony az Taphtadar-Panajotais az dolgot valoba szepítetttek, mindeneket megh mondottanak, hogy az szegény Ország^a igen megh pusztult, ... de annak egy penz ereo foganattya sem leott [Borb. I konstantinápolyi követ-jel. — *Értsd: Erdély]. 1703: meg irtuk vala kgk(ne)k, hogj a szebeni Citedalla (!) epítésére, Ap-rilise' es Majusra rendeltetet dolgozok(na)k hátra maradot reszet fel számláltatván maga szekib(en) fogyatkozás nélkül menten be küldesse, de ... azon Intimationk(na)k igen keves foganattya volt

kglmeteknél [Nsz; UszLt IX/77. 63 gub.]. 1831: Hamis az a' Contractus, nem igaz, ne legyen annak foganattya sohult a világon [Kvh; HSzjP Babós Ignázt (72) vall.].

2. eredmény; rezultat; Erfolg. 1737: Nem kétlelem, ha foganattya intimatiomnak nem léssen, továbbá is fogják a Qverulansok panaszokat, és instantiájokot urgealni [Darlac KK; Ap. 4 gr. Haller János aláírásával]. 1801: reméllem foganattyaát kérésemnek [Kv; Kp II. 59]. 1808: az egész doigat az az* az ot végehez ment Inquisitiot és publicatiot az ottan levő urak hogy vitték véghez és mi lett a' foganattya és gyűmöltse [Torockó; TLev. 13. 7. 13. — *Olv.: azaz].

Szk: ~ nélkül eredménytelenül. 1807: meg intettetem Ágh Josef ő kegyelmét, hogy az erőszakaskodástól szűnnyék meg ..., de ezt úgy látom foganat nélkül [Balázstelke KK; DLev. XXXVIII. 4].

fogamatlan eredménytelen; fără rezultat; erfolglos. 1804: minden a' szeretet, és emberség utján tett igyekezetei nem tsak foganatlanok lévén, hanem még képtelen méltatlanságokkal és tsuf-ságokkal viszontagoltatván [Berz. 21]. 1822: A minden istentelenséggel, boszorkánysággal, tolvajsággal etc etc tele, telyjes Mar(us) Széki Bernárd Benedek. A gonoszságokban Semmit sem engedő Társával G. Mikos Joseffel ... irántok tett annyi Irásim Kérésim el mulasztthatatlan Relatioim mind foganatlanok [Kv; RLt ismeretlen rk pap kezével]. 1834: Erkeserűi Tktes Prater Ur ... általam atyafiságoson kéreti, 's ha ez foganatlan lenne, ezennel Törvényesen inteti [Dés; Bet. 5].

fogamatlanság eredménytelenség; nereusită, in-succes; Erfolglosigkeit. 1768: néhai Váradí János elégtelen lévén maga élete táplálására, elsőbben meg kínáltotta volna az Attyafiait hogy tartanak, és táplálnak mert külömben kételenítettik idegen Gyámott maganak keresni, es ugy azután látván kérésinek, és meg kínáltatásának Attyafiai előtt való foganatlanságát ... néhai Mlgos Groff Kornis István Ur ő Excellentiája Szárnyai alá recipialta magát [Ród K; Ks 33. III. 3].

fogamatos eredményes; eficace; erfolgreich. 1800: igen foganatos volna ha ő Nagyságok azon perrel* fázasztott Atyánk flainak ott ahol illik segedelemmel lennének [Torockó; TLev. 9/33. — *Ti. a szomszéd birtokosok ellen erdőfoglalás miatt indított perben]. 1803: Perceptor Kommentzi Ur azon Királyi Tárház-Inspectort azon dolognak végképpen lejendő el igazittásáig bennis tiltotta; de annak foganatos kimenetele nem lett [Toplica MT; Born. XVc/1.30 Vulkán Jákob sen. (72) col. lev.].

fogamatosabban eredményesebben; mai eficace; erfolgreicher. 1683: sokak(na)k ... here modon csalárdcsággal valo élődések, maga tartozó szám adások foganatosabbanis véghez mehessenek [UszLt IX. 76. 13 fej.].

foganatosan eredményesen; efficace; erfolgreich. 1678: parancsollyuk kglmetek(ne)k ... igen serio hogy se orát se napott sem penigh több parancsollatunkat rolla nem várván hova hamaréb mindezek(ne)k effectuáltatásába(m) az hól illik szorgalmatoskodgyek hogy kötelessegek(ne)k felelhessen megh foganatossan [UszLt IX. 76. 8 fej.]. 1699: az en kedves Felesegem Kapi Anna ... az en ellenem intentaltatott Notának is gratiaját foganatoszan munkalodta [Mk Macskásy Boldisar végr.].

foganatosítás executare, ducere la capăt; Durchführen. 1873: a m. bikali ev. ref. egyház fel van hatalmazva 150 szál a eladására az ekkla erdejéből, s kérdésbe teszi ajánlja-e a p(resbiterium) e határozat foganatosítását [M. bikal K; RAK 304].

fogandó 1. foglalandó; care urmează să fie cuprins; was (ein)zunehmen ist. 1834: A Falu napkeleti végénn lévő sánczok közé fogandó Előláb (sz) [Csekelaka AF; EHA]. 1838: (A földnek) a sáncz közé fogandó része bé ültethető burgonyával [uo.; KCsl 3].

2. befogandó; de inhámat; was einzuspannen ist. 1672: Katonából Radnotra haitott 32 Gyermekek Lovak ... Szekérben fogandók* [UtI. — *Köv. a színnevek szerinti fels.].

fogantatás fogamzás; concepere; Empfängnis. 1657: Nekem pedig magannak mind fogantatásom s mind születésem háboruságos időkben löttek volt | Lött pedig születésem in anno 1607 az akkori időjárás szerint karácson előtt két héttel pénteknapon*; és az mint fogantatásom, születésem, úgy egész eddig való életemnek is rendi, folyása csak nyomoruságos és nyughatatlanságos volt [Kem-Ön. 15–6. — *Dec. 14-én]. 1819: én fogantatása napját elő nem számlálhatom, hanem ... a' gyermek néha a lilki holnapba is bele lépik, a' mint esztet több tapasztalásaim után is erősíthetem [Kv; Pk 2].

fogantatik a fi conceptu; gezeugt werden. 1570: Minden ember kwlön kwlön planetak alatt fogantattak es zwlettettek azoknakis mind kwlömb kwlomb természetik vagion [Nsz; MKsz 1896. 366–7]. 1584: Paysos Istwan vallia ... oth voltam akor, Amikor ferkely Miklos meg Eskettete az eo nala lakot es meg terheswlt leiant Azon ha eoteolle fogantatot volna a leiannak gyermeke [Kv; Tjk IV/1. 226]. 1657: az atyám ... egykorban hazaérkezvén, jól megivott barátival ... s én akkor fogantattam [KeményÖn. 15]. 1766: azon gyermek nem Petrucz Györgytől, hanem Docz Juontól fogantatott [Grohot H; Ks 40/9 Roman Iuon (40) jb vall.].

fogantatott teherbe esett, terhes; gravidá; schwanger geworden. 1739: azon eő szt Felsege szeplötelen, minden makula nélkül fogantatott szt Anyát, és minden szt Angyalokkal és Szentekkel alázatosan kérem [JHb IX/30 Bornemisza János végr.].

fogantó, fogantyú 1. (ajtó, ablak v. fiók) fogó/húzó; miner (al usii, ferestreii, sertarului) (Tür, Fenster od. Schubladen) Handgriff. 1589: az gradich ay alat valo haznak aytora (igy!) kelenczet, fogantot, forditot ... chinaltatunk [Kv; Szám. 4/IX. 17]. 1596: Mind azoknak az aitoknak, pantnak sarknak, kelinchnek, foga(n)ttonak, Retez es Retez feonek es hewedernek vettünk Eot apro vassot [Kv; i.h. 7/II. 32]. 1609: Veottunk egy zaart rea* fogontostol kolchystol attu(n)k f — d 70 [Kv; i.h. 126/IV. 120. — *Ti. egy ajtóra]. 1629: szöld berlet gjontaros ayto fogontiu raita [Szentdemeter U; LLt]. 1654: Az Nagyobik hazon bérlyet ajto, jo zár rajta foganto [Szásznadás KK; Ks Bánffy Anna urb.]. 1662: az ucza aytohoz ualo Fogontot czinaltattuk megh hogi el teörték, Attunk az czigannak f //5 [Kv; SzCLev]. 1720: Ajtóra valo virágos fogontju [HSzj tölcseres al.]. 1734: az háznak közepe alatt egy Pitvar, annak ajtaja berlett, vas Sorkokkal, pántokkal, kilincs, és fogontyuval [Datk NK; JHbB D/1 gr. Bethlen Farkas lett.]. 1756: Ezen Háznak ... Vas szegekkel ajto Táblájához foglalt két vas Sarkokon Vas Kilintsel Fogantsuval (!) és Zárral Nyilik be Ajtaja [Branyicska H; JHb LXX/2. 20].

2. fogó; toartá; Griff, Henkel. 1585: miért hogy az kúton valo vedernek ... az fogontoyat is el teortek, hogy megh chinaltatuk Attunk Lakatos Balintnak attúl d. 12 | beor vedernek chinaltatunk fogontoiat attunk d 8 [Kv; Szám. 3/XIX. 29, XIV. 34]. 1595: Czjnaltattam az Toroniban valo kútra az fokhaznal 1. tölgyfa vedret d. 20. 3 sing vasra. 3 Abroncznak és fogontonak d 25 [Kv; i.h. XVIIa/6. 121 ifj. Heltai Gáspár sz kezével]. 1597: Egy cheörték nap mütata ket kosar mehet Bodor Janos az eó kertibe, azt lata(m) hogy eggiknek az fogontiuia el teórett wala [UszT 12/37 Martha relicta quondam providi Martini Foris vall.]. 1636: Egi fel fwggeszteo rész wst rozsz az fogantoiá ér f. 1. d. 75 [Kv; RDL I/109].

3. fül; toartá; Henkel. 1588: Az Nagy Pincze Palazknak chinalt Lakatos Benedek Egy zart, keet fogantott, Az kis pince palazknakis keet fogantot, és keet pantott chynalt [Kv; Szám. 4/1. 64]. 1615/1628: Lywkas fedeletlen kanna fogonto nelkw [Kv; RDL I. 96c]. 1656: Egy foganto nelkwl valo Teóreök Rez wst onos. Egy Ket fogontju rez palatsnita (!) süteő [Doboka; Mk Inv. 16]. 1851: nyolcz vesszsző-aszaló-tábla, melyeknek бүтүү és oldalai deszkából vagynak vas kapcsolokkal össze foglalva. ... a' tábláknak fogantjui is vagynak vas szeggel jól rá alkalmazva [Erdősztgyörgy MT; TSb 34].

4. 'p' 1813: Vagyon egy Gangos ... retzés Vas, Pofa Vasak szoritto karikával együtt, Párnába valo két fogontju bele járo horogal együtt [HSzj gangos al.].

5. 'p' 1586: Az Varas pechietit viobban mecchettette(m) Thanachj akarattiból, Ezwstéot Czinaltak rea az fogonto niomoiara — p. 15 beoueon az Ezwsti arra teszen f. 2/50 [Kv; Szám. 3/XXIV. 2].

Szk: ~ *sajtár* ? füles *sajtár*. 1597: Kadar Jakab ky Varos Zamara a' Feredeo hazhoz miüelt ... Chinalt 2 vj Teolgy kadat f 2 d — ... ket foganto Saitarokat chinalt p(er) f 2 d [Kv; i.h. 7/XII. 148 Filstich Lőrinc sp kezével].

Ha. 1666: fogontyu [HSz] *fogantyu* és *zár* al.].

fogantós, fogantós 1. (ajtó v. ablak) fogós/húzó; (usá) sau fereastră) cu mîner; mit (Tür-od. Fenster-) Handgriff (versehen). 1652: festet, parkányos, holyagos szegekkel, vas sarkon panton forgo, vas tolyo záros, kilincses, fogantós, vértés, ütközös, fordítos Ajto kulcsával egyött | Ezen haz hijján vagyon egy rekesz, ajtaja ... vas sarkon panton forgo, vas retez retez feő rajta, fogantys [Görgény MT; Törzs]. 1694: Innét az elébb meg irt ház(b) vissza térvén, nyilik ugjan abbol balkezre is, vas sarkas, pántos, fogantos, fa hevederes, parkanjós, festett félszer Ajtó [Borberek AF; BfR Néhai ifj. Bálpataki János kúria-leírása]. 1745: Nyilik bé vas Sarkakon és pántokon forgó borított vas záros, fogantjus, koltsos ajtó [Marossztkirály MT; Told. 18]. 1807: édgj Hordo szín két felé nyilo Fenyő Dészka vas Sarkas Fogantjus, és Francia Záros ajtóval Fenyőfa. Dész-kákkal egészszen bé padolva [Szentmargita SzD; Ks 76/56 Conscri. 6].

2. fogós; cu mîner; mit Griff (versehen). 1627: Egj fogantos rez vsteoczke f — d. 20 [Kv; RDL I. 134]. 1656: Hat rez fazek anagy wst; negye fogantius [Doboka; Mk Inv. 3]. 1774: Latzi(na)k attunk egy' ket vedres fogantjus üstöt in fl. 2 [Kv; Pk 6]. 1736: Fél ejtelesnél kissebb fogantjus rez üstötske [Pinárd MT; CU]. 1851: Egy czövekverő uj bikfa kos, három fogantjus vas karikával, két büti vas abroncsal ... egészen jó állapotban [Erdősztygyörgy MT; TSb 34].

3. füles; cu toartá; henkelig, mit Henkel versehen. 1637/1639: Egj Jeges viznek ualo fogontos csecses on korso [Kv; RDL I. 111]. 1687: Vas abroncsos merő véka ket vas abronczaval; fogantos vasaval [Brettje H; VhU 589]. 1742: Egj vas abrantos, fogantjus kis Viz csobalyó [Pókafva AF; JHb XXV]58 Tomai László kijegyzése]. 1806: Vagyon egy tsigollya vesszőcskékből font fogontus nagy kasortnya [HSz] *csigolyavessző-ha-sortnya* al.].

fogantyu 1. fogantó

fogantyu-karika fogókarika; mîner in formă de belciug; Griffingel. 1736: áll (!) földel töltött tűzhely fundamentomon, paraszt veres kájhábol, meg vadnak csinos ablak ráamátskájok és rájok szegezett apro vas Sorkotskákkaal egyetemben, Nem maradván hátra a' bé záro vas fordítotskák és fogontyu kis karikák [Várhegy MT; CU XIII/1. 111].

fogantytlan fületlen; fära toartá; ohne Henkel. 1736: Az Ur Házáb(an) Fogontytlan lyukas Cir. harmad fél vedres üst 2 [Várhegy MT; CU XIII/1. 101].

fogarasföldi I. mn Fogarasföldéről (a fogarasi vártartományból) való; din țara/ținutul Făgărașului; aus dem Fogarascher Land stammend. 1648: Az székely atyánkfiai proponálván kegyelmes urunk, hogy az fogarasföldi boérok bémenvén székekben, nem requirálnak sem tisztet, sem dominus terrestrist, hanem ... a jobbágyokat elviszik nyilván való károkra [Gyf; EOE X, 480]. 1680: en jol ismertem Sigmond Jánost, ugy hallottam hogy Fogaras földi fi volt [LLt Fasc. 151]. 1703: Fogaras Városbéli és Fogarasföldi Táborozo Nemesség-(ne)k és Boérság(na)k közzönségessen alazato(s) <s>supplicatiojok T F Kapitany Urunkhoz és az Nemes székekhez Kglmetekhez [Fog.; UTI]. 1722: Hoza mi nékünk Fogorosföldi Voillay Nem-(zete)s Sorbány Gabor uram eő kglme Fogorosi Fő Kapitany Kövesdi Ts és Nemzetes Boer Simon vram eo Kglme Valato es Czitatoria pecsetitt [F; BK]. 1808: Fogaras Földi Porumbáki .. Gyitza Pap János .. visel szörös Oláh babot, vagy szárikát [DLt 171 nyomt. kl]. — L. még EOE XII, 166, XIII, 293.

II. fn-i jell-ű haszn-ban; cu funcție substantivală; in substantivischem Gebrauch: Fogarasföldéről való személy; persoană din țara/ținutul Făgărașului; Person aus dem Fogarascher Land. 1643: három esperestek a Mezöségről valók ... nem hogy reversalist adtak volna, elől állanak, és azt mondták, hogy ök az Vladika mellől el nem állanak A Fogaras-földiek is azt mondták, hogy ök nem szakadtak el az oláh Vladikatól a mikor magokat a Nagyságod protectionja alá adák [Gyf; Lupăș, DocIst Trans. 219 Geleji Katona István a fej-hez].

fogarasi 1. a Fogaras hn -i képzős alakja; forma derivată cu sufixul -i a numelui topic Fogaras; mit -i Ableitungssuffix gebildete Form des ON Fogaras; din Făgăraș; Fogarascher. 1586: 20 Marty Herman Marton viszi Tordaig az fogarasi Szent egi haz fwndalot felesegestel attam az Negi lora tordaig f. 1 [Kv; Szám. 3/XXIV. 49]. 1597: kwittem Aiandokot Miklos Deaknak a' fograsi (!) Kapitannak [Kv; i.h. 7/XII. 136 Filstich Lőrinc sp kezével]. 1633: Az fogarasi udvarbírónak is parancsoltunk: hat avagy hét jó lovas boerokat rendeljen [Gyf; Veress, Doc. IX, 324 a fej. Szalánczi Istvánhoz]. 1675: az ő Nagk Făgărași Pinczikk(en) lévő Borokrol valo Partiale Regestum [UTI]. 1679: Sescsori Sorban fagarasi udvarbíránk administrált boérok honorariumát, fl. 24 [Porumbák F AuT 138]. 1684: Fagarasi Vár [UTI]. 1687: flor. 400 fagarasi gostina proven-tus [Zalatna AF; AuT 486]. 1722: Fogorosi Fő Kapitány Kövesdi Ts és Nemzetes Boer Simon vram eo Kglme [F; BK]. — A teljesebb szöv. *fogarasföldi I* al.].

Szn. 1621/1622: Fogarasi Geörgy deak [Dés; DLt 343, 345]. 1641: Fogarasi Geörgy Deakne Swtéó Kata [Kv; RDL I. 125]. 1684: Georgyus Fogarasi negociator Fogarasiensis [Kvh; HSzjP]. 1694: En Ingodalyon^a lako Fagarasi Biro János [JHb XXIX/6. — ^aNK]. 1699: Fagarasi

Sámuel [TL]. 1731: zugattak és rebesgették ... hogy Fagarasi a mostoha leányát élné [Mezőbánd MT; Born. XXXIX. 16]. 1699: Fagarasi S(a)-m(ue)l [Sövényfa KK; Born. XXXIX. 16 G. Simon (52) j b vall.]. 1732: Fagarasi Gábor [Gergelyfája AF; JHb XXVII/7]. 1738: Fagarasi Mária Aszszany [Dés; Jk 495]. 1750: Fagarasi Paur Ferentz [Mocs K; EMLt]. 1773: Fagarasi Gábor mpr Fejér Vármegyének hites v Szolga Birája [DobLev. II/448a]. 1780: Tekintetes Nztos Fagarasi Krisztina Aszszony [Nagylak AF; i.h. III/541].

Szk: ~ fazék. 1812: Egy pár Seges Vári Csésze xr 6 Harom porgoló xr 6 Egy pár Zöld fazék xr 10 Egy pár kitsi fogarasi fazék xr 6 Egy szebeni Fazék xr 6 Egy pár Korondi Fazék xr 3 [Mv; MvLev. Szürtei József hagy. 7-8] * ~ lábós. 1812: Nagy Seges-Vári kopott Tányér xr 4 Egy Nagyobb Lábos Fogorasi xr 6 Mas kisebb Fogarasi Lábás xr 4 [Mv; i.h.].

2. ~ guba Fogarason készített, ill. Fogarasföldén viselt fürtös gyapjú felsőruha-darab; sarică făgărășeană confecționată din lână mișoasă la Făgăraș și purtată în țara/ținutul Făgărașului; Oberkleid aus zottiger Wolle verfertigt und getragen in Fogarasch bzw. im Fogarascher Land. 1668: Egy Hordo szűrtől kibem vagyó(n) veg. no 800 f 6 // 00 ... Száz Uy Gubától f 5 // 00 ... Száz fogarasi viselt, Gubától [BfN Vect.]. 1683 k.: Száz fogarasi viselt Gubától f 3 // 00 Egy végh Brassaj szűrtől f — // 20 Egy Végh szebenyi szűrtől [Mv; MvRK Vect. 8]. 1688: Egy Böreg Gubától f — // 05 Egy fogarasi viselt Gubától f — // 03 [Mv; i.h. 23].

3. ~ kalap Fogarason készített, ill. Fogarasföldén viselt főrevaló; pălărie confecționată la Făgăraș, respectiv purtat în țara/ținutul Făgărașului; Hut verfertigt und getragen in Fogarasch bzw. im Fogarascher Land. 1683: Fogarasbol ez sz(erint) hoztunk egyetmasokat el Három Fogarasi kalap [UtI].

fogas I. mn 1. vnilyen fogú; cu dinti; zahnig. 1631: eifele szobeszed közben monda Nagy Ferencz hogi meniel te utalatos ocmány fogas, menj az szeölöre s kapalj az fogaddal mert ha ki megjek ugi cselekedé(m) veled hogi minden ember megh csodallia, Meg arczulis akara peokny de nem talala [Mv; MvLt 290. 260].

2. fogazott; dínțat; angezackt, verzahnt. 1590: Az Malomra valo keoltseg 8 Septembris veotem egy zeker fat az fogas gerendak eleiben az vyzvetelnek zuksegere az nagy gathozis vittu(n)k benne ... d. 75 [Kv; Szám. 4/XIII. 3 Greg. Wass kezével]. 1680: Ezen Kamarában vagjon Csikbol hozot deszka meczó egy fűresz vas, melynek ött fogai ki történek. Ibidem más fogas fűresz vas is két darabokban [Porumbák F; Ált Inv. 16]. 1692: Fűresz malom ... Egy öreg deszkameczó jo fogas vas fűresz, vasfűresz vono vas [Görgényszimre MT; JHb Inv.]. 1840: (A gerendely) végén vagyon egy fél kerekűgü tölgyfa kerék amely több fa fogainál fogva az alatta nyulongo

megint fogas fenyő gerendát taszigállya [Km; KmULev. 2 papirosmalom lett.].

3. csípős, metsző; pátrunzător, tăios; bissig, scharf. 1840: Veteményt 's Majorságot mihelyt ez a' fogas hideg szelidűl, küldeni fog a' Tiszt [A.ilosva SzD; KfMiss.].

4. ~ borona grapă cu dinti; zinkige Egge. 1647: Ket fogas borona [Marosillye H; Vlt 55/5415]. 1735: Az udvarban vagjon három Seprő Borona, és két fogas Borona [Szentjakab TA; JHb XI/9. 12].

Mint hogy a régiségben, sőt a kezdetleges fokan megrekedt népi földművelésben némelyütt szinte korunkig volt tövis v. tuskéborona is, ezért használhatták az ettől való megkülönböztető jelzővel alakított szk-ot. Az 1735-beli adalékban az ezzel együtt emlegetett boronafajta közül a seprőborona alkalmasint éppen az előbbi boronafajta ra vonatkozhatik.

◇ **Szn. 1557:** Fogas Alberth [Kv Szám. V/1. 25]. 1573: Fogas Albert [Kv; Tjk III/3. 225].

II. **fn 1.** cuier; Hakenbrett. 1568: Vrsula c(on)sors fran(cisci) korchyolas . fassa e(st) az anyam az hazat Jdegen embernekys el agya vala, es vgy tarta meg Barla peter, azert semy holta vta(n) ne(m) maradoth hane(m) egy hitua(n) tollas derekal, es egy hitua(n) fogas [Kv; Tjk III/1. 203]. 1572: (A) fal Mellett Eois feleségével feksyk volt Annyera rwgyak volt az falt hogy az eo fogassarol ket talnyeris Esset leh [Kv; Tjk III/3. 33]. 1585: Keotelwereo Balint vallia, Le tewe(n) Keotelwereo Leorincz Az czech Mesterseget ... Az czech Tablaiatis le veowe a' fogasrol . vgy Adak a' ladat Mas kezebe [Kv; Tjk IV/1. 441]. 1605: Az eöredg palotaba(n) ualo hazba(n) uadnak keörwly padszekek, Vgianot ket ; kis fogas, kemenceze, egy szaruas eökeör fő, giortya tarto [Gyalu K; Sennyei 11/47 feji inv.]. 1636: Kertesz haz Vagyon benne egy kül futó mazos kalyhas kemenceze, keörüleötte pad szek, kett eöreg bellett fejer pad, uy aztal dezka Talas, egy fogas, egy noszolia [Siménfva U JHb Inv.]. 1716: ezen Hazban^a az Falan haram jo fogos [Grid II; BfN 92/4. — "Naláci Lajos kúriájának egyik szobájában]. 1723: negj darab Apro fogasak [Holtmaros MT; Told. 29/7]. 1740: az M. Aszszony Házab(an) ... Az Fogosokon Cristaly Bokaly . nro 2 Cserep bokaj nro 10 [Pálos NK; Ks 11. XLI. 32]. 1766: egy hoszszatska régi fogass a' falra Szegezve [Hoszsütelke AF; Kath.]. 1772: a Kő Boltban három fogasak edgyik teli bokájokkal, ugyan vas Szerzőmokkal [Mv; DLev. 5. XVII/3]. 1782: Groff Házában illő asztal, Fogasak tisztéséges és Csinos bokájakkal, szép Ládák Nagjabbak es kisebbek, a Nagyabban fejer néműt tartatt [Mv; DLev. 4. XXXVI]. 1816: Az ajto felett valo kerek Fogason Négy hojagos Csupor, és Tiz Csuprok [Varsolc Sz; Born. IV. 41 Bornemisza Krisztina hagy.]. 1826: egy Fogos a Házba ... , egy feszett (!) tal tarto [Mezőbánd MT; TSb 26].

Szk: edényt tartó ~. 1820 k.: egy avatég edényt tartó Fogas [Dés; RLt] * fegyvernek való ~.

1677: Paraszt fogosak karjaival edgyút és egy kúsded feyvernek ualo fogas [Mezőmadaras MT; Borb. II] * *gyantáros* ~. 1637: ket giontaros berlet fogas [Teremi KK; Ks 69. 50. 44]. 1765: Gyantáros fogas 2 Paraszt fogas 6 [Ispánlaka AF; JHb XXVIII/7]. 1771/1817: Gyantáros fogas vass A' Falon három fogakkal [Bözöd U; Mk] * *hámtartó* ~. 1810: ezen Istállóban ... vagyon egy hám tarto fogas is [Doboka; Ks 76 Conscr. 32] * *hús aggató/tartó* ~. 1636: uagyon egy Teytarto Ablaktalan keő Kamaraczkara nylo ayto vagyon benne furesz deszkabol czenalt teytarto polcz ..., es egy hus tarto fogas [Simén-fva U; JHb Inv.]. 1692: Ugyan ezen Boros Pinczében vagyon Hus tarto fogas no 1 [Mezőbodon TA; BK 6]. 1795: Kamarába Hus aggato fogas 1 [Déva; Ks 108 Vegyes ir.]. 1849: Egy Hus tarto fogos [Somkerék SzD; Ks 73/55] * *iratos* ~ 1690: Ebédliő Ház Foghás nro 3 Az Ur ő kglme Haza Iratos Fogosok nro 2 [Kentelke SzD; BK Inv. 8] * *karatlan* ~. 1687: Ezen Udvarbirak házabol nyilo belső Kő Ház Karotlan fogas az falon, egyik hosszu, nro 2 [Vh; VhU 517]. 1762: Az Cseléd Hazban két karotlan fogas [Mezőcsán TA; Ks 15. LXXIX. 3]. 1788: Fejér karatlan fogos 3 ... Fejér fogos 3 [Somogyom KK; Told. 44a]. * *haros* ~. 1724: Három apró darabotska karos fogosak [Koronka MT; i.h. 29/12]. 1745: hat karjas, és egj gjalog réz fogú fogasak [Marossztkirály AF; i.h. 18]. 1790: a' falon ... Három darab festett karos fogas a' Ház falába szegezve és egy kúsded az ajtó felett [Mv; MvLev. 2 Cimbalmos Ferencné hagy.] * *paraszt/parasztos* ~. 1632: Komani Uduarház . Ešteődik Palota .. Két paraszt fogas [Komána F; UC 14/38. 128]. 1688: Ket paraszt fogas [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 3]. 1744: Fal oldalán három régi paraszto fogosok [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67]. - L. még *gyantáros* ~ * *párkányos* ~. 1688: A falon két parkányos hosszu fogas [Kozmás Cs; Eszt. inv. 3]. 1697: Vagyon az Vinczi felső várban Parkányos fogas nro 3. Paraszt fogas nro 1, ezeken a fogosokon kék virágos bokály nro 5. [Alvinc AF; Mk Alvinczi Péter lelt. 7]. 1797: Simma Szinit meg vesztett párkányos fogas [Körspatak U; Pf] * *serpenyőtartó* ~. 1652: csinaltam egy serpenio tarto fogast az bolthban d. 80 [Kv; AsztC]k 50a].

2. ? gerendákból fésűszerűen, rostélyosan összerótt gátféle; un fel de stävilar fácut in formă de pieptene, de grătar, din birne; kammartig zusammengefügt Knüppeldamm. 1583: Az Gerendely meg zakat volt foldoztatny veottem 2 Apro vassat d. 16. Korro (!) fat Gusnak es zegnek es fogasnak. veottem d. 53 [Kv; Szám 3/XII. 4 Malomszám.]. 1585: Kewetkezik a mi keult az oh warj malomra ... Zapor tarto gerendat vettem p(ro) d. 67 . fogosnak ualo fat vettem p(ro) d—18 [Kv; i.h. 3/XX. 3]. 1595: veottem giortianfat fognak 10. Zalat f 0 d 50 veottem malom eleibe fogasnak fat f 0 d 60 [Kv; i.h. XV/6. 30]. 1600: Az Malom Zwkssegere walo Fa wetel

. Veottem 27. karo fatth Fogas eleiben d 54 [Kv; i.h. 9/VIII. 11].

Ha. 1680: fogos [A.porumbák F; ÁLt Inv. 4]. 1701: fogos [HSz] *tűzes-ház* al.]. 1710: fogásak [Mezőbánd MT; MbK]. 1747: fogast [Szpring AF; JHb XXV/88. 3]. 1804: fogasak [Boros-benedek AF; SLev.]. 1805: Fogos. Fogas [Szamosfva K; BLt 9]. 1817: fogasak [Mv; MvLev. 2].

fogás¹ 1. el/lefogás; prindere, arestare; Pest-nalime. 1590: Illet volna Azert az gonozúl téueő embert meg fogatny, nyert hogy az fogast nem tagadgiak es fogosok Alatt szabadúlt el az gylkos azert maradnak dijan Az a' gylkos pedigh vgyan kergeteobe marad [Usz; UtI]. 1674: paranczollyúk mindenfele rendeknek, ez levelwnk latvan, .. Beztercej hiueinknek akar mely fele minden latrokat kergetni meg engedgywk, azoknak fogásában es bwntetésében, melléjek fel tamadván, minden segitseggel legyen [PLPr 116—7]. 1630: monda Nagy Gergelys hogj ne fogjak eőtet mert el megien eo fogas nekül [Mv; MvLt 290. 196b]. 1748: Nagod parancsolta vala, hogy azt kit az Hajduk az tiltot ősvenyen fogtak meg küldeneni Harminczados Uram kezizhez Masszor is törtvenen ilyen fogosok egy nihanyat küldöttem a Brassai Generalishoz [Ikafva Hsz; Ap. 1]. 1769: Parancsolván Tiszt Vram hogy fogva vigyék az Udvarban Vasziylt eő monda arra ... el mégyek én fogás nélkül is [Szentbenedek SzD; Ks 25. III. 69].

2. fogdosás; stringere; Angreifen/fassen. 1814: Markovits Ersebet karján fogta meg rántzikálta annyira hogy karja is a Kemény rantzikálás, és Fogásai miatt el kekült [Dés; DLt 221]. 3. 1775: Bánffy György felesége az ura kalamárislédáját felrontja s benne találja Wesselényi Farkasnének 15 rendbeli leveleit, melyben, egyéb fajtalanóságok között, többire a volt írva, hol, mikor és micsoda fogások közül melyik actus venereus esett jól neki s melyik nem [RettE 357].

4. mesterfogás; iscusință; Kunstgriff. 1766: A szegény Berki László is megholt. Ez olyan hegedűs volt, hogy hozzáfogható ezeltött 30 esztendővel nem volt. Ugyan ő redigálta az erdélyi cigány muzsikásokat arra a fogásra, melyen most muzsikálnak [RettE 204].

5. fortély; viclenie, șiretlic; Kniff, List. 1766: Ribicorai Glis Thodor Iffiahb Petrucz János unszolásából most Circit(er) két Esztendeje hamis kalácsot vévén, minden akkor, és annak előtte falunkban történt Tolvajságokat lopásokat reája fogot volt, de annak utánna Glis Thodor meg vallotta, hogy valamely vétkekkel ki kalácsolta, mind hamis fogások voltanak [Grohot H; Ks 40/9]. 1771: (Zilahi Istvánné) a mint orvos-ságért ment volna haza, mely tsak fogása vala, ... egy foro fazék vizet kezében fogván ... látá hogy Aszszony fekszik a Férje mellett, le rántván a paplant rollak, végik (!) önté foro vízzel őket [Dés; DLt 321. 43b]. 1793: jötte nek bé némelly emberek, olyan jelentéssel, hogy az

all peres kendert és fonallat Árulgat, de ezeket akkor, hol egy, hogy (!) más fogásokkal, magáról el kívánta Harittani [Déva; Ks Vegyes ir. 114 Jk 356]. 1827 k.: mitsoda Mesterséges fogásokkal vitte véghez azon személy, hogy Szabo Josefhez régen Férhez ment Léányomat Susit mikent keverte rossz hírbe, melyért a Templomból ki tiltatott [Torda; TLt Praes. ir. 65/1827-héz özv. Vas Gergelyné Fülep Ágnes nyil.].

6. kifogás; pretext; Ausrede, Vorwand. 1553: ha penygh wala mely fel Ezt Az napoth <c>hak valamy fogással mulatna El reya nem Alana dolgat vezesse [Kv; BfR VI. 295/1].

Szk: ~t fogodn. 1683: Kerekes Péternel ván Száz Aranya nehanszor kertette mind halogata megh adasat, hol egy s hol mas fogast fogván kérjek megh tölle mert minden adosságot el igazította velle, semmivel sem ados néki, mert egyeb irant igen Mester Legény [Kv; Ks 14. XLIIa Kornis Gáspár végr.] * ~t tesz? ármanyskodik, fortélyoskodik, mesterkedik. 1553: ha la (igy!) valamely fel <E>len valamy foghas(t) tenne az mas fel Az keth By<ro>hoz menyen Az megh hagyot napra Es Az tyzen otód <na>pra lewel<et> kyryen es Az vr Zekyre Jeoyó<n> [Kv; BfR VI. 295/1].

7. ál-jogcím, ürügy; motiv, pretext; Vorwand, Prätext. 1818: a mostani vágás alatt lévő Táblában fel járo uton alol lévő szegeletetske erdő adattassék által, ugy mindazonáltal hogy az a helybéli Ispány által mutatassék ki a Bácsiaknak, és ... horgyákis el onnan ne hogy ezen fogás alatt az egész Télen erdőlljék az erdőt [Kv; KmUlev. 3 - *A tózsomszédos Kisbács lakosainak].

8. kb. vmihez való folyamodás, vmire való hivatkozás; referire la ceva; Bezugnahme. 1816: A' tudva lévő Causában, az evictio iránt való kérdés ell dönt, és a' Méltóságos K. Tábla azt határozta: hogy a' Hajdoni Apor István Legatariussai .. nem tartoznak evincalni, a' mi All-pereseinket Mely szerint a' mi Alpereseink az evictiora való fogással, és az evictorok elé állításával, nem hogy használnak volna magoknak, hanem még kárt tettenek [Borb. II Mátyás Sámuel prokátor Mihálc Antalhoz (Altorja Hsz)].

9. kézfogó, eljegyzés; logodná; Verlobung. 1582: Anna Eothweós Jsthwanné ... vallia, Kere Engemet Eppel Catalin Azzoni, hogi mongiam megh Zeoke Mihálnak es az eothweós legyenek hogi vgian Nem lehet hetfeón en teollem az kez fogas hanem kedre haggiuk Ieowe el eo maga Catalin Azzony es keowete Catalin azzony eoket, hogi hetfeoreól kedre lenne az fogasnak haladasa [Kv; Tjk IV/1. 66].

10. tirók ~a újoncfogás/szedés; luare la oaste (a recrușilor); Rekrutenaushebung. 1799: a' Parantsolat szerint hogi Thirokat fogjunk, ... meg indultunk a' Thirok fogására a' Thirok voltak ott személlből állók ... *Az elfogott Thirokra mindgyárt költöttünk Vatsorára ...^b Ezen Thirok meg kötözésére nyoltz Strangat

vettünk .. tézen summa 64° ... Ezen Thirok Assentalasakra el ment Biro Sako Albert és Király János [Torockó; TLev. 5. - *Köv. a személyek fels. ^bKöv. a költség fels. ^cÉrtsd: denár, pénz].

Az általános, kötelező katonai szolgálat bevezetése előtti korban a Habsburg-uralom alá került Erdélyben is a vármegyéknek, illetőleg az egyes településeknek meghatározott számú tírót (újoncot) kellett kiállítani. Minthogy az újoncságtól — ritka kivételt nem tekintve — a fiatalság vonakodott, az egyes faluk előjárósága erőszakosan fogta, kényszerítette főként a nehezen kezelhető, féktelen ifjakat a katonai szolgálatra. A meghatározott időben megjelenő tíró-fogók elől a falu fiatalságának java része többnyire az erdőkhöz, havasokba vette be magát, míg el nem múlt fejük felől a vész.

◇ Szk: alkalmas keze ~a vagyon kb. ügyes kezű; indeminatic; handfertig. 1790: a felesége gazda asszonyságot folytat alkalmas keze fogása vagyon [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.] * a dolgot vmilyen ~on deffendálja az ügyet vmiképpen védi; a apára cauza intr-un fel oarecare; die Sache irgendwie verteidigt. 1779: Pethe Uramot vagy más valamellyik bits Procuratorul Levele al(ta)l riquirálni (!) méltoztassék, instruálván arról hogy azon Forumou a dolgat micsoda fogáson deffendálja [Nagylak AF; DobLev. III/528. 2b Gabr. Fogarasi Jos. Dobolyi de Köb-lös-höz].

fogás^a 1. felfogott föld (mezőgazdasági használatba vett földdarab); pámint luat in lucrú; in Anbau genommes Feld. 1572: aztys vallyia, hogy draguzlora, bedechy olahok, zalotak volth az Ew fogások Eleybe [Gyerőmonostor K; KP]. 1753: egy uj fogás vagyis palánt Szőlője [Kraszna Sz; BfN Krasznai cs.]. 1783: Az ujj Hegy nevezetű Szőlő mellett való fogás (szó) [Dombó KK; EHA]. 1796: Az Also Fordulon Szőlő ez uj fogás, meg nem terem igen jól [Szentgyed SzD; Wass]. 1808: A Közép lábban lévő egy hold Földnek felit is ide engedték a' két Atyafiak Székely Márton Uramnak, maga is ezért le mondván ... a Takarobéli fertály Szőlő végiben lévő uj fogasrol [Asz; Borb. II]. 1845: A' Czikluban az uj fogás nagy hely (szó) [Ispánlaka AF; EHA].

Hn. 1639: az Pap széna füve felett biro fogásánál (k) [M.köblös SzD; DHn 47]. 1652: Az Juga szerib(en) ... az biro fogas mellett [M.derzse SzD; DHn 39]. 1714: az Biro fogas mellett (r) [Középlak K; KHn 294]. 1740: A Fogás szőlő tetején (sz) [Sztána K; EHA]. 1753: Az Új fogásban (sz) [Miriszló AF; EHA]. 1768: a Májád fogása közep(én) (sz) [Sarmaság Sz; EHA]. 1795/1807: A Fogás nevű Helyben [Kispetri K; EHA]. 1802: a Dombai ugy nevezett Templom felett való szőlő hegybeli Ujj Fogasak között lévő azan darabotska szőlő [Dombó KK; JHb XX/21]. 1837: A' Völgyi uj fogás mellett (sz) [Szék SzD; EHA].

Szk: ~t tesz földet felfog. 1807: néhai ifibb Rettegi Sigmond Ur communé Terrénumból való Fogást tett .., egy nagy rétet fogott fel, azt jo nagy Sántzal ki sántzoltatta a Mettzenzori

1) Totokkal költségesen ásatván [Apathida K; RLt O. 2 Jos. Farkas (47) ns prov. vall.].

2. (vki ingatlanjához) foglalt földdarab; bucată de pământ atașată (la proprietatea cuiva); (zu js Grundstück) angegliedertes Feldstück. 1752: volt Egy darab föld kyth ... Kerekes györgy ... az tob fogas melle zakazta az olta aztis oda byryak [Bedecs K; KP]. 1784: Egy Limbovitz nevű kaszálo havast foglaltatott volt a Nsgtok számára Titt Csato Vram, aztat most perbe vétette Groff Bánfi György Vr, mert a maga emberének volt egy darab fogása benne, s tartak attol hogy azt a részt ki kellett bocsátanunk [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

3. erdőlésre fogott erdőréz; parcelă de pădure luată în exploatare; zum Abholzen genomener Waldteil. 1813: Kozma Kosztán ezen Erdős Fogásból edgy kevesett irtott volt, és tiltásom ellen belé harapozot lopva [F.berekszó Sz; BfR III. 12/9]. 1822: A' Falu felett a' Falu erdejébe valo Fogas [Bádok K; BHn 30].

4. irtásföld; pământ desțelenit; Rodeacker. 1804: Bizonyoson tudom, hogy ez a' hely mellyen állok és meg esküttem Drentye Mitru fogása, állo nagy Erdőből ..., hanem hogy melyik Vraság Telkéről fogta azt meg különböztetni nem tudom [Berekszó Sz; BfR III. 12/7 Avasan Szimu (60) col. vall.]. Tudom nyilván és bizonyoson, hogy ezt az irtás földet mellyen állok és Hitemel le töttem az Őtsém Néhai Drentye Mitru vélem együtt ez előtt mintegy 28. Esztendőkkel fogta, énis ott voltam mikor a' fákat kerengettük, és kereszteltek meg határoztuk ..., és minekutánna már bírtok alatt volt úgy adta a' testvérje Ferjének Bozintán Kosztánnak, még pedig azért, hogy a' fel lelhető Atyai Jókban Osztályt téven az Atyafiak, Bozintán Kosztánnának is jutni kellett volna egy Tehenének ..., annak ki potlására úgy adta Mitru a fogását a' testvérjének Bozintán Kosztánnának [uo.; i.h. Drentye Vaszali (60) col. vall.].

5. tál étel; fel de mincare; (Speise) Gericht, Gang. 1736: (A toron) akármelyik asztalnál sem volt több két-két fogás éteknél [MetTr 411]. — L. még 334.

fogásbeli felfogásbeli, felfogást jelző; care indică luarea în folosință; das in Anbau genomene (Wald, Feld) Gebiet bezeichnend. 1813: ezen most általam körül járt, és el eskütt fogás Erdős Fiatalos köz osztatlan helyből fel fogattatott az Exp(onen)s Groffné Ur Aszszony eő Nga^a számára annak több lehet 12 esztendejénélis a régi fogásbeli jegyekis meg találtattak, és meg ujjitattak [F.berekszó Sz; BfR III. 12/9 Horváth Tamostyé (50) col. vall. — *Özv. gr. Tholdalagi Lászlóné gr. Korda Anna].

fogásjegy művelésbe fogott föld határjele; semn de hotar al unui pământ luat în lucru; Grenzzeichen des in Anbau genommenen Feldstücks. 1813: itt a F Berekszozi Határban még ez előtt 14. esztendőkkel, szép fiatalos köz osz-

atlan szabad erdő lévén, fogatta fel maga számára az Exp(onen)s Groffné Aszszony^a ..., s amint az ezen fogas jegyeit mondotta az Atyám úgy találtam meg énis, azon régi fogás jegyeket ahol még a Fákön és azoknak törőkein esmerszettek meg ujjitottuk [F.berekszó Sz; BfR III. 12/9. — *Özv. gr. Tholdalagi Lászlóné gr. Korda Anna].

fogásjel művelésbe fogott föld határjele; semn de hotar al unui pământ luat în lucru; Grenzzeichen des in Anbau genommenen Feldstücks. 1813: az Exp(onen)s Groffné Asz(sz)ony eő Nsga^a emberei meg mutották a régi Fogás jeleket, 's mindenüt meg is esmerszettek, hogy régi Fogás jelek Keresztek, 's meg is Ujjitottuk, már ennek utánna akár mikor is tudok rajtok elmenni [F.berekszó Sz; BfR III. 12/9 Szüts Vonutz (40) col. vall. — *Özv. gr. Tholdalagi Lászlóné gr. Korda Anna].

fogaska fogasocska; cuier mic; Hakenbrettchen. 1798: egy darabotska Deszkabol egy kis potzoska ... Egy Pipa tarto Fogaska Pohár Székben 3 orvosságos üvegetske, 3 cserep kitsiny fedötske [Vingárd AF; KCsl 5].

fogaskerek roatá dinjatá; Zahnrad. 1625: az Mester az Erdőre volt harom grendel fa faragni es fogas kereknek valot faragni [Kv; Szám. 16/XXXII. 10]. 1840: egy vasas jó fogas kerék [HSzj fűrészl. al.]. [

fogasocska cuier mic; Hakenbrettchen. 1694: Az említett Zöld Palotabol nyilik mas Ajto mas Hazacs kara Ebből a Hazacs kabol nyilik mas hasonlo Ajto mas hazacs kara ... keorös környül zölden festet sima Fogasocskák vad(na)k benne az oldalan .. egy rejtek Kamaracs kaja va(gyo)n ennek az haznak [Kővár; JHb Inv.]. 1699: (A szoba) minden benne levő appertinentiákkal, kemenczekkel, fogassal, kivéven egy fogasocskát és az Tál tartot [HSzj fogas al.]. 1735: egy kis fejer fogasocska [Királyhalma NK; Ks 23/XXIIb]. 1748: appro fogasotskák az oldalan^a [Koronka MT; Told. 79. — *Ti. a szobának]. 1797: festett 8 fogakból állo fogasotska két vas rudatskák kkal le van szegezve [Körispatak U; Pf.]. 1799: A' Fal Oldalan vagon Egy hét Srofos Vass Szegekkel készült köntöst aggato Fogasotska [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. 1807: Tanaltatik a hazban egy fogasotska mint egy harmad fel singni [Dés; Bet. 6 Gy. Uj Falvi Nagy Ferencz kezével].

? fogasos ?' 1651: Egy kek fogasos^a Arany gyureő f 4 d [RDL I. 28. — *Olv. fogasos v. fogasos?].

A NySz-ben a MA-ból és PPB-ből vett adaléknak 'denticulatus; gezähnt, was kleine Zähne hat' jel-ével az e címszó alá vonható egyetlen kijegyzés esetében sincs mihez kezdenünk.

fogásos ? szedetttes; cu un anumit fel de țesătură; Art gewebet Stoff. 1615: Egi. uereses

fogásos abroz io f — d. 75 [Kv. RDL I. 97 Junck András kezével].

fogasszeg fogas fog/kampó; cui/braț de cuier; Haken. 1650: három szakadék fogasnak csináltam megh az karyat egy fogasszeggel egyut d 20 [Kv; AsztCJk 57b].

fogastiló fogazott élű tiló; meliță cu limbă dințată; Hanfbreche mit gezahnter Schneide. 1685 e.: Az Csűr also fiaban Vad(na)k Fogas tilo Nro 1 [Borberek AF; MvRK Urb. 10].

Az értelmezésre nézve l. Szolnok János, Alakuló munkaszervezők. A magyar népi kenderrost-megmunkálás. Bp, 1972. 82–3.

fogat 1. elfogat; a dispune să fie prins/arestat; festnehmen lassen. 1649: Deveczierben* lako Szekely Thamas felesegenek paraznasagat proponallia hogi tolle el futot vagion haro(m) esztendeje; azert az Eccl(es)ia bocziatotta felesegenek keresere a' hol talallia fogassa es bontettese mint hitetlen parazna szemelt [SzJk 68. — *Nagy-devecser SzD].

2. zsákmányul ejtet; a pune să prindă; fangen lassen. 1738: negy rokát foktunk . az harmadikát az Gyekel also malmon alol Bogdány fogatta a hűnnatis egyet el Szalasztottunk [Gyeke K; Ks 99 Kornis Antal lev.]. 1759: három farkas fajakot fogattam [Eszmény SzD; Told. 29]. Sz. 1793: bezzeg mikor Csernátóni Ur jelen volt ebéden vagy vatsorán, akkor nem veszedett, hanem olyan kedve volt, hogy madarat lehetett volna ő Nsgával fogatni* [Koronka MT; Told. — *Ti. az asszonnyal gavallérja ottlétekor].

3. (ki)halásztat; a pune să pescuiască/să prindă; (heraus)angeln lassen. 1723: Most Kolosvaratt edgy edes kis hálóat vettem ... czernából hat óles, hogy mindenkor az gyalmot ne vessék a toban, ma ki mentem vala véllé, sok szép csukat, czompot, potykát fogaték [Méhés TA; Ap. 1 Apor Péter feleségéhez]. 1824: Mig Sülelmeden voltam három szép hartsákot fogatván, azokat egy ferschlogba jég közze jól bé csinálván 's meg sozván ... küldjük [Perecsen Sz; IB. Tamás József lev.].

4. befogat; a dispune să fie înhamat; einspannen lassen. 1736: Petki Farkas, az ifju ifju legénységében szekérben lovakot fogatott, egynéhány csicsai* asszonyokot, leányokot egyben gyűjtött, felülteti szekérben őket, hogy Szeredában vigye az sokadalomban [MetTr 419. — *Csikscsicsói].

5. lovat szénára ~ a dispune să fie pus calul la nutreț de fin; Pferd zum Heu anhalten. 1784: Az Mén Lovakat eppen tegnap fogattam Szénára öt hetig fűveltek [Sáromberke MT; TSB 13 Bethlen Zsuzsanna lev.].

6. hozzákezdett/fogat; a dispune să se apuce (de ceva); anfangen lassen. 1679/1689: Hunyad vára, es ahoz tartozo Fiscalis Udvarhazak megh várjak az építés beli reparatiokat, megh kevantatik ... hogi ... minden szükséges ma-

teriakrol idejen gondolkodván provideallyon hogi a mikor, hol, és mely helyen az szükséges épülethez fogat, fogiatkozása ne lehesse(n) [Vh; VhU 668]. 1693: Quartás Uraimék . . késedelem nélkül fogassanak az építéshez a' Collegiumbann [Kv; SRE 9]. 1711: mar nem sokara az funek Csenaltatasahoz fogatok csak az vanjotot keszítettethessem megh [Impérva Cs; BCs]. 1734: Jo Istenünk segedelmeből holnap a Gát kötetéséhez fogatunk [Dés; Jk 451a]. 1763: a szálló hajtáshaz nem fagattam mivel it majd minden harmadnap Havaz [Kóród KK; Ks CII.19]. 1770: az héten az ugarlásnak fogatok [Lekence BN; Ks 47. 67. 29 Simon Pál tt lev.]. — L. még RettE 70, 184.

7. hozzácsatol/kapcsol; a alătura/anexa; anschließen. 1609: Kaychlya Jmreh kazon vy falui lo feő nemes ember (78) hiti uta(n) ezt felele ... azt tudom hogj az cheke tanarokban ualo bech pal, bekeszegeszen birtan en ugja(n) menestis eöristem benne azon kepen bech palneys mind holtaygla(n) bekeszegeszen birta(n) seöt ugja(n) kerteben tanorokban fogattan* vala bech pal mind Leörinch, andras hanagjot ne(m) jllette(n)^b az [BLt 1. — *^bErre az igealakra nézve l. a szerk.-től: MNy LIV, 333–4, LV, 273–8, NyIRK VIII, 77–92, NyM 182–205; Pais: MNy LIV, 334–5; Ifj. Domokos Pál Péter: MNy LVII, 39–46].

8. kifogat; a dispune să fie scos/luat din ...; herausfangen lassen. 1653: a lovainkat fogata s a maga lovai közé kötteté [ETA I, 130 NSz]. 1762: a menkő Űtete kancza helyet mást fogatam a Ménesből az melyet meg az Groffné ki mustrált volt hámban jární [Gyeke K; Ks Miss I. Bíró János lev.].

fogaték ? puskatus; patul armei; Gewehrkolben. 1714: Egj Puska fogatekja lefuggü (!) Csüje agjatlan fl. Hung. 25 | Par kised Stucz dio fa agja elephant tsont Viragokkal fogatekja ki rakott fl. Hung. 20 [Nsz/Fog. REkLt II. Apafi Mihály hagy. 26].

fogathat 1. a putea pune să se pescuiască; fangen lassen können. 1721: Az Mlgos Ur parancsolatya szerint probaltam halasztatni két Csukanal többet nem fogathatam egy kis meritő haloval [Szentpál K; TKI Mihály deák Teleki Pálhoz].

2. tirót ~ újoncot szedethet; a putea dispune luarea recruiilor/ostașilor; Rekruten ausheben lassen können. 1779: Most hallám, hogy Kalotaszegen három falut felprédáltatott volna militiával gr. Bánffy György úr, azért, hogy nem fogathatott egyikből is tyrot [RettE 394]. L. erre fogás¹ 10. al. a jegyzetet.

fogatik 1. a fi inhămat; eingespannt werden. 1742: a lo nem épülhetett mivel nagyobb terhe fogatott, mint a posta kürtöt hordozni [Kv; Aggm. C 12].

2. vkinek pártja ~ vki pártoltatik; cineva a fi pártintit; js Partei ergriffen werden. 1748: a' Loponak pártja senkitől nem fogatik [Nsz; Ks 27/XVIIb].

fogatkozik kb. összeakaszodik; a se încãiera; aneinandergeraten. 1827: Máris Juon (27) Confrontáltatván Ránta Vonujjal Vallomásában változtatást térszen ezek szerint, hogy nem tudgya ... amikor a' Szt Miháji Hérészesek oda jöttek Nyértzére a' Fujurassokat (!) mellyik ragadta elébb Mejbe ..., hanem mikor onnan ki jött látta a' fujurással hogy Mejbe volt fogatkozva [K; KLev.].

fogatlan¹ fãrã a fi prins, nearestat; unangefaßt. 1718: ot Levén az Urnak Josika Sigmund Uramn(a)k kocssisa porkolabja meg mongyak Josika Sigmundne Aszszonyomnak õ kigyelme mingyart két nemetet küld ... s engement meg fognak, kerde(m) az nemetek(et) ki adot szabacsagot hogy enge(m) meg fogjanak az Generalis õ excellenciajaé vagy az kapitány mondom az nemeteknek ne fogjatok meg engem mert fogatlan is be megyek, de az nemetek csak él ne(m) hagyán(a)k hane(m) be viven(e)k az kastelyb(a) az Aszszony eleib(e) az Aszszony arestumb(a) tetete az kapu közzé [Branyicska H; JHb Fülei Csak Ferencz gondv. vall.].

fogatlan² 1. fãrã dinçi; zahnos. 1787: Instáló Levelet ír még is bestelenkedi a fogatlan Toratzkai Lictariumával kínálja az embert hogy meg egye [Szászalmá NK; IB. Toldi Zsigmond tréfálkozó lev. I. Bethlen Sámuelhez]. 1808: Egy kévellő szörű Tehén .. meg a vénhessége miatt éppen fogatlan [DLt 361 nyomt.kl].

2. fogatlan; nerostuit; ohne Zähne. 1669: Deszka meczzeni valo fogatlan furesz No. 2 [Fog; UtI].

3. ~ borona foghíjas/fogak nélküli borona; grapã ştirbã/fãrã dinçi; zinkenarme/lose Egge. 1787: Egy fogatlan Barona [Mv; MvLev. Császár György hagy. 10].

fogató 1. fogó; míner; Griff. 1714: Egj Par Pisztolj szilva fabul agja gjongjhazzal és elephant tsonttal figurazott a' fogatoja arany es ezust viragokkal fl. Hung. 18 [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. 13].

2. elfogató, fogtató; cel care arestează/prinde; Festnehmer. 1645: az fogolnak szabadsaga vagyon az maga ki hozatasara, es ha az fogható vel contumaciter vel vero ex negligentia absentallya magát a Biro absolvhattya a fogsághbol a Captivust [Kv; Tjk VIII/4. 13].

fogatott felfogott; luat în cultivare; in Anbau genommen. 1732: A Pintzéből ki jövén, mindjárt, előtte, nem régen fogatott, az udvarbol ki szakasztott, Méhes kert [Szászstjakab SzD; TSb 51]. 1764/1786: Pásztoroknak is az város közönséges osztatlan földiből fogatott házok az

Bunezova Uttza végiben [Sárd Af; EHA]. 1793: az erdőből fogatott kaszálo [Kide K; BHN 96].

fogatat 1. (földet) művelés alá fogat/felfogatat; a dispune ca (un pãmint) să fie luat în cultivare; (Feldstück) in Anbau nehmen lassen. 1744: Ezen földek és Kaszalok mind Falu közönséges Erdeiből, tövisses és bokros helyeibol fogattattak, irtattak [Koronka MT Told. 26]. 1807 k.: Simfalván* a Takaro Szőlőbol nem osztozhatik Léány mivel Szek Szabad Földebol fogattatot, és a Contractusis azt tartya hogy léánt nem illett a Fölgye [Asz; Borb. II. *TA].

2. hozzákezdett/fogat; a putea face să se apuce (de ceva); anfangen lassen. 1742: ha az Isten eő Szent Felsege üdöt jártat hétfőn az árpához fogattatok [Szemerja Hsz; Ap. 4 Gazda Mihály Apor Péternéhez].

fogatatik 1. (erdő, szántóföld) vmilyen célra felfogatatik; a se ocupa pentru un anumit scop (o pădure sau un pãmint) (Wald, Feld) für irgendeinen Zweck in Anbau genommen werden. 1801: ezen nemes vidék öbleiben levő erdőknék Pusztításai megakadályozhatására eszközül véljük ... A branyistyáknak sövényvel valo bekerteltetése mindenütt kemény büntetés alatt megtiltassék; akiknek az határán branyistyák felfogatának pedig, azok azt csovák és kerülők által conserválják [Erdő II, 770—1 Kővár vidékének a gub-hoz fölterjesztett erdőóvó javaslatából]. 1828: Léány Mező, Kis buk, borzaja és Kalandos fogattatott volt Ókör Tilalomsnak [Erdősztygyörgy MT; EHA].

2. (vmilyen célra) alkalmaztatik; a fi folosit (pentru un anumit scop); (für etw.) gebraucht, angewandt werden. 1576: Towaba zoltanak eo k. varoßul az postasag dolga feoleolis, Azert Rendetek eo k. hagi 12 Lo fogattaßek postasagra fizetesek egi lora három forint legien [Kv; TanJk V/3. 135b].

fogazás ferecare, dinçare; Versehen mit Zähnen, Verzahnen. 1735: En Türkösi István Molnár ... épitettem pedig ezeket egy Viz kereket, egy bél kereket és egy tengelyt csináltam ... a két bél keréknek fogazása és a korongoknak órsózása [Bácsfalu Br; BrÁlt T.B. V (Baciu) 25 Binder Pál kijegyzése].

fogcsorba foghiány, csorbaság; ştirbitură; Zahn-lücke. 1820: Hollet Vintze rosz rothadt fogu, és feljül egy nagy fogtsorbája van [DLt 1123 nyomt. kl].

fogdos 1. fogdosgat; a stringe întruna; wiederholt anfassen. 1635: Ez minapiban ki menek az piacyra, latam azt hogy Aztálos Marthonne fogdossa az torkat, es mongia, megh akar uala foytani, hogy mostanis fay az torkam [Mv; Mv-Lt 291. 53a].

2. befogdos; a prinde/înhața unul după altul; nach und nach einfangen. 1664: az gaváj Miklos

es ferencz Nad udvary Janos es szakaczi peter Ur(amnak) menesek el es Marhajokat az ohla budaiak predaltak el, még az meneseknek kosart Czinaltanak ugy fogdosnak az kosarba hoszu keötelkel [Sajókeresztúr SzD; Born. XXXIX. 4].

3. kifogdos/halászat; a pescui unul dupá alul; nach und nach herausangeln. 1761: az hőmenéskor Parajdnál valami régi sóaknába szakadván a Kis-Küküllő, annyira inficialta a vizet, hogy kényszerítették a halak megrészedni valamint a maszlagtól nagy sokasága volt a hálnak azon vízben, igen sokat fogdosnak mindenütt kivált a magyarok [RettE 119].

4. összefogdos; a prinde; einfangen. 1562: Akkor onnat a Bán András elszalada, ki főhadnagy vala; de azon kívül rabokat sokat fogdosának és némelyeket csak el hajtának [ETA I, 19 BS]. 1588: Miertthogi az el mult dragassagba az eo zegin Jobagy veottek volt hitelben buzatt az Vitezleo Erdeli Miklos vramtúl az nap ell Jeowe az eo iobagy megh nem atthattak az buza arrat kiertt kezdte kergetni es fogdosni edkett [SLt J. 31]. 1666: szeginy emberinket mostis fogdossák, büntetik bírságollyák [Thor. III/3 Thoroczka Mihály, Péter és István a fej-hez]. 1740: verik, rongállják, fogdossák és Tömlőczöz-tetik ökököt* [Told. 3a. — *Ti. Ompolyica (AF) jb-lakosait]. 1771: A majorságba is sok kár esett*. a vizen fogdosnak s ugj hoztunk fel benne a házba [Eszmény SzD; Told. 5a. — *Ti. az árvíz miatt]. L. még Báthory ErdLev. 202, SzO VI, 307.

5. kezét ~/hezét ~sa a. vmire kezét ad; a da mina pentru ceva; jm die Hand auf etw. geben. 1586: Imre Mester Engedelmes lewe(n) Minket meg keowete kezwnket mind egyenkent fogdoswa(n) Myes eotet megh keowettewk [Kv; Tjk IV/1. 543]. 1592: mynkeot ... myndenik fel ez dologban megh biraluan 's keszunk fogdossuan [Impérfva Cs; BCs]. 1631: Mü nekünk peniglen kezönkeött fogdosua(n) Es mönnköt mind az ket fel megh biraluan tőnek mű előttök Ily köttet [Újfalú Cs; LLt]. 1638: mynkeót felieb megh irt zemelieket mind ket felek kezwnkeót fogdosua(n) biralanak [Hsz; Bál. 1]. 1695: My kik ezen aláb még irt dologban kezen fogot birak vagyunk*. Agyuk tudtara mindenek(ne)k az kik(ne)k illik, quod Bernád Janos Deak Uram két uttai is kezűnköt fogdosván bíralt münköt [Impérfva Cs; BCs. — *Köv. a nevek fels./ — b. kezét ad; a-și da mina; die Hand geben. 1598: Kis Peterne Martha azzonj ... vallja ... eleottemis Zabo Georginek az Anya vewe be kezét Borbely Ferencznenek, Annak vthanna vgy Jeowenek oda Balassy Ambrus Zabo Georgjel es zenteol zembe vgy kerek megh az leant, es vgy Ada egy geymanthos gyeoreott neky Jegyben, s vgy fogdossanak kezét mind az leannyal, es mind Anniawal [Kv; Tjk V/1. 238]. — e. kezét szorongatja; a stringe mina cuiva, jm die Hand drücken. 1572: Hegedus Janos Mond ahwl mynt fogdosak Egimas kezét az en felesége(m) az lengelekel [Kv; Tjk

III/3. 32]. 1642: Márton deákné anyja megesküdt hitivel azt vallja: En soha semmi gonoszágot nem láttam Szávánéhoz, hanem azt láttam, hogy Filepnek, az ki szolgáljuk vala annak a kezét fogdosna s morzsoldogálta az kezében s mosolygottak egymásra [Mv; MvLt 291. 352 átirásban!]. 1647: az Leany oda ment az Gazdajanak gazdaja Azzonianak hon nem leteben es az Leany cziak maga leven, az Leannial ott tractált bezellett, s ... az kezétis azon közben fogdosna [SzJk 66–7].

6. katonának fog/szed; a lua la oaste; Soldat(en) ausheben. 1758: az emberek ugy mint a Lipitorok Szellerek (!) ki mentenek az Erdőkre mivel ez előtt fogdosnak s most is fogdosni akarják hogy katonákat tegyenek belőlők [Szászerked U; LLt Fasc. 109]. 1765: Azon Legény .. megh hallotta hogy az idegen Legényeket fogdossák, azért meg ijedvén, ment ki az Erdőre [Szépkenyerüsztmárton SzD; Eszt–Mk 36]. — L. még RettE 389.

7. megfogdos/markolász; a prinde, a pipái cu mina; anpacken/fassen. 1570: Angalyt Danchyak Leorinchne vallya, Latta hogy Eottwes Demeter Az azzont fogdossa volt Az azzon Myndenkor Lassan meg Jajdwl volt [Kv; Tjk III/2. 37]. 1591: Cathalin Azzoni, Zabo Jstuan Deak zolgaloia, vallya azt mongia vala Keczemethi Georgine feirdinenek, az ki Jambor azzoni nem aggiak annak az mas embereket kezebe, te illien zemeli vagi, hagi Czizar Thamaset egy nehazor fogdosad [Kv; Tjk V/1. 112]. 1597: Chizar Peterne feleol azt mondhatom hagi lattam azt hagi egi Chizar legeny kenegeti fogdossa wala giortia wilagnal [Kv; Tjk VI/1. 72]. 1625: az A Azzony az J Azzon(nak) Vrav(a)l Oklandj Mihallial tisztessigh kwl Lappangot hol hazba Rekezkednek hol czjomja kózt fogdosna hol Jtal közben cziokolgatta, hol mezőre czialt (!) [Bözöd U; UszT 89b]. 1631: akkor ejel ot halank mind egi mas szeltibe(n) az az Szalontaj Gergely tul feküt Uramon, ezcer czodalom ki kezében az Czeczem mert elsőben azt tudam, hogy uram tapogattia meg ugja(n) sokaig hagjam ot az kezét egjkor eszembe veöm, s hat Szalontaj Gergely által niult Uramon, eo fogdossa Czeczemet; es masuais kezde niulni [Mv; MvLt 290. 237b].

8. (kínvallatás rendjén fogóval) (meg)csipeget; a pișca/ciupi înruna (la schingiure); (während der Folterung) öfters zwicken. 1591: 4 die Jüly wagtak Negye az keett Legentt, kyk az Merhray* Malomnal, felesegestwl meg olttet volt*, à kinzastul à Cziganyoknak fyezete(m) f 1 d 20 ... Attam az Czyganyoknak hogy fogowal fogdosnak lo farkon hordoztak es Negye wagtak ... f 8 d 0 [Kv; Szám. I/5. 28. — *Méra K. bTi. egy embert]. 1594: 12 Januar(y) Az hohernak Istrangra zeoue(n)dekre Gerttiara Mondro peter kenzasara attam f — /43 Az hoheroknak Miuel hagi az Mondro peter testeth, fogokkal fogdosnak es Negye vaktak attam Neginek f 4 ... Az 2. porozlonak hagi Mondro Peterrel Baylotta(ua)k attam ... Az mely ...* ze-

kere(n) az Mondro peter testeth hordoztak es fogdosnak. attol atta(m) f -/12 [Kv; i.h. 6/VI. 4. — *Egy t betűvel kezdődő szó olvashatatlanul elmázolva].

9. *átv kb. szorongat; a strimtora/incolti; (be)-dängen. 1586:* Waida Georgy Meszaros vallia, Mikoron Igyarto Georgy orsoliat megh fogtatta volna, eleo Jdeze a' leany ellen bizonsagnak, Amit en tudek Ighazan megh vallam. Az Vtan Ighen fogdosa, hogy Nilwan valobbat Ne(m) vallhatta(m) az leanyra, Ingherlet hogy Jobba(n) gondolkodna(m) feleolle, es Vallasomat megh Masolna(m) a' leany ellen [Kv; TjK IV/1. 587]. 1653: az pituan (!) ajtajanak szijat rangatni kezdek, eszemben vöm azonba(n) hogi idegen Ember iar ot, mivel az ebek is fogdosni kezdek [SzjK 70].

Szk: szóval ~ firtatgat. 1593: Catus, Bachi Janos zolgalo leania vallia: . . . az vram megh hagia nekem, hogi vegiem ki beleolle mint s hogi jutot az pinzhez, mikor zoual fogdosni kezte(m) volna, monda nekem, En ne(m) chak en magamtol chelektem ezt en, hanem Marta nitotta megh az pesselt harom vttal [Kv; TjK V/1. 345–6].

10. kb. kezelget; a (tot) trata; öfters behandel. 1717: Eger Patakon vagyon edgy Isák Peter nevű öreg ember: Sepsi szekben az melj gyermekeknek az torka fájt: mind az fogdosta s jobban lettek [Nsz; Ap. 2 Apor Péter feleséghez].

fogdosás 1. összefogás; prindere; Einfangen. 1605: rabok fogdosasa, es marhainknak zwntelen valo el vitele eset [Kv; TanjK I/1. 508]. 1664: ném latta az hovason az menés lovak fogdosasat [Szászfellak SzD; Born. XXXIX. 4 Kutos Janos (25) j b vall.].

2. katonafogás/szedés; luare de soldați; Soldatenpressen. 1830: A másod rendbéli fogdosáskor vágta el az ujjait [EMLt].

3. markolászás; pipäire; (Herum)Greifen, Fingere. 1700: (Látta az asszonyrak) maga szolgáljával a Czinteremben a' borza bokorba(n) edgyütt fekvéseket és fel kelésöket és sokszori jádczodozásokat, csokolodásokat szemtelen paráznaságra mutato egy más testének fogdosását tapogatását [SzjK 329–30].

fogdosó markolászó; care pipäie; fassend. 1591: Catalin varga Georgine vallia, Chizar Tamas Monya fogdosó Bestie hires Curwanak zida fejedinet Az Eotweosne | Aztalos Marthonne . . . vallia . . . oda Iuta Kecskemeti Georgine, s monda, Ah te bestie, Czizar Thamas monia fogdosó kurua | Te faz fogdosó azzoni, Jo valek addig, megh neotelen valek, es oda mentem hozzád [Kv; TjK V/1. 113, 116, 121].

fogdosat összefogat/fogdosat; a dispune să fie prins; einfangen lassen. 1750: Balog János az itten lévő Tisztarto Majd bordélj Házat tsinál vala, az Uram eő Exja Házából Midőn oh szerént Aldozoban^a itten Sokadalom lett volna,

akkor az bakkantsosok káplárját az Uram eő Exja Házában fel hivta, ivot tántsalt, Dombolt Vélek égyüt, az darabontokkal az káplár szovára, az idegen embereket fogdosattatta [Mocs K; Ks 83 Csegezi T. Gergely lev. — *Értsd: az ó-naptár szerinti áldozócsütörtökön]. 1754: Minden erejekkel igen keményen szolgálattya, fogdosattya, Tömleccezteti, és vereti mostani földes vrok Kemény Ádám ur az Ompojiczaiakat^a [Föld. 3a. — *AF]. 1778: Fogdosattják is mindenféle a katonának valo jobbágylegényeket. Reám is erővel akara tudni a főispán egy tyrot [RettE 390].

fogfa 1593: Egj Sardj Embertel veottem 7 szal fat fogh fanak d 70 . . . Malom szwkisigere . . . Egy Sardj embertől veottem 8 darab Gyortyan fat fogh fanak p(rol) d 50 [Kv; Szám. 5/XX. 159]. 1599: Veottem 3 szal giortianfat . . . d 42 . . . Veottem az malom szwksegere 3. fogfat d 25 [Kv; i.h. 8/XII. 2 J. Chanadj mb kezével].

Talán a malomzsilip fogainak készítésére vásárolt fára von adalékok.

foghagyma 1. fokhagyma

foghat 1. a putea prinde; fassen können. 1763: Kесе Ferencz exponallya, hogy két Okellianus gyalog katona fejét bé rontotta, kezit is pagényával annyira meg vágta, hogy három hétig nem foghatot véle [Lisznyó Hsz; HSzjP].

2. zsákmányul ejteth; a putea prinde/lua pradă; fangen können. 1621: Eő kgnec Tanachiul az Zamosfalui hatarba(n) leueo fokban halaztanak. Ha mit foghatnanak Gubernator^a vramnakis eo Nganak kedueskednenek eo kgek velle [Kv; Szám. 15b/XI. 282. — *Bethlen Gábor hadakozása idején gubernátorként hagyott öccse, I. Bethlen István]. 1662: semmit egyebet amaz hitván fejer halnál nem foghatni [Görgényszimre MT; Pf]. 1681: Halaszo vize az Isztrigj. Ebben halat minden kor bővön foghatni [Brettje H; VhU 594]. 1731: az Posarok nem vinak ha vinak is itt az mi tonkban köz haloval nem foghatni mert nadas az To szélei [Gyeke K; Ks 99 Bíró János lev.]. 1774: vagyan ugyan égy Toja az uraságnak a' Malomnál, mellybölis égy-szer mászor a' Molnár foghatott valami keveset az udvarb(an) költöték [Mocs K; KS Conscr. 25]. 1797: A Méhek pedig ugyan keveset eresztének többet 3 Rajnál nem foghatánk mivel nem eresztének [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

3. *üstökön ~ elcsíphet/foghat; a putea pune mina pe cineva; erwischen können. 1591:* Franciscus Orban de Lengeljjfalwa Nobilis vallja: . . . Keresztur varosanak zolgaltam vala valami keuesset, Igertek vala magokatt hogy ennekem egy mazos kemenczet czinaltatnanak zorgalmaztattam eeket rea hogy czinaltatnak megh, auual attanak okott hogy . . . Georgy Gereb vram hazaba(n) lakik . . . ā fazekas Nem mindenkoron

foghátiük wsteokeon mikor mi akaryuk de azert megi talliesittywk az Jgeretet [UstT].

4. vmihez kezdhet; a se putea apuca de ceva; mit etw. anfangen können. 1716: Bálintot Méltotassék Ngd, hamar fél bocsátani, Mivél en nála nélkül semíhez ne(m) foghatok [Szentdemeter U Ks 96 Fodor Márton lev.]. 1735: Az Excelentiad Statussának leírásához eddig nem foghattam gyakor impedimentumim miatt [Nsz; Ks Borosnyai N. Márton lev.]. 1780: Akármely Verős Kovács, a' jól el készült, és ép verőre, vas szám futatás, ugy mivelést foghat [Torockó; TLev. 6]. 1847: midőn már az Idő anyira nyílt munkálathoz* nem* foghatok [Dés; DLt 617. — *Ti. téglavetéshez].

5. valamerre indulhat/tarthat; a putea porni/merge incotrova; auf etw. zugehen können. 1653: Egy Nagy Albert vala fő ember, Feketelakon a Mezőségen bír vala, mert ott láttam udvarházát. Küldte vala Mózes* ezt Lengyelország felé hogy hadat gyűjtsön. Elmenvén, nem tudom mennyit gyűjtött is volt ugyan, de az alatt hát megesezt Bécsbe az ebvásár. Hallotta, hogy suspust vallott volna az ura Székely Mózes és nem foghatott egyebűve, hanem aláfogott Tömösvár felé — Vaskapunál akart kimenni [ETA I, 83 NSz. — *1603-ban Székely Mózes választott, de a Radul vajdával való harcban elesett fej.]. 1795: Szilvási Imre onnét suhuvá ne foghassan [A.jára TA BLt II. 11].

6. vmit vkire ráfoghat; a putea imputa ceva cuiva; jm etw. in die Schuhe schieben können. 1823: Csernátóni Sámuel azonnal nékem szökött tsákánnyával s azt mondotta, tsak egygyet kiáltt mingyárt főbe ütők . . . abbéli féitembe a miutapig senkinek nem is mondtam, De mivel másra hamissan nem foghatom, vagy két személynek ki jelentetem, hogy teremh tölle vagyon [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/1827-ben].

7. felfoghat, használatba vehet, művelni kezdhet; a putea lua în folosință, a începe să cultive; in Gebrauch/Verwendung nehmen können. 1672: Ha ki szőlőt akar fel foghni Szabadosn foghat, dézmajaban [Páncélcseh SzD; RLt O. 5].

◇ Szk: életet ~ magának kb. meggyökerezhetik/gyökereződhetik; a se putea înrădăcina; Fuß fassen können. 1659: Molduvab(an) lako Koman Hereczel Janos kóte magat jobbagyul Nemzetes vitélő Berzenzei Marton Uramnak Berzenzei Uramis kóte arra magat egy vagy ket esztendeig migh életet foghat maganak nem erölteti olyan súlyos szolgálatra mint az többit [Berz. 12. 92/89/. 1667: egy ola Ifju rend ember kóte magat Zellyer Jobbagyul . minden esztendő el telve(n) 6. 6. hetet szolgál, . . . jövő esztendő(n) penigh hogy óys életet fogjhass(om) (!) maganak, ótt hetet szolgáljo(n) [Mezősámsónd MT; Berz. 92/12. 111] * kézbe ~ kézbe vehet; a putea lua în mână; in die Hand nehmen können. 1595: Azzú Mathenéal mosottam az Oh Taa-lakat, melyek Tasnadra voltak, és olly szagossa(n) haza hoztak (így l) hogy kezünkben sem foghattuk . . . d 3 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 146 ifj. Heltai

Gáspár sp kezével] * lapát alá ~ meglapátoltathat; a putea dispune să i se aplice cuiva loviturii cu lopata; jm mit Spaten schlagen lassen können. 1746: Sokszor volt töllem szenvedése az Csesztvei Gondviselőnek a' Levelek után restül való küldese miá, most se maradt 'a nélkült, de ha becsületiket nem félytik, lapát alá nem foghatom* [Gagy U; Ks 83 Péterffy Sándor lev. — *A lapát lapjával, sőt — utolsó ítésként — az élével való büntető verés a régiségben általánosn alkalmazott büntetés-nem volt] * magának ~ kb. vmit átvállalhat/vehet maga számára; a putea lua asupra sa, a putea prelua pentru el; für sich übernehmen können. 1776: ha verő maradna vacantiában, a' ki jó Gazda is hogy terhes házát tarthassa a' vacantiában maradtat verőből harmintz vas tsináláson feljül is foghassan magának, így már a verőkis vacantiában nem maradnak, a' terhes házát tartó Gazdais ki az három ágas vassal nem subsistálhatna szükségít potolhatja [Torockó; TLev. 715].

fogható 1. befogható; care poate fi prins în jug; einspannbar. 1684: Birsagb(an) vet járomb(a) fogható Tulok No 2 [Porumbák F; UTI].

2. hozzád(ja) ~ hozzá hasonlítható/hasonló; de asemuit; jm gleichkommend. 1736: Mindazoknak* csináló-mestere volt marosszéki Berzenzei Márton, ki Apaiffi Mihály öreg regnans fejedelemlenek is konyha-mestere volt és hozzája fogható nem volt Erdélyben [MetTr 397. — *A lakodalmi ételeknek]. 1766: A szegény Berki László is megholt Ez olyan hegedűs volt, hogy hozzáfogható ezeltől 30 esztendőre nem volt [RettE 204].

fogház tömlőc; închisoare; Gefängnis. 1570: Gergel es Leorinch varos zolgay hytek zerent vallyak, hogy mykor az Trombitast az Thorombol ala hoztak volna es fogva vynnek az fogházba, Zabo Janosis velek megen volt [Kv; TJK III/2. 27]. 1585: Az keomivesnek hogy a Scolaban egy aitol be rakot, es egyket által wakta es egy ablakot chinalt a falba es az fokhazot(is) be foldozta a hol az megi zakadozot wolt a fala . . . attunk neky f 0 d 40 [Kv; Szám. 3/XIX. 32]. 1609: Veottem . . . az Ouarbelj foghazhoz ket lakatot f 1 d 10 [Kv; i.h. 126/IV. 168]. 1681/1748: A Kastély kapu között egy bolt hajtásos fogh ház [Balázsfa; KvAKt Mss lat. 236]. 1717: Idősbik Sz: Kereszti Sz: Kereszti (így l) András Ur(am), eő kglm kolosvari Lábos ház mellet lévő piaczi házánál, egy a' toronjban vagj fogházban keserves rabságot szenvedő Varadi Márton nevű ember, azon helynek Poroszlojával, meg irt Mgos Ur(na)k eő kg(ne)k eleibe késértetvén magát jelengeté keserves rabság(ána)k okát [Kv; Ks 89]. 1774: (A legényti) Szántarto Ur(am) az udvarban lévő fog házban dugatotta, 'a honnat 'a kúrtón ki but, mái napigis oda vann [O.zsákok KK; LLt Vall. 198]. 1814: Isáki Danit . . . Város zolga által el kísértette a' Fog Ház felé [Dés; DLt 56]. 1846: Virág László Meszaros Mesterseget folytato Legént meg vizsgálván az Déési

fogházban az Jobb kezen az ugy nevezett könyök orson egy kemény vak ütes talaltatik [Dés; DLt 530b].

fogházbeli. Csak e szk-ban; numai in această construcție; nur in dieser Wortkonstruktion: ~ *szolga* börtönör, rég tömlőctartó; temnicer; Kerkermeister. 1595: Az masodik Fokhazbeli szolganak Was Györgynekis fizetem ... Attam az fizetesnek meg Jobbitasara pénz 1. köbel búzara tt f 2 d 40 [Kv; Szám 6/XVIIa. 233 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1602: Veres Georgine Ilona azzony az foghazbely zolga felesége [Kv; Tjk VI/1. 615].

foghús gingie; Zahnfleisch. 1748: jó volna bizony Ur(am) által hozni, ha volna, de ezis á magam saját pénzem, s úgy adom oda, mintha á fogam husát adnám, de látom hogy éhel hal-meg á marhájok [Torda; Borb.]. 1763: számtalan Sak it nem tsak az Métejes hanem a Falubanis olyan gajvásak az Marhák, hogy én többet olytant nem láttam, az Fédervájszat is mind fel kenettem az inyekre vaj az faghúsára de Semit sem használt [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka Józef tt lev.]. 1805: Welling Lajosnak .. az inye vagy foghusa nagyon Skorbutos [DLt nyomt.].

fogjövés fogzás; dentiție, ieșirea dinților; Zahnbildung. 1855: halt meg Pap István más fél éves gyermek fogjövés miatti nyavalya törésben [Dés; RHak 65 Medgyes Lajos költő-pap kezével].

fogkefe perie de dinți; Zahnbürste. 1840: Fog kefét egyet [Nyárádszbenedek MT; Told. 19 gr. Kornis Sámuelné gr. Toldalagi Johanna kel.].

fogkendő șerveț pentru dinți; Zahntuch. 1823: Kitsin gyólts, Fog Kendő [LLt Csáki-per 601. L.1 hozománylelt.].

foglal 1. elfoglal; a ocupa; besetzen, in Besitz nehmen. 1568: Az melly feoldeket holt Maros feoleol wyollan foglalt Pal vram megh ozlassek [Gyf; JHbK XII. 8]. 1577: Marada mynd az egész Jozzag Kendy Antal kezebe(n) mynd addig bira míg Kendy Antal kyalne Aszon leuagatha, Annak vta(n)na Kiralne Aszony küldé Margaith^a Kendre^b es oda hiuatanak mynd birakat vaydakath es kyalry szamara foglalak Io rez ideig birák Kiraly zamara Alpretoth tartomaniaual [Alparét SzD; Ks. — ^aMárgai szn? ^bValószínűleg a közeli Szarvaskend. 1589: Tudom aztis hogy Demeter deak foglalt mint egy barozdanj feoldett de en ne(m) hallottam hogy azertt zolitotta volna megh az varas [Szu; UszT]. 1591: az vtak Jowara tagassagara, az ollian theo zeoleoket, kikel telhetetlenwl valaky vtat foglalt es vesztet, ky Irthasak, es Ne Nezzek egy vag' ket embernek karat, hanem az eghesz keossez haznat [Kv; TanJk I/1. 160]. 1609: miczioda modgia vagion kegdnek abban, hogy kegd az varas zerin valo hazat maganak

akaria foglalni [Dés; DLt 312]. 1620 k.: Az kazalnak Ideje, bizonyos Napia, az 1612 extendő belj vegezes szertet igh peragaltassek hogy Zent Leorincz napia(n) az foglaló fel menyene(n), Nap niugotkor foglalayo(n), de senky ne kazallyo(n), hogj az Isteny Myltosagh az Innep Zegessere my ellenwnk haragra fel ne gerjedgye(n) [Csz; Ks 90]. 1697: ez az roszt Tot miat Udvarheljrül innét Csehbül Felsőszivágyrul az en kglmes ur(am)nak sok jobbágya mais bujdosob(an) vadnak, velem is miolta ide jöttem örökké perel az en kglmes ur(am) szánto kaszáló földei iránt mivel csak hatalmasul Sokat el foglalt mais foglalja [Szilágycseh; BK. Kúmvész Gergely Bethlen Gergelyhez.]. 1715: fogott emberek előtt Sztojka Gergely-(ne)k adjudikáltatott volt azon föld mivel mások is az előtt hasonló képpen foglaltak volt aféle falu földit [Nagyercse MT; WH]. 1766: eő Nga tobbet azon specificalt el borozdolt földnél nem foglalt az mi időnkben [Árapatak Hsz; Eszt-Mk.]. 1798: Ne bolondoskadgyál Nyikulaj! mert ha eszed van láthatod, hogy ő tsak azért mérseklí^a ruddal a helyet, hogy a köztetek valo egyenlenséget meg irhassam az Uraknak, de nem azert hogy foglaljon [Nagykristolc SzD; JHb Bornemisza Anna Mária lev. — ^aE szó *bolondoskodik* al. sajtóhibásan]. 1807: Foglalt egy nagy darab pusztá helyet a mellyen annak előtte a falu Ludai, és bornyai jártak [Apahida K; RLt O. 5 Martzis Ursz (80) col. vall.].

Szk: *bánya* ~ *ni* bányahelyet birtokba venni. 1771: kiváltképpen in Válye Dsurdsászke nevezetű Erdőt igen erőssen meg ritkították, azt mind szünetlen vágják, vagy Bánya foglalni, vagy egyéb szükségre [Runk H; JHb 93. XIX. 6] * *foglalton* ~ állandóan foglalgat. 1690: Mathe Mihancsul nevű eő kglme Jobbágyanak az maga részere Czedalando Szanto Foldeiert es retiert adat volt Szegeny Atyank bizonyas Szamu penzt Melyről extalis maga eő kglme Subscriptioja es pecsetye alat valo keze irasa, ezeket noha maga eő kglme engedelmeből Zalagasította volt Szegeny Atyank (melyrolis Jó igassagunk extal:) megíis (!) az eő kglme jobbágyi ezeknekis nagyab reszit Colalyak Tőlünk potentiose foglaltan foglalalyak [Fog; Szád. „Boer Thamas es Peterék Postulatumí”] * *határ* ~ *ni*. 1751: ki jötték vala a Remeteiek határ foglalni, de már annak elotte azon helyet az varhegy allyai oláhok el aszalták volt [Remete Cs; LLt Fasc. 150] * *jószág* ~. 1594: 2 die Septemb(ris) ... Vrúnk Zolgaytt kildettek Esmeg Jozagott foglalni, kiúnttanak 4 zekerett Swkyk^a [Kv; Szám. 6/VIII. 196 Caspar Semel sp kezével. ^aVmelyik Zsukig (K)] * *kezére* ~ vkinek kezére játszik vmit. 1653: De látván, azt, hogy Forgács és a vajda Erdélyben vagyon és az országot német kezére foglalja, avagy a német Császár számára és elszakasztják a portától az országot a porta ... Omer bassát harmincz ezer tatárral és törökkel Havasalföldén által küldi^a segítségére Báthori Gábornak [ETA I, 106 NSz. — ^a1611-ben] * *makkot* ~ (erdőrészt) makkoltatás céljából birtokba vesz/elfoglal. 1599:

Mikor a' Warhoz ualo Ispan valek jeottem enis fel hól dezma felől fejedelem szamara, hól pedig Makkot foglaltunk [UszT 14/9 Nicolaus Jakob de Faczad (60) pp vall.] * *vki helyét magának ~ja vki helyét (illetéktelenül) elfoglalja.* 1589/ XVII. sz. *eleje:* Valamely Mester az eő neki szabot helyre az Cehben nem wlné, seőt az Iffiu az wdeős mester helliet szant szandekkel maganak foglalna, huszon eőt penzel bwntessek [Kv Kóm-CArt. 25].

2. (jb-ot) kezébe/tulajdonába vesz; a lua in stápinire (un iobag); (Leibeigener) in Besitz nehmen. 1603: Jakob georgj Zent mihalj zabad zekél hwti wtan ezt wallia . Engem hiwt wala oda az kedey Janosj gergelj fia, Janosj georgy, balog ferencznj, akor mind ketten miklos gereb zamara walank. monda Janosj geörgy hogj, Jm foglallak, balog ferenczet miklos gereb wram lewlelewel. Ennek wtanna my nekwnk ne ő neki zolgaly [UszT 17/27]. 1639: I(ste)n oltalmazzon attól hogj én az eo Nagaét engedném potentiose szolgálmanak foglalni [Homoródsztpál U; Szád. Redej Janos lev. Nagy Tamas de Fogarashoz, Udvarhely vára gondviselőjéhez]. 1730: többet is foglaltak*, de felőlők meg feletkeztem. A Foglálás penig azért eset hogy valami Jobbágyokat kértenek fel Vármezőről Csáki László Uramtul a' Teleki Urak részére [Vármező Sz; TKI. *Ti. jobbágyot].

3. (katonailag) meghódít, elfoglal; a cuceri/ocupa (militáresté); (militärisch) erobern. 1653: Igy lón akkor Erdélynek dolga.* Mely hitbéli változtatás megerőtlenítette a nagy fejedelmeket, egymástól elidegenítette a népeket; és az alatt a nagy szultán Szulimán mint eszes ember ezt látván, akkor hántá a hársot, mikor hámlík vala, és az alatt magának teve és foglalá a magyar birodalomnak jobb részét [ETA I, 28 NSz. — *A János Zsigmond korabeli vallási felbolydulásra és a török térfoglalásra von. észrevételek].

4. foglalással vmihez csatol; a anexa de ceva prin ocupare; (durch Besitzergreifung) anschließen. 1586: Egykor Zalanczy Georgy foglalt vala borozdawal az Teerben egy darab foedett lw kertnek [Kisfalud*; JHb XX/48. — *Eltűnt település Maroscspó (KK) táján]. 1600: Tudom hogy az molnoth oda chenalak es az warhoz foglalak, de en azt se(m) tudo(m) howa walo határ az feöldis kie wolt [UszT 15/269 Nobilis Michael Sandor de Kenos (80) vall.]. 1607: fellyel az Lazar Janosok eoreoksegének az hatara az kertt uala be az fwzeknel, de most az kertet be vetette es az viz tonyaya helyett az eőnehez foglalta az kerttel [Dánfva Cs; Eszt-Mk]. 1647: Vagion egy darab kaszalo Retis mellyet megh Bethlen Gabor idejeben foglaltak az Teremi Uduarhoz: Igen difficultallyak [Teremiújfalú KK; BK 48/16]. 1698/1699: az eő kglme haz helyeihez jo darabokot foglaltak [Cege SzD; Wass. Vas Dániel vall.]. 1729: Az mely emberek masunnan ide származván s telepedvén magok Házhelyek(ne)k valo Földeket kértenek s obtinealtanak az Város közönséges földébül azok(na)k házhelyek ... pellustral-

tatvan Ujjobbanis hogj ha az akkori oculatiojok s meg határozások szerint biratnak é vagy az Város földéből többet foglaltanak hozzá s mennyi részib(en) foglaltanak [Dés; Jk 384b]. 1769: A Falu közönséges Úttzáját mely a' Kis Kút felől M Vásárhely felé a' Faluból ki járt maga Gyümölsős Kertyéhez foglalta [Koronka MT; EHA]. 1840: (Egy helyet) Grof Nemes János a' Fenyő Farkon a Csorda derlőbe akart foglalni [Bükszád Hsz; MkG].

5. szállást ~ szálláshelyet leköt; a reține/ocupa un saș/un loc de popas; Quartier belegen. 1595: Biro Wram közüle ala feier Wara Adata ő kine Gaspar Deaknak az Loas Legennek, hogy zalast foglallyon: Miert hogy az Zakacz Ianos hazat el irttak vala egy Nemet Köietnek Attam f 2 d 88 [Kv; Szám. 6/XVIIa 139 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1621: Gubernator* Vram eo.Nga be Jaroy es Gubernatorne Azzonio(m) szolgai erkezeve(n) eleöl, szállast foglaluan perso Nro 5 leuen . Atta(m) hust Nekik Libr 5 [Kv; i.h. 15b/XI. 107. *I. Bethlen István, Bethlen Gábor öccse].

Szk: sátorhely ~ ni. 1639: ket s három mely feöldreis el megjünk eleöl az szekeresektül, sátor hely foglalni [Mv MvLt 291. 186a].

6. felpénzel; a arvuni; Drauf/Angeld geben. 1595: Attam Zabo György W(ram)nak hogy borjút és malaczo foglallyon vele ... d 50. Ez penz vezet oda, és igy maradot oda ez az foglaló penz [Kv; Szám. 6/XVIIa. 20 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

7. befoglal, vmilyen keretbe foglal; a încadra, a pune în ramă; einfassen/rahmen. 1560: Ket sarkany nyelw Egyk Ezwstben vagion foglalwa keöz [JHb Temeswary János reg.] 1628: Aesti-maltanak eo kegimek . Egy Arauy gyureot kiben vagyon egy eoregh gyeongy szem foglalwa ket Aranyat nyom. f. 8 [Kv; RDL I. 123]. 1645: egj szelencze* (!) dio pohar ezustbe foglalva [LLt Fasc. 120. — *Elírás szerezzen h.]. 1693: Ezüstbem foglalva valamj kő flo: 3//[Ne; DobLev. I. 37. 4]. 1789: Egy Nagyatka sima Tükör, fekete arannyas rámába foglalva Rf 6 xr — [Mv Conscr. Ap. 5]. 1849: Szüz máriát ábrázoló képezet aranyos rámába foglalva [Szentbenedek SzB; Ks 73/55].

Szk: rámába ~ bekeretez. 1597: Teolchieres Jstúan Monostor Utzai chinalta meg az Feredeo-hazban valo Júeg ablakokat mindenesteol teot 40 vy Júeg talnert, . Az vyakat foglalta vy ramaban [Kv; Szám. 7/XII. 17 Filstich Lórincz sp kezével]. 1737: Az Oltár felet . Padvai Sz: Antal képe vagjon ramában foglalva [Csákgorbo SzD; JHbK XXVI/13. 9].

8. vmihez erősít, odarögzít; a fixa/lega de ceva; mit etw. verbinden, zu etw. befestigen. 1593: Georgy kowaczjnak fizettem hogy az zwchy gaspar kertinel walo palohoz 5 keopwt Czinalt az Chowekek wigire, az kit alawertek, Jsmet 4 truczika-j (!) wasbol Czinalt pantokat kikel az tarto fakat az lab fahoz foglaltak [Kv; Szám. 5/XXI. 30]. 1681: Vár emelésős kapuja ... Vagy(on) ezen

kapu között ... Szalonna tartó hosszu gerenda a boltozathoz foglalva Nro 2 [Vh; VhU 508-9]. 1756: az Cseléd Házban Vagjon paraszt fogas Kétkét vas széggel falba foglalva melyben 17 fa szég áll [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35. 21]. 1792: Ezen elé számlált alkalmatosságokat keritik bé 88. Szál fenyő Deszkák 25. Sasokba foglalva [Aphida K; RLt O. 2].

9. belefoglal/fr; a include/introduce; einschließen. 1587: Atta eo kgmek eleyben, Biro vram tanachawal egie(te)mbe Az Mywes embereknek, meg hazasult Iffiaknak az varos keonywebe walo be Iratasokat, hogy Ne(m) kellene az Aros Rend-reol Irt Constitutiohoz foglalnj ez illie(n) Mywes Rendet [Kv; TanJk I/1. 45]. 1784: Malombéli részünket örökösön oda engedték kötelezven magunkat és Maradványainkat ... arra, hogy a' miket ezenn Levelünkbe foglaltunk álhatatos meg tartóji lézünk [Gyalakuta MT; Ks].

Szk: *írásba* ~. 1635: Ahol peng Nagod keglisen parancziollya, hogy az dolgot mégis bizonyos irásban foglallyuk es ugy adgyuk Nagod eleiben: Nagod(na)k azért irhattyuk alazatosan ez keppen megh az dolgot* [Kv Céhir. I. 15. — *Köv. a közlés].

10. *magában* ~ tartalmaz; a conține/cuprinde; enthalten. 1714: Hatodik Pinczetok ... foglal magáb(an) 13 Phiolat fl. Hung. 4 Hetedik Pinczetok közönséges fabul, foglal magab(an) 8. Palaczkokat 1., 50 [REkLt II. Apafi Mihály lelt. 56]. 1756: Ezen Nemes Udvarház hely foglallya magában a Veteményes, Szőlös, Gyümölcsös, Csűrös, Major és Akoly kerteket [Branyicska H; JHb LXX/2. 9-10]. 1776: A levél ugyan Kedvetlen Választ foglal magában, de azon Ő Ngok meg ne ítűközzenek, mert ez mind az Cszi Hadnagy mestersége [Kóród KK; GyL. Georgius Vízi (30) rk kántor vall.]. 1798/1799: a Iuramentum oblatioja-is magában Contradictoriumat foglal [Torockó; TLev. 5/16. 426]. 1809: Meg lévén már a Békesség Frantzia Országgal és annak Szövetségesseivel (Confederatussáival:) kötvé ... szükség, hogy az ezen Tartományban Sajto alá bocsátando Ujságok, vagy egyéb más közönséges napi-vagy honapi folyo Irások olly kitételekkel 's frás modjával (: Stylussal:) készíttessenek melyek magokban a mostani környüállások folyammatjával ellenkező vagy azokat sértegető kezeleteket ne foglaljanak [UzslT ComGub. 1670 gub.]. 1823: két, vagy három Szekérnyi termésű helyet foglal magában azon Rét, mert nagyotska darabb Föld [Bh; HG Eszterházi perek].

11. tart; a ține; halten. 1584: minden Rendeketh wgiekezzek eo kgmek az tisztesseseg disciplina es felelembé buntetesselis foglalny [Kv; TanJk V/3. 281b].

12. *umi* ~ni kb. vmit keríteni/szerezni; a face rost de/a procura ceva; verschaffen. 1625: Kultuk Zeocz Tamast Heszamosra* es Hileg szam(osra)* kapia fak foglalnj [Kv; Szám. 16/XXXV. 149. — *Később: Melegsamos K. *K].

◇ Szk: ~ja magát vmiben a. foglalatoskodik/forgolódik vmiben; a se ocupa de ceva; sich beschäftigen/um etw. heruntun. 1653: 1629 esztendőben Bethlen Gábor fejedelem foglalá magát — a békesség meglévén — a Várad és egyéb helyen való építésekben [ETA I, 142 NSz]. — b. (bele)elegyedik vmibe; a se amesteca în ceva; sich verwickeln. 1646: ez fogoly Leany nem ciak mostan, hanem ennek eleőttes foglalta magát illien gonoz czelekedetekben, lopasokban [Torda; Jk 161] * helyet ~ (áruló)helyet foglal magának; a ocupa loc pentru tarabá; (Verkaufs)Platz belegen. 1585: Beke Mathias vallia Huniaddon a sokadalom Ideyen, az Racz Iacabne foglalta vala eleb Az helt, es az Alperesek vgy Ieowenek Az eo ell foglalt heliere [Kv; T]k IV/1. 385] * közös vállalkozásba elegyíti magát; a se uni cu cineva într-o treabá; sich mit jm in ein gemeinsames Unternehmen hineinmischen. 1580: Baka Georgy Az my nemo keozoskedesseben foglalta magát Thar Istwannal Azt Zent Mihaly napigh wegze el, Annak vtanna tarchya ahoz magát a mint magát Ayanlotta az teob henteler mesterek Rendtartassa zerent [Kv; TanJk V/3. 220b].

foglalandó de ocupat; was zu irgendeinem Zweck zu enteignen ist. 1780/1804: ha valakinek kaszállóján, vagy szántó földin találtatik a' haszon, a' Bányanak foglalando Hely, megbetsültetvén, betsi szerént a' helynek gazdája ki fizetessék, osztán lehessen a Bányásznak maga munkáját a' megvett helyen fojtatni [Torockó; TLev. 2/4. 3].

foglalás 1. (törvényes v. törvénytelen) birtokbavétel; ocupare (în mod legal sau ilegal); rechtmäßige od. rechtswidrige Besitzergreifung. 1568: Hoza mynekwnk Kabos Gaspar felseged lewelet Inhibycot* Hogy my mennekny hozwtelky Jstwanhoz tyltanoky az felseged lewele tartasa zerynt az Jozagynaky foglalasatwl es reya hynoky bothazara^b Zemylye zerint my ely tytoky az Jozagy foglalastwl es reya Intoky^c az hywatalynaky tyzen otod napyara [Nádas K; SLt J.2. — *Tollvétség Inhibycot h. ^bBotháza K. ^cOlv. intők]. 1584: eő kegelme uala hul enekem Jozagomat wag eöröksegetem tuga Erdelben Akar My neuely neuzett helyeken, hatt haz Jobagomy foglalhasson az el foglalasnak Jdeyen soha senky Elle ne alhasson [Csapósztyörgy*]; Ks Miska András kezével. — *Eltűnt település Marosorbó(TA) táján]. 1608: Az Pettkj Janos vram foglalasaban peng ennyit tud hagi egizer Kornis Balas vram idejen Mustraiok volt, akkor peng az Kornis farkas vram Musnaban lako iobagj es szabad szekelyekkel az Mustran valanak, Pettkj Janos vram az Regestromot veue, es az Kornis vram iobaginak neweket kj vonogala, es ezt monda nekik: Mennyetek haza, es az napsagtol fogwa tudom hagi Dersbe hittak szolgajn [Muzsna U; TSb 21]. 1677/1628: Az Oláh Istuan Aszalasa es foglalasa felol azt Feleli tudom hogy Fodor Pal Azalt vala megh valami Nyrfakat [Ditró Cs; LLt Fasc.

69]. 1630: minthogy a ckor (l) szolgál Biro valék, es kenszeretennek arra, hogy Diomal^a foglalására mennyek vélek [Ne; Bál. 82. — *AF]. 1682: Tudom azt hogy az foglalastol fogva mind Sinka ur(amna)k, Dosa Ur(am)ék(na)k minden sokadalmokon Czegerek állot kin [Makfva U; DLev. 5]. 1747 k.: Az Kender földek és több Város földéből lett foglalások aránt in A(un)o 1746. lett Constitutioja, és vegezése az Familianak observaltassék [Torockó; TLev. 2/1]. 1803: a' közelebb mult 1802dik Esztendőől fogva mitsoda nevezetű Faluk mitsoda nevezetű helyen harapoztanak bé foglalás véget a' Toplitzai határba? [Gysz; Born. XVc]. 1829: nem lett azomban ezenn foglalásnak egyéb sikere, mint az hogy egy ... ember az általa természetett Vetésekből alattomosan lopott el a' mit lehetett [Toplica MT; Borb. XVc. 6].

Szk: ~ esik foglalás történik. 1674: foglalta el az öreg Rakoczi Geory katonákkal Mező Szilvást^a Örményesen voltam, mikor az foglalás esék [Mezőörményes K; JHbK XX/20. — *K]. 1730: többet is foglaltak^a, de felőlök megfeleltettem. A Foglalás pedig azért esett hogy valami Jobbágyokot kértenek fel Vármezőről Csáki László Uramtul a' Teleki Urak részére [Vármező Sz; TKI. "Ti. jobbágyot] * ~ t tehet foglalhat. 1821: az osztatlan terrenumok a commonitások bírái vigyázatyak alatt lévén, azokban egy privátus is magános foglalást nem tehet [Ditró/Szárhegy Cs; RSzI³ 140] * ~ t cselekszik/tesz (földet/jószágot) foglal. 1580: biro vram eo kegme kialtassa meg hogy valaky valamý foglalast theot vagy kertek keozt vagy fwz keozt, vagy mayorok zolók keozt, ky ky mind bonchya el es helyére chinalya [Kv; TanJk V/3. 220b]. 1589 k.: Tudom aztis hogj egj forint volt birsaga ha ki valami foglalast teott, azt megh veottek rajta [Szu; UszT]. 1668: Tudode, ha az kolczeriak^a, vgi más vellek szomszedosok ki micsoda hatalmasságot, vagy foglalást tött volna határokon vagi mostannis tenne Hagimás Láposiaknak? [Hagymás-lápos Szt; JHbK XIII/18. — *A tószomszédos Kolcér lakosai]. 1791: Ugy esett ertesere hogy Nagyságod és Kegyelmed a' Seszurakb(an) osztatlan Erdőben foglalást és tilalmat akarnak tselekedni [Nagyrapolt H; JHb XXX/30]. 1822 a Király Biro Ur .. meg tiltotta volt azt hogj a Köröspataki lakosok közül több orotványbéli foglalásokat ne tégen [Köröspatak U; Pf] * ~ t tétethet birtokba vétethet, foglaltathat. 1689: ha pedig az én Feleségem akadalyoskodnek, ugy hogy fizetnj nem akarna, néném Aszszonnak, ezen Leuelemnek erejével tétethessen foglalást [BLt].

Mivel jö-foglalás esetén a szóban forgó jö-ot, ill. jö-okat lakótelekkel, sőt a telekhez tartozó mezőgazdasági ingatlanokkal együtt vették birtokba, nem látszott ajánlatosnak a birtokfoglalást és a személyi birtokbavételt egymástól külön jel. al. elszakítani.

2. birtokba vett/elfoglalt ingatlan v. ingatlanrész; imobil sau parte de imobil luată în posesie/

ocupată; in Besitz genommenes/besetztes Grundstück. 1590 k.: Vagion eggy rez eoreokseg Jrtas ki uolt a' megh halt Damagk Myhaly Jrtasa es foglalassa [Szu; UszT]. 1596: Vj foglalast ne(m) latta(m) hane(m) a' reghi gyepy hatarrol hantak el az erdön az kertet az Chehertfaluaiak [i.h. 11/64 Joannes Bereczky de Demeterfalva jö vall.]. 1775: a Dako Szigetbe, egy pusztába heverő ujj Foglalás [Középlak K; KHn 298]. 1799: hogy azon már most bé fogva lévő darab hely foglalás volna, azt nem mondhatom, mert a' mig pusztán állottis, bizonyos birtokossa nem volt [Gyéresztkirály TA; Ks 89]. 1822/1823: ujjább foglalás a' Pad nevezetű helyen, az holott 1822-ben sokat szaporított a' mellette valo Erdőből [Dés; EHA].

1807: az Nagy Thamas Irottwanian alol es Baczyko mihaly foglalasanak felette ki az patak mellett wagion [Szentháromság MT EHA]. 1761: A Vészi foglalásba (k) [Szarhegy Cs; EHA]. 1762/1779: Az uj foglalásban, a Motosja nevű helyben (sz) [Nagypacal Sz; EHA]. 1774: (A) rét Foglalás név alatt 3 Szekérre valonak iratik [Kispetri K; KHn 291]. 1801: A Keresztés László foglalásán fellýül az Erdő között (k) [A. üvegcsúr Hsz; EHA]. 1817: A Kovács foglalásánál (sz) [M.valkó K; KHn 106].

3. első ~ kb. ősi birtoklás; posedare strămoşescă; Stammbesitz/besitzung. 1836: a' Fiu ág kihalásával Leányra is régulázott Donatios Jóságokban a' Fiu ág kihalásával nem a' K. Fiscus hanem az Impetrans után származott in Genere minden Leányok jöhetnek a' successioba, ugy szintén az első Foglalással szerzett Jóságokban is in Genere et Cumulo minden Leányok egyszerűen állanak elő a' Successiora [SLt Vegyes periratok].

4. (ingatlan)bitorklás, elbirtoklás; luare în posesie/uzurpare (a unui imobil); unrechtmäßige Besitzergreifung. 1571: Az hatarokat Mindenfele Latassa megh eo k. Byro vra(m) azon keryk eo kegelmeket, Mert foglalast ertenek benne eo k. varoswl [Kv; TanJk V/3. 36b]. 1803: a' közelebb mult 1802dik Esztendőől fogva mitsoda nevezetű Faluk mitsoda nevezetű helyen harapoztanak bé foglalás véget a' Toplitzai határba [Gysz; Born. XVc]. 1823: A' Somkut és Csatány^a felé való részeken tett foglalások vagy bitangolások fel adásai [Dés; DLt. — *A várossal tószomszédos két falu].

5. kötés; legáturá; Bindung. 1680: Vagyon a Porumbaki Revén egy öreg hajo, melly hosszóságára het szélesegere pedig ket öles mellynek foglalasi, vas szkabakkal vadnak, ket felől valo orrainak is, szegeletej ördög vas pántossok [A.porumbák F; ÁLt Inv. 35].

6. befoglalás; încadrare; Einfassung. 1768: Huszár Benedek Deak(na)k a' bits Ceh ... Engedé a' remeket filegran munkaval készíteni, de ugj hogj kő-foglalás munkais legjen rajta [Kv; ÖCJk 176].

foglalásföld birtokba vett/elfoglalt föld; pämint luat în posesie; in Besitz genommenes/besetztes

Grundstück. 1766: Lévén Nagy Baló Józsefnek Hermány falvának^a felső határában Likat nevű helyben egy darab foglalás földje, melyen a felü régi útját potentiose el foglalta [RSzF 133. — ^aM.hermánynak (U)].

foglalásképpen foglalás útján; prin ocupare; durch Besitzergreifung. 1606: Aztis megh bizonyt-
twk hogy Galfi Mihály Vram foglaláskeppen birta^a, protestalunk az bizonisagh mellet, az Eleóti Vrunck leveletis praesentallyuk, kikbeol tessék ki mint forgot az fundamentom [Ust 20/25. — ^aTi. a peres helyet].

foglalású foglalatú; cu montură; mit Einfassung. 1850: Egy magyar kalpag, arany foglalású 2 boglár költség tollal 14 vft [Algyógy H; Born. F. II].

Szk: *muszka* ~ orosz foglalatú. 1827: Egy Fejér Brilliónt hosszuko négy szegletű formájú Muszka foglalású férjfiu gyűrű [Kv; DLt 464 nyomt.].

foglalat 1. keret; ramá; Rahmen. 1849: Egy olosz fal kék virágokkal ki festve, foglalattya massivsárgán politurazva [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

2. dtv tartalom; continut, cuprins; Inhalt. 1819: Az 1819be 24a Maji dátát Esperesi Kerulo Lévélnek foglalattya [Nagykapus K; RAK 29]. 1822: Hogy Nagyságod mind írja, mellyet magából a' Levél foglalattyaiból-is meg esmérni lehet, nagyon gyengélkedik, nem tsak nagyon Sajnáljuk, de valóban érezzük-is [Kv; IB. Kenderesi Mihály kormányzékai tanácsos lev.].

foglalatlan foglalat nélküli; fără montură; uneingefaßt. 1818/1826: Régi Páczlik hat darabokba ... Foglalatlan kék Opál [KvAKt Mss hung. 27].

foglalatos vmiben elfoglalt; (a fi) ocupat cu ceva; mit etw. beschäftigt. 1576: Eo kege Byro vram hagia meg az Mezeo pastoroknak hogi Az Lombon valo Erdeore es Tölgesre vygazanak kywalkeppen Myglen az Erdeo oztasban leznek az Erdeo birak foglalatosok [Kv; TanJk V/3. 131b]. 1579: Nem akarwa(n) haladatlanok lenny az zolgalatba foglalatos Attiokfiayhoz . vegeztek hogy Ez vta(n) eztendoe(n)kent Az valasztot Tanachynak Adgianak fl. Negiedfel zazat kinek el oztassat Az Byrora a Kiraly Byrora hagyvak [Kv; i.h. 204a]. 1618: Szölfikár^a .. azkor az lengyel és muszka levelek fordításában volt foglalatos [BTN 125. — ^aA tolmács.]. 1687: Megh gondolván, hogy gyakorta az ighen terhes munkaban á Földes Úr annyera szorgalmatos es foglalatos, hogi akarmely dólgot is (mely nem á rendes munkajához valo:) nehezen tekint meg .. im rövidebb formab(an) vetettek à Summárius Extractusb(an) lévő minden dolgok, jövedelmek, etc. [VhU 215]. 1701: Sz: Kereszti András Úr mostan Bécsben a' Nemes Ország h dolgaiban foglalatos [Kv; AsztC]k 42]. 1718: A magazinális

ad(mini)stratiobanis foglalatos vagyok, de az sok erogatum a Naturalekot ige(n) megh kevesitette [Fog.; KJ. Rétyi Péter lev.]. 1733: sohais semmitis ezen Nemes Varosnak meg nem szölgáltak, mostis actu szölgabirosági hivatalb(an) foglalatosok [Dés; Jk]. 1749: Attam Nagy Ferencz Vramnak Varas dolgaban Leven foglalatas Gyertyat N: 2 [Mv; MvLev. 4,8]. 1835: Csont Juon (!) Kertesznek es Dominalis Bironak bé szegoldtettem A' mikor irt kötelessegeben foglalatos léssen elelme Hazamtol fog ki szölgaltatni [Dés; Törzs. Dési taxalisták].

Szk: ~ *dolog* elfoglaltság, foglalatosság. 1653: Kerem azert kegyelmedet ha leheczeges teobb sok foglalatos dolgai keozeot ne neheztelyen tudositani egessege feleol s egyeb ot ualo alapotrolis ualami reouiden [Szarhegy Cs; Törzs. Lázár István lev-e apósához Petki Istvánhoz]. 1694: Kornya Sándor Plenipotentiarius ur(am) ő kglime foglalatos dolgai mia ide Fogarasban hivatallya mellől el nem jöhetne [Fog.; Szád. Tibodi Márton kézével].

foglalatoskodás forgolódás; forfotealá, forfotá; Herumtun, 1803: azon Computusra szükségképpen megkivántato készületek körüil valo foglalatoskodásai [Abrudbánya; Pk 7].

foglalatoskodik 1. tevékenykedik; a trebălui; sich betätigen. 1675: az Aratason foglalatoskodva(n) főzettem hvst libras No: 20 ... d 30 [Kv; Szám. 35/L. 34]. 1676/1681: Hunyadon lako Nagy Mihály Ur(am) ... Előbbi Supplicatiojaban Taxainak nyolcz forintrul Eött forintra kivanta relaxatiojat, migh azert az en szölgalatomban foglalatoskodik, . azon haztul csak öt forintot fizessen [VhU 456 Thökölyi Imre vál.]. 1730: nem tudom sem egyszer sem madszor miolta Bako Joseph Uram az meltosagos Urat szölgalja hogy az Úr ő Nagysaga udvaran kívül hált volna hanem ha az Úr ő Nagysága dolgaiban foglalatoskodat [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 24]. 1762: el kezdvén az Inquisitiot abba(n) Regiusi már olyasok voltak, kik in Offo lévén Város dolgaiba(n) foglalatoskadtak [Torda; TJK V 98–9]. 1815: azon Sok reparatiokra, melyeket azon Telkekre kel tenni sok fárattság kivántatik, ugy hogy egész Tavaszig azokon kel foglalatoskodniok [Újlak Sz; Ks 90 Rátz Dániel lev.]. 1842: A Lopás előtti, és utáni napokon, mivel emegmet nem érdekel, ki mivel, és hol foglalatoskodott ... nem tudom [Km; KmUlev. 3 Hintnár Juon (48) vall.]. — L. még SzO VII, 105.

2. buzgólkodik, igyekszik; a lucra cu rivnă; eifrig sein. XVIII sz. köz.: az iránt foglalatoskodik én általam hogy ha örökösön nem adnáe el^a Tiszteletes Aszszonyom mivel hogy vér is hozzája [Hsz; Dlev. 5. XIV. — ^aTi. bizonyos földet]. 1766: En Nemes Kézdi Székben Albisi Pántzel Istvan ki is mostan Kolos Vármegyeben Mera nevű Rf Ecclesiaban Fungens Pap vagyok ... kis Gyermekségemtől fogva az Isteni tudományok tanulásában foglalatoskodtam, ugy ma is

az Isten oltárán hűségesen szolgálni igyekszem [BLev.]. 1790: Vévén a Nsgod uri parantsolatját tőstént abba foglalatoskodtam hogy elegetendő vaját vehessek a Nsgtok számára amint hogy alkudtamis négy veder vaját meg szűrve, kupáját 13 garasával, iros vajatis hagytam hogy még két vedret szerezzen Máté a havason [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1792: Szászvároson jártomb(an) Debretzenit holmi fogyatkozásaiért nyomosan meg dorgaltam, vagyon benne jois valami, de inkább az Aszszonyok körül valo pepeseléskbe foglalatoskodik reménlem hogy ezután az időis jobbulván, magais jobbul [uo.; i.h., ua.]. 1831: A' nevezet Gujás ... az utrizált éjszaka . és az ezt meg előzőtt estve hol járt miben foglalatoskodott? [Dés; DLt 332. 1 vk]]azt se tudhatom hogy .. Kend Vonutz a Guja mellett hálté, vagy hol járt, és mibe foglalatoskadatt[Az utrizált két Lovak el lopását meg előzőtt késő estve, jártálé Lohátan ... , és miben foglalatoskadatt[Gellérd Abel ... szemébe mondotta legyen Dragán Vonutznak, hogy az utrizált éjtzaka ... mibe foglalatoskadva látta légyen jarni Lo hátan Dregan Vonutzat [Dés; i.h. 4, 6, 9].

foglalatoskodott tevékenykedett; care a activat; tätig gewesen. 1702: sem Nemes embert nem fogattam, sem peniglen Czeben tanult és Város közönséges szolgálattyanban akkori időben foglalatoskodott. Ifju legent nem fogattam [Dés; Jk 334]. 1842: A' Meg nevezett Bizonyosságoknak hűtők le tétele mellett elő sorolt ezen vallomásaik szerént, a bé panaszoltatott ... vérengzése veredése s törvénytelen tettei, engedetlensége a' Köz dolgokban foglalatoskodott Tisztviselőnek ... le motskoltatása tűnven elő ... ezen törvénytelen tetteket elkövetett Kereskedő Amberbaj Josefne Alexander Máriával ezen terhelő pontok ... oly meg hagyással közöltettek, hogy azokra feleletet, 's lehető mentségeit 8ad napok alatt Ki Nyomozo Biztosságunkhoz multhatatlanul tégye meg [Dés; DLt 1452].

foglalatosság 1. elfoglaltság; preocupare, treabă; Beschäftigung. 1593: En Zanizlofi Bathori Ferencz perecheny ... kenzerittetem Bathori Elekne Azsoniomtol Jakch Anna azzontol, Byzonios Sum(m)at kerne(m) ... miuel hogy Sok foghlatos-saghim es Zwkseghim miat elegh ne(m) lehet(m) hogy az Napra megh aggia(m), Eö kgie Enghemet megh böczwllötth es az napot Jüendö Karachion napiara 1593 eztendöben lewore halaztotta [Perecsen Sz; WLt.]. 1600: Kadar Georgy vallia... Balos* Jstwan . kery vala az zeoleonek az Arrat, Akkor sok bezed vthan kere Kadar Peter Istvan vramat hadgyon bekeseket mostan nek j lattya az sok nyawალი, inseget, es foglalatos-sagot, mind az deak rezewel eggyeot ez Ieóweo vasarnapra megh Adgiuk [Kv; T]jk VI/1. 396. — *Tollvét-ség Balas h.]. 1625: sok foglalatossági leue(n) az bezulletes Tanacsznak attam esmet ket ejtel Fenesi* bort d 24 [Kv; Szám. 16/XXXV. 161. — *A Kv-ral tőszomszédos Szászfenesen ter-

mett]. 1642: Jo akaro bizodalmas somsed Uram miuel bizony alkalmas előttem allo dolgomot kel el halaztanom egyeb foglalatossagimis böuön leuen igen hatra marattam ualami nehez dolgokkal, kgeteknek megm igjekezem szolgálni [Sófva BN; BesztLt 115 Petrus Gauay besztli [Sófva BN; BesztLt 115 Petrus Gauay besztli bírőhoz.]. 1839: az Exp(onens) úr a' Kerületi Tktes Al Ispán Urat Executiora a' ki tűzött napra ki fogja hozni, ha csak hivatalos foglalatossági elnem tartóztatják [Hsz; Bet. 3].

2. munkásság; activitate; Tätigkeit. 1791: Reménlem hogy a most közelebről Postán küldött alázasos jelentéséből alkalmasint által lathatta Nsgod mostoni foglalatossaginkat és mind ez ideig folytatott szorgalmatosságinkat [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

3. vmiben való fáradozás/forgolódás; osteneală pentru ceva; Mühe, Bemühung. 1823: a' vasnak el készüléséig alig marad annyija, a mind (!) tsak abban valo foglalatossága s munkája után a mivel-tető Gazdának, hogj élhessen s házát tarthassa [Torockó; TLev. 9/47]. 1850: vettem észre, hogy a szállóbe Marhák rohantak bé, fel indultam a hegyre azokat lekeríteni, ezen foglalatossagom alatt azt vettem észre, hogy körülvéve, engem kövekkel agyba, főbe igyekeztek le agyalni [Dés; DLt 1320].

foglalatu tartalmú; cu continut; mit/von Inhalt. 1817: én nem tudom, hogy az el égett Levelek mitsoda foglalatuak lehettek [Torda; KvAKt Mss 363].

foglalgat el-elfoglal; a lua bucată cu bucată în stăpinire; nach und nach in Besitz nehmen. 1814: Tudja é hogy a . Kis aszszony Körtvély-fáji*... árendába más által biratott Jozsagát valaki csipte, harapta, és foglalgatta volna? [LLt. — *MT].

foglalhat 1. a putea ocupa; etw. in Besitz nehmen können. 1584: ha megh Nem oltalmazhatna az varost az Tar Istwan hazanak vrasagaba, hat Kendy Janos Iozagat ... foglalhassa az varos es az eo Iozagabol hat zaz forintert igazat vehessen, Amellien az hazat el Atta* [Kv; TanJk V/3. 284ab. — *Ti. a városnak]. 1616: Nehaj Peteó Andrasne Apor Kata Azzonynak, Szaraz patakon* ... mindenekkel akar mik uolnanak Eor-deogh Mihaljne Apor Anna azzony rézire nezendeök, ez mv jelen ualo leuelunkkel magahoz vehesse foglalhassa [Hsz; Borb. I. — *Szárzpaták Hsz]. 1630: ha penigle(n) megh ne(m) oltalmazhatnaik ... , Tehat eze(n) leuelnek ereieuel eze(n) Ieney portioyat foglalhassa foglaltathassa arra rendeltetembere által eo Năga Lonahaz [Gernyeszeg MT; TGsz 51]. 1778: Kováts Ferentz Ur ... (az) által adattatott Jozsag után minden nevel Nevezendő Falu közonseges Földeből Rettyeiből és Szena fuveiből, a' mi jut magának foglalhassan vehessen Colalhassan [Mezőbánd MT; MbK X. 51].

2. igényelhet; a putea cere/solicita; in Anspruch nehmen/beanspruchen können. 1794: jollehet egyis

közüllök azon Hid nélkül el nem élhet, mégis annak dolga segítségire, ki nem hajthatom, holott a két vége igen gyengén áll, úgy hogy kevés víz áradással Holnapokig tartó Munkát foglalhat, melly most kevésel reparáltathatnék, minden Naturálék meg hordva egybe gyűjtve vadnak [Ádám KK; JHb XIX/40].

foglalkozás foglalatosság; treabă, preocupare; Beschäftigung. 1868: Bar mind ohajtsam is holnap Pálfalvára menni úgy látszik, hogy nem leszen modom benne, mivel hetes vagyok, 's a' többi király bíró Urak egyéb hivatalos foglalkozásaikkal lévén meg terhelve, egyiket sem nyerhetem meg hogy holnapra itt maradjon [Szu; Pf. Gálffy Sándor lev.].

foglaló I. m. n. 1. kb. foglalást jelző; care indică ocupare; Besitzergreifung bezeichnend. Szk: ~ *gyepű*. 1588: Myert hogy sok panasz Ieő erreolis hogy sokan eoreoksegeket Seowenyeket gyeprwyeket kíllyeb vetik az varos feoldere es az vtakat zorosokat zorittiak, Azert Az vt chinalo vrain es az hatarra vigyazo valazot Negy vrain bizonios Wdeokben ez Niafiatiis el Igazichak tellies hatalommal Jarhassanak, es karos foglaló Seowenieket gyeprwyeket le vonhassanak [Kv; TanJk I/1. 66] * ~ *karó*. 1682: az megh irt szánto földből az foglaló Karot (:melyel el foghlaltatta volt Patko Abiga Anszoni:) azt én előttem ki veti az földből [Aranyosrákos TA; Borb.] * ~ *sövény* →. ~ *gyepű*.

2. ~ *deák* iktató íródeák/kancellista; scribe care efectuează înregistrarea trecerii în posesiune; Schreiber/Kanzellist bei Besitzerteilung. 1730: A meg említet Foglalás Vármezőn mikor eset, tudom bizonyoson, mert engemet is innét a' Foglalo Deakok akkor Pecsétel hivatnak oda ... a' kiket el foglaltak s egyszer s mind kapujokat meg is czedulázták [Vármező Sz; TKI].

3. ~ *levél* iktatólevél; act de intrare în posesiune; Besitzerteilungsschrift/brief. 1595: 9. February ... Gaspar Deak vitte utan (így!) az vy Jobbagyokhoz az foglaló levelet Gorbo Videkire: és Iart ot zellel az Jozzagban [Kv; Szám. 6/XVIIa ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

4. tartalmazó; care conține; enthaltend. 1790: követeinket ... meg biztuk és ezen Biztos Leve- lünknek erejével meg bíraltuk arra, hogy ... ké- résünket magában bővebben foglaló Jelentő Leve- lünket ... a mi Képeinkben és Nevünkben bé nyujtsák [Mv; Told. 20a]. 1830: a Magurai* Pa- raszt közönségnek csupa hazugságot magában foglaló Instantiaja az arra de dato 10ae July indorsalt Válaszszal edgyűtt Copiában [T; Bosla. — *Magura, később Jaramagura TA].

5. (a jelzett területmennyiséget) elfoglaló/felöle- lő; care cuprinde (suprafața de teritoriu semnalată); (die bezeichnete/angegebene Gebietsfläche) um- fassend. 1841: őszvesen 747 Jugerumt és 101 quadr(at) ölet foglaló* [Gyalakuta MT; EHA. — *Ti. erdő].

6. *magába* ~ befogadó, felvevő; care cuprinde; einfassend, aufnehmend. 1804: az illetén vizet magában foglaló és elis emésztő gödröket ásat- tatni és tartani mind szükséges, mind penig szabad- ságos dolog [Kv; Pk 3].

7. szorító; care stringe, stringator; Klemm-. Szk: ~ *karika*. 1756: jo Béres szekér 1 Fog- laló karika 14 Tanyér Karika 3 [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35. 29] * ~ *pánt*. 1679: Beres fa- ko szeker nro 7 Tengelyin marok vas nro 23 Foglalo pant nro 4 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 135–6]. 1681: Kerék agiára küllő melle valo vas karika Nro 1 Tengelyhez valo fog- lalo pant Nro 2 [Hátszeg; VhU 597] * ~ *vas* 1587: Ket foglaló vassat Chinaltattam az beel kerekhez attam f. — d.8 [Kv; Szám. 3/XXXIII. 9 malomszám.]. 1595: Az feredős akarunya feredőt czinalni, az viz merőt az Ghem meg rantya mind vedrestől és csak alig hogy le nem esset, amaz szalasztya el és az Ghem meg szaladuan, úgy meg randúl, hogy mind le szakad: Kellet úynan az Ghemet le vetetnünk, és vy vassat többet hozza vennünk szegnek, foglaló vassoknak, és az mely az Czap körül Iar [Kv; i.h. 6/XVIIa. 250 ifj. Hel- tai Gáspár sp kezével].

8. összekapcsoló; de legătură, care leagă/unește; verbindend, Verbindungs-. Szk: ~ *kapocs*. 1598: az uaralia malomra ualo kolcegy .. uottem egy apro usasat az folio kore foglaló capchot d 10 cynal- tak onnat uottem rya kiuel be ottotte (!) * d 14 [Kv; i.h. 7/XVI. 119]. — *Olv.: öttötte; értsd: öntötte]. * ~ *karika*. 1687: Egy aranyas e- züst forgacs övet, mellyben vagyon, negyven kilencz forgács, es negyven kilencz foglaló kari- ka [Déva; Szer.] * ~ *pántocska*. 1680: Pincze torkokrol le szedet harom darab foglaló Pantoc- kak [A.porumbák F; Ált Inv. 17] * ~ *szer- szám*. 1587: Az Zermamot kyt Chynalt az Molnar az Semlye liztnek. Arma vallo Vasz Karikakat, Zeget es Chyapnak vallokat es az Semlye saknakis valamj Karikakat és foglaló Zermamokat. Chinal- tattam ... f.1 d. 9 [Kv; Szám. 3/XXXIII. 11 malomszám.] * ~ *pántos*. 1679: Az Kertnek Ajtaja ... széles ramas deszkaval duplason bellett, Sarka alol vas karikás csapos fellyül foglaló pan- tos [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv.] * ~ *rúdvas*. 1681: Vajda Hunyad vára Fel vono kapura valo, foglaló hosszu rud vas Nro 5 [Vh; VhU 520] * ~ *vas*. 1750: ket Ablak Sarkakert karikákért, keresz rud vasakért, és foglaló va- sért HFlor 3 d 10 [Kv; Szám. 70/VIII. 19] * ~ *vaspánt*. 1679: Vásárhelyről az lakatosoktól ide hozott festetlen, plehes, kolcos, vas sarkas, vértés, Óreg Láda, egi másb(an) téve nro. 2. az öreg- bik(ne)k szegeletin foglaló vas pánt. 8 [Uzdisz- tpéter K; TL. Bajomi János inv. 22] * ~ *vas- rúd*. 1652: Az Tömlőcz kü sziklából ki vágot. Mélysége negyed fél öl a föld színig. Torkolattya cserfa gerendákkal bellet Egy kaloda benne; két foglaló vas rud az végibe [Görgény MT; Törzs].

9. ~ *láncszem* sikattyú; ciocăltău, circeie; Klo- ben. 1784: Szir János ... valami foglaló Lántz sze-

meket, vulgó Sikotyót lopott volna hallotam [Pintoág H; Ks 113 Vegyes ir.].

10. ? ~ *küsd* ''? 1622: egj foglaló küseött f. — d. 25 ... Egj hozzu niako ureo tt f. — d. 10 Egj teoke kwseo tt f. — d. 6 [Kv; RDL I. 119 néhai Tótházi Eötues Mihály ötvös műszereinek lelt.].

11. kb. tárgyzázó; in care se discută; enthaltend. 1799: az Fogadoban, Herbert tarto Német Szabó Legények Társasága bizonyítottaival világosságra hozván aztat hogy az aszталos Legényi Társaság sem egyszer, sem mászor az emlegetet Herberten Rebelliot és lázzadást magában foglaló Gyűléseket, Congregatit nem tartott ..., hanem az tagatthatatlan, hogy ollykor ... jó kedv, és éneklés közt mulattanak, és szóbeli vetélkedés is esett, kiváltképpen mikor Társ poharazások voltak [Kv; AsztCLev. városi tanácsi végzés].

II. fn I. persoană care ocupă/care ia în primire; Besitzergreifer. 1620 k.: A kazalasnak Ideje, bizonyos Napia, az 1612 etendöbelj vegezes szerent igh peragaltassek hogy Zent Leorincz napia(n) az foglaló fel meny(e)n, Nap nyugotkor foglalloy(n), de senky ne kazallyo(n) hogj az Isteny Myltosagh az Innep Zegessere my ellenwk haragra fel ne gerjedgye(n) [Cszs; Ks 90]. 1762: Azon hatalmas foglaló most benne vagon-é maga a meg nevezet Udvarb(an)? [H; JHb XXXV/51. 4 vk]. 1776: Ezen Vicinált Földnek egy részit az idén ki foglalta bé, mikor és mennyi részit volt é annak előtte azon foglalónak kertye azon helyre téve? [Marosztgyörgy MT; MkG 36. 5/4 vk].

2. (össze)kapcsoló (lánc)szem; za de legătură; Verbindungsglied. 1599: Hogy az scolaban valo kwtról az Veder le zakadot, es az egik abrancha el vezet, vettünk az abranchnak egy apro vasot d 12 . Hogy ket lancz zemet ket foglalot chinaltanak d 12 [Kv; Szám. 8/XVI. 41.].

3. 1741: Puska cső egyben vetéshez való foglaló [Kv; TL 90].

4. ? szögletvas; colțar, vinclu; Winkelleisen. 1785: Czhynt Lakatos Jstua(n) ... 2 foglalot az ablakhoz d. 2 [Kv; Szám. 3/XXII. 77]. 1817: az uttza felől való ablakban egy üveg táblácska el van hasadva, Salugatterei is a felsők meg vadnak, de mivel vas Sarkai, és foglaloi hibáznak, le véve másutt tartatnak [Ördöngösfüzes SzD; ÖrmMűz. 2]. — A jelre I. Freckay 744 *Winkelleisen* al.

5. (sarok)kötés; imbinarea fiținii; Türangelbindung. 1636: (Az udvarház) nagy öreggh festett három temerdek oszloponak allo keöteött Galambogos kapuja sindyelyes ... Ez kapunak felső sarka foglalója szeles vas kapocs [Sövényfva KK; JHb Inv.].

6. ''? 1838: Egy kisebb 8-iv alakú, nyomtatott bőr pugillaris, a' belső bőrre nyomott kép alá irtt nevével a' Károisitottnak, a' lapok foglalóján, egy felől kalendárium, másfelől, fejrénemü névsora, belőlről a' Teremtés és Léda a' Stöber meczesei [Kv; RLt O. 1 nyomt. ki Mike S. elloptott ingóságairól].

foglalódik hozzáfoglaltatik; a fi alăturat/anexat; angeschlossen werden. 1723: Egregyi János ház helyéből egy jo darab holta után az Pásztai Ferencz Vram háza helyéhez foglalodott [M.köb-lös SzD; RLt]. 1792: meg ez eloti Esztendökben az N. Rapolti Határból egy darab Reth... az Padi Lakosok birodalmokra foglalodat volt [H; JHb XXXI. 31].

foglalófa ? kb. a két kapufelet összefogó gerenda; grindă care leagă cei doi stlpi ai porții; Verbindungsbalken am Tor. 1699: (A Gyulaffy-kastélyba) mennek bé .. galambbúg nélkült ... fenyődeszkából csinált kapun, ... kapufelei tölgyfából parasztosan vannak kifaragva, a foglaló fáján is vas kapocs, melyen vas reteszfő, jó nagy öreg bécsi lakat kócsostól [Egeres K; ETF 108. 11].

foglalópénz 1. felpénz; arvná; Angeld. 1595: Attam Zabo György W(ram)nak hogy boryút és malacot foglalloyon vele . d 50. Ez penz vezet oda, ... És igy maradó oda ez az foglaló penz [Kv; Szám. 61/XVIIa. 200 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1598: B: wram w keg'elme Tanacs Azakaratiabwl fogadtanak (igy l) w keg'elmek egy Trombitast w keg'elme iszene hogy Adgiak neki foglaló pinszt ... f l [Kv; i.h. 7/XVIII. 54. Th. Masass sp kezével]. 1758: Bélavári Ur(am)n(a)k szénára, szalmára Foglaló pénzt Rh fl. 4 xr 10 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 208a]. 1807: a' bé-panaszlott Al-peresek(ne)k midőn ... a panaszlo fel-peres által töllök meg-alkudott szalonna áraból foglaló vagy-is a' Vásárt meg erősítő pénzt az egy Vforintot előre fel-is vették, nem leszsz vala már ekkor másnak el-adni, ha szinte pin-tzejk(en) rothadasra kezdett volt is menni a' Szalonna [Dés; DLt 198].

2. ''? 1563: pagis duobus eciam imposuerunt florenos viginti quinq(ue) ab hys florenos eciam duodecim, occupationis foglaló penz vocatos recipiant domini Senatores [Kv; TanJk V/1. 188].

foglalós ? kb. (ablakzáró) kallantýús; cu clampă (la fereastră); mit (Fenster) Riegel. 1679: Onban foglalt, hat szegre meczet negi fele nyilo, onas sarkas, foglalos vas hevederes, vas vesszős; kivül ket felé nyilo vas sarkas hevederes toljo zaros, deszka tablas, Kristaly üveges öreggh ablak nro.1 [Üzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 18].

foglalószeg a (lő)szekérrúd fején levő szeg, táj ragasztószeg; cui de la capătul oștei; Vormandel. 1745: Rud orrára valo marok-vas melly most tsináltatott 3. lántzos szegével nro 3. Foglalo szeg nro 3 [Marosztkirály AF; Told. 18]. 1790: Két tésla Sikoltyustol. Vas foglaló Szeg a' végibe [Mv; MvLev. 4 Cimbalmos Ferencné hagy.] — Vö. a *foglaló-vasszeg* címszóval.

foglaló-vasszeg a (l)ószekérrúd fején levő szeg, *táj* ragasztószeg; cui de la capătul oștei; Vormandel. 1653: Egj foglaló vas szegh rud orrara [Ilencfva MT; DLev. 1. IIB. 12]. — Vö. a *foglalószeg* címszóval.

foglalt 1. luat in posesie; in Besitz genommen. 1589 k.: Tudom hogj az Botosban vala Zabo Thamasnak foglalt Erdeie de vegre az varosnak kezibe bocziata [Szu; UszT]. 1602: Bizonitcha megh mezaros Janos hogy eo amely feoldet be vetet eo neky az az feold Lincz (?) Georgyteol megh berelt feolde volt nem hatalmasul foglalt feolde [Kv; T]k VI/1. 126c]. 1652: Ezek mostan foglalt Joszagok az elebbeni Urbariumb(an) nem voltak [Egerbegy K; GyU 102]. 1780/1804: Documentumokból világosságra jöven az, hogy a régi ős Gazdák bányajokat magok öntötték bé, vagy a romladozást öntésekkel segítették, ekkor az Occupansok foglalt Bányajokban manuteneáltassanak [Torockó; TLev. 5].

2. művelésre felfogott; luat in cultivare/lucru; in Anbau genommen. 1677: Az Régi Majorság Uj földb(en) Sax. Cub. no 25// Ugyan az Szinye* fele menő ut mellett moston foglalt Uj földb(en) Sax. Cub. no 20 [Borb. II. *SzD].

A XVI-XVII. századi háborúskodások, ellenséges és járványos pusztítások következtében meggyérült lakosságú településeknek jó részében elpusztasodott, bozót és erdő fölvverte határában a mezőgazdasági szempontból művelés alá nem fogott földekből mind a helybeli kiváltásos renden lévő, mind a jö-ök, ill. sz-ek közül ki-ki annyit tehetett művelésre alkalmassá és vehetett használatba, amennyinek megművelésére képes volt. Az ilyen földekre vonatkozik a foglalt új föld megjelölés.

3. odaerősített/fogott; fixat/prins de; angefaßt, festgemacht. 1680: Hajo oráb(a) valo egy arasznal valamivel hosszab retezekhez foglalt vas karikak [A.porumbák F; ÁLt Inv. 17]. 1713: Sasokban foglalt Sendelj fedél alatt lévő deszkás kert [HSzj *deszkás-kert* al]. 1756: Festékes fogas 7 fa szegeivel, két vas szegekkel falba foglalt 1 [Branyicska H; JHb LXX/2.20, XXXV/35]. 1803: a' Gyitrai Communitas el vett egy Testvéremtől . egj lántzot, két csafingját (:a' melly valami hasitno szeg forma vas, a' melljet a' Tökébe szoktunk ütni, 's az ahoz foglalt karikákba akasztjuk a' Lantzot:) [Toplica MT; Born. XVc/1.77 Bukur Todor (45) col. vall.].

4. hozzáépített; construi/adăugat la; zugebaut. 1681: Erkeley igen szép rendel ä nap nyugot felol valo Palotak külső oldalanal vannak, mind egj vehtëbe(n), mellyek(ne)k az allya nagi magassan fel rakott, fellyül pogonyoso(n) hajtott az also rend hazak oldalához foglalt kő labakon álla(na)k, mindenik kő boltos [Vh; VhU 535]. 1816: (A templom) első büttijébe foglalt Torony alatt [Ikland MT; UnV]k 247].

5. 1791: A' Curia ... Vagyon ... Eszakrol ... Pop Hora nevezetü 'Sellére Lakó Telke, Nap Nyugotrol a' Falun keresztül járo Ország úttya Szomszedságiban, mely Vicinitások közzé foglalt

Curialis Helyet ... meg mérvén ... Nap Nyugotti hosszásaga 70 öl [Büzamező SzD; Ks 74/56 Conscr. 5].

6. befoglalt; incadrat, montat; eingefasst. 1645: egj eszustbe foglalt szerezzen dio [Szarhegy Cs; LLt Fasc. 120]. 1681: Onban foglalt Kristály üveges Lámpas Nro 1 [Vh 522]. 1713: Egy Arany Lánzc diobel formán csinált 86 Szemire foglalt [Wass. Vass Györgyné Nemes Mária nagy.]. 1745: nyilik a' Nagy Palotára egy . Ajtó, mellyen vannak ónba foglalt két üveg ablakok két törött karikával és egy tzikellyel [Marossztkirály MT; Told. 18]. 1767: Egj Aranyba foglalt Strutz Tojás Pohár [O.sályi KK; Ks 21. VIII. 78]. 1800: Indiai Diobel készült, aranyzott ezübbe foglalt fedeles pohár [Mv; TGsz 52]. 1846: Egy pár bársony bronzba foglalt karperecz [Dés; Berz.].

7. körbefogott; inconjurat; umfaßt. 1847: A' Stomp Malom ... a' Stampok aljain egy-egy vas karikával foglalt törő kő van — a' Brassai földet törőnek egyike alól a karikán megvan vasazva [F.árpás F; Tsb 46 üveghuta lelt.].

8. keretezett; incadrat; um/eingerahmt. 1668: Egy Meczet ezüstb(e) foglalt ocular [Mk 13 Kapi György inv.]. 1836: Egy ezüstbe foglalt szeműveg Rh fl. 1 xr 30 Egy más rézbe foglalt szeműveg xr 10 [Kv; Pk 3].

Szk: *rámabájrámák közé* ~ keretezett. 1637/1639: 12 vy szep Ramaban foglalt velencej, Sibilla kepek [Kv; RDL I. 111]. 1849: vagynak egy nyihány rámak közzé foglalt nagy üveg táblákis ... most a' meleg ágyok bé fedésire használtatik (így!) [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

9. belefoglalt/írt; cuprins, consemnat in; eingeschlossen. 1688: (Az asszony) Az I(ste)nnnek az 7dik parancsolatba(n) foglalt erőss tilalmát által hagvá(n) paráznaságbanis leledzett volna [Sz]k 225]. 1797: Nem tsak halála előtt kevés orákkal, sőt életében gyakorta elő mondotta ennékem magamnak ezen ... Testamentumban foglalt Rendeléseit [Kolozs; Told. 42.24]. 1832: Az ezen quietantiaba foglalt Vasznakat vettem, meg esmérem Kis Lajos mpria. Inspector [Kercsesora F; TL].

10. belefoglalt/számított; socotit, cuprins in socoteală; (mit)einbegriffen. 1823: Varjak és csókák 1720, Verebek és férgék 2300. Hogy ezen fenirt summában foglalt madarak és férgék fejei müelöttünk égetettek egy rakásban el, aztot bizonyitsuk [HSzj *féreg* al.].

11. bejegyzett; inscrist; eingetragen. XIX. sz. m. f.: (A) 960–967 hr sz: a: foglalt birtoktest idős Pataki Jozsef és Fogarasi Josef (!) osztatlan közös birtokosok nevéen van fel véve [Torda; Tolvaly lev. hiv.].

12. ~ bor ' ? ' 1658: Annuatim tartoznak adni a dominus terrestrisnek foglalt bort [Zilah; EM XLIII, 308]. 1677: Máiorsag, foglalt és Pénzin vött borókat in vasis et vasculis nr 69 [Kővár; UtI]. 1684: Ország adaja bor vas. 29 ... Foglalt bor vas. 12 [Küküllővár KK; UtI]. 1715: Uj-

falvi foglalt bor Kis Hordo iz van rajta [Ebes-
fva; Utl].

13. *fehete szőlővel ~ ecet ?* feketeszőlő-ágyon ér-
lelt ecet; ötlet fermentat din drojdie de struguri
negri; auf Weinlager von schwarzen Trauben
reifen gelassener Essig. 1679: Eczetes Ház
Vagyó(n) itt ... Első hordoban, bor köre vet
eczet, agyastol Urn. 13 ... 4 Hordob(an) Fekete
szőlővel foglalt eczet, agyastol Urn. 14 [Uzdiszt-
péter K; TL. Bajomi János inv. 68].

foglaltat 1. a dispune să fie luat în posesie;
Besitz ergreifen lassen. 1592: az feoldet Elseo-
zer aldozo chyeoteortecken kezde zautanj, foglal-
tatni [Szu; UszT]. 1631: Bethlen Gabor mikor
megh ertette volna hogy en annak az resz ioszagnak
urauai Ballingh Janossal compositioban indultam
volna ... , tehat eo felsége hatalmasul én
teüllem azon ioszagot el ueöue maga az Radnoti
ioszaghoz foglaltata [Nagyteremi KK; JHb
XXI. 13 Sükösd György kezével]. 1665: egy resz
portio Maros Nemetty joszaghi Keresztési Ferencz
Uram edes Anyja Nemes Doroko joszaga volt s
birta akkory Fejedelem Betlen Gabor foglal-
tatá hatalmasul [Oncsokfva H; XXXVI/9]. 1719:
vagjon . Az also mezöben egy darab föld meljet
nelhay T N Imecs Istvan anyi szam pñczel ados
léven Imecs István Batyam Uram, es anyiban foglalt-
tatta(m) [Imecsfva Hsz; Borb. I]. 1784: Egy
Limbovitz nevü kaszallo havast foglaltatott volt a
Nsgtok számára Titt Csato Vram, aztat most
perbe vétette Groff Bánfi György Vr mert a maga
emberének volt egy darab fogása benne [Bencenc
H; BK. Bara Ferenc lev.].

2. befoglaltat; a dispune să fie încadrat/montat;
einfassen lassen. 1696: Egy fel uidres bokaly kék
kancsot csinaltatuan mostan a mellynek feneke es
fedele onban foglaltatott [Kv; AsztCjk 20].

3. kb. vkinek birtokába adatik; a fi dat in
proprietatea cuiva; in Besitz js eingewiesen werden.
1604: az a' hiaz es eoreoksigh donatio alat uolt
foglaltatuan hoggiay Lukaczinak ualaminat keole
az alperesek kezéhez ha zwksigh comprobalom
[UszT 18/19].

foglaltatás dispoziție de luare în posesie; Besitz-
ergreifung. 1794/1795: az Egyhazi Tisztviselők
mindgyárt Circularissok által meg tudják, ha vala-
holott ilyen foglaltatások estenek volna [M.bikal
K; RAk 14].

foglaltathat a putea dispune să fie ocupat/
anexat (cu forța); (mit Gewalt) belegen/besetzen
lassen können. 1630: ha penigle(n) megh ne(m)
otalmazhatnaki Tehat eze(n) leuelnek ere-
ieuel eze(n) Jeney portioyat foglalhassa foglal-
hassa arra rendeltetet embere által eo Naga Lona-
haz [Gernyeszeg MT; TGsz 51].

foglaltatik 1. elfoglaltatik; a fi ocupat; belegt/
besetzt werden. 1768: Nagy Gyurka liquidáltatott
öt Száz ~ 500 forintal, es annyiban foglaltatott
tölle az örökség . . akarnám meg tudni mennyi-

ben foglaltatott az Ipam belső Öröksége Harroba
[Haró H; JHb XXXIII. 39]. 1797: valaholott
valamely Colonialis Föld foglaltatotté valaki, és
ki által? [Dob; Wass vk]. 1836: Ezen nevezett
Szánto-is a' Commune Terrenumbol foglaltatván
— turbáltatott az Udvar benne — s folya pro-
cessus érette [Csüdötélke KK; Ks 78.21 Conscr.
32].

2. hozzáfoglaltatik; a fi anexat; angeschlossen
werden. 1723: Tudgyaé a Tanu hogy
Egregyi János vezetü ház helyecskének egy
darab része régentén Szakadott vagy foglaltatott
volna az mellette lévő ház helyhez ? [Dob.
RLt]. 1778: mikoron ezen darabotska erdő helyly
a szőlőhöz foglaltatott, akkor haszontalan tseplesz
bokrokból és nagy nyeső fákból állott [Korona-
ka MT; Told. 79]. 1813: mikor ezen két
darabotska földem a Tablához foglaltatott, azt
mondották nekem . . , hogy ne busuljak én
azon, mert azon kis földetske töllem el nem
vétetik, bár a Tablába mentis használhatom
[F.berekszó Sz; BfR III. 12/9 Horváth Tamos-
tyé (50) col. vall.].

3. lefoglaltatik; a fi sechestrat; beschlagnahmt
werden. 1657: Senki ez hazaban lakok keozül sub
amissione bonor(um) ne mereszelyen el menni ez
uarasrol, feleséget jouait, gyermeket el keöltöz-
tetni, mert ualaki azt cselekszik minden jovai
uaros számára foglaltatik (igy!) es soha teobszőr
ide be jeöni lakasnak okáért ne(m) bocziattatik
[Kv; PolgK 127].

4. vétetik; a fi luat in genommen werden.
1775/1802: azon Erdő a Doszu Máre nagy
bükkös Erdőnek Circulussában foglaltatik [BSz;
LXVII/3.100].

5. (be)keresztetik; a se inrăma; ingerahmt/
gefaßt werden. 1694: Ablaki ezen ház(na)k is nro
2. Rámai penig úveges tanyerossak, onb(a) fog-
laltatva [Borberek AF; BfR].

6. befoglaltatik; a fi încadrat in; eingefasst werden.
1803: Egy fél ejteles, előlről egészen eltört
ajaku, aranyas virágocsával volt Aradi Bokáj,
mellynek feneke széllye onba foglaltatott, fülihez
p(e)d(i)g Ongombos fedele fen álló on soroknál
fogva foglaltatott [Discósztmárton UnVjk 111].

7. vmivel beborítottatik/vonatik; a fi acoperit cu
ceva; überzogen/bekleidet werden. 1714: Czapaval
meg borított derék Vasú kard, mellyn(e)k a' hű-
vellje négy hellje(n) ezüstb(e) foglaltatott, ket meg
aranyozott Karikkal, s a' Markolattja is finum
ezüstb(e) foglaltatott fl. Hung. 30 [Nsz/Fog.;
II. Apafi Mihály hagy. 6].

8. vmihez hozzáerősítettetik/kapcsoltatik; a fi
fixat/legat de ceva; zu etw. festgebunden/an etw.
befestigt werden. 1732: (A kút) lántzis tekerődik,
egy két felől vas csapokon forgó cserefából csinált
kerekos tengeljre, meljbe vas, retezfejes szegnél
fogva foglaltatott [Kóród KK; Ks 12. I.]. 1756:
a Veteményes kertben bé szolgáló Ajto felső
szemöldöke szegeletesen kötással nagy feju fejér
fa szegekkel foglaltatik a kapu felekhez [Branyicska
H; JHb LXX/2.29]. 1847: Mind a nagy mind a
Kis Bonto farának bé taszito, és tarto rudjai jok,

erőssek, valamint szinte öszve kapcsoló pallojais kinek kinek elegendő Csövekjei (!) vagynak. — Amellyekhez vastag lántzakkal foglaltotnak [Dés; DLt 316].

9. beleszámtódik; a fi cuprins in; eingerechnet werden. 1690: Tudom aztis hogy ezen ház örökseg annak utannais*, az adásban vevésben csak maga foglaltatott, s adatott, a' Mezőben levő szanto földek, es szena füveken kívül [Makiva MT; DLev. 3. XXXIA/25. — *Ti. a zálogba adás után. (E szó az *adás-vevés* al. sajtóhibával)]. 1802: Summa Exequenda Fhung 604 Dr. 35. 1/2 Melly Summában foglaltattanak és betsülttetenek a' következendő jök* [T.; BLt Véglai Horváth Gáspár szb kezével. — *Köv. az ingatlanok fels.].

foglaltatott 1. befoglaltatott; incadrat, montat; eingefaßt. 1694: Ket Kisded ablak va(gyo)n rajta, edgyiknek az Fiokja onnal foglaltatot Uveg Ablak [Kővár; JHb Inv.]. 1714: Rézb(e) foglaltatott körökes (!) óra, Pixis formara két oldalul mutatója lévén, futralj(b)an fl. Hung. 10 [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. 45]. 1736: Meltosagos Groffi Vri Asszony Bethlen Kata Asszony Nehai Teleki Joseph Groff Vr házas társa buzgo indulatból I(ste)n dicsősegere conferalt egy ezüstbe foglaltatott arany füstel ütített ... Kristály pohárt [Lisznyó Hsz; SVJk]. 1774: ablakak ... Onban foglaltatatt jo és ép üveg karikákból ki rakattatak [T; CU]. 1803: egy küsed Onban foglaltatott karikás üveg Ablakotska [Dicsősztmárton; UnVJk 139].

2. bevont; acoperit; überzogen. 1714: Egészszen ezüstben foglaltatott Szablja, mellynek a' Szija meg aranjozott ezüsttel ékesített fl. Hung. 60 [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. 7].

Ha. 1792: foglaltatatt [Mezőbánd MT; MbK].

foglaltatattik (törvényes v. törvénytelen módon) elfoglaltatik; a fi ocupat (in mod legal sau ilegal); (rechtmäßig od. rechtswidrig) in Besitz genommen werden. 1606: eo Naga akkor megh Paranchiolta ... , hogy ... valami marham es Jozagom enteölle(m) potentiose adimaltattak es foglaltattattanak mindenek restituatassanak [Kálnok Hsz; UszT 20/13 „Stephanus Bedeo trium sed. sic. capitaneus” aláírásával].

foglaltatott keret; ramă; Rahmen. 1846: Egy fali naptár díszes foglaltatott keretbe [Dés; Berz. 20].

foglaltatott rablánc; lanț pentru robi; Gefängnis-kette. 1797: Pap Mihály nevezetű Borgoi Lámítaneus Katonát a Verbunkosok fogták el és tétették ide Magistratualis Foglaltatott [Torda; DLt].

foglaltatott 1. ? börtönőr; temnicer, gardian; Gefängniswächter. 1772: A Foglaltatott Léányát halloitam hogy a katonák után jár [Dés; DLt 321. 60a Sara Biro Andreae Sitter cons. (50) vall.].

Szn. 1729: Foglaltatott Janko [Dés; Jk]. 1731: Johannes Foglaltatott [Dés; Jk]. 1765: Foglaltatott Ferenc, Foglaltatott István, Foglaltatott József [Dés; DFaz. 41].

1769: Foglaltatott Ferenc nevű mester ember [Dés; i.h. 27]. 1804: Ujvári Sámuelné Foglaltatott Kalára Asszony [Dés; DLt 198/1807]. 1808: Csizmadiak: Foglaltatott János (36)* [Dés; DLt 940. *Folytatódik a fels.].

2. ? (irtással való) foglaltatott terület; suprafață/teritoriu ocupat (luat in posesie prin defrisare); (durch Rodung) in Besitz genommes Gebiet. Hn. 1759: Kováts foglaltatott nevezetű hej(b)en [M. Valkó K; KHn 104]. 1791/1796 k.: A' Tökszeribe (k) vagyon a Falunak egy közönséges darab Erdeje Foglaltatott, Nyáras, Mészkatlan, 's fogott Oldal nevezetek alatt [Aldoboly Hsz; EHA]. 1831: A Kováts foglaltatott [M. Valkó K; KHn 109].

foglaltatott háló fogolyfogó háló; plasă de prins potirniche; Rebhuhnnatz. 1747: Foglaltatott Háló Nro 1 [Szpring AF; JHb XXV/88. 4].

foglaltatott háló fogolyfogó háló; plasă de prins potirniche; Rebhuhnnatz. 1723: edgy foglaltatott, es más edgy fűrjésző háló [Görgény MT; Born. G. VII. 23].

foglyos ? szűkös; sărăcăcios; dürrtig, karglich. 1588: mindenkor az Authoritast Magoknak tartottak varosul hogy az Baromnak oltosaga zarent Az huss Arrat zallichak, Az Dragasagba penigh Newelliek Az Arrat ... De most latwa(n) az Baromnak foglyos (!) voltat zwkseget, vezeget eo kgmek varosul hogy mostantol foghwa pwnkeostigh Ha Az eokeyor Io, es keower, hat egy penzre ezezek fontiat, egy penze vagassa le fontiat [Kv; TanJk I/1. 61]. 1595: az varost meg rottak volna az Orszag keziben, Nyoltz zaz fra: vezeget, hogy az Birak W: Ala feierwara mennyenek es törökegyenek Biro W. azt hagyta. hog elest adgyak az küczjra: Miert hogy ... Hoz Lörintz es Rosas Janos meg ot volnanak es minde(n) olly foglyos (!) vala, böuen adnek [Kv; Szám. 6/XVIIa ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

A NySz néhány, e címszó alá tartozó adaléka elé a 'captiosus, difficilis; verfanglich, beschwerlich' jel-t iktatta be.

foglyosság ? vminek szűke/szűkös volta; lipsă; Knaptheit, Kargheit. 1597: Mierthogi lattiak eo kgmek az buzának foglyossagat, Biro vramnak eo kgmenek legien zorgalmatos gonduissele, hogi az vasarbirak vigiazzanak, es az Instructio zarent iarianak el hiuatallioiban [Kv; TanJk I/1. 164].

L. foglyos al. a jegyzetet és a NySz-t.

fogmosó I. mn fogmosásra való; pentru spălat/curățat dinții; zum Zahnputzen dienend. Szk: ~ kefe. 1824: Egy fog moso kefe [Fugad AF; HG. Mara lev.] * ~ keszkenő. 1789: vettem kezemhez ... 6 kis fog moso keszkeneket [Megygyesfva MT; JHb XLVI. 1 Torma Éva kel.] * ~ por. 1811: Egy kitsiny fogmoso pornak való Skatulja [Györgyfa K; LLt Csáky-per 211. L. 2 kieg. Nehai gr. Haller Erzsébet hagy.]

II. *fn* ? fogmosó kefe v. keszkenőcske; perie de dinți sau servețel pentru curățat dinții; Zahnbürste od. Tüchlein zum Zahnputzen. 1781: Egy fog moso . . . Egy kerek Iskatullya, tele fog tisztító veres porral [Mv; Told. 9a].

E jel-re l. az I. alatti szk-okat.

fogó I. mn 1. E szk-ban; in această construcție; in dieser Wortkonstruktion: *ebet ~ háló* kutya-fogó háló; *plasă de prins ciini*; Hundefangnetz. 1587: az Ebet fogo halora veottenek volt . . . sinor keotelet kiert attam -/24 [Kv; Szám. 3/XXX. 15 Seres István sp kezével].

2. felfogó; pentru colectare, in care se scurge; auffangend, Auffang-. 1838: A Pálinka főző Házhoz tartozok ezek. A Pálinka főző Réz üst Csős Kadak . . . három . . . Pálinkát fogo tölgyfa csebrek . . . Keverő Kadak 3 [Km; KmUlev. 2].

II. *fn* 1. clește; Zange. 1558 k.: Az purgalasa^a penig Ig lezen, Rp. veres rezet es ted eleven zenre es ves az rezre kenkőseth es köz soth, keuseseth es Mikor az kenkő es az so Meg emezteteth es ved az fogoth es ved ky az rezet es uerd vekonyon plehe es az rutság le hul rolla es lezen teneked purgalt rezed [Nsz; MKsz 1896. 281. - *Ti. réz]. 1570: Mykor az vrah haza Ieot volna Mongya volt hogy sok approlek ezusty fogoya myeh vezet ely [Kv; TjK III/2. 109]. 1594: Az hoheroknak Miuel hogi az Mondro peter testeth, fogokkal foghdostak, es Negge vaktak attam Neginek f 4 [Kv; TjK VI/6. 4]. 1603: nagy Balinth nem tagadgya . . . hogy eo foztotta megh az holt testet . . . Tetzky azert az theorwennek hogy elseoben lo farkon megh hordoztassek, masodzor hew fogoval megh fogdostassek es annak vthauna helyere ky vitettessek es kerekben teorettessek [Kv; TjK VI/1. 657]. 1629: az fogotis ele kereste volt hogj meg czipie az szerszamat mert az Nadragottis megh otta volt Szij Istua(n) [Mv; MvLt 290. 184a]. 1635: adtam mwszert nekj . . . Egy Eoregh pörölt, egy fél kéz vereot, kett fogott [Uzon Hsz; BLt]. 1687: Eöreg fogó, mélyel vasat szoktanak hordani nro 2. Forrasztó fogó - ketteő nro 2. Kalán fogó- egy nro 1. Lapos fogó, edgy nro 1. Sing fogó, springostul, ketteő nro 2. [CsVh 92-3]. 1745: Fogo nrő 1. Kalapáts nrő 1 [Marossztkirály AF; Told. 18]. 1829: Ungvari István sequestralt Lakatos műszereinek Lajstroma Fogo 24 xr . . . 1 Kitsi Fogo 6 xr. 2 [Torda; TVLt 995].

Nagy valószínűséggel e jel. alá vonható a köv. korai adalék is: 1567: audisset in platea a paisone hec dicta audisset ha tudnam e ver aruloth ky uoóna (!) ky az en gyermekemet meg ewth (!) en magam lenne hengerre es enmagam vinne(m) nekj az fogoth^a [Kv; TjK III/1.49. - *A csipegetéshez, kizáshoz való fogót?]

Szk: forrasztó ~. 1673: A hámorhoz való eszközök ezek: . . . két forrasztó fogó, egy lapos fogó [CsVh 44-5]. 1687: Forrasztó fogó - ketteő nro 2 [i.h. 92-3. - A teljesebb szöveg. előbb II. 1. al.] * *hegyes orrú ~.* 1622: hegyes oru fogo

No 7 [Kv RDL I. 119 Néhai Tótházi Eötues Mihály ötvösműszereinek lelt.]. 1627: Egj hegyes orv fogo, Eotuesnek valo, tiz penzt adtak erette d. 10 [Kv; i.h. 134] * *hosszú ~.* 1735: Kovacsok(na)k valo hoszu fogo. Nagy Verő. Kissebbb verő [Szentbenedek SzD; Ks 66. 45. 171] * *lapos orrú ~.* 1627: Eotuesnek valo Lapis orv fogo nro ketteo d. 20 [Kv; RDL I. 134].

Sz: szegényli a ~ nyelét megfogni. 1805: (Az) egyenetlensegek nem volnának ha a Veros kovats Gazda a fogo Nyelit nem szegyenlené meg fogni de ma a Verőskovácsok közül edgy sincsen a ki a tulojdon mesterségét Tudni ne szegyenlene [Torockó; TLev. 9/41].

2. kb. fogantyú; miner; Griff. 1585: Lakatos Mattiasnak hogy az ora fel tekereo kerekly fo-goia chinalassatol, mindenestül attünk neky f. 2. d. 50 [Kv; Szám. 3/XIX. 37].

3. 1597: En mikor Imar oda Jutek, szinten el akarja vala hadny az biro monda az fogoknak hadgiatok el mert nem kevésketzik ebbwl Jo, s wgy hagiak el [UszT].

Ha nem volna lebecsülő jelentésárnyalata, '(városi) fogd-meg' értelmezéssel élhetnénk.

◇ **Hn. 1732: Taxás vizek** . . . Lo fogoszeg vizet most Jancso Laszlo birja [Aldoboly Hsz; SVJk].

fogócska cleștișor; Zänglein. 1748: Vas Fogocska Nro 1 [Mezősályi TA; Ks 7. XVII. 12].

fogózik fogózik; a se sprijini/tine de ceva; sich an jn/jm, etw/an einer Sache anhalten. 1852: Anyám . . . járkál magátolis holmihez fogodzva 's páltzához támaszkodva [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina férjéhez].

fogyol¹ 1. pușcăriaș, deținut; Gefangene. 1542: azonyom el bochatthna az foglyokoth, az thob dolgok had jaryanak [Fog.; LevT I, 17 Petrus Orozy Zalay Ianoshoz, Poson m. ispánjához és Fog. vára urához]. 1573: Zylassy Myhal es Beke Gergely . . . valliak, hogy Eoket biro vram kwlte be az Thoromba^a . . . , hogi Megh kerdeznek az fogliokat az dolognak essety feleol [Kv; TjK III/3. 69. - *A városi börtönbe]. 1584: Catalin papfalwy Illies Ianosnak a fogolnak edes leania [Kv; TjK IV/1. 492]. 1590: Jol ch'elekettek . . . hogj megh tartosztattak az gyilkost, de myert hogj az megh fogott fogliot megh nem eöriztek, hanem az Alperesek tartoztatások Alatt szabadtul el az gyilkos, Egizer valo holt dyan maradnak Az el' szabadulassa miatt az gyilkosnak [UszT]. 1597: fyzetem Az hohernek (!), hogy az Trauzner Lúkachy foglalnak feyet vette f. 1 [Kv; Szám. I/5. 5]. 1593: mj túlaydon pereczienbe löttwnk kezesek Eo kgnének az mikor ki vittwk az feliwll megh Jrt foghliokat [Perecsen Sz; WLt]. 1598: Az fogliaknak attunk f -/24 [Kv; Szám. 7/XVI. 34]. 1629: Biro Ura(m) eő kegjelme kerdeze az fogliot [Mv; MvLt 290. 145b]. 1653: ott kínozták

meg a foglyokat, a ki halálra való volt [ETA I, 92 NSz]. 1698: Tudom ... az Utrumban feltött . . . jobbágyinak lopásokat, orzásokot, és orr gazdaságokat, tudom aztis hogy Tisztek foglai mind hárman voltanak . . . az fülek is lopásokért el vágattatott [Gyulatelke K; Ks Joannes Pap (35) j b vall]. 1739: Agilis P(rimi)pilus Joannes Hodor (50) ... Fatetur ... az fogljokot bé hozák hozzám fűtözni [Szentlélek Hsz; HSzJP]. 1791: mindég bukált, . . . Amelyből azt elcilitáltam; hogy eö egy valóságos tolvaj, és azon foglyoknak ortákja [Sebeshely AF; JHb Andrej Hincza (38) j b vall.].

Szk: fogllyá ad foglyul ad. 1591: lata Janos Balas hogy megh akaro(m) eeket fogny az fiait az hazba(n) kwide eo maga egy kepet hoza kj az kemenies hazbol s monda bizony megh hal egy bennetek migh az en fiaimat en foglia adom [ÚszT] * *fogllyá csik* foglyul esik. 1564: Balassi Menyhartnak a felesége egy kis fiával és egy leányával öszve foglyá esék [ETA I, 21–2 BS]. 1565: Senyei Miklós foglyá esék a jaucsár agának [i. h. 23].

2. Jelzői haszn-ban; in functie atributivă; in attributivem Gebrauch: fogságban tartott; tñut in inchoare; gefangengehalten. 1582: Barbara Lengiel Adam felesége vallia, Tudom hogy Reggel ki hiwa Az fogoly Catus azzont Bezedre, Hallam ezt Az fogoly Catus Azzonytol, en velem Azt Amit vallotta(m) ez Boregető Peterne Adomanyert es Igiretert vallata ... De ne(m) hallottam hog Bakone zidogatta volna Azt Az fogol Catust |Sophia Balint Deakne vallia Kertem az Kowachot rea hog enny vigie(n) az fogol leannak [Kv; Tjk IV/1. 93, 112–3]. 1599: Erzengyartho Mihaly vallja Ez fogoly leanyzo . . . elseo vttal el Zeokek teollem Monostorra [Kv; Tjk VI/1. 328]. 1630: hallotta(m) hogj ez az fogoly Leani . . . egy eiel az katona Inasokkal fertelmeskedet [Mv; MvLt 290. 198a]. 1636: En tollem ez fogoly Ember Embersegesen el buczuzek [Mv; i. h. 291. 68a]. 1637: egi kor latam hogj be haita az az Olah Istua(n) az kapun, ezt az fogalj fazakas legent hasba(n) talala s ki futa utanna [Mv; i. h. 102b]. 1639: jóve oda hozsam ez az fogol czizmadiane, ugia(n) czodalkoztam rajta [Mv i. h. 198a]. 1674: Csismadia Mihaly Colosvari, az Inctust fogoly Kabai Danielt vadollya az Szek eleőt [Kv; Tjk VIII/11. 308. — *Köv. a vád előadása]. 1746: látvan a fogoly ficsort kerde eze az a Ficsor monda Tisztarto Ur(am), ez [Sszgy; LLt].

fogoly² Perdix perdix; potirniche; Rebhuhn. 1808: 21. Császár Madár f 35 x 54. 2. Fogoj f. 4 x 20 [Déva; Ks 99].

fogolyháló fogolyamadárfogó háló; plasă de prins potirniche; Fangnetz für Rebhühner. 1673: Két fogoly háló [Uti]. 1681: Fogoly háló jó Nro 1 [Vh; VhU 539]. — Vö. a *fogolyamadár-fogó háló* címszóval.

fogolykalitka fogolyketrec/zárka; carceră; Arrestzelle, Kotter. 1725: Vagyon az Udvaron* egy kemény tölgyfa rostellyos Fogoly Kalitka, melynek ajtojan van két vas pánt, a felső kettőbe törve [Dés; DLt 595. — *Ti. a Városházáén].

fogolymadár 1. Perdix perdix; potirniche; Rebhuhn. 1582: Boryw hws pechenye d. 7 . . . Keet fogoly madar d. 13 [Kv; Szám. 3/V. 4 Lederer Mihály sp kezelvel] | attam Neg' hizlatt Ludath d. 56 Kett fogoll madaratt attam f — d. 18 [Kv; i. h. 3/VIII. 34]. 1584: Egy yo tyukot adgyanak per d 5 Alab valot d 4 fogoly madarat yot d 7 hitwanbat d 5 [Kv; PolgK 13]. 1595: Harmadik tál etek swlt Dio sasahoz: 2 Fogoly madarat veöttem d 20. 2 Thiukot veöttem d 14 [Kv; Szám. 6/XVI. 1]. 1677: Naláczy uram csíkot, eleven fogoly madarakot küldött tegnap vagy tegnapelőtt is [Fog.; SzO VI, 369 Kápolnásy Pál Béli Pálné Vitéz Susánnához]. 1722: In(n)en küldette(m) 15 fogoly madarat, és edgy fajdat, özetis edgjet [Fog.; KJ. Rétyi Péter lev.]. 1760: Ezen félyebb réndre meg irt Erdőkön, és Havasokon Farkas, Róka, Öz, Nyúll, Császár, és Fogoll Madarak némellykor tanálatnak [Hasadát TA; EHA]. 1766: A szegény fogolymadarak is majd mind elveszének az ölyvek mia, pedig soha életemnek rendiben oly bővséggel nem láttam fogolymadarat mint az idén, mert az alparéti vásárban több volt, akit eladni hordoztak, hatszáznál [RettE 195]. 1789: 1 Császár s 1 fogoly Madáért: (l) 31 xr [Déva; Ks 95]. 1860: a ki töltött állatok száma és nevelk . . . Vad páva 1 . . . fogoly madár 2 fenyő madár 2 fáí tyuk 1 [Kv; Újf].

2. fogolyhús; carne de potirniche; Rebhuhnfleisch. 1586: egi pechenie fogolj madarakkal —/5 [Kv; Szám. 3/XXIV. 81]. 1650: Süttettem ket Fogoly Madaratt, Hozza ualo Fú szer szammal . . . Czjnaltatta(m) Szekfűűes leuett Alaia. Attam Hozzaja Mezett Just 3/4 . . . Attam Hozzaja Apro Tengeri szőlőt . . . Sekfűűett (l), Fahaiatt Borsatt, Gyömbert [Kv; i. h. 26/VI. 416].

fogolymadár-fogó háló plasă de prins potirniche; Fangnetz für Rebhühner. 1736: Fogoly madár fogo háló kis zatskoba nro 1 [Mártonfva NK; CU XIII/1. 242]. — Vö. *fogolyháló* címszóval.

fogolymadár-háló fogolyfogó háló; plasă de prins potirniche; Fangnetz für Rebhühner. 1723: Egy fogoly madár háló [Koronka MT; To ld. 29/2]. — Vö. a *fogolyamadár-fogó háló* és *fogolyháló* címszóval.

fogontó 1. fogantó.

fogós füles; cu toartă; henkelig. 1754: Két Fintsia fogos [Nsz; Told. 19].

fogószorító ? szorítókarika; inel de stringere; Spannring. 1812: Hat Sparing, vagyis fogo szorítottok xr 18 [Mv; MvLev. Szabadi József kov.

hagy. 10]. — Az adott jel-re l. Freckay 170, 719.

fogótartó. E szk-ban; in această construcție; in dieser Wortkonstruktion: ~ *vasmacsha tűzi-vaskutya*; suport pentru clești; Feuerhund. 1765: Fogo tartó vas matska Numero 1 Ráspoló 1 Véső 1 [JHb XXXV/35] | Az Kováts Méhelyben Fogo tartó vas matska 1 [Nagyrapólt H; i.h. 14–5].

fogott 1. prins (indoit); zusammengefastet/gelegt. 1748: Az másik Inctus(na)k ... edgj pár fa kengjele két rétbén fogott botskor szíjuval összekötve olly hosszasagra, hogj nyereg nélkül a' ló haton által vetvén commode lábait kengjelekbe figálhatta [Torda; T]k III/219]. 1798: valami utonjáró Brassai kereskedők beszellették elé nékem hogj Számoila Mandanét Vaszília két rétfogot ostorával mind addig verte mig a' keziből ki törött az ostor Nyele [A.árpás F; TL. Maria conjunx prov. Michaelis Gosztáje (45) vall.].

2. kifogott/halászott; pescuit, prins; (her)ausgefischt/geangelt. 1583/1584: Myerthogy penygh fogoth halamoth Byro keresere Megh ne(m) Attak Mindenikre Sigillatim penat Exoptalok az Theorwenteol Es Jsmet p(ro)testalok Ktek Eleoth hogj zowok halwan liceat Enneke(m) Ad vteriora progredj [Újfalú^a; Ks 42, B. 9. — *? O., később Tekeújfalú K]. 1779: elége offeraltak az Halaszok az fogatt halakat háloval égyütt tsak hogj magaknak hadnának békét s tuabb ne vérnek s rongálnak ökket [Záh TA; Mk V. VII/12 Gramma Vonya (40) jb vall.].

3. zsákmányul ejtett; prins; gefangen (genommen). 1685: Vadasz haloval fogott Roka bor nrő 16 [A.porumbák F; UtI].

4. befogott, járomba fogott; prins la jug; ein-spannt. 1802: az Ekék elfben fogott ökrekkel ... el-bocsátottuk [Felső SzD; Torma].

5. kb. (művelésre) felfogott; luat in cultivare/lucru; in Anbau genommen | használatba vett; luat in folosință; in Gebrauch genommen | egyéni tulajdonba vett; luat in proprietate personală; in eigenen Besitz genommen. 1728: azaz ut megjen el a sz. egj haz avassa es a fogott ávás (!) között [Nagyborosnyó Hsz; EHA]. 1732: hivjak ... ezeket peniglen fogot haz helyeknek azért hogj nem regen fogtak fel, de szinten ollyan nyilas haz helyek mint a regi örökös haz helyek [Nagyida K; EHA]. 1734: regi szőlő vagyon edgy darab, fogatt szőlő három darab [Péterlaka MT; KGy]. 1746: adá ... az mostan fogot istan mezejen valo nyilat 3 vider borert [Szent márton Cs; Berz. 1. 20/11]. 1758/1813: a Kö Juk mellett valo Erdőből fogot Gyümölsős [Kide K; Bhn 92]. 1762: Szőlők az Mostanság fogott Szőlő hegyben [Nagylak AF; DLev. 2. XVB. 6] | Petki részre fogott erdő [Udvarfva MT; EHA]. 1764/1786: egy darabotska közönséges Erdőből fogott Irtovánnya [Sárd AF EHA]. 1766: azon Bongordos gyümölsős és a mellett lévő fogott és irtásra indított helyről ... ezt tudgyuk bizonyosan mondani^a [Szásznyres SzD; Ks 33

Szásznyres II. 15. — *Köv. a nyil.]. 1783: Farkastelkén azon Donát Mihály Jussán hány Antiqua Colonialis, és Ujj fogott Sessiok vagy(n)ak ? [Farkastelke AF; RLt vk.]. 1803: Bolha Szegben káposztásnak fogott (sz) [Szezsimon Cs; EHA]. 1818: ezen nyomásból fogot tilalmas kárára volt sok gazdáknak [M.bikal K; KHn 71]. Hn. 1510: terre captate Fogothfewld (sz) [Góc SzD; DL 36399. 325 Jakó Zsigmond kijegyzése]. 1798: a Fogot földekbe (sz) [M.sáros KK; EHA].

A címszóbeli jelzővel minősítették a régi lakótelekkel, ill. régóta egyéni v. közösségi tulajdonban lévő mezőgazdasági területekkel (sz, k, szó, e) szemben közhatháról újonnan teleknek felfogott, ill. mezőgazdasági célra egyéni használatba vett közföldeket.

6. sánca ~ árokkal körülvett; imprejmut cu un șanț; umgraben. 1843: Előláb aljänn sánca-fogot darab föl-törése őszszel egészszen vizenyősse is angolfú alá [Csekelaka AF; KCsl 3].

7. kb. igénybe vett; fosolit, luat; in Anspruch genommen. 1659: (A futárokknak) ha másutt fogott postalovok elbágyadna, ... senkinek se adjanak [EOE XII, 221 egy-i végzés].

8. szk-okban; in constructii; in Wortkonstruktionen: ~ *arbiter* (kézfogással) fel/meghatalmazott döntőbíró; arbitru impuțernicit prin stringere de mină; (durch Handschlag) bevollmächtigter Schiedsrichter. 1579: My Dobokay Imreh Dobokarol, Teke Ferencz Köblősről^a, Vaida Peter Gyrotból^b, es Sziluaşy Peter legenből^c, vgi mynth az ket fel akarattyabol fogoth Arbiterek Aggyúk (!) Emeleketre myndeneknek az my leuelwnknek rendebe(n), az kiknek illjk^d [JHbK XLV/15. — *M.köblős és Girolt SzD, Légen K. Köv. az ügy részletezése]. 1592/1633: Minket ugy mint fogott Arbitereket, es keoz birakat kerenek, hogj jelen lennenk es az mint az dologh keozteok ueghez megjen, bizonsagul leuelwnket adnök rolla, hogj ieuendeoben, egykis azt ne obycialhatna, hogj ez mostani oztas hire nelkw, auagy akarattya ellen leott uolna [Gyeke K; Ks 90]. 1609: My Sylester Mihaly Zemerian lako, es Pap Janos Vzonj, Istuan deak Rethy, es Bikfalui Istuan, ugian Bikfalui Nemes Zemeliek ugi mint ez alat megj irt dologban fogot arbiterek [Uzon Hsz; BLt]. 1624: Jwuenek mi előnkben (!) ugy mint ez Jde alá megj Jrt Dologokban, mind két felől, egynele keppen fogot, es ualaztot Arbiterek elejben, egy felől (!) az uitezleo Zalanczy Istuan vram, Es felesége ., es más felől, az uitezleo Haranghlabi Ferencz vram [Mihályfva NK; JHb XXIII/6]. 1667: My kik az ide alab megj irt dologb(an) fogot Arbiterek Vagjunk ugy mint Belső szolnok Vármegyéb(en) Baluanyos Varallyan^a lako Istua(n) Deak, Ezen Belső szolnok Vármegyének edgyik Vice Nemes Biraia, es Miklos vár szekb(en) Barotho(n)^b lako Bedo Mathe nemes szemely [BLt 5. — *SzD. ^bHsz] * ~ *biró* fel/meghatalmazott döntőbíró; arbitru impuțernicit; bevollmächtigter Schiedsrichter | fel/meghatalmazott bizonságtévő (személy); martor impuțernicit; bevollmächtigter Zeuge. 1508: Ezt

my Emlekezettre adywk vg mynth fogoth Byrak vytezlew ... Zekel gergel eleut Cheh Isthwan eleut, Was Janos Eleut, Lazar ferench lewt, az Zwky Isthwan ... az Bathory Annath ... meg elegytette [Kv körny.; EM XXIX, 261, 263 Cheh István kezével]. 1541: My kyk vagyunk Kantafalvabol Borszol gergel es nierges Mihál cben az allol meg irt ez dologban (Igy!) wgy mynt fogoth es kötöth byrak [Kvh.; HSzjP]. 1554: Mw fogott Birak* Illyessy Cozmane Illyessy Christoph dolgaból teottwnk ilyen wegezest ew keozottok^b [Bölon Hsz; SzO II, 114. — *Köv. két név. *Köv. a végzés]. 1557: az el mwlt purificatio Bodog azzon Nap vthan valo wasarnapon, az My nemw theorwenywnk lewt It Somlyon fogot Byrak elwt wegezthok Illyen zerzest [Somlyó Sz; WLt]. 1590: ki Ieóvenek az Miháli Kouach lazahoz Az fogott Birakba(n) [UszT]. 1607: My kic vagiunk ez Dologban fogot Birak Maros szekben Atos falvan* lako Kis Demeter és Lazlo Ambr(us) Nemes emberek ugj mint az ala megh irt dolgoknak emlekeztető Birai kic vagiunk^b [DLev. 2. XVII. No 1. — *MT. *Köv. az ügy előadása]. 1615: ez ide ala megh irt dologban fogot es ualasztot bíró [Szarhegy Cs; LLt Fasc. 67]. 1633: Mi kik vagiunk valasztot es fogot birakok (!) [Réty Hsz; Szentk.]. 1650: Mi kik ez dologban fogot Birakok ez levelet hitünk szerez irattynuk* [Kvh.; HSzjP. — *Köv. az ügy előadása]. 1697: Mú kik ez ide alabb megh irt dolog(an) fogott Birak vagyunk midőn volnank Sepsi szeki Killyeni T. Nemzetes Szekely György Ur(am) udvarhazanal, jövenek mű előnk(e) ab una specificált Nemzetes Szekely György Ur(am), ab alia verő parte mostan Kőkősb(en) lako Sepsi szeki Killyeni Killyeni Peter, es ő k(e)g(ye)lmekek munkót kezek beadásával, megh biralvan tenek illye(n) örökös-kappe(n) meg allando concambiumot* [BLt 3. — *Köv. a csereszerződés rész.] * ~ ember 'ua.; idem' 1550: Bvday Peter es Buday Marton elewt, Thomory gywrgy es olchyardy gabriel Elewth vgy Mint foggot Emberynk elewt theonk es zerzenk yllyen zerzest es wegezest* [Berend K; BfR VI. 28/2. — *Köv. a nyil.]. 1570: Orsolya chegédy Nagy Janosne hity zerenz valya hogy Eo Ne(m) thwggya ha atthak Beh kezeket es volt fogot emberek vagy nem [Kv; T]k III/2. 169]. 1588: az eokeorth mind oth tarta az Jakczy boldisarne azzonyom birata zinte beoth keozepbe Jeowe aztan az eokeore teorwent kivana hogy teorweny legyen benne fogot Ember eleoth vgy wegezenk hogy eois hat Embert fogion Erdelybeol Enis hatoth ismet Zilagybol azok lassak meg mikor az teorweny tewoek le vlték volna kezeonket mind ket feleol Zaz forint keotal alat be attkw hogy az mi teorwent találnak meg allywk [Zsákfva Sz; WLt Luc. Barlas jb vall.]. 1590: Cybrefaluj Cybre Ambrus és felső Bodogh Azzon ffulaj Dios Ferencz keozt Gjg deliberalanak eo kegmek, Valamj buzaiook vagion Egienló kepen Arassak megh, felet Rakia Cybre Ambr(us) kylen, Az felet pedigh Dyos Ferench

..., valaményt el Akarnak keölteni benne, ket fogott emberek legie(n) azok előtt vegienek el az búzaban [UszT]. 1636: Mi kik ez ide valo dologban fogot emberek vogiunk ugj mint Maros szekben Bandon lakok Sebestien Istvan nemes ember Egerhazi Istvan similliter minor, ugian Egerhazi Istvan major, Nemes ember, Fódor giorgi Falus biro es Sebestien Geórgi veres Darabantok [Mezőbánd MT; MbK]. 1715: Vagyon ... a Köszörű patak alatt edgy szánto Földetske melyet is Sztojka Gergely fogott volt fel a falu közsóneség földiből, mind azáltal fogott emberek előtt Sztojka Gergely(ne)k adjudikáltatott volt azon föld mivel mások is az előtt hasonló képen foglaltak volt aféle falu földit [Nagyercse MT; WH] * ~ közbíró 'ua.; idem'. 1594: Bathori Gaspar es Crazna warmegye zekyre idezettwen Zilagy Borbara Azzout, Theorwennyel kereste wolna, De my eleönkbe wgy mynt fogot keoz birak eleybe adwa(n) mind az ket fel ez dolgot, kezoetőteók ekkeppen egyeneseteok el, az mynt Reya emlekezeonk [WLt]. 1607: Az fogot keoz birak Jntezeset bizonyittiak (Igy!) az keómiveseóknak Vallasais [Mv; MvLt 290. 12]. 1623: Mi ez ide ala megh irt dologban fogot keoz bírák [Mezőmadaras MT; Berz. 5. 41. S. 1]. 1627: My, Ciszsar János, Szygiarto Mihály, Huzar Peter, es Bék Samuel ugimint ez ide ala megh irt dolgokban fogot keoz birak [Kv; RDL I. 130]. 1721: Mi Enyedi G: Péter, Nemes Nagj Enyed Várossa hités Notáriussa, es Szappanos Samuel azon Város edjik hités Szolga biraja .. ez ide alabb meg irt dologban fogott Közbirák . leven hivatalasok edgj részről Nagj Enyedi Nemes Belényesi Györgj Deák Vramtől, Feleségétől Nztes Hunyadi Kata Asz(szony)tól .; más részről penig Tiszteletes Tudós Szigethi Gyula Górgj Vramtől [DE 2]. 1767: Mikházán* lakó Sellyei Kovács Imre, es Mikházi Sylvester Mihály Minnyájon Nemes Emberek kik vagyunk az ide aláb meg irando dologban kéz bé adás által meg bíralt fogot közbírák, Adgyúk tudtára mindeneknek az kiknek illik^b [DobLev. II/327. la. — *MT. *Köv. az ügy előadása] * kéz/kezen/kezül/kézzel ~ (köz)bíró 'ua.; idem'. 1632: ez jelen ualo leuelonkben megh Jrt dologban kesz fogott keoz bjrak ... Adgjuk tudtara ez mj jelen ualo leuelonknek rendiben [Iszló MT; Berz. 11. 84/3]. 1693: Mú kik ez itt(en) alab valo dologban kezül fogot birakok (!) vagyunk [Egerpatak Hsz; BLt]. 1695: My kik ezen aláb meg irt dologban kezen fogot birak vagyunk* [Impérfva Cs; BCs. — *Köv. a nevek fels.]. 1715: Mú kik ez ide aláb meg irt Dologban kezül fogot es választot Birákok vagyunk* [Dálnok Hsz; HszjP. — *Köv. a nevek fels. és az ügy előadása]. 1725: Kezen fogatt Köz birák [Farkastelke AF; JHb XXVII/35]. 1794: Mú . az ide alabb meg irt dologban kez fogatt köz birák (!) [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1831: Mú . . Bözödi Sebestyén Dániel es Nagy Joseff az kik az ide alabb meg irando dologban kézen fogott köz Birákok (!) vagyunk

. . Midőn lettünk volna itten. Bözödön . Osvát Pál elő kegyelme bizonyos szükségéitől kénszerítetvén kölcsönőze Sipos Jozseff előkegyelmektől 10 Rnsf. az az Tiz. Német Forintokot [Bözöd U; Borb. II] * ~ *közember* 'ua.; idem' 1563/1577: Mw Harynnay Farkas, Bamffy Pal, Gharda Antal, Pokay Lazlo, Baxa Ferencz, Lwgassy Mate, Maray Gall . Agywk emlekezetre mindeneknek mynt fogot kez Emberek, hittak wala Mynket az my attyank fyay* Coloswarat hogy, my eo keozteok indultatott perben Egyenessegeot zerzenek, Azert my e-leotewn, Sok zo wthan Teonek Jlyen weg-zesth [Kv; Thor. VIII/2. — *Köv. a nevek fels.] * ~ *nemesember* 'ua.; idem'. 1596: Biro vram kwldi Hersency Jstwant zolgabirakert es fogot Nemes embereket, az kik teoruenibe legienek Zamos falwan, ez megh holt Apahidj emberet, attam nekj f — d 50 [Kv; Szám. 29/VI. 39 Bachi Tamás sp kezével] * ~ *nép* kb. 'ua.; idem'. 1570: vegre az fogoth nepekel ez wallo zolt Borbely Lazlonak az haro(m) lab Nyomneh feold feleolel (!) [Kv; Tjk]. 1588: Sombori Vram keoz heljen vr mezeon* hagyoth helt az teorwennek hogy fogot nepek lassanak teorwent benne, Kopaczy Ferencz az nap el Jeowen rea bocziata feo nemes Embereket Zilagyzegey Palt, Dobai gabort, Hadadbolis biro Caspart Zeorgely (!) Jstwant Siborwl azon keppen Jamborokath bocziata az keoz helyre En azokkal rea mentem az teorwenyre oth varwan az mas felth mind nap estig de rea nem Jeowenek az teorwenyre [Zsákfva Sz; Wlt Luc. Barlas jb vall. — *Örmező Sz] * ~ *polgár* 'ua.; idem'. 1674: Felső Szovati Nagy Peter felső Szovati* lütős fogot polgár [SLt Q. 14. — *M.szovát K] * ~ *testamentum* (közfoggással) fel/meghatalmazott végrendeletíró/szerkesztő; scriitor/redactor de testament imputernicit prin stringere de mină; (durch Handschlag) bevollmächtigter Testament-schreiber. 1667: Mü Kouacz Ferencz es Baranyai Janos, mind az ketten . Maros Vásárhelyt lako személyek, az ide aláb meg irt dologban fogott Testamentumosok . . mikoron hiuattatunk volna it az Maros Vásárhely (!) Várban Néhai Nemzetes Váradi Balogh Lászlone Aszonyomtól Boros Anna Aszszonytól az maga felső Várbeli házához, my előttünk elő Kglme tön ilyen Testamentumot* [Mv; MbK. — *Köv. a végr.] * ~ *vice-bíró*. 1635: Sentegieden (!) Doboka var* lako Ratonl Giörgy fogot uice biro En azert ugy mint fogot vice szolga biro el menvén az Vas Giörgy vr(am) házához es . Tisz-tartojatul megh tudam ha tetete törüenit Szasz al(i)a) Prasmari Lukaczy feől [Wass. — *Vármegyében] * ~ *vice-szolgabíró* — ~ *vice-bíró* * *közül* ~ *bíró/közbíró* (a két féltől közösen) fel/meghatalmazott döntőbíró; arbitru imputernicit de ambele párți; (von den zwei Parteien gemeinsam) bevollmächtigter Schiedsrichter | (a két féltől közösen) fel/meghatalmazott bizonyágtévő (személy); martor imputernicit de ambele párți; (von den zwei Parteien gemeinsam)

bevollmächtigter Zeuge. 1623: Vizontag közül fogot Birak Gidofalvi Gergely, ki mostan Markosfalvi Praedicator es Konia Benedek, ki mostan Markosfalvi Mester [Márkosfva Hsz; HSzjP]. 1647: Mjv Szas Balas, es Danka Balas primipil Kezdi szeki Also Torjayak az jde alab megh irt dologban, mind az ket feől valo Szemelieknek, közül fogot biray, Adiuk tuttara es emlekezetre mindeneknek az kiknek Illik, ez miw jelen valo leuelünket latoknak ...* [Altorja Hsz; Borb. I. — *Köv. az ügy előadása]. 1677: az ide aláb megh irt dologban keozül fogot kez birák [Désfva KK; LLt Fasc. 72]. 1684: Mü kik ez alab megh irt dologba(n) közül fogot Birákok vagyunk adgyuk az mü peczétünkkel megh erősitetet levélünköt [Bikfva Hsz; BLt].

9. Udvarias hivatkozásban; in formulă de politeță; in höflicher Bezugnahme: ~ *uraim* a a döntőbíró urak; domnii arbitri; (die) Herren Schiedsrichter. 1546: Banffy Magdolna azon Egy feleel, masfeleel Bogathy Chaspar my althalunk thenek illyen zerzeesth ... Az mynth Eleezer az fogoth vraym kezethek el wegezethk wolth [Panot*; DanielO 5. — *? Panád KK]. 1568: Martha R(elic)ta Emerici toth Jur(ata) fassa e(st) in hunc modu(m), Ezt tudom Mkor az Toth ferenc hazanal Engemeth meg Blegytenek, kerdek akor az fogoth vraym, Balog Jmrehmet, ha valamj kozy volna oda, mondana meg [Kv; Tjk III/1, [77]. 1589/1590: az mynemw Compositiok 1587 eztendeoben keozteok vegheztettek volna Arbitrer vraym eleot . . azon Attyok fyait el hyuan egj akarattal Mehesre giwllienek es azt az eleobbi wegezest recognoscaltassak minden exceptio nelkwl azon Attiokfyauual, kireol derek lefelet weđen az foghot vraitmol, Az vthan Jtyleo Mester altal exequaltassak per rectificatione(m) azoknak deliberatioit az eleobbi keozteok valo Compositio tartassa zerent haladek nelkwl [Wass]. 1590: Mely dologot az compositio zerent mikor recognoscaltattunk volna, es az fogot Vraym super recognitione ipsoru(m) hogy Mehes hataranak fele enym legje(n) minden haznawal lewelet attak volna [Méhes TA; i.h.].

A 8–9. al. adott jel. szokásjogi hátterére nézve l. MNy LI, 232–3, SzE 127–31.

10. ~ *szék* ? fogott bírából alakult ítélőszék; scaun de judecată format din arbitri imputernici prin stringere de mină; aus durch Handschlag bevollmächtigten Richtern geformter Richterstuhl. 1747 h.: A Törvény(ne)k folyása folyon in ea forma az mint eddig observaltatott mind á Szabad, mind pediglen a' fogott széken, mind azok(na)k terminussai aránt [Torockó; TLev. 2/1].

11. *kézen* ~ *mátka* (gyűrűs) menyasszony; lodgonică (cu verighetă); (mit Ring) verlobte Braut. 1703: Vajai Balog Peter Tompai Veritatonk(na)k rendre Citaltatván kézen fogott Mátkáját Markodi Kováts Annát ... ok adásra, holot ...

I(ste)n törvénye szerént magának Feleségül el akarván venni . . bizonyos Jegygyel ugmint Gyűfűjével el mátkásította volt, és haza akarván venni mikor a' Lakodalom(ua)k napját meg napozták volna s tehetsége szerént a' Lakodalomhoz hozzáis készült volna . a' Leány defraudálta, gyűfűjét ajándékját magánál tartván [MR]jk II, 1. 263] Szakács János Vajda Ilonát kívánnya maga melle házas társul mivel ő neki kézen fogott Mátkája. I: Felel hogy erővel veték bé a' kezét a Leány(ua)k, hanem az eleőt ismét a' Sz: Gothárti^a leginyel őszve mátkásodott [Sz]jk 346. ^aSzD].

12. ? (meg)kezdett; inceput; begonnen, angefangen. 1780/1804: akármely Gazdának tulajdon Bányájából annyi Vas Kőve gyűlvén, mennyi maga művére bőven elég lehet, az ilyen verős Kovács gazdák Bánya folyásán előre kereskedés vegett Vas-követ ne vegyenek: a' kinek elégséges Kőök nem kerülne, azok is annyit vegyenek, mennyi fogoth munkájokra elég lehet [Torockó; TLév. 5].

'fogadott,

is számolhatni.

13. nekiszegzett, ráirányított; ridicat/indreptat (asupra cuiva); angelegt, gerichtet. 1792: egymást Szidalmazták, Péter is Szidta őrdöngözte az Annját, akkor reám is Puskát rántott az özvegy Papné . . , hogy . . . mingyárt le lő, Arczolatyához is fogta a puskát, de Popa Jozsiv elé vetemedvén, alig vehette el Anna kezéből a reám fogott fegyvert [F.Lapugy H; Ks XLVIII/7. 6 Gura Jósa (38) vall.].

14. (kölölen) ~ *tiró* (erőszakosan) katonának vitt újonc; recrut prins cu arcanul/luat cu forța la oaste; (mit Gewalt) ausgehobener Rekrut. 1728: A mostani Tyrozásra nézve a Tekintetes Szolga Biro Ur azt a parantsolatot adta volt ki a Birák(ua)k, hogy egy Katonának volott fogjanak el, de lármat ne csináljanak . . . , mint-hogj Tökröl 16 esztendőktől fogva kötelen fogott Tyrot nem vittek, hanem a falusiak magok önként aki szerez volt a fiát bé vitte s assentálta mostan tehát Széplékán Vonujnének három fiaí lévén, vgy Szalantai Istvánének . . . , annakis három . . . (: mint a kik mostan ők a Szeresek :) adjanak a fiaik közzül katonát [M.köblös SzD; Bet. 2].

Ha. 1749: fogatt Lovak [Koronka MT Told. 29/42].

fogózik fogódzik, vkibe belekapaszkodik; a se ține/sprijini de cineva; sich an jn/jm, etw./einer Sache anhalten. 1818: a' Hidas a benne levőkkel el súlyedett . . az ijetségbe a' kik edgy másba fogoztak belé vesztenek [Sülelmed Sz; IB].

fogság 1. captivitate; Gefangenschaft. 1558: Myvel hogy kyralne azzon ew felsege az Thwry gewrgh panassayerth fogsagayerth az Warosra haraggyat wethette, ees az ew felsege Melthosagayerth, Thewrwennyel akar ew felsege chelekedny . .

ha leheth semmy keppen ew felsegewel thewrwenbe Ne allyonak deh kwyneorewgygenek ew felsegenek, hogy az warosrol wegye el haraggyath el Wegye hywseges zolgalatonkoth [Kv; Tan]jk V/1. 47]. 1652: A király^a akkoron nagy haddal készült vala a székelyek megrottására ugy mint húsz ezer emberrel. . a székely urak közül . némelyiknek a fogságban lón halála. De azon kívül esmét néhányat találának kik abban^b részesek voltak, . kiket nagy erőss fogságban tartata király Görgényben és Gyula^c várában [ETA I, 19–20 BS. — ^aJános Zsigmond. ^bTl. a felkelésben. ^cNyilvánvaló elírás v. sajtóhiba Gyalu (K) h.]. 1570: Sofia azzon nehay Josa Deakne, Ezt vallya hogy Eois kezes volt More Ambrwzert feyerwary Byrotwl mykor ky kertek az foksagbol [Kv; T]jk III/2. 93]. 1581: Keonjergok annak okayert fel(segednek) mind Kegielmes fegyedelemnek hogy felseged ez en chelekedesemet Bochassa meg melljet En magamis Banok mostan de kegielmes vra(m) az meg leott dolgot tetlenne Immar nem tehetem, felseged zabadichon meg Ebbeli fogsagbol [Gyf; Törzs. Szentpáli Kornis Mihály a fej-hez]. 1590: ha torveni engedí, miért ti fogtatok volt meg az ti fogsagtok alat zabadult meg, mivel hogy ketten vadtok hozza, ketczer valo dyavál kivanom töletok az gylkost kezemben, valamit ebben tagadnatok, hogy tj meg nem fogtatok volna, nek vagyok bizonyitanom, Torvenyt varok az kgtok zekitol [UszT]. 1630: Kerdeztem most fogsagaban teole hogj mint let^a [Mv; MvLt 290. 192. ^aÉrtsd: miképpen született a leányanya gyermeke]. 1675: igr vöttük ki az fogsagbul [Sófiya BN; Ks 42. G]. 1701: az ide alab megh irt szemelyek kezek beadossal . vőnek ky kezesegen . . . fogsagbul Kávvár videly Szakaturay Maricz Geczit [Révkörtvélyes SzD; TL]. 1757: ezen Vonya mondotta néki el ne vigye ked a Kantzajít mig az Apámat ki nem szabadittya Ked az fogsagbol, mivel a mely szúrke Kantzát ked adott Apámnak azért fogták meg [Káptalan AF; TL]. 1809: fogsagra késertetik vasra verettetik [Dés; DLt].

Szk: ~ a esik vkinek. 1598: 1595 eztend(eoben) essett wa(1a) fogysagok az al pereseknek [UszT 13/45] * ~ba ejt. 1736: Egy Ragnai Petrás nevű jobbágy Kolozsvárrá (1) jővén A Rác katonák belé veszték, és fogságba ejtették [Kv; Ks 72. 53] * ~ba esik. 1600: Tekes (1) Kúreh vallya . mikor fogsagban estenek menteonk vala be hozzaja hogy kezesegen ki vegyeok [Kv; T]jk VI/1. 422]. 1714: a mióta fogságba esett a felesége koldulással tartya magát s vgy elődik közöttünk [MNY XXXVIII, 131]. 1768: in Anno 1767. fogsagban esek Silesiaban Breslau városában a' Burgus keziben [Sárfva Hsz; HSzjp Stephanus Kondrath (39) nb vall.] * ~ban megtartoztat. 1577: ha valamely zam ado tyzt wyseleo az zam vetelbeol adossa maradna, zabado(n) meg foghassak es tiztesseges fogsagba meg tartoztassak, addeg mig meg fyzety a' mywel adossa Marad [Kv; Tan]jk V/3. 155b] * ~ban tart. 1588: Kendi Sandor . . . felesegemet meg fogatta,

ell vitette vaydahazara^a tiztartoyawal, az fiam erte ment az anyaeert eo magan valtotta k] Ki oly nagy fogsagban ehezben tartoth (igy!) hogj czyak ehel nem holth megh [Zsákíva Sz; WLt Luc. Barlas jb vall. — *Ez az egyetlen eddig ismert okleveles adalék a Debren (Sz) táján eltűnt Vajdaházára]. 1591: Galffi Istua(n) deak haza menteben pereset megh fogta ... fogsagba tartotta saczoltatta [UszT]. 1664: Banfi Sighmondne Aszszoniomnak (!) egj Almádi Georgj Janos neuú Jambor Jobbgiat, Gialai tiszt uram masokkal eggiüt megh fogua(n) gialuba' tartottak fogsagha' [Sebesvár K; UtI]. 1732: én hozzam Grabaricsné Aszszonyom Sem város szolgáját, ... sem más valakit nem küldöt a' végre hogj Radics Borbára Aszszonjt erős fogsagban tarcsam, és hogj még val-tazoját, és ételét is be vinni meg ne engedgjem [Kv MvRK] * ~ban tartat. 1638: Az miteöl fogua immar Uarga Miklos az feleséget fogsagba(n) tartattia, en menek az Czerteoreo Malomhoz [Mv; MvLt 291. 146a]. 1748: Még Málé sedés (!) előtt fogattott meg Marosán, 's ma is a falu tartatya fogsagban [Kv; BR III. 60/9 vk] * ~ban tartatik. 1662: Jstentelen és keresztényj természet ellen valo lator Armasságomért megh fogat-tatvá(n) eő Ngā Léven Feő Jspáno(m) erős fog-ságba(n) tartattam halálra mint afféle Pribék megh sententiazattam [Monó Sz; Törzs. — A teljesebb szövev ármás al.]. 1732: az Incta fogsagban tartatva, száraz kenyernel es viznel egyeb semmi, enni 's innya ne adattassek [Kv; TjK XV/9. 80] * ~ba tesz. 1849: Báró Vesselényi Miklos urat mikor fogsagba tették, alig valék 12. éves, annál fogva a Báró úr .. meg nem ronthatott [Kv; Végr. Vall. 26] * ~ba tétetik. 1763: maga fateallya az I. hogj az actionalt két ökreket ő lopta el, melyek most kezín talaltatvan, vellek edgjütt fel fogatot, és fogsagban tétetett [Torda; TjK 176] * ~ba tétetődik. 1812: Egy gyanus Ember ..., a' kiről már meg határozott volt, hogj itten* fogsagban tétetődgyék, ... el szökött [DLt 383 nyomt. kl. — *Ti. Nsz-ben] * ~gal meguehet. 1585: Tablara Iarwan eo kmgem városul valasztottanak Ado zedeo vrainmath ... hogj Mindeneken az Adot mind fogsaggal s mind hazaknak be pechetlesewel meg vehessek [Kv; TanJk I/1. 3] * ~ot szenved. 1682: Eleven díjját keresi Orosz Istvá(n) Dobai Uramon ilyen okon, hogj egykor a' templomban maga élete után leseskedőnek mondotta, mely miatt ... kilencz hétig vele fogságot szenvedett [SzJk 166]. 1711: En a szőlőben sem voltam hogj meg szedék, megis fogságot szenvedék Etsedi Uramtol [Sövényfa KK; MbK 106]. 1749: Ketskés Sára ez előttis olyan gonosz teledetekben* sokszor magat exercealta, és fogságot is szenvedett érette [Torda; TjK III. 261. — *Ti. paráznságban] * ~va a-dattathatik. 1790: ha Történék, hogj az olyan szemellynek, aunyi érő vagy Semmi Bonuma nem találatnék s, Gonosságai is azt érdemlené (igy!) Magistrualis fogságra is adattathassék [Karácsonfva MT; Told. 76] * ~va itél. 1809: mi nem lévén meg rögzött meg jobbithatlan Tolvajok,

ezen egy és első lopásunkért nem kellettik vála minket egyenest Szamos Uj Vári fogságra itélni [UszT ComGub. 1668–9] * ~va küld. 1730: Azon verekedők közzül ... az kik Residentiatlanok Hadnagy Atyánk fia eő kglme ... incaptivaltassa, és külgje fogságra usque ad decisionem Causae vagj penig jó kezességen bocsáttassanak ki [Dés; Jk 404b]. — L. még RettE 163–4 * ~va szentenciázatik. 1813: Kerekes János a' Segesvári Tzukházba, 4. Esztendei fogságra, Sententiazatott [DLt nyomt. kl] * ~va tétet. 1745: tetette fogságra ... Jobbgyat Ifiu Fekete Istokot [Zágor KK; SLt 17. C. 22] * ~va vitet. 1767: Nehai Doctor Pataki Samuel Vram posteritássit feles Arany és Ezüst, ugy drága kövek és jó féle gyöngyökből álnak tsalárdsággal ki forgatták valami Aszszony ember és két Léanyi azért ezen kerőlő Levélben comitalatik, hogj szoros vigyázás lévén erantok, ha valahol meg fordulnának, szoros fogságra vitetné(ne)k [Szancsal KK; Mk. Jos. Mezey jur. ass. kezével] * ~va vitelik. 1774: Midön Fogságra vitetet volna, Ganya Mitra .. engemet vetett Strásának a Falusi Biro melléje [Bábahalma KK; Ks 19. VII] * elögzí vhány forintban vkiuel a ~ot vhány forint fájdalomdijban alkuszik meg a fogságért. 1653: a tanácsot az ő megfogásáért* evocálá és nagy törekedéssel kétszáz forintba végezék el velle a fogságot [ETA I, 94 NSz. — *Borbély Kristófnak ártatlanul való elfogatásáért].

2. vall, dtv. 1574: En Salfy Anna leuen Jstennek fogsagaban es Ereős betegsigben mely betegsigben reminlem Azt hogj az vristen az w markaba vzezy Az En lelkezet, Azirt zamon niueluenn, Eszemen leuen tezek Illien Testamentomtot [Gyf; JHbK XXI/12]. 1579: ketteot Az vrainm keözzwl kwigienek Ala Az feyedelemhez, es enyhyczek zallichyak Az eo Naga haragyat, Mutogassak Az kezessegetis, hogj mint hogj istennek fogsagaban is wagio(n) Iambor feo emberek es Attiafyay kezessegere az tartoztatasnak gialazattialu ne terhelne, mert sohova Innet el ne(m) megie(n)* [Kv; TanJk V/3. 188a. *Az elfogatott Dávid Ferencze von. teljes szövev: MNy LXIII, 362–3]. 1583: En Chyzer Anthal Ghidofalvi Istennek fogsagaban leven ... tezek Illien testamentomth [Gidófva Hsz; HSzjP]. 1599: En Ferenczy Mathe ex Vachi, ki uagiok Istennek fogsagaban, noha testembe(n) giotrelnet zenüedek, de lelekbén az en Istenem eleót egessegben, es niügodalomban uagiok. Tezek en testame(n)tumot az en iaúaimrol, melliet Iste(n) eő zent felsége safarul kezemben bizot, az en lelke ismereti es meg niügóusa zerent [Kv; RDL I. 5]. 1626: Szabo Mihali ..., az Istennek sok wdeoteol fogua sullios fogsagaban leuen, szinte akor nehezebbe(n) es lassabban uala [Kv; i.h. 129]. 1644: En Swteó Leórnjcz az Jstennek Ereős fogsagaban leuen, Betegh Agjamban fekuen, Hiuatan (!) az en io akaro Vrajmatt, Hogj az en kjezjn Jouajmrol testalne [Kv; i.h. 132]. 1730/1792: mind maga Etkzen András, mind Felesege . már régtől fogva Isten fogsagaban lévén sok jó akarattyokkal éltenek Nemzetes Barthos

Márton Uramnak és kedves Leányoknak Etkzen Ilona Aszszonyak . . . kívánván meg hálálni sok rendbéli fáradságokat, térsen ily állandó Testamentumot Nemes Barthos Márton Uramnak és Feleséginek [Albis Hsz. BLev. Transs. 34].

3. börtön; închisoare; Gefängnis. 1592: Borbeli Georgi Coloswari vallia Eperiesen laktomba teortenek valami haborusagh Zent Andras napba sokadalomkor, az harczolasba leon ket embernek halala . . . , megh foganak eginehaniat az legenieken, kikhez az gianosagh lehetet volna. . . . Annak vtanna egi Lengiüllel, ki velle egi fogsagba volt, eozue tanachkozotanak, es az porozlot agion vertek ketten es . . . eo magok vgi zalattanak el [Kv; TjK V/1. 226].

fogságbeli. Csak birt. szr-os alakban; numai cu suffix posesiv; nur mit Possessivendung; rabságbeli; din captivitate; von/aus der Gefangenschaft. 1597: Myert hogy az Actor bizonsagy egienessen mutatnak chiak az orw azzonnak fogsagabeli valasara, latomast penigh awagy walamy nyilvan valot . . . az captiúshoz nem bizonytot, az teorweny simpliciter az Azzony vallasanak vgmint infamis personanak semmi helt ne(m) adhat, et consequenter . . . az tortúrara sem bochiattia az Actort [Kv; TjK VI/1. 5a].

fogtásztó orv elevátor (műszer fogkiemelésre); elevator; Zahnstößel, Elevator. 1589: Borbely zezsam Eot vas fogho kywel foghat vonnak Egy Tethem zedeo, Ket fogh tazito [Kv; KvLt Vegyes I/2. 71].

fogtat 1. el/megfogat; a face să fie prins; fangen lassen. 1570: Sofia azzon pesthi Zabo Lwkachne ezt valya, hogy . . . mikor Zabo Balinthnenak Marhaya ely vezet volt, syrankozyk volt karan Azonban Megen oda hozzaya Zeoch Jmrehne Es mond neky Jo Jlon azzon Lasd Jol megh ha Tyednek Mondod az gywreot Az legent ky nekem attha fogtasd meg, Ne Maradyak en karba, Zabo Balinthne azt Monta hogy en Nem fogtattom Mert lelky esmeretem Rea Nem bochat, Mert az en hazam kwzeoben soha beleol nem volt [Kv; TjK III/2. 65]. 1582: Nilas Antal vallia, Latam hog valtigh verę Igiarto Georg Rengeo Annat, De az vthan Nem tudom ha Igiarto Georg fogtata es viteteje az Birohoz [Kv; TjK IV/1.53]. 1656: egj Jobbagiomot Petraka Juant fogtak uala megh az eoszszel bwntelen gianora az Ispanlakaiak . . . Zoltay Istuan Vramtolis uöttem leuelet ketszeris, hogj eo keme sem nem fogtatta sem tartattia [Ikldó KK; Thor. X/20 Torozkay Laszlo özvegye árva Toldalagy Susanna lev.]. 1711: eő Kgle^a hitét, köteleességét és házasságbéli szövetségét félben hagyván, várasakat, vármegyeket feljárván erkölcsstelen életét, mindenütt kimutatván Már circiter tizen ött vagy tizenhat esztendeje mi ölta el hagyott, az időtől fogva nyolczor fogtattam . . . , de eo kgle mindenkor el szókótt [Dés; Jk 359b–60a.—^aTi. a feleség]. 1744: az Piaik és

azok fenyegetnek és fogtatnak bennünket minden uton modon [T.; TLev. 15/1].

2. bíróna ~ bíró elé kényszerít; a forța să se prezinte în fața judei; vor den Richter zwingen. 1606: Marthon gergelj Remetej hitta wolt teorueneheöz Marefalj Thöser Balintoth egj Menes louanak az al peresnek behaitasa miat walo meg halasaert . . . az en menes louannak karat harmincz ket forint forintert (így!) fel nem vöttem volna, melj vegezest^a az al peres mas be haito tarsauál teljessegel tagadoth Begezj Andras wram előth az eő kme teorueneie bizonisagra bocziatta, bizonytottak mind ket felül mikor az Circalasnak rendin előnkbe Juthanak az al peres azt monda hogy vegezesre fogtal biroúal nem bizonytotat s erőtlen az A. azt monda hogy az kj fogaskor nem fogtatal Engem birora hanem mind ket felewl bizonisagra boczatoth az teörüenj [UszT 20/89. ^aTi. a két falu között a marhák behajtására vonatkozót].

3. jog védekezésre/menedékre kényszerít/kötelez; a obliga să se apere; zur Verteidigung verpflichtet. 1590: Myerth hogy Elejtol fogwa Aszal elt az szek hogy mikor valamelj perest az teorwenj menedekre fogtatott es megh nem tartott; az menedek, mindgiart teorwenje lett, mostis Azert vgj teczik eo kegmek hogy az A az mit keresett az Jnctusokon, Raita maradtak [UszT]

4. faggat; a descoase, a trage de limbă; ausfragen, mit Fragen quälen. 1597: En fogtattam Zeóleos Balas Batiamat, ha ados volna Bernath Andrasnak, zembe volt Bernath Andrasis, Zeóleos Balas pedigh betegh wola, Azt mo(n)dotta hogy, En ne(m) vagyok egy penzewel(is) ados, seöt eois az enjm vthan elt, tudgia [UszT 12/58 Lucas Zeóleos de Zombatfalua ppix vall.]. 1603: En akor biro ualek hogi Janos wram Tot mihalt fogwa oda hozata, monda hogy Jm neken panazolkodnak Tizt lewen hogi Tot mihaljaln Zallotak wolt ez Katona wraim es sok kart wallotanak volna az ő hazanal, Ted az kalodaba, hogy fogwa wala Tot mihalj fogtatnj kezdök hogy mondana meg ha tudna howa löt volna az ő marhaiok Jgen tagada hogj ő nem latta sem nem tugia howa löt mert ő Jgen rezege wolt [i.h. 17/22]. 1655: en is oda érkezem fogtatók az oláhot, hogy mondanná megh hol volna az pénz nem mondá meg [Kv; CartTr II. St.Korpos vall.].

5. ? kb. vmire tereli a beszédet/a beszéd fonallát; a întoarce vorba la ceva; die Rede auf etw. bringen/lenken. 1618: Mikor alternatim ezféle szép beszélgetésink löttek volna^a, végre sok követés után fogtattam arra, az mint Görcsi Mehmet pasát^b [BTN 139. — ^aA kajmekámmal, a nagyvezér helyettesével. ^bTi. Báthori Andrásnak Bethlen Gábor helyett a fej-i székbe való helyezéséről indult hírről].

fogtatás el/megfogatás; prindere; Gefangennehme. 1574: Sala Imre Azt vallia hogi . . . egy hid-elwy Ember . . . Mond . . . Andras kowachnak hogi Meg akarya fogatny zolgayat, Mert Egy pohar veszet ely az Menegzeos haztwl, Rea vagio(n) gyanwszaga, ha penig kezes leszen erte, ely hagia

ne(m) fogtata, Mond Andras kowach hogi eo Nem lehet zoiganekwl kez es lenzen Erte, Az vtan vgy hatta eiy az Ember az fogtatast [Kv; Tjk III/3. 346]. 1584: Borbely Egiedne vallia ... vram rea talalt es meg fenyegette fogtatassal, de vgia(n) Ne(m) Ieowe teobzeor hozza(m) [Kv; Tjk IV/1. 245–6]. 1593: 12 die february Mikor egi saioy leanzot Annat azert meg foktatuk volna hogi giermekit meg colte volna, Az foktatastal attunk f – d 4 [Kv Szám. 20/V. 168–9]. 1637: az fogtatast en nem hallota(m) [Mv; MvLt 290. 243a]. 1648: az Inctanak szolgálóiat ... kezessegh alatt ez Actrix, illegitimé megh foghtatua(n) be vitette, es ot ben tartua(n) az Actrix premeonealtatta hogy ne tartassa hane(m) uisellie(n) gondot, mert magat ki hozattia, de az Incta nemoba(n) hatta, nem atta ite okat foghtatasa(na)k [Kv; Tjk VIII/4. 315].

fogtathat 1. el/megfogathat; a putea dispune să fie prins; festnehmgen/fangen lassen können. 1732: ha nem volna annyi erő bonumak; magak személyekhez is hozza nyúlhassan, s fogtathassan usq(ue) ad plenariam Satis Factionem, és Contentumat vehessen, és vetethessen [Dellőpáti SzD; Ks 25. Fasc. B. 12].

2. fogathat, halásztathat; a putea dispune să fie prins/pescuit; angeln lassen können. 1595: 6. Iuly Boldi György vitte Bornemisza Benedek Toora (l), az nagy halot és az Czolnakot, és egyeb szerszámot probara, hogy ha Wrunk ő fge be hozassakort foktathatnank, miert hogy vala hogy az el múlt telen mind el holt* [Kv; Szám. 17a/VI. 79 ifj. Heitai Gáspár sp kezével. — *Igy! — Értsd: kipusztult a tóból a hal].

fogtató elfogató; care dispune să fie prins/arestat; festnehmend. 1645: az fogolnak szabad-saga vagon az maga ki hozatasara, es ha az foghtato vel contumaciter vel vero ex negligentia absentallya magat, a Biro absolvahattya a fog-saghlból a Captivust [Kv; Tjk VIII/4. 13].

fogtiszító I. mn fogmosó; pentru spălat/curăţat dinţii; Zahnputz-. Szk: ~ por. 1781: Egy fog moso Egy kerek Iskatullya, tele fogtiszító veres porral [Mv Told. 9a] * ~ tok ' ? ' 1732: Ezüst fog tisztító tok, Egy Szagló két felé nyíló kis ezüst tokocska [Kv; Ks Kornis Zsigmond ielt. 21].

II. fn vmilyen fogmosó eszköz; obiect pentru curăţat/spălat dinţii; Zahnputzmittel. 1576: Wagon egy foght tyztytho [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 3].

fogú. Csak jelzői szk-okban; numai în construcţii atributive; nur in attributiven Wortkonstruktionen: 1. csorba ~ foghíjas; cu ştirbă dantură/dinţi; mit schartigen Zähnen/Gebiß. 1799: Brak János ... fekete hajú, elől csorba fogu [DLt nyomt. kl]. 1802: Jósá János ... Tsorba ... fogú [i.h.]. 1813: Mántó Pártintzia 40. Esztendő s tsorba fogu [i.h.] * ritka ~. 1784: Sárpatakrol* ...

el szóköt Jobbágy Sütőnek le írása ... Középtermetű ... nagy Szélyes Száju ritka fogu csontos husas kezű, izmas Lábú [TKL. — *A két Sárpatak (MT, NK) valamelyike].

2. vhány ~ fogas vhány kampós/szeges fogas; cuier cu un număr oarecare de cirlice/cuie; Kleiderrechen mit/von einigen Haken. 1740: Paraszt, de jó Fenjő deszka — 15–15 — fogú fogas 3 ... Edgy fogú kicsiny fogas 1 [Gyéressztkirály TA; Ks Inv. 6].

3. vhány ~ lajtorja vhány fokos/fokú létra; scară cu un număr oarecare de spiţe/fuscei; Leiter mit/von einigen Sprossen. 1699: egy tizen kilencz fogu fenyő Lajtorja [Szentdemeter U; LLt]. 1740: Edgy húsz fogú jó Fenjő lajtorja [Gyéressztkirály TA; Ks 89 Inv. 8].

4. vhánylumilyen ~ borona vhány szeges/szegű borona; grapă cu un număr oarecare de dinţi; Egge mit/von einigen Zinken. 1677: egy vasas fogu Barana az udvaron [Dés; Borb. II mezőmadarasi ns összefrók jel.]. 1782: egy huszanhat fogu vas Borona is maradván, a Boronát fel hasagatván, szegzeit mind el vitték [M.fodorháza K; KvRLt VII. 27 Pop Nyisztor (50) zs vall.].

fogva, fogvánt 1. Helyre von.: cu privire la loc; mit Bezug auf Ort: kezdve; inccipind, beginnend. 1569: tudom, hogy az Nagy weolgy torkát, az gyalog vttol fogva az kerez wtig bernald balas byrta mynd Ez Ideig [Sámsond MT; VLt 7/692]. 1572: az Aroktwl fogva [Dés; DLt 184]. 1573: Katalin azony Takas (l) andrasne fass(a) est ... Azirt mikor meg lattok Herttel petter zeőleiet Es az felső vegeteől fogva mint egy felyg nem Talalank Teölgy karot benne [Kv; Tjk III/3. 160]. 1579: Az 17 January Ő Naga vrnk hywata wala Syetssegh doctort blandratat* feyervarrol az wdwarban . Izente feyr wartol fogva eg falatot nem ott volna [Kv; 1/XVIII. 6 Filstich István sp kezével. — *Blandrata György, a fej. olasz orvosa]. 1580: ottis halmokat hanyattunk az pataktwl fogva(n) mind fel, in cacumine montis, mind az hegy Elig [Pókafva AF; JHb XXVI/8]. 1592: Bathory Istwan donatioia, hogi a Trebelt szabad legien Saytolatlan haza hozni, minden dezma fizetesnekwl, de vgy fogu ighen mustos ne legien, hane(m) a' kad feneketeol fogwan felíwl ne halaggio(n) a' Trebely le zowarkodot mustia Negy vy zelessegenel, Alioquin el vehessek teőlle [Kv; Diósi Ind. 60]. 1614: Az keó haznak szegeletiteől fogua(n) Egyenessen által az sziluas kertigh [Récse F.; Szád.]. 1637/1639: vagon az Belső ablaktol foguant az bolt ai'oiig egy louas Bechy karpit. Itten az Bolt aitolol foguant az kemence megeigh más Zöld Bechy karpit ... Ittem az Aitolol fogua az masodik ablakig kett Darabban Egy fele Kiralyos Veres Poztos Bechy karpit ... Az füst haztol fogua az ablakig vagon egy hoszu Bechy karpit [Kv; RDL I. 111]. 1669: Ezen derek hazoktol fogva az Uj süteő hazigh vagon az kert el kerítve, palankal [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24a]. 1715: Az Dragány Város kezdődik a Vártol fogva ... mégyen az Sorompo kapura le

felé és meg fordul az malom felé éppen az Uczáig [Somlyó Sz; MúzBf]. 1736: az asszonyoknak és leányoknak a könyökökig feljebb ugyan bővebb ingek volt, az könyököktől fogva az kezüig sipos ránczos szoros újja volt [MetTr 341]. 1745: edgjezenek meg azonis, hogy a' Gyümlöcsös felső végétől fogván a fundus(na)k hatulso végéig levő haszontalan romladozott Kertett Jakab János Vr(am) maga ususara fordíthattya [Torda; TjK II. 5]. 1773: a Mgs Aszszony ö Nságát az égyik Ház Ajtójától fogva a másik ház ajtajáig orránál fogva vonta hurtzolta [Kük., IB].

2. Időre von.; cu privire la timp; mit Bezug auf Zeit; kezdve, óta; de, de la, începind de la; seit. 1563: a tordai gyűléstől fogva ezután... senki nem kergetheti és nem büntetheti őket* [ETA I, 21 BS. — A teljesebb szöv. *bűn* 1. al. *A gonosztevéket.] 1570: ew az keresztos hadtol fogva Emlékezik [Gyalakuta MT; Bál. 1]. 1582: Az waras borat teoltette(m) meg az zedes eleoteol fogva zent marto(n) napig [Kv; Szám. 3/V. 29]. 1592: Az Bekes hadtul* fogua(n) tudom birodalmokat az familianak Nyuladban [UzT. — *Az időpontra nézve 1. *Bekes hada* al.]. 1593: Az wtan walo keolczigem hogj az Regestumot, be attam igj kouetkezik melliet az waras zwksigire keolteottem, 4 Decembristul foguan [Kv; Szám. XXI/5. 129]. 1616: Kantor Peter az Zabudalastol fogua Nemes Givkerben lakot [BLt 3 Demetrius Matte de Kozmas* ns vall. — *Cs]. 1640: Az Neotelen legeniek dezmalat Kamuti Farkastol fogua, az Tiztek veottek fel [Mákó K; GyU 53]. 1667 u.: Giwlistis iletemben nagyub fülelemel nem uartam ez mostani gywlisnel az nyartul fogua [GramTr 645]. 1687: Mindenik Malombol Sabbatalis jar az Hunyadi P(rae)dicatornak és Oskola mesternek; ... terminussa ennek Szombaton nap fel jöteitől foguan vasárnap nap fel jöteigh légyen [Vh; VhU 48]. 1694: Miis el menenk ... Meleg Földvár-ra*, az holott ... Evocalok ... Földvari Ersebet Aszszont az Meltosagos Regium Gubernium törvényes táblájára ez fel kéréstől és Evocalastol fogua nyolczad napra [SLt AM. 25. — *SzD]. 1706: Pünköstől foghva Szüret korig [Fehéregyháza NK; KvAKt Mss 261]. 1708: hetfőtől fogv az el mult heten az harmadik bor két már [Fog; KJ. Fogarasi János lev.]. 1739/1756: A' szöillö penig a' Sinai Hegyben volt, a' Revolutiotól* fogva el pusztúl [Torda; EHA. — *A Rákóczi szabadságharctól]. 1774: az ipom Halálától fogva magam egyedül bajlok a' dolgokkal [Kozárvár SzD; Told. 22]. 1793: Ettől a czivodástól fogva, néhai Gróf Toldalagi István Ur kezdé a meg-étetéstől tartani [Koronka MT; Told.] 1834: Aprilis végétől fogva újra itten vagyon Pia's menyé gyermekestől [Somb. II].

Szk: *amióta/amiótól* ~ 1607: en azt mondom hogy az myoltatul foguan en ezt az heljet megh vettem ..., attul fogua bekessegesen bírtam [UzT 18/103]. 1622*: Lowaztelkinék negy Darabiat az miolta fogua tudom ... Apatihoz elte az megh holt Kabos Pal Vram [Dellőpáti SzD; EHA. *Az *amióta* 2. al. az évszám sajtóhibás]. 1715:

a mioltától fogva birták a fel Gjogjiak azon Magost éj ember njomni időt meg halad[Ponor TA; WH Czir Nicula (66) jb vall.] — **amiótól/mitől* ~ *amióta*. 1569: az kynchyes veölgiet myteol fogva Emlékezem, Eok byrtak az Madarasy hazhoz [Mezőbánd MT; Vlt 7/892]. 1570: Borbel ferencz ... vallia az mytlw fogua birya vrbeger gergel az hazat vgy emlekezyk vagon 10 Ezten-deie [Kv; TjK III/2. 3]. 1614/1616: Mitől fogva en emlekezetre valo emberkort ertem, mindenkor meg attak az Kamora Ispanok az Praedicatoroknak az nyolcz szaz kő Sót, fel sovalval együt [Kv; RDL I.100]. 1783: Mitől fogva ő Nagyságok ketten öszve szövetkeztek ... a' valo hogy gyakrabban szöll a' Fa kukuk az Udvarban [MNy XXXVI, 270] **attól* ~. 1570: Aztwl fogua eo Byrta de Nem Thwgia Menye Ideje annak [Kv; TjK III/2. 19]. 1572: Zilagy Georgy Azont vallia Mint Mate, mynd aztwl fogua hogy Eo az ablakon be zolt az azzonnak Es bekereztet, Mind addeg myglen az Istwan vaydafia ky fwtot onnath az Keomies gérgh hazatul [Kv; TjK III/3.2]. 1669/1687: Karansebesből es Lugosbul ki bukdosot s mostan Haczk Varosban lako Nemessi es paraszti rendeknek Zolyomi Miklos Uram . megh telepedéseket meg engedven ... attul foguan gyakorlatossággal oly rend kívül valo dolgokkal oneraltatnak naponkent, az mely oda telepedeteknek adatot annuentialis Zolyomi Miklos levelevel ellenkezik [VhU 353 fejj]. 1682: Vagyon mar tiz esztendeje hogy enis ide makfaluara szarmaztam, attol fogva ... szabadossan korcsmaroltatot Sinka Georgy vr(am) [Makva MT; DLev. 5]. 1760: ezen borozdakatis az többivel edjűtt az előtt 3. Esztendőkkel egy eránt usualtak az Falusiakkal az Motsiakkal de attól fogva el tiltottak mi töllünk [Novoly K; BLt] **az időtől* ~ attól kezdve. 1570: Pontencia (!) Azzon Pal Bwzerna Azt vallya hogy ... Hoz Barthosne ~ Mongia volt aztis, hogy hwl eordegbe volt ez Eleot hogy ne(m) kereste myglen az en Marha(m) éppen volt, Immar harmadyk vrammal vagiok az Jdeotwl fogua ne(m) kereset erthe* nekem Mostan Ninch myt adnom [Kv; TjK III/2. 98. — *Az eladott ingatlanok és ingóságok áráért]. 1633: Wermeschser Borbara aszony az fiának Nagy Andorkonak az eo Dualitassat ottan hamar kj mutatuan, az fideoteol foguan az mit az tutrix az fiara Nagy Andrasra keolteott uolna ez Ideiglen arrol az fiatal szamot akarna uetni [Kv; RDL I. 115]. 1643: mikipp<en> twz <hw>lvan az Egbwl Templo-mu(n)kra, ki miat hirtelensigek Torniuukis mind<en ezkeöz>eökkal Templo-muk Mesterseges Boltozásokkal . cziak nem egi Ora alat mikippen puztulanak el, az időtwl fogva k. Vrunk mint ha puztaban lakozaunk [Dés; DLt 408. — A tanács I. Bethlen Istvánhoz]. 1717: Már circiter tizen öt vagy tizen hat esztendeje miolta el hagyott, az időtől fogva nyolcz fogtattam* [Dés; Jk 359b–360a. — *Férj elszökött feleségét] **az időtől* ~ *mitől* ~. 1570: Paysos Illes, Es Neste az felesége hitek zerent vallyak, hogy Thwgyak az Ideotwl fogua mytlw fogua az eo hazokba lalnak

..., hogy az Ablak otth volt [Kv; Tjk III/2. 129] * *aznapságtól/eznapságtól* ~. 1596: Mely török császár hadától akkor Báthori Zsigmond úgy megszeppent volt, hogy aznapságtól fogva mindjárt praktikalni kezdte, hogy ő az német Rodolfus császárnak adja Erdélyt [BTN 43]. 1615: En Kattonaj Mihalj Adom Emlékezetre Mindeneknek az kiknek illik hagi Vgian 1615 estendőben engettem magam is akarattom zerent az fallú mellett vallo vduar hazunkat hogi ez napsaghtol foghuan Kattonaj Ferencz Vrame legien es az ő kigelme Maradekijo (!) [Kérő kör. SzD; RLt 0/5]. 1651: azon portiot ... most kgltek eleot elis foglalom ez nopsaghtol fogua birnys akaria aszonio(m) eo Nga [Szászcegő SzD; JHbK XIX/26]. 1675: Gligo Tivadar erős hüttel megh esküvek hogi az hazassagra advan ü magat az magiar vallasnak az szent Evangeliomnak igazan vevője s megh tartoja akar az napsaghtol fogvan lenni [Sófalva BN; Ks 42. G]. 1714: az en fiann Togyar (!) Sztanuceszkuly fia ugy meg verte hogy az napsaghtol fogva jo napat nem latat az mig meg holt [„Küs Denk“; BK 261. — *Kisdenk H] * *azótia/azótától* ~. 1569: Mykor bernald balas ky Jeöwe Chiarnatombol, Eztendeig Leök Zolgaya, az olta fogwa twdom hogy az Nagy weolgy torkat, az gyalog vttol fogwa az kerez (!) wtig bernald balas byrta mind Ez Ideig [Sámsond MT; VLt 7/692 Baltassar byro kezével]. 1596: Azültatúl foghuua ugy birtam minth enjmet [UszT 11/78]. 1623: engemetis az oltatol fogua zolgall [Delne Cs; Bál 60]. 1736: az fejéregyházi klastrom elpusztúla ugyan ..., az szárhegyi mind addig pusztán álla, az mig kegyelmes felséges urunknak fegyverit Isten béhozát, s azótátol fogva megint azon szent helyen az Istent dicsérik azon szerzetesek [MetTr 437]. 1789: az oltátol fogva naprol napra el teldegelvén az üdö, mind e máji napigis azon káros tsonkaságában vagyon a’ dolog [Kük.; JHb XX/32] * *déltől* ~. 1573: Peter deak zilahi hity vtan vallia hogy ... az zabo Aznap déltwl fogwa Mind Iwt volt teoz Tarsaywal egyémbé [Kv; Tjk III/3. 276]. 1600: Kowach Istwan ... vallja Ezek az fogoly legienik Delteol fogwant mind ott ittanak [Kv; Tjk VI/1. 456] * *elejtől* ~. 1583: Colosvary Balint vram es Zeoch Balint vram vgmint hiteoseok megh oculalwan az Peres Aytot, .. referaltak ekkeppen, hog ameli Zeoleót eleyteól fogwa birt Vinczej Caspar vram, arra a’ felseo Zeoleore semmikeppen Nem intezhettek es itilhettek ot az Ayton be Iarast hog leot volna [Kv; Tjk IV/1. 180]. 1588: az Meszarosok ... Menteöl inkab eleyteól foghwant valo Ighireteket Nem Allottak megh [Kv; TanJk I/1. 85]. 1590: varosul vgian megh tapaztaltak eleyteol fogwant mostis a’ Mezarosok kemenysegeket [Kv; i.h. 139]. 1593: attam Ciehliben Czazna varmegieben Egy fell haz heliet .. mynden hozza tartozo Eörörksegheyyel Egietembe ... valamik Ele(y)től foghuua törüiny zerent hozza tartozok nolanak es uoltak fölna [Perecsen Sz. Wlt.]. 1599: Zilagy Andrasne Anna azzony ... vallya ... en eleyteol fogwant ott laktam [Kv; Tjk VI/1. 356]. 1632: adok czere-

ben ... egy pusztá hasz heliúnket ... kinek egy felöl vicinussa az szent Egyhaz eleitül foguant hozza tartozo mindön öröksegeuel [Cege SzD; Wass] |adtam Osvát Orbán ház helyétt pro f. 32 ... minden eleitül fogvánt hozza Tartozo Eörörksegivel [Szentgothárd SzD; i.h.]. 1708: itt ebb(en) a’ faluban eleitül fogván nem az Urak részekről, s birodalmakról viselték a’ falus Biroságot [Vámosudvarhely KK; SLt A.M. 46]. 1733: T.N. Makai Ioseph Uram itt Kincsb(en) 6. haz helyeket avagy Fundusokot bir, mellyek is eleitül fogva mind nyilas ház helyek(ne)k tartattak [Kincses KK; SLt Fasc. 8 Sub K Nro 5]. 1714: Dobai Mihály Uram csufondóros Ember szokott lenni hol egjhez hol másához, nevezetesen az Exponensekkel eleitül fogva sokat czivodott perlekedett [Dés; DLt 56. 11.2] * *(ember) embe-ri emlékezettől* ~. 1586: ez peres feöld mindenkor Az En emlékezetemteol fogwa keoz feold volt [Csapó KK; JHb XX/48]. 1592: Emlékezetemteol fogva tudom hogy fanczialisak birtak nywladot [UszT]. 1602: az falun ember emlékeszettül foghwan valo vtamat az I. most el kertele [UszT 16/9]. 1603: ez tellesseggel farczadi hatar uolt ember emlékezetiteól fogua [i.h. 17/10]. 1791: Tudjaé a Tanu ... Hogj ... Sz Ersébeti Agillis Mojzes György, Daniel es Janos Uramék, Sz. Ersébeten a középső tizedben amelj benn valo jóságot birnak, azon jozzagban emberi emlékezettől fogva a Nju Léányakkal osztozotté? [Usz; Borb. II vk] * *ez mai naptól* ~. 1571: Ez May Naptwl fogwa [Kv; TanJk V/3. 45a]. 1573: Ez May Naptwl fógwa Egi penzel (!) fellyeb az Sernek Eytelet Ne aggya [Kv; i.h. 85b]. 1598: Ez May Naptwl foguant hogy w kegelmeknek Registrumot be Adtam Az My keolcszig (!) eset 19. Iobris Napig [Kv; SzE 388] * *gyermekségétől* ~. 1572: Job rezere gyermekémetől fogva, itt neotem fel fratan [M.fráta K; SLt S37] |mind az Birch Tetheye az hathar Somkwth Chatan es Pestes* keozeoth gyermeksighyteol fogwa Twggia [Dés; DLt 184. — *Csatány, Pestes es Somkút, mindhárom Dés közvetlen közelében]. 1573: w gyermekigitwl fogua Mind ott lakot Kechetben* [Szilkerék SzD; JHbK XLIV/11. — *Kecset SzD]. 1607: Keönieöreög ... eő keme ... Az Erdelj Feiedelemnek hogy eő maga ... Az eő keme gyermeksegeteól foguant valo sok saniaru zoigalattiakat meg tekintuen legien gonviselőie es p(ro)tectora Az eő keme zerelmes Attiafianak czeffej margit Azzonnak [Ks NN.30]. 1751: Titt. Pálfi (Fe)renczén Nagj Judith Aszszonyt gjermekségétől fogván ... Puthnoki Istvánné Kassai Krisztina Aszszony tartotta, nevelte, mint maga gyermekeivel szintén ugj dajkázkodott [Mezőbánd MT; MbK VIII. 12]. 1812: gyermekégetől fogva ebben az udvarban neveltetem fel [Héderfája KK; IB Nemes Kolumbán Imreh (21)] * ... *időtől* ... *idejétől* ~. 1570: Zegedy Gërgh ... vallya ... Nem emlekezyk Rea annyé Ideotwl fogwa Mynt leot es hogy leot [Kv; Tjk III/2. 19]. 1571: mykoron Byro vram ... az Zaz vramat Beh gywtene, Es valaky az harangozasnak Ideyetwl fogwa egy oraiglan fely

Nem leone, ... Tyz penzt vegenek rayta [Kv; TanJk V/3. 31a]. 1584: Diossy Mathias ... vallia, ... Wagion azert sok ideye megh az Kis Király* Ideyeteol fogva hallottúk hogy Bozorkany [Kv; TjK IV/1. 250. — *Valószínűleg János Zsigmondra von.]. 1585: Egy Zegen Azonnak Zekel Balasne neweo kinek az vra sok ideoteol fogwant az agyban fezkik attunk Elimosinat f o d 20 [Kv; Szám. 3/XIX. 30]. 1599: Reghi ydeoteol foghua valo zalas helyek eo nekjek az az hely [UszT 14/3]. 1637 k.: Nyilva(n) lehet Na(gyságodn)al Toroczkaí Jobbagyink ellenünk mint költenek fel Immar vgia(n) sok údeokteól fogva semmi hasznokat ne(m) vehettük [Thor. XVIII/4. — A Thoroczkaí familia a fej-hez]. 1668: az melj haz rot haz leuin es sok wddótl Fogua(n) valo ado rakodót reaja meljne megh Fizetesere magatul elegtelen liuin kinszerítettet Foljamođnj Naduduary Janos es Eo kglme Felesigihez [A.szovát K; Born. V/28]. 1676: magam Udvarnál volta(m) ed darab időtl fogva [Tövis AF; Bál. 1]. 1721: bizanjós üdóktül fogva kezdet visszálkódní s hozzájok just formálván praetendálni Samariai Samuel vram eo kglme [Kozárvár SzD; KGy]. 1733: kevés üdótl fogva a fiam a Hazbol ki tudvan beres házban lakom [Torda; TjK I. 17a]. 1736: Badonban* bizonyos időtül fogva zálogb(an) kezem alatt lévő Telekett ad Manus bocsátott(am) [Menyő Sz; Borb. II. — *Bádon Sz]. 1742: Makove eddig lesz 40. esztendő s ... nem láttuk feles időtl fogva [Kincsi KK; SLt 8.K. 15]. 1745: (Az alperes) Házassági kötelesség alatt lévő személy lévén ..., már régi időtl fogván idegen személyekkel parázna életet él [Torda; TjK II. 18]. 1761: azon .. föld már jó darab időtl fogva mind pusztájában hevert [Vécke U; Told. 68]. 1798: én már egy darab időtl fogva udvarában bé járatos vagyok [Dés; Ks 79. 29 Vall. 282]. 1824: a' Mlgs Ur áltol, és áltolam is bé adott levelek a' birtokat egy bizonyas időtl fogva figálni láttatnak, s valósággal figályák is [Vaja MT; SLt évr. Balla Mihály P. Horváth Károlyhoz] * ifjúságtól ~. 1584: Emlékeznek Biro vramnak Ferenczy Antainak Iffiúsagatol fogwant valo Iambor Zolgalattiarol [Kv; TanJk V/3. 283a]. * kezdetétől/kezdetül ~. 1662: valakik szegeny Barczai Akos Fejedelemséginek kezdetitől fogva eddig perceptorj voltanak kegltek között az porta Contentatiortara valo Contributionak mingyarast ige(n) szorgalmatoso(n) fel ciccallya, es külgie ki szamadásra ököt personalit(er) böczületes exactor hiveink elejekben [UszLt IX. 75. 42 fej.]. 1812: a Groffné eo Nsga a Groff ur eo nsgát édesgetései köztis nem szenvedhetted edgy szoval: kezdetül fogva tökéletes szeretetett nem tapasztaltam [Héderfája KK; IB. Tordai Mihály (67) vall.] * kicsiségtől/kicsinységétől ~. 1696: az három inas Simon, Pista, es Bonta Istok Cserei Janos Ur(am) Udvarab(an) Jobbágyibol allo beres inasok vala(na)k, árvaul maradván kicsiségtől fogván ott nevekettének fel [Rákos Cs; Eszt-Mk]. 1705: Balog Samu is magam acquisitumom, mind Szász Miklóssal, és Szilágyi Jánossal

edgyütt kiket magam neveltem kicsinységektől fogva [Altortja Hsz; Borb. Alsó Kortjay Mihálc Miklós senior végr. a Nic. Márton scholae magister pp kezével]. 1795: Ferentz eo kegyelmét tudom kicsiségtől fogva, hogy szolgált [Ozdola Hsz; HSzjP Ito Mihály (70) miles pedestris vall.] * máttól ~ 1585: Matol fogwanth Az három falwk mind felekkel* egi(te)inbe Az Espanok keze es gondwisselesse Alat legienek mindenkeppen [Kv; TanJk I/1. 2. *A Torda m-i A. és F. file, Asszonyfva meg a várossal tószomszédos Felek, Kv jb-falui voltak]. 1587: Lattak immar sok esztendeoteól fogwant minemeo hazontalanul bíratott Az három falw [Kv; SzE 388]. 1588: Az Mezarosok keoneorgeset megh engettek varosul hogy Matol foghua(n) az hust pwnkeostigh egy fontiawal Aggiai [Kv; TanJk I/1. 88]. 1590: Matol fogwan Amit mind a' megh irt summaba(n) s mind Borban Buzaban amit el keoltenek tartoznak rolla zamot Adnj [Kv; Szám. 4/XXIII. 6]. 1621: Annak okaert az megh nevezett darab feöld-heöz es kerthez az mellet matol foguan abbol minde(n) Jussat es keozit beleölle ki veuén ada es Transferala ... a' megh irt Colosi varga Janosnak es maradekinak [Kv; RDL I.115] * mióltta . azóttól ~ amióta ..., attól kezdve. 1640: miolta en emberkört tudok, az oltatol fogua senkit nem tudok Szamosffaluának egyeb örökös urat az mikolaknal az Gierőffieknel [O.kiskapus K; Ks 90. — *Kiskapus (K) egyik része] * mióttól ~. 1574: Teoreok Janos ... aszt uallotta hogj eo mioltatol fogva szamos foluan lakik soha sem tudta hogj senki cirkalta uolna sem meg ne(m) buntettek uolna senkit erette [Szamosfva K; TjK III/3. 376b]. 1596: Actor(es) comp(ro)bant hogy az malom retinek az fejeben birodalmok volth. Incti Comp(ro)bant hogy miotatul foghua az Varos kezil ki vetettek az az hogj megh nemesittek, Azülta ne(m) birtak [Szu; UszT 11/37]. 1687: En mioltatul fogva Koszta Hircocsát esmertem tudom hogy ide valo Dragosi Jobbagy soha nem volt [Dragus F; Szád. Opra Purenese (51) jb vall.] * mitől ~ -; amitől ~ * mostantól ~. 1689: Mely megh irt 20. szamu Nemes Vraink akarvan telepedni ... Nemzetes Suki Pal es Mihály Vraink ola suk neuű Puzta falu helyekre ... alkuuanak megh . Hogy mostantol fogvan ket esztendokigh se adot se dezmat ne adgyanak mivel hogy puztara telepednek [Kv/O.zsuk^a; SLt D. 19. — *Nemeszúk K] * nagy idő óitól ~ régóta. 1831: Székely Elek Farkasné . az előt kotzodo volt, ... most már pedig nagy idő oltátol fogva nem olljon a milyen volt [Torda; TVLt Közigsztn] * régtől ~. 1573: En Bekes Gaspar megh tekynthwen Zolgalatthyath az wytezleo Kamwthy Balasnak ... az hazath neky attwk (>valamy Regthewl fogva a hoz a hazhoz walo wólth mynd azokkal egyetembe ueky attuk aggywkcs ez my Lewelewnknek Ereyewel [Fog.; Törzs]. 1587: Azon oor mywelhogj Regteol fogwan teoltettlen allott teoltettem bele 8. veder Borth [Kv; Szám. 3/XXXIV. 12]. 1589: Az mezarosok feleol Regteol foghwant veghezten wegheztenek

varosul eo kgmek [Kv; TanJk I/1. 106]. 1594: Pasith disznót is azonkeppen vesznek raitok, ki reghteol foghuan való teórueniék [Györgytelke Sz; UC 113/5. 46]. 1602: az Bozzazegh földé, Regtöl fogua(n) való nemes wles eós heli volth [Marossztkirály AF; Bál.1]. 1677: (A ház) régtwl fogwan, czyak puztaban allana [Gyf; Berz. 17]. 1681: Öreg Konyha Vagyo(n) itt: Egi ighen nagj vas ajto Ezis régtől fogvan csak ugi hevert itt a' szemetb(en) [Vh; VhU 519]. 1732: a' Széna fű uttya mellett régtől fogván parlag [Feketelak SzD; EHA]. 1772: (A malom) silipestől le süllyedett, s régtől fogva vgj vánszarog, mikor a' Silipet egjszer egjszer foldozák, s valami kevés Viz mehet reá [Kük; JHb LXVII. 245–50]. 1805: régtől fogva tudva vagyon: minden törvényes procesusok az hütösök investigatiojokkal ... szokott megindítani [Szárhegy Cs; RSzF 99]. 1835: a' Báro egy esztendőben sem ad el gabonát már régtől fogva [Zsibó; WLt] * *vhány emberi nyomtól* ~ *vhány emberöltőtől* fogva. 1777: Papak birták három emberi nyomtól fogva ezen .. helyet [Hosszúaszó KK; BLt 9] * *vhány esztendőitől* ~. 1586: lathwan az harom olah falunak* Sok ezteodeotol fogwant Veszekedeset ... Annak okaert Intettek az Vonas Igazításra el valasztot Vraimat, hogy ez harom falut Regestralliak, panazolkodasokat megh halgassak Erchek, es el Igazgassak [Kv; TanJk I/i. 40. — *Alsó-, Felsőfüle és Asszonyfalva TA]. 1598 h.: vagyon Egy feold .. mely feoldet az En Attyam, Kenyeres marthon adot volt az meg holt Galpálnak (!) az Inek az Attyanak tizedebe elny melynek tizedet sok ezteodeotol fogva az I. my nekwnk meg ne(m) Atta, hanem maganal tartotta [UszT 14/47]. 1652: Tartottam ismet az It es daikalkodtam az Iuel Anno 1640 esztendőktől fogva hat esztendejgh [Asz; Borb. I]. 1693: (A szőlőt) tizenket esztendőitől fogva epitettem [Dés; Jk]. 1713: Ezen házat már számos esztendőitől fogva ... Pajtának tartották [HSzj *pajta* al.]. 1740: vagy két Esztendőitől fogva kezdetek az Csovát rakni a fejr kőhöz [Várva TA; EHA]. 1770: Mi feles Esztendőktől fogva Revesz Legények voltunk itt az Deesi Vámnál [Dés; JHbK XL/8]. 1812: Már edj néhány esztendőktől fogva a Groff az udvara körül és a kertben ... nagy költségeket tett esztendőnként [Héderfája KK; IB. Molnár György (58) ref. esperes vall.] * *vhány héttől* ~ *vhány hete*. 1687: majd három hetitől fogva az Malom vesztegh allat az időnek alkalmatlan volta miatt [Dés; Jk]. 1733: igen későn érkezett kglđ embere az partékákkal it az szüret majd egy hetitől fogva el mult [Borosbocsárd AF; Borb. II] * *vhány hónapitól* ~. 1718: ha két hólnaptól fogva így dolgoztak volna az egész opus Consumalodot volna [Fog; KJ. Rétyi Péter lev.] * *vhi ériétől* ~ *amióta vki él és emlékezik*. 1748: azon helyet mi értünkől fogva a Nadasdiakénak tudjuk [H; JHb XXXI/29] * *valamitől* ~ *mióta, valami óta*. 1624: Valamiteol fogva rá emlékezhettü(n)k tudjuk azt hogy az ... retet mindenkor Zentgeorgy-hez birtak [Marossztygörgy MT; EHA]. 1682:

Valamitől fogva én rá emlékezem Sinka vramek-(na)k szabados korcsomarlasok volt akar mellyik sokadalmon, s egyeb időben is [Makfva MT; DLev. 5].

3. vkin/vkitől v. vmin/vmitől kezdve; ince-pind de la cineva/ceva; angefangen von jm/etw. 1636: uagyon mostan uyolagh Capitan Ur(am) által epitetet keő pincze, fundamentomatol fogua mind uy [Siménfva U; JHb Inv.]. 1736: az kocsis és felejtár ostorának mind az nyelinek az végín, mind az ostonak harmadányira az nyeltől fogua rojt volt [MetTr 367].

Szk: *kicsinytől* ~ *nagyig* apraja-nagyja, min-denki. 1670: kicsintol foghvan nagyigh Nagyod-(na)k fejek allasaigh alazatosan megh ügyeknek szolgálni [KJ]. 1874: Dobai Mihály Uram más betsületes Czéhbéli Mester Embereketis le boldozta, le hamislelkuzte, le huntzvutozta egy szóval kitsintül fogva nagyig ok nélkül vexálta [Dés; DLt 56. 20].

Sz. 1769: ha így menyen a mint hallatik, elsőlt fogva utolsoig, és főtől fogva farkig meg rom-lunk [Ne; Told. 5a].

4. *vminél* ~ *vmi* következtében; in urma de ceva; infolge einer Sache. 1796: a' Kérés éppen ad Sphaeram Actionis tartozik, mint hogy azokon a' Törvényeken fundaltatik, a' melyeknél fogva a' Levélnek vissza adattatása kéretik [Mv; TLev 5/16 Transm. 63 tábl.] 1808: Kontárkodok támadnak ... majd Minden Legényeinket magokhoz édesgetik, holott ha a Felsőges Rendelésnél fogva Kontárkodni szabad is, azon tisztelt Rendelés is tsupán a maga kezére való dolgozhatásra való Just engedte meg kinek kinek [Kv; AsztCLev.]. 1814: meg nem jelenésénél fogva zálogolták [Dés; DLt 56.15]. 1834: ezeknél fogva alázatosan meg kívánna a' Felperes, hogy az Appella(ti)onak helye ne adattassék [Asz; Borb. I]. 1847: Hivatali Kötelességünknel fogva adgyuk ezen Hiteles bizonyítványunkat [Kv; AsztCLev.]. 1865: (A hagyományozott vagyon) kezelje az, kit végrendelem végrehajtoi e végre kinéveznek, ennek történést halála esetében pedig az, kit ezen kezelő maga helyett végrendeletileg ki nevez 's így tovább, mely-nél fogva felkérem az ily módon ki nevezendő kezelőt, hogy mindjárt ki nevezése után végrendeletileg utodjáról gondoskodjék [Kv; Végr. 4].

5. *melynél/vminél* ~ *ennélfogva*, ennek tekintetbe vételével, ennek értelmében; prin urmare, in consecință; demnach/ensprechend, mit Berücksichtigung dessen. 1817: a' Midőn az Egés esett ... a' Vajda ... keze alatt lévő Embereit fel költvén Ugy ment ki a' Tűznek meg oltására ... Melynel fogva, hogy sem Harang fére verés, Sem Falusi Biro által léjendő meg szollítás nem volt ... ki nem mentünk a' Tűz meg oltására [Cold K; JHb F. 5. 3/3]. 1877: Tessék ... Ngodnak most mindjárt ... az Ex(pone)ns Ur(na)k nevezett szökövény emberét az az illető modonn resignálni az ellenk(ező) esetre nehézségire ne légyen Ngodnak ha az exponens vr a' Törvényes ut mutatásoknál fogva Ngod ellen mind azt el fogja követni,

a' mire tsak a' Törvény fogja vezélni, de el sem is mulatya [Dob.; Somb. II].

6. mindenestül ~ a. összesen; total; zusammen. 1581: Mindenesteol fogva Tezen singet 159 1/4 [Kv; Szám. 3/IV. 18]. 1585: Az Scholaban mikor az Zuksegh helt mind a keteobol rútsagot ky húzon harom kadal attunk harom kadiatol f l tezen mindenestul fogwant f 7 [Kv; i.h. 3/XIX. 27]. 1698: (A jб-ok) mindenestől fogva Tizen haton vadnak de az Portiot igen vekonyan segíthetik [Szászkerked K; LLt Fasc. 154]. — b. teljességgel, teljesen; cu totul; ganz und gar, schlechterdings. 1560: az malom fellől valo perpatfiarokot mindenesteól fogva hatra ffogúann ilyen egienesegre es bekessgre ieóttének [Mv; JHbK XII.7]. 1578: Az teob tellyes rezbely fölwl megh Irtt Jozagnak mindenestül fogua bekeseges vrasagaban hagyuan [Jobbágyfva MT; Bál. 79]. — c. egészében; in totalitatea lui/ei; im ganzen, in seiner Gänze. 1586: Perczy(eni) Janost peniglen az eoczyet mindenesteol fogwan zent kiralj^a rezbeol Elegite meg az Kis retben, Debren^b feleol hat Rwd rettel az Also fordwloban [Nagydoba Sz; Borb. I. — ^{a-b} A Nagydobával tózsomszédos Debren és Szilágy-sztkirály]. 1694: a belső Var Udvaranak az felső szegeleti mellet va(gyo)n egy Kősziklából ki vagot Kut, melly tellyességgel mindenestől fogva el pusztult [Kővár; JHb Inv.]. — d. minden tartozékával együtt; cu toate anexele/acareturile; mit allem Zubehör. 1673: Nehai Toth Miklosné aszszonjomat ... házánál találva(n) személlj szerint ... tőn illjen választ ..., ha kel néki építse, nem bánom bizony ha ide jü örömost el igazitom, mert most mindenestül fogva betsüllik, de eszt az házat többre még tala(m) anjra sem betsüllik, de én bizony penzt ne(m) adok: most nintsen ollya(n) árra az Eörökségnek [Kv; KvLt I. 182 Bátsi Péter szb kezével].

7. maga tetszésinél ~ maga/saját kénye-kedvére; dupá bunul său plac; nach Belieben. 1796: Olasztelki Tit. Kolumbán Samuel Uram .Kinda Netyifor ... nyilas háza után lévő kaszálojából egy jo Szekér szenáját készen fel takarítva, tsak a maga tetszésinél fogva hatalmasul el vitetett [Kük.; JHb XX/23].

Vö. a fogvást címszóval. — Az clavult fogvánt alakra l. még további erdélyi adalékokat: MNy IV, 128–9, SzE 388–9.

fogvájó scobitoare; Zahnstoher. 1696: Egy kálán kis villa fog vájó [LLt]. 1711: I Filegrand, meljb(en) fül vajo, fog vajo, s ollo va(n) 6 // — [Ap.5 Apor Péter inv.]. 1789: fog vajo [WLt Cserei Heléna jk 29a].

fogvájótartó-tokoeska fogvájótokocska; toc mic pentru scobitoare; kleiner Behälter für Zahnstoher. 1782: Egy Másfél Iznyi hosszúságu fogvájó Tarto Ezüst Tokocska^a [M.fodorháza K; RLt. ^aSomai Sándor ellopott portékái közt].

fogvájó-tokoeska fogvájótartó tokoeska; toc mic pentru scobitoare; kleiner Behälter für Zahnstoher.

1743: Egy fog vájó ezüst Tokotska [O.fenes^a; JHbK XXIX/28. — ^aKésőbb: M.fenes K].

fogvánt l. fogva

fogvást l. Helyre von.; cu privire la loc; lokal: vmitől kezdve; incepind de la; von ... angefangen. 1670: Radnától fogvást le Havaselföldéig valamennyi káros praetendus lehetett, azokat ők mind összegyűjtötték ide Tatros hoz [Bodola Hsz; SzO VI, 328]. 1775/1802: a Burgyej szakaturájának ajjátol fogvást pedig fel az oldalon az Bércz tetőig, hol es minemű helyeken Coincidáljan a Bezdedi^a határ ... a Nagy Kristolczi^b Hatarral, nem tudgyák ki jární [BSz; JHb LXVII/3. 76, 144. — ^aSzD.^bKésőbb: Nagykeresztes SzD].

2. Időre von.; cu privire la timp, temporal; temporal: óta (vmilyen időponttól kezdve); cu incepere/incepind de la; seit, von ... angefangen. 1776: Husvettel fogvást tellyességgel nem arra valo volt szegeny [Nagyida K; Told. 22]. 1775/1802: az említett kaszálo Irotványt. Meltosagos Grof Csaki Imre Ur decessusátol fogvást. ... a Bezdiediek^a pacifice birtak [BSz; JHb LXVII/3. 117–8. — ^aBezdéd (SzD) lakosai]. 1801: Argye Eva eő Nga házában lakván az el mult 1800ban volt Szt. György nap tájéktátol fogvást maga Esztendejét attan igazán ki tőltötte [Erdősztyörgy MT; WH. Hoszsu Kálo (60) cigányvajda vall.].

Szk: attól ~ attól fogva/kezdve. 1779: Miolta a Mlgos Exponens Aszszonynak a Férjével annyí ügyes (!) bajai voltanak attol fogvást soha együtt sem voltunk [Marosvécs MT; KS özv. br. Kemény Zsigmondné Rhédey Druziánna (61) vall.]. ^a azótától ~ 'ua.' 1743: miolta az sővényfalvi felső falu végén a' Malom erigaltatott az oltátol fogvást mi legén az oka igen kevés hasznót és vámot mérünk a' Malombol [Ádámos KK; JHb XXVIII/9]. 1770: eő Nga Malma a miotátol fogvást építettett az otatol fogvást az magass gátnak vizbeli fel tojása mián nagy praejudicumat szvenedni Láttatik [Kük.; JHb LXVII/17]. ^a elejétől ~ elejétől fogva/kezdve. 1681: az eő Kglme instantiajara eleitül fogvást a miolta egy massal esmeretseget vetettünk, hozza(m) valo baracsagos synceritassaért megh engettem harom esztendeigh hogy usualhassa azon Gyalari vas kő banjabeli vas követ [Vh; VhU 250]. 1762: kit hallat hogy ... eleitől fogvást ő tanacsalta volna kisséfiát edes Attya ellen ...? [Msz; MbK IX.29 vk]. 1786: hogy ha magak nem őrizték volna eleitől fogvást mai napan nem volna erdejek olly állapotban, mint vagyan [Torockó; TLev. 4/13. 10]. 1811: Nehai Érkeserűi Frater Antal Ótsém Gazdaságára nezve zsengejtitől fogvást Óröke Szorgalmatos Gazda volt [Felső SzD; Bet. 5] ^a emlékezetétől ~ attól fogva, ameddig vkinek az emlékezete felér. 1770: (A) Circumscribált kaszálo emlékezetünkétől fogvást mindenkor a Nikita Agon lévő Maradékok birtak [Salamon SzD; LIV/12. 10] ^a gyermekségétől ~ gyermekségétől fogva. 1743: ha az Urnak valamellyik jo(szá)gában Tisztártó kivantatnek, tehat azt az iffiját mely(ét) gyermek-

segetől fogvast felneveltem magam gondviselés(e) alatt recomendálna(m) [TKI K. Mihály Deák Teleki Ádámoz]. 1839: N(eme)s Nagy Ferencz Uramat igen jól esmérem még gyermekségétől fogvast [Érkávás Sz; Borb. II] * *régtől* ~ régtől fogva. 1659: Czicz hegyen egy regtül fogvast el pusztult szőlő hely [Dés; EHA] * *születésétől* ~ születésétől fogva. 1750: születésétől fogvast tudom hogy egészségtelen volt à Léánka [Bulzest H; Ks 113 Vegyes ir.] * *vhány esztendőitől* ~ vhány esztendőitől fogva/kezdve. 1743: (A rét) egészen iszopban és vízben áll a' Sövényfalvi berekkel edgjuít egj vagj ket esztendőktől fogvast [Ádámos KK; JHbK XXVIII/9]. 1775/1805: ezen Salamoni Ember ... már egy néhány Esztendőktől fogvast nem kaszálja s nem usuálja [BSz; JHb LXVII/3. 122]. 1781: ezen irotvány kaszalo Ret 40 Esztendőitől fogvast mind à Kornis Udvarhoz biratatott [O.solymos KK; Ks 19/IV. 8] * *vmennyi időtől* ~ vmennyi időtől fogva/kezdve, vmi óta. 1717: Már jo darab időtől fogvast hallogatom à hir hintegetesét [Kv; Ks Biro Mojszes lev.].

3. *kicsinytől* ~ *nagyig át* a kisembertől a nagyig; de la mic la mare; von dem kleinen Menschen an bis zum großen. 1678/1683: Valakiknek, azért lehet, akkor kel szolgálni, mikor modgia embernek benne, kicsintől fogvast nagik (!) mindeneket, megh becsűny, s az alacsonokkalis magat szeretetve (!) s, minden bosszuzést ferre tenni, s minel több barátokat maganok szerzeni [Ks Kornis Gáspár kezével].

Vö. a *fogva, fogvánt* címszóval.

fogy 1. elfogy/kel; a se vinde; ausgehen, vergriffen sein. 1676/81: Az Vasnak el adásában obser-vállya* asztis: hogi a' mennyire az két szekérhez valo vas hordo Lovaim gyözhetik, meg szünes nélkül aszt mindenfelé hordassa sokadalmok(ba); hogi avagi csak az Lovak is haszontalanul it-ho(n) ne vesztegessenek a' szénát s az abrakot, s az vas is fodgyon [Vh; VhU 660. — *A számtartó].

2. kevesbedik; a se micşora/impuţina; sich vermindern/ringern. 1656: az varási renden liveő emberek igen el fottanak s naponkentis fogjnak [Dés; DLt 435]. 1679/1681: Sajtot penig à Major-sagh Juhok utannis csinálnak, azokra is szorgalmatos vigiazaşa légye(n) eő kglmenek*, hogi számok szerint is inkább szoporodgianak mint fog-dgia(na)k, azoktol valo gyfjtement is igaza(n) prae-stallyák [Vh; VhU 673. — *A vártartomány provizorának]. 1732: egyszer latom hogi az Lisztem fogj nem szaporodik [Noszoly SzD; Ap. 4 Hatházi Kristóf Apor Péternéhez]. 1742: az Eccla penziből visitatio költésire es egjeb díb dáb dolgokra ne kölcsenek, hanem az illyen költeseket egymásra vesék fel hogi az Eccla penze fogjon (!)* hanem nevedgják [Szemerja Hsz; SV]k. — *Előtte tollban maradt a *ne szó*].

3. csökken, fogyatkozik; a scădea; abnehmen, nachlassen. 1852: Lelkem Anyám magával jól tehetetlen minden nap fogy az ereje — kér hogy

itt ne hadgyam [Kv; Pk 6 Pákel Krisztina férjéhez].

4. ? kb. gyengül, szegényedik; a slăbi/sărăci; schwächer werden, verarmen. 1607: az faluis három tizesbe volt azért az ket feltizes tilalmat tet volt az zaporodik az altizes penig fogiot [UszT 20/233].

A terjedelmesebb idézet és a belőle itt kiszakított adalék 'arog fog-a miatt a fent adott jel. is bizonytalan.

5. apad, zsugorodik; a scădea, a se micşora; kleiner werden, zusammenschumpfen. 1762: azon berek a viz Szagattása miatt fogjott fellyül aloi pedig Szaporodot [Udvarfva MT; Ks 67. 48. 31].

Szk: *fogyton* ~ szüntelenül/szakadatlanul apad; a scădea/descreşte neincetat; unaufhörlich/immerfort sich verringern. 1653: Ezalatt élések fogyton-fogyván, végtére meglassudának a vár-béliek, és a várat őrizni alább hagyák [ETA I, 156 NSz].

6. lefogy/soványodik; a slăbi, a deveni slab; abmagern. 1778: csak félek, hogj nem sokáig él szegény, mert lăczhatosképpen erőssen fogy és gyengüle [Dédács H; Ks 96 Gyulai Ferenc lev.] 1751: a' Lelkem Anyámatis fájlalom, mert minden nap gyengébb gyengébb fogy, kevés időt lehet néki igérni még [Kv; Pk 6].

Sz. 1771 k.: naponkent bizony mint a' gyértya fgyok, mint a fű és a' gyenge plánta a' nagy hévségben hervadok s mind ezekben ha az Isten hathatosan meg nem vigasztal egészen elis fgyok s elis hervadok [Kv; Pk 2 Pákel Mózes nyil.].

fogyás imputinare; Verminderung. 1590: Lat-wa(n) azért a' keoweknek Naponkent valo fogias-sat Apadasat es Az Foghaznakis Rementelensaget, ... valasztottak a' Gondwiseleser Miklos Deakot, es Dioszeghy Istwánt kik az foghaznal valo zwksegés falt keobeol haladeknelkwl illendeókeppen megh Epicchek Mennel hamareb lehet [Kv; Tan]k I/1. 140].

fogyaszt elfogyaszt/költ; a cheltui; verzehren. 1860—1861: récze, gyöngy- és házi tyuk feles számmal, az utóbbiakat nagy mennyiséggel hordják* ... a m.-vásárhelyi piacra tojásaikkal együtt, lázaiknál is sokat fogyasztanak [Benkő, MszIsm. 12. — *Ti. a falusiak].

fogyat 1. apaszt, zsugorít; a scădea/micşora; verringern, zusammenschumpfen. 1723: ez az Eorökség igen káros lévén mivel az patak igen Szagattya s fogyattya [Kissolymos U; Márkos lev.]. 1751: Lévén imitt amott az Vandorék szánto földenek szomszedsagaiban nékem is földem, mindenütt el szanttyák borozdoljak, földemeit fogjatyák, semmit nem tudok tenni vellek [Balázstelke KK; IB. Vonya Bocskai (50) jb vall.]. 1765/1770: azon Földet a viz fogyatta [Széplak KK; SLt évr. Transm. 340]. 1806: ő Nagysága Majorját, és ... Tanorok nevezetű kaszáloját fogyatta, az régi ország Uttya mellett le follyt régibb Küküllő árka [Erdősztygyörgy MT; WH].

2. csökkent, szűkít; a micșora/reduce; vermindern/engen. 1765: az az után épült Malmok à Vidékít* megh kissébitették és fogyatták [Náznánfva MT; Berz. 13. V/12. — *Ti. a malomba járó vidékét].

3. apaszt, csökkent; a scădea/impuțina; vermindern. 1678/1683: Is(te)n kegielmeből ősdmtől marat ket agrol levő ioszagocskamot, nem fogiattam edegh, hanem edes Atjam szaczaban el zalogosítottakatis, vissza szerzeni igiekeztem, sőt, más sunnais szaporatasavol farodoztam [Ks Kornis Gáspár kezével]. 1699: az en kedves Feleségem Kapi Anna keze alatt lévő kevés jóságomat nem fogyatta sem pusztította de sőt inkább szaporította s adosságimat is megfizette [Mk Macskásy Boldizsár végr.].

4. (létszámot) csökkent; a scădea (numărul/efectivul); vermindern. 1681: a hámor és eörhöz is elejteől foguán rendszerent tartozó szolgákat senki tekintetiért és magam hasznáért is nem fogiatom, seőt ha kik eddigh is ki iratták magokat uagy más-keppen is elidegenedtenek, helyekre hozni s számokot az jó műeseknek, bányászoknak s eórállók-
nak szaporítani minden igyenes utakon módokon is lilkem ismereti szerént ígirkézem [CsVh 87].

5. dtv emészt; a mistui/istovi; zehren. 1600: (A had) tereh wiselesekkel mínt fogiatott legien egez orzagul bennwnket [Torda; DLt 263]. 1704: Már barentis* hada nemzetünk fogyattya, Hazánk ékességét tűzzel elrontattya [EM XXV, 276 gyász-ének. — *Baron de Tige császári ezredes].

Szk: életét ~ja vkinék életét elemészt. 1763: Insinualván Instantiájáb(an) ... Fejér István eö-kegjelme, miképpen kívánta adoriálni Eczakának idején Házában az I(nct)us mezetelen fegjvert, rosza czélozo szándékkal kezében hordazván, Apját, Nemzettségét attával, teremttével szidván, kátomalván, és mind I(ste)n, ugj Hazánk Törvényét is semminek állítván, hogj minél hamarébb életét fogjattya fenyegetvén . hogj érdeme szerént büntetessék . szükséges| az Ia . ezen gonoszágát, hogj inkább tetézhesse, arrais vetemedet hogj tölcsék, magokatot ne fogjasz-
tának küldette, hogj életét fogjattván maga lat-rához inkább ferhez mehetne [Torda; T]jk 147, 180].

6. ~ja magát emészt/epeszt magát, (el)emésztődik/eped; a se consuma/mistui; sich (ab)härmen/quälen. 1699: Azért edes Léánjim ebben újogogj-
gjakot megh <v>eszkekedést ki ne hozzatok, más-(na)k kedvét ne tölcsétek, magokatot ne fogjasz-
tok, az rosztanácsnak ne engedjetez [Mv; MbK 89].

7. dtv ? kb. lejárát; a face să-și piardă creditul/considerația altora, a discredită; in abtun/unmög-
lich machen. 1597: Chizar Andras ... wallya ... Ez nemely nap ieot wala hozza(m) Sardy Janos kerde(m) teolle ha meghis fogwa az felesége, monda hogj, Megh fogwa wagion elegh rozzul wagion az dologba(n) inkab hizem hogj el kezdy fogiatny az Sardy neuet [Kv; T]jk VI/1. 100].

8. elkölt/fogyaszt; a consuma (mîncarea, băutura); verzehren/speisen. 1732: Ezen Ioszágbán a Kortsomárlásnák ideje ritkan vagon, hogj hasznoson folyhasson, leg inkább akkor esik kitsid ideje; mikor a bor szük, mert mikor a szőlőnek termése vagon, a Falubelieknekis tsak vagon, s ollyankor nem is igen kél az Vrak Bora, az utazok-
nak sem igen esik elejekben, hogj azok fogyatnák, nem lévén igen utban valo hely [Szászstjakab SzD; TSb 51].

fogyatás 1. (számbeli) csökkentés; reducere/scădere (numerică); Verminderung. 1684: mivel a Tolvajok igen el aratta(na)k az egész Országban, azok(na)k fogyatásában is industrialkodgyek kgl-
metek s hűsegtek [Uzslt fej.].

2. apasztás; impuținare, micșorare; Verringerung. 1695: A Dezmákon esni szokot Collatiok in totum nem tollaltatnak, csak szintén legyen illendő keppen és nem tékozolva, ez irántis megfelelvén nem az Ecclesia bonuminak fogyatásának sőt inkább szaporításának [Kv; SRE 37].

3. pusztítás, irtás, distrugere, stürpire; Ausrottung. 1722: Az el mult Ország Gyűlése alkalmaz-
tosságával forogván in discursu a verebek által naponként tapasztalható sok károk arra nézve hasznosnak és egyszersmind szükségesnek is itelte à Gubernium à Verebek fogyatása felől minden Vár-
megyekre és Szekekre committalni hogj minden Gazda ember 50. vereb főt tartozzék beadni [Ks 83 gub.].

fogyatéék 1. Jelzői haszn-ban; in funcție atributivă; in attributivem Gebrauch; maradék; rest, rãmășiță; Rest. 1650: Valami Magyar Orszagj fogiatek bor maradua(n) itt Eö Nagok el menetele uta(n), Viszik pincea tokokba(n) Szamos Vyuarra [Kv; Szám. 26/VI. 366]. 1684: Segesvári fogyatéék Fűszerszám egy negy szegeletű öszve szegzett ládában [Uti]. 1716/1793: az hiteseznek vagy határ őrzőknek fogyatéék kalongyáját gabonáját bé hozhattja [A.csernáton Hsz; SzékPt 30]. 1764: Fogyatéék ősz buza [Buza SzD; LLt]. 1804: egy Hordo fogyatek Borral [Borosbenedek AF; SLev.].

2. ~ján van fogytán/fogyóban van, fogyófélben van; a fi pe terminate; zu Ende/zur Neigegehen. 1756: Éles tartó Bólthban .. egy hordoban kevés etczet fogyatéékján [Déva; Ks 92. I. 32]. 1793: régetskén vivén Bort a' Falukra, vagy két hejt fogyatéékján tudom lenni a bort [Hadad Sz; JF 36 LevK 294 Benkő Elek lev.]. 1804: egy 4 Vedres Palinkás atalag Palinkával fogyatéékján [Borosbenedek AF; SLev.]. 1816: egy Hordoba a' Bor fogyatéékján lévén le szürtem Czifündereke [Mezőmadaras MT; Born. XVb Séra István sz kezével].

fogyatéék-kalangya kb. káros/károsított kalangya; caie descompletată; geschädigte Mandel. 1716/1793: gabonája ha olly káros helyen vagon, hogj lopástol vagy kártol féjti (!) ... hirt tévén

az liteseknek vagy határ őrzőknek fogyatéka kalongyját gabonáját bé hozhatja [A.csernáton Hsz; SzékFt 30].

fogyatkozás 1. hiány; lipsá; Mangel, Fehlen. 1575: Biro es Kiral biro vra(m) Eleot Herceg gaspar, vogner Mihál Silassy Myhal es Zabo Istwan, .. valliak hogi mynd az fragmentawal egembe Mertek zerent Nem Talaltak teobet 13 singnel az zoknyaba, es eok vgian vgi Inteztek hogi ha chebeli Mester cinalta volnais az Mynemw fogyatkozás benne vagion Melto volna Rea vetny [Kv T Jk III/3. 408]. 1596: Emlkezhetik kegmed rea, ennek eleotte is michioda zerettel intettewk kegmedet, hogi az my zerelmes Atiankiara oly gondot wiselne hogi semmibeol fogyatkozasa ne lenne [Déva; Törzs. fej.]. 1604: az huga borok (!)* azonj kere gergely wram hogi az lohoz hozza latasson, s monda gergely wram hogi, Jo atiamfia, hogi En felelnek nem felelhetők az magamet sem ohatom, de az legenieket haza nogatom hogi Etelbeol Italbol fogyatkozassa ne legien [Uzst 18/126 „Zaz Mihaly Andrasfalwy mohos Ferench Jobagia” vall. — *Borók a Borbála beceformája]. 1688: protestala mű elottunk Kaszonj pal uram, hogi miuél a leuleket manuteneallja Czutak Istuanne Aszonlom s fel nem adta, eo keglme vgi czelekediek, hogi ha az leulekben ualami fogyatkozás leszen, ha mű busulasa köuetkezik maganak tulajdonissa (!), mert Kaszonj Pal Ura(m) meg keresi erette annak ideb(en) (!) [Ksz; BCs fej.]. 1718: Ami penig a'penzt illeti meg ádam ... ebből Fogyatkozás nem leszen [Mezőbodon MT; KJ. Fogarasi János lev.]. 1730: Az Hazat, Csúrt megy vizsgálvan es egieb epületeket kerteket, semmi fogyatkozast nem üsmertünk az Inventarium szerent [Uz; Pf]. 1774: volt vgyan Fogyotkozás a Szántó Földek Terméseibenis, azért hogi egyszer Sem trágyásztattak Tiszt Uram eó kigyelmék ... de azok(na)k Terméseket, hogi trágyázatlan maradtanak is Fogyotkozásokat nem tudgyuk meg mondani [Mocs K; KS Conscr. 78–9]. 1806: ha valaki az idegeneknekis szalonát el adott, a miat a piatznak Semmi Szűkölése vagy fogyatkozása se volt [UzLt ComGub. 1753 u.].

Szk: ~ *esik* hiány jelentkezik. 1580: ha valami fogyatkozás esnek es az it be(n) hylzalt belegezet barommal az varas zwkseget be ne(m) ernek tartozanak az tósersege be hozot barmot is le vagattatny [Kv; TanJk V/3. 192a]. 1591: az eleobbi konihanak alkalmatlan helien voltat megh tekintuen, . vegeztek eo kgmek hogi alkalmas helt rendellienek mas konihanak, ... hogi ha vrunk ide teortennek iwni, ne esnek valami fogyatkozás az koniha dolgabol [Kv; i.h. I/1. 160] * ~ *t szenved*. 1676/1681: ha az eó gondviseletlensege miatt éri valami veszedelem az ollyaten apro marhat, kivalkeppen az étlenség miat; azoknak számokhoz képest eledeleket is ki szolgaltassa; Ugi hogi fogyatkozast ökis ne szenvedje(ne)k s à tékozlás is el tavoztassák [Vh; VhU 657]. 1695: az Istennek gyülekezete nevedekdest vehessen, s nem penig fogyatkozast szenvedgyen [Kv; SRE 33]. 1769: (A)

Pestisnek ezen Hazába ki terjedése ellen kivántato vigyázásra nézve szükséges a Militianak ide valo járasa, hogi azok fogyatkozást ne szenvedgyenek, porontsoltatik kegyek(ne)k, hogi az olyan Masirozo Militianak Tisztei Quietantiájára ... Naturáléket adgyanak [UzLt XIII. 97]. 1817: Contrásnak hogi ide visába* meg tétetett az Exponens eó kegyelme .. a' maga idejébe mindenkor meg jelent, es soós vizet néküink ki osztogatván, ugy kötelendre^b a' falujaba viszszá utazatt .. Soós vizet minden heten a' maga idejébe ki adni meg jelent, ha maga nem tehát személyesse által is melynél fogva fogyatkozást nem szenvedtünk [KLev. 10. — *Visa K. ^bKötelend K].

2. hiányosság; imperfectiune, deficientă; Mangelhaftigkeit, Übelstand. 1596: Megh értettek biro vram zawabol, az nagi zertelenseget, meli az vasar dolgabol vagion, feokeppen edel dolgabol vegeztek azert eo kegmek hogi . mind affelenek arrat, mind penigh egieb vasari fogyatkozásokat el vegeztek es meg Iobbichak [Kv; TanJk I/1. 273] | vj Itilet az nouum(na)k continentiaia az hogi egyzer minden teóruenybelj fogyatkozások meg epitessenek [Uzst 11/73]. 1781: az Elejiről réája maradtott Örökségnek fogyatkozása ki nem potoltatik [Nsz; Told. 3].

Szk: ~ *esik* (a *dologban*) hiányosság származik (a *dologból*). 1572: az Safar vram eo k. Byro vramhoz vgi halgassanak es vgi Beochwlliek hogi az eo k. paranczolatyara kessek es Engedelmessek legenek Minden Ideoben hogi seh az feyedelem sem az varos dolgaiban eo Myattok fogyatkozás Ne Essek [Kv; TanJk V/3. 54b]. 1579: Az ado feiebe az ado Zedeok keolchylenezenek hogi fogyatkozás ne essek a' dologba [Kv; i.h. 201b]. 1832: Nehogy ide hátrébb az üsse ki magát, hogi az emberek étlen nem jöhetvén szolgálatra — amiatt az Oeconomiaban valami hátramaraadás és fogyatkozás essék — Még mostis majd meg hálnak éhel — hát még az őszön [Torda; IB. Demény János tt lev.] * ~ *t hoz*. 1597: Lattiak ew kegmek warossúl meli nagy fogyatkozast hozzon az is Az keőssegenek, hogi az Georeogeoket es egieb kewlseo kereskedeoket harmad napnal touab it nem akarnak az Aros vram zenwedny [Kv; TanJk I/1. 294] * ~ *t lát* hiányosságot tapasztal. 1583: myerthogy zamtalan fogyatkozásokat latlnak varosul, Azert vegeztek matul foghua minde(n) wdeobe(n) obserualnj hogi Biro vram, es keowetkezendeo Birakis minden Negy hetben egzer az cedulat el iartassa es eo kmekeket varosul egybe gywche, el se halgatodgyek ez Rend tartas hogi Nem chak azokrol Aki ket Biro vra(m) p(ro)ponal, hane(m) egieb fogyatkozásokrolis vegehessenek [Kv; TanJk V/3. 275b]. 1738: Nagj fogyatkozást látván(n) a T.N. Tanács a szalonma nem árultatásáb(an), ezen defestust rectificálai kívánván(n) Concludáltatott a T.N. Tanácstól ... hogi Mészáros Atyánkffiai ó kglmek szüntelen árulják a szalonát fontal, Hentes Atyánkffiai hasonló képpen [Dés; Jk 491].

3. csökkenés; scádere, diminuare; Verminderung. 1724: pater Elekis ... vásznat hozott ide a'

meleg vízbe fejeztetni, a' viz ugyan elég bő és meleg, de essős üdö . . . , a' nap meleginek fogyatkozása miatt, nem fejeedik a' vászton [Algyógy H; Ap. 2 Apor Zsuzsanna anyjához].

4. (számbeli) fogyás; scādere/reducere (numerica); Verringerung. 1808: a' Magyarok nem bőjtölvén, és minden konyhára valot fel divatlankodván, nints mivel kenhessek a' kereket, és már ezen dolog is mennyit segítette légyen a' mi Nemzeünk(ne)k terjedését, és a' Magyarok fogyatkozását, alig lehet el gondolni [Kemény, CollManuscr. Tom. XXX Varia XII].

5. szűkölködés; lipsä; Entbehrung, Bedürftigkeit. 1693: Mint hogy a' Refr Eccl(ana)k Praedikator dolga irant nagy a' fogyatkozasa, . . . naturaltassek Csengeri Ephraim Ur(am) után való kölcség küldés, és haza hivatása ö k(ne)k, az Eccl(ana)k így tecczik, hogy a' Franekerai Tiszt Professorok^a requiraltassa(na)k az Eccla nevével, hogy ö klmek Csengeri Uram(na)k adgyanak kétszáz Tallerokat [Kv; SRE 13. — *Köv. a professorok nevének fels.].

6. nélkülözés; neajuns, lipsä; Entberung. 1578: ha ualami fogyatkozast, az isten valamellikre olliat bocziatana, hogy az eo rezze molnot, el keletnek adnjok [Hsz; Bál. 1.]. 1598: Ezek kiueol, mint hogy latuan sok fogyatkozast, Chiereni Lazlo vrunknak, Teke Ferencz vrunk ada vgian mi elottunk huzon eot forintot [Törzs]. 1600: Chyszar Mihaly vallia Harsany Peter Jo eleo ember vala, es Jo mywes vegre betegsege myatt volt fogyatkozasan [Kv; Tjk VI/1. 514]. 1644: Ersek uy vari Nagy Istvan felessegevel Tompa Borbara Aszszoniat, es fiatal Nagy Istvannal egywt, Jelentve(n) illien hadi expeditioba(n) valo szwkseges, es szegeniseges allapattiat melire kepest kenszerittetek egy hold szeolejet el adni . . . megh kena laezert^a mi elödtwnk Nemzetes Nehay Nagi Falne Aszszoniomat Ros Anna Aszszont az megh nevezett hold szeoleovel; Noha szwksege ne(m) leven eö kgmenek reaiä, mind az által illie(n) szwkseges Allapattiat, es fogyatkozast eö kgme megh tekintve(n) az szeoleöt magahoz vevé [Déva; JHb Fasc. 53/u. — *Mint szomszedot]. 1704: En . . . Székely Kereszturban lako^a Kovács István Adom tuttára a' kik(ne)k illik, hogy minek utánna Országunkb(an) grassaló ellenség által lakó helyem, házam, residentia(m) el égettétvén, marháimtul és minden jöszögömtul meg fosztatván nagy fogyatkozásra jutottam volna . . . Bodrog Keresztur Várasáb(an) pusztä ház Telkemet attam Tekint(etes) Nemz. Dobozi István Ur(am)nak . . . Debreczen Városa Fő Birájának . . . Négy száz el est 400 Magyar forintokon [Inc. VIII/9b — *Debreczenben kelt, de saját kezű ir.]. 1730: Mind két Esztendőkbeli Ratioimat . . . helyes Postulatummimal edgjütt alázatosan commendalom a Tisz. Exactoria szokot irgalmas-sággal és igassággal folytatando Ventilatiojára meg eshetett fogjatkozásaimrol, jo Uraimat devote követvén, és consolaltatásomat tellyes bizodalommal Várván vagjok és maradok . . . alázatos öreg szolgálja Füzéry György mpr [Kv; Szám. 56/XIX. 29]. 1789: Buzát Rosot, és kevés Zabot

szoktak vetni de a Falubéli Lakosok aval fél esztendeigis meg nem érik hanem ebéli fogyatkozásokot Szekereskedéssel és egyéb napzamoskodással potollyák ki [Kénos U; UszLt XII. 97].

7. hiba; greşeală, eroare; Fehler. 1575: c(on)-stal az lato Mesterek vallasabol hogi Ninch benne^a Mind az cemelet . . . es az chinalasais Nem Iol vagion, teob fogyatkozásokis vadnak Benné [Kv; Tjk III/3. 408— *A szoknyában]. 1592: Ngod paranchyola hogy minemeo fogyatkozas Relatoriajaban volt mellyet az eleottis my Irattunk volt azt megh epiteneok Azert my Nagos Vrnuk az Ngod paranchyolattya tartasa zarent meg epitettwk [Esztelnek Hsz; HSzjP]. 1676: az iroban lehetett a' fogyatkozás, hogy szánto földjeivel találta irni, . . . talám magamis fogta(m) irni az szokás szerént [Tövis AF; Bál. 1.]. 1703: gyulai Boldisár Deák(na)k Remekét be vette az becsületes Czéh, Mivel hogy fogyatkozás nélkül nem találtatott . . . az mostani boldogtalan időhöz képest büntettetett ad f. 5 öt forintra [ÖCJk]. 1770: a viz az also kerékre fel tójult, s az also kerék nemis forgott, de az also gát okoztaé vagy egyéb fogyotkozása ezen malom(n)ak nem tudom [Ádamos KK; JHb LXVII/128].

Szk: ~ esik hiba történik. 1670: Nemzetes Ebeni Judit Aszszony Nemzetes Földvari Ferencz Ur(am) megh maradot özvegie . . . Házasságra el jedzvéen, Uri s Nemes szokas szerint ugj<an> akkor Copulaltatva(n), holmi fogyatkozások estenek az hitles dolgában . . . Hogy a' rendes hitlesnek tellyes formáját el ne(m) mondotta [Szjk 107—8].

8. rongálódás, romlás; stricăciune; Beschädigung, Verfall. 1603: Myerthogy lathyak eo kiglmek egezh varosul, oda ki az themeteo kerthneki nilwan valo elronthasaath es megh bomlaasaath, wegheztetek . . . hogy az Safar Polghaar vraym . . . minden fogyatkozast es elbomlasit az themeteo kerthnek renoualtassak es megh epythtessek [Kv; Tanjk I/1. 476]. 1676/1681: Az malmok vamjat ighazán szedgye bé, ravasokat tartvan rolla, s ha mi fogyatkozast lát a malmokb(an), jelence megh Udvarbiro Vramnak [Vh; VhU 658]. 1703: tapasztaltunk ez hámoron olyan fogyatkozást, hogy ha meg nem orvosoltatik, lehetlenség semmi hasznát venni, sőt végső posztulásra és romlásra jut dolga [CsVh 119]. 1772: a Fatensek s Commetaeusok Relatiojok hibások voltak midön az én Malmomra kenték egészszzen az eö Excellentiaja Malma fogyatkozásait [Kük.; JHb LXVII/2. 356 vk].

Szk: ~ban van rongált/rozoga állapotban van. 1770: az utrizált Adámos malomnak az gáttya, sokszor volt fogyotkozásában, vgy mostis le nyomulva Léven, a viznek a nagy ereje a gáton folyván le, inkább okozom a porond hanyást annak . . . mind az utrizált Királyfalvi ujj malomnak [Ádamos KK; JHb LXVII/125].

9. kár; pagubä; Schaden [károsodás; pagubire; Eintrag, Schädigung. 1571: Aggyak eleyben eo Nagak Menyee fogyatkozassunk vagion az Buzanak kessen valo Behordasaban hogy azonnal vgian egy Ideoben az kasalasis Raytunk vagion es

Mindiarast az vetes es az zwreth, Neh Maradywnk hatra dolgai(n)kban [Kv; TanJk V/3. 45a]. 1579: Megh értettek eo kegmek Aztis varassul minemó nagy fogyatkozassara legie(n) az varasnak az zeoleo mywesseknek saczoltatassa [Kv; TanJk V/3. 200b]. 1595: Ha kedigh az be zedésbe valami kár lenne gonoz adossok miatt, wagj ha marhat bechwlrtettnenek, auagy keolchegh miatt, vagy ki wezney benne, felét ennek az fogyatkozásnak Sara azzony zenweggye, felét wiczey Mathe, mint hogy az lucrumnak fele viczey Mathét nézj fele azzoniat illeti [Kv; RDL I. 132a]. 1623: Nem kyczyn' Bwsulással Lattwk sok karaynkat es fogyatkozasukoth gonduseletlensége myatth, mellyeket hogy ell tavoztasson es az Vduarbirosagnak tiztinek . megh felellyen keuantatik hogy az Ide ala megh irtt modok zerent viselyen gondott Ideyn [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1690: attol felünk hogy az Esztendőnek szűk termése es ennek az hazanak még az derék bekessegnek es bösegek idejenis propter defectum comerciorum penzetlensége, es az hadak(na)k ennyi sok álá, s fel járása miatt vegben nem vihettük, azert ha valami fogyatkozás esik vetkűl ne tulajdonitassék, sőt az General ő kglme oda fel ő Felsege es ministeri előtt repraesentallya sok fogyatkozásinkat es munkalodgja terhünk(ue)k könnyebbülését [i.h. fejl.].

Szk: ~ *esik* kár származik. 1580: Myert penigh hogy ekeedig eset vgya(n) nagy fogyatkozás, A myat hogy Az hust borybe, es laba(n) Iteletk megh, vegeztek eo kegmek hogy Az hust mind ot kwn az vago hydon mind penigh It ben az Mezarzeke(n) megh ityllyek . az Látó mester Itillie It be(n) megh [Kv; TanJk V/3. 261b]. 1622: Ez alatt pedigh kegtek az regi usus szerént, az Halaszok keozül rendellien arra valo eleghséges embert, az ki az Reunek gongiat visellie hogy az rew dolgabol valami fogyatkozás ne essék [Dés; DLt 347] * ~t *ismer* kárt észlel/tapasztal. 1575: Meg Ertettek eo K. varoswl Kadar Gergel által az Malombely puztasagot, Es az Vyz foliasnak is Bantaszat. Azert eo k. varoswl hattak az eleby 12 valasztot vramra hogi megh laszak Es hwl mi fogyatkozast Esmernek az vyz foliasban, Minden kemeletlen es zemely valogatásnelkwl Meg Igazichak [Kv; TanJk V/3. 120b] * ~t *tesz* kárt okoz, megkárosít. 1583: Valaki, Borat chaplarral akarja ky merethy es arulatni .. hogy ha az chaplaron az eo Tekozlasok miath, vagy egieb lelekbeol indultathwan a' Bornak ki mereseben a' hordonak quantitassahoz kepest az eo gazdaioknak fogyatkozást thennenek: Tehagh raitok megh vehessek es az Meltan Valo megh Vetelnek vtha nylywan ky tessék [Kv; KvLt Vegyes ir. III. 2–3].

10. testi fogyatékosság; infirmitate; Gebrechen. 1598/1635: En Kötelnereo Lorinczy Zekely wasarhelyi* marosszekben lako, hogy az vensegh es erotlenségh miat, halalomnak idejen nyelvemnek valaminemű fogyatkozassa köuetkezue(n) az en imprudentia(m) miat, gyermekim köze kulomb, kulomb igienetlenségh es uizza vonas ne köwetkezzek, ... az my jouaim ennekem vadnak ... tezek azok-

rol testamentumat [Mv; APol. I. 68. — *Mv]. 1670: Az I ... teob complicesiuel egietemben rah tamadua(n), kjtet kezebe fogyatkozaset f 100, faidalomert f. 50 köüet [UszT 49a]. 1674/1681: Haczogí* Dan Szóts supplicatiojara valo valasz. Testének fogyatkozasa nem most esett rajta, azért ha eleim mikor Taxassa lóta Santa volt s megh adhatta az négy forintot, mostis maradgyon abban [Vh; VhU fej. — *Hátszegi]. 1701: Az A hac ratione akar valni ... a kézbeadás megh volt az ajandek is megh volt de mint hogy én jelen nem voltam s ő kglt ne(m) ismertem az utan vette(m) eze(m)b(e) szavab(an) es beszede(b)en) valo fogyatkozaset [SzJk 333]. 1765: Tordán Lako Hegyi vagy Székely Ferentz neví Jobbágy legényem kezének tsonkulása s fogyatkozása ... miatt ép ember nemis lézsen [Torda; TJK V. 257].

Szk: *elmebeli* ~. 1778: ... ép es csendes es zozyn elméjin, minden elmebeli fogyatkozás nélkült lévén tón ilyen Testamentumot [Hatolyka Hsz; HSzjP] * *elmebeli* ~ba *esik*. 1801: Tudjae a Tanu ... hogy az Nehai Gidofalvi Antal Uram Halálózása után tsak hamar Gidofalvi István Uram elmebeli fogyatkozásban eset? [Hsz; BLev. vk] | Gidofalvi Istvan Uram ... elmebeli fogyatkozásban esvén az Fija ... Gidofalvi Samuel Uram alla elé Tutornak* [Albis Hsz; i.h. — *Ti. az árvák mellé] * *eszében* ~a *vagyon* gyengeelméjű. 1793: Fegiuerneki Gergeli deak gallia Aztis veottem ezembe hogi ezebe fogyatkozasa vagion [Kv; TJK V/1. 319].

11. kb. betegség; boalé; Krankheit. 1590: Eo kgmek vegeztek Miert hogy Notarius vram az eo fogyatkozassa miath a' teorweny dolgatis megh fogyatkozattia hogy tarchyon zolgat ollyat a' ky Jlljen beteges wdeobe supportalhassa, es biro Vramath se egybe se masba megh ne fogyatkozattassa . ha lehetséges penigh hat Ith valo fiat tarchon, ky ennek vtannais zolgalhasson Ith hazajaban [Kv; TanJk I/1. 132]. 1658: bizony igy nem is kivan(o)m Doktorokkal magamat Gyogyitani ilyen nehez fogyatkozásban el kesseredet az szivem [Beszt.; Ks Cseffey László lev.].

12. hanyagság; delásare; Nachlässigkeit | mulasztás; negligentiá; Versäumnis. 1598: az mj en nekem volth teórüembelj fogyatkozásom es feledkenesége(m) mindenben uetteo(m) az Uy Itiletetth [UszT 12/99]. 1694: En Fejervármegyeben Fogarasban Lako Boér Peter álitattam az Fog(a)rasi Udvarbiroság tisztriben ... Eskűszóm az élő Istenre ... hogy ezen hivatalomban is Kglis Urunkat eo Nsgát hiven, igazán es jámborul szolgalom (a) ha enig Ratiombol vilagosagra jöhető karos fogyatkozások irant, valami karok következnék, azokat megh fizetem [Fog.; Szád.]. 1720: ha siető az munka ne légyen fogjatkozás [Ks 56 Bornemisza Imre lev.]. 1734: Az Léány Gyermekiek iránt igen helyes a kívánság* ... hogj vasárnapokon fel jarjanak es fenn maradgyanak, bár vgj lött volna eddigis, de akik fel jötttekis a Templomb(a) tanításra fenn nem maradtanak az szülék kövessék el tiszteket mi bennunk sem leszen fogjatkozás [Dés; Jk 556b. — *A két

ref. pap válasza az eklézsia kívánságaira]. 1792: Szászvároson jártomb(an) Debretzenit holmi fogyatkozásaiért nyomosom meg dorgaltam, vagyon benne jois valami, de inkább az Aszszonyok körül valo pepetselésekbe foglalatoskodik [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

Szk: ~ban találhatik mulasztáson érik. 1769: A kiknek Gátyok, töltések, Árkok, vagy pallojok rendeltetet mindenkor olyan karban tartásák ..., hogy fogyatkozásban ne talatassanak [Zetelaka U; UszLt XII. 89] * ~ esik hanyagság/mulasztás történik. 1695: csiplénsnek idejénis mikor be hányák a' buzát, a' Csürbiro bizonyoson igaz hiti szerént fel roja, mindenik asztagbol menyi kalongya jö ki, hogy abbol a' ravásbol rectificaltassék ha mi fogyatkozás eset volna az asztagok rakásakor [Kv; SRE 34] * ~t tess mulasztást követ el. 1732/1770 k.: A praenotált hat Punctumokb(an) ha mi fogyatkozást tenne az Ur ö Nga, tehát ezen Concambialis permuta(t)io egészen felbomoljon [Vajdakamarás K; SzConscr. 144].

◇ **Szk:** ~ nélkül a. hiánytalanul, maradéktalanul; fárá lipsá, in intregime; restlos. 1569: Nyro Josa kwldoth volt ky 160 ftot, Kys Imretol Beke Gergelnek Debrecenbe, es azt a penzt Kys Imre pechyet alat oda vitte, es keszebe attá Beke Gergelnek, Az penzt Megis oluastak, es fogyatkozás nekwl meg volt [Kv; Tjk III/1. 255]. 1588: Az patricariust vegheztek megh tartany Az patricariustis megh eskessek hogy minden zerzamokat a' beteghsegek ellen cum suis integris speciebus) fogyatkozás nekwl conficial, semmiben Ne(m) chalardkodik, el sem zeokik az varos penzewel hanem megh Eplwiwen maradwan az varosban az Varost megh eleghity [Kv; TanJk I/1. 77 — *Ti. a rendelkezésre bocsátott patikafelszerelést]. 1676/1681: Kérges nevü Falubeli Jobbagyink arra kötötték magokat, hogy azon Szőlőnek* minden munkáját jól megh adgyak valamint illik, jo kertekkel tartyak, hasitot karot elegendöt hordanak bele, kapallyak, gyomlallyak, homlfttyak, ganejazzak, egy szoval minden ahoz szükséges munkáját annak idejében minden fogyatkozás nekwl megh adgyak [Vh; VhU 342–3. — *Ti. a Vh-on levőnek]. 1712: ä mü földes Uraink minket obligáltak hogy állitsunk bizonyos Mészárosokat, ä kik ä Várost fogyatkozás nekwl hussal el tartásák [Torockó; TLev. 13/1]. 1803: ez a' dolog igazitásban nem vétetődven, az árenda a' Gyitrai* Communitasnak esztendőnkent 60 Német Forintokban a Királyi Kamarától fogjatkozás nekwl fizetődik [Toplica MT; Born. XVc. 1/82 Bukur Todor (45) col. vall. — *Ditrói (Cs)]. — b. hibátlan/ép állapotban; fárá defect, in stare bunä; fehlerlos, in gutem Zustand. 1687: Vajda Hunyad vára Buzgány (l) nevü Ház; avagi Ur háza Alol faragot Keö Laban, fellyül Kerekded vas abronczon s vas lábako(m) allo Kerekded bokalyos Kemenczeje minden fogyatkozás nekwl [Vh; VhU 502, 550]. 1732: Investigalvan az Ecclia(na)k mindennemü bonumát ugj talaltuk fogjatkozásnekwl, a mint .. urbarizaltattak [Angyalos Hsz; SVjk]. —

e. haladéktalanul; neintirziat; unverzüglich. 1578: Vagio(n) penigh nagy panaz az vassar birakra hogy tyztekbe ige(n) zorgalmatlanak, .. Azert eo kegmet biro vramat kerik hogy vgya(n) valoba megh haggya nekik hogy minden(n) nemo fontot Merteket az Wegezes zerent husnak halnak es egyeb eledelre valo dolgoknak el adassaba elő wygyek fogyatkozás nekwl [Kv; TanJk V/3. 171a]. 1604: Fabian Janos .. azon fewriz molmothys az mintt szinte az eléött wolt megh epecczie fogyatkozás nekwl [Korond U; Ks 14. XXIX. 2]. 1679/1681: ä mely üdöre az erdoháti Joszagh tartozik le jöni ä szolgálatra, azt akkor véllek fogjatkozás nekwl praestaltassa [Vh; VhU 574]. — d. hibátlanul, kifogástalanul; ireproshabil; fehlerlos, tadellos. 1607/1681: megh tekintvén, az mi jambor szolgan(kna)k Szemere Geörgynek hüseg szolgálatyat, ki minket ... mind jo es gonosz szerencseinkb(en) jámborul, igazan, es hiven szolgált mind(en) fogjatkozás nekwl azert mi ... az mi falunkat Kalant* attuk nekü [Vh; VhU 243. — *Kiskalán v. Pusztakalán? H]. 1625: Engemet az I hazához fogadott volt leanyara Kovaczy Katara es minde(n) Jovajba bele vallott es fogadott volt, mely nek(em) igirt Leanyat enneke(m) meges ada annak modgia szerent, az menyegzeo után enis Vgy Viseltem az ott valo mind külső es belseő gondot az en tehetsegem szerent a mint illien szegeny legeny ertekem szerent fogyatkozás nekwl [UszT 107a]. 1801: Mig Szabo Pál élt ... Királyi szolgálatot fogjatkozás nekwl vitte [HSzjP Rádúj János (56) jb vall.]. — e. fölösen; prisoritor; überschüssig. 1723: Ezeken kívül vad hus Bövségesen, verö Malacz Sóó, Aszszu medgy, es Cseresznye, egjéb Aszszu gjumölcs, Kölös es Törökbuza kása Börös pecsenye, Táj fel edes Táj, Káposzta, es egjéb meg kívántato minden féle Kerti vetemény fogjatkozás nekwl [TK1].

Ha. 1590: fogiotkozast [Kv; Szám 4/XIV. 17]. fogiotkozásnelkeolt [Cyf; DLt 308]. 1631: fogiotkozásinkot [F.venice F; Szád.]. 1709: fagjotkozás [KvLt I/197b gub.]. 1809: fogyotkozásokot [UszLt ComGub. 1643].

fogyatkozásos kb. nyavalyás, nyomorult; nevoias, nenorocit; elend. 1786: az 1774dik Esztendőre Biroi hivatalra valasztatvan . Todor Gabor, a nemes Falu Notarius nem letele miatt meg szorittattott Tekentetes Kis Harsanyi Hársányi Ferentz akkori Processualis Ns Aranyos szeki Felső járás-beli Duloja által, hogy Stantaneé Notariust állitsdon Külömben 24 ~ huszonnégy Mforint büntetést nem fogja el kerülni fogyatkozásos Falunk [Barla lev.].

fogyatkozik 1. hiányzik; a lipsi; fehlen. 1852: Az Udvar háznál fogyatkozik két kö gomb, es a' szegeletnél egy pár Téglá is hiányzik [Backamadaras MT; CsS].

2. vmiben hiányt szenved; a duce lipsä de ceva; an einer Sache Mangel leiden/haben. 1585: Biro vra(m) ... Az Juh dolgarol io modon tanachal elwen es instrualtatwa(n), igiekeztek vrunk eo

Nganal minden keppen panaszt tenny, hogy az Iuh Iarasnak miatta Az keozeonsegos Zegenyseghnek Barma Ne fogiatkozok [Kv; TanJk I/1. 16]. 1603: szorgalmatosson zedgyek mind az Satz adot, mind pedig az fel vetet adot és az Saffar Wrainknak penzt administralyanak hogy Biro Wra(m) meg ne(m) (!) fogyatkozok az gondviselesbe(n) [Kv; i.h. 450]. 1728: erdő vagjon ... melyből ha a Praedicator fa iránt fogiatkozok, mertektesse(n) tüzit tarthattja, de maga joszagab(an) által ne hordhassa se ne abutallyon [SVJk].

3. *vmivel* ~ *vminek* szükében van; a duce lipsá de ceva; an etw. Mengel/Not leiden. 1785: egy két hitványság foldozo varga kivéven minden mesteremberekkel fogyatkozok [HSz] *mesterember* al.].

fogyatkozott I. mn szükös, fúséges; neindestulátor, särácacios; eng. kuapp, spärlich. 1599: Myert hogy ertik az Vrunk eo fel(se)ge ide valo Jeowetelit keryk eo kgmek biro wramat ... hogy eo kgme Vrwnkat eo felseget uttjaban talatassa megli keonicergesse által hogy eo felsege az varmegyekre paranchyolion horgianak zenat, zabott, fat es minden elest, holot ny varosul felette fogyatkozott alapatban vagiunk [Kv; TanJk I/1. 344]. 1601: Boér Györgyné asszonyomnak gyermekeivel együtt adának, minthogy akkor fogyatkozott állapottal valának, két fejr lovát r.f. 40 [Vargyas U; DanielO 7]. 1631: Mielhogy Colomban Keresztesnek és Pálnak ereőtlen fogiatkozott állapotok, az uensegnek miatta leuen, az hadi szolgálatra elegendenek [Szentgyörgy Cs; IB]. 1656: en igen arvajul, es mostoha kezre maradvan(n), szegeny es fogiatkozott állapottal voltam [Ádámos KK; Bál. 93]. 1670: consideratio-ban veven minden rendeknek fogyotkozot állapotokot [KJ].

II. *fn* ? kb. gyarló (személy); persoană de o cinstă nesigură; (an Menschlicheit) Mangelhafte. 1772: Én már talán csak a holtakról fók ezután familiájokat, statusukat s a többit feljegyzem s kit-kit aszerént describálom, amint volt s élt. A jókat jóból azért, hogy igyekezzenek jót cselekedni s magok után ... jó hír-nevet hagyni, a fogyatkozottakat és hibásokat azért, hogy azt eltávoztatni igyekezzenek [RettE 268].

Ha. 1644: fogiotkozot [Néma SzD; Ks 90].

fogyatkozottság kb. rongálódás; stricaciune; Beschädigung. 1694: az Asz(szo)ny Telekine Asz(szonyo)m az maga kölcséggel minden hejanos fogiatkozottságot jól meg csinálta(n) mostanában, nagj vas retez van az oldalában* [Kővár; JHb. — *Az ajtónak].

fogyatkozottal fúséges állapotban, szükösen; in stare nevoiasă, neindestulátor; in elendem Zustand, kuapp. 1617: Mjel hogy mostani özwegy állapottyaban ighen fogyatkozottal volna, mind magat mind arwait kellene taplálni [Gyf; Berz. 17].

fogyató apasztó; care scade/micsorează; verringern. 1672: Eu Desi Janos Deák adom tudtara az kik(ne)k illik hogy .. rendelven engemet az Radnothi kulcsarsagnak Tisztiben esküszöm az elő I(ste)nre ... , hogy mindenekben az en ream bizot es bizatando dolgokban az en kgl's Vramnak s Asszonyomnak eo Ngok(na)k igaz hü, serény, es hasznos szolgajok leszek, az eo Ngok kezem alatt valo jövainak szaporgatoja, takargatoja, nem fogyatoja leszek [UtI].

Szk: ~ *barázda* ' ? ' 1764: A Határka pataknaál valo föld(ne)k a felső vagyis fogyato barázdája [Mezőbánd MT; Hr 1/49]. 1772: oly Földek Vadnaké akiknek kezdő vagy fogyato borozdáját vagy also vagy felső végét valaki el foglalta [Márkod MT; Berz. 15. VII/6] * ~ *gabona* ' ? ' 1716/1793: Isten eo felsége az Aratásnak ideit el hozván a mely marhán munkálkodni szokott ... ki viheti meg tzövekenje legeltetheti napkeletől fogva nap nyugotig, a kit nap nyugott után ott találnak ha tzövekelve léssen is poena flor. 1 excipiálván ha urgens necessitas kényszeritti a mely ilyen ha fogyato gabonáját végezni akarja vagy siető kalongyáloja van etc [A.csernáton Hsz; SzékFt 30].

fogyhatatlanul szüntelen(ül), szakadatlan(ul); fährä incetare, neintrerupt; unablässig/aufhörlich. 1842: Egészségem rozsz, ... az orvaságot fogyhatatlanul iszom [Kv Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

fogyófélben. E szk-ban; in această construcție de cuvinte; in dieser Wortkonstruktion: ~ *való* elmúlóban/hanyatlóban lévő; care este pe sfârșite; auf die/zur Neige gehend/seiend. 1777: ezen Praevicinált szölöt tsak ez moston fogyo félben valo Esztendőben apprialvan (!)* az arrol költ Contractualis szerént Nehai Brassai János Vr(am) el maradt özvegvetol [Ne; DobLev. II/491. — *Tollvétség *appropriálvan* h.].

fogyólag fogyatékán, fogyóban, fogytán; pe terminate; auf die/zur Neige sein. 1793: ha a' zab fogyolag van vgy kezdjenek meg egy Asztagot [Kv; JHbK 36 LevK 269 Szarka János lev.].

fogyta I. vége; sfârșit; Ende. 1567: a király* nagy erejét indittá a bójtmás-hava fogyta felé és személye szerént megszállá Kővárat [ETA I, 25 BS. — *János Zsigmond]. 1734: Az kik ... az el mult Revolutio fódttal fogva ab A(n)no 1711 telepedtek becsült földekre, azok közzül, Csak a bene merita Personak(na)k s Marhas Embereknek adattassek személyekre fele nyil föld [Dés; Jk 446b]. 1753: az Olah Györgj ökrei tavasztol fogva njar fottaig voltak Palfi Ferencz vram birodalmában [Tarcsafva U; Pf]. 1763: szandikazam ides Natsás Uram az Hétnek fatta felé fel menni az Havas allá [Kóród KK; KsCII. 18]. 1768: Ugyan azon erdőnek egy farkat külön a Losardiaknak adtuk el Hét vonás forinton ennek bé fizető terminussa ezen fejer hétnek a fotta [Esztény SzD; Told. 5a]. 1782: Az el-mult Hétnek

fotta felé ... ide Kolosvárra bé-is gyűttem [Kv; Ks 37. IV/36 gr. Kornis Zsigmond lev.]. 1788: most Martiusnak a' fogyta felé tölt két Eszten-deje [Dés; DLt]. 1806: minden solymosi es korodi portiuunculáknak a' Ngod kezére léjendő kerítését ... munkába vettem és ezen hónap fogytára annak telyesedését reménylem [Mv; Ks 101 Thuroczy Károly lev.]. 1807: (A) Rendelésnek haladéknélkül eleget tenni, s annak telyesítése felől Tudósításokat a' Jövő Mártius fogytáig ide meg tenni el ne mulassák [Kv; UszLt Com-Gub 1753 u.].

Szk: élete *~ig* élete végéig. 1618: En nagy Janos ... Egesz eiletem fottaigh, sem maga(na)k suki benedek vrnak mind felesegenek es maradéknak neűek alol el ne(m) szököm [Botháza K; SLt Y. 33]. 1637: Mw Toroczko(n) lakok ... ő keglmeket* mindenekbe(n) igazan jamborul, tölkeletesen tehetsegwnk szerent, mint jambor jobbgiok eletwnk fottaigh szolgálnak [Thor. XVIII/3. — *A Thoroczkaifamliát, földesuraikat]. 1652: Nagy Andras .. ilete fottaigh semmi eodeo fottaban az Gavai Peter Vr(am) es posteritassj feoldekreól ... el nem szeokik bujdosik idegenedik [Sófva BN; Ks 41. E. 22]. 1673: poroncziollio(n) az miben tudok eiletem fottaigh [Balástelke KK; Bál. 1]. 1697: Azonban igen alazatosan kérem Uram kgd(e)t igen nyomorultul lévén Felesegem kitis Szebenb(en) akarok vinni Curaltatni Kőlőseri Uramhoz ne denegallya ithon valo maradasomat I(ste)n Uram engemetis elzetven eiletem fottaigh nagy alazatosagall meg szolgálni el nem mulatom Uram kgd(ne)k mint Uramnak [Mikezsásza KK; BK. Radák István Bethlen Gergelyhez]. 1723: adgya Isten hogy eiletem fotajig Szolgalhasam meg Ngd meltosagos gracziáját s szep Szunyok haloval valo kedveskedesit [Darlac KK; Ap. 2 Apr Zsuzsanna lev.]. 1765: Tkts Cserei Mihály Vr(am) egész eilete fottaigh mindennel bővölködött [Bölon Hsz; Eszt-Mk Cserei lev.] * **törvény** *~ig* a törvénykezés végéig. 1701: Ha valamelyik Mester ember (kit Isten ő szent Felsege ne adgyon:) valami nagy bűnben esnék, annak a' Műhelyét mingyárt tiltsák fel törvény fottaigh [Kv; PosztCart. 14].

2. *~n* végén; la sűrűtül ; gegen/am Ende. 1695: (A quartas) esztendeje a' Die 1. Juni kezdődyek, és Majusnak fogytán terminállyon [Kv; SRE 38]. 1712: ha nyárba léssen le jöveteled kivált Aprilisnak az fottán vagy Majusnak az elein júj Károly* fele mivel engem ott találsz [Medgyes; Ks 96 Haller Gábor lev. — *Nagy-károly]. 1768: Hogy az Hetek változzanak valaki Művét wegzi ősz fogytán, viszont Tavasz kezdetiben a' kezdje, hogy így se szegényne se tehetősebbe kárt ne vallyon [Torockó; TLev. 9/12]. 1780: Rendi a' mivelő és futató Heteknek így observáltassék, valaki Mivét végzi ősz fogytán Uy Esztendőre, tavasz kezdetében ugyan az kezdje [Torockó; TLev. 4a] * *~n levő a. fogyatékán/* fogyóban levő; care este pe terminata; auf die/zur Neige seiend. 1748: Vagyon egy fottan levő hordo is az Pinczéb(en) [Mezősályi TA; Ks 7.

XVII. 12]. — b. elműlőban/hanyatlóban levő; care este pe sűrűtite; auf die/zur Neige seiend. 1805: Ennek a' szinten fogytán levő Esztendőnek mostohasága ... az emberi elet fenn tartására szolgáló nevezetesebb gazdaságokba igen siralmas nyomaikat hagjták [Torockó; TLev. 4a].

3. **hold** *~n* a hold fogyásakor, a hold utolsó negyedekor; in ultimul pătrar al lunii; bei abnehmendem Mond. 1708: En edgy Karácso(n) Borka nevű Asszony embert el mátkasította(m) P. Kamarasso(n) de meg unatkoztam tőlle, mert ... igen siketes kivált Hold fogytán [SzJk 365]. 1792: Mult héten .. A. Árpási* határon vettettem 100. véka zabot éppen hold fogytán, némelyek vgy tartják hogy az ollyant a' Bolha nem rontya, Ujjságra nem vettettem hanem már ezután többetis vettek [Sztrezakercsesora F; TL. Wesényi Dániel jószágig. gr. Teleki Józsefhez. *A.Árpás F].

fogytalan kifogyhatatlan/meríthetetlen; inepuizabil; unerschöpflich. 1851: legyen szabad mindnyájunkat fogytalan forro szeretetőkbe újólag ajánlanom [Kv; Pk 7].

fogytig vki élete fogytáig, haláláig; pină la sűrűtül vieții cuiva, pină la moartea cuiva; bis zum js Lebensende. 1847: a' szegény Doctorné .. szinte fogytig ép elmével, kimúlt [Kv; Pk 7].

Szk: mind ~ mindvégig; pină la sűrűtül; bis ans Ende, durchgehends. 1644: enis mind fottig voltam valamigh az buzat elhoztuk onnet [Mv; MvLt 291. 401b].

fohászkdás 1. imádkozás, könyörgés; rugare, implorare; Gebet. 1593: Varosul eo Kegmek latuan wdeoknek siralmas allapattiat, lattiak hogy az megh haragut Istennek haragiat nem egiebbel, hanem alazatos keoniorgessel fohazkodással zalithattuk le talalliak megh pwspek vramat, hogy eo kegme rendlien bizonios rendet, modot, hogy keozeonseg es helien keoniorges helien keoniorgeswnkel engeztelliwk Jstenwnknek fel geriedet haragiat [Kv; TanJk I/1. 220]. 1678/1683: I(ste)n akarattja ellen nem erőszakkal, s, okoskodással kel ellent vetni, hanem az alatta valoknak, eletek megh iobbitasavol, magok megh alazasavol, penitentia tartassal Istenhez szűrű buzgo ohaitással valo fuhazkodással kel, az engezteleshez niulni, hogy mentsen megh, az tirannus büntető ostorozasa szenvedesitől [Ks Kornis Gáspár kezével]. 1684: Igen betegem találtam az szegény Szentmártoni Uramat Sok kínja és fohászkdási után mult ki ez világból [Torda; TT 1889. 263 SzZsN]. 1765: El felejtkezven az I. maga emberi tartásáról, mely szerent maga Idvességét Isteni étellel, Istenhez valo fohazkodásokkal, ... kel vala keresni, kiis nem hogy Isteni félelemmel élt volna, hanem őrdögi practiacat tartott, őrdögi segittséget advocat s azaltal büjes bajos boszorkanyi varaslasokat vitt véghez sokaknak ... veszedelmes nyavalyákat, tsonkaságokat

okozott [Torda; TjK V. 284–5]. 1784: (Temettem el) Idősb Szász Györgyöt, ki hirtelen három nagy fohászodásai után mingyárt (meg) holt [Gyalu K; RAK 131]. — L. még RettE 71.

2. fohász, ima, imádság; rugáciune; Gebet. 1571: az zeginy keosseg is vgy annyra meg predaltatott hogy vagion testek es lelkek kiknek fohazkodassok az hatalmas Istenhez fel hatott [SzO II, 323 a székelység panasza az ogy-hez].

fohászokodhatik imádkozhatik, könyörögget; a se putea ruga; beten können. 1571: Keonyergunk ty kegielmeteknek hogy ty kegielmetek Illien nagy Insigekbeol rabsagbol eeket zabadicha meg mert chak ohaytasokkal fohazkodhatnak az eleo Istenhez [SzO II, 330 a székelység panasza az ogy-hez].

fohászokdik 1. imádkozik, könyörög; a se ruga; beten. 1671: Keresztyen Religionkhoz Ngd klmes Urunk mely nagy indulattal gerjedezzen, lattuk; Istenünket aldyuk erette, szívünk mélységébül, kérvén továbbrais tartsa fen Ngdat, sőt lelkének erejével nevelye kiért ez életben(en) Ngdat boldogh uralkodással szerentseltese ... töredelmesen fohazkodunk [SzJk 117]. 1692: Szeginy edés Felesegem . egész Eletembeli Istopom ... lélkit az eo Teremtő Istenének, kit is egisz eléteben, és mind hálalaig bizonyós reménységgel ohájtot, fohazkodva, szép csendesesen meg adta [DLev 5]. XVIII. sz. köz.: Fuhászokdván mindennap Istenemhez eó Felsegehez esedezzel könyörgők [Berz. 17 Fasc. XII].

2. felfohászokdik/sóhajjt; a scoate un oftat; aufstöhnen/seufzen. 1582: Catalin Nag Georgne vallia Az fogoly leany, Ilona monda Nagy fohászokdwan: Zýwem Catalin Azzony valamith mondanek en Noked, ha Nallad meg Maradna [Kv; TjK IV/1. 101].

fojlódik 1. fulladozik; a se sufoca; um Atem ringen. 1816: a' Fökötője madzagát Timárné az Exp(one)ns Aszony Nyakára szorítván annál fogva fojlodott [Dés; DLt 99].

2. ráfojtódik/hurkolódik/szorul; a se stringe/infășura; sich daraufschlingeln. 1796: a keszkenyője a nyakára lévén fojlodva ... láttom hogy az Olálné egészszen el kekült s feketedett volt [Kv; Aggm. B. 15].

fojlódó (el/le)fojtott; inäbusit; unterdrückt, gedämpft. 1803: Látván én Simonffi Urnak, e' mián magában fojlodo indulatytát, leg ottan meg szollítottam [K; KLev.].

? fojlott. E szk-ban; numai in această construcție; in dieser Wortkonstruktion: ~ káposzta hordós káposzta; varză de puțină; Faßkraut. 1677: Kad Kaposzta vagyon Nro 8. fojlott Kaposzta hordo Nro 4 [Radnót KK; UtI].

A címszóbéli szó a szövegben nem előírás fojtott h.? – I. fojtott 2. al.

fojt 1. a sugruma/gitui; (er)würgen. 1707/1768: két fia meg nem betsüllik az édes Attyát (Igy I) és az ő kegyelme Feleségét hanem üldözik mindketten ő kegyelmeket . vertek üstökínél fogva rontsolták, lántsával, fegyverrel kergették, torka fogva fojtani akarták [Albis Hsz; BLev.]. 1750: azon ártatlan kiseded testnek nyakára négy szál cérna öszve sodorva fojta (!) és annyira urkolva lött volna, hogy midőn késsel meczették volna le azon czérnát az bőre utánna szakadott [Kv; TjK XVI/6. 113].

2. belefojt; a ineca; ertränken. 1730: A város főhadnagya perbe fogja Timofi Mariát azért, hogy tőba fojtotta gyermekét [Dés; Jk].

3. a kemence ~va van a kemence le van fojtva, a kemencének nincs hűzése, a kemence nem szel; cuptorul este infundat/n-are tragere; der Ofen hat keinen Zug. 1568: az zayat vly igen be raktuk volt, hogy az kemence Mind anne Ideyg fojtva volt kyt My ezwkben (!) sem vottwnk volt [Nsz; MKsz 1896. 354].

fojtás burá; Liderung, Packung. 1595: az püska leóüesnek mjatta az goliobis egy ladajaban az Jobbagio(m)nak altal menth ... Az ajtonak pedigh darabjaban az leóüesnek mjatta az foitas az Aito dezakjaban vagio(n) [UszT 10/99]. 1599: Pathohazy Istwan tizedes . . . vallia egy legeniem leott az vizen egy ebhez, kjert en megh ereossen zjdogatam eo arra azt monta hogy eo chyak fojtással leott [Kv; TjK VI/1. 320–1]. 1764: ezen Pistollyok is tsak Foilytással voltak tötve nem pedig Seléttel vagy Gollyobissal [Nagsajó BN; Ks „G. Simonffi de Magyar Bölkény” (27) ns vall. – *MT]. 1767: fojtással töltett fél pistojt meg foga [Majos MT; Told. 26/5]. 1783: Gyulás a miatt a löves miatt nem támadhott valae könnyen a Faluban ha masok azon égő fojtást el nem otották volna? [Agárd MT Told. 10 vk].

Szk: ~sal lövöldöz. 1764: A magyarok az első lövést felettek tették, aztán csak fojtással lövöldöztek [RettE 161. – *A Madéfván álmukban megtámadott székelyek feletti].

fojtatódik. E szk-ban; in această construcție; in dieser Wortkonstruktion: kárában ~ kárával marad; a rämíne in pagubă; mit dem Schaden bleiben. XVII. sz. m. f.: Szkorai Opra Sztrójának Ngtok jobbágyok(na)k alázatos supplicatioja . Kglmes Asszonyom ige(n) alaz(at)(son) jelle(m) Ngdn(ak) ... hon nem letemben ettzakanak idein lopvan el nyoltz kőből gabonamat ... mind eddig is csak kárban(an) vagjok, igazításban(a) nem vetetődik dolgom, már tovább nem győzőm az oda valo járást karomb(an) fojtatom [Szkorá F; UtI].

fojtó I. mn 1. fojtogató; sugrumător, care sugrumă; (er)würgend, würgerisch. 1572: Magdolna Istwan deakne, Azt vallia, hogy hallotta Zeoch Benedekne parta Zeowé katalint hata Mege (!) Bestie

kwranak zytta, foitonakis Monta zembe [Kv; Tjk III/3. 19].

2. ~ *szekérkarika* fojtókarika; cerc/inel de stringere; Klemmring. 1652: Két Fél hercz vas, egyikbe (így) el törött. Két tengely tőn fojto szeker karika [Görgény MT; Törzs].

I. alább II. al. a jegyzetet és fojtókarika al.

II. *fn* fojtó/szorítókarika; cerc/inel de stringere; Klemmring. 1836: edgy viseltes eke jo lapos és Hoszszu Vassaival, Czimer vasával, Fojtojával és rősz talyiga Kerekeivel, jo patingjával [Borsa K; MNy XXXVIII, 55.]. 1846: két eke gerendély mind kettőn folytok es Czimer vas tarto lántzotskák [Szászkered K; LLt]. 1861: Jegyzés ... kováts munkáról Két vj Rud szárnyát be kötőtem 1 f 34 x. 2 otska fojtot 20 x [Kv; Újf. 1].

A fojtó v. fojtókarika elnevezést – Balassa, MEke 228 szerint – inkább a szekér részeként említik, ekével kapcsolatban ritkábban használják.

◇ **Hn. 1680/1825:** az Fojto szeren [Vajdasztván MT; EHA].

fojtogat 1. a sugruma/gitui; würgen, erdrosseln. 1586: Anna Zasz Georgne vallia ... ky Indulek Az pitwar Aytayan, es hát az egik Az Ayto meget Al, Az masik az haz meghwl Arczal futamodek Ream . es torkon ragada vgy foghak megh . es vgia(n) esmerem iol hogy ez az Aky engem fojtogat vala [Kv; Tjk IV/1. 562]. 1638: Istva(n) Deak . mindgjart torkon ragada Garczo Gergelyt fojtogatni kezde | Istua(n) Deak ... akkoris torkon ragada s vgy megh fogta hogj . czak aligh tikogot . ütötte czapta fojtogatta s uegere ugja(n) az feöldre ismet lenioma s ot oztan ugia(n) sokaigh veztegete [Mv; MvLt 291. 130b, 131a]. 1682: Nemes Des varosnak Suho Marton nevü Legitimus szolgajat mind(en) igaz ok nelkül az Varos közönseges Uczajan le nyomva(n) hasara ült, tepte, szagatta, fojtogatta [Dés; Jk]. 1765: az Görög ... esmét bé jövén az Házban Fiaszol edgyüt az Kolcsárban akadának, ugy kezdek fojtogatni, hogy ha az Malom Mester nem let volna, megis fojtatták volna, mivel, hogy Fiaszol edgyüt rutul szorongatták az Tisztartois látván, hogy az kolcsárt fojtogatták, ugy kapta az Baltát, s az Görög Fiát ugy ütette meg vagy kétszer az lapjával [Marosbogát TA; Mk V/V. 97 Halmágyi Mihály (35) jb vall.]. 1773: fojtogatta, szájával orrát, ujját Nyakát harapdsván meg vérezte [Nyáradsztlászló MT; Sár.]. 1809: az falunkba egy embert Kissebb Ketskes Mihalyt. Régen hogy az Nagj Nyavalja Ront de most leg közeleb tegnap ... az Atyát meg támadta fojtogatni Kezdette ugy hogy a keze helje mostis láttzik [Rava U; ÚszLt ComGub. 1602].

2. ~ *a* a keh fullasztja a kehesség; a se sufoca din cauza tignafesului; vom Dampf gestickt werden. 1639: (A lovat) en Oruoslam megh, s az keh, igen fojtogattia vala [Mv; MvLt 291. 185a]. 1842:

a Ló gyenge ... egyéb aránt is a Kehe folyto gatta [Dés; DLt 564].

fojtogatás sugrumare, gítuire; Würgerei, Erdrosselung. 1699: A' Czicz hegye alatt levő teren ... Jobbagyostol szolgastol ... rea jót az J. es lovarol az Att le huzta, torkon ragadva(n), fojtogatta ... véret kiontotta ... meg kivano(m) ... , lovarol valo le huzásért, fojtogatásáért vére ki ontásáért in poena minoris Potentiae ... convincaltassek [Dés; Jk 292a]. 1722: Tudgyaé ... bizonyoson ... Hoszszu aszon* lakott Nimeth Sigmund Uram(na)k halála miből történyt Micsoda erőszak esett rajta utes, veres, Sephetes, fojtogatás és az miat letté halála ...? [Szentk. vk. – *KK]. 1750: azon ártatlan kised testnek nyakára négy szál czérna öszve sodorva fojta (!) és annyira urkolva lött volna, hogy midőn késsel meczették volna le azon czérnát az bőre utánna szakadott, az fojtogatás miatt az kised nyelvecskéje szájából keresztül ki vetve, hasán és gymrán dürczközlő es roncsolo kezeknek helylei és az vérnek törési [Kv; Tjk XVI/6. 113].

fojtókapocs fojtókarika; cerc/inel de stringere; Klemmring. 1827: egy más szekér . 4 fojto kapots vaslott [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.].

A jel-re I. fojtó II. és fojtókarika 1. al. Jegyzetet.

fojtókarika 1. a sémelyt v. párnafát a tengellyel egybefogó vaspánt; cerc de fier care leagă perinocul de osie; Zugband. 1694: Egy foito karika aestim 24 [Kilyén Hsz; BLt 4]. 1726: Az Abosfalvi* beres Székereken vagjon vas é szerent. ló Vagjon az első tengelyen 2 marok vas, négy- fojto karika, és két vas karika [Ks 4. 14. – *KK]. 1734: Vagyon egy béres szekér vasas tengelyekkel, négy fojto karikkal, negy löcs vas kávákkal, vas tengely vég szegekkel edgyüt, kerék főre valo karika no 7 [Datk NK; JHbB Fasc. D. 1]. 1744: vastag fojtó karika edgy, Sikótyu egy (!) [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67]. 1756: Szekerekhez valo fojto Vas karikák Nro 2 Vas kapotskák Nro 2 [Somkerék SzD; Ks gr. Bethlen Imre lelt.]. 1777: két fojto karikat meg forrasztottam es felis vertem dr. – 6 [Szászváros; BK]. 1819: Béres Székérre valo három marok vas, egy jo és egy roz fojto Karika, Kerékfőre valo két karika [Baca SzD; TSb 6].

I. fojtó II. al. a jegyzetet.

2. vmilyen vas szorítókarika; un fel de cerc/inel de stringere; irgendein eiserner Klemmring: a. szekérrúdon; la oște; an der Wagendeichsel. 1669: vagjon egy lo szekerhez valo rud; kin őtt fojto karika vagyon [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24a] | szeker rud vegiben valo marok vas egj szeker rudhoz valo fojto karika het [Kóhalom NK; Ks 66. 46. 24a]. – b. tengelyen; pe osie; an der Achse. 1652: Agyu tengelyére valo fojto karika No. 2 [Görgény MT; Törzs]. 1736: Béres székér tiszta fako ... tengelyekről le hullottak

harom hegy karika és egy fojto karika [Várhegy MT; Conscr. XIII/1. 92 néhai gr. Keresztés Márton gyermekei kúriájának leírása]. — c. ekén; la plug; am Pflug. 1741: Kerülő eke 4. Hozza való lapos vas 4 Hoszu Vas 4 Fojto karikák 6 [Mezősályi TA; Ks 7. XVII. 10]. 1751: Egy Eke, mellyhez vagyon Laposvas, Hoszszuvas, tzimervas, és egy fojtó karika [Eszmény SzD; Told. 25].

3. (kerék)agykarika; inelul bucsei; Nabening. 1744: Kerék főre való 3 fojtó karika [Szentdemeter U; LLt F 67]. 1750: Negy fako szekerek hegy Tó Karikák a kerekeken az elsőnek vagyon Nró kilencz fojto Karika (Igy!) második szekeren 10 karika, fojto karika kettő [Gyeke K; Ks 83]. 1787: Durnye Silip és Valaszutyán Juon Béres kezek alatt vagyon egy vasas ökör szekér . a' Rudján 5 vas kapots — A rud végén marok vas, és Vas Hatloszeg, jó felhértz, négy kerék, Pántokkal ... mindenik keréken negy negy fojto Karika [Fzsuk K; SLt Vegyes perir.].

Ha. 1825: fojto karika [A.csernáton Hsz; HSzjP].

fojtókarikás I. mn fojtókarikával felszerelt; prevázut cu cerc/inel de stringere; mit Klemmring versehen. 1767: Beres fojto karikás fako Szekér Nro 2 [Siménfva U; JHb XXIII/31. 17].

II. *fn* fojtókarika; cerc/inel de stringere; Klemmring. 1792: Az árkosi közönséges falugyűlésiben mindennemű munkáknak árok ... meghatározottat eszerint ... Fojtó karikás den. 6, egy karikás marokvas den. 4* [Árkos Hsz; RSzF 292. — *Köv. a fels.].

I.h. 322. 1.-jén ez az értelmezés olvasható: a szekér párnadestkját a tengelyhez kapcsoló széles, lapos karika.

fojtó-nátha ? asztma; astmá; Asthma. 1809: Szilágyi Andrásnak és feleségének esztendő Léanyak Borbara meg halt fojto Náthában [Nagykapus K; RAK 11].

fojtós-szeg szegfajta; un fel de cui; Art Nagel. 1694: (Az ajtó) külső felire vastag fojtos szegekkel hozzaja szegeztetet Kereszt formara Ket Lapossa(n) kivert edgyik szegeletitol az másik szegeletire erős szeles vas va(gyo)n rea szegezve, csinálva [Kövár; JHb Inv.].

fojtó-szekérkarika 1. fojtó 2.

fojtott 1. ~ *must* erjedésében lefojtott must; must oprit; im Gären gedämpfter Most. 1845: Fojtott-must [KCSl 13]. 1847: Zagyvalék 6—7 vedérnyi: fojtott mustal zavart [i.h.].

A szerk. tudomása szerint ma a fojtott must forralással cátránlantott és pezsgőpalackba légmentesen elzárt must.

2. ~ *háposzta* kb. hordós/sós káposzta; varzá de putiná, varzá sárátá; Faßkraut. 1679: Pincze ... Vagyo(n) itt: Tavalyi fojtót káposzta, haro(m) őregh hordoval [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 109]. 1685 e.: Az Káposztás Pinczé-

reis hasonló ajtó nyílik Melyben vad(na)k Ket hordoban fojtót káposzta mindenik teli* [Borberek AF; MvRK. — *Köv. a fels.].

fojtóvas fojtókarika; cerc de legătură; Klemmring. 1814: Vagyon új eke hozza tartozójával, a másik otska nints Patingja fojto vasa, és marokvasa és kerekeis otskék (!) [Mezősályi TA; RLt].

fok 1. muchie; Nacken. 1568: az porozlo Lazlo, be vity vala az kayantay embert az toromba* es az ember el futamodék elötte, bezeg oztan Lazlo az zekerce fokaul es lapassauul egy nehazor meg wthe [Kv; TjK III/1. 225. — *A városi börtönbe]. 1582: Ieówenek ket kardal ream, .. Azon keozbe vg haytanak hog a' foka a' karomon es az Nyele a' tharkomon esek az waszal thekert Nyelw Zekerczenek [Kv; TjK IV/1. 10]. 1590: Ket kápanak az foka el teóreóth uala [Kv; Szám. 4/XIX. 15.]. 1632: azt latta(m) hog' az Ispotali mester annira vótte az Nierges Thamas szolgajat Valközbe az Czakani fokaul hogi mindgiar ala szakada az szokmani [Mv; MvLt 290. 104b]. 1644: ket feleséget megl edlte Monar Görgy ... az közepső felesége mondotta szegeny hogy fejsze fokával ütötte az Ura [Mv; i.h. 291. 414b]. 1759: meg vere Kús Balas a Batját Kús Janost a feszi fokával [Remete Cs; LLt Fasc. 149]. 1779: Feiér János hirivel, egj kápanak a fokát ki tsináltom xr. 4 [Szászváros; BK]. 1796: a' Gujas fia felemelvén a' kapát a' fokával főbe akarta ütni Vadas Györgyöt [Panit Sz; TSb 2]. 1841: el kapván a fészemet edgyet a fokával vágott a hátára [Bordos U; Pf].

2. *kasza* ~ a kasza nyaka; muchia/gitul coasei; Sensennacken. 1761: Takács Pásk . a Kasza fokával hatban ütötte [Búzamező SzD; Ks 17/LXXXIV. 41]. 1776: Simon Gavrilla Uram meg ragadta a' kaszát a Pasztor keziben és kivette a keziből s az hatahoz verte keményen az kasza fokát [Marosztgyörgy MT; MkG 36. 5/4].

3. (fogas)kampó/szeg; cirilig/cui (la cuier); Haken. 1694: (A szoba) fa oldalán v(agy)o(n) ket regen festet Fogas edgyik fokos másik fokai hejával [Kövár; JHb Inv.].

4. hegyfok; pisc/vírf de munte; Bergspitze. 1732: Magyar Somboron a puszta N(e)m(e)s Curia vagyon, az Almás Vize felett való Dombon, szép kies, s világos prospectussu helyen, mely az Almas vizire le nyulo él fokáról rug fel a dombon hoszszan az Falu Erdeire [M.zsombor/Szentjakab SzD; TSb 51].

5. bástya/várfok; meterez; Zinne; 1605: Fekete Marton . vallia ... Az teob Nemetekis megl latwan a' fokrul ala ieowenek, es rank tamadanak [Kv; TjK VI/1. 710]. 1676/1681: Etzakanak idejen (: sőt nappalis :) a fokrol vagi Cirkalo bastyárol sem sehonnét a várból maga gondolatlansagabol szót a Cirkalo ki ne adgy(on) (: mert esnek affelekteol arultatasok :) [Vh; VhU 662].

Talán ide vonható a köv. adalék is: 1620: Az Also Varban ... Kettő Vas Lampas Fokra walo eggik rudastul [Kővár; Borb. II].

6. lépcsőfok; treaptă de scară; Stufe. 1652: Az Harcsa Park Bástyára, vagyon egy bolt formán faragot kűből rakot kapu forma bē járo hely, hat fog' fa lépcső gradics előtte, belől egy őlni szélességű Tornác | Pinczére megye(n) alá őtt fog gradics [Görgény MT; Törzs]. 1681: az boltak felett való házokra fel jövőleg vagyon két darabnyi vj gradics, mely is kilencz fokbul áll [CsVh 94–5]. 1813: a nagy Palotán, Grantzki, ő Nságát meg taszigálta . a Kerek Gráditrol le is taszitotta, ... hét fok gráditst tetejéről, egészen a kemény fagyos Jeges földre [Kük.; IB instr.].

7. vmilyen vízrajzi tényező; un oarecare factor hidrografic; irgendein hydrographischer Faktor. 1614: Kezittettem Zam ueuo Vrajmna eo Kemekek Ebedre ... Egy font Czukat, kit az halazok az fokon fogtagnak volt [Kv; Szám. 15b/X. 22]. 1621: Eo kgmek Tanachial az Zamosfalvi hatarb(an) leueo fokban halaztatnanak [Kv; i.h. 282].

Hn. 1625: Az fokban (sz) [Uzon Hsz]. 1636: fok nevű heliben [Uzon Hsz]. 1654: a Fokra menőb(en) fenyő palo revinél (k) [Bikfva Hsz]. 1670: az Szelines fokon alol (k) [Szentimre Cs]. 1686: Felső fok revinél [Bikfva Hsz]. 1698: alsó hatarban az fogb(an) (sz) [Uzon Hsz]. 1734: az olt mellett az Szeke hidgján feljűl széljjes fokon alol ... kaszáló helle [Szentsimon Cs]. 1750: A Kis Retben az Enyedi ut mellet (k) azon tul à Fokon (k) [Marossztkirály AF]. 1752 u./1770 k.: Póltz Fok nevű Helyb(en) (sz) [Pulyon SzD]. 1754: Á Halász Pál fokában (k) [Sárpatak MT]. 1767: Széna rétben a holt foknál [Tusnád Cs]. 1772: Az olt mellett, fok nevű Hellybe (k) [Csekefva Cs]. 1773: a Bako fokánál (k) [Alfalu Cs; GyHn 17]. 1778: A Fokok előtt (k) [Balavásár KK]. 1796: Fok feje nevezett helyen. A Fok Árokja [Verebes Cs]. 1818: A' Fok tön (k) [Bikfva Hsz]. — A jelzet nélküli adalékok az EHA-ból valók.

A címszó 'tű foka' jel-ére gyűjtésünkben ugyan nincsen adalék, de l. *fokos* I, 7. és *fokatlan* al. az -s képzős szármot.

fok³ régi hossz mérték-alapegység; submultiplu al unei măsurii vechi de lungime; alte Länge-Untermaßenheit. 1872: Marha istallora Kőtés és Kurta Szaru fák 12. darab 2 őlős 4/6 fok őle per 10 x [TSb 38].

foka, fuka (malombeli) vámoló mérce; miértű pentru luat uimul (la moară); (Mühlen) Zollmaß. 1699: Miháczfalván^a vagjon edgj Malom ház ... Itt van mérő véka Nro 3. Fuka nro 1 [LLt Gyulafi László lelt. — *Mihálcfva AF]. 1722: az Törőkbuzabol hany fuka vámot vegyenek Nsád parancsolattját el várom [Abosfva KK; Ks 96 Pergér György lev.]. 1729: Az Szent Annai malom ... Foka vas karikas ab-

roncza [Marossztyörgy MT; Ks 28/XXIIb]. 1734: Az malomb(an) vagyon kűpü véka nr. 1. Vám tál nr. 1. Foka nr. 1. [Bogát NK; JHb D. 1]. 1745: Liszt mérő véka nro 1. Nyólcs mértékes fuka nro 1. Tizenéggj mértékes nro 1 [Marossztkirály AF; Told. 18]. 1753: Vaptyiko (1) vagyis fuka vas nro 2 Mérő Véka Nro 4 [Szentmargita SzD; Ks 1. 18. CII]. 1768: Jo 4 kövű Lisztelo Malom ... Mérő Vékák 6 Fóka^a vagyis vámmérő kupa [Marossztyörgy MT; Ks 1. 23. XXIIb. — *Alább még egyszer: Faka vagyis Vám mérő kupa 1]. 1782: most Praefectus Vram ... arra vette az uraságot, hogy a' Fokát meg változtatták | azt tudom a' Molnárok relatiojából, hogy a' pohár, vagy foka mellyel vámot szoktak venni, nagyobb mint eddig ... abban sem tudok különbséget tenni, mennyivel volt kisebb az helységünkbeli Malmok pohára, vagy mértéke, a' más helységekben lévő Malmok Mértékeinél [Torockó TLev. 5/16. 349, 366]. 1782/1799: eddig elé egy véka Gabonából egy kupát, 16 véka Gabonából egy Vékát vettenek a' Torotzkai Molnárok, de most meg változtatták, és a pohárt avagy Fokát nagyobbították ... ezért sok átkozódás is volt, a Szegényektől [uo.; i.h. 353]. 1810: Vám Vevő két vas karikás Fuka No 1 [Sóakna MT; Born. G. IX. 5]. 1816: Találtattak a' Malomba ... Egy vámat vévő Fuka obrontsaival. — [Radnótfája MT; i.h. G. IV. 17]. 1819: Malom Két mérő véka . A Molnár házban ... egy régi Hordo egy feneke nélkült és egy Fuka ... Mihályfalván^a egy álló malom minden hozzá tartozando eszközeivel, egy mérő véka, egy fuka [Baca SzD; TSb 6. — *Az előbbivel tőszomszédos Csicsómihályfva]. 1821: ezen Malom . minden hozzá tartozandokkal . vékával, két fél vékával, egy Fukával edgyütt becsültetett Rf 840 [Makfva MT; DLev. 6 Conscr. 126].

A mérce úrtartalmára nézve hozzávetőleges felvilágosítással szolgál a MTsz adaléka: a véka nyolcadrésze (molnárok vámoló mértéke) [L. i.h. *fuka* al.; ezt ismétli az EtSz a m. jel. mellett a 'mautmaß in der mühle' értelmezéssel].

fokad I. fakad.

fokányi vhány mércényi, vhány fokára való; de citeva mierte; von einigem Maß (viel). 1765: még volt az kasban valami két fokányi buza [Záh TA; Mk V. VII/19 Blága Gjorgyitza (43) jb vall.].

fokatlan fok nélküli; fără ureche; ösen/nackentos. 1684: Viczei Ersébet salaváriáb(a), item .. Maxai Mihály Eozvegyenek (salvo honore sit dictu(m) :) kapczáiáb(a) fokatlan varro tőket es gombos tőket rakot, sok izb(en) giakor intésekreis eze(n) babonától meg nem szűnt es azolta ezen ket személyek(nek) az lábok el veszedelmeztek [Kv; TJK 13. 187]. 1751: egj fokatlan fejsze [Udvarfva MT; Berz. 11. 85/4]. 1769: Fokatlan kapa egy [Nagyercse MT; Told. 19].

fokhagyma usturoi; Knoblauch. 1582: veres hagyma fohagyma keolt f 1/13 [Kv; Szám. 3/V. 21]. 1587: fohg hagyma es veoreos hagyma keolt el f. 2/55 [Kv; i.h. 3/XXX. 38 Seres István sp. kezével]. 1594: Az Bagossi^a M̄aior haznal fohagyma vagjon kozoruul No. 10 [Somlyó Sz; UC 78/7. 18. — *Szilágybagosi]. 1597: B: wram w kegelme hagiabawl keszitedtem Elest az Taborban Tomoswar Ala ... 1633 fw fokhagimat f 2 d 58 [Kv; Szám 7/XIV. 126b Th. Masass sp. kezével]. 1614: Minden kerttbeli vetemenyt is, kaposztat petreselymet, Mürkot, Repat az Ioszagban neüelleyen, hagymat fokhagymat Es mindenkor az hús melle Adgyon az szegenyeknek abban [Kv; Aggm. 1. 83]. 1644: pestis elen edes Atiamfia illien oruossagot chinali, egi tista üvegubzen tegi egi etel igen io fele erős echetef, aban szaz szem feniő magot, három fő fohagimanak az gerezdit az menni leszen megh tistechak es aztis bele haniak, niolcz dionak az belitis bele haniak es egi keus rutatis ualami három szalat tegienek bele, es ugi alion harmadnapigh azutan minden regel egi kalanban hat chöpet uegien az szaiaban [LLt Gyulafi László feleségéhez]. 1679: Ez idej Fokhagyma, őregh koszoruval nro 55. hullot fokhagyma is mogjoro hagyma [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 34]. 1694: a Vetemenyes kert . Vagjon ez elosztva, négy eőreg táblákra 3 dikb(an) Mogjoro hagyma 2 Ágyakal Fok hagyma 6 Agjakal, Veres hagyma is 15 Agjakal [Borberek AF; BfR]. 1717: Kerti Vetemény, Veres hagyma, fokhagyma [Dés; DLt 504] | áruktan ... fokhagymából 20 koszoruból 20 süstákot [Borosbocsárd AF; BfR Sigmund János kezével]. 1736: az hintóban ösztövéres szalonának, fokhagymának, s rendszerént főtt sódornak is meg kellett lenni [MetTr 370]. 1799: három rudakan 124 koszoru veress Hagyma Vagyan két koszorutska Fok hagymais, meljen vagyon Fő 46 [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. 1817: a magnak valo hagymat is 16 hat (!) koszorut elültettünk, aprót 6 kupát, magyarot 3mat, fokhagymat 16 Koszorut [Héderfája KK; IB. Útő Bálint tt lev.]. 1855: Hagyma ... Korélabi fokhagyma [Mezđerked K; LLt].

Szk: török ~. 1717: Két Sákban magjaro hagyma, más sákban fél vékáni Török fokhagyma [Abafája MT; JHbK XXXIV/20. 3]. 1793: Egy kötés török fok hagyma Négy koszoru jo fele fog hagyma török fok hagyma [Faragó K; Told. 19].
Szn. 1766: Georgius Fokhagyma (apa) [Dés; RkAk 51]. 1839: Joannes Fokhagyma [Dés; RkHak 45].

fokhagyma-koszorú cununá de usturoi; Knoblauchkranz. 1746: Veres hagyma koszorú 37 Fokhagyma koszorú 6 [Borsa K; Told. 49].

fokhagymás I. mn fokhagymával ízesített; dres cu usturoi; mit Knoblauch gewürzt. 1719: Etzetes Fokhagymas Meses (!) Etelek hasznossabbak az Pestis idejen ugmint Dios asa (!) Sufas, kaszás

Lev, Czitromos Etelek [Ks 54. 84 Medicina instructio]. 1793: Idei Torok Petsenye 6 Idei orja 6 Idei hoszszo Petsenye 12 ... Idei oldal 12 Idei Sodor 12 Idei fokhagymás Hus 12 [Drág K; JF 36 LevK 108].

II. fn fokhagymával ízesített étel; mincare dreasă cu usturoi; mit Knoblauch gewürzte Speise. 1644: en edes szerelmes Atiamfia kerlek regel ... az mikor ki megí feniő magot három szemet ragi az szadban es ast ragiad, azt ki pökuen meg mast uegi az szadban es aztis ragiad, ebeden fohagimast egiel, pestis elen ... illien oruossagot chinali^a euei akor kel elni kitől Isten oltalmazon ha az pestis közel megien, adigh chak fohagimast egiel es feniő magot ragi, az hazat estue regel füstölleik feniő magal [LLt Gyulafi László feleségéhez. ^aL. az orvosság leírását fokhagyma 1. al.].

fokhagyma-törő fokhagymazúzó; piuă de usturoi; Knoblauchbrecher/mörser. 1754: 1. fokhagyma törő | Fokhagyma törő nro 1 [Borsa K; Told. 51, 53].

fokos I. mn 1. cu ureche (de ac); mit Öse. 1759: egy fokos tőt elővévén arra sokat berbetélt [Altortja Hsz; HSzP].

2. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: ~ *balta* fokos; toporaş; Fokosch. 1817: Egy Fokos Balta ... Két Katzor [Mv; MvLev. ifj. Simonffi Joseff hagy. 8] * ~ *csákány* 'ua.; idem', 1787: egy fokas tsákány régi és avatag Dr. 15 [Mv; i.h. Csiszár György hagy. 5.] * ~ *szeherce* 'ua.; idem'. 1585: Gacho Istwan Bachy^a vallia hatra fordula Nag hertelen ez Caspar fogolj mas Egy Legenniel .. Casparnal egy Nagy Teolgyfa vala, Az Masiknal egy fokos zekerce [Kv; TjK IV/1. 478. — ^aA várossal többszomszédos Kisbácsból való].

3. kampsó; cu cîrlige/cuie; hakig. 1694: (A szoba) fa oldalán v(agy)on ket regen festet Fogas edgyike fokos masik fokai hejaval [Kővár; JHb Inv.].

4. ~ *vas* 1723: Fűrész malomhoz való három darab fokos vas [Koronka MT; Told. 29/2].

5. ? vastag; gros; dick. 1679: Fűrészelt fokos fenyő deszka 17 ... Közöns(éges) fenyő deszka 148 ... Vásár helyről hoztak Közönséges, fűrész fenyő deszkat nro 100 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 110]. 1852: A pallo részint fokos, részint szél deszkával padolva vgyan kopott, de még használható; ennek 4 vékony oszlopokon nyugvó fenyő gerenda karfája régi, de avatag jó, csak oszlopai mozdultak ki helyökből [Km; KmULev 2].

Az erdélyi köznyelvben a könyvre vonatkoztatva 'testes, vastag' jel-ben használatos e szó. Feltehető, hogy a régiségben más vonatkozásban is ismeretes volt e jel. Megjegyzendő: csak a MTsz szótározza U-ból, és éppen a könyvvel kapcsolatban, a 'vaskos' jel-t.

II. fn toporaş; Fokosch. XIX. sz. eleje: Egy rezes Fokas. Egy fekete fa nyelű, fejér rézzel

készített Fokas [BK Inv.]. 1846: kezibe lévő fokosával vagy kettőt ütött Darvasra [Dés; DLt 530/1847].

◇ Hn: 1804: Az Első Fokoson fejjül. A Fokoson fejjül (k) [M.fülpös MT; EHA].

Alkalmasint a fok^h 7. jel. -s képzős származékával alakult hn-i szárm.

fokoz (vmilyen szerszámnak) fokot készít; a face muchie (la o oarecare sculă); (ein Werkzeug) mit Nacken versehen. Szk: fejsze ~ni. 1735: Fejsze fokozni valo vas [Szentbenedek SzD; Ks 66. 45. 171].

fokú 1. gerincű, sarkú; cu cotor; mit ... Kante (eines Buches). 1807: Egy Aranyas fokú Frantzia kötésű könyv [Vargyas U; CsS].

2. lépcsőfokos; cu trepte ...; mit ... Stufen. 1743: egj tiz fokú vagj lépcsőjü cserefából valo karfás grádísotska [Boroskrakkó AF; BfR VI]. 1772: Ezen Épületnek egy Ajtaja nyilik nap keletről, melly Ajtó előtt négy fogu fenyőfa Dész-kából valo Garaditsatska vagyon [Szászfenes K; BKt Mikes conscr.].

fold foltként rávarr, foltoz; a coase ca un petic; flicken. 1567: Anna Koach, vxor Caspar(is) ispan de Maythyn iur(ata) fassa est, Quod presens fuisset quan(do) Vargane ad Helenam hys dictis adysset Embersege az hogy az gylotchot az en ladambol ky wewtted elmetelted es Vrad ingere foldottath (!). Cui respondisset Helena Hazucz benne . mert en sem meczette(m) sem wewttem, hane(m) a mith az en vram ingere foldotta(m), te attad [Kv; TjK III/1. 69]. — L. még *fold*-föld al.

foldat 1. foldoztat, foltoztat; a pune să peticească; flicken lassen. 1703: az en Anjam nem hogy örökseggel josszággal penzel bírna, de megh az mindennapi kenyeret is en adom az szájában en ruházom csizmáját en fodatom [Kv; Pk 6].

2. foltként rávarrat; a pune să fie cusut ca petic; als Fleck (dar)aufnähen lassen. 1572: Anna Bakony Balint zolgaloia Azt vallia hogi tawaly Nyarba ... valamin haborottak volt cozwe Lakatos leorinch lakatos peternewel ... hallotta leorinch Azt Mongia volt peternek, Roz eb vgy chapnalak Archwl ha Embersege(m) Nem Neznem Minden fogaid ky hwlananak Az vtan Massor valo haborgasokban aztis Monta, Roz Azzoni, roz eb ki Mechete(m) az Nyelwed es az alfeledre foldato(m) [Kv; TjK III/3. 30]. 1573: Nerges peter Azt vallia hogi ... az vchan Megen volt lakatos peterne leorinch ky Jeot es Azt Mongia volt, Te lator te koffa (?) Eb vagy ky vonatom Nyelwedet es az alfeledre foldatom [Kv; i.h. 248].

foldgat javítgat; a repara migălind; herumbessern. 1595: Hogy Imre fel tisztítottta az kochnyat, és Acz Ianos, szogeszte le az deszkakat aztalokat, padokat, kiken az szakaczok czelekezenek ... Hogy meg czjnalтта és Egyebetis őt foldga-

tot d 12 | foldgattam az Fockhazban (!) ... vöttem Ianos Waidatol 2000 sendely szeget p(er) d 60 | Olah Demeter Tapasztotta azt az 1. faalt, es az 2 zobat belől kiüül foldgatta felesegétől harmad napig d 60 | Az Hid kapuban valo czjnalgatas Padimentomoztak meg és foldgattak (!) az Hidüczaj kapú belj ljdát, (: vöttek az köüet az Tanacz haz elől :) [Kv; Szám. 6/XVIIa. 135, 150, 244 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

foldgatás javítgatás; reparare; Herumbessern. 1595: foldgattam az Fockhazban (!) Attam az fokhazban az Büdös szobaja felet Es pituarahoz valo heazatnak foldgattasara, az meg az Wr Isten adgya, hogy köbel rakattyúk, mert nyüüan igen hituan, mind az ket szoba: 50 lecz szeget p(er) d 6 | Vittetem a Cigant ala, mellyekkel czjnalgtattük az kaszasok szerszamat: Czjnalgtak és foldoztak 80 kalapaczot, igazítottak: 28. ültöt: 21 kazat foldoztak . Vöttem az foldgatashoz 1 sing vassat p(er) d 8 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 150, 272 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

foldgattat javítgattat; a dispune să se repare; herumbessern lassen. 1595: Zekel Palint az Darabant foldgattatta az Varos kis küziat: 1. Első Tengelt czjnalgt Kerekes Mattyas d 12. Maarok vasert attam d 12 Gyepleert d 4. Istuan köüaczna attam töle ... d 12 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 313 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

foldott 1. megigazított/javított; indreptat, reparat; ausbeessert. 1869: Molnár János remeket Bé mutatja vizsgálás véget ... III a Fazék File Fodot Büntetese 20 Kr [Zilah; ZFaz.].

2. '?' 1828: (A) Czéh Gyűlésében határozatott hogy ennek vtánna az festett korsot az fodott és az fedeles korsoson kívül, tsepegtetni nem szabad 1. forint büntetés mellett [uo.; i.h.].

foldoz 1. foltoz, vmire foltot varr/vet; a petici/círpi; flicken. 1570: Cristina Kadar Imrelné vallya, hogy Egy Nap Mentenek volt eok ketthen Belger peternewel Zeoch Gérgh hazához valami hythwan gereznayert melliet Annak eleotte varga ferenczne adot volt foldoz(ny) oda [Kv; TjK III/2. 158]. 1584: Hegedews Georgy felesegestől valliak hogy sok ideig lakott mellették Zabo Cato, ... foldozot es Azzalis eletet kereset | Margit Sos Mathene vallia, azt monda hogy Horwat Istwa(n)t latta, Mert egy dolma(n)t vlt volt hozza foldozny [Kv; IV/1. 223, 336]. 1630: Szabo Marton foldozot mind ennekem sarut, Mind penigh az Inasnak s mind Uramnak maganak s Aszoniomnakis foldozta Czizmajat de uy miuet en nem tudom hogj mivel volna [Mv; MvLt 290. 221a]. 1765: Sztávár Vaszi ha mentis nem masuvá hanem a határa aratni ment az Embereknek vagy fodozni mivel varga mestersegetis tud [Mezőzál TA; Mk VII/6]. 1802: bé jöve ... György az Inge után, melyet a' Dajka várrott vagy foldozott [Mv; Born. XXXIX. 53 Parhan Sára (21) szobaleány vall.].

Szk: *csizma ~ni.* 1824: Lajasnak tsizma fodazni 1 Rf 20 xr ... Lörintznek tsizma fodazni 24 xr [Kv; Pk 5] * *saru ~ni.* 1596: Az Lamekre ualo költsegh . attam saru foldozni f — d 10 [Kv; Szám. 6/XXIX. 84 Bachi Tamás sp kezével].

2. megfold; a cirpi/lipi; flicken, bessern. 1843: foldoztam egy nagy zsr olvasztani valo Űstet [Szászrégen; TSb Kreisel Sámuel kezével].

3. (meg)igazított/javított; a reface/indrepta/repára; richten, bessern. 1573: Zekel gergy Azt vallia hogi az haz heazatis (így!) foldozta Keore Ianos holta vtan [Kv; TJK III/3. 223]. 1588: Keozep Kapuban Sarampot meg foldoztak* ... Vittenek valamy Sendel zeget Capukhoz foldoznya 500 [Kv; Szám. 4/III. 29 — *A cigányok]. 1592: 2da Marty Az tanachi hazban uitettem 50 Teglát, melliet az also hazban padimentomoztatam fel foldozni d 8 [Kv; Szám. 5/XIV. 138 Eppel Péter sp kezével]. 1595: 21 kazat foldoztak

Vöttem az foldgatashoz 1. sing vassat p(er) d 8 [Kv i.h. 6/XVIIa. 272]. 1650: uytottam s foldoztam egy kepet ramastol az Azonyom hazaban | Foldoztam egy aztal labot [Kv; AsztC]k 57b, 60b]. 1666: foldoztam egy ablak ramat az auditoriumhoz [Kv; i.h. 80b]. 1842: Az Ház felele szalma, régi, foldozni kell [Felfalu MT; DE 2].

Szk: *ablak ~ni.* 1589: Ablak foldozny a deakok (így!) az Auditoriumokba, attunk papirosra f. — d 5 [Kv; Szám. 4/IX. 18] * *kasza ~ni.* 1621: vedtwnk ... Egy sing dopszaj vasat p(ro) d 18 kasza foldozni [Kv; Szám. 15b/VII. 23] * *hemence ~ni.* 1585: az aggyagtól melyet a Scolaban az kemence foldozny niomatútnk attunk egy embernek a ky megh niomta d 5 [Kv; i.h. 3/XIX. 40].

4. tataroz; a repára/renova; instandsetzen, reparieren. 1593: Kwmyes Peter foldozot az kaianto patakou walo kw hidon, masod magawal egj nap fizetem f — d 40 [Kv; i.h. XXI/5. 28]. 1715: gátnak valo fát nem találunk ... Istrásán vagyon mint egy 60 szekérnyi . . az is csak gát borítéknak jo, de hogy az szakadást fodozuk véle igen rövid [O.csesztve AF; Ks 96 Szegedi János lev.]. 1774: Ujjolag semmit nem építettek, hanem 'a romlott épületeket földölték, és foldoztatták 'a Jobbágyokkal [Szentdemeter U; LLt Vall. 125]. 1840: Görgény* ... Gyalagassal Czigány házakot foldoztak [Born. XXIVb. — *MT].

Szk: *zsilip ~ni.* 1872: Mallom Rénovállására fűrészelt Fák ... Zsilip foldozni deszka 12 Szál 2 ölös öle per 10 x [TSb 38].

5. kb. pótolgat; a completa/intregi (incet); nach und nach ersetzen. 1782: a régibb Alodialis Szöllök is pusztáson jövény által ... eő Excellenciaja birodalma alá, azokatis azon sok felől hordott kés alja fákból és Szöllökből foldozták, építették és állították heljre [Dombó KK; JHb XIX/22. 9].

még *foldoz-foldoz* al.

foldozás 1. foltozás; peticire; Flicken. 1597: Lameknek az Bogaty Miklos fianak ... Az Mentelenek foldozzasatwl az zabanak ... —/12 | Az wa-

ross Satorat ... B. wram w kegelme hagasabwl feoldoztadtam (!) meg Zabo Miklosnak adtam az feoldozzasatul (!) warrogatasatwl .. /05 [Kv; Szám. 7/XIV. 8, 36 Th. Masass sp kezével]. 1600: Az Azzonjnak ki az tehent fey sarja foldozasatól attam d. 3 [Kv; i.h. 9/XIII. 15 Damakos Máté isp. m. kezével]. 1674: az szöcznak (!) palastya foldozasaert Katonak de: 15 [Beszt. körny.; Törzs]. 1725: Egy üstnek fodozásáért d 27 [Ap. 2]. 1740: Styirbulnak ... A Cszimája Fodozásáért [M.köb-lös; RLt Rettégi DiarOec. 7]. 1756: Molnar Martinak (!) Cszimája fodozasara* xr. 11 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 54b. — *Uo. fennebb foldozás alakban is!]. 1797: A Kondernak és Kasztrolnak fodozásáért Dr. 54 [Szilágyság; IB IIIB. CXLV. Fasc. 22].

2. toldozás; cirpealá; Flickerei. 1585: Die 14 Marty Az nagy harang Zya foldozasatul attunk Zigiarto Balintnak f 0 d. 5 [Kv; Szám. 3/XIX. 29]. 1588: keouetkezik az Louakra ualo keoltsegh. 12 die January fizettem az Zigiartoknak fékek foldozasaert d. 24 [Kv; Szám. 4/V. 36]. 1698: az Harang Szijjainak fodozására fizetem Szigyarto Gasparnak || 34 [Kv KvRLt I.C. 8: 13].

3. (meg)igazítás/javítás; indreptare, reparare; Ausbesserung. 1579: Az 30 Nouember az Gywtho martonnak kwmtiesnek fizetem hog az plebanos hazan az ablakban kereszt es poganakat es egyeb sok foldozast chenalt f. 6 [Kv; Szám. 1/XVIII. 38]. 1585: fizetünk . . Ach Antalnak az hiazasa mywetol ... f 5. Ite(m) az boltak felet hyazasa awagy foldozasatul az legeneknek attunk d. 10 [Kv; i.h. 3/XIX. 39]. 1592: foldoztattuk Erasmus Vram p(rae)dicator Kemecezeit Nyredekert es foldozasser Attunk fazakas Simonnak d 16 [Kv; i.h. 5/XIV. 25 Eppel Péter sp kezével]. 1600: ket záar foldozasatul, es ket kolch chinalastol attunk Lakatos Balintnak d 32 [Kv; i.h. 9/IX. 27]. 1693: A Templom Ablakainak foldozására valo füvegekről requiraltassék Tiszt Nemes Samuel Uram [Kv; SRE I. 11]. 1717: Hidas alá valo öreg hajo vagyon kettő, egyike még, foldozással szolgálhat kevésé, a másik nem jó [Dés; DLt 504]. 1756: Deszka .. kapuknak fodozására ment föl Nro 10 [Kiskend KK; Ks 71. 52 szám.].

4. tatarozás; reparare, renovere; Renovierung, Instandsetzung. 1581: vottem esmeg az Malomhaznak foldozasara 400 sendelt zawat p(ro) d. 11 Tezen d. 44 [Kv; Szám. 3/III. 5 Chanady Thamas mb szám.]. 1587: Meg Septemb: vittenek volt valamj eoreg szal keoweket az Nagi hid laba foldozasara [Kv; i.h. 3/XXX. 44 Seres István sp kezével]. 1613: Az serfezo haznakis ke! keves foldozas [HSzj *sörjész-ház* al. — I. még i.h. *udvar-ház* al.]. 1647: Vagjon az Czürös kerten túl ket barom Akol sövenj kapuja, sövennyenek foldozas kel, mivel nehul roszas [Marosillye H; VLt 55/5415]. 1692: Ezen kö-konyhanak körös környűl valo szendelyezese meg lehetős, imit, amot a szel meg szaggatta, fodozas kevantatik rajta [Görgénysztimre MT; JHb lelt.]. 1774: Balint Uram Tisztartóságában az Palatát ujra Sendejesztette ...

Jobbágyok epiteték hasonló képpen az Epületekben való toldozások vagy foldozások azok által mentenek végben [Mocs K; Ks Conscr. 73]. 1817: vagyton az Ujj Malom . Silipej imitt amott foldozást kíván váluji meg lehetősek [Ördöngösfüzes SzD; ÖrmMúz.]. 1821: A Nagy Fogado Istálojának fodozására 1000 Praestyla Szeg [Déva; Ks. 105. 137]. 1877: A csürnek megfedése mely fodozásnak nevezhető,, . későbbi időre halasztatott [Burdjánosóbuda K; RAK 113].

Szk: ~t tesz tataroz. 1771: Hogy az el mult Nyáron lévő kicsin vízben nem forgattak azon Malmok, oka volt a' Silipnek roszszasága, sőt némeljik Kéréknél egj csep* sem volt, vgj a' Gátis semmire valo haszontalan, mig nem Sövényfalviakul az eleinteken jól meg kötöttük s meg igazítottuk, s a' Silipeken is holmi foldozásokat tévén, jól forognak [Sövényfva KK; JHb LXVII. 174. — *Tollban maradt: víz].

L. még toldozás-foldozás al.

foldozgat 1. foltozgat; a tot cirpi/petici; (herum)flicken. 1584: Sophia Varga Simonne vallia hogy kenegetet minketis es foltozgatot, s azzal élt ez Zabo Cato [Kv; TjK IV/1. 223].

2. javítgat; a repara; herumbessern. 1597: Az Azzonpepek feredeo hazokban, az kementze mellettek, ezen Dabo Leorintz viollan chinalta, es egieb tatarozas is volt raita atta(m) f — d 25 a' Kementzen beleolis foldozgatot atta(m) f — d 8 [Kv; Szám. 7/XII. 25 Filstich Lörinc sp kezével]. 1600: Fazakas Ambrus hogi az scholaba kemenczeket fodozgatot ... fizettwnk d 31 | Az keomiuesnek ... hogy egiebwttis fodozgatot fizettwnk f 6 d — [Kv; i.h. 9/IX. 28, 45]. 1621: Az kett Acz György fodozgatot a nagj Templomon [Kv; i.h. 15b/IV. 11]. 1670: az udvarbiro az Varat felől fodozghassa [Tövis AF; Born. XXXIX. 50]. 1789: Egy Mihaila nevezetü idegen Malom Mester vetödvén ide ..., annyira meg igazította a malmot s Gáttýát fodozgatta, hogy az elmúlt 1788dik Esztendöb(en) három kövei forogván sok jo hasznót vett belölle [Désfva KK; GyL]. 1796: (A) kerteket fodozgatta belölle* [Retteg SzD; Mk. — *Ti. az erdőből]. 1844: Az Istalót ... tsak mi szolgálatban fodozgattuk, mostis tsak támogatva ván fákkal, es az oldala deszkával és kereléssel [Abafája MT; TSb 22].

foldozgatás javítgatás; reparare; Herumbesserung. 1600: Hoztak feowent 12 zekerral padimontom ala, es ket ablak fel rakatasra, es egieb fodozgatásra f 1 d 44 [Kv; Szám. 9/IX. 45]. 1835: ithon ... a sokféle csonkaság fodozgatására mindennap hajnalról estveig futni valam valoba vala s van [Zsibó Sz; Wlt Kelemen Benjamin lev.].

foldozhat foltozhat, szabad foltoznia; a putea petici, a avea vole sä peticească; flicken dürfen. 1677: az Foldozo Vargakis a Piaczon, es az Uczako(n) le ne ülhessenek, es ott sarukat ne fodozghassa(na)k [Kv; Céhir. I. 17].

foldozó 1. foltozóvarga; cizmar cirpaci; Flickschuster. 1640: Molnár Mártonnének vagyton egy öccse, afféle foldozó, ... Varga Andrásnak híjják [Mv; MvLt 291. 233a—51a átírásban]. 1677: az Foldozo Vargakis a Piaczon, es az Uczako(n) le ne ülhessenek, es ott sarukat ne fodozghassa(na)k

Hogyha penigh ez illyen foldozok nem a Varos taglaj keozzül valok(na)k talaltatnak, hanem budosok, Felesegh es evróksegek nem leven, semmi keppen ne dolgozhasanak, seot az Varosban is az illyeneknek lakni ne legyen szabad [Kv Céhir. I. 17].

Szn. 1631: Foldozo Andras [Mv; MvLt 290. 59b].

2. javítgató mesterember; meşter care repară; Herumbesserer. 1590: Az keozepseó selljer hazra az mith keölteöttem. Hozattam egj Zeker agiagotth fl. — d. 14 Niomasatol es fel tapaztasatol attam fl. — d 50. Az Kemeni heazni ueöttem cherepeth fl. — d. 22. Az fodozonak az kj megh fodozta az heazatot fl. — d. 16 [Kv; Szám 4/XIX. 18].

Ha. 1781: Foldazó [Pálos NK; Hr].

foldozott 1. foltozott, foltos; peticit; geflickt, ausgebessert. 1611: Egj zeöld viselt fodozott taiffota zoknia sima keöttes rajta az alia keczer hant es hat apro karika raita | Egj fodozott jo derekalj [Kv; RDL I. 88, 90]. 1615/1628: Kis Anna harmadgiara ... Egj viselt gránat fodozott szokniabol tartozik az Apia fordítani ... f 1 66 [Kv i.h. 96c]. 1655: Egy gyapottas fel köteött abrosz fodozott d. 60 [Kv; i.h. I. 29]. 1733: holmi aprolekos rongjocsakkal egj viseltes és fodozott veres Csuitár [Hacezsel H; JHb].

2. cirpit, lipit; geflickt. 1622: Egj eörög Angliaj io tal. Egj keözep fodozott tal [Kv; RDL I. 119]. 1627: Egj fodozott serpenieo, 3 labw f — d. 15 | Egj fodozott Vas rosta tt f. — d. 25 [Kv i.h. 134].

3. (meg)igazított/javított; reparat, indreptat; repariert/instandgesetzt. 1625: Az Alpret Malomról valo Regestum ... Az egyk korong karika regi fodozott leuen el töröt es nem fodozathattak meg [Kv; Szám 16/XXXII. 2]. 1692: vagyton egy hitvan fodozott paraszt kalyhabul csinalt ő kemence [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]. 1817: Talaltatik a Malomban egy 36 vékás avatög, es fodozott szuszék, Vas Reteszszével [Ördöngösfüzes SzD; ÖrmMúz. 8—9].

L. még toldozott-foldozott al.

foldozóvarga lábbelijavító mestérember; cizmar cirpaci; Flicker, Flickschuster. 1592: Zeoch Palne, Margit Azzoni vallia: Zeoch Janostol hallottam hogi ezt mongia vála az tánach haznal mikor varga Gaspar az tanukat be aggia vála te fodozo varga nylyvan valo orr vagi mind felesegesteol, kit az egez zomzedasg jól tud hogi tes (!) az vagi, mert ha ne(m) volnal, tudua or felesegedel ne(m) laknal [Kv; TjK V/1. 291]. 1603: Varga Balint fodozo varga [Kv; TjK VI/1. 777]. 1653: egy

foldozó varga, Török István [Mv; ETA I, 152 NSz]. 1677: Ismet az Foldozo Vargakis a Piaczon, es az Uczako(n) le ne ülhessenek, es ott sarukat ne foldozhassa(na)k, hanem az Varos nagyob, vagy kisebb Kapui mellet dolgozzanak, holot Fegyverek vellik levén, orizeok helyenis legyenek, illendeo vigiazással jele(n) legyenek, es semmi u saru művet ne gyakorollyanak, hanem csak tulajdon az Saruk(na)k foldozásával (igy!), azaz, szakadozt sarukra aprolek beoreoket fel varvan, magokat es hazok nepet taplalni kenszeritessenek, az megh világositott büntetes alatt, es ismet egy szolgatis ne tarczanak [Kv; Céhir. I. 17]. 1785: egy két hitványság foldozo varga kivévén minden mestereberekkel fogytokzik [HSzj *mestereberek* al.].

Szn. 1595: foldozo varga Georg [Kv Szám. 13/VI. 24]. 1675: Martinús Foldozo varga [Kv; Tjk VII/2. 284]. 1623: Foldozo Varga Miklos [Mv; MvLt 290. 32b].

foldoztat 1. megfoldoztat; a pune să peticească, a petici; flicken lassen. 1597: az Zakachy foldozttatott keett was fazekatt f d 8 [Kv Szám. 1/V. 19]. 1595: foldoztattam az Varos 4 Ohn Taalet Sixtúsnal, miert hogy az karimaioik mint fel zakadot vala d 28 [Kv; i.h. 6/XVIIa. 139 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1675: Az Sütő hazhoz Szitakat foldoztatva(n) attam az Szita foldozonak f — d 12 [Kv; i.h. 35/I. 30].

2. (meg)igazított/javított; a pune să îndrepte/repere; ausbessern/reparieren lassen. 1587: 27 Marty hogy az Kysz Templom fellet foldoztattanak attam 100 sendel zeget d. 4 [Kv; Szám. 3/IV. 15]. 1590: Esmeg foldoztattam 4 Kemezet az varos haazaban fazakas Ambrusnak attam 14 Kahliatis adot fizette(m) f. d 80 [Kv; i.h. 4/XXI. 7]. 1807: Tudom azt világosan hogy a' Mlgs Beldi Antalné Aszszony ő Nsga Also Járai Malma gátja építettétől fogva azon helyen van, hol eleitől fogva volt mellyet az ő Nga Tisztye az viz szaggatása után foldoztatott [A.jára TA; BLt 12 Ferentz Pál (25) zs. vall.].

3. tataroztat; a dispune să fie renovat; instandsetzen lassen. 1583: Ackoron Ismett foldostatta(m) az massahazatt attam az Achynak tolle d. 32 [Kv; Szám. 3/IX. 9]. 1627: Foldoztatua(u), az Nadas felseo hidgat veottunk hozza egy nehani zalfat f — /12 [Kv; i.h. 15b/VIII. 13]. 1774: Ujjlag semmit nem építettek, hanem a romlott épületeket földozták, és foldoztatták 'a Jobbágyokkal [Szentdemeter U LLt Fasc. 125]. 1819: ne szegesztessen, és ne fodoztasson hanem tsináltasson kő falat [Kv Pk 2].

foldoztatás 1. toldoztatás; cîrpire, innădire; Flicken. 1699: Az harang Szijainak foldoztatásáért fizettem Szigyarto Istvannak // 42 [Kv; Kv-RLt I. C. 8. 19].

2. kb. megigazított/javított rész; parte reparată; ausgebesserte Teil. 1807: Az foldoztatás el vágattatása előtt, az ... Oh gát, meg volt két esztendőkkel | Tudom azt is nyilván hol vágatta-

tott, hányattatott el az Mlgs Beldi Antalné Aszszony ő Nga birtoka alatt volt gát foldoztatása, mellyet az árviz meg szaggatván, azon tsonkaságot kívánta az Aszszony ő Nsga ki foldoztatni, azon hely pedig a' hol a' foldoztatás esett más fél ölnyi [A.jára; BLt 12 Várad Márton (39) zs. vall.].

fólium 1. levél; foaie, filă; Blatt. 1584: Viczey Caspar vallasa es Barat Peter vallasa ide eleo vagion A masodik foliúmon megh Irwa, Iollehet ky vontam* [Kv; Tjk IV/1. 290. *Valóban előbb, a 286. l-on ki van húzva a két vall.]. 1637 minden foliumok Aritmetikai Coták alá vétettek es nemely dolgok is Abece-i bötükkal jegyeztettek megh; hogi annyival is hamareb megh lattassék keresetb(en) levő dolog [ÁLt Urb. I. 2].

Alkalmasint ide vonható a köv. kijegyzés is: 1589 Vadnak valamj poszerlasok (!) megh Er f 10. Negi Tuczin Czimmer keo megh Eer f. 8. Harom Gamaho valami Amatistekkel f 2. Kct skatula foliomok (!) valet f 2 [Kv; Inv. I/2. 46 Pekreczy Anna Desi János ötv. özv. inv.].

2. ? a drágakő tüze; focul pietrei scumpe; Feuer des Edelsteines. 1624: Ezust Marhabol Jutott Andorkonak Egj Rubintos Giwreó melj nio(m) Egi Araniatt az foliuma meg vesszett az keouenek bechultuk ad f. 3 d. 50 [Kv; RDL I. 123].

3. ?? 1823: Zöld aranyos Török materia szoknya, megyszin tafotával béllelve, hozzá való fél rőfös szélességű aranyos Csapke, szines foliummal, és frindellivel varva, ehez való áll, paszománytyával [LLt Csáky-per 601. L. 1].

fólium-arany aranyfüst/fólia; foaie/foiță de aur, Goldblatt/folie. 1679: Metelessel, folium Ezustel arannyal festekkel czifrazott egyes szék nro 2 | Az mester gerendán két helyen Szarvasnak az Szarva, meljkek függő lanczokkal együtt veressen vannak festve Aghainak hegyei folium aranyas; mindeniken zöldel festet, folium ezustel arannyal czifrazott, harom harom rosas darab vas abroncz nro 2 (I-ras czimeres. Tablajoko(n) ez Anna Bornemisza Dei gra(ti)a Tran(sylua)niae Principissa etc. Siculorum Comitissa.) [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János Inv. 18, 49].

fólium-aranyos aranyfüstös/fóliás; cu foaie/foiță de aur; mit Goldblatt/folie. 1679: A mestergerendán Szarvasnak az Szarva Againak hegyei folium aranyas [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 18. A teljesebb szöve. *fólium-arany* al.].

fólium-ezüst ezüsfüst/fólia; foaie/foiță de argint; Silberblatt/folie. 1679: Metelessel, folium Ezustel arannyal festekkel czifrazott egyes szék nro 2 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János Inv. 18]. — L. még *fólium-arany* al.

fólius levél; foaie, filă; Blatt. 1774: (A) beirt levelet kiszakasztottam De akkor mindjárt oly helyre tettem volt, hogy soha reá nem akad-

hattam ..., hanem a napokban lévén szükségem egy missilis levélre, sok fasciculusokat felhánván, kezembe akadott. Mely foliusokra ezek voltak írva*] Ezek voltak azon két vagy három foliusokra írva [RettE 327, 329, — *Köv. krónikás feljegyzések]. 1806: Conscriptio Taxája Az Első Foliusért xr 50 Az azután következő 62 Foliusokért fel vévén egy foliust a xr 24 teszen in Summa Rfl. 27 xr 36 [Mv; Ks 92].

folnagy 1. falnagy

fol 1. ták; petic; Riester. 1734/1784: étzer olyan Labravalója volt, hogy egy Tisztességes fotot nem vallaszthattanak volna belőle [TKI]. 1736: Az dolomanyomhoz nadragomhoz nem azt az posztot hoztak el fotnak, az mely kellett volna [Ap 4 Apor Péter feleségéhez]. 1756: Vagjon holmi dirib darabb rongj és fót [Nagyrápolt H; JHb XXXV/35. 24]. 1859: Egy bekötőre fot és fel ránto 20 xr [Kv Újf 1].

Szk: ~ *nak való*. 1679: Fotnak valo, roszt, dirib darab kődmén [Uzdisztpéter K; TLt Bajomi János inv. 82–3]. 1693: Andrisnak ... Valami fotnak valo poszto [Ne; DobLev. I/38.10]. 1752: egy vázson szácskóban áféle haszontalan moj étte vállak, és dirib darab fotnak valo posztok [Brassó; Ap. 5 Apor Péter lelt.]. 1791: két Darabatska Foltnak valo kanafász [Nagyercse MT; Told. 36].

Sz. 1776: A nemesség Contributioja iránt valo közönséges hír hogj bé nem tölt áldassék az I(sten)-nek neve érette.. Hogj pedig a Szegénység terle nem hogj könnjebbülne hanem inkább nevededik azt akár melj jo lélek sajnalhattja, mivel igazsággal irom, hogj igazan hivatik most a szegenjseg szegenjsegnek mivel olj szegénj hogj nem hogj Zatsko penzre Zatsko Penzt tehetne de meg fotra fotot se tehet és Falatra Falatot az szájában mivel nagjobb resze(nek) maris nintsen hogj mit egjék [Négeríva SzD BfN Bánfi Péter lev.].

2. patá; Fleck. 1773: az úrfi .. egész ábrázatja és teste veres és kék foltokkal volt megrakva [RettE 294]. 1789: Egér szőrü lo, ... homlokán fejér csillag és orrán fejér folt [HSzj 170].

3. pecsét; patá; Fleck, Klecks. 1637/1639: 1. vj fejer Skarlat szeonyegh, folt eset bele — f. 12 [Kv; RDI, I. 111].

4. kb. tákolmánydarab; bucatá pentru círpealá; Stück vom Flickwerk. 1771: (A) Gátnak hibái és jukai, ugj a' nagj silipnek el törött talpa miatt nagj jukak esvén, vgj a' több silipek több dirib darab foltok lévén azoknak sok jukai között ugj el ment a' viz, hogj még annyí sem ment a' kerekre, a' mennyi egy jo víz ivo kártyán keresztül térne, melj szerént nem volt mod hogj a' kerekék foroglassanak [Ádamos KK; JHb LXVII. 166].

5. ~ *onként* a. kb. foltszerűen, foltokban; in petice; in Flecken. 1722: Az ház megett egj nagj darab gyümölcsös kert, foltonként vetemenyezni valo helylyis vagjon benné [Algyógy H; Born. XXIXa. 8 Bornemisza János conscr. 1]. 1732: Wagyon a . Nemes Vávar ház helyly ellenben a Verőfény oldalban, edgy nagy Gyümölcsös kert,

vagy Bongor, . kivált az allyán, s egjebüttis fótónként feles Szilva, sűrűn, Alma, és Diofa, Medgyfa [Szászsztjakab SzD; TSb 51]a hazak oldala, kívül, belől szépen meszelt, szegeletei fotonként fekete festékkel szegeletesen alternatív cifraztattak [Nagyida K; Told. 11/70]. 1739: Tudok sűrű kőkény rusnya bokrokat foltonként ezeken a réteken a kis Szamosig bé, melyet a Mgs Kornyis Vrak tisztyei irtattak ki [Dés; Ks 28. V]. 1791: ezek is nem formás Erdők, hanem fotonként Irottványokkal telyes bokros dirib darab szakadások [MNy XXXVIII, 53 *aszalvány* al.]. 1843: azon használható fű az olta nem nőtt — hanem ha foltonként muhar, s ezt ha valaki lopva foltonként marhái számokra le vágalta [Körtvélyfája MT; LLt]. 1850 k.: kövecses meredek hely ... foltonként suvadozás [Miklósfva U; TSb 9]. — **b.** nyilanként; pe parcele atribuite prin tragere la sorț; in durch Los zugeteilten Feldstücken. 1831: akkor az Udvar számára foltonként az erdő le vágattatva volt [Náznánfva MT; Berz. 21.]. — **c.** darabocskánként, darabocskákban, *táj* fancsikánként, fancsikákban; in bucățele; in Stückchen. 1800: magamis láttam dirib darab égett Leveleket, mellyek foltonként meg maradtak [Torda; KvAKt Mss 363]. — **d.** csoportonként, falkánként; in grupuri; haufen/triebweise. 1620: Mjert hogi sok karokat latnak varosul az foltonként valo Cziordak miat ... senkj semmi fele Barmat az keozeonseges Cziordan kjüwl ne Jar-tassa: Mert valakj magha paztoraval eöriztetj ... azt Tiz forint birsággal megh bwntetik [Kv; TanJk II/1. 295].

6. Jelzői haszn-ban; in functie atributivă; in attributivem Gebrauch; a. ? egy foltocská/foltocskányi, egy foltocskára való; pentru un petic mic; für ein Fleckchen (reichend). 1733: Edgj darabatska folt Csemellyet [Marossztkirály AF; Told. 2]. — **b.** egy csepp/cseppnyi; un pic; ein Tröpfchen. 1717: miut hogj magam sahuva felé nem mehetek, annyira el roncsolt az pogany es azon küvülis csak egy folt ruhám sem maradot, ugj az több Atyafiaknak, hanem ide vontuk magunkat mind Nagybánýára és itten nyomorgunk, s egytülis mástul is vgy kerünk magunknak ocska hitvá(n) öltözetet s vgy vagyunk [TL. Mikolay Judit Teleki Mihályhoz]. — **c.** csordányi; de o cireadă; eine Herde (groß). 1600: Thiborczy Mihaly . vallia: Az mezesen* Innet hattunk vala abbol az folt barombol harmat el [Kv; Tjk VI/1. 427. — *A Meszes hegység Zilah táján]. 1634: az harom folt Juhomat, diznaimat hagiom ... egyket az Posoni Collegiumhoz; masikat à Zombathoz*; Harmadikat az nagy Georyhez^b [Wass 73/1 Cegei Vass János végr. — *A nagyszombati kollégiumnak. *A győri kollégiumnak]. 1638: az mikor kiuantatik, eő Naga keglms parancsiolattyara, egy föltt Marhaianak eő Naganak (:Geöbeöly marháknak tudni illik:) azon rész határon esztendeönkint hellt adok, és azoknak ott valo legheletésekkent nem ellenzem, [Beszt; Ks 90]. — **d.** falka, sereg; turmá; Trieb. 1681: Az havasokon* penig szoktanak legh inkább, az Szász yarasi

es szasz sebesi videkek Esztenakat tartani, kik között leg inkább szokot ilyen rendel valo usus observaltatni; Ha őszszel a' havasi Esztenako(n) foltos Jul marad fen, minden folt Juhtol szoktanak adni ötven ötven pinzt [VhU 56. — *Vh környékén]. 1709: oly példa nélkül való hideg és rettentő szél támadott hóval elegy. Debrecen táján egész fót johokat paculárostól megölt [TT 1890. 757 SzZsN]. — L. még előbb e. al. az 1634-beli adalékok.

7. kb. darabocska, nyilacska; bucățică; ein Stückchen 1824: a Nyergesbe három fot erdő [Szásznyfres SzD; Ks 79 Conscr. 130].

Hn. 1683: Az Fot erdő alatt [Nagyfalu Sz; EHA]. 1758: Az App Aga oldalb(an) az folt erdőb(en) [Egrespatok Sz; EHA].

8. kb. táj darab (kender-mértékegység) de o depănătoare; eine Haspel(viel). 1687: az egész Joszagban, minden egész ház nép (az ighen szegenjen, özvegyen ki csak orsojával tartja magát, es Sellenen kívül:) tartozik egy-egy fót fonalat meg fonatni az Var szükségére melynek szószit, Lenit, Kenderit az varbol szoktak ki adni Minden egész örökséges ház nép egy egy fót fonalatis tartozik fonatni, hasonló keppen az fel örökséges gazda is ugya(n) annyit; a' var szükségére; de nem a magokéből, hanem az Officialisok industriajabol, adattassek nekik szószül es kenderül; mivel a vas Banyakra azis kévantatik [Vh; VhU 71, 201].

A darab 'egy motollányi kender' [DolgD. 1. 61] — A fogalmazásbeli bizonytalanság miatt a kendermunkában a 'nyaláb (12–16 kenderfőnyi mennyiség); legátura; Bund' jel-sel [i.h. 83] is számolhatni.

foltnyi egy cseppnyi; un pic/o grăunte de ...; ein bißchen. 1710 k.: magamra olly modon fótynit költtettem [EMLt Vajda lev.].

foltocska 1. petic mic; Fleckchen. 1814: Egy őtt Esztendő, sőtét pej ki herélt Paripa Lo, mellynek bal szeme fejer, és az Homlokán-is, és (!)* kis fejer foltotska vagyon [DLt 769 nyomt. kl. *Nyilvánvaló elírás égy h.]. 1823: Egy pej Kantza Hátán négy fejer foltotska [DLt nyomt.].

2. darabocska; bucățică; Stückchen. 1746: minthogy az Urfi ő Nga része alábbatska Való ennek gyengesége explealtatik a felső To felett lévo szakodásban lévő foltatskával[A Szőlő végéb(en) lévő verő fény fel méretvén, hosszszasága huszonkét kötel es tizen három öl legalol egy foltotska jutott Mlgs. B Josika Mojzes Ur ő Ng(na)k [Mezőbodon TA; JHb XI/22.8, XI/29.4].

3. Jelzői haszn-ban; in funcție atributivă; in attributivem Gebrauch: darabocska, nyilacska; bucățică; ein Stückchen. 1773: egy foltotska kaszáló [Vingárt AF; LLt 53/17]. 1814: imitt amott a' határon vagyon égy égy Foltotska közre birato Cseples erdős helyek [Benedékfa Sz; Bet.3]. 1817: egy Fototska Erdő [Bádok K; BHn 28].

foltocskányi darabocskányi; de o bucățică; ein Stückchen (groß). 1808: az Szekely Györgytől acquirált kitsin foltotskányi (!) Joszag 11 Forintal acquiraltatot es az 11 Forintal vasarlot Joszagotska az Szekely Boldisar kezére ment [Harasztos TA; Borb. II].

foltos 1. foltozott; peticit; geflickt. 1567: Anna Rlta Pauli Eothwos... fassa est Tunc filia Magdalena dictu(m) hoc fecisset En Maid Meg fogom az foltos gereznath raytad Es ky tollak [Kv; TJK III/1. 94]. 1615: Egj foltos feőnalj f — d. 35. Egj io feőnalj f d. 32 [Kv; RDL I. 97]. 1658: Egy Eőregh nagy meztelen derekalj Est f. 3. Mas foltos derekalj Est. f. 1 d 50 [Kv KJ]. 1679: Főltos vászó(n) zsak nro 10 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 73]. 1787: Egy foltos Bőrös Nadrág egy szegény(ne)k adatott [Mv; MvLev. Csizsár György hágy. 7]. 1803: Két szélyből széles Toth kötással égyben foglalt rojtos végü már foltos Abrosz [Harangláb K.K; Palotay 21]. 1827: egy otska piros foltos Bunda-mejrevalo [Dés; DLt 1261 nyomt.]. 1845: Grajzci Gyuri visel . foltos obszeszes csizmát [DLt 1263 nyomt. kl].

2. foldozott; cirpit, lipit; geflickt. 1627: Vagio(n) Egi Kis foltos wst mellett aestimaltunk f. 1 d. 50 [Kv; RDL I. 135]. 1634: Egi foltos vas serpenyü f —/15 [Kv; i.h. 105]. 1652: Ezen haznak hijazattyi fotosok igen megh avultak [Görgényi MT; Törzs]. 1679: Fejer Czipohoz valo foltos szita nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 59]. 1744: Pléh szivárván foltos [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67]. 1794: Két más ón tálak, lapos, és fótosok [Kosed H; Ks 78. XVII. 6]. 1816: Egy két Csőjü fotos Palyinka főző üst Sisakostol [Varsolc Sz; Born. IV. 41 Bornemissza Krisztina conscr.]. 1825: Egy két águ zöld mázas újj fűtő, mellynek vas táblája régi, és foltos, a tűzhelye téglából valo jo [Dés; DLt 595]. 1842: van még egy kisebb üst foltos [Km; KmLev. 2].

3. (foltokban/foltosan) tarkázott; pestrít; gescheckt, (bunt)scheckig. 1807: Egy 5 Esztendő s fejer elejü, feketés foltos hátul, fekete babos szőrü mén Ló Csikó [DLt 856 nyomt. kl]. 1825: ábrázattya foltas szeplos [DLt 736 nyomt. kl].

4. kb. pecsétes; cu pete, pătat; fleckig, klecksig. 1610: Zwniekbeöl Jütot az ket kwsebek Aruaknak Egj ueres viselt Zwniek es egj feyr foltos [Kv; RDL I. 6].

A jel. valószínűségére nézve 1. folt 3. al. az adalékok.

5. májfoltos; cu pete hepatică/de ficat; leberfleckig. 1582: Borbara hozzam Georgnę vallia, Egkor Jeowe oda hozzam Lucza a' Nireo Kalman Zolgalo leanya... En penigh mondek Neki, Lucza mikor ennekem az homlokom foltos volt, Nem zolok azert semmith feleolled de volt Akkor ennekem valamint dolgom, De Lucza erre semmit Ne(m) zolt [Kv; TJK IV/1. 42]. 1762: ábrázattya-ból, vagy annak foltosságából, és testenek naponként való vastagulásából... ezekből következ-

hető viselőségét a denotált Esztendőb(en) kezdette observálni megy éreskor, szüretig... foltos volt, vastag volt, ergo viselős volt [Torda; TjK V. 94].

6. a. ~ *barom* csorda/gulya-barom; animal de turmă/cireadă; Herdevieh/tier. 1572: Keryk eo k. Byro vramat az Tanachbely vramates visellinek gondot erreol, hōgi semmy egieb Barom Neh Iarion az chorda kywl, hane(m) chak az my Mezarszekre valo, egieb foltos Barmot es Teosersegre valot Ne Engedienek eo k. az varos feolden lyzlatny [Kv; TanJk V/3. 61b]. 1578: Ha penig foltos barom lezen a kit illie(n) helie(n)* találnak paztorawal, wagy Idegen baro(m) lezen, wagy e warossy embere, de az 12. frtot meg wegiek rayta [Kv; i.h. 168 b. — *Ti. tilosban]. — b. ~ *disznó* csürhe/konda-disznó; turmă de porci; Sauherde, Schurz. 1681: Vagyó(n) az Erdő ható(n) majd két mély földnyire ki terjedő havas-is bikkes Erdejével együtt mellye(n) ha mikor makk terem foltos disznokat szoktak rea fogadni es hajtani [Vh; VhU 65]. — c. ~ *juh* nyáj/sereg-juh; turmă de oi; Schafherde. 1681: A havasokon* penig szoktanak legh inkább, az Szasz varasi es szasz sebesi videkek Esztenakat tartani, Ha őszszel a' havasi Esztenako(n) foltos Juh marad fen, minden folt Juhtol szoktanak adni ötven ötven pintz [VhU 56. — *Vh környékén].

7. ~ *munka* kb. vmilyen díszítési eljárás; un procedeu de împodobire; irgendein Zierverfahren. 1758: Egy ezüstfel fotos munkával sínorozott elő ruha [Nsz; TSb 21].

8. '?' 1797: Egy foltos táplákkal* rakott abrosz [HSzjP. *Tollvetség *íablákkal* h.].

foltosság májfoltosság; aspect cu pete hepatice/de ficat; leberfleckiges Aussehen. 1762: ábrázattya-ból, vagy annak foltosságabol, és testenek naponként való vastagulásából. ezekből következhető viselőségét a denotált Esztendőb(en) kezdette observálni [Torda; TjK V. 94].

foly 1. folyik

folyam 1. patakocska; piriias, Bächlein|vízfolyás; curs de apă; Wasserlauf. 1570: Byro vram egy Kis hidat chinaltasson az folyamra Mely az vago hidra Megien, hogy Iarhassanak zekerek által Rayta [Kv; TanJk V/3. 12a]. 1577: Az hyd vca zorossaba valo meg Rekedet foliam felöl vezetek eo kegmek, hōgi teob dolgai keozót Byro vram zorgalmaztassa rea az korchioliasit hogy tizechya meg [Kv; TanJk V/3. 15b]. 1585: az hal: fel Meheteth az also Tobolis az foliamba [Kv; TjK IV/1. 430a]. 1700 k.: Az Hersa alatt a folyam mellett (sz) [Ne]. 1722: Szotelke felől valo Teke rász völgyeckéb(en) az eszakos oldalb(an) a folyam mellett hāro(m) idén . volt borsoja [Szótelke SzD; R.Lt.]. 1750/1797: Vig István az Ifju egyedül azt addállya, a' Füz tó tetején vagy is mondom, a' Füz tó fojamján fellyül a' réthen tudok három rud Kaszállótt [Nagydoba Sz; Borb.II]. 1769/1802: aki régi metalisakat olvasatt vagy olvasni hallott

mindenkor a Méta Arkon, folyaman, hegyen, hegy éllin szokott termináltatni [Torda; TjK III/38]. 1770: (A méta) ezen kö Csomorol bé jōven a' völgyben a' fojomig az hol egy sik körül le — szökik a' fojom [Gyertyános/Torockó TA; Bosla]. 1823: hosszára szántattatott éppen a Folyom* mellett [Bh; HG. Eszterházi perek. — *Uo. alább ezt „egy kis patakocska” gyanánt említik]. 1860/1861: A Kis-Nyáráddal versenyzett korában a Véczkepataka, mely az egyesült andrásfalvi folyamokból származva lehaladott Fintaházára, s ott szakadott a Nyárádba [Benkő, MszIsm. 7]. 1864: a Nagy patak . a Gúducz nevű folyamba omlik, mely átvágja a Ditroi és Szárhegy községi határt egész a Maros folyoig a hová belé omlik [Szarhegy Cs; GyHn 53].

Hn. 1700 k.: Az Hersa alatt a folyam mellett (sz) [Ne] Tibath folyamlya mellett (k) [Bh; KHn 13]. 1740: Az App Aga folyamjában (k) [Egres-patak Sz]. 1758: A' Kutas Völgy folyomjáb(an) (k) [M.kiskapus K]. 1764: A Kis folyamon valo föld (sz) [Szóvérd MT]. 1773: A Follyom érben (sz) [Gyszrn]. 1816: a' Patak vagy is Follyam [Nyíres*]; JHbB 4. — *Később: Almásnyíres K]. 1843: Berekallya folyama [M.bikal K; KHn 71].

2. időszakos vízfolyás; curs de apă periodic; periodischer Wasserlauf. 1732: Kolosvari Daniel Atyánkfiát Hadnagy Atyánkfia eő kglme legitimo admonealtassa... arrol, hōgi az Kibedj Márton Atyánkfia Telekinél le fojo dudvát, melyet eő kglme s: v. ganejjával szemettyével be töltött intra octavum ki tisztittasson (Igy!) s oda többször, se ganejját, se szemettyét ne hányassa... mivel mind a Nemes Város utczáinak azon Dudva fojamjanak szabados nem fojhatasa s mind a szomszedok(ma)k el szenvedhetetlen praejudiciumokra vagjon [Dés; Jk].

E jel. megvilágtására nézve l. a *dudva* címszót.

3. (víz)árok; sanț (cu apă); (Wasser)Graben. 1573: Fazakas Georgy Az vallia... Latta hōgi Nyreo András hazafele az vcha kézepet zinte az foliamba Megen volt [Kv; TjK III/3. 79]. 1592: 28 die Nouemb(ris) . attam esmeg Az ko hangyoknak (!) Crestelynek es Zaza Jstüannok f 2 d 0. hogy keőűet hanyanok az folyo(m)hoz, a Mely folyam Az Pyazrol az lüdt vtzay vdtúarokan Alttal Megyen [Kv; Szám. 5/XIV. 267 Eppel Péter sp kezével]. 1681/1748: szánto Földe... egy darabig egy arokba, vagy folyamba útközik [KvAKt Mss lat. 236].

4. folyás; curs; Fluß, Lauf. 1617: az Fisak vizinek darek foliamia [Szentgyörgy Cs; IB]. 1681/1741: Az Ujvári hago alatt Ujvár* felöll . vagyon negj hold föld az Cserge folyamja tartya* [Nagylak AF; DobLev. I/27. — *A tőszomszédos Marosújvár. ^bTi. határát tartja, azaz határolja]. 1694: Vagjon itt egj Nobilitar(is) Curia... szomszédi... oldalul a' patak foljamja [Kisened AF; BfR.] az Lapos patakja folyamjának also reszeigh [Mezőmélés K; Wass]. 1715: az Karasz-naban szakado Vár volgye pataka foljamja

[Somlyó Sz; EHA]. 1721: (Egy föld) vicinussa egy felől az nagy Szamos folyamja [BSz; SLt 29. J. 25]. 1723: adának ... a Nyárad foljamára egy malom(na)k valo helljet [Nyáradkarácsonyfva MT; EHA]. 1758: meg indulván ezen Kánás patakán fel a patak folyamját hagyák Naphalatra határnak [Szárhegy Cs; LLt 76/2153]. 1760: Azon Mákoai patak ... soha oda folyamját emberi industria nélkül nem vehette volna [Mákófva K; KHn 232]. 1766: a' Maros vize nagy folyámja [Názánfva MT; EHA]. 1775: a patak folyamlya [Marostelek MT; TGSz 59]. 1805: a' Viz folyamja az Isputály földek felé, tul vette magát [Dés; DLt az 1825. évi iratok közt]. 1840: a' Kraszna vize folyamja [Krasznahorvát Sz; EHA]. 1850: A Malmon alol valo Kaszáló rét ... szomszégjai, egy felől az Aranyos folyama, más felől a Betegh kaszálója [Gyéressztkirály TA; DE 5]. 1864: a Fejér nyiko folyama [Kadács U; EHA].

Szk: (umely folyóvíz) más folyamját veszi vmely folyóvíz (folyása) más irányba csap. 1806: a' Küküllő vize ... a' régi árkából más folyomját vette ... a Gyepe Pataka árkában [Erdősztyörgy MT; WH]. — A teljesebb szöv. alább a 7. jel. al.

5. kifolyás; curgere; scurgere; Ausfluß/lauf. 1592: 8 Juny Az Varos Towan az foliam el fwrta vala magat hordattam ganet oda [Kv Szám. 5/XIV. 151]. 1593: Hogy az Cloacabol valo folyamat (!) az warosfalan kywil megtisztattattuk Attunk f — d 52 [Kv; i.h. 5/XX. 122—3]. 1657: az kut foliamjara iwh ueggel egy darab ret [M.fodorháza K; SLt HI. 38]. 1736: az forrás folyamlyatis meg bontván más helyre vitték [Torda; Tjk 1.]. 1740: Délről^a edgj kut folyamja [M.gyerőmonostor K. — *Ti. a szomszédja egy földnek]. 1745: a Kút folyamjától fogva a két árok között való kurta földek [Nagyida K; Told 9]. 1758: A Gerepe kutjánál ... A Kut folyamja ... szomszéd(ságában)|A Szoldok kutjánál Alol a kut folyamja ... szomszéd(ságában) [Egres-patak Sz].

Hn. 1574: mwttattak az erkedyek hog az was kwt folyamja vermen twl ne erzzem a barmot mert be haytyak az tekeyek [Erked K; LLt Fasc. 29] 1641: Körtuelli ay kuttian(al) az foliam mellett (sz) [M.köblös SzD; RLt I]. 1668: az Sos kut foliamja [M.szovát K]. 1681/1748: a Tón alol, a To Follyamja mellett (sz) [Túr AF; KvAKt Mss. lat. 236]. 1696: az Gyeres kut folyamja [Désakna]. 1698: Az Búdös kut foljamja mellett [Páncélcseh SzD; RLt O. 5]. 1718: Botos Kút folyamjan innet mindgyárt [Szilágy-cseh]. 1725: Az Jardován kuttya folyamjánál (sz) [Bágyon TA]. 1726: rivuli Petlendi Kut folyomja dicti [Szancsal KK]. 1740: a Mester Kuttyán(a)k folyamja [Gyerővásárhely] az Bodomos Kút folyamjára jár véggel [Szamosfva K]|A Gerepe folyamán tul (k) [Egrespatak Sz]. 1753: a Pavel Csorgoja folyamjára véggel járó föld [M.nádas K; RLt]. 1758: a Feneketlen Tonak a folyamja [Bh; BfN]|a' Feredő kut folyamja [Inaktelke K]. 1759: A' Csorgo folyamján alóll [Kutyfva AF].

1775: a' Kut folyamja [Karácsonfva U]. 1776: a Vaskút följamja mellett [Sámson Sz]. L. még BHn 95; KHn 17, 82.

6. folyó; riu; Fluß. 1860/1861: A Nagy-Nyárad ..., a folyam területén fekvő falvak ezek^a [Benkő, MszIsm. 7. — *Köv. a fels.].

7. (folyóvíz-)ág; braş (de apă curgătoare) (Fluß)-Arm. 1736: vagjon azon viznek^a egy kis folyamja [Tekerőpatak Cs; LLt Fasc. 161. — *Ti. a Heveder patakának]. 1806: (A kaszáló) jo kaszáló hely volt; mert a' Küküllő vizétől még nem rontatott volt el, az után a' Küküllő vize egy árokrol két fojomra, arokra szakadván, a régi árkából mas folyomját vette ... a Nga Majorja mellett lévő Gyepe Pataka árkában [Erdősztyörgy MT; WH].

8. ágy, meder; albie; Flußbett. 1570: a hydon alol epen mutata az Patakak eleoby folyamát [Gyalakuta MT]. 1590: Hogi penigh az Malombol be nem zolgaltatot ez az oka hogi az el mült (!) ezten-deöbe az Zam adas vtan, az Viz el zakadoth vala

Annak vtanna esmet Zenth Geörgi nap vtan az epp feöldet el zakasztotta vala, es mas foljamoth verth vala maganak akkoris egy egez holnapigh nem iarth [Kv; Szám. 4/XIX. 1]. 1651: az en határomra hatta(m) volt hogy Gátat csinallja(na)k hogy inkab regi folyamjab(an) menven el az Viz, nagyób kártol magamot oitalmazhatan annal, az mely rajta(m) esett [Uzon Hsz; BLt]. 1739: akkor az patak idéb járt, és az hol most Jele van az mostani szantasnak, az patak ott fojt, es az után tovab vetödvén az patak, ugj szantodatt fel az mas reszeis ezen földnek az patak fojamjából [Hidegviz NK; JHb XXIII/149. 11]. 1757: a Rakos Vize régi folyámja [Szentmihály Cs; EHA]. 1805: e rész rug az Erdő alatt lévő halavány mellett Kozárvál (!) felé a' Báró Dioszegi Urfi rész kaszálójaig régen, régen volt nap nyugat felől a' szél szomszédja a' viz régi folyamja Partja [Dés; DLt az 1825. évi iratok közt]. 1814: a Sinfalvi Határban bé Biro Nemes Rákosi és Várfalvi Közönség, Possessorak, meg kerestetenek bennünket ... avégre, hogy ... Töröküzásaiak közt fél hold formálog tekervényesen folyó kövendi patakot, s annak ... Árkát egyenes uj Természetes Arokban, folyambann, vétetni el kezdett tzeljakt Inhibitioval s egyéb akadályal meg akadályazatt Sinfalvi közönség ellen ... az egez Helységekét további károk szenvedésétől leendő meg szabadittása iránt (Igy!) [Asz; Borb. II].

9. (egy) ~ban egyégtébe; in continuare, legat de; in Fortsetzung, anschließend. 1849: Az Istállok és szekér szinekkel egy folyamba épült Konyha Ezen gabanással folyamba van a' déli részen egy Tornázt fenyő deszkából|A' Tisztai házzal folyamba van a' gabanás [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

10. egymás ~ában 'ua.; idem' 1851: Sarj Erdők: Mely egymás folyamában lévő és így egy egy tagot tévő erdő részeket vagy is Nyilat a' más nyiltól elkülönít az ugynevezett Kakuk pataka (pareu Kukuluj:) [Bányabük TA; EHA].

11. az idő ~a az idő múlása; trecerea timpului; Verlauf der Zeit. 1872: meg fogadtam Szolgálónak Lakatos Miháj Léányát Zsuzsit melj igért fizetést én is az idő foljama szerént fizetgetni magamat kötelezem [Torockó; Bosla. Bosla Ferenc kezével].

12. átv folyamat; curs; proces; Prozeß, Verlauf 1844: Gagyí Pálffy Elek ... ország szerte vesztegetőnek ki hirdettetett a nékie ki rendelt Gondnoknak hivatalába kellett bé itatása ... az ellene hozott ítéletek tellyes elégtételen vétele folyamának bé végezése [UiszLt XI. 85/1. 26].

13. évfolyam; an (de apariție); Jahrgang. 1867: A' Sáros Pataki Püzetek 5ik évi folyamára előfizetésre fölhivatnak, a' T. Papok akár külön külön akar Társulatokban [Gyalu K; RAK 59 esp. kl kiv.].

Hn. 1758: folyomlyát [Torockó; TLev. 8/6].

címcszó jelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

folyam-ásás árokásás; săpare de șanț; Graben-ziehen|mederásás; săpare de albie; Flußbettgrabung. 1590: Az felseo Espotaly mesternek Az megh latot folyam Asasra Adassanak Az Safar vrain Altal tiz f(r)tot, Ne farazzak mostanj Wdeoben az keosseget ezzel [Kv; TanJk I/1. 148].

folyamat 1. patak; pîriu; Bach. 1666/1681: Sztójka Jstva(n) hazat mely vagyon Csordas Janos pusza telke, es magyar patak nevű folyamat szomszedsagiban. mindennemű adozás .. alol eximalvan fenn megh irt Sztójka Istva(n) es Felesege igaz Nemessí Jussal es szabadsaggal birhassak [Vh; VhU 361 Zolyomi Miklós ad. lev]. 1693: az töb Atyafiakis azon folyamatra hal tartot epithesse(ne)k [Abafája MT; Told. Huszár lev. 17a]. 1725: azon Udvarház Udvarának délről valo helyyén egj kis folyamat megjen le, az folyamaton tull egj kis pinczét csináltatot említet Kovács Mihály, ugyan azon folyamaton tul vagjon egy darabján azon Daraboska föld [Szilágycseh; TKI]. 1768: Tugyaé a Tanu hogy azon Territoriumban Marha itato To, vagy Szüntelen Folyo bö vizü Folyamat (:Hol az Marha Téiben nyárban böv jo Vizet ihassék:) vagyóné? [Kissármás K; RLt 4 vk]. 1777: Én az Nagy Bunyruil Ilondára menő ország utat mindétig itt értem az Búdós pataki Praedfumban, ezen az helyyén az hol most vagjon. Ezen Ut penig Coincidental a' Rév-Körtvélljesrül Ilondára menő Uttal a' Búdóspatak foljamatnál [Révkörtvélyes SzD; TL].

Hn. 1737: Nagy avas felé valo határban) az folyamatnál (sz) [Illyefva Hsz]. 1750: A Folyamat nevű helyben) (sz) [Barátos Hsz]. 1825: a folyamat Széle nevű helyyben (sz) [Barátos Hsz]. — L. még BHn 93.

2. (folyóvíz-)ág; braț (de curs de apă); Fluß-arm. 1700: azon Árkot, vagj Kis Maros nevű folyamatott pacifice es ab antiquo birták [Backamadaras MT; BáI. 85].

3. folyás; curs (al ape); Fluß, Lauf. 1687: Nagy szüksegek leven kentelenitetet ... egy szanto földet örök arran meg masolhatatlanul el adni ... , mely Szanto földök egy felől valo vicinusa a' Parro Kurul folyamattya [Fog.; Szád.]. 1690: Ezen Malom helyre jö az Vizek folyamottja [Huréz F; i.h.]. 1724: mindenütt ezenn hegy allya tartotta a' Kis Küküllő folyamattya [O.solyomos KK; Ks 12/III]. 1727: a Lucz vize falyamattya [Vajdasztiván MT; EHA]. 1748: (Égy kaszáló) vicinusa az olt folyamattya [Tusnád Cs; EHA]. 1760: A Nyárád fojamattya és a Kut motsár közt lévő háton egy kis kö kut ... vagyon [Nyárádremete MT; EHA]. 1767: adá tseréb(e) azon darob ben valo Jozsagát mely vagyon a Falu közt a Patok folyomattya és az ország uttya szomszedsagában [Vaja MT; VH]. 1772: Ezt a Falu adta azért, hogy az Kemények kertye nevezetü . kaszálóban a Falu Kozmás nevezetü Pataka folyomattyanak hely adattatott [Kozmás Cs; Bkt Mikos conscr. — *Ti. kaszálót]. 1805: Kádár Iuon kére minket az iránt, hogy .. körül nézven a helyet, és a Viz folyomottya adnánk arról hitelcs bizonyosság Levelet, hogy azon Gátotska okozott é valami kárt vagy nem [Rusor H; Ks 92]. 1852: a maras fojamatya szomszédolya a Gödrögbe az erdön [Magyaró MT].

Szk: ~ját reá veszi rá kezd folyni. 1800: Ezen Malmokon alábbatska levő Sos Forrás penig ma nincs meg .. mivel néha az nagy essözés és Patak Aradása miatt, igen közel lévén a' Patakhoz az Fojamattya a' Patak reá vette, és ma rajta foj [Iudal-Mikes TA; JHb] * ~ját veszi a víz-folyás vmerre csap. 1794: ezen gátotis ujjabb nagy árviz tsak hamar el szaggatta, s az egész Szamos folyomattját vette viszont Majorjaink eleiben [Kv; Pk 3]. 1805: a régi Gát miatt fel tojulván a Viz, azért vette folyomottya arra a merre az Újj Gát kötetett, s annál fogva mosattak el 'a Viz által az ... Földek [Rusor H; Ks 92].

Hn. 1704: reghj Kís olt folyamattja helyre [Kilyén Hsz]. 1734: azon Völgyről Le foljo Patak fojmotyan innen [Alparét SzD; Ks 35. IV/7]. 1740: A Csengő folyamattyan alól (sz) [Boroskrakkó AF]. 1751: A' Bos Pataka folyamattyanban [Koronka MT]. 1762/1779: A' Szék patak folyamattya mellett (k) [Monó Sz]. 1778: azon pataknak folyamattyan felyül [Bányabükk TA; BLt 11]. 1786: a' Sos Patak folyamattya [Szováta MT]. 1793: A Nyárád folyamattyan tul Lévo Berec [Nyárádkarácsonyfa MT]. 1800/1831: A' Doborlo pataka Folyamottya mellett (sz) [Lisznyó Hsz]. — L. még BHn 44, 93.

4. kifolyás; curgere, scurgere; Ausfluß/lauf. 1728: Ezen két Maladé nevű hely határozatit meg egymástól az Bodon kútnál mely kútnak folyamottja hasítja meg az határt Ujlak felé [Maladé Sz; BFN]. 1734: Azon feredő viznek falyamattyan ... egészen fenn a feredőig ki épített leg elsőben) Malmat [H; Born. Vegyes ir. X/9 vk]. 1763: mely erdőnek metaja ... a' mint be fordul a' Remetei erdőre, ... a' völgyön egj kevéssé alá felé, egj kis ősvénybe ... a tsorgo folyamottyaig,

a folyamaton ismét fel a' tsorgoig [Gyertyános/Torockó TA; Bosla]. 1825: Déés és Somkut között lévő Hidak nevezetesen a' Város végin a' nagy árkon, a Király árkan, a' Szeltsován, és a Bodon kut folyamottján lévő Hidak oly rosz állapotba légyenek, hogy az utazás felettébb veszedelmeztetik [Dés; EHA].

Hn. 1683: a' Savalyos (?) Kutnal az Folyamat mellett (k) [Kémer Sz]. 1763/1779: A Somoson a' verőfényen a' Bodon Kuttya folyamottya mellett (sz) [Szilágycseh]. 1772: a Gyapal kuttya folyamattya [Bálványosváralja SzD; Ks 101 Urb. 86]. 1797: a' Kút folyamottya árka [Búzamező SzD; Ks 74/56 Conscr. 63]. 1801: a Biszo kut folyamattya mellet/(sz) [Kide K; BHn 96].

5. (folyó- v. patak-)ágy, meder; albie, matcá (a riului); Flußbett. 1714: az Mohalyi határt ezen felüül mind az oláh Vásárhelyi határtól mind penig az nagy Devetseri határtól az Devetser felől le folyó Patak(na)k az folyamattya vagy árka szakasztya meg [Nagydevecser SzD; Wass. Somai György de Nagydevecser kezével]. 1730: a Bolya völgyen le jövő Kalba^a nevü vizét az maga ennek előtte sok száz Esztendőkötől fogva Continuált Alveussárol, folyamattyarol tulajdon a mi Földünköt el árkolván más felé vetették a mi Malminktol el vévén a vizet [Fejér m.; JHb XXXIII. 46. — ^aA Kallbach elalaktlanodott formája]. 1756: nem termett olyan fű itten, mert tsak tsizta fűvény és porond volt ez, ez előtt volt a' Küküllő fojamatya [Mikeszása KK; Told. 38]. 1772: Lett a Kis Küküllő Vízének kerületeis, a Királyfalvi Malomra valo folyamattyanak sokkal nagyobb mint a Sövényfalvi Malomra valo régi folyomattanak, melyet ma Királyi öllel fel mértünk [Csüddtelke KK; i.h. 361]. 1795: ha a mult esztendei nagy szárazságban a fell allittatott Gáttnak Segedelmé a két felé ágadó Vízet egy folyamattba nem szoritotta volna, a' Sós Hajók szászorta nehezebben szállittathattanak volna le [Déva; Ks 73. 74. VII. 108]. 1805: a Víznek mostoni folyamottját, és régibb folyamottya helyét ... ki járván ... azok iránt vélekedésünket tsak ennyiben adhattuk, hogy az Ujj Gát nints és nem is lesz Károkra a bé panaszlottak(na)k [Rusor H; Ks 92]. 1826 k.: A Pataknak záporos ki áradása sokkal kimélletesebben halad a Balavásárig tarto hosszú folyamattjábann mintsem vagy három puska lövényi kurtán meg szoritott új árkába [Gyalakuta MT; GyL].

6. ~jában folytatásában, végtében; in continuarea .. legat de ...; in Fortsetzung. XIX. sz. eleje: A mostani lak hazok folyamattjába(n), meg két más szobák építésére kívántatnak* [Told. 18. — *Köv. az építőanyagok fels.].

7. vmivel egy ~ban vmivel egyvégtében; in continuarea a ceva; in Fortsetzung, anschließen. 1825: egj joallapotbann lévő Barona Csür fél viseltes Szalma fedéllel meg fedve; ugjan ezzel egy folyamattbann egy tágas Szeker Szin [Moha NK; SzentkZs].

8. ~jában van működőben van, működik; a fi in functiune, a funcțiunea; im Betrieb sein. 1793:

Hogy a' Malmok ebben az Esztendőben szüntelen folyamottokban vóltaké, a vagy néha néha meg is állottak? [Déva; Ks 78. XVII. 8 vk].

9. (le)folyás; curs; Ablauf. 1798/1799: az Al Peres Báró Úr, a' Processus folyamattjában nem ezt erőssitti, hogy ezen Recognitioja extrajudicialis lett volna, hanem tsak azt állítja, hogy az illusive lett volna [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 424]. 1826: A Ngod és a Bétsi Tanátsossai által ki tett processus beli hibáimot tsak ugy teheték volna ki, ha mindenik Pert egészszen megvizsgálták, és az egész folyamattyokkal esmeretesek lettek volna s velek edgyütt a Törvényeinkel is [Mv; Told. 7]. 1830: bár tik kettenis jól érhetőek volna az új esztendőt, melyet szívünkölből örvendünk, adja az Isten hogy mind a' kezdete mind a' folyamattja, mind a vége jo, és boldog legyen néktek, ugy nékünkis velletek edgyütt [Kv; Pk 6].

10. menet; mers; Lauf, Gang. 1808: Enis tartozom az ígert 50 Vforintokat vagy részenként a' munka folyomottjához alkalmaztatva, vagy a' munka el végzése után egyszersmind ki fizetni [Kakasd MT; DLev. 4. XLI].

11. ~ban lehetó kivethető, esetleg kivetendő; de impus, care urmează să fie impus; was aufzuerlegen ist. 1837: Minden terhesebb subsidiumokat, nem külömben eshető folyamattban lehetó hadi adokat s háromlandható háborui költségeket a Szepesianum Joszág el zálogosittója Nyomdokossai vagy a' Familia tartozik vinni [Dés; Bet.].

12. ~ban lévő forgalomban lévő; (care este) in circulație; in Umlauf sein. 1811: Husz Rforintokott még folyamattban lévő fekete Bánkoban ... ki is fizette [A.csernáton Hsz; HSzjP]. 1822: A' Stipulált Négy Esztendők alatt, minden Esztendőben tartozni fog Arendátor Berkovits Mender (!) most folyamattban lévő ... 200 Rforintokat fizetni ... és egy font Puska Port adni [M.köblös SzD; RLt].

13. irány, iránylat; curent, direcție; Tendenz. 1809: Meg lévően már a Békesség Frantzia Országgal és annak Szövetségesseivel ... kötve szükség, hogy az ezen Tartományban Sajto alá bocsátando Újságok, vagy egyéb más közönséges napi — vagy honapi folyó Irások olly kitételekkel 's frásmodjával (: Stylussal :) készíttessenek melylyek magokban a mostani környüállások folyamattjával ellenkező vagy azokat sértegető képzeleteket ne foglaljanak [UszLt ComGub. 1670 gub.].

◇ Szk: ~ba indul megindul/kezdődik; a incepe; beginnen. 1837: Az Innetső Malom rongyos lévően most ujbol egészszen ujtitast vár, mely folyamottba indult [Szentbenedek SzD; Ks 73. 55] * ~ban van; a fi in curs; im Gange sein. 1864: kiknek perek már folyamottban van, csak akkorrá hívándok meg [Gyalu K; RAK 88] * vmely rendelés közönséges ~ba való hozatala vmely rendelkezés általános törvényesítése; aplicarea generală a unei dispoziții/ a unui ordin; allgemeine Gültigmachung einer Verordnung. 1830: (Arányos-székben a) ki botsátott Kerülő Rendelések ellenére a' Contributionalis pénz fel szedéséb(en) mostan

is a regi hosszú Rovások használtanak (!), melyre nézve ezen Rendelésnek teljesítése és közönséges folyamathoz való hozatala olly hozzáadással (!) ujjíttatik meg ... * [AszL 5533 gub-i rend. — *Köv. a rendelkezés] * a törvény ~jára utasttattik (az ügy) bírói/törvényes útra tereltetik (az ügy); a fi indreptat pe cale juridică/legală; auf den Rechtsweg geleitet werden. 1819: (Az ügy) utasították a rendes Törvény folyamottyára [Császári SzD; Wass].

Ha. 1768: folyamotat [Abafája MT; Told. Huszár lev. 17a] | folyamottya [Gyalu K]. 1778: folyamottyanak [Szásznyres SzD]. 1799: Folyamotban [Fiátfva U]. 1807: folyamottya [Aphida K; RLt Jos. Farkas (47) ns prov. vall.].

A címszó jelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

folyamathely (folyóvíz-)ágy/meder; albie, matcă (a unei ape curgătoare); Flußbett. 1752: Küküllőnekis el hagyat régi folamot helyéről [Msz; LLt 72/1] | a Küküllőnek régi folamot helye [Gyalakuta MT; EHA] | az Küküllőnek régi folamot helye [Szentdemeter U; EHA].

folyamatoeska patakocska; pîrîiaş; Bächlein. 1764: Valaki a' Tohban menő vagy szolgáló vízi folyamotokkákat maga hasznára ki szakasztja, el vészi, nevezetesen a Verespataki nagy Toban folyo Rotundul patakot az olyan 12 forint birságban inkurrállyan [Abrudbánya; Born. XXXVIII. 8 Abrudbányai bányászok törv.]. 1768: a' Berek nevű Erdő alatt Le menő folyamotatskan innat a Szánto Földek felől egy kis oldalos helynek a tetején vagyon egy nyilas Szánto fölyge [Cege SzD; Wass].

folyamatú lefolyású; cu desfășurare/curs; von/mit .. Ablauf. 1845: A Regeni Szászok Spoliumos pert indítottak a Tutajokért ..., a Spoliumos per rövidebb folyamatu [Görgény MT; Born. F. VIII Csiki Sámuel lev.].

folyamocska patakocska; pîrîiaş; Bächlein. 1860/1861: a Kétárok nevű folyamocska [Mezőmardas MT; Benkő, MszIsm. 321].

folyamodás 1. recurgere; Anrufung. 1866: A' folyamodás határ napja september vége [Gyalu K; RAK 119].

Szk: ~t tesz folyamodik. 1846: Lászlófy Ferencz bé adja kérelmét, melybe rögtöni remekre való bocsátását kéri. A' Kerelmes folyamodást tévén a Felsőbbséghez, a K. Kormány .. Özvegy Szász Janosnehoz rendelte remek évét tölthetni, é' szerént Czéhunk csak is .. felsőbbségtől nyert válasz napjától ösméri remek év töltését [Kv; AsztCLEv. Perc. 48].

2. folyamodvány; cerere, petiție; Ansuchen. 1852: Szóts legény Darvai Antalnak Remek darablásra bocsátani kérésére Czéhunktol kapot válasza megváltoztathatása aránt tett folyamodása [Dés; DLt 1312]. 1869: Ha te folyamodni

akarsz³, még be veszik a folyamodásod ... — küldvén a folyamodásoddal a kereszt leveledet, apai engedelyedet, ... és az érettség(i) bizonyítványod [Kv; Pf Pálfi Károly lev. — *Katonai felvétel ügyében].

3. vki segítségének felhasználása/igénybevétele folosirea ajutorului cuiva; Inanspruchnahme js Hilfe. 1736: az mostani Incta Márton kovátsné Szendrei Judith Nős paráznsága .. világononn Constál, és ... más I(ste)n és Ns Haza Törvénye ellen való gonosz cselekedetei, ugjmint kuruzslo; vagj Varásló Asz(sz)onyhoz való fojamodása, és ágjab(an) holt ember tsontyának tartásais subinferaltatik probabilter. Azért mint Nős Paráznának, noha halál lőtt volna fejűn; de most elete meg-hagyatik ..., de hogy közönséges Helyűn, a Pelengérb(en); erősen meg-tsapattassék, Hóhér által, és a Ns Varosról . in perpetuum extermináltassék végeztetett [Dés; Jk 219b—20a]. 1814: meg mondotta a' Boszorkány Péternek, hogy meljik volt a' károsító, vagy pénz el lopó — melj gyáva és a' Papi tiszteletes rangal s a' jőzon okossagon épült tiszta Tudományokkal ellenkező Boszorkányokhoz való fojamodás következése a lett, hogy . a' Pap meg kötöztetvén a' Menyemet Kolosvár felé Tömletzbe indittatott [Banyica K; BfR 117/1].

folyamodhatás folyamodási lehetőség; posibilitate de recurgere/petiționare; Anrufungsmöglichkeiten. 1866: A' folyamodhatás határ ideje sep. 1-ője [Gyalu K; RAK 115—6].

folyamodhatik fordulhat vkihez; a se putea adresa (cuiva); sich an jn wenden können. 1816: Krotskevits Károly Ur az Orvosi tudományak Doctora és fel-eskütt Bétsi practicus, ajánlja szenvedő felebaráttjainak a' szemek minden némű nyavalyáiban a' maga kész segedelmét, Nevezetesen teljes bizadalommal fojamodhatnak hozzája azok, a' kik . * [DLt 203. — *Köv. a szembetegségek részletes fels.].

folyamodik 1. (kéréssel) segítségért fordul vkihez; a se adresa cuiva (cu o cerere, pentru ajutor); bei jm (um Bitte, Hilfe) ausuchen. 1598: Miuel hol edgyink hol masink nemw nemw szwkségeinkben hozzayok folyamodvan kedwnketh nem szegtek [Kadicsva U; Törzs. Benedekfi Janos és Christoph nyil.]. 1635: Kegelmes Uram igyefogyot arua állapotomba(n) kenszerittetem Nagodhoz^a ighen alazatossa(n) folyamodnom [Wass. — *A fej-hez]. 1668: az melj haz rot Haz leuin es sok wdötöl Fogua(n) valo ado rakodot reaja meljnek megh Fizetesere magatul elegtelen liuin kinszerittet Poljamoduj Naduduarj Janos es Eo kglme Felesigilhez [A.szovát K; Born. V/28]. 1683: kellett ismét előbbi gyamolomhoz folyamodnom [Torockó; Pk 2]. 1700: Praeda Rotar .. visza jövőn mind adig nem mert Szem előtt jáni valamig Csonokosi Balint uramhoz nem folyamodat arra nevez hogj azok előt, az kik előt illik dolgát szerezz meg [Szer. Joannes Pap de Maczesd^a (40)

jb vall. — *Maceds H]. 1738: ketelenítettem fojnomodni kedves sogor Uramhoz [Egerbegy TA; Berz. 2. 46/13]. 1756: Meleg Földvárt* lako emberek az mostani szükségnek terhetől meg nyomottatván fojnomadnak közönsegesen az Méltóságos Felső Magjar Suki, Suki Laszlo Urhoz, mint jo es földes Urokhöz, hogj őket mostani szükségekb(en) meg segittene, es költsen nékik egj kevés gabonát adna [SLt XLV. 5. — *SzD]. 1762: (A zsellér) Meszarosi mesterségét is akarván gyakaralni falyamadat Danczkai Josef Urto! percipialni 50 id ezt ötven M(a)gyar forintakat [Migen AF; DobLev. II/337]. 1791: Darlatzon Néhai édes Attyámrol Szojka Juonrol maradtolt Boltotskának meg nyerése végett instantiám által Nagyságodhoz alázatosan falyamadtam vala [Déva; Ks 75. VIII. 159]. 1800: a' Benedekfalviak a' Köödiekhez* fojnomadtak, és vélek alkudoztak a' Gát ki kötése iránt [Benedekfva Sz; BfR R. 58/21. — *Az előbbivel tőszomszédos település lakosaihoz]. 1814: lehetetlen tehát ilyen környül állásokba hogy a Törvény hatalomhaz ne falyamadjam [Torda; TLt Praes. lev. ad 136 Fodor Mihály ügyvéd panaszta ügyvédtársa, Csipkés Albert ellen]. 1846: Sérelmünknek Fel fedetése tekénte-téből Fallyamadtunk az iránt* [Magyaros MT; MvRLt. — *Köv. a falyomadás előadása]. L. még RSzF 105, 109, 138—9.

Szk: a porta árnyékába ~. 1662: Barcsai* minden maga mentsége a portán helyesnek találtatott, hogy a budai vezérhez is porta árnyékába falyomodott, s azon ellene való vád, hogy ő a török hadakat segítségnek színe alatt csak becsalni s oda vesztetni akarta volna hamisnak találtatott [SKr 505. — *Barcsai Ákos fej.] *vki közbenjárásához ~ vkinek közbenjárását kéri. 1788: Levelemet meg ado ifju most censurázni ment a vladikához, tudom hogy a Nsgtok közben járásához falyomodik, Nsgtok egy jo szava, néki holtig használhat, ezért instálók enis [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

2. vki segítségét felhasználja/igénybe veszi; a se folosi de ajutorul cuiva; js Hilfe benützen/in Anspruch nehmen. 1636: Azon kezdte el az preadikallast Jstvan Uram, az mikeppen Christus Urünk az Templomot meg tisztíta, ugy enis elsőoben megh tisztító(m), it is vagio(n) egy Iffiu Zabo Janos, feleségeuel, az ki Eretnék uallasu paphoz falyamodot, az ki Lator, es kurua, ki meny Te Zabo Janos, mint Lator az Isten hazabol, teis Borbely Janosne mint kurva [Mv; MvLt 291. 67a]. 1698: N. Némái Istvánne Asszonyom Kis Anna Asszony .. boszorkányos és varáslo asszonyi állatokhoz falyamadott hogy ura(na)k azok által ártthasson [SzJk 312]. 1759: Gyarmati Jánosné constal hogy búvös bájosokhoz fojnomodott holmi elkárosodott portékáinak meg találások végett [Szacsva Hsz; HSzJP]. 1796: ennél sokkal szarvasabb és Vallásunk Principiumával ellenkezo Cselekedete Ambrus Gedeon Uramnak . hogy azon Terafi Ördögök Fejedelme lévén hozzá falyomodván annyiszor a' mennyiszor mindenkor sum-más pénzt hozna elé [Récese Sz; KCsl 1265]. 1814:

Barabás Mihály Uram .. kapott volt valami 600 Rforintokat, a' mellyeket azután valaki ellopván ölle, ... még tudákos aszszonyhozis fallyamodott érette, de meg nem Kaphatta [Banyica K; BfR 117/1 Ladislaus Barta (48) col. vall.].

3. hír ~ hír futamodik/szárnyra kel; a se láti/ráspíndi vestea; das Gerücht entsteht/kommt auf. 1831: én az ökreimmel haza jöttem, s azután falyamadat az a' hír hogy a' Tektes Ferentzi Károly ur Lovai azon éjszaka a' Gyertyánosrol el lopattattak [Dés; DLt 332. 15].

Ha. 1670: fojnamadni [M.köblös SzD; RLt 1]. 1677: Folyamodam [Fog; Szád. Bojer Sigmond Bornemisza Anna fejedelemasszonyhoz]. 1692: falyamodtanak [Köröspatak Hsz; Barabás, SzO 385—6]. 1771: Folyomodom [Abafája MT; Told. 26/8]. 1783 k.: falyamadni. fallyamadnunk [Torockó; TLev, 419]. 1792: falyamadatt [Mezőbánd MT; MbK]. 1794: fojnamodat [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1825: fallyamadott [Torda; TLt Közig. ir. 252]. 1831: Folyamattam vala [Dés; DLt 904]. 1840: falyamadni [Dés; DLt 1444]. 1848: fallyamadjam [Dés; DLt]. 1851: fallyamadtak [Dés; DLt 606].

falyamodó I. mn (vmilyen testülethez) forduló, felfolyamodó; care recurge (la o autoritate oarecare); bei einer Körperschaft ansuchend. 1794: Meg vizsgálván a Királyi Gubernium az . ide fel küldött Actakat, ugy tanállya, hogy az ide falyamodo A Járai Birtokosok (így!) azon okbol kivánnják Recursus mellett meg változtatni az Also Szék Itéletét hogy a ... Processusban két egy mással ellenkező Itéletek tétettek volna [Somb. I].

II. fn kérelmező személy; petitionar; Ansuchen/in. 1844: a falyamodo kerésének engedni, annyival méltábban el határozotuk mentől nyilvánosabb köz tudatunkban vagyon az: hogy a Homorod oklándi Nagy néven lévő Nemzetség Hímdenkoron Székely Nemesi joggal, és kiváltsággal birt, 's bir jelenleg is [UszLt XI. 85/1. 89—90]. 1846: a falyamodo többnyire mindég czellengett hol itt, hol más Helysegekbe [Dés; DLt 352]. 1863: a' falyamodok Szebenbe utasittassanak, akár személyesen, akár irásoson [Gyalu K; RAk 79].

Ha. 1850: falyamodó [Dés; DLt 1054].

falyamodvány petítie; Ansuchen. 1864: Akik a Daniel fele alapítványt elnyerni akarnák ... utasítsák oda hogy kívánt bizonyítványaikkal ellátandó falyamodványikat a' jövő Martius végéig a T. H. Esperest úrhoz külgyék be [Gyalu K; RAk 86 esp-i kl].

folyamat 1785: Tővissel és Szalmával fedett három Szálavai valo Deszka kert felyül Sővénnyel folytatva 63. Láb [Miklósva U; Ks. 73.55]Az Uttza felől a Gyümölsős körül 85. Láb kert, melyn(e)k ajja 3 szál deszkával, felyül Csere sővénnyel folytatva Sátorozott Tővissel és Szalmával fédvé [Szu; i.h.].

folyamtorokolat vízfolyástorokolat; gura unni cursa de apă; Flußmündung. 1593: Attam valamj maradik müttül meli az folliam torkollatton volttt Attam Egi napy samott d 15| Ezen szoros Jpületjre az varos faragott köunjöül Hozattam nigett Ell ketteitt titttettem az Hidacka kett Eleire Lipisnek az kettetit az folliam torkollatban [Kv; Szám. XXIV/5. 5, 6].

folyamú vmilyen folyású; cu curs; von ... Lauf. 1864: Csínod pataka, mely gyakran Sebes folyamu Csintalanságu nem rémélet károkot okoz [Szárhely Cs; EHA].

folyandó lefolytatandó; care urmează/va urma; was auszuführen ist. 1761: ujjobb(an) folyando Causaban Hellyet, napot Holnapot kívántam volna praefigalni, de már tessék az Tit. Exponens Vr praepote(ns) Intentiojának Competens terminusát designálni [TKI gr Teleki Ádám nyil.]. 1797: (Az előírásokat) kegyelmed e szerint mindeneknek tudtára — adni tartsa kötelességének olly végett, hogy minden Uraság, és Assessor Procuratorok ehhez tartssák magokat, és ... minden Assessor magának le írja és az előtte folyando perekben observálja [Mv; MbK XII. 113].

folyás 1. curgere; Fluß, Lauf. 1574: my helien az Jekh ely Indwl Meg Iariak az vyz foliast, Es hwl valamynemw Bantast Esmernek lenny Az vyznek foliasaba Meg zabadichak [Kv; TanJk V/3. 99b]. 1637: Azonnis panaszolkodua(n), hogy az Molnok Vamia jóvedelmebenis hasonlokeppe(n) az viznek giakorta mas fele valo ele fogasa miat, mind magoknak mind penigh ő Naga(na)k nem kitsin karok vagio(n), holott az viznek Eredeti es folyasa az eő haunasokbul uolna [Dragus F; UC 14/42. 139]. 1655: Az Tatrang vizének penig örökös, és egy helyben való folyásáról lön illyen Conclusu(m)* [Brassó; BLt 3. — *Köv. a végzés]. 1722: a Viznek <sza>bados folyást tsinálta(na)k volna, hogy a' malomtól el szakadgyon [Szókefva KK; MbK 137]. 1756: viznek sugóját sohult nem observaltuk, hanem igen igen lassu folyását [Kanta*]; HSzJP. — *Kvh-be olvadt bele]. 1793: ezen Kis Rapoltról lefojo Patak hogy az Epületek fundamentomait el ne mossa az Templom alatt való kösziklák alatt engették fojását [Kisrápolt H; JHb XXXI/3]. 1814: A Gatok gyakor izben bomlást Szenvedvén a vizek áradások következőleg Sebes folyások miatt, .. mikor a szükség kívánnya az el bomlót gátok igazittására köteleztetik az Arendator Molnárját Segedelmül mindenkor el küldeni [Déva; Ks 117 Vegyes ir.]. — L. még KHn 232.

Szk: bőséges ~ ában nagyon áradóban van. 1768: most Zajjal elegyes bőséges folyásában nagyon a Maros [Abafája MT; Told. 17a].

2. vízfolyás; cursul apeii; Wasserlauf. 1582: Megh értettek eo kegelmek Biro vram panazolkodasat az viz foliasanak Niawaliaiarol, ... Valasztottak keozzwleok Niolez zemelt az viz foliasanak es Niawalianak (!) meg latasara es Cirka-

lasara* ... De kerik eo kegelmet Biro vramat hog eo kegelmeis tanachy keozzwl valazzon ezek-heöz Negy vramath, kik egywt lewen az viz foliasat ez varos hataratol fogva zent Miklosigh el Iariak lowok hatan [Kv; TanJk V/3. 267a. — *Köv. a választottak fels.]. 1615: Tatrangh vize foliasan innet [Bodola Hsz; EHA]. 1641: also Arok keoze neuo heliben az Nyarad uize folyasa keozot egy eoreg hold parlag szanto feolde [Jobbágyfva MT; EHA]. 1743: azon Sövényfalvi Malom miatt a Viz mind az Dombai, mind az Sövényfalvi Rétekbén két felöül az Viz folyasa mellett feles károkot tézsen [Sövényfva KK; JHb XIX/5]. 1772: a' Küköülő árka keskenyebb, Martyai nagjok, fojása tekervényesebb [Ádamos KK; JHb LXVII. 294]. 1818: a' Fekete Úgy Martyán (k) .. NNyugotrol a' fekete úgy vize folyása szomszédásokban [Bikfva Hsz; EHA].

Szk: a víz ~ dí uerre veszi. 1810: Ezen Malomra Gátot kötetni bajos, mert a' helyly a' hová a' viz mostani folyását vette, fővényes, és homokos [Rákos Sz; Ks 77. 20 Conscr. 65]. 1827: a Dudva a' maga folyását a' Malomra le járo utra vette [Dés; Ref. egyházközség lt C. 77/15]. 1844: Ezen Felső Bereknek mostani Szamos felölli bütüje képeztetett a' mint tisztan láttzik oly formán, hogy a' Szamos vize hol ide, hol amoda veszi folyását [Szászesenes K; KmULev. 1].

Hn. 1702: a két patak fojása között (e) [M.lóna K; EHA]. 1723: az Termán völgy torokában le menő patak fojása [Fejérd K; EHA]. Kőkény Szegben a Küköülő folyása mellett (sz) [Bordos U; EHA]. 1728: a Sos patak folyása árkan alól Napkeletrül [Dés; EHA]. 1737: A' Szilvasi kút patakjának folyása mellett (sz) [Nagyolyves MT; EHA]. 1754: az új Deberke folyása [Dés; EHA]. 1787: Egeres Gát n.h. Főjása mellé (k) [Tasnád Sz; EHA].

3. kifolyás; curgere, scurgere; Ausfluß/lauf. 1572: az azzon kutjanak vyze foliasatis melj az vcha fele foly ky myert hogy az Zabo Myhal haza talpanak pinceyenek artalmas volna, hatra vegek az vduaron az kert fele [Kv; TjK III/3. 17]. 1697: Felső Tó. Tuson felé vagjon: Ez mint hogi ighen csékely, gattyais nem ighen derekas Zugoja ninczen, hanem az folyasan egy hidacska [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 143].

4. lefolyás; scurgere; Ablauf. 1570: Az vyzs folias feleol vegeztek ezt, hogy valamely fele Inkab karnelkwl lehet lassa(k) meg eo kmekek es keressenek foliast neky [Kv; TanJk V/3. 11a]. 1597: az Chiatorna alatt egi bochkat tartottak akibe az viz folt .. az teob viz aki az vduarra gyewlt az paita ala folt egi vermeckebe onna(n) sehowa ne(m) wolt foliassa [Kv; TjK VI/1. 79].

5. derék ~ ídág; braț principal; Hauptarm/lauf. 1651/1653: az Tatrang(na)k derek folyasa [Bodola Hsz; EHA].

6. vízárók; șanț pentru scurgerea apeii, șanț de scurgere; Wassergraben. 1572: Vyonan Magh Ertettek eo k. varoswl ... Az Magiarwchayak es Zapanwchayak panazolkodasat, Az foliasok fe-

leol, Mely dolgoknak megli latasara valasztotak eo k. keozzwe(ok) Nyolchat|Katalin Kadas Mihalne Azt vallia hogi . latta aztis hogy az foliast giakorta tyztitattia Zeoch Benedeknek . . . Mely folias az partas katalin Satora myat telyk be [Kv; TanJk V/3. 64a, TjK III/3. 20].

7. áradás; revársare; Überschwemmung. 1763: A Vakareczből le folyo Patak nevezetessen mikor Nagy Egi háboruk vadnak az uton alol lévő Szántó Földekben, nagy károkat tett folyásával azon folyamatnak árkot csinállyanak [Dés; DLT Liber Inventationis].

8. (folyóvíz-)ágy/meder; albie, matcă (a unni curs de apă); Flußbett. 1575: Annak vtanna keryk azonis eo k. biro vramat hogy Latafa meg eo k. az Nadas teriben Az Minemw vyz folias ky az derek vtban foly Es vtat ely vezty, Ereztesse eo k. az elcby foliasban, valaky feolden leßen ala Menety azzal Neh gondolianak hanem(m) barazdoliak ala [Kv; TanJk V/3. 127b.]. 1590-1593: Az zamos foliasatis tudgia hogy Christoff^a vram Veótte ez mostani helyre az Regi foliasabol [Bálványosvávalja SzD; Ks. — ^aA désiekkal perlekedő Keresztúry Kristóf, Szentbenedek birtokosa]. 1591: Az Víznek foliasa Ahol volt az Pal Biro Eóreksege mellett, Azt foliasabol ki vettek es vgj botozdoltak az Pal Biro Eóreksegere, ott folj inostanis [UszT]. 1607: az fwzek mellet most lato(m) hogy benneb vette az kertet es az víznek regy folyasa helyét az eóuehez foglalta [Dánfva Cs; Eszt-Mk]. 1651/1653: az Prasmariak folyasabol ki veottek az Tatranghot [Bodola Hsz; BHA]. 1655: az Tatrangh uize folyasanak el arkolasa . . . tekergeósen es nem igyinesen lenne [Hsz; BLt]. 1725: Ha az Olt viszsza térne a régi folyására ha mosásképpen el mosná az Vgraiaknak mosná, de ha el Szakasztana által mehetne utánna az asszony^a [Hévíz NK; JHbT. — ^aTi. akkor az asszony birtokában maradna]. 1772: meg mikor a Kis Küküllő régi folyását változtatván, asatott volt Fekete Josef Vram egy nagy Sántzat, melyen a Küküllő vizét Malmára viszsza vehetné, és azon két fele oszálván a' Küküllő folyása a mi Határunkra ki nem jő s jött szokat volt a meg mondott Sántzon két felé oszalni, és a mostani toul állo régi folyamattyan le menván a mostani folyásában bé kerülni [Ádámos KK; JHb LXVII. 380].

9. havi vérzés/tisztulás; menstruatio; menstruatie; Monatsblutung/fluß, 1640: Engem mikor kiküldöttek vala az uram után én ezt az Báthori Annát Kolozsvárat láttam . . . beteges volt: az asszonyállatnak micsoda folyása szokott lenni, az volt rajta — s mondtam, hogy az bányában* menjen [Mv; MvLt 291. 233a–251a átirásban] — ^aÉrtsd a fiúrdóbe].

Szk: havi ~, 'ua.; idem' 1865: szolga legény Kozma Garnai György 16 éves . . . Nagy Katival paráználkodott, ki is . . . dicsekedett, hogy négy piczuléért adott egy fiúnak, de minthogy havi folyása volt, félt, hogy a fiu gatyáján meglátszik [M.bikal K; RAk 257] * az hószámmnak rendes ~ a 'ua.; idem'. 1762: az hószámmnak rendes fo-

lyása azon üdöb(en) az I(nct)an mindenkor meg volt, mely egészen evertállya az viselős Assz(ony)nak lehető állapotját [Torda; TjK V. 97].

10. kb. vonulat; linie; Zug. 1590: az hatar kertet foliast az teorweny vgia(n) ott haggia az Kouaczy Janos feolden az mint az falu Jgazitotta [UszT]. 1606: Tilalmat teót uala kys Janos . . . tiltotta uolt megli egj kortóuel fankat . . . melj Swkeóben Wduarheljzekben uagio(n), az regj gepw foliasaba(n), melj feleségem Marta utan egj Emberul enim [i.h. 20/275]. 1663/1728: Ha valaki az mezöb(en) foglalt valamit, akar szanto földet akar szanafüvet hogj ha az ut attol el vesz vagj el veszet tartozzek csinálni ha pedig nem csinálhattja tegye a regli folljasab(a) a' kertet [Szentmihály U; Törzs. Jakab János más.]. 1693: A vetés kert folyásának mind két felin valo szena fü [Szentmiklós U; EHA]. 1706: az . . . Lokon valo edgy Gyepeüvel edgyütt a Több Gyepek Viz és Vetés Kertek folyási, Kúpii, Sáriai egészen megli maradának Kis Péternek és Posteritás(inak) örökösön [Tarcsafva U; Pf]. 1748: azon Jozzagrol az Falu le vaga az szilvafat es egy Csinyalak meg az veteskert fojasat abbol [Bözödújfalu U JHb XVIII/20]. 1780: A Toth György háza mellett levő vetés kert folyását, kik hanyták ki, gyakorta magok marhájokat kik hajtogatták, jo kaszáló Sarjúját kik étették meg ottan? [Tarcsafva U; Pf vk].

11. ? átjárás; trecere; Durchgang. 1573: Keotelwero Brechk azt vallia hogi eo lakot az Zemlyesiteo hazaba az vtanis Mykor Zemlesiteo birta, De azkor semmy Zabad foliasa Nem volt az mellette valo haznak vduarara kibe az Trombitasne lakyk most [Kv; TjK III/3. 134].

12. a bányá/bányamű ~ a bányaművelés; exploatare minieră; Bergbau. 1767: Akar Gazda, akar béres, akar mely nével nevezendő személy vagy a' bányák szokott folyása alatt, vagy p(e)-d(ig) azon kívül, akar nyári akar p(e)d(ig) Téli bányában találatnék hogy Tolvajul bé menyenyen, tehát az ollyas személy el fogattván az Város Birái eleibe vitetessék [Torockó; TLev. 7/1]. 1780/1804: akármely Gazdának tulajdon Bányájából annyi Vas Kőve gyülvén, mennyi maga mivére bőven elég lehet, az illyen verős Kováts gazdák Bánya miv folyásán előre kereskedés vegett Vas: követ ne vegyenek [uo.; i.h. 9].

13. vmennyi idő lefolyása/eltelte; trecere/scurgere a unui anumit timp; Zeitverlauf. 1614/1616: Illyen dologbol idezettük törényre . . . Nehaj Fenessj al(ia)s Rögör Marton R(elic)tiat, ugy mint Alperest . . . hogy . . . mikor eó kgme az mi varosunkban Coloson . . . bizonyos ideig az köztünk valo Aknat mind az Kamora hazzal birtta volna; Minekünk ez üdö folyása alat ö kgme maradot adossa ezekkel az mellyek rendszerint igy következnek* [Kolozs; RDL I. 100. — ^aKöv. az adósság részletezése]. 1717: ha az jozsagban mi kár lehet és lészen az időnek folyása alat magok lésznek eó kegyelmek okai mind Isten s mind világh előtt [Nagyrápolt H; JHb XLVII/18].

1767: ezen Biroság viselések felől valo rend tartás, hat esztendő(nek) el forgása s folyása alatt fordul egyett [Korona MT; Told. 26]. 1770: Ami ezen esztendő folyását nézi, gabonára nézve az egy törökbúzában kívül elég termékeny volt [RettE 247]. — L. még i.h. 361.

Szk: a *kocsma* ~ a kb. a kocsmárlás. 1731: Nemes Városunk 6tt holnapj Koresmájá(na)k fojása egj holnapja, hogy expirált [Dés; Jk 423b]. 1756: Ezen korcsmák folyása à lma January kezdődven, durál Szent Mihály napjáig [Déva; Ks 101].

14. per v. hivatalos eljárás lefolyása/folytatása; desfășurarea unui proces/unui procedeu oficial; Gerichtsgang, Prozeßausführung. 1590: Ezeknek* is egj modgiok vagio(n) az Bogartelkékkel, mind birsagh zedesbeöl mind teóruinjek foliasabol [Jegenye K; GyÜ 25. — *Ti. a jegenyeleknék]. 1600: En Eleóttém Agiagyfalui Peter Miclos biro leuen az eskvttékkal egietembe Agiagyfaluán lako Cziki Simonak, Es Czoma Jstuanak egy vát feleöl teóruenyek León, mely teóruennek foliasa igy keóuetkózik ... [Agyagva U; UszT 15/21]. 1625: Arol penigh protestalok hogi ha hozzu pernek foliasaual akarod megh adni egi ezte(n)dőben uehetne(m) rezem örökseginek zaz forint arra hasznat ezte(n)dőrdől ezte(n)dőre megh keuano(m) az zaz forinttot magamnak az tóru(e)n)től [UszT 93a]. 1724: Néhai Dobolyi Lakatos Bálint perlette volna a Gónos jussan, az Gonos István Feleségét ..., de a' Tökölji járása, és Enjed Várossá(na)k tűz miatt való romlása szakasztatta felben a' per foljását [Ne; DobLev. I/106. 11b Joannes Szabó de Szatlmár (48) nb vall.]. 1764: ha nem Consentiált volna is Bátyám Uram tsak ugy lett volna a Causa folyása, s a költségítés szinten ugy meg fizette volna Bátyám Uram [Középlak K; BFR]. 1832: Az Instantivalis per folyása alatt közönségesen a Procuratorok állé-gáltak ugyan, hanem néha néha magok a Pársok is potolták állégatiojakat [Ne; KCsl 6].

Szk: ~ban *indítás* hivatalos eljárás megindítás. 1802: az Executionnak harmad nap' el jövetelével fojásban indítása iránt hír tétetett a' bē panaszlott Succumbens Alperes vrnak [T; BLt 12 Végli Horváth Gáspár szb kezével] * a *dolog* ~ a az ügy lefolyása/folytatása. 1792: engemet a Tit. Executor Tiszt Ur elsőben maga mellé a dolognak folyásáról bizonyoságot tévő Regiusnak vagy Assessornak fel vett [Msz; MbK XII. 86] * a *törvények* ~ *ukban megindulnak* a perfolymat megindul. 1702: a peresek várják el migh az Törvények az eo folyasokban meg indulnak ..., az kinek az utan Törvény szerent jut, aze lesz az Szóló [Dés; Jk 324b].

15. (tábla) *törvényes* ~ a táblai ülősszak; sesiunea tablei judicioase; Sitzungsperiode der Gerichtstafel. 1769: A közeleb követközendő Perioduson mellyen kézdi ezen udvarhely Széki Tábla maga Törvényes folyását kezdődik Viz Kereszt nap utan valo hetfün és tart Hus hagyo vasárnapig az Bőjti Periodus penig kezdődik a csonka

hét utan valo vásárnap és tart süket vásárnapig [UszLt XIII. 97].

16. folytatás; continuare; Fortsetzung. 1796: ezen Praevaricationak* tovább valo folyása meg akadályoztatása végett minden utak modok el követesevel Nagyságodat praevie meg keressük az ebben meg kívántato asistentia meg nyerése végett [Torockó; TLev. 10/6. — *A tilalmas erdőhasználat].

17. alakulás; evoluție, desfășurare; Formung, Gestaltung. 1586: Az Zwret dolgat varosul Biro vramra tanachawal egye(te)mbe biztak, hogy eo kgniek lathwan az Ideónek foliasat Allappattiat, Az keossegnekis zowat erthwen, io Itillettel, rendelienek Napot az wdeoheosz kepest a' Zwretnek [Kv; TanJk I/1. 36].

18. vminek rendje/módja; ordine, rinduială; Ordnung. 1585: Die 14 May deliberarunt do(min)i Senatores: Noha az természet foliasais lehetelennek tartia, az Ersebet Maga menteset hog az Arniek zeken tudatla(n) veletlen ment Volna el a' giermek es ig leót volna halala Azert ke-noztassek megh, es ha az Wetket megh Vallia hath megh hallion, Ha penigh Nem vallia megh ... veryek ky* [Kv; TjK IV/1. 454. — *Ti. a városból és határából]. 1592 k.: my mind aszrol Reouidenen Ily valaszt tezünk hogy my Jo modo(n) chelektünk, Jo modo(n) kerestünk, merth my teóruenyek foliasa zerinth chelektünk [UszT]. 1624: Szakacz Thamast az Ecclesia ... parazna es ördeóngéós feleségetől fel szabi<to>tta az tóruennek foliasa szerent contentalua(n) az <Ecc>l(es)iat iutalmarol [SzJk 16]. 1632: Seruitia Census et prouen(tus). Zolgalatioknak Adozasoknak, es minden jeóuedelmek be szolgalatasanak, azon foliasa, rende es teóruenje, mint felseő Uczlianak [Dridif F; UC. 14/38. 46]. 1747 k.: A Törvény(ne)k folyása folyon in ea forma az mint eddig observaltatott mind à Szabad mind pediglen a' fogott széken, mind azok(na)k terminussai aránt [Torockó; TLev. 2/1]. 1758: az Ur Conservator ura(m) az szolgalat rendes folyasanak meg tartásab(an) igen accuratus lévén innen vagyon ., hogy az Ns Var-megyé(ne)k szebeni agitalando Causa(na)k folytatasaara magam elégtelenseget ismerem [Kv; Ks 101 Pap Samuel conv. reqv(isitor) lev.]. L. még SzO IV, 141; RettE 141.

Szk: *törvénynek* ~ *dval* a törvény rendje szerint. 1587: Neminemő okokert fogta wolt megh Kemeny Janosnę Azzonyom az eo Jakotelky Jobagiat Markos Jmrehet, mellyet mi eleóttünk weónek kj kezessegen* . ha walakj teóruennek foliasatual el uizj az kezesek ment emberek lehessenek [Gyerőmonostor K; KP. *Köv. a kezesek fels.].

19. vminek menete; mersul/desfășurare a ceva; Gang, Verlauf. 1657: Lótt pedig születésem in anno 1607, az akkori időjárás szerent, karácson előtt két héttel pentek napon*, és az mint fogantatásom, születésem, ugy egesz eddig való életemnek is rendi, folyása csak nyomoruságos és nyughatatlanságos volt [KemÖn. 16. — *Dec.

14]. 1722: kivántom Ngsdat tudositani a Conscriptio folyásának modalitása iránt [Pókafva AF; Ks 95 Borsay K. Pál lev.]. 1787: a katona fogással .. az Al Tisztek .. sok akadályt szerzetének az oeconomia foljásában [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev. — A teljesebb szöveg. *altiszt* 2. al.]. 1821: az Ó Felsége által kegyelmesen ki bocsátott Királyi Biztosoknak adott utasítás világos értelme azt foglalja magában, hogy az olyan közönséges Tiszt kicsapongásai, aki a köz administratio folyásában alkalmatlan akadályul szolgál vagyis akinek további szolgálatban való maradása a Föld népe meg károsításával lenne egyben köttetve, abban Hivatalától leendő fel függesztéssel is megzaboláztassék [Szászrégen; TLt Praes, ir 65/827-hez gr. Bethlen Imre főisp. aláírásával].

Szk: minden világi dolog ~a. 1772: El merem mondani, hogy többen vannak most, akik minden világi dolgoknak folyásait egyedül az emberi okosságtól függesztik fel, meg sem gondolják s gondolni sem akarják, hogy az Úristenen áll minden, az őfelsége akarata nélkül egy verebecske sem esik a földre [RettE 275] * *törvényt ~ára bocsát* kb. perfolymatot mentére hagy. 1574: ha .. az testamentumot az Teorweny Ereyebe Ne(m) hagia Bochassa eo k. biro vra(m) az Teorwent foliasaba hwl penig Megis az feidelemre panazol az espotal Mesterne Ez dolog feleol, Eo kegis lelye meg az feiedelmet vagi Boma-ga vagi Lewele által, Es Agia erteny hogi Teorweny foliasa kywl nem chelekettek semyt rayta [Kv; Tan]k V/3. 97b—8a] * *vki a maga rendes ~án kereshet vkit vki a szokott (törvényes) úton indíthat keresetet vki ellen.* 1762: hogy ha valamit ezután világozágra jöne azon p(rae)-tensioban forgo gyermeknek lett születése, s azutan történt vagy történhet el veszése, halála, vagy élete ~ az A. Vr maga rendes folyásan kereshesse az Ita Asz(szong)t [Torda; T]k V. 98].

20. forgalom; circulație (monetară); Umlauf. 1705: Az pénznek pedig folyásáb(an) hogy confusio ne essek, szükségesnek itültük ki írni, mint determinaltat volt az pénznek állapattya az elmult esztendő(en) ott Sezenben, mely mostis mindenütt observaltatni parantsoltatik [Nsz; KvLt I/192]. 1769: Ki világosodván eő Felsége előtt holmi Arany szín alatt vero hamis monetak(na)k folyása keményen parantsoltatik .., hogy 1753. vert Aranyakat mellyek közul egy tiz krajtzárnál többet nem érne magáson, őszve tévén az igaz Aran(n)yal Jol meg ismerszik azon hamis Moneta az igaz Aránytól meg ismervén el ne vegyék kifjelmetek [UszLt XIII. 97].

Szk: ~ban lévő forgalomban lévő. 1769: a Muszka biradalombol valo s eddig itt is folyásb(an) lévő Tallérok meg tiltatnak ugj hogj az közelítő 1770. Esztendő(en) fell téttzó Januarius holnapnak első napjáig, a' kikkél az olyan Tallérok találatnak, ugj vigyázzanak, hogj azon tull folyások azoknak abrogaltatik [UszLt XIII. 97].

21. ~ában lévő folyó; in curs; laufend. 1791: ezen foljásában lévő 1791dik Esztendőben Bójt más hovának 16dik Napján midőn volnánk ... Ádámoson ... [Ádámos KK; JHb XIX/31].

22. a hold ~a a hold változása; schimbarea lunii; Mondwechsel. 1604: Eme esztendőben die 22 Octobris az hold folyása szerént született ez nyomoru világra az én fiam Istók [BTN 53].

23. 1589/XVII. sz. eleje: Szwkseggh penigh es melto dologh, hogi minden rendeknek, polgari társaságnak az eő Teorueny, rendtartasi, erősege, es ezekbeli Articulusok, mellyek az Regiseg miat az Vy emberek közéot, vagi az embereknek változando erkeolcziók miat megh romlottanak volna, es szokatlansagba fordultanak volna, hogi meg iobbittassanak, meg uyittassanak ... ujolagh uy wdőnek foliasara rendeltessenek [KvLt Céhlev. II KőmCART. 2].

Ha. 1775/1802: fojásak [BSz; JHb LXVII/3. 71].

folyásabell vminek a hosszában/mentében levő; care este in lungul/de-a lungul a ceva; die Länge/den Lauf entlang. 1605: Zent Marton faluanak ugimint harom tizednek ilyen teórúeniak uagio(n) nemy Vetes kert foliasabelj kert ueghett ualo periben hogi az mint az Altizes magiarasza hogi a' melj nylas glepwt fel oztottak uolt az Altizesnek jm(m)ar az falura szall, abban(n)is egi resze uagio(n) az Altizesnek oszak fel aztis [UszT 19/92].

folyáshely hu-i jell-ű szk-ban; in constructii cu caracter toponimic; in ortsnamenartiger Wortkonstruktion: Maros ~ Maros-ágy/meder; albia/matca Muregului; Flußbett des Mieresch. 1692: a Kis Berek nevű kaszalo retinek a felső szelyiben a regi Maros foljas heljben (k) [Körtvélyfája MT; BHA.] * Szamos ~ Szamos-ágy/meder; albia/matca Someşului; Flußbett des Samosch. 1592/1593: az zamos folias hely volt egyk sem ellenzette az masikat soha nem volt tilalmas senkíteol, orzagh rewe iart által raita [Bálványosvárálja SzD; Ks] | Damakos Dienes* nem tudgia ki zamara mondhasza azt az porondot, ha Deesi, vagy zent Benedekj mert az Zamos folyas hely' volt mind eltigh, chiak hogy az viz hanta fel' azt az porondot [Szentmargita SzD; Ks. — *55 éves].

folyat 1. ~ni való (tehén/hancatinó) bika alá/folyatni való tehén/ünő; (vacá/juncá) bună pentru imperechere/gonit; zum Ochsen /Rindern geeignet. 1756: Folyotni való Negjedfü Tehén Tino Nr.2. Esztendő s ünő Tinok Nro 5 [Somkerék SzD; Ks Bethlen Imre lelt.]. 1761/1784: A Fejős Tehenekből szint ugj alku szerént mint a' fellyebb meg irt Kantzákbol jutott tiz tiz Fejős Teheniünk, és két Kantza Tinonk fojatni valok [Hosszúfalu Szt; TKI Teleki Sámuel tuteurságának ir.].

2. becsm jell-ű haszn-tan emberre von; cu privire la om cu sens defăimător/ocăritor; in Bezug auf Menschen mit schmähendem Sinn:

paráználkodik vkivel; a traí in desfriú cu cineva; mit jm Unzucht treiben. 1640: Az mikor azt az Ágostonné kiverek onnan urastul, akkor hallottam hogy szidta őket nemzetségestül Asztalosné, hogy egyiket kicsapták, s az másik folyat vele [Mv; MvLt 291. 212a–5b átrásban!].

folyathat párosodhat; a se putea împerechea/goni; sich bepaaren können. 1824: A most vásárlott nagyobb Bikának .. az tsőge görbe — jobbra áll nagyon, nem folyathat, azomban fél tőkü [Dés; DLt 885].

folyató 1. üzekedő; in goaná/călduri; brünstig. 1729: az Atjám adot neki két tulkot edj fojato tintot és egj nehanj juhocskát [A.oroszfalu SzD; BK. Alsóoroszfalusi jobbgyűgyek. Pap Jonás (40) vall.]. 1799: a Leány edgyikhez is másikhoz is olly feslettséggel viselte magát, hogy tsak a volt már hijja, hogy réa hágjon, mint a Fojato tehén a Bikára [Dés; DLt].

2. bagzó, párzó; care se împerechează; deckend, streichend. 1636: monda Zabo János, Istennel bizonyítok hogy Lator nem voltam, nemis uagiok, hanem lator az az ki engémétt Latornak tart, ugy gondolkodgial te Zabo János, hogy az folyato ebnel fertelmeseb vagy | Hallam hogy monda Jstvan Uram, Tasziczy ki az székbol, czio ki, czio ki az Isten házábol, aha látor, utanna teis kurua az Lator(n)ak ullianok vattok mint az folyato ebek [Mv; MvLt 291. 67a].

folydogal 1. lassacsán folyik; a curge incet; rinnen, rieseln. 1772: a' Vizis ugy meg csendesedett, hogy már most a' silip árkábanis tsak alig folydogal | minek utánna azon Malom fel állatt a' Nagj kövek se láttzattak ki soha a vizből, de a' Vizis ugj meg csendesedett, hogj már most a' Silip árkábanis tsak alig folydogal azért hogj fővennjel nagjon fel tölt [Ádamos KK; JHb XX/39, LXVII/2. 223] | eo. Ezljja Ádamosi Malmának Gáttya jobban be dugattassék s meg ujittassék, hogy a viz alatta ne szivárognan s folydogollyan, hogy azis holt vizet verjen [Kük.; i.h. 389].

2. csordogál; a se prelinge; (langsam) rinnen. 1597: Anna azzony Zok Peterne ... wallia latam hogi az leankanak az labarol az keoteo le súhat vala s az ver faldogal wala ala az zara(n) [Kv; Tjk VI/1. 94].

3. teldegél, lassacsán telik; a trece incet; (langsam) vergehen. 1782: ritkán esett meg az is, ... hogj hetességre kukuruza kapálni, vagj szedni, vagy széna tsinálni kimentenek az aprobeb tselédek, a Bányász Mesterség folytatásától a' mieinket el nem fogták, igy folydogalt ez sokáig, s ha talám valamivel terhesebbé tsak szenvedhető volt [Torockó; Thor. XX/5]. 1784: az idő fajdagal [Dés; Hr 5/40].

folydogáló teldegélő, lassacsán telő; care trece incet; langsam vergehend. 1776: ezen Mostan fojdogalo 1776dik esztendőben Pünkösöd havának

28dik napján [M.köblös SzD; RLt]. 1802: ez mostan folydogalo 1802ik Esztendőben [Kv; LLt 27/36]. 1854: Tétlenségben folydogáló napjaim a visszaemlékezés és elmélkedésre sok szomorú órát hagytak [ÜjfE 4].

Ha. 1802: folydogalo [Székes MT; MvLev. 8 Msz-i anyag].

folyfalvi a. Folyfalva (MT) tn -i képzős származéka; derivatul cu sufixul -i a toponimului Folyfalva/Foi; mit -i Ableitungssuffix gebildet Form des ON Folyfalva: din Foi; Folyfalvaer. 1607/1685: az Foly falui hatar [Karácsonfva MT; EHA]. 1664: a' Folyfalvi határ [Szentbenedek MT; EHA]. 1693: folfalvi Ecclesijanak lelki pasztora [Told. 76]. 1748: A Folyfalvi Hidon fellyül [Folyfva MT; EHA]. 1789: foljfalvi Aszalos Mártonné [Szentimre MT; BalLev.].

folyhat 1. a putea curge; fließen können. 1592/1593: az a porond zygett soha tilalmas nem volt .. Azt latom hogy gattal ala keoteottek Dees feleol, hogy arra ne folihasson az viz* [Szásznfres SzD; Ks. — *Dés és a tőszomszédos Szentbenedek határpereről szóló vall.]. 1764: az ár vizek idején a' Maros szabadoson nem folyhatott ki ütötte magát s úgy jött ebbe az porondos helylyen inuen ... levő árkába [Vajdasztiván MT; JHb IX/46]. 1772: mindenütt szép tér lévén, árvizkor a Viz magát inkább ki őntheti s egjenesebben is foljhat, szélesebbis lévén az árka [Kük.; JHb LXVII. 278 vk].

2. végbemehet; a putea avea loc; vollziehen können. 1701: eo Felsége ez Hazába(n) Quártélyozo Hadai(na)k interten(ti)áról szükségesképpen tempestiva dispositioikat kívánván, hogj a Militia(na)k téli Interten(ti)oia facilitálódhassék, és iob módgjalval folyhasson, töttünk ilyen Dispositioikat [UszLt IX. 77. 31 gub.]. 1715: Mint hogj veszedelmes idő vala rettenetes sok iggyel bajjal, nagj félelemmel vitethettük véghez az eo Her(czegse)ge dolgait, rendessen nem folyhatott, hanem csak kapdosva [Fog.; Ut]. 1747: az Divisio in duas aequales partes nem folyhat [Torda; Tjk III. 125]. 1800/1827: ezen osztály Doigja az Insineur Ur által vitetett és vijendő Mérés beli Munka szerént folyhasson [Erdősztyörgy/Mv; Tsb 51].

3. (per) lefolyhat; a se putea desfășura/a putea avea loc (despre proces); (Prozeß) sich verlaufen können. 1784: A Bányák, és Banyászság felett valo controversiakbol származo Causák az eddig bé vett Rendtartás, és Constitutioik szerint az Torotzkai foruman folyhattnak | A Kúlső és Belső örökségek felett indulni szokott Perek, az Helység beli Birák előtt folyhattnak [Torockó; TLev. 2/6. 4a].

4. (pénzösszeg) befolyhat/gyűlhet; a putea intra; (Geldsumme) einfließen/kommen können. 1756: (A telkekről) semmi taxa nem fizetődik, ell kell tehát igazittatni, hogy annuus censusa folyhasson [Déva; Ks 101].

5. ~ a kocsmá állhat/működhetik a kocsmá; circiuma poate să existe/să funcționeze; das Wirtshaus im Betrieb sein können. 1773: bátran folyhatott a Kortsoma [Mezőkerked K; LLt].

◇ **Szk:** ~ vki ellen a pretenzió kb. vki ellen (igény)per indulhat; a putea deschide un proces împotriva cuiva; gegen jn Prozeßeinleiten können. 1748: Ha Szintén in foro Seculari folyhatna is ellenem ezen p(rae)tensio, mindazáltal, hogy ez Sedrianak mint inferiorinak, autoritassat excedallya a p(rae)tensioban forgo materia, ezen forumon nem folyhat [Torda; TJK III. 226] * *micșoda beszédek* ~nak mit beszélhetnek; ce ar putea vorbi; was sie hersagen können. 1842: mitsoda beszédek folyhattak nem tudom, 's a' Főzönével is mi történhetett nem láttam [Dés; DLt 1452].

folyhatás 1. akadálytalan/ akadály nélküli lefolyás; curgere nestinjenită/fără piedici; unbehinderter Abfluß. 1732: mind a Nemes Város utcáinak azon Dudva fojamjanak szabadon nem fójhatasa, s mind a szomszedok(na)k el szenvedhetetlen praejudiciumokra vagjon [Dés; Jk]. 1781: Az egész vas bé váltásnak a' meg irt moddál és jó rendel léjendő folyhatása és folytathatása végett az Mlgs Familia vagy annak Praesesse ezen 10 §-kat a Dicasteriale Oeconomicum officiumnak vagy a' Felseges Királyi Oeconomicum Guberniumnak pro Confirmatione ket exemplarban submittalya [Torockó; TLev.].

2. folytatási lehetőség; posibilitatea de continuare; Fortsetzungs/führungsmöglichkeiten. 1814: lehetetlen tehát ilyen környül állásokba hogy a Törvényes Hatalomhoz ne folyamadjam, és magam személyit ... bátorságba helyheztetni alázatosan ne esedezzem a Tktes Generalis Szektől; mind azért hogy a Causansak pereik nem folyhatása miánn ne szenvedjenek, mind pedig azért, hogy én is életem modja folytathatásába bátorságos lehessen [TLt Praes. lev. Fodor Mihály ügyvéd panasza ügyvédtársa, Csipkés Albert ellen].

folyhatott befolyhatott/szedődhetett; care a putut intra; was einlaufen/gehen konnte. 1777: most . kész arany és ezüst pénzül kínáltatyák azon Lugosi Creditornak adott egész Summával és annak a ki adástól fogva folyhatott s nevedkedhetet Interestivel [H; JHb XXXV. 60].

folyik 1. a curge; fließen. 1570: Zemere (!) Opprian ... vallia, hogy Ew Nem Thwda Mithoda haborgassa legen Janos keneznek Balinth Thyadarral hane(m) Azt Thwgya hagi harmadewy (!) ez varosban az korchoma haznal eotet Bwntelen vgy vteotte volt Balint Thywadar hogy vereis folt volt az orranak [Kv; TJK III/2. 9–11]. 1576: Nylwan twdom hogy gyortyan pataka foly az zaldopos erdeonel [Jobbágyfa MT; EHA]. 1591: Az Vizek foliasa Ahol volt az Pal Biro Eóreksege mellett, Azt foliasabol ki vettek es vgy borozdoltak az Pal Biro Eóreksegere ott folj mostanis [UszT]. 1600: Annak vthanna

egy Palchawal vgy verte az azzonth Zentmiklossy hogy vgyan pufogott az Palcha vegybe egy zegh vala en azt hizem awal serte megh az azzonak az Allat, hogy vere kezdé foliny [Kv; TJK VI/1. 503]. 1608: Mely coreoksegnek mellette foly az Thamok kapuia eleot ala folio kws patak [Papolt Hsz; HSzjP]. 1623: az hol most az Ferniko foly [Szentmihály U; EHA]. 1630: Andras Mesteris ugy talala megh cziapni arczul Szanto Martonnet ugy czeppent ki az orra vere de nem folt [Mv; MvLt 290. 201a]. 1651/1653: az oh Gatnal folt a Tatrangh [Bodola Hsz; EHA]. 1701: Tudom hogy az kérdésben forgo hell(en) két ághban foljt az Ólt vize, mikor nagy volt a Viz, mikor kicsin volt csak Apácza (!)^a felől foljt [Ürmös NK; BNB V/9 Erdő Györgj senior (66) col. vall. — *Apáca (Br) tózsomszédos Ürmössel]. 1736: Vaslábu közül a patakot vgy el fogták és dugták hogy Semmj viz nem folyt Vaslábu között [Gyszm; LLt Fasc. 161] | az ott a Falu közepin vegig folyo Pataknak .. árkán indulyon meg s lássa meg, hogyha olly bővön es elevenen foly a vize mint ennek előtte [Vasláb Cs; LLt Fasc. 16]. 1847: a' Firtustol lejövő nagy patak jelenleg egészen azon birtokon foly [Etéd U; EHA]. 1864: Ket völgy köze ... tavasszal ho meneskor, essözés alkalmával a földokról lefolyó víz magának helyet vervén otton ülepszik és folyik [Alfalu Cs; GyHn 20] | hasznos vize e foly a falun keresztül [Inaktelke K; KHn 203].

Szk: *zajjal* ~ zajlik. 1668: 4dik April regeltől fogva eset az ho derekason diligh kovetkezet esos hidegh ... az Samosnak ket szely megh fogyot es vgy folt szyal mint derek telben 13 April sajal folt [Kv; AsztCJk 41b].

2. *ts* kb. mos; a spála; schwemmen. 1592/1593: azt a' porond zigetet az Kys zamos vize keet feleol follja vala az peres porond zigetet Dees feleollis follja vala az viz [Szásznýires SzD; Ks] | Az vizetis tudom hogj keet feleol folyta és helt [uo.; Ks 35. V. 12. — E három kijegyzés Dész és Szentbenedek határperében folytatott vallból való]. 1694: birtunk zalogul egy darab kaszáló szigetett, mely(ne)k nap nyugotrol az Szamos folya határatt nap Keletrül az nadas erge folya körül [Szamosújvárnémeti SzD; RLt 1]. 1763: Vagyon egy Sziget körös környül a Maros Vize folya [Udvarfalu MT; EHA].

Szk: *szerteszéjjel* ~ja előnti. 1743: miolta az a' Malom épittetet a Kükölldnek exundatioja miá mind azon orszag uttja a' Sövényfalvi berekkel edgjüt ugj meg izopoltatatt hogj ottan sem egyszer sem mászszor éppen lehetetlen járn szekerrel, mivel a' Kükölld olj árkakat mosot hogj leg kússeb áradásával szerte szélljel follja [Dombó KK; JHbK XXVIII/9].

3. csorog; a se prelinge, a curge; rieseln. 1597: Crestel Reichelt ... wallia az Chiatorna alatt egi bochkat tartottak, akibe az viz folt [Kv; TJK VI/1. 79]. 1599: kere hogy az szaiat megh, keótné(m) merth az orra vere ige(n) foly uala [UszT 13/110 „Anna consors agilis Gregory Thi-

bald primipilis in Kadichfalua" vall.]. 1609 h.: foli vala az Vire [Dés; DLt 311]. 1819: nézém egy darabig miként próbálgattya vala pipájába tüzet tenni, 's dohányozni ... tovább osztán el lágyulván szunyokálni kezdett, mely alatt a' nyála úgy folyt, hogy magam undorodván tölle, mondtam a' feleségemnek, hogy fektetné le [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

4. 1763: (A) Kanczának az egyik órán igen erősen foy a kehe [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt lev.]. 1795: Orrán, Száján, fülein, Szakadatlanul folyt a' Nyulánkos Nedvesség, és iszonyatos Szagos vólt [Mv; Told. 47]. 1842: a' Lovat vissza hozta, ezt betegnek állítván, az orrát folyini láttuk hogy azon Ló szopornyítás lett volna, azt mi a viláért se tudtuk [Dés; DLt 564]. — Vö. a folyókeh címszóval.

5. omlik; a iesi/cádea; strömen, stürzen. 1644: (Az asszony) monda hogi az Ura veszi fel s eó mosogatia megh, vagi ket nap nem banhatot velem s ihon ugián foli az niü beleölem [Mv; MvLt 291. 421a].

6. ömlik; a curge, a se vársa; strömen, fluten. 1763: mikor Nagj essök voltanak ez a Patak ki ütett, söt az el mult Nyáron, mind a' Falun, mind a' Mezőn szerte széllyel foljt [Sze-csel Szb; JHb két r. tanú vall.].

Sz. 1767: Predicállott amaz mostan leghűresebb pap, Hermányi József vram . . Foly ennek szájából az ige s olyanokat hall tőle* melyeket mástól nem [RettE 126. — *Értsd: az ember].

7. (az eső) ömlik, szakad; toarnā (cu gáleata), plouă; gießen, strömen. 1843: a' Kertek megett nár kéttzer borította el a' rendet a' Küküllő, s még csak a' van hátra, hogy a' Pinczék tellyenek meg, a' mi meg is történik, ha mind így foly az eső a' mint elkezdette [Széplak KK; SLt Sipos Miklós P. Horváth Ferencz].

8. (az út) megy/visz vmerre; a duce (drumul) într-o parte; (der Weg) irgendwohin führen. 1768: azon ut úgy foly valamig egybe ftközik aval az uttal, mely a mű határunkot Felső Bencez fejére bé viszi, és onnan el hagyván a mű határunkot ugyan dél felé folytában más felől ki hág a bérceze [O.léta TA; JHb XXXV/17].

9. terjed; a se intinde; reichen. 1608: Miuel az vr Jsten az Embereknek illetek felől auuagj illeteknek uige felől se(n)kit bizonyossa nem tőkinek kinek ilte meddig follio(n) ... annak okaiért Enis gondolkodua(n) magamba(n), nem tudo(m) az vr Isten wfelsige mikor es hol uigezze el iletemet [Kv; RDL I. 84 Tölcséres Ádám kezével].

10. tart; a ține/dura; dauern. 1796: mig a Verekedés tűzessen folyt Sonka Mihaila szűntelen nógatta 's biztatta a Czigányokat, hogy fűssék, és őljék meg ő Nga ott lévő Béresseit [Mocs K; Eszt-Mk] | A Cseples most is foy és már felesen is Csépellettü(n)k [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. 1798: a Szőlőben a szüret foljt [Ádamos KK; JHb XIX/58]. 1814: ezen barátsaga már régetske hogy foly [Ne; TSb 12]. 1830: A téatrum foly a lovas kome-

dias tavaszig itt lesznek (így!) [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez]. 1840: itt már bőjtönis egész viradtig ... folynak az éjtzakázások, tivornyázások [Dés; DLt]. 1846: Tövissi Sándor bától hallottam azt mondani — Na a' Faluban ugyan foly a veszekedés [Kakasd MT DE 2]. 1850: A' gyermekek épek egészségesek mint a' makk, egész nap foly a' hantazás itt [Kv; Pk 7]. 1851: A Cséplés foly de ugyan sok Buza bogár van [Széplak KK; SLt Bíró Sándor lev.].

11. végbemegy; a se petrece/intimpla; sich vollziehen. 1707/1711: Mely Testamentum tetel mi előttünk es az mi jelen letünkben epp Elmejevel nyelvel az megh említet szüleknek így folyvan attestalunk miis bona Fide rolla subscriptionkal es pecsetünkkel [Kv; JHbK LVII/43]. 1740: az eddig valo oeconomia follyt csak a Fiak industriajok által [Pókafva AF; JHb XXV. 57]. 1776: Estve Vatsorára mentek ő Ngok Mlgs Praepost Urhoz, de mi discursusok follytak ott asztal felett, jelen nem lévén, aztot nem hallottam [Kóród KK; GyL G. Vizi r. kat. kántor (30) vall.]. 1786: Az Biraknak szamatatásak miként fojt, s foy ma, nem lévén arra én nekem gondam mint Aszszony embernek nem tudam [Torockó; TLev. 4/13. 31, 36]. 1792: mi pedig Regiusok igj szollá(n)k eó Kglmihez att volté mikor az Atjafiak között a dolog foljt. Láttáé irásainkot, vagj pedig talán Regiusis volt [Borb. II „Nob. Gabriel Simon ex Kis Soljmos”* (66) vall. — *U]. 1835: azon ház gazdaszszonya a' hol folyt az esketés ki s be sétifikált [Zsibó Sz; WLt].

12. (per v. hivatalos eljárás) folyamatban van; a fi in curs (un proces, un procedeu oficial); (Prozeß, amtliches Verfahren) im Gange sein. 1625: En az tilalmat ugj teöttem hogj mikor Notarius lezen es derekason folynak az perek akkor adom okat [UszT 5]. 1687: tectzet Kglmeteknek ide Fogarasban, Generalis Ország Gyülését promulgáltatunk holott az Dietak alatt folyini szokott törvényekis agítaltatnak [Thor. XIV/9 fej.]. 1701: rendeltünk kglte(nek) Országul közőnséges Gyülést Gyula Fejérvárra ... holis az Gyülések alatt agítáltatni szokott Causák foly(na)k [UszLt IX. 77. 36 gub.]. 1750: az mi az Transmissionalis Causáknak Seriessit nézi, az fojni fog post Dominicam Reminiscere* [Medgyes; Ap. 3 Székely Elek lev. — *Húsvét (ez évben: márc. 29) előtti ötödik vasárnap (febr. 22) után]. 1785: Minthogy in anno 1785 die 7-ma Marty tisztelendő páter György úr gonoszul elveszett hosszúvása és erdőlőlanca aránt folyván törvények, ifltetett volt, hogy az actornak bizonyági tegyék le a hütöt [Taploca Cs; RSzF 260]. 1836: Ezen nevezett Szánto-is a' Commune Terrenumbol foglaltatván — turbáltatott az Udvar benne — s foly a processus érette [Csüddötelke KK; Ks 78. 21 Conscr. 32]. — L. még RettE 139, 183, 231, 402.

13. (hivatalos eljárás) lefolyik/folytatódik; a decurge/a se desfășura (un procedeu oficial); (amtliches Verfahren) sich verlaufen, weitergehen.

1777: minekelőtte az osztazás folt volna, a Literale instrumentumakott producálni kívánák [Nagyrápolt H; JHb XLVII. 18]. 1737: két Tszinadia Zabolai István vagjon, Iffjú és Iffjabb; ha pedig az Iffjabb neve alatt iratott az Actio, annak neve alatt kell vala fojni a Continuáták-(na)k is [Dés; Jk 224a]. 1770/1771: annak rendi szerént folyon az osztandok osztálya [Fejér m.; DobLev III/428. 2b]. 1794: meg kívánom a Jure hogj a régi meg rögzött Constitutionk szerint foljan a Törvény [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1801 a' M.N. Sombori Commune Terrenumok-(na)k fel-osztása a' fellyebb említett Deliberatumok tenorok szerént . ellene alhatatlanul folyon, és késedelem nélkül kezdődjék-el [M.-zsombor K; Somb. II]. L. még RettE 223; RSzF 152.

14. folytatódik; a se continua; sich forsetzen. 1722: De ha csak az eddig valo Stylus szerént fog foljni az Fogarasi Udvarbíronak Uralkodása, sok felől decarpalni* fogják az Proventust [Fog.; KJ. Rétyi Péter lev. — *Javitás miatt bizonytalan olvasat]. 1774: az Arenda tarcson, és folyon állandó képpen öt esztendőkig [Mv; Berz. 7 Fasc. 72].

15. (péruzösszeg) befolyik; a intra (despre o sumă); (Geldsumme) eingehen. 1767: a' melly két ezer forintot Gróff Székely László Ur száma szerzettem, az Urnak fordítom hogy minden bajból ki menekedgyék az Ur osztán csak légális Interesselv adgyák, soha sem bojgattyák az Urat érette, csak az Interesse folyon minden esztendőben ... egy Albát külgyön az Ur [Kv; SLt XL Ferenci György Suki Jánoshoz]. 1781: (A) vas bé váltás fel álfatván minden esztendő végével az Mlgs Familia vagy annak Praesesse a' Cassat revidealya, miként folyt az administratio Censalya, az oeconomia folytatását approbalvan más esztendőre a' vas és szén árjáról a' verős Kovátsi Társasággal szinte ugy mint most edgyet értsen ..., hogy esztendőnként ugy folyon [Torockó; TLv. 9/20].

16. átv (vmely dolog) vhogyan megy; a merge (un lucru) cumva; (eine Sache) irgendwie gehen. 1670: Músnafaluik zalagoltak wolt meg az Agiagfaluiakoth ..., kyert az Agiagfaluiak az Musnayakoth az Circalasnak rendre Citaltak volt, mely dolgot Egjmas Akarathtiabul hatra hattok Petkj Janos vram eő Naga haza Jöueteleig ha eő Naga az dolgot keözöttök el Jgazithattyia, Io ha penig Nem, az dolog Ezen állapot foljon, az mint meg Jnditottak [UzT 22]. 1662: miben volnának és mint folyának az török nemzet-séggel való dolgok, az ország tudná-e? [SKr 505]. 1670: jól foljan az dologh [KJ]. 1722: ki adta(m) kevés pénzetskémet dolog feiben, az által folj az oeconomia(m) [Fog.; KJ. Rétyi Péter lev.]. 1736: Nézd meg ... az régi erdélyi szokástól mely messze mentél, erdélyi ember: hitesd el magaddal, az következendő negyvenkilenc esztendő az míg elfoly, ha ugy foly az erdélyi dolog az náj módi, új módi, rosz módi szerint, mint folyt az eltölt negyvenkilenc esz-

tendő alatt, azokban az mélyek még most folynak, semmit az te maradvád ugy nem folytat az mint csak most is folynak az dolgok [MetTr 443]. 1767: nem folyt igosságon az osztály [Branyicska H; JHb XXXV/15. 17] | Amint halljuk, az országban a dolgok csak imigy-amúgy folynak [RettE 145]. 1786: mind ez ideig miként folyonak a dolgok el hiszem Lisznyai Vr voltaképpen tudositja ezen levelében Nsgtokat [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1820: gondolhatod hogy ugyan folyt nállam, a patikázás s' elis iszonjodtam volt a sok orvosságtól [Kv; Pk 7]. 1840: minden nap el nézem tele van a Határ marhával . azok el nézetetnek vagy a' Csovások el áldamasoltatnak s igy foly a' Szándekek prevalidatio [Dés; DLt 921]. — L. még RettE 154–5, 280–1.

Szk: folyvást ~. 1839: a két végén a havasnak telepítettessenek meg esztenáink; úgy, hogy amelyik alul esik, másik esztendőben felyül legyen és úgy változólag folyvást folyon [Jenőfva Cs; RSzF 186].

Sz: ma egyképpen ~ a dolog, holnap másképpen változik. 1765: Nem is tudhatni mihez tartuk magunkat, mert ha ma egyképpen foly a dolog, holnap másképpen változik [RettE 186] * tővel-heggyel ~nak a dolgok istenszámában mennek/vannak a dolgok/ügyek. 1765: gr. Bethlen Imre ... consiliarius gubernialis lévén, látta, mely tővel-heggyel folynak a dolgok, elbúcsúzott [RettE 180] * umi ~, mint a patak. 1841: Foly a gazdaság, fordés, mint a patak [Kv; Pk 7].

17. (idő el)telik/múlik; a trece (despre timp); vergehen/laufen. 1655: Fratan lako Csongoradi Jstvant hütötlenül üle elment felesegétül Horvat Margitul elvalasztotta az szent corona mivel immar ötödik esztendeje folyna miolta üle el szököt [SzJk 77]. 1770: Mint április, mind május eddig eltölt napjai többire hideg esővel és széllel folytak [RettE 231].

18. ? intéződik; se aranjeazá; arrangiert/verrichtet werden. 1767: A memoria hominum a szörös botskornak arulása Varasunban (!) oly szabados volt, hogy nevezetesen vásár, és sokadalom napokan senki nem kerdezhette, miért arulatik mindenektől, hanem az Tavaszszal mitso-da canalison folyt, mitsoda directorium által ment véghez, hogy az szörös botskor(na)k publicum commerciuma tollaitatott [Torda; TJK V. 63].

19. ~ a kocsmá (javában) áll a kocsmá; círciuma funcioneazá (bine) és; das Wirtshaus im (besten) Gang/Betrieb sein. 1732: midőn a Ne-(me)s Város Korcsmája folyt, akkoris maga házánál in praejudicium oppidi áll Korcsomát tartott [Dés; Jk]. 1770: a Bor és Palinka kortsomallást rendre egy aránt visellyük Szüntelen foljván a kortsoma [Sülelmed Sz; IB. Blidár Andréka (60) ub vall.]. 1796: Méltaztassék Nsagod rendelést tenni és valahonon ide jo Bort parantsolni hogy had falyon a Kartsama és azakat a meg ramlot Barakat jo volna Trébelyel meg ujjttani [Koppánd TA; GyL. Csia Mózes lev.].

20. forgalomban van; a fi in circulație; im Umlauf sein. 1813 k.: Mikor az új ezüst peták pénz fojt .. [Aranyosrákos TA; Borb.].

21. vmennyit ér, vmilyen értékben használatban van; a valora cívva, a fi in circulație cu o valoare oarecare; wert sein. 1769: Méltoztatot Felsőleges Asszonyunk az arany moneták(na)k Valorat augealni, úgy hogy ennek utánna az körmőzi es Venecziai aranyak érnek Rflr. 4×18 az császári es ezekhez hasonló Bavariai es Salisburgensis Aranyak járnak 4 Rforintokban es 16 xrajczárokbá. Az másfél aranyak folynak Rf. 6×20. Az Hollandiai aranyak Rf. 4×14 [Uzsl. XIII. 97a gub.]. 1764: Mind ezen híresztések tsak tsupa költömények .. melyek(ne)k árnyéka alatt egyeb Dolgok Fedeztetni kívántak s azok mik 's kik között folytanak vagy Forratattak . ? [KS. tábl. vk].

22. ered, származik; a-și avea originea/a trage din; entspießen/stehe. 1672: latvan, hogy soha semmi utakon modakon edes hazank reghi jó szokása szerint keserves meg bantodasaink meg nem orvosoltathatnak, hanem naponkent többülnek es szaporodnak az haza veszedelmet es I(ste)nünk ő felsege haragját siettető zür zavarok es törvénytelenségek, kentelenítettünk ..., el fogyva(n) ebből a' szegény hazabol az igazság, es oda folyamodunk, a' honna(n) szegény hazank(na)k meg maradása I(ste)n ut(n), es bekessege foly [PIN 68a. — A hsz-i rendek nyil.; kelt Maksán (Hsz)].

◇ Szk: ~ a hír ered/indul a hír; a-și avea sursa/a porni vestea; das Gericht stammen/herrühren. 1783: Maga Nánya Száva mondotta nékem az ősszel elveszet lovaknak egyik károssa hogy eő tölle Nemes Thorda V(árme)gyeben Beresztelkén lako Pap Flora vett volna Kalákat ezen Nanya Makavejra, s innét foly a hír hogy talám az eő dolga lenne azon lovak(na)k elvezések [Faragó K; GyL. Pintye Thodor (70) jb vall.] * ~ a szó vmiről vmiről beszélnek/tárgyalnak; a vorbi/a discuta despre ceva; über etw. verhandeln. 1842: hallottam, hogy cseréről, beréről foly a' szo [KLev.] * amint a hír ~ (fel)le/íranta) ahogy/amint hírlik/hallatik; wie es verlautet/hören läßt. 1760: Azt is hallám, hogy a székely natio Ófelségétől solicitálja a personalis insurrectiót csak adja meg régi szabadságokat, s amint a hír foly, nagy dolog, ha meg nem engedtetik nékiek [RetTE 103-4]. 1764: Meghala a szegény Enyediné asszonyom ... Az vra medicinae doctor, de nem exercedta, mivel physicája nem volt, amint a hír folyt íranta [i.h. 176]. — L. még i.h. 103, 156, 212, 251, 351 * vmilyen hír ~ vmilyen hír járja; a circula/merge vestea; man sagt/erzählt, es verlautet. 1717: az Ház hiján levő Árpá felől tudosicsan az Vr bennünket hová tegjük mert itt igen elegyes hírek folj(n)ak [Búzásbocsárd AF; BfR Lőrinczi László lev.]. 1729: Minemű hírek folytanak felüllem oda bé, értem az Asszony leveléből, bizony csudálkozom azonh becsülletes emberenn, hogy bizonytalanságot oly bizonnal mereszel az Asz(szonyo)m(na)k

beszéli [Nsz; Ap. 1 gr. Haller János gr. Kálnoki Borbárához]. 1790: Itt mi körüflettünk az a hír foly, hogy a Török Belgrádot sok kárunkal ismét vissza vette [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. — L. még RetTE 164 * vmilyen irat vki neve alatt ~ kb. vmilyen irat vkinek a keze alól kerül ki; un act iese din miinile cuiva; ein Schriftstück von den Händen js gegeben werden. 1759: Oly nagyra is ment volt, hogy compuloriumok s egyéb expeditiók az ő neve^a alatt folytak s emanáltattak [RetTE 92. — *Gr. Bánffi György gubernátoré].

folyó I. mn 1. care curge; fließend. 1617: az Marosnak egyk folio agau kett keőre valo not chynaltattam [Marosztkirály MT; Bál. 57]. 1636: az malomra folio patakon által uagyon egy hidaczka [Siménfva U; JHb Inv.]. 1637: Vagyon szep folyo patakoczykaya kiben rak keő hal terem [Lupsa F; UC 14/42. 191]. 1690: Ezen Malom helyre jő az Viznek folyamottja Vincussa nap keletről az malomra folyó viz folyamot [Huréz F; Szád.]. 1707: az falu közt fojo patak [Aranyosrákos TA; Borb. I]. 1736: az ott a Falu közepin vegifolyó Pataknak természet szerent valo árkan indullyon meg, s lássa meg, hogyha olly bővön es elevenen foly a vize mint ennek előtte [Vasláb Cs; LLt Fasc. 16]. 1746: a hót Marostól fogva a folyó marosig [Gerend préd. H; Ks 92. II. 1]. 1784: nap nyugotrol .. a mellette folyo Patak szomszédtsági közt (sz) [Diós K; BHn 68].

Szk: ~ patak. 1580: az zekes wyz Newo foljo patak mellet partyabann egy kwtt wagon ab oriente elo es Jo Jwo Kutt [Pókafva AF; JHb XXVI/8]. 1585: az zekes wyz Newo foljo patak [Örményszékes AF; EHA]. 1604: egj folio patak [Etéd U; EHA]. 1618-1619/XVII. sz. höz: az folyo patak mellet [Kovácsi K; EHA] * ~ patakocska. 1641: Turbucza es Csokmány közeft valo hattart eszt az kis foljo pattakoskatt azt tudom [Csokmány SzD; JHbK VIII/8].

Mint hogy a patak vízrajzi köznév az erdélyi régiségben a hni alakulatokban 'szárazpatak, ill. időszakos vízfolyás' jel-ű is volt es az ma is, ennek ellentétjeként a folyó patak, ill. patakocska szk-ot vízben bő vízrajzi tényezőre von. szk-nak foghatjuk fel.

2. vhoval ömlő, torkolló; care se varsă; einmündend. 1734: 'Valaki a' Tokban menő vagy szolgáló vízi folyamatotskákat maga hasznára ki szakasztja, el vészi, nevezetesen a Verespataki nagy Toban folyo Rotundul patakat ... az olyan 12 forint bírságban inkurállyan [Born. XXXVIII. 8 Abrudbányai bányászok törv.]. 1832: a' Vágohidnak felépítését tovább nem halasztván, annak jobb, alkalmatosabb ... helyét nem talált, mint a' Város' végén az úgy nevezett Bánfi Fogadónál, de oldalélt eső Szajka Patakának a' Szamosba folyó torkán [Dés; EHA].

3. orv kb. gennyező; purulent, care puruiază; eitrig, eiternd. 1816: Krotskevits Károly Ur az

Orvosi tudományok Doctora és fel-eskütt Bétsi practicus ... folyamadhatnak hozzája azok, a' kik szemeik gojobbissa, és héja még-rögzött gyuladástól szenvednek — szemeik vérmesek, köuueyzök, foljok, es tispásak [DLt 103].

A 'hurutos' jel-sel is számolhatni.

4. vivő, vezető; care duce; fűhrend. 1761: az Csélye lokán Follyo országos utya [Etéd U; EHA]. 1768: Ambrus Mihály ... az irt Controversias helyen vágta az Erdőt ebből a mindenütt bértzen folyó és itt az országuttyába belé szakado utból [O.léta TA; JHb XXXVI/17].

5. elnyúló; care se intinde; hinstreckend. 1732: A le irt háznak réglii Nád sup fedelit, Csere koszoru getendákon, hoszan folyó, fenyő szély koszorufákban kötött, jo magossan fel emelt, 6. pár fenyő szarufái faragott fenyő létzekkel emelik [Szászsztjakab SzD; TSb 51]. 1753: Vagyon ... egy Curia Az hazok vadnak Tölgyfa ágasokra egyéb mindenfele elegy-belegy koszoru folyo Mester Gerendákra (Igy l) s szaru fákra deszka padlatokkal 's tapaszos sövény Oldalokkal e-pitve [Karácsonyfa AF; Told. 18]. 1763: azon Szamos .. magasabb partjánál maradot egy Tótska, melynek Partyára rugat ki véggel Migs Gróff Gyulai Josef Ur ő Nsga Szamos fojtába hoszszára fojo tábla földje [Széplak Sz; Ks 92].

6. egymásba folyó, egybefonódó; care se imbinä; ineinander-schlingend, weiterlaufend. 1837: 24. személyre valo Abrosz folyo virágokkal [Szent-benedek SzD; Ks 88 Osz. 7].

7. fára ~ borsó felfolyó/futó borsó; mazäre cäfarätoare; Ringelersbe. 1592: Veres hag'ma, foghagma, mogloro hagma, Repa, Petreseliem, fara folio borso, az Vduar haznal' igaz elegh Vagion [Kv; Szám. 5/XII. 3. — *A.fülén (TA)].

8. folyamatban lévő; (care este) in curs; im Gange seiend. 1768/1771: az irt Dsugya kemenyebb szóval imponálá nekem, hogy ne vallyan ki ezen folyo Inquisitioba, hogy ő azon 130ftokat desumalta rajtam [Bukuresd H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1778: Mosonban folyó Épít-setskéinek Nagy hátra-maradásával kelletvén ide fáradni [Msz; Told. 3a]. 1834: ezen summa' ki-fizetését az Exps a' köz szüléktől maradott ingó Jók fel-osztására árbitrált Tktes osztoztato Forum előtt folyó processusba is több rendbe kérte [Dés; Bet. 5].

Szk: ~ esztendő/év. 1718/1791: ez mostan folyo 1718dik esztendőben, Szt Iván Havának 27dik napján [JHb LXXI/3. 481]. 1754: Ez előtt händ Esztendőkkel szakasztotta el a' Maros Vize a' Maros Németi határ szeléből az el szaggatás után mindenkoron békeséges Urasággal bírták volna, mind ezen folyó Esztendeig? [H; GyK vk]. 1792: ezen folljo 1792dik Esztendő(en) Sz Iván Havának 13dik napján [Aranyosrákos TA; Borb. I]. 1809: ezen folyó esztendőben, ketten egy nap csépelnek [Szarhegy Cs; RSzF 174—5]. 1849: folyo év és ho 25 én 693 számok alatt Borzda kijártato Biztosoknak ki rendeltetvén [Szu;

Borb. II Simó Pál várm. jegyző kezével]. — L. még RSzF 97, 117, 130, 157, 191, 194, 200, 257, 265 * ~ esztendőbeli. 1825: ezen .. Kis Bányai* Havasi Colonus Vutka Ilia Styopuj ... az folyo 1825ik esztendőbeli Contributionis Tabbellába .. rá tett Mosiát nyomoréksága mián nem bírhatta [TLt Közig. ir. Nr 1470. — *TA] * ~ évi. 1851: a' folyo évi Szentgyörgy napra eső első fél évi illetéket még mostan előre ki is fizette [Kv; Pk 3]. 1861: minden T. Pap ... tegye meg a ki mutatást, 's pedig ugy; hogy a' létszám vagy lelkek száma a' leg pontosabb számba vétel mellett, ugy mutassák ki (Igy l), a mint az lénd folyo évi Mártzius utolsó napján [Gyalu K; RAK 57]. 1868: A folyó évi közzsinat .. Sz. Somlyón fog tartatni [M.bikal K; RAK 167] * ~ hó/hónap. 1749: Attam ezen Fojo Holnapra az Istarsara (!) Gyortyat [Mv; MvLev. 1]. 1804: A Néhai Kováts Sigmund Jozságai iránt fen forgó differentiajaban ma a Hajdu Sándor Ur kérésére terminusul tettem a folyo Honapnak 10ik napját [Mv; MbK 118 „Nagy Daniel mp VK Biró" aláírásával]. 1836: a hó le esett folyó holnap Zára viradolog [Zsibó Sz; Wlt Nagy Lázár lev.]. 1866: A' visitatio folyo ho 8-án indul ki [Gyalu K; RAK 107] * ~ szekulum a jelen század, századunk. 1773: ez folyo 17dik Séculumnak (Igy l) elein vagy az mult 16todik Séculumnak a' végin a' Tiszte-lendő Pater Jésuiták Maros Vasárhelyre szállattanak és telepedtenek [Told. 47/67].

9. végbemenő; care se petrece/ntimplä; stattfindend. 1744: azt irhattuk Nsgd(na)k, hogy ollyan Bál nevezeti alatt folyo solennis pompak mennek végb(en) ejjeli solennis illuminatioval condecoralt szankazasokkal edgyütt, az melly(ne)k az ollyan színű Legenyek mint mü vagynuk, még eddig hirít sem hallottuk [Ap. 4 Árkosi Benkő Ráphael és Imreh József Apor Péterhez Nsz-ből]. 1784: Alázatos kötelességem szerént kívántom Nsgtokat az ide le folyo dolgokrol tudositani [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

10. ülésező; care e in şedină; tagend, sitzend. 1784: Minekutanna az Toroztkai Biráknok ... Abusussai ... az Tktes Nemes Torda V(á)ri(me)-gyei szüntelen folyo Törvényes Táblának tudtára estenek volna, ... az szegény adoza népnek conservatiojára vigyázni, s superattendálni fő kötelessége (Igy l) tartya [Torockó; TLev. 2/6].

11. naponként ~ napi; naponkénti; zilnic; täglich. 1756 k.: ha Verőt kell építeni, mi epittjük, annak Dezamája, annak portioja, annak naponként folyó költsége mi rajtunk forog [Torockó; TLev. 9/9. 1].

12. befolyó; care intră/se încasează; eingehend/kommand. 1766: Néhai édes Aszszony Anyám .. a Bellicum Delegatum Iudicium előtt in-képen triumfált, végre pedig miképen ítéltetett meg 15185 R. For: xf: 25 Capitalist Bánffi Súsánna halálától fogva fojo Interestel s accessoriumokkal edgyütt [Berve AF; CartTr II, 829 gr Gyulai Ferenc aláírásával]. 1863: (A) pénz tőkésítettvén, annak évenként folyó kamatja a

nevezett mindkét Ecclesia^a kebelében 's közvetlen felügyelete alatt fen álló szegény ápolo intézetben felvett legnyomorultabb szegények ápolására és élelmezésére fordítottassék [Kv; Végr. — *A ref. és luth.].

13. ~ *becsű* kb. jelenlegi/mai becsár; preț curent de evaluare; jetziger Schätzungspreis. 1550: Az Massodyk hassonj felet kedygh Az folyo Bechert zalagol Addygh tartom Az Migh Az Nemes Eztrygy Myhaly kez penzowl En Nekem hwz foryntot le nem tezen [Berend K; BfN VI. 28/2]. 1578: my el mennenk filethelkere^a . . . és megh kenalnok folyo Beochyel szeoke Anthal newu ember által Mihalfy Myhaltt nekunk ilyen walasztt teon az Szeoke Anthal hogy eo nem weszy az folyo beochyeott, mert nem eo atta el magatt, hanem az vranak hirre teszy, hyszem gongya leszen rea, ha neky kell [Ks E. 4. — *Fületekke KK].

14. forgalomban lévő; care este în circulație; im Umlauf befindlich. Szk: ~ *aranypénz*. 1767: lévőlék . . . Josika Dániel Ur 6 Nagyságától

160 Mforintokat jó folyó arany pénzül [Örményszékes AF; JHb XXVI. 28] * ~ *bankó-cédula*. 1817: Barabás Antal meg vívén az Zalag sumát az mostani fojo Bango (!) Czedulákban meg is kínálá vele előttünk [Albis Hsz. BLev.] * ~ *ezüsthúzas*. 1815: minden azon részen volt ujjitásokat, építményeket meg Betsültettünk . . . folyo ezüst Huszasakba értve, in Summa 350, Renes Forintakra [Orsova MT; Born. G. XV/13 Pop Ilyia (63) vall.] * ~ *ezüstpénz*. 1719: Ezen . . . Joszszágot az Introscriptus Donatarijusst valta ki . . . Boros Borbara Aszszony le Tiven előttünk Szip folyo Ezüst Pinzül az 50 id est ötven Magyar Forintokat [Kv; Mk Reg. III. XXXVIII. 1006]. 1756: ha mi épületet superaedificaltatna Sombori János Uram, . . . tehát tempore redemptionis az épületeknekis az árát jo folyo ezüst pénzül . . . deponállya [Zutor K; Somb. I]. 1795: azon Fundusért 300 ~ háromszáz Vonás forintokat szép folyo ezüst pénzül le számláltata [Torda; JHb XX/41] * ~ *máriás pénz*. 1778: Super addála Kováts Ferentz Ur 20 ~ Husz Vonás Forintokat, melyet . . . Szép folyo Márvás pénzül le is olvasa [Mezőbánd MT; MbK X. 51] * ~ *pénz*. 1652: Egy vászon zacskob(an) negy szaz harmincz negy Arany. Potura pinz fl: 3//12. Egy zacskob(an) folyo pinz fl: 170//6 Potura pinz fl: 3//60 [Nsz; IB X. 2 Bethlen István reg.]. 1683: A pinz dolgot a m(i) nezi, My Vr(am) eoromesbben jo felé p(en)zt venenk tsak hogy mys imit amat, az hun kophotnank egy egy haz jobbagyot akarnank venni s folyo pinzen inkab kaphatni, mind azon által ha Kgd az oroszlyanos tallert, szaz nyalva(n)^a penzben, greczit 2 forintb(a) adgya vgy be veszik [Diód AF; Incz. V/19. — *Elírás nyolcvan(n) h.]. 1696: volt három Aranyis, Talleris volt egj és Zlotis volt kettő a' többi elegyeslegh folyo penz volt [Dés; Jk]. 1768: az zálagos Sumát jo fallyo pénzül le fizetvén . . . említett széna rétet kezünkhez batsatani tartozék [DobLev. II/399. 1a

Br. Josika Imre kapitány aláírásával] * ~ *réz-pénz*. 1768: ada . . . Agotaine, Komives Kata Aszszony(na)k negj magyar forintokat ket penz hijjan, jo folyo ezüst és réz pénzekül. [Ne; DobLev. II/396] * ~ *váltópénz*. 1828: az Petki Samuel által adott Fel Hold szanto Föld vég Nagyab lévően az Szabo Sandor által adott belső Joszágnal tehát Szabo Sandor Uram Felesegevel Petki Katával bonificalanak 10 idest Tiz Nemett Forintokkal mellyett is mű előttünk mostan Follyo valto pénzben le olvásának és Petki Samuel Uram is kezéhez véve [Asz; Borb. I „Aranyas Rakasi” Csapkés István” ns kezével. *TA].

15. ~ *ár* forgalmi ár; preț curent; Umlaufspreis. 1805: mint hogy a' vasbeli Discretioval látva lattyuk a sok praevarica(ti)ora valo tágas utat azon instalunk, meltoztassek Ngd a' három naprol abusive be csuszott egy sinvasat meg engedni hogy az időhöz képest folyó árrán pénzül fizethessük ki [Torockó; TLev. 3/41].

Szk: *vminek azon időben ~ árdában vminek az időbeli értékében*. 1875: ki egyházi közmunkára kirendeltetvén, a szabott munkát hanyagság vagy makacsságból nem teljesitené, az azon időben folyo igás vagy tenyeres napszám árrában marasztaltassék el . . . az egyház közpénztára javára [Damos K; RAK 199].

II. *fn* 1. rü; Fluß. 1844: ezen Berekhezis a' Szöllők alatt lévő Sodoritból apránként mosogatott a' Szamosfolyo vize [Km; KmULev. 1 Kosztin Györgye (57) col. vall]. 1864: a Nagy patak, a Gúdúcz nevű folyamba omlik, mely átvágja a Ditroi és Szárhegy községi határt egész a Maros folyoig a hová belé omlik [Szarhegy Cs; GyHn 53].

2. folyóvíz; apă curgătoare; Flußwasser. 1864: Halaság pataka kis folyó, melyben régen sok hal találtatott [Ditró Cs; i.h. 35].

folyó-cseregerenda csere keresztgerenda; grindá transversalá de cer; eichener Querbalken. 1732: A föld pintze, az egész ház alatt hosszan és keresztül, Csere talpakban vésett, sassok köziben, Csere deszkából ki rakott . . . padlása, keresztül folyo Csere gerendákon, Vastag Csere deszkából valo [Szászsztyakab SzD; TSb 51].

folyógerenda 1. keresztgerenda; grindá transversalá; Querbalken. 1649: Csaszar Mihaly, az Por Teőreő . . . Weőtt 2 Folló Gerendat . . . d 90 [Kv; Szám. 26. VI. 575]. 1679: Fenyő szál deszka, az mester gerenda mellett az foljó gerendakhoz szegezve No 1 [Uzdisztpéter K; TL, TL. Bajomi János inv. 15]. 1692: Ezen háznak mester es folyo gerendai ujjak [Görgényszttme MT; JHb Inv.]. 1699: három folyo, és egy mester gerendai cserefából, padlása bük fából álnak [Szentdemeter U; LLt]. 1753: Az egész épüle(t)ben minden féle falak(an) lévő Rakófák ~ (: flor ung :) 24 . . . egj Mester gerenda — „30 folyó, és korszorú Gerenda 3 — 25 szarúfa [M.nádas K; RLt]. 1814: (A lámpást) felakasztotta a folyo Gerendaba

verve volt Szegre [Kajántó K; KLev.]. 1825: 'A két Szin koszorú gerendája kőrödös körül vastagsága 4–5 hüvelyk Esmet ilyen vastagságú 6 darab Folyo gerendak ... 20 darab Folyo gerendak (: Bundräme :) [Dés; DLt 3. 681]. 1851: Alsó folyó gerenda, két ölösek [Erdősztygörgy MT; TSb 34].

A címszót PP *trabs lac naria*-nak értelmezi, tehát 'menyvezetgerenda' jel-t tulajdonít neki. CzF a latin szk-ot – PP-re hivatkozva – *padolat- v. padlásgerenda* értelmezéssel fordítja, megjegyezve, hogy a címszóbeli szó újabb (irtsd: XIX. sz. közepi) értelme „azon hosszú gerenda a tető hosszán, mely az öllőfákat öszvetartja, szelemen” ez az értelmezés azonban alighanem téves, vagy csak bizonyos táji környezetre vonatkoztatva fogadható el. A MTsz 'keresztgerenda' értelmezést ad; ez Kaszgen is a szó mai jel-e [vö. ETF 146. 25, 58; KTsz]. A MNr I, 129 ugyanazt *főgerendá*-nak nevezi. Frecskay a 'hasia, vánkosta' értelmezést adja.

2. a híd vmelyik gerendája; una dintre grin-zile podului; irgendein Balken der Brücke. 1822: Három foljo Gerenda melj az Ujj hídhöz tartozik [Dés; DLt az 1821. évi iratok közt]. 1846: Ezen Hidnak függő alkotmányja (: Hängwerk :) ... általában kidőlő félbe van, huzo gerendái (: Durchzug :) mind két végéin elrohadtak, folyo Gerendái . a' rajtok fekvő nagy terük mián a ketté törésig le görbedtek [fa híd 6 folyo gerendák meg vannak repedve [Dés; DLt 858/1847].

3. az állás vmelyik gerendája; una dintre grin-zile schelei; Gerüstbalken. 1846: Az Ó híd függő alkotmányának elbonthatása, és feszítőnek fel állithatása véget szükséges hogy a' híd alá állás készíttessen bé verendő fenyő Czövekek Segedelve által . minden közre három rendbeli Czövekelés fog kelleni 2 1/4 öl távolságra egymástól, a' Czövekekre Járomfák és ezekre folyo gerendák helyezendők [Dés; DLt 858/1847].

folyógerendás keresztgerendás; cu grindă transversală; mit Querbalken (versehen). 1753: avadag folyó gerendás hítván deszkákkal megpadoltatott Vendég ház [Veresegyháza AF; Told. 18].

folyógerendájú keresztgerendás; cu grindă transversală; mit Querbalken (versehen). 1854: Agasokra épített sövényel bé kertelt agyaggal tapasztatt és szálmával jo moddal bé fedett 6 tölgyfa folyo gerendájú bival pajta [M.köblös SzD; Torma].

folyógyepű 1629: (A határ) Az Viz arok martrol peniglen Egjenesen megen az folio Gypure s Egy borza bokorra [Jobbágyva MT; EHA]. 1659: az eorőgseghz ada Szinai Gyeorne . . az mayor ház táyan egy folyo gypűtis [Vadad MT; VK]. 1723 k.: (Az) erdőnek vicinussa napkeletrol a folyo gypűjü [A hagymásbodoni (MT) ekl. könyve]. 1786: (Egy föld) vicinussa a folyo gypű és Bango irtása [Udvarfva MT; EHTt].

Hn. 1802: in Loco Follyo gypű mellett (k) [Hagymásbodon MT; EHA].

folyóhely (folyóvíz-)ágy/meder; albie, matcă (a unei ape curgătoare); Flußbett. 1756: Ez a hely ... régi Küküllő fojamatja volt, de a viz tul felől el szaggatván a szánto földeket, tovább vert magá(n)ak folyo helyet [Mikeszásza KK; Told. 38]. 1797: az Ormányi Patak ezen földeknek a végihez vert volt magának folyo helyet és abban az időben sok Csik volt benne [Dengeleg SzD; EHA]. 1806: a Küküllő vize a régi igaz árkából Insinéri el intézés szerént a' mostani folyo helyére Szék erejével Csinált munkás Gáttal el mozdítottatott [Erdősztygörgy MT; WH].

folyóírás napilap; ziar; Tageblatt | folyóirat; revistă; Zeitschrift. 1809: Meg lévén már a Békesség Frantzia Országgal és ennek Szövetségeseivel ... kötve szükség, hogy az ezen Tartományban Sajto alá bocsátando Ujságok, vagy egyéb más közönséges napi- vagy honapi folyo Irások olly kitételekkel s irás modjával (: Stylussal :) készíttessenek mellyek magokban a mostani környüállások folyamattjával ellenkező vagy azokat sértegető kepeleteket ne foglaljanak [Uzslt ComGub. 1670 gub.].

folyóirat revistă; Zeitschrift. 1854: Ily gondolatok közt lepett meg a „Héti Lap” egyedüli erdélyi folyóiratunknak azon számaival, melyekben báró Nalácz Józsefnek emlék fratait közlé [ÚjE 5].

folyóka patakocska; piriuaş; Bächlein. 1757: Gonorás folyóka mellett a hoszszu ág fojókájá [Bfn Bánffi László conscr.].

folyókeh ? kb. gennyező/hurutos keh (lóbetegség); tignafes cu puroi; eiternder Dampf. XVIII. sz. eleje: Az melly lovat í folyó keh háborgat, az fen meg irt kígyó fű gyűkérel való praxissal kell elejt venni [JHb 17/10 lóartási instr.]. 1722: az Komanai Gyermekek lovakkal dolga ván, azok szaporniczások, vagy hármat segregaltunk közülök, de félő hogy az többys el ne töltek legye(ne)k^a, egy már meg dögölt azok közzülis, mind Szénával tartom 1. hétre 1. köből Abrakot rendeltem, de ne(m) hitvanok ... , ha valóságos szapornicza lése(n), épp(en) el kel veszniek, de én inkább csak foljo keh(ne)k gondolom [Fog.; KJ. Rétyi Péter lev. — *Ti. szopornycával]. — A jel-re l. MPaszt. 317.

folyókó felső/forgókó, őrlőkó; piatră de moară de deasupra/invirtitoare; Mahlstein. 1598: az uaralia malomra ualo kolcegy uottem egy apro usat az follo kore foglaló capchot d 10 [Kv; Szám. 7/XVI. 119]. 1699: Miháczfalván* vagjon edgj Malom ház ... Ezen malom negj kövü, melynek folyo kövei ige(n) megh vásottak, alkövei penig el hasattak és el vástak, ugj ezen tul csak hamar mind az folyo kövek helyiben mind penig az alkövek helyiben mas kívántatik [Llt Gyulafi László inv. — *Miháczfalván AF]. 1706: vagyon edgy pusztá Malom hely, mely-

b(en) volt három folyókő kása törövel edgyűtt [Hsz; Törzs, Rákóczi inv.], 1785: A Malomnak nevezetesebb Eszközei: A Felső és középső Lisztelő kővek Szinten új Csitsai jo kővek, az Felső alkő elhasadott, az also folyo kő is meg vásott nem vastagabb 4 ujnál, tsak alkőnek valo [Szu; Ks 73. 55]. 1821: Vagyon a' Kis Küküllőn egy Malom, mellynek három folyo Kővei vagynak [Makfva MT; DLev. 6].

folyólag folyékonyan; curent, cursiv; fließend. 1805: Welling Lajos . Németül Saxoniai accentussal beszéli, Frantziaul pedig fojlag [DLt nyomt. kl].

folyom 1. folium.

folyómérték 'p' 1846: fa hidhoz 154° ... folyo mérték 6/7 hüvejk vastag fenyő karzat ki faragása tsapozása, és el helyhetetése . Rfrt 20 Kr 32 [Dés; DLt 858. — *Ol.v.: 154 öl ?].

folyóóra 'p' 1592: Benchel Andrastol wedttem egi folio orat az tanachi hazhoz f 0 d 16 [Kv; Szám. XIV/5. 126]. 1685 e.: Szász sebesen Pihení (1) Peter Uram Házánál vadnak Vas ora Nro 1 ... Folyo ora Nro 2 [Borberek AF; MvRK Urb. 18, 20]. 1700: Negj Folyo ora, kopot mutotajaval edgyűtt no 1 [Ebesfva; UtI]. 1714: Egj Theca, mellyb(en) következendő mobiliak van(n)a:k: Egj foljo ora, meg romlott Agathos kőb(en) [Nsz/Fog.; REkLt II. Apafi Mihály hagy. 10—1]. 1749/1770 k.: a' Prédikállo Cathedrat^a Lévai Janosné Vég Anna Aszszony ex fundamento, folyó órával meg-ékesítvén tsináltatta [Szconscr. 210. — *A bálványosvárálji (SzD) ref. templomban].

folyóól kb. két méter; doi metri; zwei Meter. 1851: egy 172 folyóól hosszúságu átvágás, mely a' nevezett utból, föl vonul a mikési határ szélékig [Bányabükk TA; EHA].

folyó-portéka folyadékáru; marfä in stare lichidä; Flüssigkeitsware. 1786: Nyilvánságos Királyi rendelés extál arrol, hogy ebben az országban — is valamint más Birodalmaiban eő Felségének, minden folyo és Száraz portékák bizonyos mértékek szerint distráháltassanak, és azon rendelése eő Felségének ... nekünk Torotzkaiaknak a Vassal valo Comerciumra nézve pro observatia intimáltatott volt [Torockó; TLev. 9/24].

folyó-posta ? kb. futárposta; poştă prin curier; Kurierpost. 1621: Rakosi Janos folio postan menu(n) oda fel. attak alaja Egi loat [Kv; Szám. 15b/X. 11].

folyós vízáteresztő; permeabil la apă; wasserdurchlässig. 1826: Zilajrol ojan igetettlen és fojos tserép edint Vittek az ér mellé hogy a Vízet meg nem tartotta [ZFaz.].

folyosó 1. tornác; pridvor; Hausflur/gang, Diele. 1573 k.: hiuatta volt Eötet Bornemyzza Farkas Betlenbe^a... mykor otth egi folioson Eleh Menneh Latot egi Ayton chiaky Mihál pechett [Kv; T]k III/3. 106 b. — *SzD]. 1594: Az Várbeli hazakban valo Inuentarium . . . Az Konihan . . . Az folioso felet uagion vad halo [Somlyó Sz; UC 78/7. 22/30]. 1625: Kezduén . . . az folyoso epitetesehez, es egyeb fabol valo czinaltatáshoz, vetetett elseoben füresz deszkat No: 68 . . . Ugyan azon folyosohoz Lab fáknak . . . három Szál teoly fat [Kv; Szám. 16/XXXV. 207, XXVII. 24]. 1647: Drasson vagion az Udvarhaz . . . az kapú felett vagion egy tapaszos, sendelyes haz, melyre megyen egy fa gradicz, melynek felső felén vagion egy fel szer vas sarkú pantú, horgaskolczú aito egy kis folyosóra [Drassó AF; BK 48/16]. 1694: mind az Garadics oldala, mind az Könyoklo es Folyoso oldalai Bik es Tölgy fa Deszakkal elegyesleg meg van deszkazva, mely Deszkatban sok leis hullot [Kővár; JHb Inv.]. 1732: az elegyes lézeken, vert szalma fedelet tarto gabonás ház oldala sóvényből valo gyengen agyagal meg vert, szemöldök gerendák(an) kőttő lábfákbol állo folyosója alatt sendely tartat(na)k [Nagyiklód SzD; Told. 11/67]. 1744: Ezen Tornátz vagyis foljosorol nyilik egj ajto [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67]. 1772: Ezen Udvarház előtt . . . ött rakott kő oszlopokon fél viseltében lévő Folyaso vagyon [Szászfenes K; BKt Mikes conscr.]. 1838/1839: A' ház folyosója alatt vagyon egy uj nagy mungorlo [M.péterlaka MT; TGsz 18].

2. ? filegória; pavilion (in grädinä); Gartenhaus/laube. 1732: a folyoso, vagj Filegorja . . . a ház fedelitől külön Tornyosan szarvazott, Nád Süppal fedett, Ezen folyosora a Nagyházbol kinyilo Ajton mennek-ki, az Allya Csere deszkával, lábokra padlott, oldala deszkázat nélkül áll, könyöklő fáival edgyűtt, 'a honnét hét léptsön fa grádicson mennek le az Vdvarra [Szászstjajakab SzD; Told. 11/67]. 1738: az Pincze Torka felett avult fa mellyékes Contigna(tj)ora épített az ndvar ház fedelétől külön fedél alatt oldal falai nélkül valo alol, ros Padlásos fellyül Padlás nélkül valo Filegoria vagj Folyaso [Szászvezzsöd NK; Born. XX. 12].

3. ? kerengő; galerie circulară, cerdac; Kreuzgang. 1694: Abból az Toronybol alá jöven azon . . . kerengő Kő Gradicson, kinekis alsoveginel kezdődik az Kőből rakot Felső Contignatio(na)k Kőlabokra inteztetet Folyosója, Teglavval van meg padimentumozva [Kővár; JHb Inv.].

4. templomi előcsarnok, táj portikus; portal/portic al bisericii; Vorkirche, Portikus. 1694: Az Templom előtt valo Folyoso Kő Parkanyos Labakon allo bolthajtasos Teglavval padimentumozva [Kővár; JHb Inv.].

5. kb. bástyatornác; coridor pe zidurile unei cetăți; Wehrgang. 1681: Nebojsza Bástya 5dik Contigna(tj)ója; Gerendas padlasos . . . Ezen felső Contigna(tj)onak mind körül kőből rakott folyosója vagyon; az foljosonak külső fala függő

keő Lábakon álló. Lővő lyuk rajta Nro 52 Vagyó(n) ezen folyoson; Szakallas puszka ágiastol Nro 1 Szakállas Csú — agi nélkül Nro 1 [Vh; VhU 557—9].

6. fedett falpécső; scarā de lemn acoperită; bedeckte Holzterre. 1692: Ezen rend eleb meg említet hazakbul az Udvarra szolgál le egy fili-gorias tölgyfa talpokon allo ket szakaszban levő gradics, deszkazat, parkanyos karjai ket felől, ezen folyosonak, menyezetes padlása [Görgény-sztimre MT; JHb Inv.].

7. kb. a lépcső fedél- és oldaldeszkázata; acoperișul și peretele de scinduri al scării; Dach- und Seitenbretterverschalung der Treppe. 1652: csinaltam meg az Gradics folyosóját [Kv; Aszt-Cjk 59a].

8. coridor/foisor închis; geschlossener Gang. 1687: (A) Templom felett valo keő ház végéb(en) levő hosszú folyoso. Keöböl eppetett, az allya öntött, fel gerendas; czifraso(n) festet, Tablas deszka menyezetes [Vh; VhU 582]. 1699: Ezen Tornaczbul mennek az folyosora, melly(ne)k ajto felei cserefabul valok, ajtaja fenýő Deszkából ... ablak felei keresztel Cserefabul valok paraszt kályhabul csinált kemence [Pipe KK; LLt].

IIa. 1699: fojosója [O.csesztve AF; LLt]. 1742: Folyaso [Pókafva; JHb XXV/58]. 1767: folyaso [Pagocsa K; JHbK LXVIII/1; 13]. 1772: Fojaso [Szászfenes K; Bkt Mikés conscr.]. 1788: folyaso [Kv; Pk 3]. 1823: folyasaján [Gyalu K; RAK 198].

folyosóeska tornácocska; pridvor mic; kleiner Gang/Flur. 1699: vagon nyolcz cserifa köteses oszlopokou allo fojosocska karfa nékül|vagon egy ajto ki az meg említet fojosocskára [Szentdemeter U; LLt]. 1742: a' fejjebb említett gjümölttes kert felé egy Folyasotskaban mennek [Pókafva AF; JHb XXV/58]. 1745: vagon egy tölgy fa talpakra, Sas-fákra kötesesen épített deszka Padimentum új Tornáztotska új Sendelyezés alatt ... erről a' külső Recessusra szolgál egy kis Folyosótska hasonló épületü ... Melly kis Folyasotskáról a' kerítésre szolgál le egy kis paraszt új fa-grádits [Marossztkirály AF; Told. 18].

folyosó-forma folyosószerűség; un fel de culoar; Art Gang/Flur. 1811: egy Fájín kis Budátis csináltotam a házombol Nyilik ki az ajtoja egy kis folyoso forma és annak az végiben jo Budám [Konkolyfa SzD; Ks gr. Kornis Anna Kornis Gáspárhoz].

folyosós tornácós; cu pridvor; mit Gang/Flur. 1687: A mocsí Nemes Udvarház(nak) ... végiben két felől Szükség székek ... felső rend ház mind végigh folyosos [Mocs K; JHbK LVI/6].

folyó-tölgytagorenda tölgy-keresztgerenda; grindā transversalā de stejar; eichener Querbalken. 1694: Ezen belől a' Pincze falátatik ... az hazak Pitvara és a' két boltok alatt valók bolthajtások: az ebedlő Palota, és az Uttza felől levő két házak

alatt valo Pinczek, mester és folgő tolgj fa Gerendáira (gy!), deszkakal padlásosok [Borberek AF; BfR. — Néhai ifj. Bálpataki János kuria leír.].

folyóviasz pecsét/spanyolviasz; ceară roșie; Sie-gellack. 1812: (Az irat) A' középp allyán az eő Felsőge Veress Folyo viaszra Fejér papiros Boritékba nyomt (!) petsétjével vala meg erőssitve [IB].

folyóvíz 1. apá curgătoare; Flußwasser. 1626/1766: a folyo Viznek olyan szokása és természet vagon, hogy eo kiváltképpen térhelyeken nem mindenkor foly egy helyén, hanem nagy sokszor más helyett tsap magának [Mv; LLt]. 1632: Folio vizek szép uagio(n) melib(en) Piztraugh Semlingh es Kopp hal terem [F.porumbák F; UC 14/38. 168]. 1713: amaz Városnak, Falunak vagjone folyo vize, Toja halászatra 'valo [Uzsl 21 gub.]. 1816: (A)' Jozságnak fele részt ... által adák minden utánna valo szanto kaszáloval Erdeivel mezeivel elő és folljo Vizeivel együtt, örökösön [Szentimre MT; Ballev.]. 1820: ország közönséges Törvénye az: Hogy a' folyo vizek ha darabjába szakasztanak, a Birtokos annak utánna mehet, ha pedig öblögetés által mossa el, az azé léssen a kiéhez öblögette [F.rákos U; Falujk 100 Barabas Áron pap-not. kezével].

Sz: farkas iszik felyül a folyó vízben mégis ..., 1698: én ponoszokodhatnám az Baranyal edgyűt, a Farkas iszik felyül az folyo vizb(en), mégis én réam haragszik hogy felszavarva tiszta vizet ne(m) ihatik, holot ha el kezdem szamlalni, nekem lehetnének eő klmére töb es méltobb panaszim [Cege SzD; Wass] * napjai elfolyának, mint a ~ 1726: az én Jo Istenem kegjelmességéből az én életemnek rövid napjai nagjobbára elfojtanak nem külömben mint a folyóvíz [JHb XXXV/21. Br. Jósika Imre végr.].

2. folyóvízből merített víz; apá scoasă dintr-o apá curgătoare; aus Flußwasser geschöpftes Wasser. 1778: Mindenek felett szükséges a' forro nyavallyában Levöknek az böv ital ... E végre a szép tiszta forrás, vagy folyó viz ... elég alkalmas, és bátorságos [MvÁlt Mátyus, ConsSan. gub.].

3. folyó; riú; Fluß. 1680: Az meg irt folljo vizen^a vagon ő Ngoknak egy nyilo kása törő mal-mok [A.porumbák F; UrbF 985. — *Ti. az Olton]. 1735: Gyeres Varossa mellet foly az Aranyas, tanáltatnak ezen ... folyo vízben Halak [Arányogyeres TA; JHb XI/9. 53]. 1766: azon Töröküzát termő sziget ... vagon ... éppen az Nyárad fojo Vize Martyán [SlT XLVIII. 16]. 1780: a Nagod ... Kis Kükellő folyo vizen épített Lisztelő Malma .. fel emeltetése ... Nagj kárt okoz [Ádámos KK; JHb XIX/20]. 1810: Ezen Kaszálók a' Szamos Folyo vize terin lévén, gyakorta az árviz ki ütese alatt ... nem használtatnak [Jenő SzD; Ks 76. 56 Conscr. 570].

folyóvízes. E szk-ban; in această construcție; in dieser Wortkonstruktion: ~ malom vízimalom;

moară de apă; Wassermühle. 1768: Tugyaé a Tann hogy Kis Sármás nevű Falutól menyire Distál a rend szerint Malomban járo helyi és Follyo Vizes Malom ? [Kissármás K; RLt O. 4 vk].

folyt 1. esett, történt; intimplat; geschehen, erfolgt. 1753: magam s kezem alatt lévő kolcsár gondviseletlensége miá is esett eő Nsága(na)k Kezünk alatt fojt borbéli kára, feles Bor seprőnek meg veszése [Mezőzáh TA; Told. 25]. XVIII. sz. v.: a' Nagy Grofné és Ngtok közt eddig folyt minden versengéseknek nem más, hanem a' kis Grofné az fő oka, és B. Zeberg a' Ngtok Seductora, rosz Tanátslója [GyL. N. Solymosi Kontz József lev.].

2. ülésezett; desfășurat/ținut (ședința); getagt. 1749: Citáltotta vala kegyelmetekett ezen Nemes Marus Szék, az okkori (!) szokás szerint folyt Generalis (vulgo Derék Székfőre:) [DLev. I.I.B.9].

3. tárgyalt, szőnyegre került; discutat, ajuns pe tapet; behandelt, zur Sprache gekommen. 1845: A közelebb mult ülésen folyt tárgyakról szerkeztett jegyzőkönyv olvastatik és megállítatik [UzsLt XI. 85/4. 110. pont].

4. vitt, folytatott; purtat; geführt. 1746: Attyafisagos poroncsolattya sz(er)j(n)t Mlgős Bátyám Ur(amna)k fel kerestettem azon Boer Gabor vr-(ra)l folyt Causajat Korda Sigmond Ur(amna)k az Prothocolumbol [Nsz; Ap. I gr. Mikes István lev.].

5. kb. következett; succedat; erfolgt. 1767: 4ma Maii iszonyú nagy hó esék a virágos gyümölcs-fákra ... Elrontott az előtte jött hideg éjszaki szél minden zöltséget, szőlőt, mindent egyszóval. 24 esztendeje miólta se borban, se buzában szükség nem volt, de félő, hogy az akkori egymásután folyt keserves idők ismét elé ne forduljanak [RettE 209].

folyta 1. (a víz)folyás mente; curs (al apei), Lauf. 1763: (A) Tótska ... Partyára rugat ki véggel Mlgs Gróff Gyulai Josef Ur ő Nsga Szamos fojtába hosszára fojó tábla földje [Széplak Sz; Ks 92].

2. (vmely irányba való) haladta/haladása; mers (intr-o anumită direcție); Fortsetzung (in einer Richtung). 1768: azon út úgy foly valamig egybe útközik avar az uttal, mely a mű határunkot Felső Bencze fejére bé viszi, és onnan el hagyván a mű határunkot ugyan dél felé folytatában más felől ki hág a bérczre [O.léta TA; JHb XXXV/17].

3. átv vminek lefolyása/lefolyta; decurs; Verlauf. 1856: (A) kihirdetés mind két részről megtörtént, 's ezen idő folyta alatt semmi, egybekelést gátolható akadály felnem merüle [Bádok K; RAK 68].

Szk: ~ *ban* levő a. folyó. 1801: e folytában lévő Katonai Esztendőnek második angariajáról kün heverő Taxakrol szollo Laistrom [Kv; DLt]. 1814: Méltóságos Báro Apor Péter és Lázár Urak ellen a' ... Zálogos per a' folytában lévő Honapnak 3-ik Napjan levataztattvan, az Alperes Báro

Urak Dilatiot kértenék a jövő törvényes Szakaszig [Mv; Borb. I.]. — **b.** folyamatban levő. 1820: A' B. Apor Urak ellen indított, s már rég folytában lévő Zálogos Per ma áll a' Novum után tétetett Iratások Replica-jában [Mv; Borb. II] * *idő* ~ *val* idő múltával, idővel. 1770: egy Blága Simonka nevű ember ment réá lakni* ez üdő folytával ki holván belőlle eő Nga Szeledsán Gligor nevű Jobbágya ... költözött beléje [Búrjánosó-buda K; JHbK LVI/15. — *Értsd: a telekre]. 1826: azért ha azt* a Gyalakuti határomra egészen be venném, megeshetnék hogy idő folytával a Gyalakuti határombol is azt a részt, a' mely az árkon tul Kelementelke felől esendő lenne, a' Kelementelki Communitas a maga határához tartozónak kezdené állítani [Msz; GyL. *Ti a patakot].

folytában 1. ? hamarjában; in grabă; in der Eile, eilends. 1596: Biro Wram egez Tanaczbeli Wraim ackarattayabol, hogy Wrünk ő fge be jöütelere, ez Sz: György Napi gyülesre fő Bort keresnek és az mellet Abrak bortis vennek, megh hagyva ... Kezdet meg fő bort egyget, mely folytában el költ volna [Kv; Szám. 6/XVIIa ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

Szk: *sebes* ~ sebesen, sietve. 1603: Lattam hog' az malomnal allok vala, hogy sebes folytaba ala jeoue* az szorossoon [UzsT 17/51. — *Ti. Gegesy Menyhart].

2. folyékonyan; curent, cursiv; fließend. 1807: (A szökött rab) beszédjét úgy ejti, mint a' vastag nyelvűek, tudniillik butátskán 's keményen, egyéb aránt folytában 's akadozás nélkül, bátron beszéllő [DLt 674 nyomt. kl].

folytán 1. vminek következtében; in urma , ca urmare , ; infolge. 1864: más fél év óta M. Bikali ev. ref. Egyházunkba az udvarok segélyezése, valamint az egyház adománya folytán legatus jár [M.bikal K; RAK 252].

2. (vmilyen határozat) értelmében; conform (unei hotăriri); laut (irgendeines Beschlusses). 1863: A . rész* zsinat határozata folytán a vizsgálat minden egyházban külön fog megtartatni [M.bikal/Szászlóna K; RAK 143 esp. kl. *Értsd: részleges].

folytat 1. a continua; fortsetzen. 1748: nem érvén a' költség a' per(ne)k terhes voltat, a' mester emberek magokat meg rótták, s ngj fojtatták [EMLt]. 1796: A Cseplést folytatyuk [Szilágycseh; IB]. 1797: Szilagy (!) Sándor . maga eddig tanult hivatalját folytattani akarja [Kércsed TA; Wass]. 1799: az egymás között kotzodo beszédek sokkal tovább folytatta a pitvar előtt mint az házban [Dés; DLt]. 1828: a mint annak utánna más nap értésemre esett ejtzaka poharazás között folytatták gyüleseket, 's tették határozásaikat, meg eshetik a Czéhalis Artikulusokkal meg nem edgyezőleg [Dés; DLt 581].

2. végez; a indeplini/executa; verřichten, erledigen. 1697: igj aztán oda kívántato Portiok foly-

tatása iránt tegyenek kívántato dispositiot, s, folytassák az mennyiben lehet kár és fogyatkozás nélkül [Kv; Törzs gub.]. 1749: eddig el fojt dolgait az I... malitiosé fojtatta, s, ezen lovak(na)k is custodiáját és p(ro)curatioját magara vállalta [Torda; Tjk III. 263]. 1787: igaz hogy a katana fogással meg hibázzván a dolgot, mert az al Tisztek nem a Fel Tiszt Vrak megszire láto intézések szerint folytatván dolgokat; sok akadályt szerzettenek az eonomia folyásában [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1792: az egy által semmiképpen végben nem vihető fáradságos munkának két Notárius által fojtatni Szokott dolgok(ua)k tsak 30. forintokkal valo tsekély jutalmaztatását fel fedezvén, ezen kevés fizetéseket... szaporittatni telyes tehetségek szerint törekedjenek [Zilah; Borb. II. hiv.]. 1823: mi némü moddal folyttattjak kötelességeket? [KLev.].

Szk: *dolgát ~ja* úrdolgát végzi (jb-i szolgálatát teljesíti). 1789: Ezen egész Etédi Processusban három helyen tartanak a D(omi)nus Terrestrisek Dominális Cancellariát, Medeséren, Martonosb(an) és Tartsafalván, a' hol az egész Processusban azon kivülis kevés Számbol álló Colonusok folytatták a Flgs K. Patens szerint magok dolgaitok [UszLt XIII/97] * *kurzusát ~ja* tanulmányait végzi. 1751: Atyánkfia Pataki Samuél, Collegiumunkban Cursusát rendezen és igen ditséretesen folytatván, még zöldellő Esztendeiben a' Scholai minden Studiumokban szép nevedekést vévén mostan Academiaikra szándékozik [Pat.].

3. (vmely foglalkozást/mesterséget) üz; a exercita (o ocupatie/meserie); (eine Beschäftigung, ein Handwerk) ausüben. 1756: haszon a korcso-mallásból pedig mi fordulhatna azt a kik folytat-ták jobban tudhattak [Branyicska H; JHb LXX/2.54]. 1759: Bukurestyán Mihaila Posteritási... az Bányaszágotis ugy folytattak hogy aren-daba vesznek esztendőre Stompott az Possessorok-tol [Abrudbánya; Ks 111 Vegyes ir.]. 1763: Nagy Samuél Angyalosi mester nem tanit, hanem inkább külső mesterséget* folytat [Szemerja Hsz; HSzjP. — *Gazdálkodást]. 1774: Mesterségeket fel rug-ták és azt nem folytatták [Kv; MészCLev.]. 1780/1804: Jó Rendtartás nem lévén mind eddig elé a' Vas-kő vásárlásában, hanem a' Verős Kovácsok egymásnak, sőt mások is kik soha Verős Kovácsá-got nem folytatnak még előre kereskedés vé-gett a' Vas követ meg vásárolván, igen dragitot-tak [Torockó; TLev. 9]. 1802: Müller Ferentz Sztatler Mesterséget folytat [Déva; Ks 115 Ve-gyes ir.]. 1831: Bánamis en mar most hogy Rab-ságból mihelyst ki szabadultam tanult kotsisi Mesterségemet nem folytattam [Dés; DLt 332. 23]. 1849: Krizsán Mária folyamodott Wendler Károly úrhoz, hogy ötet fogadosnének bé vegye, mi megis történt, ő folytatta az italmerést [Kv; Végr. 5].

4. Csak szk-ban; numai in constructie de cu-vinte; nur in Wortkonstruktion: ~ja a produc-tiót nemesség-igazolól pert visz; a purta un proces pentru dovedirea calității de nobil; zum Beweis der adeligen Abstammung Prozeß führen. 1782: Pro-

curátor Pápai Uram tudta a' fenn irt vásár dolgát, mivelhogy maga javasolta volt az előtt, s maga is vitte fel a' Leveleket s maga is foly-tatta a' Productiot [Torda; KW Vall. 10] * *kauzáját/perét ~ja* perét (tovább) viszi; a-și continua procesul; seinen/führen Prozeß (weiter) führen. 1740: Mltgs Gróff Kornis Sigmond Úrri ő Ngával való Rét dolgáb(an) eddig lött Processu-sunk recolálására, Literalékn(a)k számban 's jó rendben vételére denomináltatn(a)k, Hadnagy atyánkfia ökgleme mellé, Assessor Nztes Ersek-úvjári László, Procurator Irsai Sigmond, és Nota-rius Bőszörményi András atyánkfiak ö kglmek; Ügy hogj, a' Nms Vármegey előttis, ő kglmek fojtas-sák ezen Caussát [Dés; Jk 527b]. 1749: Ebesfalvi Krátson Gergely protestal, ugyan Ebesfalvi Ár-ményi Jakab Márton ellen, hogy az mostan ellene oriolodott causaját folytassa Ebesfalván, mint ott residealo Házás tüzes ember ellen, és ott Törvent állani az Compagnia előtt Kész lézen [Torda; Tjk III. 251]. 1780: külső faluk hatarjain akik magoknak erdőket vettenek es az Földcs Urak benne haborgatyak, A varos költsegen akarnak folytatni irantya valo pereket, Amelyis az Varos költsegenek nem illik, nem is tartazunk abban fizet-mi [Torockó; TLev. 15/5] * *perlekedést ~ 'ua.*; idem'. 1757: (A perlekedés) abban maradtott, az említett Csáki részre valo Jobbágyis továbbra nem folytotta [Galgó Sz; JHbK LIV/6.10]. 1809: Ha valami köz Teher fizetés, vagy Perlekedés találva találná a' már meg-irt Jozságaimat, azokat meg tenni és folyttatni köteles lézen az irt ötsém [Kv; Bet. 7]. 1812: asztot is tudom, hogy Köntzékkal valo Perlekedéseket hosszasan fojtatták [Altörja Hsz; HSzjP Márton Elek (60) ns vall.] * *preten-zióját ~ja* kb. perét tovább viszi; a-și continua procesul; Prozeß weiterführen. 1741: Ngod* ha tettzik folytatni azon p(rae)tensiojat, ő Ngok^b arra rendelendő emberei kések lézenek Ngod(na)k meg felelni s exhibeálni, hogy semmi Atyafisá-gtalansággal vagj egyéb tergiversatioval ő Nga ne vádoltassék [TKI. — *Teleki Samuél. ^bTeleki Ádám] * *processusát ~ja* vki ellen lefolyttatja az eljárást; a da curs procedurii impotri va cuiva; gegen jn den Prozeß ausführen. 1765: Nem obji-cialtothatik az Inspector urnak, hogy tsak palliate folytotta volna processussát és büntettette volna meg az It, mert a felesége néki meg engedett [Torda; Tjk V. 280] * *az ügyét ~ja* petes ügyét tovább viszi; a duce mai departe/a continua procesul; Prozeßsache weiterführen. 1800: méltoztas-sék ezen ügyemet is, az Procuratorommal együtt ugy folytatni, hogy azon Terh, 's haj réám ne tudulyon [Kóród KK; Ks 101 Kornis Gáspár Sárdi Simén Elekhez].

5. gyakorol; a exercita; üben. 1801: az Felseges Kiralyi Gubernium Poroncsolatjából az akori Localis Tiszt Ur gyakor izben ki adta hogy Gido-falvi Samuél uram hadjon békét az Tutorságnak és ne fojtassa tovább [Albis Hsz; EMLt Vall. 3]. 1820: a Néhái Báro Ur... az eleibe jött Aszszá-nyakat csipdeste, mellyet halála orája előtt egy hetig... folytatatt [Aranyosrákos TA; JHb F.

48]. 1834: Czehmester Majer Janos Uram requisitoriaja meg intettem hentes Ferenczi N. Uramat az eránt; hogy tessék a mestersége mellé állani és hentesi kötelességét folytatni... nevezett hentes Ferenczi Uramnak felesége és Anyja tevének ilyen feleletet: Jo szivel folytatnak ha volna mivel; hanem a mivel lehetné folytatni azzal a Nyul el szaladott [Kv; MészCLev.].

Szk: mesterségét ~ mesterkedését gyakorolja/űzi. 1745: az J... orra és judicialiter ezen gonoszságáért amputáltatott; de ezen gonoszságát továbbra ne practizalhassa, a' nyelve is meg tsonkátatott, de ittenis azon mesterségit folytatta, mestersége által embereket lopta, tsalta, és hitette, mellyet ellene comprobalvan minthogj jure naturae illeten az Aszszony embernek fán függeni, meg kívánom, hogy feje vétettség és meg halljon [Torda; TJK II. 66-7].

6. (tisztelet, megbízatást) betölt; a indeplini (o functie, o însărcinare); (Amt, Auftrag) versehen. 1733: Absolutio... Tiszteletes Predikator Uramék Béreket pro Annis 1779/80 item pro 1780/81 Collectalo Detsi György eökegyelme.. midőn maga hivatalát és Administratioit igen Ditséretesen folytatta 's véghezis vitte volna Számot adván... Méltonak ítélte a Nemes Eklésia, hogy illy Ditséretes magaviselésiért innenis absolutioi végyen a mint hogy ezennel absolváltatik is [Zilah; Borb. II]. 1801: az Nehai Gidofalvi Antal ur(am) Halala után az eökögyelmetől el-hagyatott arvainak Gidofalvi István Uram tétetik Tutornak de tsak hamar... Gido (!) Sámuel uram alla elé Tutornak az kiis adig fojtata az mig Volt Nehai Gyarfás Király Büro Ur el vévé az Tutorságot [Albis HSz; BLEv.]. 1809: én Iffjabb Abats Ianos 5ta Augusti... bé köszöntöttem és Papi hivatalomat folytatni kezdettem [Dés; RKAK 114]. 1826: Dullok eskü formája, Én n. n. esküszöm az egy igaz élő Istenre: hogy én ezen nemes Udvarhelyszékban a' t.t. Járásbéli Dullói hivatalomat, melyre a nemes szék rendeitől választattam, és rendeltettem hiven és igazán folytatom [UszLt III. 48].

7. intéz; a aranja; verrichten. 1720: Tehetségem szerint az mib(en) sufficiens vagjok ügykezezem s ügykezezem az dolgokat folytatni [Ruszkova Mm; TKI Zolyomi János Teleki Pálhoz]. 1738: Nehai Imrefi Szűcs János ö kglme Özvegye Markus Judith Asz(zy)ony, mint hogj gjámoltalan özvegségre jutott dolga, és maga, vagj meg holt Ura dolgot fojtatni nem tudván, Procuratorais itthon nem lévén az Executio ugjan suspendáltatik mig Procuratora jelen lehet [Dés; Jk 494b]. 1753/1781: Josika Imre ur, mikor Bétsben fenn volt, több dolgai között a Mostoháinak dolgát folytatta [Renget H; JHb LXXI/3, 284]. 1794: Nehai edes Atyámnak el öregedett állapottyáb(an) s nagy gyámoltalanságában is ö Kglme mellett laktam minden dolgait hiven fojtattam.. az Atyám házát és Jozsáigait púsztulni nem engedtem [DLév. 2. XVI. A.3]. 1820: a Báro Ur beteges volt ugyan de nem feküdt örökke ágyban ottan ottan fekkölt, dolgait folytatta [Aranyos-

rákos TA; JHb Fasc. 48. Ballos Nasztászia Opra Juon felesége (20) majorosné vall.]. — L. még RettE 203.

8. *umilyen életet* ~ vmilyen életet él, vhogyan él; a trái/a duce o viață într-un fel oarecare; irgend-ein Leben führen, irgendwie leben. 1763: (A vádlott nő) régi parázna életet nem cessalt folytatni signanter leg közelebből tsaknem in facto fornicationis talaltotvan intercipiáltatott, melyeket az I nem is tagadhat [Torda; TJK 177]. 1812: tapasztaltuk, hogy jozon mértékletes... életet fojtattak [Altörja HSz; HSzjP Bardocz Páll pp vall.]. Mlgos Aszszony! ha a' Groffné eö nsga eleitől fogva ezen Regulák szerént folytatta volna a Groffal valo életét, ma ennek a' Háboruságnak nem volna semmi nyoma [Héderfája KK; IB. Molnár György (58) ref. esp. vall.]. 1821 k.: (Az asszony) tapasztalván Rákosinak el ázottságát s hanjatlását... nem tsak égy, hanem több személyekkelis botránkozottatolag 's törvénytelenül folytatta', törvényes férjétől penig külön más szobában hált [Pk 2. — *Ti. életét]. 1854: Fiatalságom óta mindig fáradalmas és tevékeny életet folytatva, mostani tétlen napjaimmal sehogy sem lehetek képes kibékülni [Újfe 4].

9. tovább beszél; a-și continua vorba, a vorbi în continuare; fortsetzen, weitersprechen. 1842: ekkor Roth Pál kérdezte tőlem — tudja é az ur micsa fák lehetnek ezek... láttya az Ur folytattya Roth Pál ezek mind a Bátyám fái [Dés; DLt 1480/1843].

◇ **Szk: az ekonomiat|ekonomiadját** ~ja gazdálkodik; a gospodări; wirtschaften. 1749: az Sz. Demeteri Jozság olyan Jozság hogj az szokatlan Gondviselő esztendeig is alig tud belé szokni, hogj rendivel tudja az oeconomiat folytatni [Gagy U; Ks 83 Péterffi Sándor lev.]. 1750: Tudgyaé á Tanú. Hogy Mároni Pap Mihály Bánffy Sigmond Uram eö Nga Nagy Falusi Jozságának Udvari Major bírása miölta Tisztartó nélkül folytattya a... Földes Ura Oeconomiatját á Jobbágyokat és selléreket... kedvezés és barattság nélkül a szolgálatra egy aránt el hajtotta? [Szság; Told. 3 vk]. 1756: Balog Mihály Uram... Szakaturán az Mlgos Uraság mindenféle economiatját maga idejéb(en) folytatta [Szakatura SzD; TKI]. — L. még RettE 260-1 * *hazi gazdaságt* ~ja 'ua; idem'. 1792: látván az Anya hogj egyedül a ház terhét nem viselheti, egynihányszor engemet kért, hogy... hinám haza Pétert, mert nintsen ki folytassa a hazi gazdaságot [Lapugy H; Ks XLVIII/7. 18] * *az inkvizitiot* ~ja vallat, vallatást tart; a interoga; ausfragen. 1763: mi folytottuk az Juquisitioi maga modja, es rendi szerint [Mv; Told. 33/48]. 1767: kérdem Pap György Uramtól, hol vagon Henter Mihály Ur(am) Felele nékem Pap György Ur(am) én Henter Mihály Ur(am) Personalissa vagyok, s folytatomis a Controversias helyről valo Inquisitiot [Kökös HSz; Kp IV. 246 Mich Tók (71) miles equ. vall.]. 1791: ismét én Simon Gábor más rendbennis Titt Kövesdi Szarka Sigmond Urammal Regiussa lévén az Exponenseknek, amidőnnis a Sz. Ersébeti

Török János eö Kglme Nemes házánál az Inquisitiót folytattak volna odais el jöve Sz Ersebethi Idösb Györgj Péter [Kissolymos U; Borb. II/ * kötelességét ~ja kötelességét teljesíti; a-si indeplini datoria; die Pflicht tun. 1797: Kötelességet folytatni meg nem szünöm [Szászkerd K; Bál. 1]. 1823: mi némü modál folytatták kötelességeket [K; KLev.] * a maga privátumát ~ja magának gazdálkodik; a gospodári pentru sine însuși; für sich wirtschaften. 1740: Kornis Sigmund eö Ngának ... Vdvarbirája .. Fenyegetteé őket midön az Vrfi eö Nga Kárával, maga privátumát folytatta volna vélek azért, hogy ötet annak idejében ki ne adgyák? [BSz; EMLt vk] * majorkodtatást ~ majorgazdálkodást/földesúri gazdálkodást végeztet, (a maga) uradalmán gazdálkodik; a gospodári pe moșie proprie; auf eigenem Gut wirtschaften, Meierei betreiben. 1827: Itten Majorkodtatást igen keveset folytat a Mlgs Udvar [Szentegyed SzD; Wass Conscr. 288] * a pestis ~ja kurzusát a pestis folytatódik/tovább dühöng rég a pestis tovább grasszál; ciuma continuă/bintuie mai departe; die Pestilenz grassiert weiter. 1719: ige(n) nagy bodulasban vad(na)k mert a Pestis csak folytatta Cursussát [Ebesfva; KJ Rétyi Péter lev.] * az úrdolgát ~ja az úrdolgát/a jbi szolgálatot végezteti; a pune să facă servituție; Fronarbeit leisten. 1736: Tisztartó Uram eö kglme az Ur dolgát rendesen és helyessen nem igen folytatta és helyes rendes Dispositioi nem igen voltak [Récsé F; JHbT].

? folytatandatik folytatattik; a se continua; fortgesetzt werden. 1849: Mig a' szem borogatás len ruha által ezen szem vízzel folytatandatik a' ruha a szemem egyszer se száradjon meg [Etéd U; Pf Kendi Ferenc lev.].

folytatandó 1. végzendő; de indeplinit/executat; was zu verrichten ist. 1732: azon három hólnapi Város számára fojtatandó korcsomároltas fojtatására Borbirak(na)k rendeltük* ... Atyankfiait [Dés; Jk 427a. — *Köv. a nevek fels.], 1780: A' Kohóknak Veróknak Természetéről, és ezekben folytatandó munka minémüségéről [Torockó; TLev. 3b].

2. lefolytatandó/vezetendő; de efectuat/fácuit; was durchzuführen ist. 1730: Mind két Esztendőkbeli Ratioimat . helyes Postulatummimmal édgjűtt alázatosan commendalom az Tisz. Exactoria szokat irgalmassággal és igazsággal folytatandó Ventilatiojára meg eshetett fogjatkozásaimrol, jo Uraimat devotē követvén [Kv; Szám. 56/XIX. 29]. 1849: (A poggyászok) Wendler Károly úr keze alatt hagyattak tartozása biztosításul a Krizsán Mária ellen folytatandó kinyomozásig [Kv; Végr. Vall. 5].

3. betöltendő; de occupat; was zu bekleiden ist. 1827: (A) Kolosvári Kollégium ... Thogátus Tagja Buzogány Sigmund Uram a' Széki Venerabilis Tractus Tiszt. Tudos Esperestyétől nyerendő Con-

sensus mellett, a most közelebb el következendő Szentgyörgy Napkor fojtatando hivatalába magát kötelezze [Visa K; SzConscr.].

folytatás¹ 1. continuare; Fortsetzung. 1769: Mivel az országba Isten kegyelmességéből már a Pestis annyira meg szünt, hogy Háromszéken Bodola, és Marosszéken Kakasd nevü Falukon kívül több gyanus hely nem találtatik, Kegyesen meg engedte a Mlgs K. Gubernium, hogy mind a Sokadalmak fel szabadullynanak, mind pedig az oskolákból el szélyedet Iffjusag tanulásának folytatására egybe gyüllyön [UzslT XIII. 97a]. 1797: Mü Torotzkai Communitas közönségis meg egyezett akaratumkból . Csupar Mihallynak, Brotár Andrásnak, Kriza Ferentznek, és Bosla Ferentznek . ezen nevezett ügyünk eléb mozdítására, és a tökéletességig lehető további folytatására adtunk telyes hatalmat [Torockó; TLev. 5/13]. 1844: all Király Biro . atyánkfia elő terjeszti miszerént Fő Király Biro atyánkfia ezen . közgyülésen tartós betegségi állapotjának jobbra nem fordulta miatt nem elnökösködhétvén az elnökség folytatását nékie át írta [UzslT XI. 85/1. 1].

2. végzés; indeplinare, executare; Verrichtung. 1740: Szabo Gabor Contumaciával és szofogadatlanságal méltán vadoltathatik . az egész Postálkodásnak folytatásab(an) [Torda; TJK I. 182]. 1832: én ... Láng Mátyás segrestyési Egyházi Szolgálatoknak pontos folytatásokra ki választván [Dés; DLt 91].

3. (vmely munka/mesterség) végzés/üzés; executarea unei lucrări, exercitarea unei meserii; Durchführung, Verrichtung (einer Arbeit, eines Handwerks). 1712: Böer (!) Samuel Uram és Felesége ... jelente hogj az mostani közelebb el múlt haboruságos üdökb(en) marhájokból nagyobbára ki pusztultanak volna, ugj hogj oeconomiajoknak folytatására nem sufficiálhatnának [Hari AF; DobLev. I/75]. 1715: Az oeconomia folytatását . jo ideji(n) igyekeze véghez vinni [Dés; DLt 501]. 1733: in A(nn)o praesenti 1733 uyab latogato kezeit bocsátván Isten eo Felsége helységünkre, t.i. az nagy marha Dögét, mely mia T. Nemzetes Killyéni Székely Laszlo Uram(na)kis az Szarvas Marhai annyéra el hullotta(na)k, hogy ha másokot helyekben nem állit Economiajanak folytatásában tellyesseggel meg csökönik [Kilyén Hsz; MvRK]. 1776: A' Kohóknak és Veróknak való munka tétel folytatásában mostanság a' futatás jöven difficultásban, az ágas vasak számával, jól meg fontolván ezen difficultast a' futatást igy határozotuk* [Torockó; TLev. 7/5. — *Köv. a hat.]. 1788: A szőlőket ki kapáltuk jo moddal, már ha Isten életünk(ne)k kedvez ezen a héten az ugorlásához s buza gyomláláshoz és rosoláshoz fogunk, időnk igen jo jár a dolog folytatására [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

Szk: az oeconomia/ekonomiácska/a gazdaság ~ a gazdálkodás. 1761: Jol ismértem ... Bentser Pálnét Kováts Margit Aszont elméjében olly tébolyodott volt ..., hogy ... gazdaság folyta-

tására is, éppen incapax volt [Medesér U; Ks 20. XIV. 10]. 1784: most már minkutánna az oconomia folytatása szaporodott, szükség keppen annak folytatására emberis több kívántatik [Torockó; TLev. 4/9 11b]. 1796: gyermekei ... mais beteges állapotjában körölette dajkálódnak, gazdasága folytatásában segílik [Lukafva MT; DLev. 4. XL. A]. 1802: kevés Oeconomiátskám folytatására .. keresetem ... meg tsökkent [Dés; DLt 4]. 1850: a' gazdaság folytatása sántikálni kezdett, mivel csakis égy béresre maradtam [Széplak KK; SLt évr. — Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez].

4. gyakorlás; exercitare; Ausübung. 1792: A négy Recepta Religiok(na)k valamint szabados fojtatása, ugy az azon lévő alkalmos Személyeknek Hivatalra valo fel vételek [Zilah; Borb. II hiv.]. 1796: Tegnapi Napon t. Esperest Uram, mind a Papot, mind a Mestert Cselekedetekre néve szolgálattok folytatásától felfüggesztette, és már ma a' Templom bé zároltatva sem papunk sem Mesterünk nincsen [Récse Sz; KemLev. 1265].

5. betöltés; inđeplinire; Bekleidung. 1844: A Rende el ősmérik a Kérelmesnek hivatala pontos és Szorgalmatos folytatását [UszLt XI. 85/1 80].

6. lefolyás; desfășurare; Verlauf. 1757: Déva Városán esztendőben esendő három rendbéli Sokadalmaknak Szabados folytatási usus szerént egyszersmind terminalattak [Déva; Ks 101].

7. Csak szk-ban; numai in constructii; nur in Wortkonstruktionen: *kauzák(nak)/per(nek) ~ a a per vitele; purtare de proces; Prozeßführung. 1722: irt vala a' Gubernium Felges Vrunk(na)k .., hogj már I(ste)nnnek Hazánkon forgott bokros itileti meg tsendesedvén, á régen függőben lévő perek(ne)k folytatására Svális Terminus(na)k celebra(ti)óját kisen engedné meg ő Felge [Kv; Ks 18/XCIII gub.]. 1747: Szegény Székünk továbbá ezen Causat urgialni nem kívánnya ... , sőt ezen Causanak továbbá valo folytatásától Supersedéál [Ssz; Ap. 5]. 1767: az Ó Tordaj Reformata Ecclesiab(an) Papot nem marasztat Ecclesia Tagjaj kepekb(en) Constitualyak* Plenipotentiariussaknak Ifiab Blyesi Csapo Istv(án) Ur(ama)t a Pappal Tiszt. Abats Márton Urammal feu forgo Causanak akár hotolis folytatásáb(an) az nem marasztás dolga iránt [Torda; TJK V. 32. — *Előbb felsorolva 19 név]. 1813: Nem is az a tziályok az allpereseknek, hogy ezen Per folytatását hátráltássák, mert mihellyt az idő engedi leg ottan meg jelennek, a Per oltalmara meg kívántato Levelel [Mv; Somb. II]. — I. még Retté 94–5; RSzF 301, 303; CsVh 98–9 * a *processus* ~ 'ua.; idem.' 1784: Abel Károly Urnak a Processusak folytatására* [JHb 23/1. — *Ti. adtak költséget] * *törvény* ~ a törvénykezés; procedurá procesualá; Rechtsprechung. 1727: Az falu tizenkét hűtöst falu törvényének folytatására tartozzék kiállítani [HSzj *tized* al.]. 1781: Kötelesek legyenek Fiu Testvéreink a' Per kifolytatására elegendő Költséget szolgáltatni, ugy magokat előadhato minden egyéb Törvényeink fojtatására és oltalmazásárais [Told. 27] — I.*

még RSzF 303 * *törvényes dolgok* ~ a 'ua.; idem'. 1779: A Periodusnak tegnap volt utolsó napja már Szent István Király napig a' Tekintetes Tábla Törvényes dolgok fojtatására nem Conflual [Kv; SLt Mart. Ágoston Suki Jánoshoz].

8. intézés; aranjare, facere; Verrichtung. 1736: látvann az Incta Aszszonynak tehetetlenségét 's nagj szegénységét, melly miá a maga dolgainak is fojtatására ellgtelen; Enged a T.N. Tanáts addig való Dilatiot az Inctának, mig Hadnagj Atyánkfia ö kglme pro parte Inctae Inquiráltat [Dés; Jk 216b]. 1771 k.: oly nagy és szüntelen valo elmém(ne)k hánkodása és nyughatatlansaga hogy a' miatt immár sem étem, sem itom, sem nappali dolgaimnak folytatása, sem éjjeli álmom ügyibe és ugy a' mint kellene nem esik [Kv; Pk 2].

9. *kocsma* ~ a kocsmatartás; tinere de círciumă; Weinschankhalten. 1734: A három hollapi Arendába(n) adott korszomának fojtatása ideje alatt Senki lakosaink közzül sub pena fl 3. se kamara házhoz, se másuva semmi fele ital innya ne mennyen se ne hozsason [Dés; Jk 446a]. 1746: Márís a' Mlgős Vrak mind az Csesztvéi Jozságb(an) mind Sz. Demeteriben abutaltak az Kortsomák folytatásáb(an) [Gagy U; Ks 83 Péterffi Sándor lev.].

10. teljesítés; inđeplinire; Erfüllung. 1844: ki iratván az ítéletesen ki nevezett Gondnoknakis Gondnoki kötelessége folytatása [UszLt XI. 85/1. 29].

folytatás* kifolytatás/vezetés; scurgere; Ausfluß/lauf. 1694: az Var Udvararol valo hitvan es senyvet vizek(ne)k es Locsadekok(na)k valo fojtatására reghi fa Csatorna [Kővár; JHb Inv.].

folytatásabeli vminek folytatásában/betöltésében mutatkozó; care se iveşte in inđeplinirea a ceva; in der Verrichtung/Ausübung einer Sache sich zeigend. 1713/1730: Hadnagj Dalnoki Daniel Atyánkfiának Hadnagjságbeli hivatallyának fojtatasabeli fogjatkozásit detegalo Difficultassit meg engedhető ratiokkal enodálya nagjób részent ő kglme .. meg esett fogjatkozásit láttya az Tktes Nemes Tanacs nem szanszandekosnak lenni [Dés; Jk 395b].

folytathat 1. tovább vihet; a putea duce mai departe; weiterführen/fortsetzen können. 1750: ha tettzik az decisio jó; ha pedig nem; Apellatio vagy pedig Protestatio mellett recursusát Ngatok előttis szabadoson folytathassa [Torockó; TLev. 9/19]. 1765: az Felséges Udvarhoz irtt könyörgeése kegyelmednek olly véggel küldetik viszzá, hogy különős utakon kérésit folytatthassa [Nsz; Ks 18/XCIII. 11 gub.].

2. vmely munkát/mesterséget végezhet; a putea executa/exercita o muncă/o meserie oarecare; eine Arbeit/ein Handwerk verrichten, ausüben können. 1722: Bolgár Borbára Aszony pénz(ne)k egj részivel akarná itt az Magyar Utczában ruináb(an) lévő Ne(me)s házát restauráltatni, meg

epittetni, más részével pedig ... béres ökröket állítani, hogj oeconomiját folytathassa [Ne; DobLev. I/99]. 1756: annyéra elnyomorodva vagyunk, hogj rendes munkánkot is alig folytathattuk [Torockó; TLev.]. 1770/1771: Minthogy az idő Statusa^a azt kívánnyá elsőbenis a' Törökbuza határ tévesség osztály alá, hogj a' Lakosok is, a' Possessorok is annál hamarább a' Török buza vetést folytathassák .. [Fejér m.; DobLev. II/428. — *Az osztálylevél ápr. 19-én kelt]. 1810: Sajgó Lajos .. következő nap mindjárt megverettetése után szokott munkáját folytathatta-é? [Szárhegy Cs; RSzF 274]. 1831: Szabo Josef .. noha Czehbeli Fazakas mester ember el esett állapotja mian nem kapax hogj maga műhelybe mesterseget fojtathassa [Dés; DLt 1176]. — L. még FogarasiÖnél. 58].

3. végezethet; a putea dispune să se execute/facă; verrichten/machen lassen können. 1708: meg eddig csak edgy Pallért sem tudék allítani szep szerint senkit ne(m) Talalhatok. A Birak penig anyera occupatusok az ő Felge Servitiumáb(an) hogj altalak Semmi dolgot ne(m) folytathatok [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.].

4. intézhet; a putea aranja; erledigen können. 1687: gondviselőnk reá bizattatot dolgainkot is mind rendesebben s mind pedig csendesebb lelki ismerettel folytathatta és követheti [Szúv; CsVh 109 „Petrum Alvinczi mp” aláírással]. 1836: a nyugthatatlanság is nem olyan nagy, hogj elviselhetetlen volna, vagy a miatt a maga dolgait is ne folytathatná az Ember [Bözöd U; Pf Árkosi Mihály esp. lev.].

5. kocsmát ~ kocsmát tarthat; a putea ține circiumă; Weinschank halten können. 1706: Ezen Jozsagn(a)k jövedelme volna az mezei oeconomiahól is ha az korcsomát folytathatn(a)k [Hsz; Törzs. Rákóczi inv.].

◇ Szk: ekonomiát|ekonomiáckshát|gazdaságot ~, ekonomiját ~ja gazdálkodhatik; a putea gospodári; wirtschaften können. 1712: Minthogy peuigh azon praedialis portionak tellyességesen semmi hasznat nem veheti ; azért gondolkozott ugj, hogj ha el adhatná kész pénzen, azon pénznel másutt, és inkább keze ügyiben valo oeconomiját folytathatná [Batizháza AF; DobLev. I/74]. 1755 k.: az hol praedecessorim mint Fő emberek bővön oeconomizaltanak most én szeginj leginj igen gjengén folytathatom vekonj oeconomiamat [Kecset SzD; TK1 Váradi Zsigmond Teleki Ádámhoz]. 1757: A mi Határunk erdős helyen fekszik, mind nyájunk(na)k irtás által kell segíteni mind szánto, ugy kaszáló helyeinket küllőmb(en) aconomiátskainkat (!) nem folytathattuk [Runksor H; BK ad nro 144]. 1809: Vas nélkül senki semmiféle Gazdaságot nem folythatat [Torockó; TLev. 9/43] * útját ~ja útját (tovább) követheti; a-și putea continua drumul; den Weg (weiter)fortsetzen können. 1763: Sok dolgaim s ide s tova valo járásim lévén pedig úgy gondolkoztam hogj ha magamon hagyom^a, sem dolgaimat, sem útaimat nem folytathatom [RettE 158. — *Értsd: a betegséget]. 1815: (gr. Haller

Gábort) hétfőn délutáni 2 óraker a' Város házánál^a várja készen hat hámas Ló, mellyekkel töstént uttyát folytathassa ide Kolosvárra ő Excellentiája [Kv; TVLrt rtln. — *Tordán] * életét ~ja életlehetőségét biztosíthatja; a-și putea asigura posibilitatea de trai; die Lebensmöglichkeiten sichern können. 1799: a Torotzkai vas ... az ország népe előtt kellelenségre az mi szomszéd Tartományinkban levő Lakosok előtt pedig annyira utálatb(an) ment; hogj az által már életünkis köztök alig fojtathattuk [Torockó; Thor. 21/20] * gonoszsgát ~ja gonosz életet folytathat/követhet; a fi in situația de a duce o viață desfrinată/rea; ein böses Leben führen können. 1763: az Ia eleitől fogva, hogj annyéra nevedett hogj maga gonoszsgát folytathassa legottan gyanus személyekkel társalkodott, s oly rosra celozo cselekedetei voltak, melyből nyilvános paráznságát lehet concludalni [Torda; T]jk V. 179].

Ha. 1844: folytathatam [Váriva TA; Borb.].

folytathatás 1. folytatási lehetőség; posibilitate de continuare; Fortsetzungsmöglichkeiten. 1781: Az egész vas bé váltásnak a' meg irt moddal és jó rendel léjendő folyhatása és folytathatása véget az Mlgs Familia^a vagy annak Praesesse ezen 10 §-kat a Dicasteriale Oeconomicum officiumnak . pro Confirmatione ket exemplarban submittalya [Torockó; TLev. 9/20. — *A Thoroczkai]. 1814: lehetetlen tehát ilyen környül állásokba hogj a Törvényes Hatalomhoz ne folyamadjam, és ... felettébb öszve martzongalt Betsületemet ... most ezuttal hevenyibe és a Dolognak melegbe bátorságba helyeztetni aláztatosan ne esedezzem a Tktes Generalis Széktől; mind azért hogj a Causánsak pereik nem folyhatása miánn ne szenvedjenek, mind pedig azért, hogj én is életem modja folytathatásába bátorságos lehessenek [Torda; Praes. lev. Fodor Mihály panaszja prókátor-társának, Cspikés Albertnek ellene való gyalázkodása ügyében]. 1838: A . Havasokban tett kár tétel arant esketést folytatván a munkálat bé nem végződhetett . — az ezen munka folytathatására a következő Julius 3-ik napját terminálván — a feltett napra a kezébe adott Petséttel meghívni és elő allítani esmerje Szoros kötelességének a következő Személyeket* [Korond U; Pf Pap Samuel eskettető biztos kezével. — *Köv. a fels.].

2. (hivatalos eljárás) lefolytatási lehetőség; posibilitatea îndeplinirii unei proceduri oficiale; Möglichkeiten der Prozeßführung. 1729: Az gonoszsgának meg zabolására (!) nézve Concludaltuk mint hogj Constal Farago Simonúnak Szabo Katának, Nemeti Szűcs Györgjnének Kurvaságok, ugy Szígyárto Szekely Istvannak Farago Simonnéval valo éjjeli nappali ros Conversatioja, Hadnagy Atyánkfia eő klgme incaptivaltassa és kűlgye mindeniket különös tömlőczb(e) a Törvenjnek fojtathatásáig [Dés; Jk 387b]. 1792: a jobb fizetésre alkalmasabb Személyek állittatván a Törvény és ezen Város terhes dolgai fojtatása

melé azok(na)k jobb moddal valo fojtathatasok irant remenésig lehetne [Zilah; Borb. II].

3. (hivatal-)betölthetés; posibilitatea de indeplinire (a unei functii); die Möglichkeit der Amtsbeleidung. 1841: akkoron .. hivatalam további folytathatasomtol megis szüntem [Dés; DLt 367].

4. *vmely mesterség* ~ a *vmely mesterség* üzésének/végzésének lehetősége; posibilitatea exercitării unei meserii; die Möglichkeit der Verrichtung/Ausübung eines Handwerks. 1844: valakik még Polgárnak fel esküve niintsenek, leg fellyebb 8. napok alatt fel esküdyenek, mivel különben Legényeik el fognak vétetni s mesterségek folytathatása meg fog szüntettetni [Kv; AsztCSzám. 148].

5. *a gazdaság* ~ a *a* *gazdálkodás* lehetősége; posibilitatea gospodării; die Möglichkeit des Wirtschaftens. 1793: azon alázatosn instálok Nsgodnak gazdaságotkájok fojtathatasában Méltotassék hozzájuk grátiát Mutatni [Kályán K; Jf LevK 36 Vég Mihály lev.].

folytatható (vmely munka/mesterség) végezhető; (o muncá/o meserie) poate fi executată/exercitată; durch/ausführbar. 1708: ha szüntelen ide s Tova hanykodo embereink mas feleis disponaltatnak nagj neheze(n) folytathato eo Herczegsege itt valo oeconomiaja [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. 1792: A Közönséges Adorol égy átallyáb(an) Szó fordulván elő az Ország Gyűlésen, Követeink kötelesek léznek az Ország előtt ki nyilatkoztatni, hogy .. Contribuenseinkre a közönséges adot, nem a több Városbéli, és mesterségeket divattyában folytatható Mester Emberek(ne)k példájok szerént, hanem vagy azokra semmit sem, vagy legalább sokkal alább valo tekintetb(en) vettesenek fel [Zilah; Borb. II követi ut.].

folytató I. *mn* 1. lefolyó, végbemenő; care decurge/se desfășoară; verlaufend. 1761: Midőn volnánk az Biróság Háznál, több Városunkb(an) folytato ügyes bajos dolgaink közt accedála sok betsülletes Atyánkfiainak panaszolkadása [Torockó; TLev. 2/2].

2. folytatott; indeplinit; verrichtet. 1809: méltán kértem hogy az Instáns Vr az ilyen modon folytato Procuratorságtol Suspendáltassék és mind Nobillis Citáltatván Törvényesen Fiscaliter Prosequaltassék és agraváltassék [UszLt 1655-höz gub.].

3. *vmely mesterséget* üző/végző; care exercită o meserie; ein Handwerk verrichtend/ausübend. 1786: Torotzkón lakó Verős Kovátsi vas tsinalás opificiumat folytato Communitas ada kezemben edgy iratt Instructiot, hogy azt a' Toroczkaí actu fungens Bíró és Birák előtt in praesentia Communitatis praefata felolvassám [Torockó; TLev. 9/22]. 1794: a' Verős Kovátsi munkát folytato Atyánkfiái mindenfelől annyera le tiltattanak a Szennek vasarlatt erdejikről (így) hogy a' mia tellyesseggel meg akadalyoztatott a vas tsinalasnak mestersege [Torockó; TLev. 9/26]. 1846: Virág László ... Meszaros mesterséget folytato Legént meg vizsgálván az Déesi fogházban ... az Jobb

kezen . . egy kemeny vak ütés találatik [Dés; DLt 530b].

4. (vmilyen tisztet) betöltő; care îndeplinește (o funcție); (ein Amt) bekleidend. 1764: (A) kiscéh(m<es>terséget mostan folytato kiscéhmaster ő<kglme> esztendejének elteléséig hivataljában m<eg>lagyatik [Dés; DFaz. 23].

5. *kauzát* ~ *pert* vivő; care poartă proces; Prozeß führend. 1777: Tessék azért Nagyságodnak az Leveleket szorgalmatosan ara rendelendő híteles Ember ál(ta)l sietve meg-hányatni, és ha mi levelek az említett Causa defensiojához tartozandok, azokat az Causat folytato Procuratorokkal communicálni [Kv; JHbK XXIX/25].

6. *életet* ~ *vmilyen életet* élő; care duce o viață oarecare; irgendein Leben führend. 1844: közel tiz esztendeje miolta ide származott Szakmári Ferentz, én egy részeges gaz égtelen káronkodo parázna életet folytato embernek tudom lenni [A.sófva U; DLt 1441].

II. *fn* *vmely mesterséget* üző személy; persoană care exercită o meserie; ein Handwerk verrichtende Person. 1780 k: Az 1771ben 8dik Maji költ Királyi Rescriptumban, a' Boldog emlékezetű Koronás Királyne Maria Theresia Aszszonyunk rollunkis Torotzkai Verős Kovátsi Mesterséget folytatokrol, Vas-hámorak és Kohok mellett lévő mivesekről, Bányaszakrol, Szen égetőkrol Kegyesen emlékezni Méltotatot [Torockó; TLev. 14/2].

folytatódhatik poate fi continuat; fortgesetzt werden können. 1841: (Az erdők) égyütt véve 8 évre szolgálhatnak és így 30 esztendők le folyta alatt ezen erdöket a' vágás meg kerülte, a' mikor ujjabban, a' fennebbi Rendel folytatódhatik [Szentanna MT; EHA].

folytatódik a se continua; fortgesetzt werden. 1841: az Erdő vágatása a' Bakk Szurdukan kezdődve a' Somos élin folytatódva . . végtére az innető Vágottra megyen által [Gyalakuta MT; EHA].

folytatólag folytatásképpen; in continuare; fortgesetzt/laufend. 1845: A Tekintetes Tanácsnak ideí 478. Tanácsi számok alatt tisztelt határozása következéséül . . . meg jelenvén egyben függöveg az ideí 472 Tanácsi számmal; fojtatolag a Szelid vállatást és Szembesítettést az alább irtak szerént vittük véghez [Dés; DLt 845].

folytatott I. *mn* 1. urmat, fácut; fortgesetzt. 1815: az Enyedi Kolégymban Tanulását dítséretesen folytatott és végzett Ifju Körösi Sándor^a ezen kolégymban Cenzurat adván, nállam magát az aránt, hogy a' Papi Sz. Hivatalra készüül, és Hazájába vissza jön reversalta [Ne; NyIrK XII, 139. — *Körösi Csoma Sándor].

2. végzett; fácut, indeplinit; verrichtet, ausgeübt. 1791: Remenlem hogy a most közelebről Postán küldött alázatos jelentéséből alkalmasint

által lathatta Nsgod mostoni foglalatosságainkat és mind ez ideig folytatott szorgalmatosságainkat [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1840: Thorotzkai Bosla Ferentz eő kegyelme Kedves élete párja Arendás Szöllő hegyibe ... betsűlnők meg hogy külön külön az Arendás jószága gondviselője Fűlep András ő kegyelme által Csonkán és nem a meg kívántato modan fojtattat gazdaságával a Szöllőiben lévő termésbe mi kárt okozott [A.szentmihályi TA; Bosla].

3. kb. mutatott; arátat; erwiesen. 1814: En pedig már többé általa^a okoztatott káromat és apro gyermekeim között folytatott rosz példaadását nem szenvedhetvén, tovább a házomb(an) meg nem engedem lakását [M.gyerómonos-tor K; Gyl. Miss. — *Ti. testvére által].

4. vmely mesterséget űzött; care a exercitatio meserie oarecare; ein Handwerk verrichteten/ausgeübt. 1822: eddig elé Mesterségét M Vásárhely Szabad Királyi Városába folytatott, Flaszterező, és Létszeg tsináló Ujj Paraszt Rádúj Joseff [Körtvélyfája MT; Llt 1/12].

5. jog vitt; purtat; geführt. 1826: fa vágásért^a folytatatt harmad napus Kereset [Szövérd MT; Hr. — *Értsd: tiltott erdőlés miatt].

6. lefolytatott; dus piná la capăt, îndeplinit; ausgeführt. 1766: Csiki Istvánné Jobbágj Ersebeth Asz(sz)onyis el kezdett s' eddig a' Nemes Thorda Var(mer)gjei Törvényes Tablán folytatott Processussairól in perpetuum le monda azt Cassala 's' annihíla [Mv JHb XIII/55].

II. tbsz-ban fn-i jell-ű haszn-ban; la plural in funcție cu caracter substantival; in Mz substantivisch gebraucht; végzett dolgok; lucruri făcute; verrichtete Dinge. 1859: édes apám ... együtti találkozásokat és az együtti folytatottakat nekem le beszélte, mely beszélgetések hogy engemet igenis érdekel azt ha nem írom ugysis tudni meltoztat [Szu; Pf].

folytatatt (hivatalos eljárást) levezettet; a dispone să fie îndeplinit/executat (un procedeu oficial); (offizielles Vorgehen) ausführen lassen. 1770: Mostan előállván 1770-ben die 20 Octobris a pásztor Oláh János per procuratorem Petrum Keresztes de Sepsibacon et dicit hoc modo: minémű terhes delibérátumom pronunziáltatott vala énnekem, tulajdon magam és procurátorom vizgáztatlansága mián, hogy maga törvényt rendiben nem folytattatta [M.hermány U; RSzF 207].

folytatattás 1. végeztetés; îndeplinire, executare; Durchführung, Verrichtung. 1767: hogj ezenn Jozszágban valo oeconomia roszszul valo folytatattása miá ezenn Jozzágnak valami tsonkulása vagj is károsodása következett volna sem égjszer sem másszor nem vettem eszembe [Szentmargita SzD; Ks 19/18] | ezenn Tsáni Jozszágban lévő oeconomia folytatattásában valami tsonkulás esett volna, nem tudom [Mezőcsán TA; Ks 19/I. 8].

2. vki kauzájának ~ a vki perének/peres ügyének vitele; purtare procesului cuiva; Prozeß-

führung. 1778: Csiktapolcai gyalog ... katonák a méltóságos Regiminis fórumról ide igazítottván causajok folytattatását; melyhez képest Hollo Simon ut actor pretendálja" [Tapolca Cs; RSzF 227. — *Köv. a felperes követelésének előadása].

folytatathatik. Tagadó szk-ban; in constructii negative; in verneinden Wortkonstruktionen: a kocsmá nem ~ a kocsmá nem tartathatik; a kocsmá fenn nem tartható; círciuma nu mai poate fi menținut; der Weinschank kann nicht im Betrieb gehalten werden. 1738: Concludátatott hogj Hadnagy és Borbirák atyánkfiái ő kglmek, mint hogj most Dési borokkal nem fojtattathatik a kocsmá, Visellyenek gondot a Nms Város kocsmájára hogj bor iránt defectus ne essék és a Nms Varos(na)k kára ne következzék [Dés; Jk 494a].

folytatattik 1. a fi continuat; fortgesetzt werden. 1738: Ezen Dolog mostannis fojtattassék tegnap Protocollatt Atyánkfiái ő kglmek által [Dés; Jk 495a]. 1813: Folytatattik ezen esketés továbbrais Junius 19-én a hely színén [F.berekész Sz; BfR III. 12/9]. 1846: ezen erdőik gyapja aránti betsű ... folytatattatna [Kál MT; Pf Inv.].

2. végeztetik; a fi îndeplinit/executat; verichtet/ausgeübt werden. 1809: A Szőlőnek nevezetes munkája a bé vagyás vagy is a második kapállás és kötözése a Csonkázással a Kapots, Levél honyaj tisztítással együtti, mely ha illendő modon nem fojtattatik árt a Szőlő Termésének [KS. — A szilágysági girókuti és kövesdi tiszték instr.].

folytatattott (le)folytatott; îndeplinit, executat; ausgeführt. 1797: Mű Torotzkai Communitas ... közönséges meg egyezett akarattunkból ... Csupar Mihályinak, Brotár Andrásnak, Kriza Ferentznek, és Bosla Ferentznek, kiket az általak ... híven folytatattott Peres ügyünk oltalmazására .. fel választattunk vala, ezen nevezett ügyünk eléb mozditására, és a' tökéletességig lehető továbbhi folytatására adtunk telyes hatalmat [Torockó; TLev. 5/13].

folytonos állandó; permanent, continuu; ständig. 1864: kaszálo rét, melly folytonos vizenyös — seppedékes helyiségénél fogva nádat és sásos szénát terem [Magyarókeréke K; KHn 94].

folytonosan állandóan; permanent, continuu; ständig. 1843: Déésen voltam folytonosou [Dés; DLt 190].

folyvást 1. állandóan, folyton; permanent, mereu; ständig, immer(fort). 1708: ha az halaszó vizek(ne)k dolga meg nem orvosoltatik vr(am), erővel is ne(m) állithatunk halaszokat, mivel minden fele ember folyvást halaszza, gübüli a patakokat [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. 1839: 18 Esztendeje a' miolta Ér Káváson Folyvást Hadnagy vagyok [Érkávás Sz; Borb. II

Nyisztor György (65) nemesek hadnagya vall., 1748: a' gyermek folyvást csicsenült, ott aludt, 's mégis békételen volt [Kv; Pk 7].

Szk: ~ folyik. 1784: a vetéseket igen meg vesztegette a télis, de azután már most a Maros árja két héttől fogva ostromolja s a hol folyvást folyt ott ha mi buza meg maradottis a gyökeréről a földet el hajtotta [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1839: a két végén a havasnak telepíttesse-nek meg esztenáink; úgy, hogy amelyik alul esik, más esztendőben felyül legyen, és úgy változólag folyvást folyon [Jenőfva Cs; RSzF 186].

2. folyékonyan; curen, cursiv; fließend. 1775: a nagy tudákos Dési a diplomát sem tudta folyvást olvasni, hanem osztán a vicenotarius, Alsó László, kivette a kezéből s ő olvasta [Rette 342]. 1805: 17 expositiora sem tudtam 10 rendet fójvást olvasni [Dés; Ks 87 Kornis Mihály naplója 99].

3. átv futva, futvást; usor; im Handumdrehen, im Nu. 1775/1781: Két kalongya buza leg alább három véka buzát szemül, de némelykor többetskét is meg ereszt; egy véka buza folyvást el két minden időben hat hét sustákon | eo Ngok a bort el szoktak kortsomároltatni .. mostonság, mind hat s hét poltrán kortsomároltatták kupáját a bornak, folyvást jól el költ, 's el két | egy kalongya jó Zab meg ád két véka Zabot szemül, egy véka Zab folyvást el mégyen tiz poltrán 's némelykor drágábban is [Algyógy H; JHb LXXI/3. 350, 351, 356].

folyvásti állandó, megszakítás nélküli; continuu' fárá intrerupere; ununterbrochen, ständig. 1845: törvény szeréntis a folyvásti elnökösödésével nem köteles [UszLt IX. 86/6. 227].

fomentum átv vminek a melegágya; focar; Brutstátte. 1718: Pestis alkalmatosságával Szükség praeservatoria nézve gondot viselni, az imit amót Bóltocskáiban, és kunyhókban Sordidé magokat viselő, es Lako Emberekre az affele Szemetes lyukak taploi es Fomentuma az affele nyavalyáknak [Kv; KvLt Fasc. I. 225 gub.].

fon ige 1. a toarce; spinnen. 1574: Mezaros Ianosne Azt vallia hogi azt Bezellete az Lean eo neky hogi Eccher efely vtan ... Eotet az Azzonya fely keolty Ilzen zowal kely fely esseleik leany fony eskessik Istenre ha nem fon ely very hogi meg hal beleh [Kv; Tjk III/3, 392c]. 1635: maga szöve Vaina Mihaline, az ontokott en fontam [HSzj ontok al.]. 1738: A Jobbágy-Aszszonyok kiváltképpen a Magyar Monostoriak akar gjapjat akar kendert küldöttek fonni vdvar számára, ki ki maga részin bé fonni tartozik, tartozott eddig is [Kszeg; Told. 11/67]. 1775: Borsai Nagy István Uram ki Száraz Patakon* lakik felesége a Jobbágy Aszszonyoknak is szö és fon lisztetskeért, szallonnátskáért, turotskaért [Peselnak Hsz; HSzjP. — *Hszj]. 1785: Kendertis fonunk az első Classisbéliek három Matollát az második Classisbéliek másfél

Matollát; az harmadik Classisbéliek pedig fél Matollát [Torockó; TLev; 6/1 Transm. 4b]. 1820: Titi penig üjjen othon 's fonnjon [Kv Pk 7]. 1843: én ... Bakó András Csismadéa kortszmáros, hátulso házába voltam fonnni [Dés; DLt 586. 3].

2. vmit vesszőből/vesszővel fon/köt; a impleti; flechten. 1736: Nyárban ... a seminárium híjában apró cellácskákot fontanak vesszőből, s azokban háltanak* [MetTr 428. — *A rk szeminarista deákok]. 1805: az Udvarház . kerítése is drága kert volt, fele része lézsás kertel sasfákba fonva volt bé kerítve, fele része pedig fejul bé fűzelt sántzal és jo tövis kertel [Csekelaka AF; KCsl 16]. 1817: Vagyon egy épülő félben lévő ökör pajta, ágasakra epitve, oldalán vesszőből fonva [Ördöngösfüzes SzD; ÖrmMúz.]. 1820 k.: A Csűrös kertbe ... találtatik égy Tölgya Sasokon álló Bival pajtácska, melynek oldalai vesszőből vagynak fonva [Dés; RLt.]. 1849: Asztag fenek. Vagyan a' Csűr körül tizenégy asztag fenék vesszőből fonva [Szentbenedek SzD; Ks 73. 55].

Szk: kertel ~ kerítést csinál/ sövényel, vég, táj kertel. 1841: Orsova* ... Gyalagassai kertel fontak [Born. G. XXIVb. — *MT] * palánkot ~ (védő)palánkot sövényel. 1653: Ebben az 1612-k esztendőben a György deák bíróságában kezdik fonnni a palánkot* és tapasztani [ETA I, 111 NSz. — *Mv-t] * sövény ~ ni sövényelni, sövényezni. 1580: vegeztek azt, hogy az epwletlensegek megh epullyenek ... vezeot hozzanak az also Espotalynak Seovent kywel megh ipychyek, A kinek penigh zekere ninchyen gyalogh feyzeyel wennyen mennye(n) vagy erdolny vagy seoweny fonnny [Kv; TanJk V/3. 206a] * sövényel ~ va sövényelve. 1717: Ezen kertben vagyon egy ágasokra csinált jó Csűr, az oldala sövényel fonva tapasztos [Dés; DLt 504]. 1750: vagyon egy Sertés óll, nagj, náddal kötött ágosra tsinálva sövényel fonva igen ritkán [Szamosfva K; JHbK LVIII/4. 3] * sövény ~ sövényel. 1579: ket swüent chenaltatek eg zeker wözöt wöttem d. 28. Az Napon wöttem karot az Swüenhöz mert wala o karo es d. 6. Toaban wöttem az Süwenehöz (!) Twesett d. 20. Toaban az kyk az söwent fontak es chenaltak es az Twest az Süwenre raktak atam d. 11 [Kv; Szám. 1/XVIII. 12]. 1591: Attam 175 Söweni karot tezenn f 2 d 62. 3 Legennek az kik az Seöwent 2 nap Segitettek fonnni Attam f — d 48 [Kv; i.h. 5/VII. 9]. 1598: Thasnadi Iacab vallia az kerbe(n) seöwent fonok vala [Kv Tjk V/1].

fon fn (szemérentest)szörzet; pár; (Scham)haare. 1633: Kouacz Janos az feleségemet sokszor probalta es paraznasagra kenalta igerte neki cziak mennien az eo hazahoz es engedien neki hol f 4 hol penigh ezüst nemü marhat es azzalis igerte magat hogj megh ruhazza es oda jeöwen az gazdam Azzonit p(ro)baluan mideon mosogatna az gazdam Azzoni fel niult az felseo ingh alat es megh fogta az fonat az vtannis egi

nehányszor niult az laba keoze az megh eszebe vehette [Mv MvLt 290. 131b].

A ígr. eredetű *fan* ~ *fon* '(szemérem)szórzet' [MSzFgE, TL:SZ] szó – egyetlen adalékunkban szereplő régebbi hangalakja miatt – betűrendben elküült az újabb hangalakú *fan* formából alakult -s képzés származékától. – Vö. a *fanos*, *fenos* címszóval.

fonadék 1. hajfonat; coadä, cosijä; Haarflechte, Zopf. 1736: az menyasszony lakadalma napján az haját az fonadékból kifonták, azt szélesyen az hátán leeresztették, fényes keskeny pántlikával közben felcizfrázván, de azt is hosszsan lebecsátván [MetTr 387]. 1762: 26-ta Martii történt ily dolog itt Köblösön^a, hogy Rettegi Istvánné asszonyomnak egy Lukács Vonul nevű jobbágya leányának a haját éjszaka, midőn aludt, a fonadékja mellett körül tőől levágták s a feje alá tették valami fáta vágta le, hihető, hogy ketten szerettek egy ficsort s a másik által akarta avocalni tőle a ficsort etc. [Rette 136. – *M.köblösön (SzD)].

2. vesszőfonás/fonat; impletiturä de nuiele; Flechtwerk. 1817: (Az udvarház) kémenye fonadékja el romolva vagon [M.bogáta SzD; Bet. 5]. 1814: a kert pedig felyül fonadékára nézve jó volt de a' töve ki lévén rothadva jukas volt [Aranyosrákos TA Borb]. 1823: a régi sántz ki bérlesére használt fonadék [Dés; DLt]. 1839: Azon balparti láb mellé a mederben 8 1/2 ölni hoszu jászolj gátot fonatván . a fonadékon által az Canális folyására lyukat hagyván [Dés; DLt 717].

3. kötés; legáturä; Bündel. 1628: Egy Szepetben Egy fonadék Viaz giortia [Gyalu/Kv; JHbK XII/44. 4].

fonadékú (vessző)fonásos; cu impletiturä de nuiele; mit Flechtwerk. 1798: Ezen Fogadó (!) ... külső Udvarán közölről építettett egy Sütő házatska ... Zsendelly fedél alatt, oldalaira nézve tapasztos fonadékú és 4 ágosókra erigáltatott, tsak hevederes deszka ajto levén rajta [Brád H; Ks 76. IX. 27].

lónagy l. fálnagy

fonák fura; ciudat, curios, straniu; sonderbar, merkwürdig. 1829 k.: Ezen Director azzal a fonák principiu(m)mal nem leszen fel ruházva, hogy a Kotzébue Ember gyűllés és megbánásában Eulaliával verbunkas tántzot tántzoltaszon [Kv KvSzLt].

fonákoson fonákul, visszásan; ciudat, pe dos, anapoda; verkehrt, schief. 1846: az igen fonákoson kért megintetésemnek se lehet semmi helye [KLev.].

fonákul visszásan, rosszul; pe dos, de-a-ndo-selea, räu; schief, verkehrt. Szk: ~ *üt ki* visszásan/rosszul sikerül. 1846: Tegnap későn feküvém le szokásom ellen hét óra körül ebredtem föl 's

ritkán valék életemben olly ostoba. Egy óra beletölt mig fölöltöztem; mert a' mire csak rátettem kezemet, az bizonyoson eltévedt, 's a' mit csináltam az mindig fonákul ütött ki [Ap. KeményNapl. 157] * ~ *való* visszás, visszatező. 1697: Szighethi Gergely feleségevel Görög Mariával valo fonakul valo botrankoztato eleteröl ez előttis a' N. Tanacstol admonealtatv(an) hogy I(ste)nnnek tettöz Hazassagi eletett ellyen es felesaget mint keresztyen Ember taplallya [Dés; Jk].

Sz. 1831: a világ fonákul megyen ilyen a dolog, a' ki a' tüznél van a' melegsik [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez] látom egyik sem jár benne, hogy itt jól döljen el 's most a' világ fonákul megyen [Kv Pk 6].

fonal 1. fir; Faden. 1570: Anna Jerney ferencz deakne, Hithy Zerent vallya hogy Ennek-eleote Mint Eoth Eztendeowel vytte volt Eothet Moreh Ambrws Tekebe az sokadalomba, vvt volt Jnnet 15 fonth kek fonalat [Kv; Tjk III/2. 146]. 1573: Molnar Marton Azt vallya hogi Idezte volt eotet Beh az Benedek Telmanne ez ely mwlt Ideokban, myert hogi Eo zolt volt es gianakodot feleole valam yly vezet hat falka fonalarol pert inditot volt vele az azony [Kv; Tjk III/3. 212]. 1589: Tizen egy falka fonal | Hat len kendeó veres fonallal zeot [Kv; K vLt Inv. I/2. 36]. 1615: Egj Teöreök uazonra uarot derekalj cziup ueres fonalal uarot ... f d 50 [Kv; RDL I/97]. 1628/1635: Egj gallernelkul ualo granat dolmanj zederies zjnu fonallal elegitet ezust gombok rajta [Bodola Hsz; BLt 5 Néhai Béli Kelemen lelt.]. 1677: Fejéretet szapullot fonal darab(an) no 140 [A.komána F; UtI]. 1693: egj nehany Gombolyagban levő Fonalaimat hatalmasul el vevén felis szótette [Dés; Jk]. 1716: 16 darabban és 38 matoláb(an) az fonalat ell küldöttem az bordával elgyütt [O.csesztve AF; Ks 96 Szegedi János lev.]. 1793: jötenek bé némelly emberek, ollyan jelentéssel, hogy az all peres kendert, és fonálatt Árulgat [Déva; Ks 114 Vegyes ir. Jk 356]. 1823: a' Tolvaj .. elhordott .. Fonalakat 6 darabot [Firtosvárálja U; Borb. II]. 1840: Görgény* gyalagassai kendert héheltek] .. Görgény . Gyalagassai fonalat tekertek [Born. G. XXIVb. – *MT]. 1848: Meg vetett fonal szövetlen száz négy singre valo 50 rft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd]. 1849: az Ágyakhoz 2 házi szött surgyé kék és közönséges fonalal barack magosan szöve [Széplak KK; SLt Inv. 17].

Szk: ~ *mosni*. 1777: fonal Mosni Voltam Szabo Pálnéval [Sárvásár K; KLev.] * ~ *tehermi*. 1743: az Catholicum (!) Exlesianak (!) mesterje hozam joye fonal tekerni [Kál MT; Berz. 17 Fasc. XII] * *szász* ~. 1741: Väs héhel nro 1 Szapullott gombolyek szász fonal 8. Szapulatlan szála fonál három darab es két gombolyég [Mocs K; JHbK XLIX/25].

Sz: *élete* ~ *át elmetszi* élete folytatását lehetlenné teszi. 1782/1799: a Bedelei Mészárosoknak

adták a' szombati nyuzást, a' Hét kőznapi nyuzást pedig magoknak tartották*, nekünk pedig kik eleitől fogva mézárós mesterséggel éltünk Tizenegy személyeknek életünk fonálát el metzeték, hogy már éhel halokká maradjunk [Torockó; TLv. 5/16. Transm. 378—9. — *A földesurak].

2. *átv* sor, sorozat; *şir*; Faden. 1854: fölvevém a' tollat, hogy a körültem fölmerült eseményeket lejegyezzem ..., Végig futék emlékeim borús és derűs fonálán [Újfe 5].

fonalás vmilyen fonalból szőtt; *şesut* dintr-un fir oarecare; aus irgendeinem Faden gewebt. 1588: Niolcz Abroz veres fonalokos es feyer sahosok [Kv; KvLt Vegyes ir. I/2. 14]. 1589: Egy Mereó derekalj hay vy, kek fonalas [Kv; i.h. Inv. I/2. 35]. 1608: Harom Derekalj Cziwp, Egik Selymes vy másik vereses rosas, harmadik kek fonalas [Kv; RDL I. 83]. 1625: Egy egész derekalj hai, viselt szakadozott negy nyeosteos kek fonalas er f. — /35 [Kv; i.h. 126]. 1656: Vagyon az nyozolya-b(an) három hozu derekalj ... Az másiknak egy veres fonalas vaszon haja [Doboka; Mk Inv. 1]. 1787: (A) Leg kisebb árvának, Mihállynak 2. Pendesjes Ingre, egy fonalas Materia Kantusra, egy kalapaskára [Mv; MvLv. Csiszár György hagy. 14].

fonalgombolya fonalgomolya/gombolyag; ghemotoc de fire; Fadenknäuel. 1660: Harmincz fonal gombolya Hat gyapiu gombolya [Lázárfa Cs; LLt Fasc. 117].

fonallopó fonaltolvajló; care fură fire; Faden stehend. 1573: oztan ely kezdy zydny, Te Bwza Lopo, Zalonna lopo chiganneo Lictarium lopo fonal lopo chiganneo Andare fore te kwrtá Zoly Inmar (!) ha myt tucch zolni [Kv; Tjk III/3. 214].

fonalmérő-kompona fonalmérleg; cîntar pentru fire; Fadenwaage. 1824: egy fonal mérő kompona [Erdőszengyel MT; TSb 43].

fonalnemű fonalból szőtt, fonalas; *şesut* din fire, cu fire; aus Faden gewebt, Faden-. 1720/1811: Deliberatum. A vászon és Fonalnemű portikákat tartozik fide mediante, producálni, Szabo Pálné Aszszonyom [Szotyor Hsz; Borb. II].

fonaltekerő I. mn fonal-feltekerő; pentru depănarea firelor; aufwindend, was zum Aufwinden des Fadens dient. 1724: Holmj did dáb fonal tekerő eszközök [Koronka MT; Told. 27] Holmi dib dáb fonal tekerő eszközök [Ludvég K; i.h. 29/12].

II. *fn* tekerőlevél; depănătoare; Garnwinde. 1685 e.: Metelő deszka Nro 1. Fonal tekerő Nro 1. Dagaszto Szek láb Nro 1. [Borberek AF; MvRK Urb. 8]. 1688: az ház ereszsze alatt fonal tekerő három dagasztó székláb ... Egy kaloda [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 4]. 1765: Vetőszeg, osztovátá minden portékáival s egy fonal tekerő [Ilencfva MT; DLev. 2. IXB. 13]. 1816: Fonal tekerő ... 40 xr [Kv; Born. IV. 41].

fonaltekerő-fa tekerőlevél; depănătoare; Arm der Garnwinde. 1744: Fonal Tekerőfa 5 pár [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67].

fonaltekerő-levél tekerőlevél; depănătoare; Garnwinde. 1736: Fonal tekerő levél Lábostol I [Mikefva KK; CU]. 1848: Fonal tekerő levél négy 2 rft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

fonalú fonalas; cu fire; aus Faden. 1589: Egy Mereó derekalj hay vy, kek fonalas. Ket visselt Selmes kek fonalu derekal hay ezis Mereoh [Kv; KvLt Inv. I/2. 35].

fonalvetés táj vetőkaróra feltekerés; urzit, punere pe urzitor; Aufschären. XVIII. sz. eleje: ha egy idegen Poszto csináló Mesterlegény jőne, a ki id (!) az Városunkba maradni avagy az betsuletes Czébe álani akarna, tartozik az Remek miat égy egész Esztendőt egy más után égy becsületes Mester Embernél dolgozni ... az melly Legénynek fizetése légyen egy vég szövöstol liuszon negy penz, egy vég posztotól órtóg csü csüirelni öt penz, egy fonal vetéstől ótt penz [Kv; PosztCart. 24].

fonalvető táj vetőkaró; urzitor; Schärnahmen. 1673: palastot is hozanak, fonalvetőt is hozanak [HSzj avas-szalonna al.]. 1699: az Szabók házában ... van ... Fonal vető Nro 1 [O.csesztve AF; LLt Gyulafi László inv.]. 1851: három jo osztovátá hozá tartozóival — egy nagy fonal vető és egy tekerő levél 10 borda elegyes joságuak [M.bogáta SzD; Bet. 2].

fonalvető-fa táj vetőkaró; urzitor; Schärnahmen. 1828: Egy fonal vető fa ... Három Csőtőlő vasaival [Szentdemeter U; Told. 39].

fonalvető-szeg táj vetőkaró; urzitor; Schärnahmen. 1736: Fonalvető szeg I [Mikefva KK; CU]. 1837: A Zöld Bástya hijján találatott négy hitván osztovátá Egy fonal vető Szeg [Szentbenedek SzD; Ks 73. 55].

fonás I. tors; Spinnen. 1593: Buzai Antal valia ... Mochi Albertne fonasaul es egieb mondonnis eo maga kereste eletet [Kv; Tjk V/1. 398]. 1614: Agostón Pete(r) aszonj ember termesztő fonassaul el [Gegeš MT; ÚszLt VI/56 Connun. 46]. 1771: őfelsége azt parancsolja a férfi parasztgyermek felől, hogy a fonást tanulják, a szülék is tanítsák fonnai, de senkiis büntetés alatt, csüfolni ne merészelje a fonó gyermeket [RettE 258] 1878: Czifra Márinak negyven pászma fonásért fizetem 80. kr [Étéd U; Nkf].

2. fonásbeli szolgálat/úrdolga; robot de tors; Spinnen-Fronarbeit. 1744: a Fonás rend kívül volt a mennyi volt a Kender Komponában annyit (nak) kellett lenni a vászonnak is [Rava U; LLt Fasc. 67]. 1754: Ezen Jobbágyok ... Fonással is tartoznak [M.gyerőmonostor K; Told. 12/40]. 1769/1778: minden Ószón Lent, vagy Kendert,

bizonyos számú fontokat vetvén Aszszony Népeinkre, addigis mindket* mikor kívántatik hajtának az Uraság Szolgáltatjára, Aszszony Népeink fonásának imputatioja nélkül [Kárásztelke Sz; BfN DDD/4. — *Értsd: a jé-férjeket]. 1742: A Semesnyeie* ... Telkemet adtam által Ungur vagy Koptyil Lupnak ... Esztendőnként 102 ~ Száz két napi kézi Napszám robottalis Szolgáltatára Három font fonás: 15 Sing Szövésminden fele termeséből [Törzs. Dé. taxalisták 75. — *Semesnyén (SzD) levő].

3. sövénykötés, sövényelés; facerea gardului de nuiele împletite; Zaunflechten. 1586: 19 Aprilis Hoztak zegeodve az Bachiak* Eót zeker vèsszeot az zoba fonasához hwzon eot eót pinszert attam f. 1/25 [Kv; Szám 3/XXIV. 16. — *A várossal tőszomszédos Kisbács lakosai]. 1597: 3 Legennek az kik az Seówent 2 nap Segittek fonnii Attam f — d 48. 65 karora walo fónasert fizettem f — d 65 [Kv; i.h. 5/VII. 9].

Szk: sövénynek ~ a 'ua.; idem* 1605: az keoz seowenyeknek fel eppiteseben Nemely zomzedok tellyessegesen megh Vonnak magokat; Annak vthanna magokat gondoluan kertelny akarja az eo puztaiat, es az fel font seowenihez ragasztia seoweniet, amely seowennek fonasaban az eleot segitseggel nem akart len(ny) [Kv TanJk I/1. 517].

4. sövény, sövényelés; gard împletit; Umzäunen. 1593: Szaz Jacob, Genge Caspar valliak ... Ahul Tamas az seouent fel fonta vala, latuk hogi egi tenierneuel bellieb eset az Andras feoldere az fonas [Kv; Tjk V/1. 368].

5. kb. vesszőfonadék/fonás; împletitură de nuiele; Flechtwerk. 1801: Pápai Sándor Ur, az Aszszony ő Ngával köz haszonra birták azon gátot azon gátot fel vitték a' Mlgs Horváth Miklos Ur Malmárol fel folyo mostani viz árkaig kötteték volt, hol most is azon régi gátban a' Vastag fák, fonás, és Czövekek végei láttzonak [A.jára TA; BLt 12].

fonat 1. a dispune să toarcă; spinnen lassen. 1787: Az mely fonalatt Zabo Lenart fonatott wolt, Zeotettem megh egy Zappan wczay Takachyal [Kv; Szám. 3/XXXIV. 15]. 1687: Minden egész örökséges ház nép egi egi fót fonalatis tartozik fonatni à vár szükségére [VhU 201]. 1783: Nobilis Faemina Clara Köntzei, quondam Pauli Porro de Angyalos Relicta Vidua Annorum 65. fatetur ... az Frajokkal főre valokat fonatott, szótetett [Angyalos Hsz; HSzjP].

2. sövényt köttet, sövényeltet; a dispune să se împletească gard de nuiele; Zaun flechten lassen. 1590: hogy Az Korchiolias Souent fonatot az varos Towan attam f. — d. 20 [Kv; Szám. 4/XXI. 32]. 1606: Fonattam az Jspotalj haznal az vczza felől szaz niolczuan niolcz karora ualo söuent, fizettem minden karorol masfel fel penzt tt f 2 d 82 ... Mas felőlis fonatta(m) egi darab gialog seouent az giwmeölczibis kert felől, harom napzamossal attam . d 36 [Kv; i.h. 12a/I. 31]. 1790: Az Fúresz malom arkat most ásátom es fonatom

[A.árpás F; TKI Mohai Mózes Teleki Ádámboz]. 1789: Azon balparti láb mellé a mederben 8 1/2 ölni hoszu jászoly gátot fonatván, s közit kovatsal ki töltvén [Dés; DLt 717].

fonaték hajfonat; codiță; Haarflechte. 1805: az haját két fonatékban viseli [DLt nyomt. kl]. 1806: Nagy János az haját két fonatékban viseli [DLt 847 nyomt. kl]. 1813: Fodor Dani ... haja fekete, tömöt, két fonatékban viseli [DLt 99 ua].

fonathat (sövényt) köttethet, sövényeltethet; a putea dispune să se împletească gard de nuiele; (Zaun) flechten lassen können. 1598: Bachy Thamas vram amely kertet harsongartban Paul Magnustol teorwenniel prosequalt es adeptiscalt, azon kertet egez varoswl, az varos zenas kerthy mellet valo alo vizet ollian hatarawal attak, hogy az mintz az viznek allasa, es horgassaga vagion seowent, egyk vegeteol fogwa masikhoz fonat-hasson [Kv; TanJk I/1. 325].

fonatlik (sövény) köttetik; a se împleti (gard de nuiele); (Zaun) geflochten werden. 1812: Major Ház ... oldalai hajdon vesszőből fonattak, megh bomladozott fedele Szalmából valo [Szászfenes K; Ks 76 Conscr. 19]. 1843: a' sikátor mellett volt a régi sanc ki takaritatván, ennek ormoja tetejére egészen a Tiszti lak iránnyáig alacson sövény kert fonatott addig, míg ide is más épülhet [Zsibó Sz; WLt Nagy Lázár lev.].

fonatlan I. mn fel/meg nem font; netors, ungesponnen. 1836: Két darab szösz fonal Egy darabra valo Szösz fonatlan [Kv; Pk 3].

II. hsz 1. fonatlanul; fără să fie tors, netors; ungesponnen. 1829: Len fonatlan nem maradván jött bé .. Len szösz .. 214 font [Kv BLt 12 a kv-i dologház nyomt. szám.].

2. sövény/vesszőfonás nélkül; fără împletitură de nuiele; ungeflochten. 1687: ezen belső udvaro(n) mostan kezdetek építeni edgy fedél alá három házat pitvarostol talpra sasokkal, mely még h Szarvazatlan fonatlan és gerendázatlan vagyó(n) [Mocs K; JHbK LV/6].

fonatos vesszőfonásos, sövényelt; împletit din nuiele; aus Flechtwerk, geflochten. 1694: vagyon kilencz aprolekos Praesidiariusok számára csináltatott fonatos es fakból valo hazacska [Kóvár; JHb Inv.].

fonatott vesszőből font/kötött; împletit din nuiele; aus Ruten geflochten. 1702: vagyon egy kémeny formára Sövényből fonatott, tapaszos, a Padlásból horgokon le függő kemenceze, melynek tűzhelye, köből vagyon ki rakva [O.brettje H; Born. XXIX. 4]. 1740: edj közönséges Sövényből fonatot Konyhácska [Szamosfva K; Mk]](A) Curia Udvarán építettett az idén edj házacska a' Bérések számára, mely(ne)k oldala fűz vesszőből fonatott Tölgyfa karókra, gerendái dirib darab

Fenő fák, szarufái vékonj Tölgyfák, léczezetlen, fedetlen, oldala tapasztatlan 's még eddig ajtaja sincsen [Gyéressztkirály TA; Ks 89 Inv. 11].

fonattat (vkivel fonalat) fonat; a pune (pe cineva) să toarcă (fire); spinnen lassen. 1754: (A) Jobbágy és Sellér embereket ... eo Excell(entia) a szolgálattján kívül Groff Teleki Lajos Ur dolgoztatta kalákában, ezt pedig kételen kellett véghez vinni . fonotatta* kalákában [Gernyeszeg MT TGsz 33. *Ti. az asszonyokat].

foncsika 1. ringy-rongy; zdreanță; Lumpen. 1740: Vagyon egy rosz zárotlan tarka Láda, mellyben vagyon egy néhány ... kép és holmi fontsikák [Ap. 5 Apor Péterné lelt.].

2. rongyhulladék; cîrpă; Fetzen. 1838: a' Tizedeseknek a' Fancsika és a' Borsika meg gyűjtésről Porontsolatot adtam [Jo reggel el indultam Bras-soba az öszve gyűjtött fancsikát el vittem [Bereck Hsz; HSzjP]. — E jel-re 1. még alább *foncsika-gyűjtés* al.

3. papírfoszladék/foszlány; fărime/bucățele de hirtie; Papierabfälle. 1805: a Leveleknek némű nemű fantsikáit meg tanálták | a midőnn az el égett leveleket bojgatták volna, ott tanálatott a Nemes Levelekis fontsikára égve [Torda; KvAKT Mss 363].

4. Jelzői haszn-ban; in functie atributivă; in attributivem Gebrauch; papírhulladék/foszlányos in fărime/bucățele de hirtie; aus Papierab-fällen. 1805: Sok fantsika leveleket tanáltunk [uo.; i.h.].

5. (egy) csepp, (egy)cseppnyi, táj (egy)szikrányi; o leacă, un pic; ein Tröpfchen/Fünkchen. 1784: nagyon erősítik hittél hogy ők a sákokbol egy font-sikát se vettek ki, azért méltoztassék Nsagod jól végire menetni hogy mi? és mennyi volt benne? [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1838: hagy-tátok volna hogy Uratok jöjjön által, mert még font-sika sem maradtott volna belőlle [Usz; Pf].
Vö. a *fancsika* címszóval.

foncsikagyűjtés rongyhulladékgyűjtés; colectare de zdreanțe/cîrpe; Lumpensammlung. 1809: En 'a Tekintetes Tisztségnek vettem 'a Papirosnak valo font-sika gyűtés aránt valo porontsalattját [Bibarcfa U; UszLt ComGub. 1636 „Borbáth Daniel Dullo” kezével]. — Vö. a *fancsikagyűjtés* címszóval.

foncsol foncsorol; a amalgama; amalgamieren. 1792: Sigmund, Zigeti Mihali Jnassa vallia Az meli eoíet Bekessi Gergeli az daikanak chinalt, Nímeti Istuan hon nem letében, zememel lattam hogi Tamas ott az vra miheliben forrogatta Gergelis ezt mondotta job lezen ha foncholua lezen az Arany [Kv; TjK V/1. 243].

A régiségben az ötvös a kohász munkáját is végezte úgy, hogy a bányá-v. termésaranyat, ill. a mosott aranyat különböző eljárásokkal, egyebek mellett *foncsorolással* választotta ki az ércporból. A *foncsorolás* abból állott, hogy az aranyat

kénesóval (higannyal) adta össze, és az így előállott foncsorból v. amalgamból a kénesót eiliasztván az aranyat *kiválatta* [Az eljárásra nézve l. Freckay 311].

? **foncsorlat** foncsor, amalgám; amalgam; A-malgam. 1780: Was Araniazas. Wegy 1 loth galich-köuet, 2 loth timsoth, 1 loth feier galickköuet, 1/2 loth plumosumot, Tiszta vízben kel vetny, hogy porra Tötted, Megkel solualny, hogy Tyzta viz legien, vgy kel beleie vetny, es az keneső Megfogia es kend be arannyal, foncsorlottal es zaraz fel Mint tudod [Nsz; MKsz 1896. 569].

A homályos értelmű szövegben e szó az előtte álló szó utó-jelzője is lehet, és ekkor a *foncsorlott* címszó alá tartozik.

fondál 1. fundál

fondogal fonogat; a (tot) toarce; erwiedert/ab und zu spinnen. 1769/1778: minden Öszön Lent, vagy Kendert, bizonyos számú fontokat vetvén Aszszony Népeinkre, mig azt fondogallyák, addigis minket, mikor kivántatik hajtanak az Vraság Szólgálatyára [Kárásztelke Sz; BfN DDD/4. — A teljesebb szöve. *fonás* 1. al.].

fondor álnok; intrigant, uneltitor; hinterlistig, unwahr, falsch. 1774: Zalay Istwanne ... azt rallota hogi Eo Nalla zolgalt az leany es Eo tolle Ment volt Mazasnehoz, Eo meg Mouta volt hogy Nem Jo Erkwiceo (l), Mert Igen fondor Nyalank hazvg, szokzor haborwsagot zerzet zomzedy keozt eo vele [Kv; TjK III/3. 392c]. 1716: en bizony meg vallom, soha anyi hazug; fondor ket szin tökeletlen embereket nem láttam mint nimeljek közöttünk vadnak [Ap. 2 Apor Péter feleségéhez].

fondorkodás álnok mesterkedés, álnok okoskodás; intrigă, uneltire; Hinterlist, Falschheit. 1723: Nemasági ur(am) .. mind a feleségivel Lukának azt mielte a mit akart, Csak Sukuriatt (l) akart rajta vég(e) vinni mások fondorkodására [Hodák MT; VGy. Nándra Urszuly (40) jb vall.].

fondorkodik álnokoskodik; a intriga/unelti; ränkeln, intrigieren. 1772: Kalmar Marton, Hallotta hogy Zeoch Benedekne Zytkozodot Illenzowal* hogy hazwd Eretnek esseh kwrwafyawl benne ha ferfy, ha azzoniat esseh kwrwaywl Az ky en ream fondorkodot Mert ne(m) En Zom, De eo Nem twgia Myert zitkozodot s nem azt hogy kyth zydott volna, Mert senkit Nem nevezet [Kv; TjK III/3. 18. *Igy l; olv. ill(y)en szóval].

fonuivaló I. *mn* de tors; zum Spinnen (bestimmt). 1770: Emlekezem hogy egykor attanak egy Kis Fonni valo szöszöt. [F. szivágy Sz; BK].

II. *fn* ceea ce trebuie tors; das zu verspinnende. 1770: Founi valot attanak ezen Vrasagok helljségünkben de egy vagy ket fontot, Nem jut eszemben [Babuca Sz; IB. Volfg. Szároz (60) jb vall.]. 1841: bé következik a' Tél méltoztasson Nsgod nékem Fonni valot küldeni [Mv; IB. Magyarai Anikó lev.].